KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM

Geride Kalan Aileler 12 Eylül'ü Anlatıyor

Eylem Delikanlı & Özlem Delikanlı

AYRINTI
Yakın Tarih

Eylem Delikanlı: 1976 doğumlu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklam Bölümü'nü bitirdi. City University of New York'ta sosyoloji yüksek lisans programını iletişim sosyolojisi üzerine yaptı. İletişim danışmanlığı yanında, *BirGün* gazetesinde yazıyor. New York'ta yaşıyor.

Özlem Delikanlı: 1979 doğumlu. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü'nde başladığı yüksek lisans programı sonrasında New York Film Academy Digital Filmmaking programını bitirdi. Reklamcı olarak çalışıyor ve İstanbul'da yaşıyor.

Ayrıntı: *733*
Yakın Tarih Dizisi: *1*

Keşke Bir Öpüp Koklasaydım
Eylem Delikanlı-Özlem Delikanlı

Yayıma Hazırlayan
İlbay Kahraman

Son Okuma
Aylin Samancı

© Eylem Delikanlı, Özlem Delikanlı 2013

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Andrejs Zemdega / E+
Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.: 244
Topkapı/İstanbul Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: İstanbul, 2013
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-975-539-767-2
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

"12 Eylül'ün 33. Yılında 33 Hikâye"

Keşke Bir Öpüp Koklasaydım

Geride Kalan Aileler 12 Eylül'ü Anlatıyor

Eylem Delikanlı & Özlem Delikanlı

Anne ve babamıza,
Ela ve Julian'a,
ülkemizin tüm güzel çocuklarına...

İçindekiler

Kitapta Yer Alan Kısaltmalar 9
Önsöz 13

Birinci Bölüm
Çocuklar

"Aile Anılarımız, Bir Tane Aile Fotoğrafımız Yok Birlikte. Bunu Yaşamamıza İzin Vermediler." 21
Sevgi Can Yağcı Aksel

"Birçok Çocuğun Yaptığı Sıradan Şeyleri Ben Hiç Yapmadım Babamla." 37
Özgür Delikanlı

"Keşke Bir Öpüp Koklasaydım, Bir Kokusunu Alsaydım." 50
Alaz Erdost

"Ben Herkesin Ailesi Cezaevinde Sanıyordum." 69
Serkan Tahmaz

"Uykumda Bile Birileri Yok Oluyor." 83
Deniz Erdem

"Mektuplarla Büyümek Buruk Bir Duygu." 104
İmran Kaya Canan

"Ömrümün Sonuna Kadar Babamla Kaçak Buluşacağımızı Düşünüyordum." 124
Özgür Doğu

"Annene İyi Bak, O Çok Çekti!" 148
Naci Sönmez

"Bu Mücadele Çok Önemli. Bunu Hiç Unutma!" 173
Işık Erem

"Genç Bir Kızım, Babamı Hiç Öpmemişim. Böyle Bir Haksızlık Olabilir mi?" 181
Senem Babaoğlu

"12 Eylül Zindanlarından Kurtulanların Çok Uzun Yaşayacağını Düşünmüştüm." 198
Serpil Özbey Tahmaz

"Kaplumbağalar da Okula Gider mi Anne?" 215
Yasemin Yavuz

"Hep Bir Hüznü Okurum Gözlerinde." 224
Avşin Semizer

"Devletin Önce İdam Edip Sonra Kaybettiği Başka Bir Kişi Yok." 235
Doğan Güney

"Karanlıktan Korkmamayı O Gün Öğrendim." 248
Çetin Özgür Güvercin

"Kürt Özgürlük Hareketinin Kurulduğu Yer Diyarbakır Toplama Kampıdır." 262
Mahmut Balpetek

"Babam Veliköy'de Gözaltına Alındı, 40 Gün Sonra Ölüsü Teslim Edildi." 275
Tamer Aksakal

İkinci Bölüm

Anneler, Babalar, Kardeşler, Eşler

"Vardım, Ayağımı Pencereden Atarken 'Dur' Dedim. Pamuk'a Kim Bakacak?" 295
Akkız Yıldız

"Eşinizin İçeride Olmasına mı Yanasınız Çocuklarınızın Dışarıda Ayrı Kalmasına mı?.." 310
Şenay Delikanlı

"Yürüyen Ölüleri Görüyordunuz Fotoğraflarda." 333
Şadan Beceren

"Oğluma Kıyamadım, Sloganları Duvara Ben Yazdım!" 349
İsmet Kahraman

"Oğlumuzun İşkence Edilmiş Halini Görünce On Yaş Birden Yaşlandık Sanki." 359
Orhan Aydın

"Kenan Evren'i Diyarbakır 35 No'lu Koğuşta Görmek İstiyorum." 380
İpek Keskin Gür

"Özgüç'ü Çıkardık Mezardan. Bayılmışım, Kardeşimi Çıkardığımız Mezara Düşmüşüm." 403
Sabriye Tuncay

"1975'ten Sonra Bir Aile Olarak Ancak 1992'de Bir Araya Gelebildik." 416
Perihan Akçam

"Kızıma Bir Daha Kavuşamayacakmışım Gibi Bir His Vardı İçimde." 444
Gülser Yavuz

"Ağabeyimi Binadan Aşağı Atan O İnsanla Karşılaşmak İsterim." 455
Nigar Özdil Ata

"O Yaralar Kapanmaz, O İşkenceler Unutulmaz. Ben Hiç Unutmuyorum." 466
Fikriye Saymaz

"Tam Hayatını Yoluna Koyuyor Diyorduk ki Bu Kez de Ölüm Ayırmış Oldu Bizi." 477
Şükran Asuman Turan

"Biz Bu Mahkemeyi Kullanarak 12 Eylül Darbecilerini Teşhir Ediyoruz." 487
Yılmaz Yukarıgöz

"Hayatında Hiç Mezarlığa Gitmemiş Birini Şanslı Buluyorsun. Çünkü Bizim Hiç Böyle Bir Şansımız Olmadı." 500
Nesrin Karagülle

"Oğlum 20 Yıl İsviçre'de Yaşadı, Ancak Bir Defa Görebildim." 512
Güher Güler / Mehmet Ali Güler

"Aydın'la Kızımı Yan Yana Görünce Umut Yeşerdi İçimde." 519
Filiz Akyazı

Kaynakça 541

Kitapta Yer Alan Kısaltmalar

DAL	:	Derin Araştırma Laboratuvarı
Dev-Sol	:	Devrimci Sol
Dev-Yol	:	Devrimci Yol
DHKP-C	:	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
EMEP	:	Emeğin Partisi
İGD	:	İlerici Gençlik Derneği
İHD	:	İnsan Hakları Derneği
Kurtuluş	:	Grubun adı, dergisi ise *Kurtuluş Sosyalist*'tir.
MLSP	:	Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği
ÖDP	:	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK	:	Partiya Karkerên Kurdistan / Kürdistan İşçi Partisi
TDKP	:	Türkiye Devrimci Komünist Partisi

TDY	:	Türkiye Devriminin Yolu
THKO	:	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	:	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
THKP-C/Acilciler	:	Türkiye Halkı Kurtuluşu Partisi-Cephesi, Acilciler
THKP-C/Dev-Savaş	:	Türkiye Halkı Kurtuluşu Partisi-Cephesi, Devrim Savaşçıları
TİKKO	:	Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
TİP	:	Türkiye İşçi Partisi
TÖB-DER	:	Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği

Kanun Maddeleri

141/1:	Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm kurmayı amaçlayan cemiyet.
142:	Komünizm propagandası yapmak.
146/1:	Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmeye teşebbüs.
146/3:	Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmeye teşebbüs eden örgüte üye olmak.
168/1:	Silahlı çete yönetmek.

Başlarken

Elinizdeki kitaba son noktayı koyduğumuzda tarih 27 Mayıs 2013'tü. Çalışmayı sonlandırmış olmamızın heyecanı bir yana, Türkiye, tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir sivil direnişe tanıklık ediyordu. Özellikle 31 Mayıs itibarıyla ivme kazanan ve Türkiye'nin birçok kentinde yankısını bulan Gezi Direnişi, yaşlısından gencine, sosyalistinden milliyetçisine ve antikapitalist Müslüman'ına kadar oldukça geniş yelpazede insanı bir araya getirdi. Umudun köreldiği, karamsarlığın kol gezdiği bir anda sokaklar, caddeler ve kentler "demokrasi" seslerinin yükseldiği ve milyonlar tarafından sahiplenildiği alanlar oldu. Direniş, ondan önceki hareketlerin hiçbirine benzemiyordu. Politik taleplerin yanı sıra, direnişçilerin heterojen yapısı, kendine has dili ve yaratıcılığı da Türkiye'yi bir anda dünyanın gündemine oturttu.

KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM projesi süresince üzerinde durduğumuz ve sorguladığımız başlıklardan biri "geleceğe dair umutlar", bir diğeri ise 1980 öncesi yükselen devrimci hareketlerin Türkiye sol hareketine ve direniş kültürüne bir katkısı olup olmadığıydı. Her ne kadar Gezi Direnişi bunun bir tür yanıtı olmuşsa da görüşmecilerimizin yorumlarını o gözle okumak son derece ilginç olacaktır!

Bu kitabın ana teması Türkiye'nin en zalim askeri cuntasının baskısını birebir yaşamış ailelerinin öyküleri olsa da bizi ve konuşmacılarımızı buluşturan ana eksen umuttur. Gezi Direnişi gösterdi ki umut, bugün milyonların da ardından gittiği yepyeni bir ülkenin adı olmuş.

Önsöz

Bu çalışmayı hazırlama fikri son derece kişisel bir hikâyeden çıktı. Yaklaşık 2 yıl önceydi. Daha önce hiç bilmediğimiz bir 12 Eylül öyküsünü ilk kez annemizden duymuştuk. Biz 3 kardeş, Türkiye tarihinin en büyük öğretmen örgütlenmesi TÖB-DER'in yöneticisi ve devrimci hareketin içinde mücadele eden isimlerden biri olan babamızın 12 Eylül sonrası cezaevi süreciyle büyümüşken otuzlu yaşlarımızda annemizin de kısa süreli de olsa, öylesi bir süreçten geçtiğini öğrendik. Hiçbirimizin belleğinde yer almayan bir yaşanmışlıktı bu. Tepkilerimiz farklı oldu; şaşırdık, kızdık, üzüldük, hayal kırıklığı yaşadık, hırslandık, anlam veremedik, empati kurduk... Bunun neden bunca yıl anlatılmadığını anladıysak da 25 yıl sonra ortaya çıkması, ardından başka soruları da beraberinde getirdi. Sonra bu duygularla baş etmenin

en iyi yolunu yazmakta bulduk. Çünkü zaman değişmiş, hayat denen macera almış başını gitmiş ama bizim 12 Eylül Darbesi ile derdimiz bir türlü bitmemişti. İki kız kardeş birbirimizden habersiz başladığımız yazma serüvenini bir video konferans görüşmesinde paylaşınca çalışmayı birleştirmeye karar verdik. Birimiz annemizi diğeri de babamızı yazacaktı. Sonra düşündük ki; hesap sormanın bir yolu da karanlıktakini ortaya çıkarmak, birçoklarının gözlerini kapatıp kulaklarını tıkadıklarını ortaya saçmaktır. Konuşmayı değerli kılan bir başka neden ise yakın tarihimizin bu en travmatik toplumsal dönüşümünü ve baskı rejimini tarihe not düşmek, cezanın yalnızca cezaevlerinde çürütülenlere değil, onların ailelerine ve daha genel çerçevede birebir topluma da kesilmiş olduğunu, kısacası, bu mahpusluk halinin dışarıda kalanlar için de oluşturulduğunu göstermek. Ayrıca Artvin'deki öğretmenin yaşadıklarından Siverek'teki öğrencinin çektiklerine Türkiye'de eşi, sevgilisi, kardeşi, çocuğu, annesi, babası işkence tezgâhlarından geçirilmiş, zindanlarda tazecik geleceği karartılmışların yakınlarına, arkada kalanlara ses vermek. Bunu yapmaktaki amacımız gidenin, hapsedilenin, katledilenin yaşadıklarını ikinci plana atmak değil aksine topluma reva görülenin yalnızca giden nezdinde kalmayıp nasıl geneli sarmaladığını ve özellikle kendi jenerasyonumuzun nasıl hasar görmüş, yaralanmış bir ruh ve bakış üzerinde yükseldiğini göstermek. 12 Eylül için tarih sayfalarına not düşerken verdiğimiz canların yanında onların arkalarında bıraktıklarının da izini düşmek bir borç gibi görünüyor bize.

Böylece; yıllarca kendi kendimize sorduğumuz soruları bir de dostlarımıza yönelttik. Belki de ilk ciddi yüzleşmemizi biz de o anda yaşadık. Her bir soruyu önce kendimiz cevapladık. Darbenin 33 yıldır süregelen etkileriyle mücadele etmenin bir şekli de buydu bizce. En çok da "12 Eylül bizden ne aldı" sorusunun cevabını düşünürken, babamızla geçireceğimiz çocukluk yıllarımızın bizden nasıl çalındığının ayırdına daha derinden vardık. Bizler, çok fazla konuşan çocuklar olamadık belki de. En yakın arkadaşlarımıza yıllarca anlatmadıklarımız emek emek örülmüş bir mücadelenin hikâyesiydi. Ancak yılların geçmesi ne bu yaraları iyileştirdi ne de toplum olarak bu sancılı dönemle yüzleşmemizi sağladı. Halbuki bunu yapabilmenin yolu önce şiddete birebir maruz kalanların ve onların ailelerin yaşadıklarını paylaşmala-

rından geçiyordu. Hem bu yaşadıklarımız yalnızca bize ait değildi; Türkiye'nin, bir dönemin hikâyesiydi. Hikâyelerini paylaşan dostlarımız da bu bilinçle konuştular. Çünkü biliyorduk ki yaşananlar ancak paylaşıldıkça, kolektif ve kümülatif bir etkiyle, geçmişe ışık tutacaktı. *KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM*, kolektif sağaltımın, sesini duyurmaktan ve paylaşımdan geçtiğine inanan dostların emek ve özverileriyle ortaya çıktı.

Bu hikâyeler hayatları çoktan çizilmiş, anne babalarıyla yıllar sonra tanışabilmiş, 12 Eylül'ün üzerine doğmuş, içinde yoğrulmuş, sırtına bir yetişkinin bile taşıyamayacağı sırlar yüklenmiş, ebeveynlerine reva görülen işkenceleri dost masalarında öğrenmiş, fotoğraf albümleri her daim eksik çocukların hikâyeleri. Bunlar, meslekleri ellerinden alınmış mücadele insanlarının zorluklara direnen, kimi zamansa çözülen ailelerinin hikâyeleri. Anne ve babaların, kardeşlerin cezaevi önündeki inancı, kararlılığı ve örgütlenmesinin hikâyeleri. Hayatlarını yeni baştan düzenleyen, pes etmeyen, üreten ve dışarıdaki dayanışmayı örgütleyen kadınların hikâyeleri. Bunlar, sesini çoğu kez duymadıklarınızın ve hiç de sormadıklarınızın hikâyeleri. Bu insanlar komşunuz, öğretmeniniz, işçiniz, öğrenciniz, akrabanız. Bu hikâyelerle neden bazı çocukların doğum günlerinde babalarının/annelerinin masa üzerine konmuş bir fotoğrafı olduğu bilinsin istedik. Öldürülen kardeşinin kemiklerini bulduğu için kendini şanslı sayan ablalar, çocuğu müebbet cezası aldı diye sevinen anne babalar duyulsun istedik. Hepsinden önemlisi bütün bunların, yaşayanların belleğinde dün olmuşçasına canlı ve taze olduğu fark edilsin istedik. Annelerin, kardeşlerin, sevgililerin hayat mücadeleleri, her zorluğa, baskıya ve yokluğa rağmen kaybetmedikleri umutlarıyla direnişleri duyulsun istedik.

Yine de *KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM* bir tragedya değil. Ailelerin yaşadığı zorlukların ve üstesinden geldikleri imkânsızlıkların diğerlerine de ışık tutacağı, gelecek nesillerin nasıl bir toplum yapısını ve sol geleneği miras aldıklarını bilmelerini istememiz gibi de naif bir dileğimiz var. Türkiye'nin darbelerle dansında annelerin, kardeşlerin, çocukların seslerine kulak vermek yaraları bütünüyle sarmayacak olsa da her koşulda umudun nasıl vazgeçilmez olduğunu gösterecektir bizlere.

KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM, bizim aileler olarak yüzleştiklerimizle toplumun da yüzleşmesinin önünü açmak ve do-

kunulmayana dokunmak için atılmış küçük bir adım. Belki de bizim Darbe'yi yargılama yolumuz. Kimlerden mi hesap soruyoruz? Elbetteki birinci dereceden sorumluların yanında işkencecilerden, egemenlerin safında yer alıp öğrencisini döven, işkenceyi cezaevinden sınıfın içerisine sokan öğretmenden, hastasına bakmayan doktordan, kapısını kapatan komşudan, yolunu değiştiren arkadaştan, görmedim, duymadım, bilmiyorum diyen herkesten.

Kolektif belleğin nasıl kodlandığı ile ilgili tartışmalar elbette ki bizi "geçmişle yüzleşme" sorunu yaşayan bir toplum olma gerçeğine getiriyor. Bu nedenle Darbe'yle yüzleşiyoruz ifadesi son derece iddialı olur fakat yine de iktidarın kurguladığı ve dayattığı bir 12 Eylül algısına alternatif olarak birebir yaşanmışlıklar üzerine inşa edilen bu ve benzeri sözlü tarih çalışmalarının en azından kolektif belleğin oluşturulmasına katkıda bulunmasını umuyoruz. Muktedirler korkuyu insan belleğinde kökleştirerek yıllar sonra bile bunun dönüp bizi avlayacağını umdular. Bizim hayat gailemiz ise umduklarını hep boşa çıkarmak oldu.

Elinizdeki kitap eksik bir çalışma aslında. Hiçbir araştırmacı veya yazar yarım kalacak bir çalışma yapmak için kolları sıvamaz, biz ise gönüllü olduk. Düşündük ki 12 Eylül'ün şiddetini birebir yaşamış ailelerin hepsine ulaşmak, geçilen yolların, verilen mücadelelerin, hayal kırıklıklarının hepsini yazıya aktarmak; sol örgütlenmelerin hepsinin temsil edilmesini sağlamak mümkün değil. O nedenle bu çalışma mütevazı bir başlangıç olarak kabul edilsin, 12 Eylül'le ilgili toplumsal belleğin canlı tutulmasına katkıda bulunacak benzeri çalışmalar takip etsin isteriz. Özellikle 12 Eylül Davası'nın yürütüldüğü bu günlerde 12 Eylül faşizmini, Paşa'ları mahkemeye getiremeyen yargı sistemi veya ondan beslenenler değil, ancak onun birebir şiddetini ve baskısını yaşamış bizler tarihe not düşebiliriz.

Çalışmanın metodolojik çatısı yüz yüze görüşmeler üzerine inşa edildi. Bu görüşmeleri akıcı metinler haline getirdik. Anlatıcının paylaşmak istedikleri doğrultusunda kimisi detayıyla anlatılan hikâyeler oldu kimisi son derece sınırlı kaldı. Anlatıcı nasıl anlatıyor olursa olsun her defasında 30 yıl öncesinin duygularını tekrar tekrar yaşadı, bize de yaşattırdı. Bazen uzun süren bir duraksama, bir gözyaşı, bir kahkaha veya bir tepkisizlik bize çok şey anlattı. Yaralar hiç kabuk bağlamamıştı ve bizler her ne kadar konuya ve bahsi geçen duygusal çalkantılara hazırlıklı olduğumu-

zu düşünsek de her defasında tahminlerimizin de ötesinde yoğunluklar yaşadık. Bazı hikâyeler geceler boyu rüyalarımıza girdi, kimi zaman çalışmaya ara vermek zorunda kaldık, daha çok okuduk, araştırdık, yeniden izledik. Bazı dostlardan ek materyaller isterken geçmişi tazelediğimiz için üzüldük, utandık. Her anlatıcı geçmişiyle bir kez daha yüzleşirken biz de her anlatıcıyla o yüzleşmenin bir öğesi olduk. Bazı dostlarımız bir terapistin koltuğunda otururcasına rahat konuştu; fakat sonra ne kadar çok detay anlattığına kendi de inanamadı. Bazısı projenin yarısında çekildi.

Hikâyeler içerik ve bağlam açısından farklı özellikler göstermese de *KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM*'ın dönemi ve sonrasını özellikle çocukların ve geride kalanların perspektifinden anlatması açısından farklı bir çalışma olduğunu düşünüyoruz.

KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM projesinin, kendisini kategorik olarak sosyalist sol içerisinde tanımlayan bireyleri kapsadığını da belirtmeden geçmeyelim. Proje kapsamında yer alan sol siyasetlerin içerisinde Devrimci Yol ağırlığı göze çarpacaktır. Bu, tanıdıklarımızın ve çalışmaya gönül koyanların ağırlıklı olarak Devrimci Yol geleneğinden gelmeleri nedeniyledir. Her ne kadar geniş yelpazede bir çalışma olmasına özen göstermiş olsak da projede yer alamayan gruplar ve alt kategoriler de oldu. Bunlardan biri Kürt özgürlük hareketi diğeri ise siyasi mültecilerdir. Her ikisi de farklı bir çalışma tarzı ve kaynak gerektirdiğinden bu çalışmaya dahil edilmedi.

KEŞKE BİR ÖPÜP KOKLASAYDIM, bu kitapta yer alan ve onlara ulaşmada bize yardımcı olan dostlarımızın ortak çabasıyla gün ışığına çıktı. Kapılarını gönül rahatlığıyla bize açan, sofralarına buyur eden, özveriyle yardım elini uzatan anlatıcılarımıza yürekten teşekkür ediyoruz. Dostlarımızın bir kısmını burada anmak isteriz: Sevgili ağabeyimiz Bülent Aydın olmadan bu çalışma ortaya çıkamazdı. Heyecanı, bize ve çalışmaya olan inancı bu satırlara sığmaz. Sevgili Selim Mahmutoğlu'na, Hüseyin Yılmaz'a, Özlem Eren Türkmen'e, dayımız Erol Nadi Özkan'a, görüşmelerin bir kısmını bizim adımıza yapan, desteğini hiç esirgemeyen Aylin Tekiner'e, dostumuz Emrah Altındiş'e, eleştirel okuma yapan sevgili Cangül Örnek'e, Makine Mühendisleri Odası'na, Dostluk Yardımlaşma Vakfı'na, TAKSAV'dan Basri Akçelik'e, Devrimci 78'liler Derneği'nden İpek Keskin Gür'e, *BirGün* gazetesinden İbrahim Aydın'a, hukuksal katkıları için avukat Mehdi Bektaş'a, edi-

törümüz ve yayımcımız İlbay Kahraman'a ve Ayrıntı Yayınları çalışanlarına emekleri, özverileri ve yardımları için teşekkür ederiz.

Anne ve babamıza daha güzel ve özgür yarınları anlattıkları, Alfred ve Özgür'e bize her daim inandıkları, Ela ve Julian'a ise miniklerimiz olarak bu en değerli zamanlarında sabırla bizi bekledikleri için minnet borçluyuz.

Proje süresince yeni dostlar edindik, bazı eski dostlarla yeniden buluştuk, bizi biz yapanın dayanışma olduğunu, yaşanan büyük zorluklara ve travmalara rağmen mücadelenin nasıl da hız kesmeden devam ettiğini gördük bir kez daha.

Darbeciler ve işkenceciler en çok da umudu yok etmek, bizleri yıldırmak ve vazgeçirmek istediler. Bu kitap tam da ona cevaptır...

Eylem Delikanlı - Özlem Delikanlı
Mayıs 2013

Birinci Bölüm

Çocuklar

"...Ürkek bir serçe gibi eğme başını.
Kaldır başını ve dimdik dur!
Bu senin değil, ülkemin ayıbı
Hırpalanmış yerlerinden öperim çocuk..."

Nâzım Hikmet

"Aile Anılarımız, Bir Tane Aile Fotoğrafımız Yok Birlikte. Bunu Yaşamamıza İzin Vermediler."

Sevgi Can Yağcı Aksel[*]

12 Eylül Darbesi'nden sonra annem Nevin Yağcı ve babam Öner Yağcı içeri alındılar. Annemin Kurtuluş örgütü kadın kollarında aktif görevi vardı. Babam TÖB-DER yöneticisiydi. Bildiğimiz, devlet düzenini yıkmak gerekçesiyle tutuklandılar. Annem Mamak Cezaevi'nde kaldı ve birkaç ayda kurtuldu ama tam bir kurtuluş diyemeyiz ona. Çünkü cezaevinden çıktıktan sonra intihar etti. Babam ise 1985 yazına kadar, 5 yılı aşkın bir süre Mamak,

[*] 1977 Ankara doğumlu. Akademisyen. Annesi ve babası tutuklandığında Sevgi Can 4 yaşındaydı.

Çanakkale ve İmralı cezaevlerinde yattı. 12 Mart'ı da sayarsak cezaevlerinde toplam 7 yıl kaldı.

Annem ve babam cezaevindeyken ben anneannemlerin yanında kaldım. Tek çocuktum. Annem 1982'de vefat etti, babam da o sırada tutukluydu. Babam çıktıktan sonra İstanbul'a yerleşti, şehirler arası bir baba-kız yaşantımız oldu, özlem devam etti. Benim düzenim Ankara'da kurulmuştu, anneannemin ve dedemin yanında mutluydum herhalde, bu yüzden ailede böyle bir uzlaşmaya varılmış. Babam yeni tahliye olmuştu, çok zor zamanlar geçirmişti, hayata sıfırdan başlayacaktı; benim bu sıkıntıları göğüslememi istemediler, sakınmak istediler demek ki böylece Ankara'da kaldım. Dedem Siteler'de mobilyacıydı, anneannem ev hanımıydı. Sakin bir hayatımız vardı, bir evimiz vardı, evi geçindirme konusunda bütün sorumluluğu dedem üstlenmişti ama pek fazla maddi zorluk çekmedik.

Annem ve babam tutuklandığında ben 3-4 yaşlarındaydım, tutuklu oldukları benden saklandı. Annemi sorduğumda "iş gezisinde, şehir dışında" deniyordu. Babamın da çalıştığını, annemi ziyarete gittiğini söylüyorlardı. Uzunca bir süre sonra, babamı görmeye gitme zamanı geldiğinde, açıklamak zorunda kaldılar. Hapiste olduğunu sanırım 7 yaşında, evde badana yapan dayımın, işe ara verip beni yanına çağırarak durumu anlatmasıyla öğrendim. Konuştuklarımız değil de keskin bir boya kokusu zihnime kazınmış... Annemin ölümünü nasıl öğrendim, kim söyledi, söylendi mi, kendiliğinden yokluğuna alışmaya mı başladım bilmiyorum ama ölümüyle ilgili herkese kalp krizi dediğimi hatırlıyorum. Demek ki bana da öyle söylenmiş. O dönem babam, düzenli mektup yazıyordu bana, postacının geliş saati belliydi, aşağıya inip beklerdim, selamlaşırdık, mektubu kapardım. "Görülmüştür" damgalı mektuplar... O mektuplar sürekli tekrar tekrar okunurdu, her mektubunda bir masal yazardı babam, o yüzden uykudan önce eski mektuplar yine ortaya çıkardı. Re-

Sevgi Can annesi ile birlikte

simler de vardı içinde; kediler, kuşlar, gemiler, korktuğum hayvanlarla ilgili sevimli sevimli masallar, çizgiler, babamdan hayat dersleri...Okuma yazma öğrenene kadar anneannemler okudu o mektupları. Hep hayatımda olan, yanımda hissettiğim ama dokunamadığım, mektuptan bir babam vardı.

Annemin ölümünden hemen sonraki günü hayal meyal hatırlıyorum. Bizimkiler evde yok, dedemin annesi, büyükbabaannemle oturuyoruz. İki büklüm, bastonuyla zor yürüyor. Çok sessiz. Birileri gelmiş, kalabalık bir ziyaret, telsiz sesleri aklımda, polis mi emin değilim ama annemle ilgili sorular soruyorlar, notlar alıyorlar, büyükbabaanne de "Bilmiyorum evladım Nevin'in annesiyle babası birazdan gelecekler" filan diyor. O karede kendimi görüyorum ama ölüm bildiğim, anladığım bir şey değil tabii, öyle ortalıkta dolanıyorum.

Annem Mamak'tan çıktıktan bir süre sonra aynı davadan tekrar mahkemeye çağrılıyor. Tutuklanacağından emin. Ertesi gün mahkemede giyeceği şeyleri ütülüyor, hazırlıyor, çok da kafasında ölüm planı varmış gibi değil. O giysileri aslında giyemeyeceğini kendisi de bilmiyormuş gibi. Annemi hastaneye yetiştirdiklerinde hayattaymış. Anneannem, teyzem ve dedem için çok sarsıcı bir veda bu... Anneannem bunu sadece bir kez anlatabilmiştir. Bir gün sohbet ediyorduk, birden anlatmaya başladı. Hastanede kapıda bekliyorlarmış, "beyaz çarşaf" istemiş doktorlar, o an anlamış kızının gittiğini. Kimler kimler gitti böyle... Bu kadar acıyı nereye gömdü bu toplum, nasıl atlattık aklım almıyor. Babam o sırada zaten tutuklu. Kalp sorunu vardı sanırım, annemin öldüğü ona uzunca bir süre söylenmiyor. Annemin mektupları kesilmiş. "Anlamadın mı?" diye sorduğumda, babam: "İçeri aldılar ve bir terslik var diyordum ama ölüm, intihar hiç aklıma gelmedi" demişti. Koğuş arkadaşları annemin ölümüyle ilgili yazıların olduğu dergileri saklıyorlarmış babamdan. Bir gün, bir görüşmeci söylemiş. Böyle acı bir haberi alıp koğuşa nasıl dönülür, insanın içindeki fırtına parmaklıklar ardında nasıl dinebilir? Çok zor olmalı. Sonra koğuşta dergiler yavaş yavaş ortaya çıkmış.

Annemden ve babamdan o döneme dair elimde mektuplar var. Mamak'taki işkencelerle ilgili pek bir şey anlatmamış haliyle. Bir tek mektuplarında; ki ben hepsini okuyamadım, okuduklarımı da rahmetli Türkel Minibaş'la birlikte okumuştuk, onu da zamansız kaybedince o mektupları çok uzaklara sakladım. Yazdıkları içinde

en çok dikkatimizi çeken şeylerden biri temizlik özlemiydi. Sürekli temiz çarşaf, temiz giysiler istiyordu. Çamaşır yıkamaktan söz ediyordu sık sık. O aklımda kalmış ve benimle ilgili kaygıları, titizliği ayrıntılı soruları, talimatları... Annemin Mamak'tan çıktıktan sonraki dönemini hatırlamıyorum. Annemi bile hayal meyal hatırlıyorum, öyle diyeyim. İntiharını tesadüfen öğrendim. Babaannem bir gün ağzından kaçırdı, duydum ama çok da anlam veremedim. Sonra da annemin bir arkadaşı annemin ölümünü konu alan bir öykü kitabıyla geldi. Şaşkınlığın en büyüğünü kitabı okuyunca yaşadım. Hem intiharı öğrenmek hem öyküsünü okumak ve benden gerçekleri saklayan ailemden bu gerçeği bildiğimi saklamak, bu da başka türlü bir karmaşa. Bu arkadaşı annemin yaşamını, bir yazar hanıma anlatmış, bu yazar hanım da çok duyarlı ya, hemen bir öykü kaleme almış. Öykü tabii, bunu bize neden yaptın denmiyor, sorsanız kurmaca (!) çünkü. Okuyanı çok ağlatsın diyerek gerçeğin iyice dramatize edildiği ve çarpıtıldığı bu metin, bu yazar hanım için iştah kabartan bir temadan ibaretti belli ki. Acımızı kendine öykü konusu yapmak umarım yazarlık kariyerinde hedeflediği yere ulaşmasına katkı sağlamıştır. Neyse sonuçta bu süreç, bende annemin hayatını anlamak için bir dedektiflik oyununa dönüştü. Bu oyunda aileme yer yoktu. Çünkü benden sakladıkları her şeyi öğrenmiştim ama bununla yüzleşmek onları çok üzecekti, o yüzden bildiklerimi ben de onlardan sakladım. Babam yeni bir evliliğin eşiğindeydi, mutlu olmasını istiyordum, nihayet güzel günler başlıyordu. Yani onun yeni hayatı benim eskileri deşmemle bulansın istemedim ama şimdi düşününce tam da ergenlik çağındayım, eminim kendime çok zorlaştırdım hayatı. Annemin intihar ettiğini bilmek çok şaşırtıcıydı. Utandım, üzüldüm, ona çok şefkat duydum, acıdım, niye öldü diye soranlara kalp krizi derken, yalan söylemek artık ağır geliyordu; sonra da çok kızdım kendi isteğiyle beni, bizi bırakıp gittiği için. Peş peşe, böyle birbirini takip eden... Önce şaşkınlık, hiçbir şey hissedememe hali, sonra bir anlamış havaları, sonra "niye anlayayım, ölmeseydin" demeler, başa sarmalar. Buna sebep olan herkese delice öfke duyma hali... Babamın cezaevinde olduğunu öğrenmeme eklenen yeni şoklar işte!..

O zaman yani babamın tutuklandığını öğrendiğimde iyi insanları niçin cezaevine atarlar diye hayli kafa patlatmıştım. Babam benim gözümde tabii bir kahraman ve sadece iyiyi temsil eden her

şeyi yapan bir baba. Neden cezaevinde? Hayatla ilgili bütün ilkokul retoriği dağılıyor; mesela "polisler iyidir, bizi hırsızlardan korurlar", yerini "polisler kötüdür, çocukları annelerinden babalarından ayırırlar"a dönüyor. Siyah ve beyaz tarifler. Küçük yaşlardasın, soyutlama becerin bunlardan ibaret aslında. Bir anda çok başka bir gerçeklikle yüzleşmek zorunda kalıyorsun, güven duyduğun şeyler altüst oluyor. Çocukken bu karmaşalardan beni kitaplar da korumuştur. Öykülerin, masalların içine çok güzel dalardım. Sanırım bu kurtardı beni, hayal dünyamda bir şekilde çözdüm, yerine oturttum bu durumları. Bizimkilerle de konuştukça kızgınlığım dağıldı. Zaman zaman nükseder ama onları bu ketumluğa sevk eden gerçekler, baskılar, korkular şimdi buradan bakınca çok insani. Ben olsam belki aynı şekilde üstünü örterdim, bilemiyorum.

Aşağı Ayrancı'da oturuyorduk, anneannemler hâlâ da orada oturuyor. Şöyle şeyler geliyor aklıma: Anneannemi annem zannederlerdi ama bu beni rahatsız ederdi, benim annem çok genç ve çok güzel bir kadındı. Anneannem –ona, pamuk kızım anneannem dermişim; çünkü o beni pamuk kızım diye severmiş, bu lafı bir sevgi sıfatı sanıyordum sanırım– beni okula götürünce, servise bindirince filan annemin olmadığı ortaya çıkıyor gibi saçma bir kaygım vardı. İllaki birileri sorardı, ben de atardım. "Annem Amerika'da" derdim mesela. Neden Amerika bilmiyorum. "Baban nerede?", "O da Amerika'da, annemi görmeye gitti." Bizim apartman aslında, belki belgeseli çekilecek bir apartman, işte Sinan Çetin'in o sıkı solcu zamanlarında üst komşumuz olduğu, sağ bir örgüt üyesi olan karşı komşumuzun annemle yaşıt oğlunun annemle aynı günlerde öldürülüşü, anneannemle onun annesinin birbirine destek oluşu, üç intihar vakası derken sonuçta garip bir apartman. Toplumun o günkü durumunun küçük bir kesiti işte... Çocuklar olarak bizler de yakın yaşlardaydık. Bir anda babalar yok oldu mesela. Öyle olunca tabii zamanla dayanışma duygumuz oluştu, dertlerimiz de, hayallerimiz de bir dönem birbirine yakındı. Çok da yalnız geçirmedik çocukluk yıllarımızı. Kendi içinde bir grup, bir aidiyet duygusuyla, onu o çocuk kafamızla bir şekilde atlatmaya çalıştık demek ki! Benim üç teyzem var, enişteler, kuzenler, anneanne, dede, büyük bir aileydik. Aman eksiklik ve yalnızlık hissetmesin diye sürekli bir kollanma halim vardı. O yüzden sevgi açlığım olmadı. Çocukluk buradan baktığımda göründüğü kadar katlanılmaz bir şey değildi.

Ahmet Vefik Paşa İlkokulu'na gidiyordum. Okul yıllarımı çok hatırlamıyorum aslında. Bu konuda bir dönem tedavi görmek istedim ama zorlamaya çok gerek yok, yaş ilerledikçe birtakım anılar geri gelecek, dediler. Bir hafıza kaybı gibi değil, mutlaka var bir şeyler ama bazılarının anlatabildiği gibi gün, ay, şunu oynardık, şunu yapardık gibi şeyleri pek hatırlamıyorum. Anlatabileceğim çok sıra dışı anılarım o yüzden açıkçası yok. Babamın hapishanede oluşu veya annemin intiharıyla ilgili çok da bir şey anlatmadım kimseye. Paylaşmadım. Çok bilmedi arkadaşlarım falan. Yakın arkadaşlarım, muhtemelen anneannemlerle anneleri görüştüğü için, bilirler ama konuyu açmazlardı. Sezin var arkadaşım, bu toplumsal felaketlerin dışında, güzel bir aile hayatı vardı, hep imrenirdim, her pazar onlara balık yemeğe giderdim, hâlâ yakın arkadaşımdır ilkokul 1'den beri, onunla bile oturup konuşmayız bunları, kendi ailesinden farklı bir aile olduğumuzu baştan beri bilir, ben de bildiğini bilirim. Dostum Sanem'le de aynen öyledir.

Çok hayali arkadaşım vardı. Çocuk psikolojisinde ne anlama geliyor bilmiyorum, oyuncaklarıma hep canlılarmış gibi davranırdım. Yatağımın içinde peluş oyuncaklarımdan bana yer kalmazdı, onlarla uyuyabiliyordum. Toplumda parmakla işaret edilen bir çocuk muydum hiç bilmiyorum. Anneannem ve dedem beni o kadar koruyorlardı ki hiç böyle bir şey hissetmedim. Bana hayatlarını adadılar. Hem annemin hem babamın emanetiydim, zor iş. Mesela anneannem, annemin arkadaşlarının birçoğuyla beni görüştürmedi. Bu kollanma hali 12-13 yaşına kadar çok belirgin. Babam cezaevinden çıktıktan sonra, hayatım üzerinde o daha çok söz sahibi oldu tabii ki.

Mücadelelerini Benimsedim...

Anlamaya başladığım süreçte onların mücadelesini çok hızlı bir şekilde benimsedim bir kere. Çocuklarda gördüğümüz iki şey var zaten; ya sahipleniyorsunuz ya tamamen reddediyorsunuz. Bana çok makul geldi, çok doğru geldi. Onların ciddi bir şekilde haksızlığa uğradıklarını düşündüm. Ben küçükken annemle babam aranıyormuş. Bir süre kaçmışlar. O arandıkları dönem, haberlerde isimler geçiyor, mesela ben annemin adını duyuyorum, babamın adını duyuyorum, Kenan Evren'in sesi evi doldurmuş, evdekiler de bir o kadar sessiz ve tedirgin. Işıklar sönük, karanlık,

böyle sahneler var gözümün önünde, onlar çok rahatsız ediciydi. Komşular geliyor, duydunuz mu Nevin'in adı geçti, Öner'in adı geçti diye ya da ben anneannemde kalıyorum, babamla annem bir yerde kalıyorlar ama o yeri ben bilmiyorum ve bilmemem gerekiyor. Oraya taksiyle götürülüyorum, adresi bilmemem gerektiği için farklı farklı yollardan gidiyoruz ama ben her seferinde ineceğimiz yeri cin gibi çakıyorum. Kendi anne ve babanla kaçak göçek görüştüğün bir süreç o aslında. Çok absürd yani, nasıl tanımlanabilir ki: Bunu tarif etmesi çok güç. Benim yetiştirilmemle ilgili anneannemle dedemin kuralları, annemle babamın kurallarından daha çok belirleyici oldu hayatımda. Anne ve baba bununla karşı karşıya geldi zaman zaman, "sizin çocuğunuz ama biz bakıyoruz" gibi bir durum var. Doğuran onlar, bakan öbürleri. Her şeyin çok iç içe geçtiği bir dönem.

Yakalandıkları dönemle ilgili hiçbir şey hatırlamıyorum. Ama babam tutuklandıktan ve annem öldükten sonra evi çok kez polis bastı mesela. Onlar hep aklımda, uykularımda böyle içeride bir sürü üniformalı insan ve bağrış çağrış, çocuk uyuyor uyandırmayın dendiği an, tak tak tak içeri bir sürü kişi giriyor bir anda bir kâbusa uyanıyorsun, o tür sahneler hatırlıyorum. Benim odam apartmana bakıyordu, apartman penceresinden bakınca silahlı insanlar, merdivenleri tutmuşlar, babamı soruyorlar dedeme, "tutuklu ya" diyor, dinlemeden aramaya devam... Maksat zulmetmek.

Annem öldükten sonra dahi annemi aradıklarını biliyorum. Annemi arıyorlar, dedem ağlamaklı "kızım öldü" diyor, "kanıtla" diyorlar. Bir belge gösteriyor öldüğüne ilişkin. Sonra tekrar mahkemeye çağrılıyor annem. Dedem sonunda karakol basıyor, artık çıldırıyor herhalde, "Benim yavrum öldü, hâlâ ne istiyorsunuz bizden?" diyor. Nasıl bir düşmanlık! Karşılarındakinin insan olduğunu unutabilme hali son derece dehşet verici, öyle değil mi? Teyzem ODTÜ Mimarlık'ta okuyordu, henüz evli değildi, bizde kalıyordu. Teyzemin İngilizce mimarlık ders kitaplarını topluyorlar yasadışı yayın diye. Onların yırtılması, parçalanması sahneleri gözümün önünde. Kitap bizim evde en çok değer gören şey, benim de çok özlediğim annem ve babamdan öğrendiğim, onların yerine sevdiğim bir şey. Hep bana bir şeyler okunur, okutulur, işte kitaplar alınır, güya babam gönderiyor diye ama teyzem alırmış meğer. Kitaplar parçalanıyor, sanki annemle babamı parçalıyorlarmış gibi, böyle kasılıp kaldığım zamanlar hatırlıyorum mesela.

Evde değil ama büyük teyzemin bahçesinde kitaplarımız yakıldı, saklandı, gömüldü. Hatta belki hâlâ orada duruyordur onlar. Bizim evde kitap yakılmadı. Çünkü bizim apartman çok müsait değildi ona. Soba yoktu mesela.

Biz çekirdek aile olarak birlikte zaman geçiremedik, aile anılarımız, ne bileyim hafta sonu rutinlerimiz filan hiç olmadı. 30. yaş günümde babama dert yanmışımdır "Bir tane aile fotoğrafımız yok birlikte" diye. Annemin kucağında ve babamın kucağında ayrı ayrı fotoğraflarım var ama hep birlikte yok. Bunu yaşamamıza izin vermediler. Bugün de saçma sapan davalar icat ederek topluma aynı acıları yeniden yaşatıyorlar, bir anlamda gözdağı veriyorlar. Bizler hep altından kalkabilmek için yaşadıklarımızı normalleştirmeye çalıştık. Kendimi şunlarla teselli ettim bu yaşa kadar, kaza da geçirmiş olabilirlerdi, bana sahip çıkan böyle sevgi dolu, geniş güzel bir ailem olmayabilirdi. Bu şekilde bastırmaya çalışıyor insan ama öyle değil. Çok büyük bir haksızlık ve adaletsizlik sonucunda sizin elinizden alınan çok temel bir hak bu; yani aile olma hakkı, anne, baba, çocuk olma hakkı. Anneannem, dedem ve babaannem için düşünüyorum (öbür dedem ben doğmadan vefat etmiş o dönemi yaşamadı), gözlerinden sakındıkları yavrularını yitirme acısı ya da evlatlarının çektiklerine eli kolu bağlı bir tanıklık mahkûmiyeti. İşkencenin en büyüğü bu sanırım. Önce aileleri, sonra da toplumu darmadağın ettiler. Aileler çocuklarının siyasal mücadelesi sonucunda bir konum aldılar, kendini bir yerde bir şey için savaşırken buldular, çocuklarının idealleri için cezalandırılmaları gerçeğiyle bir anda yüzleştiler. En ilgisiz, en apolitik aileler bile çocukları yüzünden cezaevleriyle, mahkemelerle, morglarla tanıştı. Yeni ve farklı gündelik yaşam alışkanlıkları kazandılar.

Sevgi Can Yağcı, babası Öner Yağcı ve babaannesi ile birlikte

Şu anda dedem bana kızıyor mesela. Twitter'a yazdığım bir şey yüzünden kaygılanıp, "Sen nasıl böyle şeyler yazıyorsun. Bizim daha ne kadar canımız yansın" diye söyleniyor. O dönemde anneme pek

söz geçirememiş tabii. Annem, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'nde okuyormuş. Dedem onu gizlice izlermiş, başına bir şey gelir diye korkuyormuş. Okul çıkışlarında gruptan ayrılınca saldıran filan olmasın diye takip edermiş. Benim gördüğüm, onlarda annemin ölümüyle birlikte kendilerini suçlamaya döndü süreç. "Ne yapsaydık da kızımız ölmeseydi" diye. "Niye bu işlere girdiler" gibi bir şey değil ama ne yapsaydık da hayatta kalsaydı diye. Oysa bu acının, bu kıyımların suçluları ortada...

Öner Yağcı cezaevinde

Cezaevi Ziyaretleri...

Çocukluğumun en çok etkilendiğim anlarından biri, görüş günleridir, özellikle görüşün bitiş anıdır. Zaman hemen geçer, sevdiğini orada bırakır adım adım ondan ayrılırsın. Dönüp dönüp bakarsın, tekrar koşup sarılmak istersin. Geçen gün Mustafa Balbay'ın çocuklarıyla, Nazlıcan Özkan'ın babası Tuncay Özkan'la görüş günleriyle ilgili bir yazı okudum, mideme taş oturdu. Nasıl da benzer günler yaşıyoruz. Birbiri ardına açılan siyasi davalar, davaların görüldüğü siyasallaşmış bir hukuk sisteminden adalet bekleme hali... Babam da geçenlerde, "Biz en azından neyle suçlandığımızı biliyorduk" dedi. Aynen öyle! İşte o görüş günleri, bütün bir özlemi sığdırdığın en çok yarım saat. O kopamama anı, çok sarsıcı bir duygu hali, nasıl anlatırım bilmiyorum. Ağlatabilir beni şu anda. Gitmeyeyim, biraz daha kalayım, koklayayım ne olur... O günlerle ilgili sarsıcı anılardan biri de şudur; Çanakkale'ydi herhalde, sabah çok erken bir vakit gitmiştik, hep öyle olurdu. O gün soyadı tutmuyor diye beni içeri tek başıma almak istiyorlar. Dedem de tek başıma içeri göndermek istemiyor, küçüğüm çünkü. Derken orada böyle bir kavga gürültü kopuyor, ben o karambolde içeri akıyorum. Babamı bulmaya çalışıyorum

ama ne mümkün! Bir kere yüksekte, boyum yetmiyor. Herkes bir örnek giyinmiş, herkes babamı andırıyor, o insanlardan herhangi biri babam olabilir. O korkumu hiç unutamam mesela. Biri elimden tutup yukarı çıkardı, babam karşımda gülümsüyordu, canım benim. Yaşamak anımsamaktan daha kolay bazen. Sonuçta kimdi yardım eden, dedeme izin mi vermişlerdi, babamı nasıl bulmuştum hiç anımsamıyorum. Hemen babama öğrendiğim bilmeceleri sıraladım. Ciddi olamıyordum onun yanında. Komik olmak en güzeli. O anları özellikle hiç unutmuyorum, saatlerce bekliyorsunuz, isimler okunuyor, jandarmalar kapıda, insanlar böyle bir itiş kakış... Bir yandan da teselli edici bir yanı var. Çünkü bir şekilde herkes dava arkadaşı. Büyükler için daha travmatik ama bizim için zaman zaman bekleyişin pikniğe dönüştüğü bir şey. Gide gele arkadaşlık kurduğum herhangi biri olmadı, orada herkes arkadaş oluyordu hemen. Oradan ayrılınca unutmak daha iyiydi sanki.

Babamın Dönüşü...

Babam cezaevinden çıktıktan sonra İstanbul'a gitti. Annesi ve kardeşleri İstanbul'da yaşıyor zaten. Bir de edebiyatçı olduğu için orada kendine daha uygun bir hayat kurdu.

Önce Ankara'ya uğramıştı ama. O günü çok iyi hatırlıyorum. Bizim apartmanın görevlisi bir Sultan Ablamız vardı. Sultan Abla, taze soğan ekmek tutuşturdu elime, soğan ekmek yiyerek herhalde 6-7 saat kapının önünde babamı bekledim. Bittikçe gidip biraz daha istiyordum. Bizimkiler çağırdığı halde eve girmiyordum. Ev çok kalabalık, bütün aile toplanmış, herkes babamı bekliyor. Ben aşağıda, apartman kapısında bekliyorum ve soğan ekmek yiyorum. Müthiş bir kavuşmaydı. Koala gibi yapışmıştım babama, bir türlü bırakamadım, "Kızım tuvalete gireceğim" diyor, bırakmıyorum. İnanamıyorum ki geldiğine! Sonra babamın eşyalarını kullanma alışkanlığı başladı bende. Ayda bir ya da iki, hafta sonları Ankara'ya, beni görmeye geliyordu. Her gelişinde çantasına el koyuyordum, kalemleri, çorapları, bana neyi olursa giyiyor veya kullanıyordum. Babamın eşyalarına ulaşabiliyor olmak çok büyük bir keyifti benim için.

Babam cezaevinden çıktıktan sonraki uyum sürecinde bizim iletişimimizde elbette problemler oldu. İhmal edildiğimi düşündüm. Şu anda bile bu konuda haklı görürüm kendimi. Ülkede

süren politik arayışlar, soldaki yeniden şekillenme çabaları haliyle babamı fazlasıyla ilgilendiriyordu. Çok kalabalık evlerde buluşulur, çay ve sigara dumanı, nefes alınamaz, hararetli tartışmalar olur ve ben hiçbir şey anlamam. Canım sıkılıyordu tabii. Ankara'da yazarlar, şairler, eş dost Kardelen'de buluşurdu. "Kardelen Kebap" rüşvetiyle biraz sussam da genelde isyan ederdim. İşin benim için önemli kısmı babamın sadece iki gün Ankara'da kalacağı ve benim bu iki günü başkalarıyla paylaşmak zorunda oluşumdu. Bir dönem öyle geçti.

Yeniden gider, cezaevine götürülür diye bir korku duymadım. Çünkü "Artık gitmeyeceğim" demişti bir kere. Ben ona inandım. Sonraları tabii ki bundan korktum ama o zamanlar babam ne derse benim için gerçek oydu. Gitmeyeceğim diyorsa gitmeyecekti, nokta.

Geçmişi Konuşmak...

O günlere dair babamla tabii ki konuşuyoruz, bazen kamerayı alıp kayıt da yaparım. Çünkü birçok şeyi anlamak için o günlere geri dönmek gerektiği çok aşikâr. Türkiye'de solun ayrışmalarında uzlaşılamaz birtakım noktalar elbette var ama öte yandan mutlaka yan yana durulması gereken, birlikte politika üretmenin şart olduğu anlarda, bu kadar birbirinden uzak, hatta birbirine düşman olma halini anlayamıyorum doğrusu! Bunu sık sık babamla konuşurum. Deneyimi dinlemek, okumaktan çok başka bir şey. Cezaevi anılarını sorunca anlatır. Hep komik şeyleri anlatır. Komik derken, galip çıktığı hikâyeleri diyeyim. Babamın çok kötü bir kulağı ama çok da gür bir sesi vardır. Bu özelliği ünlüdür, işkence görürken, sürekli bağıra çağıra rahmetli Neşet Ertaş'ın *Zahidem* türküsünü söylermiş. *Zahidem* bir anlamda koğuşun direniş simgesi haline gelmiş. "Hoca Zahidem'i söyle" derlermiş. Dövüldükçe inadına söylermiş. Zahidem hikâyeleri çok anlatılır. Arkadaşları da çok anlatır, "Ah bu baban bize neler çektirdi" diye. Bir de bir görüş gününde ona kapıdan topladığım kır çiçeklerini götürmüştüm. Çiçeğin koğuşta bulundurulması yasak demişler, askerler o çiçeği geri almak istemiş, koğuş saklamış, bulamadıkları için de hepsini dövmüşler. Babam yine *Zahidem*'i söylemiş tabii. Böyle şeyleri zaman zaman anlatır, üzer beni ama kendisi bununla gururlanır, "Vermemiştim çiçeğini" der.

Ben babamla çok tartıştım bir dönem. Bunu yapabildim, ne düşündüysem söyledim açık açık ve bu, 12 Eylül Darbesi'nin ilişkimize darbe indirmesini engelledi. "Sen beni ihmal ediyorsun" diye ter ter tepinip kendimi kapıların önüne attım. Şimdi de zaman zaman siyasi tartışmalarımız, görüş ayrılıklarımız olur, çocukken hep "İstediğin gibi yaşayacaksın, hep arkandayım, özgürsün" derdi, hâlâ da aynısını söyler, düşüncelerime saygı gösterir, kendi düşüncelerine de saygı bekler. Babam belki bunu okuduğunda ya da duyduğunda kızacak ama bizler biraz ebeveynlerimizin ebeveyni haline geldik bazı açılardan. Benim babamla ilişkimde ben hep babamı hoş gören, gözeten, kollayan bazen annesi gibi davranan biri olduğumu görüyorum. Belki o hiç farkında değil ama üzerine titreme hali oluyor. Erken olgunlaştığımı düşünmüyorum, bu öyle bir şey değil, tam tersine olgunlaşamadığımı düşünüyorum ama bunu da aynı nedene bağlıyorum. Hakikaten benim dostlarım genelde arkamı toplar, çok da severim onların o abla, ağabey rolleriyle etrafımda olmalarını. Bir yandan hiç büyüyememe hali var, yaş nereye giderse gitsin, hep o bir yerde kalma duygusu var içimde. Ben niye büyümüyorum, bazen televizyonda bir şey izliyorum mesela, orta yaşlı kadınların halleri, sonra bir bakıyorum benden küçüklermiş onlar. Bir yerlerde takılmışım gibi geliyor. Çocuk kalmayı hiç istemem, bırakın çocukluğu, 30 yaşından önceki günlere geri dönmek de istemem. Ama babamla ilişkimde tüm bunlara rağmen olgun davranmayı öğrenmek durumunda kaldım. Baba-kız ilişkisi biraz yan yana yaşadıkça kurulan bir şey bizim için. Zaten bir 5 yıl onsuz geçmiş, çok küçükken ayrılmışız, dolayısıyla babamın yokluğu değil, varlığı yeniydi ve kızı olmayı zamanla öğrendim.

Tarifi İmkânsız Duygular...

İçimi en çok acıtan şey hakikaten onlara kıymış olmaları. İnsan annesinin ve babasının canının yakıldığı bilgisine çok zor dayanıyor, bunu hazmetmek kolay bir şey değil. Herhalde en çok canımın yandığı konu bu. Ama tabii şöyle bir şey bu; bazen, dediğim gibi, anneme de çok kızıyorum, daha güçlü olup keşke dayanabilseydi diye. Bir arkadaşım, "Bunun güçle ne ilgisi var?" diye sordu bir gün, o gün ufkum açıldı. Belki de çok güçlü bir kadındı. Kendine kıyana zayıflık, naiflik atfetme eğilimi bende de var. Babama ise kızamıyorum. Hayatındaki bütün güçlüklere kar-

şın hep yanımda durdu, kendisine de bana da hayata tutunmayı öğretti. Bizden çaldıkları yıllarımıza tabii ki üzülüyorum. Telafisiz kayıplar bunlar. Bir de babamın kalp sorunları var. İki kere baypas oldu, cezaevinden kalma kalça sorunu var, onun ağrısını görmek, acısını görmek, ölen dostlarına duyduğu özlemi görmek ve bence bu zorlu yılların ona verdiği en büyük zararlardan biri olan sigara alışkanlığından bir türlü kurtulamaması beni üzüyor. Bir yandan da bu acılar sadece bize ait değil.

Geçtiğimiz yıllarda bir roman çevirmiştim Macarca'dan, Attila Bartis'in *Sessizlik* romanı. Bir edebiyat panelinde onun da babasının benimki gibi 7 yıl hapis yattığı ortaya çıktı. Romanya'da Çavuşesku döneminde Macar azınlık oldukları için, ölen bir Macar şairin cenazesinde şiir okuduğu için. Onun annesi de keman çalarmış ve Attila'yı büyütemeden ölmüş, tıpkı annem gibi. Bu kesişme, geçmişi farklı bir yerden daha görmemi sağladı. İktidar mekanizmalarında kim olursa olsun, sağ olsun sol olsun, insanlar politikaya kurban edildiği sürece, farklı düşünen insanlara, ötekilere yapılan zulüm aynı. Tabii Türkiye'de sol hiç iktidar olamadığı için çekenler ve çektirenler pek değişmedi ama dünyanın her yerinde, her koşulda iktidar olanla ilgili bir sorun var. Buna karşı siyasal sempatizanlıkları aşarak toplumun ortak bir refleks sergileyecek olgunluğa gelmesi gerekiyor. Senin için benim için değil, herkes için adalet; nesnel, tarafsız, özgürlükçü bir adalet ve demokrasi talep edilmeli, bunun mücadelesini vermek gerekiyor. Attila Bartis'e 12 Eylül'ü anlattım. "Babam bana bir kitap yazdı, adı *Kardelen*" dedim, benimki de bana bir kitap yazdı, adı "*Taşlar ve Otlar*" dedi... Yazgılar, acılar benzeyince, kitap adları bile birbirine benziyor demek ki. Onu zaman zaman Budapeşte'de ziyaret ediyorum, babasından ve annesinden kalanlarla ilişkisi, benimkine çok yakın. Evi müze gibi. Duvarına annesinin kemanını asmış, arşesi yok, benimse annemin kemanı kayıptır ama arşesi durur. Yani insan, her yerde benzer biçimde acısını taşıyor. O yüzden konuşmak, hasıraltı etmemek çok önemli. Toplumsal travmaları bu kadar kendi içimize kapanarak yaşamak doğru değil. Biz bırakın farklı toplumlarla bu konuda diyaloğa geçmeyi, kendi toplumumuz içinde bile suskunluğu seçmişiz. Ailemin yaşadıkları bana insan hayatının, özgürlüğün, her şeyden daha değerli olduğunu öğretti.

Profesyonel Destek

Ben küçükken ailem benim için danışıyormuş birilerine. Babam, rahmetli Behçet Aysan'la konuşurmuş zaman zaman. Annemin öldüğü sene karın ağrılarım başladığından terapilere gitmeye başladım ama sonra FMF hastası olduğum ortaya çıktı. Psikolojik değil, genetikmiş ağrıların nedeni. Yetişkinlikte birtakım klostrofobik korkular yaşadım, kalabalıkları sevmem, bazen canımın sıkıldığı olur, destek almam gerektiğinde bunu ihmal etmem.

Kendi Üzüntümüzden Utanır Hale Geliyoruz

Ben özel okula gitmedim. Sanırım biraz da bu yüzden çocukken toplumdaki derin ayrışmalardan kaynaklanan ikilemlerim olmadı. Hem sınıfsal olarak aynı yerde duran hem de siyasi olarak aynı dünyadan olan ailelerin çocuklarıyla okudum. 1993 yılı benim için o anlamda bir kırılmadır; 16 yaşında, Uğur Mumcu'nun öldürülüşü ardından Sivas Katliamı benim bilinçlenmemde çok belirleyici oldu. Cenazeler, anmalar derken "Bizim yaşadıklarımız da acı mı?" demeye başladım. Bence bu ülkenin en korkunç yanlarından biri de acıyı acıyla unuttur masıdır. İnsanı kendi üzüntüsünden utanır hale getirmesidir.

Politik olarak aktif insanlara bakınca, kendimi aktif olarak tanımlayamam. Bilinçli olarak tanımlayabilirim, neyi desteklediğim ve onu neden desteklediğim üzerine düşünen biriyim, neyi eleştirdiğimi bilerek eleştiren biriyim, bilmeye çalışan biriyim, onu söyleyebilirim. Aktivist olduğumu söyleyemem. Bir kere kalabalık sevmiyorum. En son, Sivas davasıyla ilgili zaman aşımına karşı mitingde yediğim biber gazından sonra metroya bile binemedim bir süre. Öyle çok cesur ve önden gidecek bir ruhum yok, ebeveynlerimden onu miras almamışım. Daha ürkek, daha kenardan, kendi halinde olmak istediği yerde durmaya çalışan biriyim.

12 Eylül ve Biz

12 Eylül bir tek benim hayatımı değil, "Darbe ne zaman oldu?" sorusunu soran ve darbenin hayat kurtardığını düşünen insanların hayatını bile kararttı bence. Ama insanlar o dönüşümün, o izlerin ne kadar farkındalar esas sıkıntı burada. Darbe benim hayatımı baştan yazdı tabii ki annemle babamın yaptıklarını ben de yapar mıydım sorusu çok zor bir soru. Çünkü sonucunu gör-

düğüm bir şey var. Onun için ben daha temkinli bir karakterim, devlete güvenim yok, sol örgütlere de yok ama o zaman, şu yaşadıklarım olmadan nasıl biri olurdum bilemiyorum açıkçası. Ben çok önde koşmazdım, illaki dışında kalamazdım ama onlar kadar önde gidenlerden olmazdım diye düşünüyorum. Öte yandan da Türkiye'nin koşulları da insanı öyle bir yere götürüyor ki bazen hiçbir korkunuzun değeri kalmıyor. Belli de olmaz.

Siyaset Meydanı'nın 20. yılı nedeniyle "hatırladıklarımız" diye bir bölüm hazırlamışlar, 1990'ların başından itibaren Türkiye siyasetinin gündeminde neler vardı ve nasıl tartışılıyordu diye. 1990'ların başında konuşulan şeyleri biz bugün konuşamıyoruz artık. Zamanla, biz farkında olmadan öyle bir muhafazakârlaşmışız ki Ahmet Kaya'nın katıldığı bir Kürt meselesi tartışması var, bir milliyetçilik tartışması var, Avrupa Birliği ve İslam diye bir gündemi tartışmışlar ya da sosyalist İslam falan tartışılıyor. Şimdi sıkıysa bunları konuşun bakalım. Artık mümkün değil. 20 yılda bu kadar hızlı bir sansür ve otosansür mekanizmasını içimize sindirmişiz. Tabii ki 12 Eylül'e borçluyuz bu halimizi. Bizden sonraki kuşakta Kenan Evren'i tanımayanlar var. 12 Eylül'de neler olduğunu ilk kez *Beynelmilel* filminde duyup sinemanın tuvaletinde "Bunlar gerçekmiş" diyenler gördüm. Biz onlara uzaylı gibi bakıyoruz, onlar da bize. Köprü patlatılmış iki ayrı kıyıda kalmışız gibi bir durum var.

Ben umutlu değilim. Umuttan fazlası lazım bize. Umutsuzluktan doğacak bir umut peşindeyim. Bir gün 12 Eylül'le ilgili bir konuşma yaptım. "12 Eylül'ü evlerinizde çocuklarınıza bile anlatamadınız, topluma nasıl anlatacaksınız" diye sordum dönemin öncülerinden konuşmacılara. Birçok ağlayan oldu. Herkes aynı dertten mustaripti aslında. "Ben kızıma bana işkence yaptılar, başıma şunlar geldi nasıl derdim?" Çözümsüz bir durum, evet. Sinemanın, bu tür sözlü tarih, bellek çalışmalarının hatta TV dizilerinin o dönemin konuşulması ve tartışılması açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Diziler, sağlıklı bir farkındalık yarattılar diye değil ama en azından gündeme taşınması ve konuşulur hale getirmesi açısından önemli. Bu hikâyeler sadece bize ait değil. Bunlar bir toplumun, bugüne gelişinin seyrine dair önemli veriler aslında, o yüzden anlatıyoruz, o yüzden yaptığınız çalışma bence çok değerli.

12 Eylül Davası

Yargılanma sürecine baştan beri inanmadım. Adaletsizlikten adalet ummak, darbecileri kendilerine yargılatmak gibi. Sonuçta bugünkü siyasal iktidar da, onlara oy veren seçmenler de hep bu darbenin sonucudur. Kenan Evren başta olmak üzere hiçbirinin yargılanacağına ve gerçekten 12 Eylül'le hesaplaşılacağına inanmıyorum. Ancak hakikaten böyle bir dava görülecekse eğer, orada neler döndüğünü anlamak için tabii ki birileri müdahil olmak isteyebilir, davayı içeriden izlemek isteyenleri de anlayabiliyorum. Gerçek bir hesaplaşma olabilmesi için özgür, özerk bir hukuk sistemi lazım. Geçen gün Sırrı Süreyya Önder'in Raci Tetik'le konuşmasını okudum. İnsanın işkencecisiyle yüz yüze gelmesi nasıl bir histir acaba? Anlamaya çalışmak bile zor. Hâlâ dik duran insanlara hayranım. 12 Eylül'ü yaşayan, mücadeleye devam eden çok insan var. Herkes birbirini ötekileştirerek dışlayacağına bir araya gelebilsek keşke. Birbirimize düşüncelerimizi dayatacağımıza, birlikte düşünebilsek, geçmişi birlikte konuşsak, aslında aynı yollardan aynı yorgunluklarla geçtiğimizi unutmasak... Bu çalışma vesilesiyle gördüm ki anlatmaya da, dinlemeye de çok ihtiyacımız var. Bu yüzden size teşekkür ediyorum.

"Birçok Çocuğun Yaptığı Sıradan Şeyleri Ben Hiç Yapmadım Babamla."

Özgür Delikanlı[*]

12 Eylül döneminde çekirdek ailemden babam Olgun Delikanlı içeri alındı. Artvin Dev-Yol davasında ve TÖB-DER davasında yargılandı. Ceza Yasası'ndan geçmişte çıkarılan 141/1. maddeden yargılandı. 8 yıl ceza aldı. 5.5 yıl Erzurum Askeri ve Sivil Cezaevi, 1983 yılından sonra da Malatya E Tipi Cezaevinde kaldı.

Darbe öncesi annem ve babam öğretmenlik yapıyorlardı. Artvin'de yaşıyorduk. Darbe olduğunda ve babam alındığında ben annemin karnındaymışım. Benden büyük iki ablam var, Eylem

[*] 1981 doğumlu. Mühendis / Ekonomist. Babası içeri alındığında Özgür henüz doğmamıştı.

ve Özlem. Babamın gidişi bir yana annem de Ağrı'ya sürülünce, aile bir de o şekilde bölünmüş. Annem işini bırakmamış. Zaman zaman bizleri de yanına alıp Ağrı'da 3 seneye yakın öğretmenlik yapmış. Babamın tutuklu olduğu süreçte mutlaka görüşlere götürmüşlerdi beni ama o görüşlere dair hiçbir şey hatırlamıyorum. Ben o geçmişi daha çok anlatılanlardan biliyorum. Hem çok da sorguladığım söylenemez. Ben bilinçli bir şekilde hayatı algıladığımda, babam cezaevinden çıkmış, çoktan Ankara'ya taşınmıştık.

Çocukluğuma dair Dikmen'deki evimizi hatırlıyorum. Anneannemler de Artvin'den Ankara'ya taşınmışlardı. Aile yine bir araya gelmişti. Zor zamanlardı. Herkes doğduğu ve yıllarca yaşadığı yerleri bırakıp başka bir şehre gelmişti, idare etmeye çalışıyordu.

Babam cezaevinden çıkıp Ankara'ya geldiği zaman ben, 5.5 yaşındaydım. Bu 5.5 sene içinde babamı görmem dördü geçmez. Dolayısıyla geri geldiğinde, hayatıma, yeni bir kavram olan baba kavramı giriyordu. Babamı o dönemlerinde gergin biri olarak hatırlıyorum ama yine de evimiz gergin bir ev değildi. Öyle derin hüzünlerin yaşandığı bir ortam da yoktu. Çünkü annem son derece neşeli bir insandır. İçinde fırtınalar kopsa da asla karalar bağlamaz, kendini işine ve çocuklarına adamıştır. O zaman da öyle yapıyordu. Dolayısıyla o dönemde de aileyi tekrar toparlamanın yanında, bütün enerjisini çocuklara daha iyi bir ortam ve eğitim nasıl sağlarım diye harcamıştı. Biz de her çocuk ne yapıyorsa, onları yapıyorduk. Bisiklete biniyorduk, top oynuyorduk, yeterince macera yaşamamış olacağız ki Dikmen'in sırtlarında "macera aramaya" çıkıyorduk! Babamsa o dönemde biraz daha mesafeli ve özel hayatında içine kapanık bir insandı. Hatırladığım ilk baba silueti o aslında. Çok konuşmayan, günaydın, iyi akşamlar deyip kendi işinde olan biriydi. Şimdi geriye dönüp bakıyorum da onun için de kolay olmayan bir dönemdi. Ne yapacağı belli değil, tek bildiği iş öğretmenlik ama öğretmenliğe geri dönemiyor, aynı zamanda siyasi yasaklı. Yapacağı pek bir şey kalmıyor geriye. Bugünden bakınca o zamanki gerginliğini normal karşılıyorum.

Evde bir şekilde çocukların hayatı dönüyor, dönmek zorunda çünkü. O biraz da annemden, onun güçlü bir kadın olmasından kaynaklanıyor. Babamın yokluğunda da çekip çeviren o, sonuçta. Annemin bu kadar işin altından kalkması, biraz da babaannem ve dedem başta olmak üzere büyük ailenin desteğini alması sayesindeydi sanıyorum. Biz çocukların üzerinde dedemin ve ba-

baannemin büyük emeği vardır. Bir de 3 tane çocukla uğraşmak kolay değil, hepsi de birbirine yakın yaşlarda. Yedirip giydirmekten de öte, bir yandan da büyüyüp gidiyorlar, iyi eğitim almaları gerekiyor. Kozmopolit bir şehirdeyiz, annemin ve babamın, bir de Ankara'yı keşfetme uğraşı var. O telaş zaten her şeyi alıyor götürüyor, toparlayıcı unsur biraz da o olmuştur diye düşünüyorum.

Biz büyük bir ailede büyüdük, ortamımızın gergin, acılı ve karamsar olmaması biraz da o yüzdendi. Teyzeler, dayılar, büyükbabalar herkes birbirine yakın yerlerde oturuyordu. Bir sürü kuzen bir arada büyüyorduk, birlikte, kalabalığa ve her şeye rağmen mutlu bir aileydik. O anlamda Karadeniz insanının kenetlenme duygusuyla biz aile olarak birbirimize kenetlendik. Belki de becerebildiysek o dayanışmanın sayesinde olabildiğince normal insanlar olabildik. Sevgi eksik olmadı ailemizde. Belki de ondandır, hep adım gibi "Özgür" oldum, arkamda büyük bir güç hissettim, yapmak istediklerim için hep arkamda ailemin desteğini buldum.

Ailemiz her ne kadar olabildiğince normal bir hayat oluşturmak için uğraşmış olsa da çocukluğum ve ilkgençliğim süresince babamla arama hep bir mesafe girdi. Bu bence ikimizin de bildiği bir şeydi ama onun nasıl ortadan kalkacağını pek bilemedik. Babamla baba-oğul ilişkisinin 5.5 yaşından sonra başlamış olmasının etkileridir diye düşünüyorum. En başta yakın bir diyalog kuramamıştık ne de olsa. Bu tamam deyince oluşabilen, sonradan inşa edilebilen bir şey de değilmiş demek ki! En azından bizim durumumuzda ilk beş seneyi beraber yaşamayınca, daha sonra oluşan o mesafenin, aranın kapanması da yıllar aldı. Benim gözlemimdir bu, Eylem'le babamın ilişkisi daha yakındır, farklıdır mesela. Babamın 12 Eylül'den önce Eylem'le daha çok zaman geçirmişliği var ne de olsa, aynı şekilde Özlem'le de...

Benim hayatımda ise anne çok baskın bir karakterdir. Ne olursa olsun, başıma ne gelirse gelsin, ilk söylediğim kişi annemdir. Ben zaten babama gündelik şeylerden bahsetmezdim. Öyle oldu, böyle oldu diye detay vermek değil de, yalnızca olanı aktarırdım. Belki de bu, annemi uzun yıllar hem annem hem babam olarak gördüğüm içindir. Annem dışında model alabileceğim dayım ve büyükbabalarım vardı etrafımızda. Büyükbabamı ne kadar model aldım bilmiyorum ama kesinlikle annemin hayata dair öğrendiklerimde büyük payı olduğunu söyleyebilirim.

Bütün bunlara rağmen hiçbir zaman babama karşı bir öfke veya kin duymadım. Bize böyle öğrettiler diye değil de ben şöyle düşünüyorum, zannediyorum ablalarım için de öyledir, biz babamızın doğru olanı yaptığını düşündük hep. Ben de olsam öyle yapardım. Bizim yaşadığımız da aynen böyle bir sonuçtu zaten. O nedenle ben yaptığı fedakârlığa, verdiği mücadeleye çok saygı duyan bir insanım. Baba-oğul ilişkileri açısından negatif etkileri oldu ama ben bunun o kadar da büyütülecek bir durum olduğunu düşünmüyorum. Belki birçok baba da öyledir toplumumuzda. Mesela babamla bir kere olsun sınavına çalış, dersine çalış gibi gündelik konuşmalarımız olmadı. Annemin, tez canlı oluşundan ve böyle şeyleri hep o idare edip yola soktuğundan, babama pek iş kalmazdı. İşleri uzaktan takip etmeyi tercih etti, daha çok. Bütün bunların dışında birçok çocuğun yaptığı sıradan şeyleri, ben hiç yapmadım babamla. Mesela bir futbol maçına beraber gitmişliğimiz yoktur, en basitinden yalnızca baba-oğul olarak yaptığımız bir şey olmamıştır. "Oğlum şunu şöyle yap" gibi hayata dair öğütleri bile olmamıştır, erken yaşlarımda. O duvarı kırmak çok zamanımızı aldı, ben ancak Ankara'dan çıkıp da New York'a yüksek lisans yapmaya gittiğimde –ki bu 25 yaşıma denk geliyor– babamla aramdaki o mesafe kısaldı diyebilirim.

Çocuk gözüyle göremediğim ama büyüdükçe fark ettiğim birçok şey oldu babamda. En çok değer verdiğim ve örnek aldığım olgu; babamın yıllar geçmesine rağmen siyaseten bozulmamış ve kirlenmemiş olmasıdır. Hele de bugünden dönüp baktığımda bunun başarılması zor ve ender bir şey olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla sıradan bir "Dersini çalış" öğüdünden çok daha değerli bir örnek olarak duruyor karşımda.

Eylem, değiştirdiği birçok okulun ardından beşinci sınıfı Ahmet Vefik Paşa İlkokulu'nda okudu, dolayısıyla biz de aynı okuldaydık. Annemin hep şunu dediğini hatırlıyorum, babanız ne iş yapıyor diye sorarlarsa öğretmen deyin. Halbuki babamız zaten öğretmen ama işte annemdeki o korku seneler geçmiş olsa da aynı şekilde devam ediyordu: "12 Eylül'den ve babanızın cezaevine girdiğinden bahsetmeyin." Çocuk olarak ilk hatırladığım şeylerden biri odur. Eylem tabii daha büyüktü o zamanlar, Eylem'in hikâyeleri başkadır ama bana açıkçası işin çok fazla onu anlatma bunu anlatma boyutu yansımadı.

Çok zor okuyan bir çocuktum, ailedeki kimsenin benden eğitim anlamında bir umudu yoktu. Her ne kadar ilkokul hayatım başarılı geçmiş olsa da ortaokul ve lisede derslerim çok kötüydü, birçok okul değiştirdim. Bu nedenle çok fazla ve çok değişik yerlerden arkadaşlarım oldu. Özellikle ortaokul sonu ve lisede arkadaşlarımla paylaştım babamın siyasi geçmişini. Özel olarak sakladığım bir konu değildi. Ben o zaman da bir gurur kaynağı olarak anlatıyordum aslında, bir pişmanlık olarak değil. Babam evde benimle çok fazla iletişim kuramazdı ama inanılmaz bir şekilde arkadaşlarıma çok yakındı. Evimize gelip bizimle kalan arkadaşlarımla çok keyifli sohbetleri olurdu.

Daha sonra ODTÜ'ye girdim. Son derece politik bir okulda okumama rağmen, okuldaki örgütlüler içerisinde olmadım. Çünkü, ben hep bu ortamın içindeydim, içine doğmuştum ve ÖDP kurulduğundan beri de üyesiydim. Babamın çalışmalarının birçoğunu da takip ediyor, gerektiği yerlerde ben de katkı koyuyordum. Siyaset benim için olağan bir şey, hayatın bir parçasıydı. Annemin bizleri politikadan uzak tutma eğilimi doğal olarak vardı ama onun çok fazla etkili olduğunu düşünmüyorum. Ablalarım üzerinde de çok fazla bir etkisi olmadı. Politikadan uzak tutma eğilimi, asla apolitik olalım anlamında değildi, zaten öyle olması da mümkün değildi. Annem, çocuklar bilinçli olsun ama bizim yaşadıklarımızı yaşamasınlar istiyordu. Bu da anlaşılır bir duyguydu. ODTÜ'deki son senemde Öğrenci Başkanlığı'na adaylığımı koydum ve kazandım. Okuldaki son yılımı da öğrencilerin, işleyişinden memnun olmadıkları birçok şeyi değiştirmeye, iyileştirmeye harcadım.

Biz aile olarak babamın, cezaevi yıllarını gerek psikolojik gerek ekonomik anlamda tüm sıkıntılarıyla yaşadık ama asla bunu başımıza gelen en büyük felaket olarak nitelendirmedik. Hep şanslı olduğumuzu, en azından babamızın sağ salim geri dönmüş olduğunu düşündük ve yolumuza devam ettik. Çok fazla da geçmişi o anlamda irdeleyecek zamanımız olmadı. Etrafımızda bizim kadar şanslı olmayan yüzlerce, binlerce aile varken, ah vah etmenin biraz da o insanlara saygısızlık olacağını düşündük hep.

Bu darbenin aslında biz çocuklara ödettiği bedeller saymakla bitmez ama benim açımdan değerlendirirsek, babamla ancak 5.5 yaşında tanışmama ve normal baba-oğul ilişkisini uzun yıllar kuramamıza sebep oldu diyebiliriz. Bu tartışıyoruz ve anlaşamıyo-

ruz anlamına gelmedi hiçbir zaman. Ama onun ötesinde iş biraz da idealizmin boyutlarına geliyor. Babam gibi idealist, devrimci olan insanlar, ailelerini ister istemez geri planda bıraktılar. Ben öncelikle oradan başladığını düşünüyorum işin. Bunu da bir sitem olarak dile getirmiyorum. Sadece kendi çocuğunun, kendi ailesinin değil, topyekûn bir toplumun hayatını dönüştürmeye, kendini adamış ana babalardan söz ettiğimiz zaman, elinizden yalnızca saygı duymak geliyor.

Biz ve bizim gibi çocukları, yalnızca 12 Eylül değil, aynı zamanda bu idealizm de değişik boyutlarda etkiledi diye düşünüyorum. Sanıyorum bu sürecin biz çocuklara en büyük etkisi zamanından önce olgunlaşmak ve sorumluluk almak oldu. Kendi ayaklarının üstünde durmaktan başka bir güvencenin olmayacağı güdüsüyle büyüdük. Bir de dayanışmanın güzel bir şey olduğuyla... Babamın idealizmi bütün çocuklarını etkiledi kuşkusuz. Eylem ve Özlem'in birçok çalışmanın yanında, bu projeyi bir araya getirmek istemelerinin ardında da o yatıyor diye düşünüyorum. Benim ODTÜ'de Öğrenci Başkanlığı'na soyunmamın çıkış noktası da orasıdır. Fakat babamın aktif siyaseti benim biraz daha onun dışında durmama da sebep oldu diyebilirim. Bizim ailede bütün mesaisini siyasete adayacak iki kişiye yer yoktu, hem finansal hem de fiziksel olarak.

Babam, öğretmenliğe geri dönemeyince ticaretin içinde buldu kendini, mecburen ama hiçbir zaman ticaret insanı değildi. Ben de ablalarımdan farklı olarak, biraz ticaretin içinde oldum. Bugün iş dünyasında, ticari olarak başarı elde edebiliyorsam, oradan geldiğini düşünüyorum. Tabii ki okuduğum okulların, edindiğim akademik bilginin de çok büyük etkisi var ama temel olarak sıfırdan başlayıp çalışarak üst üste bir şeyler koyduğumuzu düşünürsek, başladığımız yere göre geldiğimiz yer, bizim için inanılmaz bir yol katetmedir.

Ben 25 yaşıma gelip de "12 Eylül varmış, babamı içeri almışlar" diye büyümedim. Hayatın doğal akışı içerisinde neyin ne olduğunu öğrenmiştik. O doğal akış şöyle gerçekleşiyor: babamın mücadele arkadaşları eve geliyorlar, yemek yeniyor, sohbet ediliyor, çoğu şeyi ben masada duyuyorum, dinliyorum ve öğreniyorum. Babam, son birkaç seneye kadar asla bize cezaevi sürecinde gördüğü işkencelerden bahsetmedi. Küçükken kimse yanımızda işkencelerin bahsini açmadı, misafirler de konuşmadı. Bizim evin

bütün duvarları kütüphanedir, kimse zorla oku da demedi, kitaplar orada dururdu, süreç içerisinde olayın zaten farkındasınız ve okuyorsunuz da. Biz babamızın yaşadıklarına kendimiz okuyarak ve araştırarak hâkim olduk. Çünkü babama hiçbir soru sormadım o günlere dair. 12 Eylül'ün ne olduğunun ve bizden neler götürdüğünün farkındaydık ama senaryonun arkasında neler olduğunu, 24 Ocak Kararları'nı, bu çerçevede sistemin neoliberal politikalarla, nasıl yeniden inşa sürecine sokulduğunu, daha net ve detaylarıyla kendim okumaya başladığım zaman öğrendim. Bizim sohbetlerimiz geçmişi deşmek üzerine kurulmazdı. Ailemiz genel olarak da en az üç farklı sol geleneğin temsil edildiği bir ortamdı. Dolayısıyla bizim masalarımızda saatlerce siyaset konuşulur, sohbetler o yüzden hiç bitmezdi.

Özlem, Özgür ve Eylem
Ağrı'da doğum günü kutluyorlar.

İçimi En Çok Acıtan

Bir kızgınlığım şudur aslında: Türkiye'de geldiğimiz boyutta o kuşağın hem yaptıklarının hem de yapamadıklarının çok büyük etkisi var. Eğer söylediklerini yapabilmiş olsalardı bugün bambaşka bir Türkiye olacaktı ortada. Ona çok içim yanar mesela.

Öte yandan ben de babamla normal bir baba-oğul ilişkisi yaşamış olmayı isterdim. Muhakkak daha iyi olurdu.

Psikoloji

Fonksiyonel olarak dengeli bir ailede büyüyüp büyümediğimin kararını verecek kişi ben değilim, sağlıklı bir ortamda büyüdüğümü söylemiyorum, bu mümkün değil, ortada böyle bir olay var. Bunun içerisinde büyüyorsunuz, bunun etkileri olabilir. Kendi duygularını, kendi içinde yaşama hissiyatı geliştiriyor ama bakarsanız onu söyleyecek olan psikologdur, biz de bir psikoloğa görünüp, nedir halimiz diye sormadık açıkçası. Normal bir aile ortamında büyüyemedik, ne yazık ki ama bizim ailemizde ben

hiçbir zaman kavga sesi duymadım, hiçbir zaman annemle babamın tartıştıklarını duymadım. Biz akşamları oturur, hep beraber haberleri izlerdik, annem konuşurdu sadece. Ben de anneme anlatırdım. Ablalarım zaten üniversite yaşında İstanbul'a gitmişlerdi. Arkadaşlarımın evine gittiğim zaman, babacığım nasılsın, anneciğim nasılsın gibi diyaloglar çok garip gelirdi bana. Onun dışında kavgaydı gürültüydü öyle şeyler hiç görmedik biz. Annem sağlayabildiği kadar normal bir ortam sağlamış diye düşünüyorum ama ne kadar sağlayabilirsiniz ki babanın olmadığı ortamda beş sene, başından bunlar geçen biri olarak annem de zor bir durum içerisindeydi. Çok sağlıklı yetiştiğimizi, ortamın deneysel olarak çok dengeli olduğunu söyleyemem ama olabildiğince düzgündü.

Beş yaşından öncesini, belki de babanın yokluğunu hissetmediğim için mi hatırlamıyorum, onu da bilmiyorum. Hiç hatırlamıyorum, öyle bir ihtiyaç duyduğumu da. Ben Ağrı'ya dair, Artvin'e dair de hiçbir şey hatırlamıyorum. İlk gözümü açtığımda, zaten babam vardı yani. Bilemiyorum belki de hafızam mı kaydetmedi babanın yokluğunu, sanki ben gözümü açtığım anda babam karşımdaydı, bildiğim kadarıyla, görüşe de gitmişiz, tel örgülerin arkasına geçmişiz ama ben hiç hatırlamıyorum. Mesela Eylem de enteresan bir şekilde cezaevi dışındaki birçok şeyi detaylarıyla anlatabiliyor, evin aranmasını, babamı evden götürdükleri anı, televizyondaki teslim ol anonslarını, Erzurum'a gidişleri, Gez Oteli'ni, Malatya'yı, cezaevi kapısındaki askerleri ve hatta onların dipçiklerine varıncaya kadar birçok şeyi aktarabiliyor ama babamı asla tel örgüler arkasında hatırlamıyor. Hafızası asla o şekilde kaydetmemiş babamı, Eylem'in görsel hafızasına göre babam, cezaevine hiç girmemiş. Şimdi böyle anlatınca, iyi bir şey gibi düşünüyor insan; yani çocuk babasını o şekilde hatırlamıyor, ne güzel diyoruz ama hafızanın böylesi bir görselliği reddetmesine neden olan çocuğun içindeki o ruhsal devinimleri düşününce üzülüyorum. Özlem yaş olarak da bana yakındı. Ben onu hep ağlayan, son derece hareketli ve aksi bir çocuk olarak hatırlıyorum. Çocukken bunun ayırdına varmak mümkün değil elbette ama bugünden oraya bakınca daha farklı algılara ulaşmak mümkün. Eylem o günlere dair mutlu bir tablo çizmezken, Özlem mutlu bir çocukluk hatırlıyor. Üç kardeşiz, üçümüzü oturtsanız, hepimiz ayrı bir hikâye anlatırız. Çünkü yansımaları çok farklı olmuş. Belki de bu yüzden, hislerimizi dı-

şarıyla çok fazla paylaşmayan, diğerlerine nazaran daha az konuşan çocuklar olduk. Belki de bunlar çoğu zaman bir anlam ifade etmedi dışarıdan bakan için veya bir mesafe olarak algılandı ama erken yaşta baş etmek zorunda kaldığımız bu olağandışı durumların elbette bir yansıması olacaktı. Biz, olabilecek en az hasarla yola, devam ediyoruz diye düşünüyorum. Durumu irdelediğimde yine de şanslıymışız, çok daha büyük çalkantılar yaşamamışız diyorum.

Ben Olsaydım...

Ben de aynı mücadeleyi kesinlikle vermek isterdim. Verebilir miydim? Babam ne yaptıysa, doğru bildiği neyse, aynı şekilde davranırdım. Zaten öyle, doğru bildiğim şekilde yaşıyorum. Hatta ben bizim kuşağın da o anlamda talihsiz olduğunu, önümüzde o tarz bir mücadele şansımızın bile olmadığını hep düşünürüm. Bir yandan da o şekilde bir kıskançlığım var aslında. Onların kuşağının, o tür bir mücadele ağı kurma şansı, o mücadeleye toplumdan destek alarak, ivme kazandırma şansı olmuş. Bizim kuşağımıza baktığımız zaman, o şansımız ne yazık ki yok. Benim annemin dedesi Ahmet Fevzi Erdem de Batum milletvekili olarak ilk Meclis'te Cumhuriyet'i kuranlardan biridir, ona da çok gıptayla bakıyorum. Başka bir mücadele olmasına rağmen, bu şansı yakalayabilmiş, toplumsal değişimin yaşandığı öylesi bir dönemde mücadelenin ucundan tutabilmiş. Bizim kuşağımız kayıp derken bizim önümüzde maalesef böylesi bir örgütlenmeden bahsedebilsek dahi, kitleleri peşimizden sürükleme gibi bir şansımız şimdilik yok. Yine de umutsuz değilim, her şey değişir, dönüşür ama rasyonel olarak baktığımızda halihazırda durum ne yazık ki bu.

Çok küçük yaştan beri böylesi bir idealizmle büyüdüğümüz ve babamda da hiç pişmanlık veya mücadelesinden taviz vermek gibi bir tavır görmediğim için beni hep etkilemiştir o siyasi duruş. Babamı kahraman gibi görmedim ama babamın hayata tutunuşu ve siyasi duruşunun bozulmaması bize şunu öğretti: "Bizim şikâyet edebileceğimiz hiçbir şey yok". Babam diğer birçok örnekte olduğu gibi, ne yaptım ben diye yakınan, geçmişini sorgulayan bir insan olsaydı bende başka türlü bir etki yaratırdı ama o ve arkadaşları, aynen kaldıkları yerden, mücadeleye devam etmeye çalıştılar. Tekrar 50'li yaşlarında, görev bizi bekliyor deyip, hiçbir şey beklemeden aktif mücadeleye geri döndü. O da babamın

kararlılığının ve davasına inancının hiç değişmediğini gösteriyor. Burada size sadece saygı duymak düşer. Babam kahramandır demiyorum ama mücadelesine sonsuz saygı duyuyorum. Çünkü o kuşaktan gelip o tür bir politik aktivizmden geçip, daha sonra hayata tutunamayanlar da oldu ama ben öyle bir şey görmedim babamda. Geleceği Birlikte Kuralım Platformu adı altında toplantılar düzenleniyordu, toplantılara gitmeye başladı. Devamında ÖDP kuruldu. Özellikle bizler için çok büyük bir heyecandı. Babam partinin değişik kademelerinde görev aldı, Genel Başkan Yardımcılığı, GYK, MYK üyelikleri ve Ankara İl Başkanlığı yaptı. Bu dönemde de çok az görür oldum babamı.

Kendimi politik bir kimlik olarak tanımlamıyorum. Bu biraz da annemden dolayıdır. Annem özel olarak beni siyasetin dışında tutmaya çalışmadı ama bir yandan da öyle olmasını istedi. Babam il başkanıyken, siyaset benim için şöyle bir şeydi biz aktif olarak seçimlerde çalıştık, her türlü aşamada her zaman çalıştık. Ben ÖDP'nin bütün mitinglerinde gidip yürümedim ama doğal olarak o sürecin içindeydim. 18 yaşından beri parti üyesiyim. Partili olmak, bize hep bir adım ötedeydi zaten. Biz annemle çalışırken, babam İl Başkanlığı yapıyordu, normalde babamın çalışıp para kazanıp benim okula gitmem gerekirken, tersini sürdürme zihniyeti ailemize ait bir durumdu.

Beni ben yapan, 12 Eylül olmuş oldu. Niye diyeceksiniz? Başımızdan geçen bunca şeyden sonra, benim yaşam tercihlerimi etkilemiş, babama bu şekilde mesafeli olmama sebep olmuştur. Belki ben, 5 sene sonra doğsam farklı olacaktı işler ama ben tam üzerine doğdum. Ben doğduğum zaman babamı görmeyip 5.5-6 sene sonra babasını gören bir insanım, bununla yüzleşen, iki tane ablası olan onlar da aynı durumlardan, annesi bu kadar zorluktan geçen bir kişiyim, bütün hayatımı 12 Eylül değiştirdi aslında. Öğrettiği bir şey varsa: Bize mücadele etmeyi, daha fazla mücadele etmeyi öğretti, belki bu kadar mücadeleci bir insan olmayabilirdim. Hayat felsefesi olarak annem bırakmış olsaydı, biz bugün olduğumuz yerlerde olamazdık. Mesela babam cezaevine girdiği zaman annem "Ben de boşanıyorum" deseydi, ailemiz bölünseydi, vazgeçseydi biz, üç çocuk da perişan olacaktık. Annemin yılgınlığa düşmeyişi, bize hayatımızda bir referans oldu. O yüzden, 12 Eylül, bizim karakterimizi bu şekilde biçimlendirdi. Bırakmanın yenilgi olduğunu düşünmek, anneden babadan çocuklara geçen

bir şey oldu. Her zaman doğru olduğunu da söylemiyorum, çoğu zaman da gereksiz stres uyguluyor insanların üzerinde, çocukken de uyguladı ama bir yandan da bir şeyler yapabildiysek bu duyguyla yapabildiğimizi de düşünüyorum.

Darbe Olmasaydı?

Belki devrim olurdu (gülüyor)! Darbe olmasaydı ne olurdu diye düşünmedim pek. Verilecek birçok cevap spekülatif olur sanıyorum; fakat somut gerçekler de var tabii ki: Darbe olmasaydı babam en güzel yıllarını hapishanelerde, hücrelerde ve işkencede geçireceğine çocuklarıyla geçirecekti, ayrı kalmayacaktık, ilişkilerimiz altüst olmayacaktı, biz çocukların adalete olan güveni zedelenmeyecekti. Yerimizden yurdumuzdan olmayacaktık, sonuçta, Artvin'den çıkmış olduk. Belki yine çıkmış olacaktık ama bu bizim kendi inisiyatifimizle olacaktı. Bütün bunların yanında, adalete olan güvensizliğimiz en büyük problemdir diye düşünüyorum.

Babam devrimciydi. Örgütlü mücadele içerisinde yerini almıştı. Bir düşünceye inanmanın ve o uğurda mücadele vermenin bedelini ödedi. Ayrıca legal bir yapılanmanın da yöneticiliğini yapıyordu. Enteresandır ki, ceza aldığı faaliyetleri de legal faaliyetleriydi. Düşünün TÖB-DER, 670 şubesi ve 200 bin üyesiyle Türkiye'de yasal olarak kurulmuş bir dernek. Bu derneğin tüm faaliyetleri resmi makamlarca açıktan takip ediliyor, yasal varlığı hiçbir zaman, hiçbir biçimde tartışma konusu yapılmıyor ama darbeyle birlikte birdenbire gizli örgüt muamelesi görüyor ve yasadışı ilan ediliyor. Bir anda bütün yöneticileri, kendilerini demir parmaklıklar arkasında buluyorlar. Üstüne üstlük, 7 ay gibi kısa bir zamanda sonuçlandırılıyor, TÖB-DER davası. Öğretmenlerin üç kuruş maaşlarından artırarak oluşturdukları derneğin taşınır, taşınmaz mallarına el konuluyor, TÖB-DER kapatılıyor ve yöneticileri 8-9 yıllık cezalara çarptırılıyor. Kimler gönderiliyor demir parmaklıkların arkasına? Öğretmenler. Ne yapıyor bu öğretmenler? Gerici ve faşist örgütlenmenin karşısında bilimsel eğitimi savunuyor, okullarında bunu uyguluyor, öğretmenler arasındaki dayanışmayı güçlendiriyorlar, mücadeleyi eğitim alanında yürütüyor. Şimdi böylesi bir yargılamanın yapılabildiği adalet sistemine güvenebilir misiniz? Yargılamayı da geçtim. 1990'ların başında bu öğretmenlerin, birçoğunun suçlandığı 141. madde de tüm etki ve

sonuçlarıyla kalktı. Yani öğretmenlerin bir anlamda sicilleri "temizlendi", düşünce artık suç değil dendi. İyi, güzel, artık suç değil ama görülen işkencelerin, kaybedilen canların, yılların, dağılan ailelerin hesabını kim verecek? Bugün asker demir parmaklıklar ardına gönderiliyor diye tepki gösteriyor insanlar. Bana son derece içi boş bir tepki gibi geliyor. O muhalefetin ve tepkinin 12 Eylül'de öğretmenleri, doktorları, gençleri, öğrencileri haksız yere demir parmaklıklar ardına gönderdiklerinde, işkencelerden geçirdiklerinde, öldürüldüklerinde verilmesi gerekiyordu. Çünkü adalet bugün bizim, yarın başkaları için değil, hepimiz için her zaman gerekli. Birçok öğretmen bırakın cezaevinde olmayı, çıktıktan sonra da mesleklerini icra edemediler, yıllar sonra verilen hakları sebebiyle yıllarını kaybettiler, en basitinden diğerlerinin emekliliği geldiğinde emekli bile olamadılar, en üst dereceden emekli bile olamayacaklar. Peki bu haklar nasıl iade edilecek? Tabii ki adalet sistemine güvenmiyorum, bundan daha doğal ne olabilir ki?

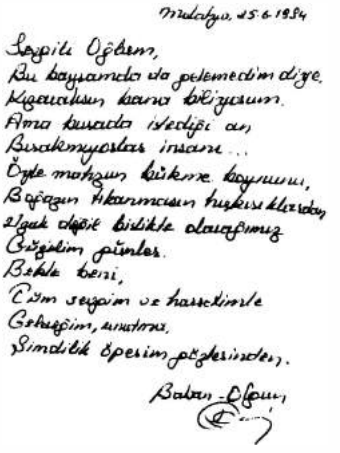
12 Eylül Davası

Babamla aslında bu noktada aynı düşünüyoruz. Babamın dediği gibi "Biz devrim yapacaktık, yapamadık. Onlar da işkence yaptılar, hapse attılar, öldürdüler." O noktadan sonra, aslında çok önemli değil. 12 Eylül Davası'nda mahkeme, darbeciler beraat etti dese ne olacak, onları cezalandırsa ne olacak! Bunun gerçek bir yargılama olduğunu düşünmüyorum, benim için hiçbir şey ifade etmiyor aslında. Toplum nezdinde de bir yarayı tedavi edeceğini, insanların beklentilerini karşılayacağını düşünmüyorum.

Kenan Evren'i mahkemeye bile çıkaramıyorsunuz. Mahkemeye bile gelmiyor adam, Tahsin Şahinkaya da gelmiyor ve getiremiyorlar da. Şimdi mahkemeye getiremediğiniz, hâkimin önüne çıkaramadığınız bir insanı nasıl yargılayacaksınız ya da yargılasanız ne çıkacak ondan! Bunun hesabı, bu kadar basit değil benim için. Bu düzenin içerisinde olan, Amerikan emperyalizmine hizmet etmiş ve onların maşası olan, 12 Eylül'ü tertip eden, düzenleyen insanlar var. Sadece asker de değil, tabii ki polisi var, hâkimi, savcısı, doktoru var. Bir büyük oluşum hepsi birlikte. Tek başına iki kişiyi sorumlu tutmak işin kolayı. Bunun arkasında binlerce insan var, binlerce işkenceci var, en basitinden. 12 Eylül Davası'nda gerçek bir yargılama yapılacaksa o süreçte her kademeden ve her meslekten görev alanlar ve suç işleyenler yargılanmalıdır.

Aslında değişen bir şey yok son 30 senede. Değişen hakikaten bir şey yok. Arada olan bizim dahil olduğumuz kuşağın ve bizden önceki kuşağın da birçok insanının hayatına mal oldu.

12 Eylül Davası ancak şuna hizmet eder: İnsanlar darbenin yanlış bir şey olduğunu anlarlar. 12 Eylül'den haberi bile olmayan yeni jenerasyona, 1980 Darbesi'ni ve paşalarını tanıtır, bu topraklardan Raci Tetik, Ferit Ildırar veya Esat Oktay Yıldıran gibi işkencecilerin çıktığını, Diyarbakır gibi bir cehennemin yaratılabildiğini gösterir. DAL neresidir, tabutluk ne demektir onları açıklar. Yapılan işkencelerin boyutlarının daha geniş bir kesim tarafından bilinmesini sağlar. Bizim otuz senedir büyüdüğümüz hikâyelerle, bu kez de bilmeyenler yüzleşir. Bunlar önemsiz mi? Pek tabii ki değil, umarım tarihe bu tür bir kayıt düşme fonksiyonu, katkısı olur ama bütün bunlardan da öte "İyi ki darbe oldu, yoksa çok kan dökülüyordu" diyenlerin, gençleri, öğretmeni, işçisi, köylüsü işkencelere götürülürken, arkalarından anarşist, terörist diye damgalayanların, bizi bugün hâlâ cendere altına alan 12 Eylül Anayasası'na "evet" oyu verenlerin vicdanında bir yara açmadığı sürece Dava'nın toplumsal yüzleşme sağlayacağını, yaraları sağaltacağını düşünmek hayalperestlik diye düşünüyorum.

Malatya, 25.6.1984

Sevgili Oğlum,
Bu kaçıncı da yazamadım diye
Kızacaksın bana biliyorum.
Ama kusura bakma
Bırakmıyorlar insanı...
Öyle mahzun bir hüzne boğuyorlar,
Boğazın tıkanıyor hıçkırıklardan
Zaten değil bilirsin olacağımız
Güzelim günler.
Bekle beni,
Tüm sevgim ve hasretimle
Öpüyorum, unutma,
Şimdilik öpüşüm gözlerinden.

Baban Olgun

Olgun Delikanlı'nın oğlu Özgür'e yazdığı mektup

"Keşke Bir Öpüp Koklasaydım, Bir Kokusunu Alsaydım."

*Alaz Erdost**

Babam ve amcam Sol ve Onur Yayınları'nın sahibi. Lenin, Marx ve Engels klasiklerini Türkçe'ye kazandırıyorlar, yayınevlerinde basıyorlar. 12 Eylül Darbesi'nden hemen sonra Kasım'ın başlarında amcam Muzaffer Erdost gözaltına alınıyor, 2-3 gün sonra da babam İlhan Erdost, annemle birlikte Ankara Emniyeti'ne giderek kendisi teslim oluyor. Evde arama yapıldığında, yasak olmadığı halde, Engels'in kitabı *Doğanın Diyalektiği*'nden iki tane bulunduğu için gözaltı kararı veriliyor. Mamak Cezaevi'yle Emniyet arasında gidip geliyorlar. Çünkü bir türlü dosyalarına bakılamı-

* 1980 doğumlu. Mali müşavir. Babası İlhan Erdost öldürüldüğünde Alaz, 5.5 aylıktı.

yor. Neden dosyaları işlem görmüyor, neden bekletiliyor işlemler biz de bilmiyoruz ama zaten sürecin programlı olduğunu tutuklama işlemini cuma günü saat 17.00'den sonra yaparak biraz belli ediyorlar. Daha rahat davranabilecekleri ve belirledikleri ekip ile yaratacakları işkenceyi işaret ediyor bu. Çarşamba, perşembe ve cuma günü mesai bitimine kadar Ankara Emniyeti'nden Mamak Askeri Cezaevi'ne götürülüp getiriliyorlar mahkemeye çıkabilmek için. Hatta babam, kendisini götüren polislerle Mamak Askeri Cezaevi'ne geçerken annemin işyerine uğruyor. Annem de SSK Dışkapı Hastanesi'nde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak çalışıyor. Babam gidiyor, annemi telefonla dış kapıya çağırıyor, kendilerine ilişkin bilgi veriyor, bizden konuşuyorlar. Bu, emniyet görevlilerinin ne kadar rahat olduklarını göstermesi açısından önemli. Cuma günü tutuklanmasından hemen sonra, araç içerisinde ve dışında dövülerek koğuşlarına götürülürken, babam öldürülüyor. Tutuklanmalarını hiç hesaba katmadıkları için babamlar çanta hazırlamadan gidiyorlar. Üşüyeceğini düşünen annem hazırladığı çantayı cezaevine götürüyor. Babamın belinde bir rahatsızlık varmış, fıtık ameliyatı olmuş, belinden rahatsızlanmasın diye ısrar ediyor çantayı almaları için, ancak almıyorlar. Çünkü babam öldürülmüş ve öldürülüşünden 3 gün sonra aile ve kamuoyu ile paylaşıyorlar.

Olay Günü...

O güne dair birtakım küçük detaylar var. Amcamın da tanık olması, gerçeği öğrenmemizde, tanıklık etmesinde önemli rol oynuyor. Tutuklama kararı alınan A Blok'tan C Blok'a, arabayla 2 dakika sürecek bir mesafe için görevli er, telefonda inatla büyük araç istediğini söylüyor. Telefonun diğer ucundaki, başka, küçük bir nakil aracı olduğunu söylüyor. Hayır diyor büyük araç gönder, anlarsın ya! Öbür er de Reo marka araç var diyor. Er, "Tamam o olur" diyor. Babam ve amcam, üç er ve bir astsubay tarafından bindiriliyorlar bu araca ve 25 dakika boyunca dövülüyorlar. Bu arada, yolda bir er daha biniyor araca. İşte bu er aslında o gün görevli değil, özellikle getirilmiş oraya veya kendisi gelmiş. Sonradan da Ülkü Ocakları'yla ilgili bir bağlantısı olduğu ortaya çıkıyor. İkisi babamı, ikisi amcamı dövüyorlar, arada duruyorlar ve ellerinizi yana birleştirin diyorlar ama babamın da amcamın da

elleri şişiyor, yana birleşmiyor. Tutamıyorlar yanda, birleşmediği için tekrar dövme emri veriliyor. O sırada babam kafasına aldığı bir darbe sonucunda düşüyor. "Kızımı uyandırmaya kıyamadan geldim, bizi dövdürmeyin" diyor astsubaya.

İlhan Erdost kızı Türküler Erdost ile birlikte

Astsubay "Benim kızım da ateşler içerisinde yatıyor, ben de onu bırakıp geldim" deyip tekrar dövdürmeyi sürdürüyor. "İçeridekiler sizin zehirlediklerinizle dolu, sizin ananızı ağlatacağım" diyor. Erlere de "Onların anasını ağlatmazsanız, ben sizin ananızı ağlatacağım, hayalarını patlatacaksınız!" diye emirler veriyor. Babam yere düşünce, amcam onu kaldırmaya çalışıyor, astsubay ona da izin vermiyor, "Kendi kendine ayağa kalkacak" diyor. Sonra babamı ve amcamı koğuşa götürüyorlar ama babam düşüyor, "Nefes alamıyorum ağabey" diyor. Kusmaya başlıyor. Zaten amcam doğruluyor ve "İlhan, İlhan" diye sesleniyor. Hem kitabın hem de kitabevinin isminin çıkma yeri de burasıdır. Babamdan ses gelmiyor, tekrar İlhan İlhan diyor, o sırada koğuştaki diğer kişiler "Ölmüş bu" diyerek, suni teneffüs yapmaya çalışıyorlar. Sonra erler, gelip battaniyeye sarıp babamı götürüyorlar. 7 Kasım'da

oluyor olay, aileye haber verilmesi ise 10 Kasım. O arada tahmin ediyorum ki, başka bir rapor çıkarmak için çabalıyorlar. Çünkü amcamın da ağzını arayarak kalp krizinden öldüğü yönünde davranmaya çalışıyorlar ama amcam olayı yaşadığı için tabii ki bunu gerçekleştiremiyorlar ve görevli askeri tabip rapora imza atmak istemiyor. Daha sonra bizim avukatımız olan Halit Çelenk'i çağırıyorlar ve "Müvekkiliniz İlhan Erdost öldü, gelip eşyalarını alın" diyorlar. Halit Amca'yla babamın amcası gidiyorlar, tek ayakkabısını, kanlı paltosunu ve çantasını alıyorlar. Bu sırada amcam da "Lütfen cenazesine beni de çıkartın, cenazesine gitmek istiyorum!" diyor. Amcamı da tahliye ediyorlar. Tutuklanmalarını gerektiren dava ile ilgili de daha sonraki süreçte herhangi bir yasal durum söz konusu olmuyor.

Bu sırada ben 5.5 aylığım, ablamsa 2.5 yaşında. Cezaevinden babamla ilgili haberi ve eşyalarını alan Halit ağabey, amcamların evine geliyor ve annemi de çağırıyorlar. Amcamlarla evlerimiz çok yakın ve uzun seneler de öyle yaşadık zaten. Oraya gittiğinde, annem, bir tuhaflık olduğunu anlıyor, içeride bir kalabalık ve herkesin yüzü asık. Kalabalık da giderek artıyor. Bir şeyler olduğunu seziyor, "Doğru söyleyin bana, ne oldu, hasta mı İlhan" diyor. "Mide kanaması geçirdi" diyebiliyorlar en sonunda. Annem de hastanede çalıştığı için, olası acil bir durumda kan bulunabilsin diye arkadaşlarını arıyor. Fakat bir değişiklik olduğunu da seziyor. Diyor ki "En iyisi ben Uğur'u arayayım". Uğur Mumcu'yu arıyor. Bağlatıyor ve ismini söylemeden bir okuyucu gibi, "Ben bir okurunuzum, İlhan Erdost'un başına gelenleri öğrenmek için aradım" diyor. Uğur Mumcu da "Maalesef kaybettik!" diyor ve annem bu şekilde, yakın aile dostumuz olan Uğur Mumcu'dan öğreniyor.

Tahmin ediyorum daha sonra ev aramalarına gelmediler. Zaten öldürdükleri için, amaçlarına ulaşmış oldular bu durumda. Çünkü planlı bir öldürümdü. O süreci bu kadar ayrıntılı anlatmamın sebebi de bu. Babam 10 Kasım'da ilan ettikleri gibi "Başına vurulan bir dipçik darbesi." ile ölmedi ya da yanlışlıkla öldürülmedi. Babamın ölümü çok planlı, programlı, yukarıdan verilen emirle işlenmiş bir cinayettir, "Faili belli-meçhul cinayet" diyoruz biz babamın durumu için. Tıpkı binlerce faili belli-meçhul cinayet gibi.

Sonrası çok komik bir yargılama süreci. Erlere, suça karışan maşalar diyoruz biz onlara. 10 yıl 8'er ay hapis cezaları veriliyor. Esas dövme emri veren astsubay Şükrü Bağ, önce ceza alıyor, sonra vazgeçiliyor o cezadan. Bunun sebebi olarak da oraya yeni gelmiş olması ve cezaevinin yönetmeliğini okuyamamış olabileceği, bu yüzden REO marka araca bindiğinde askerlerle tutukluların bulunduğu yerin arasındaki yeri açmayı unuttuğu ve önde şoför mahallinde otururken arkada olanları duyamayacağı gerekçe gösteriliyor. Görevi ihmalden 6 ay ceza alıyor.

Arada açık durması gereken demir sürgü gibi bir şey varmış ama bizzat kendisi dönüp izliyor zaten. Açık olan şu ki, çok uzun bir zaman dövülüyorlar. O araç dolaşıyor, duruyor. Şükrü Bağ arada iniyor, bakıyor, yetmemiş diyor, elleri yeteri kadar şişmemiş, yeniden dövün, bu olmamış diyor. Çok uzun sürüyor zaten, fakat 2 dakikalık bir yoldan bahsediyoruz. Görevi ihmalden 6 ay ceza alıyor ama tabii ki yatmıyor içeride ve de hayatını asker olarak, düzenli bir biçimde emekli olarak, mutlu sonlandırıyor. Mamak Askeri Cezaevi'nin Müdürü Albay Raci Tetik mahkemede yargılama sırasında, sadece tokat atılması gibi bir emir verdiğini açıklıyor. Erler dava bitiminde ifade vermek istiyorlar ve el yazılarıyla, ayrıntılı olarak anlatıyorlar olayı. Emir aldıklarını ve bunu yapmak zorunda kaldıklarını açıklıyorlar ama mahkeme onu da delil olarak kabul etmiyor. Babamın davası 4 erin ceza almasıyla sonuçlandırılıyor. Tutuklanmış olan amcam, hiçbir dava sürecinden geçmeden salıveriliyor. Yasak yayındı güya. 7 Kasım'da babam öldürülüyor. Halbuki, bize ait olan ve daha önceden kapatılan İlkyaz Basımevi'nin yasak yayın olmadığı için açılabilir kararı Ekim ayında verilmiş zaten. Bu arada babamların tutuklanmasının tutanağını tutan da, basımevinin açılması tutanağını imzalayan da aynı görevli. Yani yasak olmayan bir yayın yüzünden böyle bir olay yaşanıyor. Her şey tabii ki burada bitmiyor. Birkaç yıl sonra kitap depomuzda yangın çıkıyor, yangını söndürmek için bütün kitapları ıslatıp kullanılmaz hale getiriyorlar. Amcamı ve annemi de "Deponuzda yasak kitap vardı siz mi yaktınız?" diye sorguluyorlar. Hatta hâlâ gözümün önünde, bizim bir minibüsümüz vardı, ben küçüktüm ama onu yaktıklarını hatırlıyorum. Devam etti böyle. Annem iki kez Hakkari'ye sürülüyor. Annemin başhekimi izin vermiyor gitmesine. Onu

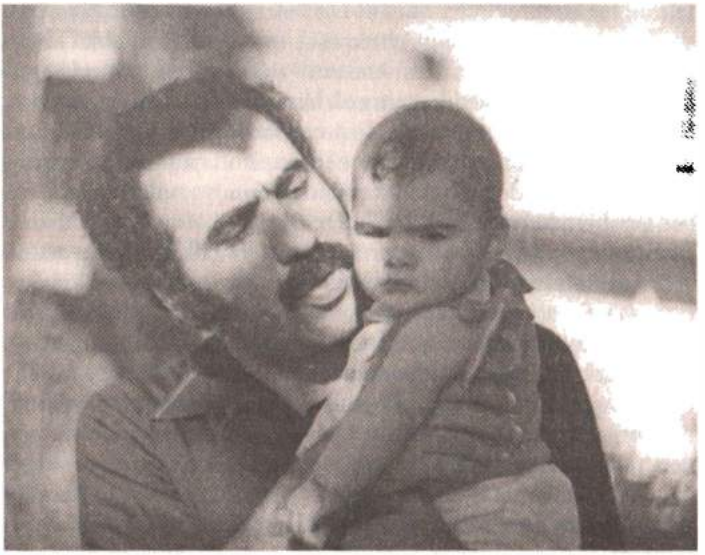
gönderemezsiniz diye tayini yapan yetkili kişi kimse gidip kapısına, "Zaten kadının kocasını öldürdünüz, perişan ettiniz, buna izin vermeyeceğim" diyor. Şöyle anlatılmış anneme de, bir kış günü, paltosunu bile giymeden koşarak çıkıp gitmiş hastaneden genel müdürlüğe, izin vermeyeceğim buna diye. Yapmamışlar ve böylece tayini durdurulmuş. Ancak anneme de yıllar sonra söylemiş tedirgin olmasın diye.

Askerler...

Mamak Askeri Cezaevi'nin Müdürü Raci Tetik'in eşinin yaptığı bir açıklama var. Kocasını bir peygambere benzetiyor, şanlı bir Türk askeri olduğunu ve görevini layıkıyla yerine getirdiğini, o dönemin başka bir dönem olduğunu, yaptıklarının işkence ve dayak değil, kültür fizik hareketi olduğunu, sadece verilen emirleri uyguladığını ve o olmasaydı şu anda çok daha kötü bir durumda olacağımızı, bu yüzden 12 Eylül'ü yaşayanlardan dinlememiz gerektiğini söylüyor. Bir dönem Raci Tetik aslında yurtdışında yaşıyormuş gibi lanse edilmişti, oysa ki uzunca bir zamandır İzmir'de bir huzurevinde kalıyordu. Şimdi ise İstanbul'da devlete ait bir huzurevinde. TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu da gitti görüşmeye zaten. Ayrıca eşi şunu da ekliyor; çok canımı yakan bir açıklamadır: "Ben kocamı 4 yıldır göremiyorum, 4 yıldır ayrıyım kocamdan, kocam çok hasta ve yaşlı, ben de öyleyim, artık bizim peşimizi bırakın, ben çok üzülüyorum, kocamı çok özledim." Ben bunu okurken annem yanımdaydı ve orada olduğu için çok utandım. 4 yıldır kocasını göremiyormuş ve peygamber gibi bir adammış. O yüzden Raci Tetik ve karısının açıklamalarını okuyunca önce gülüyorum sonra da çok sinirleniyorum, sonra sakinleşiyorum, sonra da tekrar gülüyorum. Mamak Askeri Cezaevi'ni işkencehaneye çeviren bir adam O. Böyle karmaşık duygular içerisindeyim ama kin gütmüyorum. Kin gütmemeyi öğrettiler bize. Hatta annem der ki, şu anda Raci Tetik'i veya Şükrü Bağ'ı getirseler, önüme koysalar ve silah verseler, haydi vur deseler vuramam. Hatta tokat at deseler, tokat atsam, ah dese ben de ah derim. Aynı şekilde, ben de istemem, ben de onlara şiddet uygulayamam ama isterim ki hukuki yollarla cezalarını çeksinler. O şekilde cezalandırılsınlar. Bu da Türkiye'de yaşarken bir hayal sanırım.

Hayat Devam Ediyor...

Bizim çok büyük ve çok güzel bir ailemiz var. Tamamen birbirine kenetlenmiş bir aile düşünün. Hem baba tarafı hem anne tarafı öyle. Zaten bizi halam, amcam, teyzem ve dayım büyüttü. Teyzelerim, anneannem, sayamadım yani, herkes büyüttü çünkü. Benim teyzem, "Alaz 18 yaşına girene kadar evlenmeyeceğim" diye kendi kendine söz veriyor ve ben 18 yaşımı bitirene kadar gerçekten bizimle yaşadı. Ben 5.5 yaşındayken bana senin annen kim dediklerinde ben ağlardım, onu da hatırlıyorum. En sonunda beni doğuranın annem olduğunu ama büyüten annemin teyzem olduğunu söyleyerek bir çözüm bulmuştum. Dayım da çok uzun bir süre bizimle yaşadı korumak için. Amcamın eli her zaman üstümüzdeydi. Biz ilkokula giderken, ablam TED Ankara Koleji'ne, ben Arı Lisesi'ne başladığımızda, bizi okuldan alan amcamdı. Sonra kitabevine giderdik, annemin iş saatinin bitmesini beklerdik. Amcam kitabevinde bize yemek yedirirdi. Annem çok güçlü bir kadındır ama aile desteği olmasaydı tahmin ediyorum annem bu kadar güzel altından kalkamazdı.

İlhan Erdost kızı Türküler Erdost ile birlikte

Acı şeyler de olmadı değil. Örneğin, benim kuzenlerim hiçbir zaman, babalarına bizim yanımızda baba diyemediler, baba diye seslenemediler biz üzülürüz diye. Özellikle ablam 2.5 yaşına kadar babamı hatırladığı için ve çok üzüldüğü için onun yanında yasaktı. Dayım dedeme Hüseyin ağabey derdi ve dedem öldüğünde hâlâ Hüseyin ağabey diyordu, baba denmezdi bizim ailede. Ablam da ben de büyük ve bu kadar özverili bir aileye sahip olmanın avantajlarını çok gördük. Benim dayım ve amcam, iki tane babam var, kaç tane annem olduğunu görüyorsunuz işte sayamıyorum.

Ben bu cinayeti bilmeden büyüdüm. Babama zamanında bir de suikast düzenlemişler. Biz çok yokuş bir sokakta oturuyoruz, annem hâlâ orada oturuyor, EGO otobüsü babamın arabasının üstüne çıkmış. Kendilerini kaldırıma atarak kurtarmışlar. Ben doğmamışım henüz. Onun fotoğrafları vardı evde.

Bana ve ablama babamın trafik kazasında öldüğünü söylemişlerdi. O da şöyle başlamıştı, tabii ablam daha önce öğreniyor, sürekli Küçükbahçe'ye gidiyoruz. Küçükbahçe babamın mezarının olduğu yer. Açıklanamıyor, Küçükbahçe neresi, "Babam nerede anne?", "Uzağa gitti kızım." Çok uzun bir süre Almanya'ya daktilo almaya gitti demişler. Sonra ablam küsmeye başlayınca psikologlara danışarak öldüğünü ve bahçesi olduğunu söylemişler. Biz sürekli babamın bahçesine gider gelirdik ve en sonunda bize trafik kazasında öldüğünü söylediler. Ben de onu içselleştirmiştim. İlkokuldayım, bu anı da bayağı iyi hatırlarım, trafik kazaları konulu dersimiz vardı. Öğretmen, trafik kazası gören oldu mu deyince, ben de parmak kaldırdım ve benim babam trafik kazasında öldü dedim. Öğretmenim de gelip başımı okşayıp tamam Alazcım, tamam canım deyip ağlamıştı. Ben de herhalde babam öldü diye ağladığını düşünmüştüm. Bu hep gözümün önünde. Hatta gidip anneme anlatmıştım, annem de ağlamıştı sonra. Bir süre sonra okuma yazmayı söktüm. *Tempo* dergisiydi galiba, kapağında babamın fotoğrafı vardı. Annem onu orta sehpada unuttu mu, yoksa özellikle mi bıraktı bilmiyorum. Annemle Güven teyzem, koltukta battaniyenin altına girmişlerdi ve ağlıyorlardı. Bense heceleyerek babamın öldürülüşünü okuyordum. Sonra ablamla beraber, anneme çok kızdığımızı hatırlıyorum. Detayları tam hatırlamıyor olabilirim ama olayı böyle öğrendiğimi biliyorum. Annem de böyle öğrendiğimi söylüyor. Gözümün önünde bir fotoğraf var, o da bu şekilde. Çok kızmıştım anneme ve teyzeme ama onlar ağla-

maktan bana bir şey söyleyememişlerdi. Ben babamın dövülerek öldürüldüğünü öyle öğrendim.

Küçüklük bizim evde hem çok güzeldi hem de çok zordu. Bir taraftan çok şımartılıyorduk, bir taraftan da, mesela *Hasretinle Yandı Gönlüm* vardı, Edip Akbayram söylüyordu, annemi hep onu dinleyip ağlarken bulurdum. O yüzden şimdi ağlayan insanlar görmeye dayanamam, çok da ağlamam, sorgularım neden ağlıyorsun diye. Çünkü annem, her sabah uyandığında salonda Edip Akbayram dinlerdi. Sonra bir ara Edip Akbayram bizi aramıştı, nasılsınız diye, çok memnun olmuştuk!

Ablam olmasa ne yapardım bilmiyorum. Çok iyidir, 24 saat görsem 25. saatte özlerim, çok bağlıyızdır birbirimize, çok koruyup kollarız birbirimizi. Bazen o abla olur, bazen ben abla olurum. Çok severim ablamı, çok iyi insandır.

Babamın nasıl öldürüldüğünü saklayayım veya bundan utanayım gibi bir durum yaşamadım. İlkokul 5. sınıftaydım, çok da fazla insana anlatmıyordum galiba ama bir anda sınıftakilerin benden çok uzaklaştığını gördüm. Annem de evde sezinliyormuş. Çünkü eve gelip sürekli ağlıyormuşum, benimle konuşmuyorlar diye. Benim takma adım Perihan Abla'ydı o dönemde, *Perihan Abla* diye bir dizi vardı. Sınıf başkanıydım, her dediğimin olduğu, çok sevilen bir çocuktum. Ben de çok severdim arkadaşlarımı, kalabalık bir grup halinde oynardık. Sonra bir anda kimse benimle konuşmamaya başladı. Annem de benim durumumu anlayınca, okula gelip konuşmuş. Bir ortaya çıktı ki, sınıfımızdaki polis kızı "O teröristin kızı, onunla konuşmayın" demiş herkese. Annem çok sinirlenmişti ama kızla ilişkim bozulmasın diye söylemediler bunu bana. Zaten bir ilişkim kalmamıştı gerçi, o benimle konuşmuyordu çünkü. Sonra benim arkadaşlarımla aram düzeldi bir anda. Hiçbir şey yapmama gerek kalmadı. Biraz daha bilinçlendikten sonra İlhan Erdost'un kızı olmak zaten ağır bir sorumluluk, çok büyük bir onur kaynağı ama hareketlerine her zaman dikkat etmen gereken bir duruma dönüştü. Etrafıma da söylememe çok gerek kalmadı. Çünkü, genelde insanlar babamı tanıyorlardı. Şimdi o kadar tanınmıyor artık ama ben çocukken, ortaokuldayken, lisedeyken, hatta kitabevine gittiğim dönemlerde bir sürü tanımadığım insan gelirdi kitabevine bizi görmek, ablam ve benimle tanışmak için. Bize hediyelerle gelirlerdi. O dönemde artık yasaklı olmayıp yurtdışından Türkiye'ye gelebilenler gelip tanışırlardı bizimle. Güzel güzel insanlarla tanıştım.

Büyüdükçe İlhan Erdost'un kızı olmak zorlaşmadı. Belki de hiç yaşım olmayacak bir zamanda, bizim kitapları okumuş ve artık öğrenmeye başlamıştım. Zaten onun içine doğunca, insan çok uzak duramıyor meselelere. Toplumun genelinin yaşadıklarıyla, bizim yaşadıklarımız arasında gidip gelirken içine düştüğümüz ikilemleri düşündüğüm zamanlar olmuştu ama hiç son senelerdeki kadar düşünmemiştim diyebilirim. Ablam da ben de burslu okuduk. Kirada oturuyorduk. Çok da tatlı bir ev sahibimiz vardı. Anneme "Ne kadar paran var" deyip hiç olmayacak bir şekilde, oturduğumuz evi bize sattı. O dönemi ben hatırlıyorum, 15 yaşında falandım, ona da ne kadar teşekkür etsek azdır. Sanıyorum 3-4 yıl hiç kira bile ödememişiz. Çünkü babam öldüğünde, amcam çok uzun bir süre tedavi görmüş. Annem zaten devlet memuru ama raporlu, çalışamıyor. Çünkü yürüyememiş. Bir de babamın borçları çıkmış daha sonra, o dönemde. Biliyorsunuz, her şey kâğıt üstünde olduğu için, yatırılmış olan Bağ-Kurlar bile yatırılmamış göründüğünden annemin maaşı da kesintiye uğramış zaten, amcam hem çalışıp kendi ailesine hem bize destek oluyordu. Çok zordu koşullar. Biz özel okula gittik ama ben 3. ablam da 5. sınıftayken farklı okullarda olsalar bile iki kardeş burslu okuyamaz diye bir kural çıkarıldı. Annemin okula gelip, bu çocukları mağdur edemezsiniz diye tartıştığını hatırlıyorum. Birazcık da şanslıydık, bizim öğretmenlerimiz daha bilinçli ve sosyal demokrat insanlardı. O yüzden ben ilkokulda çok da hissetmedim bu ikilemleri, dışlanmadım ama liseye geçtiğimde mesela iki tip arkadaşım vardı. Özel okulda okuyor, hiçbir şeyden anlamıyor ve hayatını öyle yaşıyor diye bir genelleme yapıp kalıba koymak istemiyorum ama gerçekten hayatı boyunca kitap okumamış, yakın tarihi hakkında hiçbir fikre sahip olmayan, hiçbir şey öğrenmemiş arkadaşlarım da oldu. Zaman zaman sinirlenmek yerine konuşmayı tercih ettim ve her zaman da konuşmak işe yaradı.

Ben liseye daha duyarlı ve farkında olarak başladım ve arkadaşlarımı da bu şekilde seçtim. Elemek zorunda kalmış olabilirim ama isteyerek yaptım sanırım. Arkadaş konusunda hep şanslıydım. Hacettepe'de okuduğum için de şanslıydım. Çünkü Hacettepe de ideolojik anlamda iyi bir okuldur, zıpkın gibi çocuklar gelip gider oraya da. Hâlâ öyle midir bilmiyorum ama politik görüşleri vardır, kitap okurlar, anlarlar bazı şeyleri. Hacettepe'de de çok zorlanmadım. Sadece bir hoca takmıştı bana o şekilde. Ma-

liye mezunuyum ben, bir dersimden 3 kere özellikle bırakıldım. Sonra öğrendim ki hoca sağ eğilimliymiş de bırakıyormuş beni. Sonuçta geçmiştim o dersten de.

Bana soruyorlar mesela Babalar Günü'nde hiç ağladın mı diye. Zaten, zorla dayatılmış özel günleri pek umursamam ama biz şanslıydık. Amcam vardı, dayım vardı, kocaman bir ailem vardı. Tabii ki babam da olsaydı ama biz zaten babamla büyüdük. 2000 yılına kadar, yani babam öldükten 20 sene sonrasına kadar babamın tıraş bıçağı bile bizim banyomuzda durdu, paltosu askıdaydı, terlikleri portmantodaydı. 20 sene annem hiçbir şeyin yerini oynatmamıza izin vermedi. Artık eşyalar kullanılmaz hale geldiğinde, sandalyeler kırıldığında, siz ne yaparsanız yapın dedi ve iş için şehir dışına çıktı. Biz ablamla bütün evi yeniledik. O dönemde babamın eşyalarını gardırobuyla beraber arka balkona kaldırdık, gardırobunda yine asılı duruyor her şeyi. Onları düzenli biçimde çıkarıp temizleyip naftalinleyip tekrar yerleştiriyoruz. O yüzden baba yokluğu gibi bir şey sorarsanız tabii ki var ama babamı o kadar iyi tanıyorum ki. Aynı zamanda herkes babamı anlatıyor, babamı okuyorum. Ölenin arkasından kimse kötü konuşmaz ama babam için çok güzel konuşuyor tanıyan insanlar. Babam çok iyi, çok güzel bir insanmış. Ablama bakınca da onu görüyorum bence, oradan anlayabiliyorum, tip olarak da babama çok benziyor O. Aynı kıvırcık saçları var. Benim de kıvırcık saçlarım var ama benimki bozulmuş, onunki babamınki gibi. O yüzden böyle çok bir yokluk, yoksunluk yok, tabii ki büyük bir acı, her gün 7 Kasım'mış gibi yaşanır evde ama aynı zamanda da çok güzel bir şey İlhan Erdost'un kızı olmak ve hayata böyle devam etmek.

Babamı kendi çabalarımla, arkadaşlarından, annemden dinleyerek keşfetmek zor bir şey, keşke bir öpüp koklasaydım, bir kokusunu alsaydım. Annem senelerce babamın parkasını giydi, onunla gezdi. Oradan bile tahmin edebiliyorum yani. Çocukken çok utanırdım ben, annemi babamın parkasıyla gördüğümde babam gelmiş gibi olurdu, ona baba diyesim gelirdi sonra baba demek benim için çok yabancı bir şey. Babam öldüğünde ben konuşmayı bilmiyor olduğum için baba kelimesi bana uzak, sonra da utanırdım tabii yani. Bir hayal kuruyorsunuz, hayali bir arkadaşınız var ve onu seslendiriyorsunuz ve herkes duyuyor gibi oluyor o zaman. Utanırdım çok ama böyle bir insanı okuyarak keşfetmek güzel. Çok güzel şeyler yazılıyor, yakışıklı bir adam, dağ gibi bir adam,

nefis fotoğrafları var. Keşke bizim ikimizin de bir fotoğrafı olsaydı, o yok ama keşke o da olabilseydi.

İlhan Erdost ve Eşi Gül Erdost'la birlikte

Herkesten babamı anlatmasını istiyorum bana. Hatta geçen gün Halit Çelenk'in kızı Serpil Abla, hiç bilmediğim, daha önceden hiç anlatılmamış bir piknik maceralarını anlattı, çok keyiflendim. Herkes bana babamı anlatsın isterim, o zaman daha iyi tanıyorum tabii babamı. Gözümde canlanıyor, babam oynuyor o sırada, hiç değişmeden. Ablam der ki: Bizim babamız hep 36 yaşında, kalın, kara bıyıklı. Aynen o kalın kara bıyıklı haliyle kafamda oynatıyorum babamı, o gün ne yapmış olabilir diye. Çok da hoşuma gidiyor böyle küçük küçük şeyler anlatmaları. İşte tikleri varmış mesela, teyzemler onları anlatıyor. Onları dinlemek çok keyifli oluyor tabii. Keşke görebilseydim ama yine de şanslıyım herhalde... Böyle bir babaya sahip olduğum için çok şanslıyım.

Ablam da ben de psikolojik destek almadık. Annem almış mıdır bilmiyorum ama sosyal hizmet uzmanı kendisi ayrıca psikiyatrist ve psikolog arkadaşları vardı.

Doğanın Diyalektiği

Doğanın Diyalektiği'ni ilk okuduğumda çok sinirlenmiştim. Mutlaka okunması gereken çok güzel şeyler anlatan bir kitap ama bunun için insan öldürülemez, öyle bir kitap çünkü. Çok ayıp yani, okumadıkları, cahil oldukları zaten buradan belli. O yüzden hâlâ da evimin başköşesinde duruyor. Bir de artık basımı olmayan, 12 Mart döneminde amcam içerideyken babamın o döneminden kalma kitapları var. İçinde babamın el yazısı var, düzeltmeleri var, çok kıymetli, babam gibi kokuyor o kitaplar. Engels'in kitaplarını gördüğümde de keşke herkes okusa diyorum. Niçin acaba can verdi o kadar insan, sadece babam için de demiyorum, niçin bu kadar çabaladılar, insanları bilinçlendirmek için, gözlerini açmak için, Marksist-Leninist klasikleri okumak insanları gerçekten farkında yapar, bilinçlendirir, keşke herkes okusa. İyi ki de basmışlar, amcama da babama da teşekkür ederim bize kazandırdıkları için. Ayrıca soyadım Erdost olduğu için de teşekkür ederim.

Üzüldüğüm, Sinirlendiğim Şeyler...

Üniversiteden mezun olduktan sonra iş hayatında gördüklerime üzülüyorum ve çok sinirleniyorum. Artık kimse hiçbir şeyin farkında değil, zamanında bir şeylerin farkındaysalar da artık değiller. 12 Eylül Darbesi'nin, insanları sürü haline getirelim, nasıl apolitikleştiririz, nasıl haberdar olmamalarını sağlarız zihniyetinin sonuçlarını görüyoruz zaten. Kimse hiçbir şey görmüyor, kimse hiçbir şey okumuyor, artık gazete de okunmuyor, sadece televizyon izleniyor, bir şey düşünmüyorlar bile. Tam bir tüketim toplumu olduğumuzu, kapitalizmin sonuçlarını görüyoruz şu anda ülkemizde de. Çünkü ben 32 yaşındayım, kendimi 10 sene öncesine göre çok daha bilinçli görüyorum. Bazen derdim ki ben bilmek zorundaydım. Çünkü ben böyle bir aileye doğdum, lisedeki arkadaşlarım bunu bilmek zorunda değillerdi. Çünkü aileleri de onlara bunu vermemişti ve o zamana kadar ilgilenmemişlerdi ama artık 30 küsur yaşına gelmiş ve kendi ülkesinde olmuş şeyleri öğrenmeyen bir insan beni çok sinirlendiriyor. O zaman bir hayalet gibi yaşamak, sadece yaşamak, bir ottan farklı olmamak demek oluyor.

Toplumsal Bellek Platformu adı altında 28 aile bir araya geldik. Bu aileler yakınlarını devlet tarafından işlenmiş veya devlet ihmali yüzünden işlenmiş siyasi cinayetlerle, faili meçhulle -babamınki de esas sorumluları cezalandırılmadığı için faili meçhule girer- yakınlarını kaybetmiş aileler olarak bir araya geldik. İstediğimiz şey sadece cezalarını çekmeleriydi ama bir süre sonra hukuki olarak hiçbir şey yapamadığımızı, tek tek aileler bazında bakarsanız, mahkemelerde bizimle dalga geçildiğini gördük. Her ailede durum aynı. Dosyalar kaybedilmiş, hukuksuzluklar almış başını gitmiş, zaten durdurulmaya çalışılmış, baskı görmüş aileleriz biz. En son Hrant Dink'in ailesinin bize katılması ve onun dava sürecini izlememizle beraber artık hukuki olarak -benim nezdimde en azından- yapabileceğimiz bir şey olduğunu düşünmüyorum. Benim fikrim böyle. Biz 28 aile toplanıp iki kere Meclis'e gittik, Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu kurulmasını istedik. İlk gittiğimizde BDP, CHP ve AKP bize randevu verdi, MHP tabii ki görüşmek bile istemedi. İkinci gittiğimizde AKP de randevu vermedi. İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ile görüştük. Partilerden de sadece CHP ve BDP ile görüşebildik ve bu iki parti de bizim için birçok kez komisyon kurulma talebimizi gündeme getirdiler. Hepsi de hükümet partisi tarafından reddedildi. Zaten birçok kararı tek başlarına alabildikleri için direkt reddettiler. Bu komisyon kurulsaydı ne olurdu, şu anki mevcut komisyonlar şeklinde kurulsaydı hiçbir şey olmazdı. Kurulacak komisyonların süresi artırılmalıydı, devlet sırrı denen şey ortadan kaldırılmalıydı, yani bu komisyonların elleri ayakları bağlanmamalıydı ki işlerlik kazandırılabilsin. Belki işte o zaman bizim babalarımızın, annelerimizin, kardeşlerimizin, çocuklarımızın davalarını izleyebilirdik, bir şeyler yapabilirdik. Artık ben tabii böyle bir şey olacağını düşünmüyorum. Sadece şöyle bir iyiliği var, siyaseti sevmem, siyasi olarak bir şey yaptığımı düşünmüyorum ama bizim platform olarak beraber olmamız hem şahsi olarak hem de kendi ailem adına bana iyi geliyor. Çünkü beraber olmak çok büyük bir güç kazandırıyor. Zaten çoğu arkadaşımdı, şimdi artık hepsi arkadaşım, hem daha çok güçlü hissediyorum artık kendimi hem de işte bu farkında olmayan kişilere, farkındalık sağlamak için artık tek başıma hareket etmek zorunda kalmıyorum. Beraber daha güçlü bir ses çı-

karıyoruz. Vicdanımıza dokunan her şeyi artık dile getiriyoruz, bir açıklama yapıyoruz bunlarla ilgili ve de kayıplarımızın anma günlerinde onları beraber anarak unutulmamalarını sağlamaya çalışıyoruz. Tanıtmaya çalışıyoruz. Çünkü İlhan Erdost'u bazıları biliyor olabilir ama çoğu insan bilmiyor. Artık ismi bilinmeyen, yitirdiğimiz çok güzel insanlar var. Onları tanıtmaya çalışıyoruz.

Çok yakın tarihten bahsediyoruz en nihayetinde. Biz şunu söylemiştik: Yakın tarihimiz tarih kitaplarımızda yayımlansın. Sonra bunun için çabalamaktan vazgeçtik. Çünkü bu dönemki hükümetin fikriyle yazılmış tarihin okunmasındansa tarih kitaplarına girmesin, hükümetin yazdığı şekilde öğrenmesinler ama bu insanlara bir şekilde biz öğretelim dedik. Bakın, Türkiye'nin doğusu ve batısı farklıdır ve politikalar sonucu ihmal edilmiş ve yoksullaştırılmış bölgelerden bahsetmiyorum size, Ankara'da yaşıyorum ve Çankaya'da Tunalı Hilmi'de oturuyorum ben, herhalde sosyokültürel bakımdan iyi yerlerinden biri, en azından herkes liseyi bitirmiştir diye düşünüyorum. Benim apartmanımdakiler bile hiçbir şey bilmiyorlar. Tahmin ediyorum şu anda başbakan gelse ekonomiyi düzelttim dese alkışlarlar. O yüzden ben artık sinirliyim, lisedeyken bu kadar değildim.

En Canımı Yakan An

İki sene önceki 7 Kasım'da amcam, artık bir sonraki 7 Kasım'da orada olamayacağını düşünmüş olacak ki, bir konuşma yaptı. O konuşmada da babamı bir tomruğa benzetti. Bir hikâye okur gibi düşünün, tomruk, hafif sağ yanına, battaniye ile getirilip mezara konuluyor ve sonra süreci uzun uzun anlatıyor. En sonunda da tomruk büyüyor, yeşeriyor ama amcam ölüyor gibi bir konuşma yaptı. Amcam çok duygusaldır ve kendisi bunu okuduğunda ilk kez o kadar acı duydum. Belki amcamı kaybetme duygusu da olabilir. Zaten annemin ne yaşadığını düşünüp çok üzülüyorum, yani empati kurmaya çalışıyorum. 28 yaşında sadece 4 sene beraber olduğu, canının içini alıp götürmüşler yok yere ve 2 çocuğuyla yapayalnız kalmış. O yüzden annemi hep düşünmeye çalışmıştım ama ilk kez amcam için bu kadar etkilendim. Kardeşi çünkü o. Kardeş çok farklı bir şey. Canına can olamadım diye bağırdı, koruyamadım dedi. Çok üzülmüştüm, amcam o konuşmayı yaptığında. Ben annemi ve amcamı düşününce çok üzülüyorum

genelde, çok canım yanıyor. Çok büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyorum bunun. Haksızlık da denmez de, niye biz yaşadık ki bu büyük acıyı diyesim geliyor. Sonra da kendimi o kadar insandan farklı görmediğimi görüyorum. Bir sürü insanla tanışıyorum sizler gibi, acı yaşamış herkesle, o zaman birazcık daha tamir oluyorum. Çünkü çok büyük bir dayanışma oluşuyor ama yine de anneme ve amcama çok üzülüyorum.

Darbenin Seçimlerimize Etkileri

12 Eylül'ün benim jenerasyonuma yaptığı darbeyi çok net görebiliyorum. Ne kadar korkak, ne kadar hareketsiz ve ne kadar tembel olduğumuzu görebiliyorum. 12 Eylül o yüzden hepimizin yaşamını çok etkiledi. 12 Eylül ortamı kılıf değiştirerek zaten devam ediyor. Tabii ki kimse ben çok korkağım demez, ben şunu yaparım bunu yaparım der. Ben, ben diye konuşmak da güzel değil ama bir şeyler yapmaya çalışsak da eminim ki biz bir yerde duruyoruz korktuğumuz için. Çünkü, başımıza nelerin gelebileceğini çok iyi biliyoruz. Bu ülkede hiçbir şeye güvenmem, ne kolluk kuvvetlerine güvenirim, ne kurallara güvenirim, ne hukuka güvenirim. Bu da 12 Eylül'ün sonucudur zaten. Güvensiz bir jenerasyon ortaya çıktı, mis gibi beyinler artık Türkiye'de yaşamıyor. Gittiler. Mesela babamı öldürdüklerinde birçok ülkeden bize vatandaşlık teklif edilmiş, annem de reddetmiş, "İlhan bu ülke için öldü, ülkesini çok severdi, ben de burada yaşayacağım ve çocuklarım da burada büyüyecek" diye. Bazen inanır mısınız neden gitmedin diye anneme çok kızıyorum. Keşke orada başka bir şekilde, ne Türkiyeli ne Fransalı böyle ortada kalmış, hiçbir şeyden anlamayan, böyle moda falan okumuş bir insan olsaydım. Olabilirdim yani, çok güzel olurdu o zaman hayatım. Bu kadar sevgi dolu, geniş bir çevrem olmazdı belki ama zaten çok da farkında olmadığım için çok da önemli olmazdı o zaman. İşte ben bunu düşünüyorsam artık, 30 ve altındaki yaştaki insanlar neler düşünüyordur siz düşünün. 12 Eylül budur işte, şu anda yaşadığımız da budur. Kimlik değiştirerek devam etmektedir. İnsanların yaşamını da oldukça değiştirmiştir. Bazen 1970'leri, 1980'in ilk başını düşününce nasıl yaşadınız diyorum annemlerle konuştuğumda, siz o günleri nasıl yaşadınız, nasıl atlattınız?.. Suriye Savaşı artık kesinleştiğinde ben korkudan ne yapacağımı şaşırdım. Silah görmeye dayanamam,

çok soğuktur ve çok ağırdır, kaçarım ben silahın olduğu yerden, odada da durmam. Savaş demek korkunç bir şey demektir benim için. Nasıl yaşadınız siz diye mesela enişteme soruyorum, teyzemin kocasına, teyzelerime soruyorum, anlatıyorlar. Herkes bir yerinden yakalamış mutlaka işkenceyi, mücadeleyi. Sonra da diyorum ki ne kadar güzel yaşamışsınız, ne kadar beraber hareket etmişsiniz, ne kadar büyük olaylara imza atmışsınız. Şu anda biz 100 kişi toplanıp sokakta yürüyemiyoruz veya tek yapabildiğimiz şey bu, sokakta yürümek. Onda da biber gazımızı yiyoruz, geri dönüyoruz. En son böyle bir eylem vardı ve artık sıkıldım dedim biber gazı yemekten. Lütfen dedim bu seferlik bizi hoş görsünler ve ben buna gitmeyeyim. Bir de ben olmayıvereyim dedim. Herkes böyle yapıyor, artık insanlar protesto etmiyorlar. Herkes evinde oturuyor, ben bulaşmayayım da ne olursa olsun diyor. O yüzden bir taraftan da çok özeniyorum o dönemlere. Ne kadar korkusuzlarmış, ne kadar beraberlermiş, ne kadar bilinçlilermiş, birbirlerini eğitiyorlarmış, etkiliyorlarmış, ne güzel okuyorlarmış. O dayanışmanın yokluğu benim canımı çok sıkıyor, o yüzden çok mutsuzum. Şimdi toplansak, 5 kişi toplanır, sokağa çıkarız, onda da zaten muhtemelen içeri alırlar. 3 sene sonra herkes adımızı bile unutur, biz içeride davamızın görülmesini beklemeye devam ederiz öylece.

"Umutsuzluk yasak, yılgın türküler söylemek de. Çünkü yürüyor umudun ordusu, umutsuzluğu kurşuna dizerek." Umutsuz muyum? Çok değişkenim. Umutsuz olmak bize yakışmaz sanırım, İlhan Erdost'un kızına da yakışmaz. O zaman ben ayıp etmiş olurum herhalde babama. Çok umutsuz olsaydım hiçbir şeyle ilgilenmezdim. Hâlâ çabaladığımıza göre küçük umutlarım var tabii. Biz bu kadar çabalasak da elde ettiğimiz hiçbir şey yok. Çünkü bir arada olmadıkça, kenetlenmedikçe 3-5 kişi bir araya gelip hiçbir şeyi başaramaz. 3-5 kişi bir araya gelirsek 3'e bölünüyoruz zaten. O yüzden bir arada da duramıyoruz. Sürekli birbirimizle savaşmaktan bir şey ortaya koyamıyoruz. Bunu da herkes söylüyor, yine de herkes yapıyor. Artık bir arada olamıyoruz yani, bu da güzel bir politikanın sonucudur. Zaten 3-5 kişi kalmışız, çok az insan kalmışız, birbirimizi yemeye devam ettiğimiz sürece de o zaman umutsuzluğa artık gerçekten düşmeye başlayacağım. Hâlâ biraz umudum var ama.

12 Eylül Davası

Referandum tartışmalarında 12 Eylül Davası'nı çok konuştuk. Biz ilk etapta bu geçici 15. maddenin kaldırılması ve darbecilerin yargılanmasının önünün açılacak olması düşüncesiyle heyecanlandık. Fakat heyecanımız çok uzun sürmedi. Daha referandum olmadan, arada geçirilecek maddeleri gördükten sonra vazgeçmiştik. Bu madde kaldırılsa ne olur kaldırılmasa ne olur! Annem ve ben, babam için suç duyurusunda bulunduk ve darbecilerin yargılanma süreci başladığında müdahil olmak için dilekçe verdik. Amcam kesinlikle kabul etmedi, böyle bir şeye alet olmayacağını söyledi. Biz ikimiz verdik, ben verirken de şu açıklamayı yaptım, yine de hiçbir değişiklik yok fikrimde; "Kesinlikle bu yargılamanın samimiyetine inanmıyorum, bir yargılama olacağını da düşünmüyorum. Geçici 15. maddenin kalkması bazı kesimlerin işine gelecek, başka yargılamaların olmasını sağlayacak". 12 Eylül Darbesi ve darbecileri de şu anda yargılanıyor gibi gözüküyorlar ama benim müdahillik talebim yani Kenan Evren'in yargılandığı davaya müdahilliğim kabul edilmedi örneğin. İşkence davası diye ikinci bir dava açtılar, onun için de babamın darbe sonucu öldürüldüğünü kanıtlamamı istediler ve biz annemle beraber, bağımsız bir merci olsun diye cinayet bürosunda, Asayiş Şubesi'nde ifade verdik, babamın darbe yüzünden öldürüldüğünü bir kez daha anlattık. Bizim müdahilliğimiz kabul oldu ama zaten Doğan Öz'ün ailesinin müdahillik talebini kabul etmeyen bir darbe yargılamasının ne olduğu aşikâr. Eğer sen bu darbeyi ve darbecileri gerçekten yargılamak istiyorsan iki kişiyi o mahkemeye getirtip o koltuğa oturtarak bunu yapamazsın. Dönemdeki askeri, doktoru, savcısı, gardiyanı tüm sorumluları yargılayacaksın. Ayrıca pişman olduğunu belirtmek için bir özür dileyeceksin, hatalarını kabul edeceksin, biz bunu yanlış yaptık diyeceksin. Ama şimdi sadece iddianameyi okuyarak bile bu yargılamanın tamamen bir saçmalık olduğunu görebiliyoruz. Zaten iddianame komik, darbecilerin yargılanması diye bir şey yok burada, bu süreçte. Yine de isterim ki Kenan Evren'le bir göz göze geleyim. Oraya gelsin, ömrü yetsin, gelsin, karşıma otursun, konuşayım isterim. Gerçi geçen gün Raci Tetik'le Sırrı Süreyya Önder'in konuşmasını izledikten sonra öyle bir cüretle karşılaşacağımı bilip, bu kadar sakin duramayabilirim tabii ki ama yine de bir görmek isterim yani. Nasıl bir adam acaba? Nasıl hissediyor? Bir rahatsızlık duymasını isterim mesela oraya

gelerek. Bunun dışında bu davanın ne sonucuna inanıyorum, ne de bu davanın gerçekten yürütüldüğüne. Müdahale edebilmek için de müdahil dilekçesi verdim. Başka da hiçbir sebebi yok.

İfade almak için Kenan Evren'in ayağına gitmek yerine tekerlekli sandalyeyle bile olsa mahkeme salonuna getirilse, gelebilir çünkü, dünyada bunun örneklerini de görüyoruz ve dese ki "Evet gerçekten bu insanlara kıydık ve bunu bilinçli yaptık" sadece bilinçli yaptığını kabul etse, benim için yeterlidir. Ne yeter? Babamı geri getirmez, ölen, yitirdiğimiz binlerce insanı geri getirmez, hayatlarını değiştirmek zorunda olan, hayatları kararan, sakat kalan binlerce insana hiçbir faydası dokunmaz bilirim. Benim içim çok mu rahatlar, rahatlamaz ama bunu görmek isterim yine de. Gelecekte darbe hevesi olanlar için, insanlık suçu işleyenlere caydırıcı olması açısından. Şu anda çok büyük bir hayalden bahsediyorum pek tabii ki.

Babamın Mirası

İlhan Erdost vazgeçmemeyi öğretti, hiçbir şekilde hiçbir şeyden vazgeçmemeyi öğretti, umutsuzluğa düştüğün zamanlarda nasıl çıkabileceksin, onu öğretti. Onurlu yaşamanın en büyük erdemlerden biri olduğunu öğretti. Sevgiyi öğretti, bağlılığı öğretti, bize kıvırcık saç bırakmış, güzel bir aile bırakmış gerisinde, çok güzel bir abla vermiş, çok onurlu bir hayat sunmuş ablama da bana da. O yüzden iyi ki babammış. Hâlâ da iyi ki babam.

"Ben Herkesin Ailesi Cezaevinde Sanıyordum."

Serkan Tahmaz[*]

12 Eylül döneminde annem Hatice Tahmaz ve babam Mehmet Tahmaz yaklaşık 24 ay cezaevinde yattılar. İkisi de Giresun'da TÖB-DER'li öğretmenlerdi. Dev-Yol davasında 168/1. maddeden örgüt yöneticisi olmak suçuyla yargılandılar. Babam dava sonucunda beraat etti, annemin cezasıysa 8 yıldan 3 yıla indi ve zaman aşımından düştü.

Üç erkek kardeşiz, ben ortanca çocuklarıyım.

Çocuk Serkan'ın gözüyle bakarsak; anne, babası öğretmen olan, güzel kıyafetler giyen, istediği zaman top alabilen çocuklardık. Son derece keyifli, mutlu bir ailemiz vardı. Bizim yaşımız küçüktü ama bir şekilde politize olmuştuk.

[*] 1972 doğumlu. Gazeteci. Evleri basıldığında Serkan 6 yaşındaydı.

TÖB-DER'e giderdik, TÖD-DER'de ne olurdu, öğretmenler oradaydı. Hep ülkeyle ilgili konuşulurdu, gelecekle ilgili şeyler tartışılırdı. Biz de duyardık onları o çocuk halimizle, benzer şeyler konuşurduk. Sokakta pullama yapar, kapılara yazılar yazardık.

12 Eylül tam bir yıkımdı bizim için. Bir anda kesintiye uğrayan bir mutluluk, bir yuvanın dağılmasıdır yaşadıklarımız.

Önce ev baskınları başladı. Evimiz Giresun Kayadibi'ndeydi. Biz o dönemde 4, 6 ve 8 yaşında 3 kardeş, fındık bahçesinde oturup beklerdik. Polisler silahlarla sürünerek geçerdi yanımızdan, biz de oturur onların geçmesini beklerdik. Geçerlerdi, girerlerdi, ne yapacaklarsa yaparlardı bizim eve. Bazen soru sorarlardı, olmazsa bize öcü gibi bakıp giderlerdi. Babam bir ara gözaltında kaldı, cezaevine girdi. O cezaevindeyken biz devam ettik yaşamımıza. Hatta sünnet olduk, o ara. Cezaevinde babamı ziyarete gittik. Bir tarafta tutuklular, bir tarafta ziyaretçiler, ortada jandarmalar var. Babam orada Barış'la konuşuyor. Barış dedi ki "Sünnet olduk baba." Babam, inanmıyorum dedi, Barış da herkesin içinde indirdi pantolonunu, "Baba bak olduk" diye gösterdi. Orada herkesin bir anda durduğunu hatırlıyorum. Çünkü orası zaten saçma sapan bir yer, saçma sapan bir durum, herkes de onun bir şekilde farkında ama Barış'ın yaptığı bir anlamda gerçek hayattı, o tuhaf mekân içinde bir kırılmaydı. O yüzden bir an için herkesin gözlerinin, bakışlarının değiştiğini fark etmiştim.

Bu baskınlardan sonra, bir gün polisler evde kimse yokken kapıyı kırmış, girmiş içeriye. O kapı kırılmasından sonra bizim hayatımız tamamen değişti.

Hatice ve Mehmet Tahmaz çocukları Hüseyin, Barış ve Serkan ile birlikte

Annem ve Babam Kaçıyor

12 Eylül oldu, babam ve annem de aranıyorlar, ikisi de kaçmışlar. Evimiz tamamen dağıldı, eşyalarımız dedemlerin olduğu yere götürüldü. Nevzat ağabey ve Ali ağabey eşyaları taşıdılar. Babamdan ve annemden haber alamıyoruz. Onlardan tamamen ayrı bir yaşam başladı bizim için. Yaşlı dede ve nineyle beraber kalmaya başladık. Görele ilçesinde Çavuş-

lu İlkokulu'na yazdırdılar bizi. Ondan sonra annem ve babam dönem dönem geldiler. Çavuşlu'da bir ev oluşturuldu. Fakat 1982'de bir daha alındılar içeriye ikisi beraber. Biz çocuklar ne zaman bu iş bitecek, ne zaman dönerler, ne zaman hayatımıza devam ederiz gibi şeyler konuşuyorduk. Çok zor oldu üçümüz için.

Annem ve babam beraber geldiler, yine bir ev, yeni bir hayat kuruldu Giresun'da. Umudumuz olmasa da sanki yeniden eski zamanlara dönüyormuş gibiydik ama her şey bir kez daha son buldu. Yine gözaltına alındılar, yine gittiler, biz üçümüz yine köy evinde yaşlı dedeyle kaldık. Annem bir daha serbest bırakıldı, köye geldi. Fındık topluyoruz köyde. Arkadaşları da var. Evi bastı jandarmalar. Bir operasyon başladı bizim evde, annemi gözaltına alacaklar, diğerlerinin de orada olduğunu anlayınca daha da büyüdü iş. Bizim fındık bahçesi bile kuşatıldı. Biz üç çocuk diğer ağabeylere, haber verdik onlara siz gidin, dedik. O kadar politiktik yani, onların yakalanmaması gerektiğini biliyorduk. Sonra dönerken elimize odunları aldık, sanki odundan geliyormuşuz, operasyondan haberimiz yokmuş gibi. Biliyoruz ki annemi götürecekler. Ama şunu da biliyoruz ki, içeride işkence yapıyorlar annemize, babamıza. Çünkü babama işkence yapıldığını daha önce görmüştük. Ziyarete gitmiştik karakola, babam yürüyemiyordu. İki polisin arasında sürünerek geldi yanımıza. Şimdi düşünüyorum da, o polis insan olsa, o üç çocuğun karşısına babalarını o şekilde getirmez. Adam sürünüyor, yüz göz de dağılmış, ayaklar şişmiş zaten, 46 numara olmuş. Getirdiler sürükleyerek, bizi görünce babam ayağa kalkıp yürümeye çalıştı, çocuklar beni böyle görmesin diye. Çok rezil bir durum. Ev basıldı, annem götürülecek, biz de biliyoruz ki çocuklarıyla giderse anne az işkence görüyor. Birimiz gidecek ama kim gidecek, çok küçük değiliz, büyüğüz, bizi almazlar, ama işte denesek mi diye konuşurken, ben annemin eline sarıldım tam götürürlerken, polise annemi vermiyorum güya. Polis beni çekiyor, itmeye çalışıyor, bıraktırmaya çalışıyor, annem, oğlum yapma diyor. Annem dediği halde ben de biliyorum ki çok ciddi şeyler olacak, polis silahla beni korkutmaya kalktı, silah gösterdi bana o anda. "Babamı götürdünüz getirmediniz, annemi de getirmeyeceksiniz, bırakmam" diye feryat figan ediyorum.

Aile böyle dağılmış vaziyette, biz dedemle yaşıyoruz, bir yandan da okula gidiyoruz. Ben ilkokula, Hüseyin ağabeyim ortao-

kula başlamış, Barış da 1. sınıfta. Bir gün biz, Hüseyin'le okuldayken, Barış bize annemle babamın Çavuşlu'dan geçtiğini söyledi. Keşap'taki cezaevinden, Trabzon'a nakledilirken, araç orada durmuş. İçinde de annemle babam var. Barış da ayağında yırtık ayakkabı, orada. Şimdi baba olunca daha iyi anlıyorum annemle babamın o an neler hissettiğini. Aracın deliklerinden Barış'ı görünce para atmışlar, Barış da paraları alıyor ama kim olduğunu bilmiyor. Barış Barış diyorlar ama göremiyor tabii. Sonra araçtaki komutan anlıyor Barış'ın içeridekilerden birinin çocuğu olduğunu, açtırıyor kapıyı çocuklarını görsünler diye. Barış bir bakıyor ki eller kelepçeli, ayaklar zincirli. Bu şekilde görmüş oluyor annemleri. Bu benim için çok üzücü bir hikâyedir.

Trabzon Bahçecik Cezaevi'ne nakledilyorlar. Babaannem ve dedem çok yaşlı oldukları için, anneannem gidiyor her hafta, bizi de götürüyor. Görüşe giriyoruz ama annemle aramızda bir cam var, arada en az yarım metreye yakın bir boşluk var, sonra tekrar bir cam var. Zaten 3-5 dakika ve yalnızca telefonla görüşebiliyoruz. İçeriden çıkan bir ağabey bize dedi ki cezaevinin giriş kapısının yan tarafında, yuvarlak küçük delikli, kocaman bir sac var, içeridekiler oradan sizi görüyorlar. Biz üçümüz o sacın görüş açısında oyunlar oynuyoruz, top oynuyoruz. Neşeli görünmeye çalışıyoruz. Çünkü içeridekilere moral vermek gerekiyor. Orada kavga etsek bile "Hüseyin hemen sus, annem, babam bakıyor, görüyor" diyoruz. Moral vermeye çalışıyoruz oradan.

Bir gün içeriden haber geldi, oradaki kadın gardiyanlardan bir tanesi, annemlerle tanışmış bir şekilde, üçümüzden birisini içeri götürecek. Ben seçildim niyeyse, oysa ya küçükten başlanır ya büyükten, o anki şans bana güldü. İşte kadın zeytinyağı, pirinç gibi şeyler aldı, bir poşet de bana verdi. Ben de rol yaparak, onun yanında, onun çocuğuymuşum gibi elinden tutarak askerlerin arasından girdim içeriye. Kadınlar koğuşuna girdim ki içeride pasta var. Herkes bana sarılıyor, kiminin çocuğuna hasreti var, kiminin kardeşine, herkes sarılıp hasretini gideriyor. O sacın iç tarafını gördüm. Merdiven gibiymiş ve gerçekten herkes orada durup yakınlarını izliyormuş. O sactan baktığımda da Barış ve Hüseyin rollerine devam ediyorlardı bu arada. Biliyorum oysa ben neler çektiklerini.

Geçen sene bir haber için gittim Trabzon'a. O zaman cesaret edebildim, 30 seneden sonra ilk defa gidebildim. Buldum aşağı

yukarı geçtiğimiz yerleri, çevresini ama tabii benim hatırladığım gibi değil. Bir kere küçüğüm o zaman, onun da etkisi var. Bir de bizim o sac kaybolmuş. Paslandı belki de. Çok değişik duygular içindeydim orayı gördüğümde.

Soldan: Barış, Hüseyin, Serkan Tahmaz

Kardeşler Ayrılıyor

Hüseyin, Samsun Anadolu Lisesi'ni kazandı. O zaman çok zordu kazanmak, kazandın mı geleceğin garanti aslında. O süreçte kimse ilgilenmediği için Hüseyin gidemedi oraya, hakkı yanmış oldu. Ben de girmez olaydım sınava, parasız yatılıyı kazandım. Gitmek istemediğim halde beni zorla gönderdiler. Okul Konya Karaman'da. Benim hiç bilmediğim bir iklim, yer. Ayrıldım evden. Daha da kötü oldu tek başıma gitmek. Anne babadan ayrıydık ama üçümüz birbirimize kenetlenerek bir şekilde devam ediyorduk. Ayrılmak zorundasın, bir şey de diyemiyorsun. Amcamların bir otobüsü vardı, en arkada da yatak gibi bir yer vardı. Çocuğa koltuk alamayacaklarına göre bana dediler ki sen burada gideceksin. O arka yatağa yatırdılar beni, perde var, perdeyi açtım otobüs hareket ettiğinde, bir baktım ki Hüseyin'le Barış koşuyor ağlayarak, ben de ağladım orada otobüsün arkasında. O sahne film sahnesi gibidir. Çok acı bir şey. Otobüs ayrıldı oradan, uzaklaştık, ben kardeşlerimden ayrılıyorum bir yandan, bir yandan da bilmediğim bir yere gidiyorum.

Konya'ya vardık, amcam beni okula yerleştirdi. Parasız yatılı ama yine de para lazım, okul yemeğini veriyor, arada bir takım elbise veriyor ama başka bir şey yok. Kitap, defter aldı amcam ama resim defteri gerekiyor mesela, o yok. Para yok, nasıl isteyeyim onlardan.

Treni ilk defa Konya'da gördüm, Karadeniz'de yok. Çok büyük, kocaman tekerleri var. Çok gürültülü bir de. Çocuk Serkan çok korkuyor ondan ama o trenin tekerleklerinin arasına girmek zorundayım ben. Çünkü şeker pancarı atarak para kazanıyorum. Traktör römorku ile tarladan gelen şeker pancarını, şeker fabrikasına gitmek üzere trenin römorkuna atıyoruz. O işten kazandı-

ğımız parayı biriktirip öğretmenden dayak yememek için resim defteri alıyoruz. Orada çalışıyorum ama atarken o kadar dikkat ettiğim halde trenin altına kaçıyor pancarlar, alta kaçanları almak zorundayım, çocuk halimle orada, kimse düşünmez, hareket etse ezildin gittin. Çok korkuyordum ama mecbur işte, çalışmak zorundasın.

Konya'da çok kar yağıyor, öyle soğuk ki... Ama benim bir ceket, bir kazak ve ayakkabıdan başka hiçbir şeyim yok. Bir gün ayakkabım yırtıldı, zaten yazlık ayakkabıyla gitmiştim. Okula gidecek ayakkabım yok. Arkadaşlardan, çocuklardan yalvar yakar, kullanmadıkları ayakkabıyı isterdim. Yani arkadaşım o gün giyiyor ya, giymediğini giyip okula gidiyordum. Öyle zordu ki! Bir gün İsmail ağabey diye birisi geldi, annemlerin birlikte yattıkları bir kadının kayınbiraderiymiş, götürdü beni bir çift ayakkabı aldı, o ayakkabıyı hâlâ unutmam.

Dayım MHP'li bir subaydı. Annemler'le de kavgalılardı. Annem cezaevine düştüğünde, yoğun işkence gördü, cezaevi komutanı da anneme direkt işkence yapanlardan birisiydi. Dayım annemin cezaevinde olduğunu duyunca karakola geliyor. Karakoldaki komutan da arkadaşı "Ablamız bizim, tabii ki sahip çıkacağız" diyor. Ama annem durumu dayıma söyleyince dayım adamı dövüyor herkesin içinde. Ondan sonra dayımlarla bir yakınlaşma başladı. Mektup yazmış annem, Serkan'ın ayakkabıya ihtiyacı var diye. Dayım bana bir çuval asker çorabı, ki çektiğim zaman dizlerimin üstüne geliyor, bir tane asker botu gönderdi. Özel yaptırmış ama benim ayağım 37, bot 41 falan. O da giyilmiyor.

Bu arada annemden ve babamdan mektuplar geliyor. Ben bu mektupları saklıyorum. Tutuklu mektubu, görülmüştür damgası var ya o görülmesin diye ben hep erken alıp, kimse görmeden okuyorum. Çünkü o yatılı okula girene kadar ben herkesin ailesinin cezaevinde olduğunu düşünüyordum, herkesin ailesi cezaevinde, herkes işkence görmüş, herkes bu durumda... Bir gittim ki kimsenin ilgisi yok, bir tek ben böyleyim. Kendimi o kadar kötü ve yalnız hissettim ki... Çok sessiz biri değildim ama hep bildiğim, sakladığım, hayatımın önemli bir bölümü vardı ama arkadaşlarımla da iletişim kurduğum farklı şeyler vardı. Annemle babamı sorduklarında yuvarlak cevaplarla geçiştiriyordum. Çünkü "Herkes bizim gibi değil!"i fark ettikten sonra insan içine kapanıyor. Bir baktım benim yaşadığım olağanüstü bir durum ve benim di-

limden konuşmuyor bu çocuklar. Onların başka bir dünyaları var. Ben başka bir dünyadan gelmişim oraya ama onlarla aynı yerde olmak zorundayım. Kocaman bir gerçeklik var. Ayrıca bu okula devam etmek zorundayım, yaşamımı devam ettirmek zorundayım, o defteri, o kitabı almak zorundayım. Onlarla boğuşmak belki de iyi oldu.

Sınıf arkadaşlarım arasında söylenti çıkmıştı, Serkan'ın babası hırsız mı, katil mi? Berbat bir şeydi. İki ağabey geldi, dediler ki bu mektuplar senin mi, benim dedim. "Nedir bu tutuklu mektupları, görülmüştür damgaları?" Ben de anlattım. Fakat bu çok kolay olmadı. Bizde tanımadığın ama sana yaklaşan biri mutlaka polistir tedirginliği de var. Onlar da liseden, o yatılı okulda okuyan devrimci ağabeylermiş. Benim ondan sonra hayatım dikine gitmeye başladı. Orada bir öğretmen vardı, onunla tanıştırdılar beni. Gerçi öğretmenin yaklaşımından da ürkmüştüm, çok büyük bir tedirginlik yaşamıştım. Sonra bir gün bir telgraf geldi annemlerden, çıktık yanına geliyoruz diye. Dünyalar benim oldu. Şimdi bile gözlerim dolar. Atladılar geldiler, annemle babam. Hemen o ağabeylerle tanıştılar. Nesrin Hoca'yla ve eşi de doktor Ramazan Amca ile de tanıştılar. Ramazan Amca da Mahir'lerin döneminde içeride kalmış, o sürecin insanı, eşi de öyle birisi. Çok iyi insanlardı, evlerine aldılar beni, ben hafta sonu onların evinde kalıyordum. Hatta üç çocuğunuz var, Serkan'ı biz alalım dediler. Normal bir yaşantımız olsaydı, o kadar iyi insanlardı ki belki onlarla kalmayı isterdim. Çünkü onların da çocuğu olmuyormuş, hemen bana bir oda yaptılar, Ramazan Amca İngilizce derslerine başladı, benim derslerim düzeldi. Bu süreçte Barış ve Hüseyin memleketteydi.

Annem ve Babam Çıkıyor

Karaman'da o yıl bitti. Annem ve babam cezaevinden çıkmışlardı zaten, kardeşlerimi alıp İstanbul'a gelmişler, ben de İstanbul'a geldim. Giresun'da o dönemin şartlarına göre güzel bir evimiz vardı. Televizyonu olan, buzdolabı olan, birçok şeyi olan bir ailenin İstanbul'a gelen eşyası küçücük bir odaya sığmış, bir çekyat, üç yorgan şeklinde bir şey kalmıştı sadece. Annemler çıkmışlar ama mesleklerine geri dönemiyorlar, öğretmenlik yok, maaş yok, hiçbir şey yok. İstanbul'dayız ve ailenin hiçbir geliri yok. Biz üç kardeş bunun da bilincindeyiz. İş bulmadan önce eşyaları bir oda-

ya yerleştirdik ve amcalarda, diğer akrabalarda kaldık. Her gün otobüste kim nerede kalacak paylaşmaları yapılırdı. Çünkü ev yok, kalınacak yer yok. Akrabaların bol olduğu bir yer orası, bir sokak düşünün, babamın kardeşleri, amca oğulları, teyze oğulları, hepsi aynı yerde oturuyor. Her akşam hepimiz aynı yerde kalırsak insanlara yük olacağımız için bölüşülüyor, o orada, bu burada, şu şurada kalsın deniyor. Akşam sokakta toplanıyoruz, dağılıyoruz, sonra sabah tekrar buluşuyoruz.

Babam iş buldu, bir eve yerleşildi, yavaş yavaş her şey düzene giriyor, annem de iş bulacak, durumlar kötü ama en azından aynı evdeyiz. Hatta o derece kötü ki, evde yiyecek ekmek yok. Annemin akrabalara gidip köfte yapacağım bayat ekmek lazım deyip o bayat ekmeği bize buharda tutup yedirdiğini biliyorum. Öyle bir yokluk, öyle bir darboğaz. Durum bu da olsa o kadar ayrılığın ardından yine de bir aradayız diye mutluyuz.

Tam bu süreçte annemin tutuklu yargınlanacağı bir karar çıktı tekrar mahkemeden. Haydi bakalım bir kez daha kaçaklık durumu, her şey bir daha yıkılsın... Annem 2.5 sene kaçtı. Biz annemle İstanbul'un değişik yerlerinde bir araya geliyorduk. Çoğunu babam ayarlıyordu, taktikler veriyordu. Akrabalarda buluşuyorduk. Onlardan da fazla bir şey beklenmiyor çünkü baskı çok fazla, herkes korkuyor. Subay dayımda kaldı kısa bir dönem. Sonra teyzemlerin evine taşındık Şirinevler'de bir yere. Annemin kaçmasının sebebi de şu, dava Yargıtay'a gitti, dava Yargıtay'a gittiğinde sonuçlanacak. Çünkü daha önceden yattığına sayılacak, bu sonuçlanana kadar da cezaevinde boşuna yatmış olacak.

Bu dönemde babamın çalıştığı fabrikada amcamın kızı da çalışıyordu. Sivil polisler fabrikaya gidiyorlar, evi göster diye. Amcamın kızını da getiriyorlar. Sokağın başından yanında 5-6 tane sivil polisle geliyor. Hüseyin o kadar politik ki Behice'ye bakıyor, annem evde, alacaklar gelirlerse. Behice poşetle işaret veriyor. Hüseyin onu anlıyor ve geliyor anneme haber veriyor. Annem yan komşuya geçiyor, eve geliyorlar bulamayıp geri dönüyorlar.

Artık kaçacak derman kalmadığı için, 1986'ydı galiba, annem cezaevine girdi. 1986'yı şundan hatırlıyorum; Çernobil oldu. Çernobil yağmurları annem içerideyken üzerine yağdı. Bir yıl boşuna yatmış oldu.

Bu arada ev basılıyor sık sık. Babam ha bire Gayrettepe'de, yine baskı, yine dayak, işyerine gidip işten attırmaya çalışıyorlar, bu böy-

le böyle yaptı diye. Neyse ki Tadım Kuruyemiş fabrikasının sahipleri sahip çıktılar babama, kaldı orada. Bir şekilde bizi yok etmeye çalışıyorlar. Sen zaten bu ailenin her şeyini bölmüşsün, bitirmişsin, işkence yapmışsın, çocukları sokaklarda kalmış, kaç yıl geçmiş aradan ama hâlâ düşman. Bir de tekrar görev vermiyorlardı babama. Mesleği öğretmenlikti, başka bir mesleği de yok, öğretmenlik yapmayı istiyordu. Vekil öğretmenlik yaptı bir süre, sevdiği için. Bir öğretmenin dörtte bir maaşına çalıştı. Yazı geldi kendisine, öğretmenlik için gerekli özellikleriniz yoktur diye. Babam ilkokuldan sonra öğretmen olarak eğitilmiş bir insan, onun yok da kimin var?

İstanbul'a adapte olma süreci zor olmadı, bir anlamda dayatma oldu. Çünkü babamın kazandığı yetmiyor. Anne cezaevinde, biz üçümüz de çalışmaya başladık çocukken. Annem bizi çok güzel bir okula, Yeni Levent Lisesi'ne yazdırmıştı. O zamanlar başka bir semtteki okula gidemiyordunuz ama annem öğretmenim diye konuştu, yazdırdı bir şekilde. Okuyoruz ama dersler çok kötü tabii, üçümüzün 24 tane zayıfı vardı bir dönem. Ekonomik durumumuz kötü, okulda bir şey yemeyi bıraktık evde bile yiyecek bir şey yok. Su sattım ben, ayakkabı boyacılığı yaptım, bilet sattım, pazarcılık yaptım, oyuncak imalatında çalıştık. Benim İstanbul'da yapmadığım iş kalmadı okuyabilmek için. Çok zayıfımız geliyordu ama direndik biz de okumak için.

Bir dönem sülaleden de biraz hor görüldük, ötelendik çok başıboş kaldık diye. Karadeniz'de, "çocuklar çok başıboş kalınca uğursuz olur, it olur" derler. Aslında yaramaz çocuklar değildik. Serseri tavırlarımız da yoktu ama biraz da insanları vicdanları rahatsız eder, görmek istemezler ya bize baksalar, bizi görseler bir şeyler yapmaları gerekiyor o yüzden kendi çocuklarını da kenara çekerek, gitmeyin, işte onların annesi babası şöyle, dedikleri oldu. Çok erken büyümek zorunda kaldık. Hatırlıyorum, annemle babam gittikten sonra köyde bir mevlide gitmiştik. Çok fazla silah atılıyor. Bir jip, arkasından da bir kamyonet dolusu asker geldi. Biz de dedik ki herhalde ateş edildi ondan geldiler. Adamlar bize gelmiş, 3 tane çocuğa; yaşlarımız 6, 8, 10 herhalde. Komutanla yürüyoruz eve doğru. Amcam da bizimle geliyor. Komutan bir resim gösterdi, Hüseyin baktı resimlere, tanımıyorum dedi, bana verdi. Ben baktım, tanımıyorum dedim. Barış'a verdim. Barış bakmadan, tanımıyorum dedi, verdi. 6 yaşında. Komutan dedi ki "Eşşekoğlu eşşek, bak da söyle, niye bakmadan

bilmiyorum diyorsun?" Barış da dedi ki "Ağabeylerim tanımıyorsa ben nereden tanıyacağım?" Adam öyle kaldı. Amcam da diyor ki "Oğlum tanıyorsanız söyleyin, annenize babanıza faydası olacak bunun." Biz biliyoruz faydası olmayacağını. Askerler gitti. Amcam dedi ki "İyi ki söylemediniz oğlum, yoksa annenle babana daha çok işkence yapacaklardı". E o zaman niye söyleyin diyorsun? Hadi ben ve Hüseyin biraz daha büyüğüz ama Barış daha çocuk. İşte bunlar başından geçtiği için erken büyümek zorunda kalıyorsun.

Bütün yaşadıklarımızı düşündüğümde annemle babamdan ayrı olduğumuz zaman diliminde mutlu olduğum tek şey üçümüzün beraber olmasıydı. Beraber oturup geleceğe ilişkin, şu olacak bitecek sonra böyle olacak diye konuşurduk. Onun dışında mutlulukla ilgili hiçbir şey yoktu o dönem. Biliyorsun ki işkence görüyorlar, daha sonrasında annemler yaşadıklarını anlattığında; o çocuk aklımızla düşündüklerimiz doğruymuş dedik. Orada mutlu olacak hiçbir şey yoktu.

Öyle bir özlem ve hasret yaşanmıştı ki... Çünkü çok mutlu bir aileydik, sonra dağıldık... Onun değerini biliyorsunuz. Uzunca bir dönem, yılbaşında ve düğünlerde hep beraberdik. Sonra lise, üniversite çağına geldik, hiçbir zaman ben arkadaşlarımla atlayayım Antalya'ya gideyim, yazın üç ay oralarda çalışayım diye bir şey düşünmedim. Hep ailemizle beraber olmayı düşündük biz. Çünkü kopmuş bir kere ya, o kaybı tamir etmek istiyoruz. Hiç öyle bir adaptasyon süreci olmadı. Kaldığımız yerden devam ettik. Hem üç kardeş olmanın avantajı hem de anne ve babamızın aynı fikri paylaşması önemliydi. Mesela, annem bir köylü kadın olsaydı, farklı şeyler olabilirdi. Babam, cezaevine girdiğinde onu suçlasaydı değişik durumlarda kalabilirdik. Birimiz annemle, birimiz babamla olabilirdi ama ortak bir mücadele olduğu için bu şekilde devam etti. Annemler, çocuklarımız var, her şeye rağmen dimdik olmalıyız, bu yaşamı sürdürmeliyiz diye düşündüler, öyle de yaşadılar. Sanıyorum müthiş bir sevgi vardı annemle babamın arasında, o sevgi ailede de vardı. Oraya olan hasret, o yuvaya olan hasret... Bizi dik tutan biraz da oydu herhalde. Çünkü onların hedefi bir an önce cezaevinden çıkıp çocuklarına kavuşmak, çocukların hedefi de bir an önce anne baba çıksın, yeniden aile bir araya gelsindi. O motivasyondu.

Kızgın mıyım?

Hiç kızgınlığım olmadı, çocukken de kızgınlığım olmadı. Çünkü annem ve babamın kötü bir şey yapmadığını, iyi insanlar olduğunu çocuk Serkan da biliyordu. O zamanki Serkan'ın düşündükleriydi söylediklerim, şimdiki Serkan'ın düşündüklerini söyleyeyim: O kadar acı çektik, o kadar eziyet çektik, sorsak, anlatsak birilerine işte acıların çocuğu falan der ama ben şimdi bu noktaya geldiğimde dönüp bakıyorum da iyi ki yaşamışım, iyi ki ben olmuşum. Çok acı çektik ama iyi ki kardeşlerim Barış ve Hüseyin, iyi ki babam Mehmet Tahmaz, annem Hatice Tahmaz olmuş. Memleketteki yaşıtlarıma bakıyorum, onlar gibi olmaktansa böyle birisi olmak beni daha çok mutlu ediyor açıkçası. Bunun bedeli bu çekilen acılar olsa bile... Bize gerçekten eziyet ettiler ama hiçbir şey demiyorum. Çünkü şu anda da benzer bir süreç yaşanıyor. İnsanım diyenin o zaman başına gelen şeylerdi bunlar. Benim annem, babam birini öldürmedi, onlar TÖB-DER'li öğretmenlerdi ama hak etmedikleri bir sürü şeyle karşılaştılar. Onu o çocuk Serkan biliyordu ama bu paşalar bilmiyordu belki de.

Topluma kızmadım. Çünkü annemle babam şöyle derlerdi bize: "Onlar eğitilemedikleri için kendileri suçlu değil." Onların da eğer benim anne babam gibi anne babaları olsaydı, onlar da öğreneceklerdi her şeyi, bileceklerdi. Onların suçu değil diye bakardım ama bu yaşıma geldiğimde açıkçası "onlar için hiçbir şey yapmak istemiyorum" diye düşünüyorum. Bu toplum için gazeteciyim biliyorum ama onlar için çıkıp yürüyene, emeklilik hakkı diyene bile saldıracak kadar vicdansız davranıyorlar.

Ben hep şununla gurur duydum. Annemler cezaevinden çıktılar, annem kaçak durumuna düştü, birçok kişi Almanya'ya kaçın dedi. Annem ve babam önce gitsin, sonra çocuklar gelsin diye konuşulurdu. Güzel bir şeydi o zamanlar bizim için. Almanya'dan gelenler, böyle maddi sıkıntıları olmayan akrabalarımızdı. Annem ve babam hiçbir zaman istemediler. Hiçbir zaman bu memleketi terk etmeyi içlerine sindirmediler. Hiçbir zaman da tamam kaçalım demediler ama ben şimdi geldiğim noktada oğlum için giderim.

Cezaevi döneminde de annemlerin acı çektiklerini biliyordum ama şimdi biliyorum ki benden çok daha fazlasını çekmişler. Çocuk Serkan'ın yaşadıkları gelişim döneminde önemli şeylermiş ama annemin, babamın cezaevinde yaşadıkları benim yaşadığımın binlerce katıymış. Ben cesaret edemem herhalde.

İşimi seviyorum, güzel bir iş yaptığımı düşünüyorum. Medyanın durumu ne olursa olsun, benim açımdan, geldiğim nokta açısından çok da fark edeceğini düşünmüyorum. Darbe olmasaydı ne olurdu, eğitimim daha iyi olurdu. Şimdi çok duygusal olduk üçümüz de, aşırı duygusal olduk. Hayatımızın her şeyini etkiledi o ayrılık. Belki o olmayabilirdi.

Annem ve babamın bizi politikadan uzak tutma gibi bir dertleri olmadı. Aksine hep yüreklendirdiler. Zaten sorsanız Çavuşlu'da bizi hâlâ anarşistin çocuğu diye bilirler, bizim orada "anaşüt" derler, "anaşütün oğlu Serkan", öyle bilirler. Hep yüreklendirdiler. Ne olacaktı ki, biz yaptık, siz yapmayın, biz doğru bildiklerimizi yaptık ama siz yapmayın, rahat edin, rahat yaşayın diyemezlerdi. Annemle babamın öğretmen arkadaşları vardı. Annemle aynı okuldan mezun olan bir arkadaşı; "Ee Hatice Hoca, bu kadar şey yaşadın, değdi mi o yaptıklarına?" diye sormuş. Değdi demiş annem de. "Senin gibi sabah okula gidip, doğduğum kasabada, aynı şeyi yapacağıma dünyayı gezdim, dünyadan haberim oldu." Ben de katılıyorum anneme. Annemler cezaevinden çıktıktan sonra da öyle kabuğumuza çekilen bir aile olmadık. Evimizde Halkevciler, öğretmenler, öğrenciler, hep oldu. O yüzden koltukta oturup da büyümedik. Eğit-Der'de sendikalaşma başlamıştı. Babam sekreterdi, İstanbul Şubesi'ni kurmuşlardı.

Babam Kaza Geçiriyor

Yıllar sonra, 1994'te babamın beyninde bir kitle oluştu. Oradaki doktor çok net olmamakla beraber darbeye bağlı, yani işkenceyle ilintili bir şey olabilir demişti. Onunla ilgili ilaç kullanıyordu babam. O ilacı kullanırken bir gece biraz da bizim zorumuzla bir akrabamızla bir yere gittiler, biraz içki içmişler. Babam eve gelmedi. Yoldan fırlamış, araba çarpmış, bacağı bir yere, kendisi bir yere uçmuş. Babamı arabanın ayak koyulan yerine, bacağını da bagaja koymuşlar. Babam tesadüfen yaşadı yani. 11 sene sonra, 2005'te, böbrekle başlayan bir komplikasyon nedeniyle öldü.

Canımı En Çok Acıtan

İlk aklıma gelen kardeşlerimden ayrılma sahnesidir. Çünkü insan birçok şeye yanında kardeşleri olunca katlanabiliyor ama artık böyle bütün gücünün tükendiği anda, bir de o olunca... Canımı en çok acıtan onlardan o ayrılma, o kopma anıdır.

Bir araya geldikçe çok konuşuruz o dönemleri. Cezaevinde olanları annemler geldikten hemen sonra konuştuk galiba. Babam birçok anısını anlatırdı, çok severdi, bir de çok eğlenceli bir adamdı. Oralarda bile eğlenecek şeyler bulurdu, paylaşırdı, cezaevinde yaşadıklarını o sayede öğrenmiştik.

Benim kendimde yakaladığım bir durum var. Bu beni çok yoran bir şey aslında. Aile parçalandığı için, onu tetikleyen mesleğimle ilgili şeyler yaşadım ben. Kosova'ya gittim, Bağdat'a gittim, Afganistan'a gittim. Her şeyin ötesinde deprem bölgesine gittim, 1999 Gölcük depremi olduktan sonraki akşam oradaydım, onu da yaşadım, ailelerin yok olduğunu, dağıldığını gördüm, kendi yaşadıklarımla bir benzerlik kurdum. Bende hep böyle bir korku var, bir şey olacak ve her şey yıkılacak, dağılacak, hep böyle bir endişe. Bu beni çok yoruyor. Bu duygudan kurtulamıyorum ama onunla yaşamayı öğrendim. Ben annemi çok ararım mesela. Gözümü açarım telefona sarılırım, iki saat geçmeden tekrar ararım, arkasından 10 dakika sonra tekrar ararım, üç saat sonra tekrar ararım. Diğer kardeşlerimde o kadar yok. Kontrol amaçlı da değil, sorumluluktan.

12 Eylül Davası

Bizim bültende sürekli haber oldu, hiç bakmadım bile. Çünkü komedi. Kenan Evren oturduğu yerden cevaplıyor. Kapıda bir sürü grup, bir sürü insan, çok saçma, anlamsız. Bir şeyleri sorgulama derdi değil, göstermelik gibi geliyor bana. Politik bir şey değil bu. Mesela babam 12 Eylül'de kendisine işkence yapan polisle karşılaşmıştı yolda. Nereden geliyorsun diyor, emeklilikle ilgili işim var onu halledeceğim diyor. Oysa başka bir yere gidiyor. Polis de diyor ki burada bir soruşturma var, onunla ilgili çalışıyorum. Biliyor ki babam, evinden inmiş, çocukları var orada. İkisi de birbirine yalan söylüyor. O insanlar hâlâ yaşıyor, babamı kolundan sürükleyerek götüren, bana silah çeken o insanlar hâlâ yaşıyor. Belki de üst düzey görevdeler. Onlar nerede hani? Bir Kenan Evren midir annemin elinden çekerken gelip de beni iten, bizim evin kapısını kıran, dağıtan, buralara getirten, annemin kaçak olmasına sebep olan bir tek o mudur? Tabii ki o öncelikli ama bunları yapan diğer insanlar nerede?

Hiçbir yargılama geçmişte yaşananları değiştiremez tabii de en azından benim "bir şeyler de yapmaya çalışıyorlar" diyebilmem

için tek tek bu kadroların hepsine bakmaları, o dönem çalışanları mahkemeye getirmeleri gerekir. Bugün bir yerde gördüm, Victor Jara'yı öldüren askerler yıllar sonra tutuklanmış. İşte buna benzer şeyler olursa o zaman yargılama bir şey ifade eder.

İnsanların meslekleri ellerinden alındı. O da 12 Eylül'ün devamı, o bile çözülmedi mesela. Şimdi Kenan Evren'i alsan ne olur? Yaşayanlara bir sor bakalım. Önce bizden bir görüş al.

"Uykumda Bile Birileri Yok Oluyor."

Deniz Erdem[*]

12 Eylül döneminde annem, şu anki soyadıyla Seher Şentürk, babam Süleyman Erdem, Dev-Sol örgüt üyeliği suçlamasıyla içeri alındılar. Babam 4 yıl, annem de 2.5 yıl Metris Cezaevi'nde kaldı.

Darbeden Önceki Günlerimiz

Psikolojik bir savunma olarak geçmişi silmek aslında benim en büyük sorunlarımdan biri oldu. Daha çok insanların anlattığı hikâyelerden biliyorum geçmişimi. Ancak üzerine çalıştıkça bir şeyler hatırlamaya başladım. Net olarak hatırladığım şey aslında yalnızlık haliydi. Annemle babam, kardeşim doğduktan

[*] 1975 Sivas doğumlu. Oyuncu, oyuncu koçu. Annesi ve babası gözaltına alındığında Deniz 5 yaşındaydı.

40 gün sonra onu anneanneme bırakmak zorunda kaldılar. Babam Sivas'ta öğretmenlik yapıyordu. Annem de defterdarlıkta sicil şefiydi. Sivas'ta siyaseten önemli isimler olduklarından, babamın, özellikle eğitmenlik yaptığı dönemde, çok ciddi baskıya uğradığını, birkaç kez kurşunlandığını, öldürülmeye çalışıldığını biliyorum. Bu yüzden evimiz pek güvenli değildi, hatta bir süre valilik üzerinden başvurulup polis koruması aldığını biliyorum babamın. Okula sabah polislerle bırakılıp, akşamüstü tekrar eve getirildiğini hatırlıyorum. Evimizin kurşunlandığını biliyorum. Kendi yalnızlığım içinde, çok kalabalık anlar hatırlıyorum. Çünkü çok yoğun bir dönemdi. Sürekli bir tehlike hali, güvende olmama hissi vardı. Bunları çok anlamlandıramasan da etkilerini yaşıyorsun; kardeşimin başka bir yere gönderilmesi, benim annemlerle beraber kalmam gibi.

Annemle babam, 12 Eylül olmadan önce, eylülün ilk haftasında Sivas'ta gözaltına alındılar. Aslında biz 12 Eylül'ü darbe gelmeden önce yaşadık. Hatta eve gelip annemi aldıklarında beni de onunla beraber almak istemişler, annem beni komşulara teslim ederek kurtarmış. Yani ben de onlarla beraber alınabilirdim, ilk gözaltına alınmamı onlarla yaşayabilirdim, 5 yaşında ama o ana dair veya ne yaşadığıma dair çok şey hatırlamıyorum açıkçası. Daha çok anlatılanlar üzerinden hatırlıyorum. Mesela ev baskınlarını veya aramaları hatırlamıyorum.

Sivas'ta önemli isimler oldukları için aslında Seher Erdem ve Süleyman Erdem'i alırlarsa Sivas'taki politik hayatı bitirebilecekleri gibi bir mantıkla gözaltına almışlar annemle babamı. Biz darbeye daha önce yakalandık ama şöyle bir şans oldu: Eylülün ilk haftası darbe olmadan önce alındıkları için, yalnızca bir hafta kaldılar gözaltında. Ağır işkence gördüler; fakat o zaman gözaltı süresi bir hafta olduğundan daha fazla tutamamışlar içeride. Serbest bırakıldılar savcılık tarafından ve hemen ardından 12 Eylül oldu. Eğer serbest bırakılmasalardı, 1 hafta olmasaydı gözaltı süresi, 12 Eylül'e cezaevinde gireceklerdi. Gözaltı süresince haklarında suç unsuru teşkil edecek bir şey bulunsaydı, cezaevine gireceklerdi. Hatta 90 güne çıkacaktı gözaltı süreleri o zaman. Bir şans tamamen.

Gözaltından çıktıkları ve darbe de geldiği için Sivas yaşanılmaz hale gelmişti bizim için. Orada kalmak sorunluydu ve biz üçümüz Sivas'tan ayrıldık. Daha sonra Sivas'ta bir dosya açılarak

haklarında delil toplanmaya, suçlanabilmeleri için herkes sorgulanmaya başlanmış. Fakat biz artık şehirden ayrılmış ve aslında kaçak yaşamaya başlamıştık. Kimse nerede olduğumuzu bilmiyordu, ailemiz dahil olmak üzere. Önce Malatya'ya gittik, arkasından da İstanbul'a geçtik.

Kız kardeşim hep anneannemdeydi, o çok küçük olduğu için yanlarına alamadılar; bu, ağırlığını sonrasında algıladığım bir şey. O anda çok farkında olmadığım bir durum.

Annem ve Babam Götürülüyorlar

İstanbul'daydık, kimsenin haberi yoktu. Yaşadığımız semtte ilkokula başlamıştım. Annem ve babam Ocak 1983'te yakalandılar. Ben de evdeydim o sırada. Komşular aracılığıyla beni teyzemlere emanet ettiler. Onlarda kalmamın en sağlıklısı olduğuna karar verdiler, en güvenli yerin orası olduğunu düşünmüşlerdi. Annemle babam cezaevinde oldukları süre içinde kardeşim anneannemde kaldı, ben ise teyzemde. Ben İstanbul'da yaşadım, kız kardeşim Erzincan'da. Sonra anneannemlerin İstanbul'a taşınmasıyla beraber yakınlaştık. Bu süreç içinde kız kardeşimle çok nadiren görüştük. Artık ortaokula gittiğim ve anne babamın cezaevinden çıkıp tekrar bir araya geldiğimiz ve aile olduğumuz zaman, tanıştım aslında kız kardeşimle.

Galiba en kötü zamanlarım ilkokul döneminde yaşandı. Çünkü öncesi kötü olsa bile annem ve babamla beraberdim. Sonrasında hiç anlayamadığım bir sebeple onlar alındı ve bir şekilde onlara ceza verildi. Suçlarının ne olduğunu bile bilmiyorsun ve zaten çocuk aklınla neyi çıkarabilirsin buradan bilmiyorum, tek bildiğim ya da onların bana söylediği güzel bir dünya kurmak için yola çıkmalarıydı. Sonrasındaki süreç yalnızlık, yoğunlaşan bir yalnızlıkla geçti. Teyzemlerin yanındaydım, bana gerçekten çok iyi baktılar ama annemlerin içeride olduğunu hiç kimseye söyleyemiyordum. Çünkü çevreden gizliyorduk zaten. Okulda öğretmenlerim ve arkadaşlarım dahil, kimseye söyleyemiyorduk. Bir kere, çok net bir suçluluk duygusu var. Utanç var, kötü bir şey var ortada, sebebini bilmediğin. Ve gizlenme hali, kimseyle paylaşamama, söylememem gerektiği bilgisi var. Biraz daha öncesinden alırsam, kaçtığımız dönemde aile dahil kimse bilmiyordu nerede olduğumuzu, bilmemeleri gerekiyordu ve do-

layısıyla ben o zaman başladım yalan söylemeye, yani gerektiği gibi davranmaya. Biz çok nadir de olsa aileyi ziyarete gidiyorduk ve onlar bizim Almanya'da yaşadığımızı biliyorlardı, İstanbul'da olmamıza rağmen. Ve ben o sırada daha ilkokula başlamamışken, haritada Almanya'nın nerede olduğunu bile bilmiyorum aslında, Almanya nedir, orada nasıl yaşanır, nasıl bir kültürdür, bu tür bir bilgim olmamasına rağmen Almanya hikâyeleri anlatıyordum. Bunları nereden ve nasıl uydurduğumu bilmiyorum. Nasıl beceriyordum, onu da bilmiyorum ama o zaman yalan söylemeye başladığımı, bunun sonraki etkilerini, yani darbeden sonra teyzemlere bırakılınca, sessiz kalmanın ve gerçek hikâye yerine, gerçeklik yerine başka bir şey koymanın bende çok büyük bir kırılmaya yol açtığını biliyorum. Gerçeğin yerine başka bir gerçeklik oluşturuyorsunuz. Bu, dış dünyaya karşı koruma adına yapılan şeyin içeride çok daha ciddi sonuçları oldu. Gerçekliğin kırılmasına sebep oldu. Çünkü bunu belki büyükken yapmak, belli bir mantığa oturtmak insan sağlığını bozmayabilir. Bunu da belki olarak söylüyorum ki, bozar bence. Ama bir çocuğun bunu yapması, ki kendi sebepleri üzerinden değil de öyle gerektiği için yapması, anlamını bilmediği bir sebeple kendiyle bağlantısını koparıyor. Benim için de öyle oldu. Gerçeklikle bağlantımın kopmasına sebep oldu. Bu, birçok şeyin yanında 12 Eylül'ün benim hayatımdaki en büyük etkisi aslında. Benim üzerimdeki en büyük darbesi, kişisel darbesi. Bu çok büyük bir yalnızlığa sebep oldu, çok büyük bir suçluluk duygusuna sebep oldu. Bunun içinde terk edilmişlik duygusu, sebebini bilmediğin şekilde birilerinin hayatından alınması var. (ağlıyor)

İlkokul arkadaşlarım vardı aslında. Onlarla oyun da oynadım ama onlardan bir şey gizlemem, hayatımın en temel bilgilerini gizliyor olmam çok önemli bir sorundu. Çünkü, onlardan aslında kendimi gizliyordum. Bu da oyuna katılmaya, içine dahil olmaya çalışırken olamamanıza sebep oluyor. Çünkü onları kendi hayatınıza alamıyorsunuz, ancak gerçeği paylaştığınızda birilerini hayatınızın içine alabilirsiniz ve size dokunmalarına, size sevgi göstermelerine izin verebilirsiniz. Gerçek iletişim yolu oradan geçiyor ve ben o iletişimi yaşamıyordum.

Deniz, anneannesi, kuzeni ve babasıyla beraber

Her hafta düzenli olarak annemle babamı ziyarete gidiyordum. Bu hep hafta içi oluyordu. O ziyaretlerin de gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli değildi. Teyzem sadece denemek üzere beni alıp, haftada bir gün götürüyordu ve öğretmenimin bile haberi yoktu. Dolayısıyla haftada bir gün okula gitmiyordum. En sonunda bir gün, 23 Nisan'dı hatta, ben 23 Nisan kostümlerimle gittim okula ve öğretmenimden izin istedim, ben bugün katılamayacağım diye. O da "Hayır ben sana izin veremem, neden böyle bir izin istiyorsun" dedi. Ben, sebebini açıklayamıyorum, sadece benim izin almam gerekiyor diyorum ama sebebini söyleyememek zaten çok zorlayıcı bir şey. Ben ağlamaya başlamışım öğretmenimin önünde. Öğretmen ısrar ediyor ne olduğunu anlamak için, kötü bir şey olduğu belli. Aslında konuşamamaktan ağlıyorum sadece. En sonunda söylemek zorunda kalmışım. Çünkü kaçacak yerim yok artık. Babamı ziyarete gideceğim demişim, öğretmen şok geçirmişti, neyse ki sol görüşlü biri ve çok tatlı da bir adamdı, o da ağlamaya başladı karşımda o halimi görünce. Sonra teyzemi çağırdı görüşmek için. "Bana neden söylemediniz, her hafta

Süleyman Erdem, Deniz Erdem

düzenli olarak bu çocuk okula gelmiyor, belki ben ona başka bir şey yapabilirdim" demişti. Mesela burada olduğu gibi, biriyle paylaşıyor olmak önemli bir şey. Gerçi bu çok büyük bir fark yaratmıyor. Belki biriyle paylaşmış oluyorsun ama o kadar kapalı bir hale geliyorsun ki sana sevgi gösteren insanların bile sevgisini alamıyorsun. Teyzem bana şunu söylüyordu hep, ben hatırlamasam da: "Sana yaklaşmaya çalışıyordum, sana dokunmaya çalışıyordum; fakat ağlamaya başlıyordun" diyordu. Çünkü şöyle bir yalnızlık o: Görüşe gidiyoruz, kirli çamaşırlar alınıyor, yıkamak için eve getiriliyor. Ben gece gidip sepetten çalıp, koklayıp, onlarla uyuyorum. Bir de şu boyutu var: görüşe gidiyorsun, görmek istiyorsun ama o da başka bir kötü deneyim. Açlık grevi yaptıkları, işkenceye alındıkları veya tek tip giyinmedikleri için görüşe çıkarılmıyorlar bazen. Çıkarıldıklarında ise görmek istediğin kişiyi görüyorsun ama istediğin görüntü değil o, gözlerinin önünde o insanların değiştiğini görüyorsun. Fiziksel olarak da zarar gördüklerini görüyorsun, kilo verdiklerini, dayak yediklerini... Bu yıpratıcı bir şey. Tabii bunu birilerine, yakınındakilere bile anlatmak çok zor. Birine açılman ancak çok bilgili birinin sana yaklaşmasıyla, gerçekten senin nasıl bir travma yaşadığını anlayabilecek birinin sana yaklaşmasıyla olabilir. Teyzem bunu anlayabilecek durumda biri değildi. Çok seviyordu beni ama nasıl yaklaşacağını bilemiyordu doğal olarak. Bana çok iyi bakıyorlardı ama ben çok sessizdim.

Deniz, annesi Seher Şentürk, kardeşi Roza Erdem ve yakınları için ziyarete gelmiş diğer kadınlar

Bir de, bir şey yaşanır, başlar ve biter. Bu bitmiyor. Mesela annem bir ara salıverildi ve bir anda eve geldi. Babam hâlâ cezaevindeydi. Sonra bir gece uyuyorduk, askerler sabaha karşı gelip, annemi tekrar almışlar evden. Ben uyuyormuşum o sırada, sabah kalktım ki annem yok. Annem sonradan bana görüşe gittiğimde "Seni uyandıramadım ve bunu görmeni istemedim" dedi. Ama hani uykumda birileri yok oluyor. Gözünle gördüğün şey ayrı zor, bu sefer uykunun içine giriyorlar. Sen uykudayken birilerini çalıyorlar senden. Bu yüzden anneme çok kızdığımı biliyorum, beni niye uyandırmadın diye. O ise kendince beni korumaya çalışıyor. Bunu bilsen de en yakınındaki insanlar annen ve baban, sen onlara kızgınlık yaşıyorsun. Bütün bir dünyaya kızamayacağına göre muhatap olduğun kişilere kızıyorsun ve bu çok büyük bir öfke yaratıyor. Bunun karşısında sesini çıkaramamak çok zor.

Birkaç kere kız kardeşim de gitti annemleri ziyarete. Onlar, dedem vefat ettikten sonra İstanbul'a taşındılar. O da geldi ama daha az gidebildi ziyaretlerine. Daha çok mektuplaşmalar var, bizi yalnız bırakmamak için buldukları yöntem olarak. Ki her zaman mektup izni de yoktu.

Kardeşim o zaman okula başlamıştı. Bu dönemde "Kardeşim nerede?" diye sorup sormadığımı aslında hatırlamıyorum. Bununla ilgilenip ilgilenmediğimi de bilmiyorum. Çok fazla şey vardı içimde ve ben sadece kendime gömülmüştüm. Yıllar sonra bir araya geldikten sonra "Bir kardeşim var benim evet" dedim. Daha önce uzakta biri vardı, çok nadiren gördüğüm biri ama onu kardeş gibi algılamıyorum aslında. Bilgi olarak vardı sadece.

Aile Oluyoruz...

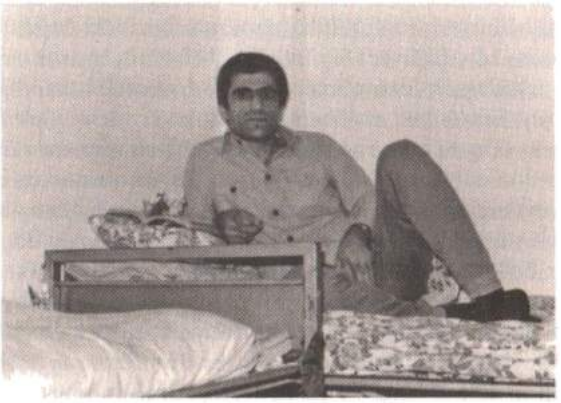
Annem çıktıktan sonra, annem, ben ve kız kardeşim bir araya geldik; anneannemde yaşamaya başladık. Sonra babam 1987'de çıktı. Babam çıktıktan bir süre sonra ayrı bir eve geçtik ve ilk aile oluşumuz öyle gerçekleşti.

Şunu çok iyi hatırlıyorum aslında: Ben, o okul döneminde sürekli başkalarının ailelerini izliyordum. Sen sahip değilsin ve hayranlıkla, kıskançlıkla, özenerek izliyorsun. Neyse, o anki duygumu tam olarak bilmiyorum ama onları izlediğimi biliyorum. Sonra, bir anda babam çıktı, biz bir aile olduk ve bu çok tuhaf bir şeydi. En çok umut vardı o zamana kadar, bu kötü şeylerin bir gün geçe-

ceğine dair. Çünkü babam ve annemin mektuplarında hep o vardır, beraber şöyle yapacağız, böyle yapacağız, sizi şuralara götüreceğim, bunu yedireceğim, hayatımız şöyle olacak diye, hep onların sunduğu o umuda tutunmak vardı. Yıllar sonra, yani babam vefat ettikten sonra fark ettiğim, bir şeyi gerçekleştirmiş gerçekten, gerçi çok beceremedi vaat ettiği şeyleri yapmayı ama... Hep beraber yaptığımız tek şey olarak hatırlıyorum onu, yani iyi dönem olarak hatırlıyorum, memlekete gittik gezmeye, doğduğumuz yerleri, akrabaları gördük, oralara gidip beraber dolaştık. Belki de tüm hayatımızda aile olarak düzgün ve mutlu ya da umut edilen şeyi gerçekleştirdiğimiz bir tek o an var, sonrasında zaten her şey kötüye gitti.

Yeni de bir dönem başladı ondan sonra. Biri öğretmen, biri defterdarlıkta sicil şefi olan iki insan ve bir anda hayatları sıfırlanıyor. Her şeylerini geride bırakıyorlar, cezaevine giriyorlar ve çıkıyorlar. Hiçbir şeyleri yok hayatta. Bir de zaten ağır bir travmanın içinden çıkmış durumdalar. Onlar kendilerine tutunacakları şeylere tutunarak ayakta durmuşlar; fakat bir yandan hayat akıyor dışarıda ve tabii 12 Eylül'ün hayata yaptıkları da var. Cezaevinden çıkıyorlar ve bir anda o hayatın içine düşüyorlar. Tabii para kazanmaları gerekiyor. Bir aile kurmak, onların geleceğini oluşturmak, bildikleri bir şey de değil bu zaten. Babam yurtdışına çıkamıyordu, memuriyet yapamıyordu, mesleğine geri dönemedi. O yüzden başka şeyler yapması lazımdı para kazanmak için. Ne yapacaklar? Ticaret. Babam birtakım işler yapmaya çalıştı. Gerçekten çok beceriksizdi o konuda. O ruh halinde ağır bir yenilmişlik duygusu da vardı. Zaten fiziksel olarak da çok güçlü değildi babam. Hastalandı, birçok hastalık ortaya çıkmaya başladı. Cezaevindeki koşullar sebebiyle sonradan ortaya çıkan şeyler oldu. Midesinden rahatsızlandı önce, sonra akciğerlerinde problem çıktı. İki kere menenjit geçirdi. Sonra kanser oldu zaten. İlik kanserinden kaybettik onu. Bir de böyle bir boyutu var, cezaevinin yarattığı sağlık sorunları sebebiyle peş peşe fiziksel yıkım da başladı. Annem cezaevindeki koşullar yüzünden çıkar çıkmaz bronşiyel astım oldu ve epey ağırdı durumu. Geceleri krize giriyordu ve ölecek diye hastaneye zar zor yetiştiriyorduk. Biz iki çocuk, aile ortamı diye böyle bir şeyin içine düştük. Bir sürü sorumluluğu üstlenmeye başladık, zaten daha önceden üstlenilen yeterince sorumluluk vardı, hayatta kalma sorumluluğu, onların uzakta olmasıyla baş etme sorumluluğu, bir de şimdi onların sağlık sorunları dahil

olmak üzere hayatımızı hep beraber devam ettirme zorunluluğu vardı. Kardeşim çok küçüktü daha, hatırlıyorum ilkokula gidiyordu ve kendi kendine yemek yapıyordu. Onu becerebiliyordu. Annem hasta, babam ayrı bir şey yaşıyor, bu sefer de hayatı devam ettirmenin sorumluluğu bindi üzerimize.

Süleyman Erdem cezaevinde

Babamın cezaevi sonrası normal hayata adaptasyon süreci çok problemli oldu. Anneminki de ayrı. Babam, uğradığı ağır yıkım ve maruz kaldığı insanlıkdışı muameleden ötürü çok daha yıpranmış olarak çıktı. Annem biraz daha güçlüydü. Babam toparlayamadı kendini. Onun çok ciddi öfkesini görüyordum. Hayata karşı, kendisine karşı öfkesini görüyordum ve pişmanlıklar, ne yapacağını bilememe, onun altında çok ezildi O. Toparlayamadı, adapte olamadı zaten. Olamayışı belli, üst üste hastalıklar ve sonrası kayıp. Tutunamadı hayata. Annem bizim yüzümüzden tutunabildi belki. Çünkü kadınlar biraz daha farklı galiba, yani sırf çocuklarının hayatı için tutunabiliyorlar hayata. Babama o yeterli olmadı. Annemin, bizim için, ayakta durduğunu biliyorum.

Tabii sonra bir de boşanma süreci var bunun içinde. Birbirini çok severek evlenmiş iki insan bunlar ama sadece onların uğradığı, maruz kaldığı durumların dışında arada yaşanan bütün bu şeyler ki, bunun içinde politik süreçler de var, o çaresizliği birbirlerine yöneltmeye başladılar ve birbirleriyle yaşayamaz hale geldiler. Benim üniversiteye başlayacağım sene, annem boşanma davası açtı.

Kız Kardeşimle Tanışıyorum

Ben ortaokula, kız kardeşim ise ilkokula giderken, bir araya geldik ve tanıştık. Gerçek tanışma o zaman oldu. Annemle babamın ilişkilerinin hızla bozulduğu bir döneme denk geldi ve biz birbirimize tutunduk. Cidden evde çok ağır koşullar vardı. Kavgalar, ağırlıklı olmak üzere, bizler için çok sağlıksız bir ortam vardı ve biz birbirimize tutunduk. İnanılmaz bir ilişki doğdu ondan sonra aramızda. (ağlıyor) Şunun gibi: Birbirinin hem annesi hem babası, arkadaşı, yoldaşı olmak gibi. Bu dönemde kazandığım en büyük şey, dünyadaki en önemli varlık benim için. Çok tatlıdır O, dönem dönem ben ona yardım ediyordum, dönem dönem o bana yardım ediyordu. Annemle babam kavga ederlerken bu seslerden, evde olup bitenlerden uzak durmak için balkona kapatıyorduk kendimizi. Büyük ihtimalle oradan atlamayı da düşündük beraber, belki yalnız olsaydım yapabilirdim ama o öyle bir mucizevi bir şey olarak yanında ki! Aynı duruma maruz kalıyorsun, hikâyen aynı. Birbirimizin elinden tuttuk, hayatta kalmak üzere. Bu hep böyle oldu bugüne kadar. Üniversite yıllarımda depresyon geçirdiğim, doktordan güya yardım almaya çalıştığım ama alamadığım dönemde o yanımdaydı. Biz Eskişehir'de kardeşimle aynı okulda okuduk, benim ardımdan o da konservatuvara girdi. O da oyuncu. Aynı evde yaşıyorduk ve ben, o dönemde geçirdim depresyonu. Beni kardeşim tedavi etti sevgisiyle, o zaman anladım kardeşliğin çok önemli bir şey olduğunu.

Onların Arasında Büyüyorum

Gerçekten ben birçok insan tanıyordum ve kocaman adamların, kadınların ortasında büyüdüm. Sanki o mücadelenin de bir parçasıymışım gibi, komik bir şekilde, küçücük halimle o komünist kültürün içinde büyüdüm. O ilişkiler biçiminin içinde geçti çocukluğum. Oradan aldığım çok önemli kazanımlar var. Benim şu an sahip olduğum olumlu değerler oradan geliyor ve onlara sahip çıkıyorum. Onlar cezaevinden çıktıktan sonra bir şekilde bağlantılarını devam ettirdiler.

Biz bu arada sürekli gözlem altındaydık, evimizin önünde hâlâ polis bekliyordu minibüs içinde. Annem artık onlarla dalga geçiyordu. Sabah işe giderken uyuyan polis arabasının camına vurup, "Ben işe gidiyorum uyumayın" diyordu. Böyle bir ortamın

içindeydik sürekli. Üniversiteye başladığımda, Eskişehir'e gittim. Benim, Eskişehir'de olduğum dönem, üniversitelerde politik ortamın son dönemiydi ve bir şekilde dahil olmak istiyordum aslında. Fakat anne ve babamın durumu yüzünden ben o politik ortamın içine de giremedim. Eylemlere katıldım tek başıma, herhangi bir fraksiyona dahil olmadan. O eylemlerden bir tanesinin ardından hemen İstanbul'a annemlere uyarı geldi "Kızınızı uyarın, hiçbir şey yapmasın, gözümüz üzerinizde." gibi. Aralıklarla İstanbul'daki eve baskınlar da yapılıyordu zaten. Korkutmak, sindirmek ve herhangi bir şey yapılmasın diye uyarmak için. Sonrasında da devam etti ve dolayısıyla ben aslında, kendi başıma, bir politik sürecin içinde de yer alamadım.

Başta aktif olmak isterken sonrasında kendi ailemle yüzleşirken politikayı da reddedip hiçbir şey yapmak istemediğim bir dönem oldu. Sürekli ölüm haberleri, sürekli kötü şeyler, hayat sadece böyle bir şeymiş gibi görünmeye başlıyor. Bu bir süre devam etti ve sonra bendeki sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Önce her şey bir süre idare edilebiliyor güya artık normal görünen bir yaşam akmaya başladıktan sonra ama ben üniversiteye gittikten sonra bendeki sonuçları ortaya çıkmaya başladı yaşadıklarımızın. Çok sağlıklı değildim. Gerçi kuşağımın, benim gibi yaşamış insanlarının da ciddi psikolojik sorunları olduğunu görüyordum. Uyuşturucu bağımlısı insanlar olduğunu, apolitik, politikayı reddeden insanlar olduğunu, hatta kitap okumayı reddeden örnekler olduğunu biliyorum. Benim şansım çevremde iyi insanlara denk gelmek oldu galiba. Çünkü, hâlâ öyle birileri vardı ve hani kendimi biraz kurtarma, bende ne olduğunu anlama sürecine girdim ondan sonra. Gerçekten çok sağlıksız ilişkiler kuruyordum dünyayla, o yalnızlık hissi hep devam ediyordu, anlaşılamama hissi de. Bir de kendine acıma temel sorunlardan biriydi. Herkes sanki normal bir hayat yaşıyordu ve sadece ben kötü bir şey yaşamıştım. Tabii o sırada dünyayı göremiyorsun aslında. Birçok insanın aynı şeyi yaşadığını, bunun aslında toplumsal bir travma olduğunu göremiyorsun. Sadece kendini biliyorsun ve bu bir acıma duygusu yaratıyor. Zavallılık hissi, bitmeyen, "ah benim başıma neler geldi" diye hayıflanan ve fazla duyarlı, hassas, ayaklarının üzerinde duramayan bir kişilik ortaya çıktı bende.

Ben profesyonel anlamda destek almak istedim; fakat çok yanlış kişilere denk geldiğim için bunu reddettim. Bir psikiyatrist

ile görüşme yaptım. Bana çok dikkatle yaklaşılması gerekirken, beni uzaktan yakından anlayamayacak birine denk geldiğim için vazgeçtim ve kardeşim dışında tek yardımcım her zaman kendim oldum. Sonra tiyatroya girdim, konservatuvara. Oyunculuk eğitimiyle, insanı tanıma süreci başladı. Bunun yanı sıra kendi kendime yardım etmek için, psikoloji öğrenmeye başladım. Sonrasında başka kişisel gelişim çalışmalarına katılarak, psikiyatrik olmayan alternatif yardımlar aldım ve ancak öyle yavaş yavaş rahatlayıp ayaklarımın üzerinde durmaya başladım.

Kendimi Yeniden Keşfim

Küçükken kızgınlığım Kenan Evren'eydi bir sembol olarak. Şöyle hayaller kurduğumu, bir intihar eylemi planladığımı hatırlıyorum, bombayla Kenan Evren'in yaşadığı evin üzerine düşmek gibi, atlayıp onu da kendimi de öldürmek gibi. Tek sembolleştirdiğim şey, karşıma alabildiğim şey, annem ve babam dışında, ki onları da anlamak zorunda kaldım, o yüzden Kenan Evren'di. Kenan Evren tüm olanların sembolik sorumlusuydu. Sonrasında olayları kavrayınca, bunun çok daha büyük bir şey olduğunu, aslında yalnız olmadığını, uzun, sistemle planlanmış bir süreç olduğunu fark ettiğimde değişti bakış açım. Böyle algılamak, tabii sağlıklı hale getiriyor insanı. Bir kere yalnız olmadığını fark ediyorsun, çok daha büyük bir şey bu. Bir de çocukça değerlendirmek çok farklı bir şey, büyüdükçe bilgiyle değerlendirmek farklı, çok öfkeliydim, gerçekten çok öfkeliydim. O sessizliğin verdiği bir biriktirme de vardı. Bir şekilde bunu daha erken boşaltabilseydim belki daha farklı olurdu ama ben, bu kızgınlığımla yüzleşmemi önce annemle, babamla yaşadım. Tabii tüm dünyaya da böyle bir öfke vardı. Çünkü haksızlığa uğramak çok ağır bir şey, kendimi haksızlığa uğramış hissediyordum ve her olayı da böyle karşılıyordum: Ben yalnızım ve dünya benim karşımda gibi. Bu çok ağır geliyordu. Önce annemle, babamla yüzleştim, sonra da bu öfkeyi sağaltıcı yöntemler öğrendim ki, oyunculuk aslında biraz onun yolu. İnsanların mesleklerini çok rastlantısal seçtiklerini düşünmüyorum, bunu da sonradan çok net anladım. En temel şeylerden biri, ben görünmez olmayı seçmişim, sonradan fark ettiğim o. Kendini silme ve yok etme hali, ben yokum aslında ben görünmezim gibi bir sonuca sebep olmuş. Kendi gerçekliğini ortaya koymadığın

sürece yoksun aslında. Sahte bir kimlikle geziyorsun. Çünkü olman gereken bir insan olarak yaşıyorsun. Güçlü, ayakları üstünde duran, dışarıdan görünen oydu eminim, o rolü becermişimdir. O öğretildi bana çünkü; ama içerisi öyle değil tabii. Bu anlamda kardeşim ve benim oyunculuğu seçmemizin sebebi Darbe'dir demek yanlış olmaz. Çünkü en görünür olabileceğin, bunun mücadelesini verebileceğin ve kendini var hissedebileceğin yer orası. Bir sürü insanın karşısına çıkıyorsun. Oyunculuktaki en önemli şey, enstrümanın bedenin, sensin yani. Sen kendi görünmezliğinle mücadeleyi, kendi görünür olma yolunu bu şekilde buluyorsun. Ben öyle buldum ama bu o kadar kolay olmadı. Sahnede bile saklandığımı biliyorum. Bünyem oyunculuğu reddediyordu. Bu da çok ilginç bir bağlantı bence, zaten rol yaptığım için ve yalan söylemeyi çok iyi bildiğim için sahnede bunu yapamamaya başladım. Çünkü sahnede yapamazsınız bunu, inanmanız lazım ona. Şimdi, zaten normal hayatta oyunculuk yapan biri, sahnede ikinci kere bunu yapamıyor, taklidin taklidi gibi bir şey oluyor ve bu bayağı anormal bir duruma dönüşüyor. Fakat bu beni nereye yöneltti, gerçeği aramaya yöneltti. Orada, sahnede ayakta duramamak, saklanıyor olmak... Ben gerçeğin peşine takıldım. Ben kimim, neyim aslında? Bu soruyu yanıtlayabilmemin ilk yolu, geçmişteki bütün değerleri, kim olduğumu, neysem onu sorgulamak oldu. Bana ait olanlar ve olmayanlardan temizlenmem gerekiyordu ve bunun içine annem ve babam dahi giriyordu. Bana öğretilen hayat görüşünü değiştirmek, aslında yaşam kötü bir şeydir, sadece haksızlık vardır düşüncesinden çıkmak ve ölüme değil de yaşama tutunmak. Çünkü sürekli ölüm haberlerinin içinde yaşıyorsun, yaşama tutunmayı öğrenmen gerekiyor hayatta kalabilmek için. Seni besleyen tek şey bu hayatta: sevgi ve yaşama tutunmak, bir de tabii güven duygusu ve adalet hissi. Bence insanı ayakta tutan en önemli şeylerden biri adalet kavramı, değeri ama bu değerden yoksunuz. 12 Eylül sürecinin en büyük sorunlarından biri zaten bu, o haksızlığa uğramışlığın bir şekilde çözülebilmesi için senin adaletle yüzleşmen ve adil bir süreçle karşılaşman lazım, hakkının teslim edilmesi gerekiyor ama bu hak teslim edilmek yerine, yok sayılıyor ve sen sanki bunları yaşamamışsın, dünya ya da Türkiye bunları yaşamamış gibi bunlar hasıraltı ediliyor.

Dolayısıyla bireysel bir yolculuğa dönüştü sonrası, kendini var etme, ayakta kalma yoluna. Bunun için de eski değerleri yıkıp

kendi değerlerimi, kim olduğumu yeniden yaratma süreci başladı. Gerçeği bulmak dediğim şey o. Ben, o gerçekle bağlantımın kopması hikâyesine çok önem veriyorum. Çünkü insanın, sonradan öğrendiğim en temel şey, kendiyle bağlantısının yolu, o hakikatten geçiyor. Kendi içinde hakikati, hakikat dediğim şey ise kişinin sadece hissettiği, o anda olan şey neyse onu hissedebilmek. Onun yerine yeni bir şey koymadan yaşayabilmek ama ben kendimle bağlantımı kaybettiğim, bir savunma mekanizması ve hayatta kalma yolu olarak sahte bir kimlik yarattığım için, bunu yıkmam ve gerçek acıyla, içeride olup bitenle yüzleşip bunu ifade etmem gerekti. Bu da bayağı uzun zamanımı aldı. Ben mesleğimi de doğru dürüst yapamadım. Profesyonel olarak yapmama rağmen sahnede hep mutsuz oldum. İyi bir oyuncu olamadım uzun zaman. Sonra tabii hayat, senin aradığın şeyleri, sen arıyorsan eğer, sana veriyor bir şekilde. Oyunculuk yöntemine dair "gerçek kavramı" üzerinden bir metot buldum ve o da beni Amerika'ya kadar götürdü. Orada o eğitimi aldım ve şimdi buradaki insanlarla kişisel gelişim metodu olarak da kullanılabilecek bu yöntemle gerçeğin peşinden koşuyoruz. Bambaşka bir yere getirdi aslında beni bu oyunculuk metodu. Başlangıca geri getirdi gibi görünüyor.

Benim, insanları da hayatıma almam çok zor oldu. Bence güven zaten ilk oradan başlıyor, herhangi birine güvendiğin anda aslında çözülme başlayacak ama terk edilmişlik hissi temelinde olduğu sürece hayatına insanları alamıyorsun, bırakıp gitmesinler seni diye. Yani güven yok herhangi bir şekilde. Otoriteye güven hiçbir zaman yok tabii ki. Çünkü süreç devam ediyor. Bu, aslında sadece 12 Eylül döneminin değil, bütün sistemlere karşı insanların yaşadığı bir şey. Tabii, 12 Eylül çok daha büyük ve net bir şekilde karşımızda duruyor, bütün yarattığı yapısıyla ve insan tipiyle. Tabii, hiç güvenim yok ama bunun sağlıklı bir hale geldiğini söyleyebilirim. Çünkü ben otoriteye güvenin gerekli olduğuna inanmıyorum şu anda. Güvenebilmen için zaten başka koşulların olması gerekiyor; zaten insanlık bunun mücadelesini veriyor, yeni bir yapı kurma mücadelesi veriyor. Benim tutunduğum yer, yaratabildiğim kadar kendi alanımda o güveni yaratmak. İnsanlarla güveni yaratmak, kavramlarla bunu yaratmak. Adalet duygusunu hayatıma, kendi yaşamımın içine katmak istediğim için zaten davaya müdahil oldum, 12 Eylül sürecine. O süreç ne kadar buna

hizmet edecek bilmiyorum ama hani daha önce konuk olduğum bir programda söylediğim bir şey vardı o da: bu dava süreci bir kurgu olabilir ya da hiç de düşünüldüğü gibi sonuçlanmayacak, göstermelik bir süreç olabilir. Ben de diyorum ki, bu böyle başlamış olabilir, buna hizmet etmesi için de yapılıyor olabilir ama buna müdahil olan insanlar bu süreci başka bir yere taşıyabilirler. Bu otoritenin sana verebileceği bir şey değil, senin, "Ben hakkımı, adaleti istiyorum" diyerek otoritenin karşısına çıkacağın bir şey. Bunun, kendi hakkın adına dava sürecinin peşini bırakmayarak gerçekleşeceğini düşünüyorum ama yaşıyorken hakların teslim edilmesi herkes için önemli. Berfo Ana, mesela 105 yaşında ve hâlâ oğlunun kemiklerini bulmak ve bunun hesabını sormak için yaşıyor.* 105 yaşında olduğuna göre bunun için ayakta kaldığını, ölmemek için direndiğini düşünüyorum. O adalet duygusunu yaşamak her insan için çok değerli.

Annem ve Babamla Yüzleşiyorum

Babamla ilişkilerimiz tabii ki normalleşemedi. Bizim aramızda, çok derin bir sevgi vardı ama bu sevgi çok örselendi. Cezaevinden çıktığı dönemde de başka şeyler eklendi ve giderek birbirimizden uzaklaştık. O sevgi hep orada kalmak şartıyla kızgınlığı da beraberinde getiren bir sevgiydi. Ben, babam öldükten sonra babamla yüzleştim aslında. O öldükten sonra, bir oyunculuk egzersiziyle oldu bu. O zaman ne hissettiğimi ve gerçekten, ona ne kadar öfkeli olduğumu anladım. "Beni niye bıraktın bütün dünyaya karşı tek başıma." şeklinde bir dışavurum oldu. Çünkü anne figürü de baba figürü de başka şeylere hizmet ediyor hayatında. Onlardan o sevgiyi alabilmek ve senin güvende olduğunu hissetmek çok önemli ve ben o güveni yitirdim. Erkeklerle ilişkim tam da bu yüzden zedeli. Birilerini hayatıma alamama durumu ama o yüzleşmeyi de sonradan yaşadım. Aynı yüzleşmeyi annemle de yaşadım. Karşısına dikildim ve "Artık omuzlarımdan in" dedim önce. Sonra ağır çatışmalar yaşadık ama annem, kendini çok dönüştüren biri. Gerçekten beni anlamak için uğraştı. Kendisi de başka bir acı yaşarken, ihtiyacı varken, birbirimize yardım ettik, birbirimizi iyileştirdik.

* Berfo Ana, bu görüşme yapıldıktan sonra, 21 Şubat 2013'te vefat etti.

Ben Aynı Mücadeleyi Verir miydim?

Güzel bir soru. Şimdi bazen, onlar için de geçerli bu, toplumsal koşullar seni zaten bir mücadelenin içine itiyor. Çünkü insan olarak belli değerlerin var ve politik olarak bir duruşun var. Onları sürekli anlamamın sebebi buydu, anlamak zorundaydım çünkü. Temel insani değerler üzerine hareket ediyorlardı, iyi insanlar oldukları için. Sonrasında ben de yaşam içinde çok ciddi şeylerle karşılaştım ve aynı yerde durdum. Ben de büyük ihtimalle aynı mücadeleyi verirdim. Tek sorunum çocuklar olur, benim çocuklarım olsa durumu değiştirir şu an. Ben çocuk olarak yaşadığım için o süreci, neler yarattığını çok iyi biliyorum. Çocuklarım öncelikli sorumluluğum olur. O yüzden başka türlü davranırdım, mücadeleyi farklı verirdim, onların verdiği gibi vermezdim.

12 Eylül'ün Hayatıma Etkisi

Benim kim olduğumun, mesleğimin ne olduğunun hepsinin yaratıcısı 12 Eylül ve o dönem yaşanan her şey. Hem aile içinde hem de toplumsal olarak yaşananlar, bunlar çok belirleyici. Benim şu an gerçeğin peşinde koşuyor olmam bu sebeple... bu acıklı hikâyeden geliyor ama durumumu olumlu bir hale getirdim ben, hem kendime hem de çevremdeki insanlara ne hissettiğimi ifade etmeye çalışarak. Bu böyle olmayabilirdi, ben kaybolabilirdim, hastalanabilirdim hem psikolojik hem de fiziksel olarak, uyuşturucu bağımlısı olabilirdim ben de gerçekten. Çünkü o dağılmışlıkla her şey yapabilirsiniz. O, o kadar ağır bir yalnızlık ve kendini sevememe hali ki, fahişe de olabilirdim, kendimi öldürebilirdim ama bir yerde kendini kurtarma gayretine girdiğim için bundan çıkabildim ve durumumu faydalı bir hale dönüştürdüm. Bu benim kendi kişisel başarım, hayatta kalmak için bulduğum yöntem ama gerçekten bu böyle olmayabilirdi.

Kendi Kuşağım

Ben genellikle çok daha büyüklerle arkadaşlık ettiğim için kendi yaşıtlarımı nasıl değerlendiriyorum, diye hiç düşünmemiştim ama biraz kayıp bir kuşak, çok acı çekmiş bir kuşak. Bu yüzden de Darbe'nin yarattığı travmalar bence benim kuşağım üzerinde çok etkili. Sadece direkt bunun ortasında benim gibi yaşayan insanlar için değil. Çünkü çok ciddi bir toplumsal travmanın içinden

geçti bu kuşak, çocuk yaşta ağır bir baskıya ve yeni bir insan tipi yaratılma sürecine maruz kaldı. Buna direnenler oldu, kendini, insani değerlerini korumaya çalışanlar oldu ama bunu başaramayanlar da oldu. Apolitik, merak duygusunu kaybeden, yalnızlaşan ve insani değerlerinden kopan çok insan olduğunu biliyorum. O yüzden bayağı incelenmesi gereken bir kuşak aslında.

Topluma Dair

Tam bu 12 Eylül dava süreci, müdahillik süreci başladığında köşe yazarları konuyla ilgili yazmaya başladılar ve onlardan biri de şöyle dedi: "Artık bunları geride bırakmamız gerekiyor. Ben bütün bu olanların her yerde konuşulup, ta evimin içine kadar girip çocuğumu yaralamasını istemiyorum." Bu, yok sayarak yaşama çabasına kızmıyorum sadece yanlış bir yol olduğunu bilerek itiraz ediyorum. 12 Eylül'ü sadece biz yaşamadık. Artık kendimi yalnız hissetmediğim için bir kızgınlıktan çok şu var; bunu ifade etme arzusu var. Bu köşe yazarı gibi insanların sadece şunu bilmesi gerekiyor ki: Bu, bir yerlere gizlenip kapatılabilecek, üstü örtülebilecek bir durum değil. Biz çok sustuğumuz için evet susturulduğumuz için ya da suçlu olmamamıza rağmen suçlu hissettiğimiz, konuşamadığımız için bir yerlere kapatıldığımızı düşünebilirler ama 12 Eylül her yere sinmiş durumda. Toplumsal bir travma bu. Yok saymanız onun olmadığı anlamına gelmiyor ve yok sayıldıkça da sonraki kuşaklara aktarılacak bir şey bu. O yüzden sadece kızgınlık değil de insanların bunu ifade etmesi için kendilerini anlatmaları, acılarını ve ben buradayım demeleri için katkıda bulunma niyeti oluşturuyor bende artık. Sesli konuşmak yani. Birilerinin de sesli konuşmasını sağlamaya çalışmak, şu an bu çalışmanın yaptığı gibi.

Ben de belli bir süreden sonra çok yakınımdaki insanlara, anlayabileceğini düşündüğüm, açabileceğimi düşündüğüm insanlara bunu anlatmaya başladım. Çözülme zaten öyle başlıyor işte. Birilerini iletişime davet etmek, kendini göstermeye çalışmak, benim canım yanıyor, ben bunları yaşadım demek. İnsanlara anlattım, evet, çok yakınımdaki o insanlara. Çok fazla kimse bilmez ama. Çünkü kimsenin umurunda değil, umurunda olmak zorunda da değil. Öyle bir beklentim yoktu ama yakınımdaki insanlar için vardı, onları yakınıma alabilmek için vardı.

Bu, benim yaşadığım bir an değilken başka türlü benim anım oldu. Annemle babamın hikâyesi, çok iyi bildiğim, yazışmalardan da okuduğum şöyle bir anı var. Mahkemeye çıkarılacaklar. Birbirlerinden haberdar değiller ama aynı dönem, aynı davadan yargılandıkları için, aynı zamanda çıkmaları gerekiyor mahkemeye. Annem mahkemeye götürülüyor. Hâkimin karşısına çıktığında şöyle bir şey diyor: "Ben buradayım ve Süleyman Erdem'in de burada olması lazım. O da buraya geliyor mu, getiriliyor mu?" diye soruyor. Hayır diyor hâkim, gelmeyi reddetti. Annem de "Hayır biz böyle bir karar almadık, eşimin de burada olması lazım" diyor. Sonra tek tip giyinmedikleri için mahkemeye çıkarılmayacaklarını öğreniyor. Annem mahkemeden çıkarılıyor. Onların ring dedikleri, mahkûmların getirildiği araçlar var. Bunların çok küçük havalandırma delikleri var. Her tarafı kapalı, küçük deliklerden görebildiğin kadar dışarıyı görebiliyorsun. Annem kendi kendine diyor ki, biz buradaysak, erkekler de burada olmalılar. Sesini duyurmaya çalışıyor, babamdan da ses gelmesi için. Ringde deliklere ağzını dayıyor ve Süleyman, Süleyman diye bağırıyor ama duyuramıyor sesini, yanıt gelmiyor. Annem ve babamın çok sevdiği bir türkü var, ikisinin türküsü, "*İşte gidiyorum çeşm-i siyahım*" onu söylemeye başlıyor. Babam duyuyor ringlerin birinden ve Seher burada diyor ve o da ringleri görüyor ve parmaklarla deliklerden yazmaya başlıyorlar birbirlerine uzaktan. Sonra o türküyü babamın cenazesinde kardeşimle ben söyledik onu yolcularken... Benim için çok önemlidir.

Annem de oyuncu olmak istemiş ama olamamış biri. Yıllar sonra yurtdışından bir yönetmen geldi. Özellikle oyuncu olmayanlarla çalışan ve kendi hikâyelerini sahnede anlattıran biri. Annem seçmelere katıldı, kabul edildi ve çıkıp kendi hikâyesini anlattı. Diğer herkes değiştirdiği halde, annemin hikâyesi aynı şekilde yazıldı. Annem bu hikâyeyi anlatır orada, bu türküyü söyler. Sahneye çıktı yani bununla. Ancak böyle iyileştirilebileceğini düşünüyorum travmaların. Bunu ifade ederek, dökerek, birilerinin ona dokunmasına izin vererek.

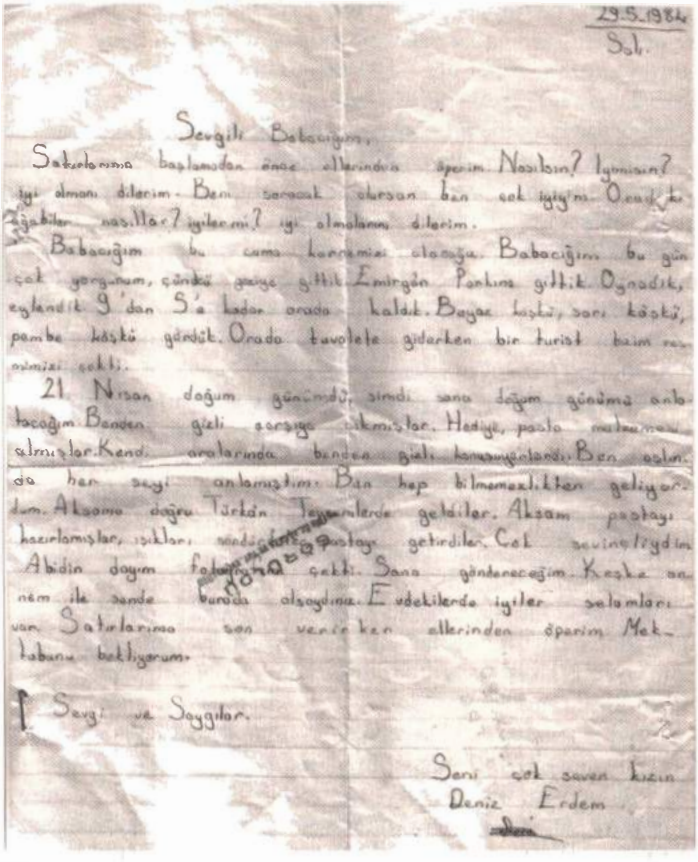
12 Eylül Davası

12 Eylül davası, insanların adalet duygusunun, özellikle yaşarlarken, yerine getirilmesi ve haklarının teslim edilmesi için çok önemli. 12 Eylül davası ile, dönemin darbecileriyle, işkencelere yoktur raporu veren doktoruyla, o sırada o mesleği yapan gardiyanıyla, işkenceci olarak buna katılan herkesle bütün kılcal damarlarına varana kadar yüzleşmenin gerçekleştirilmesi gerek. Nasıl benim hakkımın teslim edilmesi gerekiyor ve bana yapılanın kabul edilmesi ve benden özür dilenmesi gerekiyorsa, aynı zamanda bunun bir şekilde parçası olan her insanın da yaptığı şeyin sorumluluğunu alması gerekiyor. Sonuçlarını görmesi ve bunu sahiplenmesi gerekiyor. Bunun sonucu eğer bir sürü insanın acısını, kendi yarattığı acıyı görüp bunun karşısında vicdanen yaşayacağı şeyle yüzleşmekse, bu şekilde olsun. Ben sadece yargılanmaları açısından bakmıyorum. Çok daha insani düzeyde bununla yüzleştirilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Kendi vicdanlarıyla karşı karşıya gelmeleri için yarattıkları sonuçları görmeleri gerektiğini düşünüyorum. Çünkü Kenan Evren ne kadar farkında benim ne yaşadığımın, onu öldürmek istediğimin ne kadar farkında? Hâlâ Erdal Eren sorulduğunda, hani gencecik, 17 yaşında bir insanın yaşı büyültülerek idam edilmesi durumuna "Yine olsa aynı kararı veririm!" cevabını veren biri, insanlığından çıkmış biri demektir ama bir insanın yaşanan acı suratına sokulduğunda, gözünün içine, dibine kadar geldiğinde, bunun karşısında duramayacağını düşünüyorum, bunu görmek zorunda kalacağını düşünüyorum ve herkesin de bunu görmesi gerekiyor. Bence sonuçla yüzleşmek asıl böyle bir şey. Tabii yargı süreci kesinlikle gerekli.

Bu dava süreciyle ilgili, annemi de takip ederek en önemsediğim şey şu: İnsanlar birbirlerine acılarını anlattılar, evet ama başka insanlara ulaştırmak farklı bir şey. Çünkü seninle aynı şeyi yaşayan biriyle paylaşmaktan daha fazlasını bekliyorsun aslında. Dünyanın duymasını bekliyorsun. Annem kendini ifade edebilen biri olarak çok şanslı ama böyle yaşamayan insanlar da var o süreci. Sessizce yaşayanlar var. Dava sürecine müdahillik için annemin o dilekçeyi yazma halini biliyorum ben, yazıp oraya gidip verme sevincini, kendini ifade etmenin yarattığı iyileştirmeyi çok önemsiyorum. Bu süreç hiçbir şeye yaramazsa bile o insanların

kendilerini iyileştirmelerine ve tekrar umut beslemelerine yarayacak, yarıyor. Çünkü bu insanlar hiç umut beslemediler haklarının teslim edileceğine dair. Sadece cezaevi süreci değil, sonrasındaki yaşadıkları süreçler, hayatta karşılaştıkları şeyler de hep ağırdı ve hiç bu şansları olmadı. Bir kısmı dağılmış durumda, hayatları da öyle. O yüzden o dilekçeyi yazıp müdahil olma sürecini bile çok önemsiyorum ben. Kendilerini ifade ettikleri için.

Bir de toplumsal olarak, Türkiye olarak bu toprakların temizlenmesi için sadece bu dava değil, Maraş, Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlarla, birçok tarihi, 6-7 Eylül'ü de katabiliriz bunun içine, yüzleşilmesi gerekiyor. Bunlarla yüzleşilmeden, insanların yaraları iyileşmeden, ileriye adım atılamayacak. Çünkü bunlar devrediliyor. Hâlâ biz, Ermenilere yapılan soykırım mıydı, değil miydi konuşmaları yapıyoruz. Bir tanesi de dönüp ne oldu yani ne yaşandı ve bunun içinden insanlara hakları nasıl teslim edilebilir ya da bunun için ne yapılabilir, bu süreç için başka türlü katkıda nasıl bulunulabilir diye bakmıyor. Hâlâ soykırım mı değil mi tartışması yaşıyoruz. Bu devam edecek, kabul edilmediği sürece. Birilerinin acılarına dönüp bakmadığımız sürece. Ancak süreci benim gibi yaşamamış birine, o dönem farklı politik görüşü olan insanların çocuklarının acısına da dokunduğumda iyi bir şeyle sonuçlanacak. Çünkü o zaman sistemli bir şekilde aynı şeye maruz kaldığımızı göreceğiz aslında. İnsanlığımızla bir araya geleceğiz. Bu topraklar o zaman toplumsal travmalarından özgürleşecek.

29.5.1984
Sal.

Sevgili Babacığım,

Sabahlamaya başlamadan önce ellerinden öperim. Nasılsın? İyimisin? İyi olmanı dilerim. Ben sancak olursan ben çok iyiyim. Onsuz da iyiyim nasıllar? iyilermi? iyi olmalarını dilerim.

Babacığım bu cuma konuşmaları olacağa. Babacığım bu gün çok yorgunum, çünkü geziye gittik. Emirgân Parkına gittik. Oynadık, eğlendik 9'dan 5'e kadar orada kaldık. Bayağı koştu, sarı köstü, pembe köstü gördük. Orada tuvalete giderken bir turist bizim resimlerimizi çekti.

21 Nisan doğum günümdü, şimdi sana doğum günümü anlatacağım. Bandan gizli sarayda yıkmışlar. Hediye, pasta malzemeleri sakmışlar. Kendi aralarında bandan gizli konuşmuşlardı. Ben aslında her şeyi anlamıştım. Bunu hep bilmemezlikten geliyordum. Akşama doğru Türkân Teyzemlerde geldiler. Akşam pastayı hazırlamışlar, ışıkları söndürdüler pastayı getirdiler. Çok sevinmiştim. Abidin doğum fotoğrafımı çekti. Sana göndereceğim. Keşke sen de benim ile sende burada olsaydın. Evdekilerde iyiler selamları var. Satırlarıma son verirken ellerinden öperim. Mektubunu bekliyorum.

Sevgi ve Saygılar.

Seni çok seven kızın
Deniz Erdem

Deniz Erdem'in cezaevindeki babasına yazdığı mektup

"Mektuplarla Büyümek Buruk Bir Duygu."

İmran Kaya Canan[*] [1]

Babam Tahir Canan, Gaziantep'te terzilik yapıyor. Küçük bir dükkânı, atölyesi, çırağı var. O dönem THKO'ya gönül vermiş, Karşıyaka Halk Derneği üyesi devrimci bir insan. O dönemde ODTÜ'nün Gaziantep kampüsünde okumakta olan öğrencilerin de dükkânına sık sık gelerek sohbet ettiği esnaflardan biri ayrıca. Elbette bu durum kolluk kuvvetlerinin de, oradaki sağcı yapılanmaların da bir yerde dikkatini çekiyor. 12 Eylül öncesi, darbe hazırlığının yapıldığı dönemde de sağcı olduğu ileri sürülen iki

* 1993 doğumlu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde okuyor. İmran doğduğunda babası Tahir Canan cezaevindeydi, tutukluluk süresi 32 yılı aşıyor.

1. Tahir Canan, İmran Kaya Canan ile yaptığımız bu görüşme sonrasında, 30 Nisan 2013'te tahliye oldu.

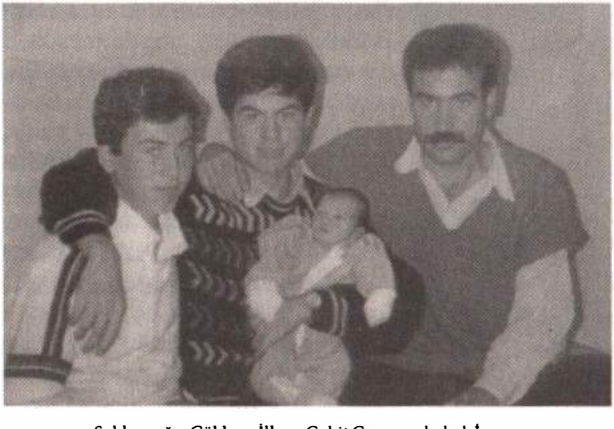
kişiyi siyasi maksatlı öldürme suçuyla içeri alınıyor. Sıkıyönetim Mahkemeleri tarafından suç ve delil dengesine bakılmaksızın ve herhangi bir kanıt aranmaksızın 36 yıl ağır hapis cezasına çarptırılıyor. Herhangi bir ana davanın içerisinde değil. Bu olay, sadece sağ sol meselesi olarak görülüyor. Ayrıca bu yönde farklı kanıtlar da mevcut. Örneğin, daha Tahir Canan adı bu meseleden dolayı görgü tanıkları tarafından ifadelerde zikredilmeden önce olayın olduğu günlerdeki *Milliyet* gazetesinde babamı sağ görüşlü olup da iki sol görüşlü öğrenciyi öldürdüğünü polisin doğrudan verdiği yalan yanlış bilgi doğrultusunda yazıyorlar. Ancak daha olayın sıcak olduğu zamanlarda babamın ismi hiçbir şekilde ifadelerde geçmiyor. Yalnız 1.50 boylarında bir adam tanımı var ortada ki, olaydan yaralı kurtulan kişi aynı mahallenin insanı. Yani ilk anda doğrudan "Bunu yapan Tahir Canan" diyebilecek birisi. Bunun yerine Tahir Canan adı, gazete haberinden 10 gün sonra ifadelerin yeniden verilmesiyle, yani bir anlamda "değiştirilmesiyle" birlikte zikrediliyor ve babam, bu şekilde zanlı durumuna düşüyor. Ayrıca, daha sonra bir örgüt adına bu suçu üstlenen iki kişi daha ortaya çıkıyor ve onlar da yargılanıp tutuklanarak cezaevine konuluyor; ancak babam yine de salıverilmiyor. Tabii bunlar da bunun bir düzen olduğu, bir oyun olduğu, bir yaftalama olduğu yönündeki şüphelerimizi güçlendiren olaylar silsilesi olarak önümüzde duruyor. 1991 yılında şartlı tahliye yasası ile çıkıyor. Sicilinden dolayı iş bulamadığı için İstanbul'dan aldığı tekstil ürünlerini Malatya, Adıyaman arası bölgelerde pazarlamaya başlıyor. Bu dönemde sürekli İstanbul'a gidip gelme durumu oluyor. 1993 yılında, yine bir gün iş bitiminde Gebze'ye dönmeden önce anneannesini görmek üzere Adıyaman'a gitmek için yola çıkıyor. O sırada Malatya-Adıyaman karayolunda çevirmeye takılıp otobüsten indirilerek, polisler tarafından gözaltına alınıyor.

Ben anne karnındayken yine geçmişteki sicilinin de etkisiyle "Türkiye Devrimci Komünist Partisi örgütüne üye olmak" suçundan 12,5 yıl ceza daha alıyor. Tabii bu ceza yalnızca 12,5 yıl yatmak anlamına gelmiyor, aynı zamanda şartlı tahliyesinden kalan sürenin infazının yanması da demek oluyor. İkisinin toplamı yine bir 36 yıl ediyor. İlk iddiada olduğu gibi yine hiçbir kanıt, delil veya inceleme yok. Sadece polis fezlekeleri ve polis muhbirlerinin ifadesiyle bu suçlamalar üzerine atılıyor ve bu doğrultuda mahkemeler bunu delilden sayıp karar veriyorlar.

Dikkat çekmek istediğim bir nokta da burada başlıyor. Babam, dönemin Askeri Sıkıyönetim Mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) ve OHAL uygulamalarının hukuk sayıldığı dönemde bu cezaları almıştır. Şu anda bu mahkemelerin yöntemlerinin de, kararlarının da tamamen keyfi olduğu uluslararası hukuk normları tarafından ortaya net bir şekilde konulmuş, o kararların adalet ve hukuk kavramlarıyla alakası olmadığı açıklanmış olduğu halde, bu kararlar hâlâ geçerli sayılıyor, doğruymuşçasına işlem yapılıyor. Kaldı ki, babam, darbe dönemi koşullarının ürünü olan her türlü fiziksel ve psikolojik işkenceye maruz kalmış bir insan. 32 yıldır cezaevinde olmasına rağmen, hâlâ üzerine atılan hiçbir suçlamayı işkence altında dahi kabul etmemiş, ideolojisinden taviz vermemiş ve ezilenlerden yana olmaktan asla vazgeçmemiş bir insandır. Siyasal erkin sindirme politikasına karşı hep ayakta kalmış ve mücadelesini sürdürmüştür. Kısacası Tahir Canan, bir sosyalist, bir devrimci olduğu için bu hukuksuzluk silsilesine maruz kalmış ama hâlâ mücadeleye devam eden politik bir insandır. Çevresindeki insanlar da, bizim tanımadığımız zamanlarda onu tanıyanlar olarak bize babamı anlattılar. Bizler babamın neler yaptığını, nasıl çalıştığını, nasıl konuştuğunu, çevresindeki insanlarla sosyal yaşam içerisinde nasıl bir rol oynadığını arkadaşlarından öğrendik. Evet kişilik olarak devrimci bir kişilikti, düşünce olarak sosyalist bir insan. Ama bu, 32 yılını içeride geçirmesine sebep olacak kadar ağır bir suç mudur? Bizce değildir.

Hem bu hukuksuzluk sürecinden dolayı hem de cezaevi koşullarının ve kolluk kuvvetlerinin cezaevindeki tutuklulara ve özellikle babama karşı olan tavır, davranış ve insanlık dışı muamelesinden dolayı birkaç farklı dosya ile beraber Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) gittik. AİHM'de çok fazla dosya olduğu için bu dosyalar henüz sonuçlanıp da bize geri dönüşü yapılmadı ama bu konu AİHM'ye kadar taşındı. İç hukuk yolları tüketildi. Ayrıca şöyle de bir durum var ki: 2003'teki 4959 sayılı Topluma Geri Kazandırma Yasası kapsamında babama atfedilen örgüt üyesi olma suçu tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırıldı. Yani, Malatya 1 No'lu DGM'nin babama verdiği ceza, tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalktı. Suçun sonucunun kalkması demek, babamın suçunun sonucu olarak, infazın yanması demek olduğuna göre infazın da kalkması demektir mantıken. Gebze Cezaevi tarafından yapılan, "mahkeme kararının altında tahliye edilmesine ibaresi olmadığı gerekçesiyle babamın salıverilemeyeceği" yönündeki açık-

lama üzerine konuyu mahkemeye taşıdık. Mahkeme de cezaevinden çıktığı son yer Gaziantep olduğu için dosyayı Gaziantep Ağır Ceza Mahkemelerine taşıdı. Ancak biz, bu durumu hiçbir şekilde Gaziantep Ağır Ceza Mahkemelerine kabul ettiremedik. Yargıtay'a da kabul ettiremedik. Tüm hukuk yollarını tükettikten sonra en son babamın ne zaman çıkacağını öğrenmek istedik. Daha doğrusu babam öğrenmek istedi. Madem şu anda çıkarmıyorsunuz, o zaman ne zaman çıkacağım diye sordu. Elimize bir müddetname geldi. Müddetnamede 2013 yazıyordu. Tabii babam yıllardır cezaevinde yatan bir insan olduğu için bu müddetname hesaplamalarının, gün hesaplamalarının hangi sınırlardan yapıldığını biliyordu. İtiraz etti buna. Benim için bunu en üst sınırdan hesaplamışsınız, hiçbir tolerans göstermemişsiniz dedi. Bize gelen ikinci cevap: 2016. Doğal olarak buna da itiraz ediliyor. Biz 2013'e itiraz ettik, 2016 ne demek oluyor diye. Daha sonra gelen cevap 2025 yönünde oldu. Yani her itiraz ettiğimizde bu sayı arttı. Üzerine 3-5 yıl daha eklendi. Biz bu durumda itiraz etmekten vazgeçtik. Daha sonra Yargıtay'a başvurularımızın sonucunda 2025 ortadan kaktı, 2016'ya geri dönüldü ama biz 2016'yı halen iptal ettirebilmiş değiliz. Şu anda ülkemizde 12 Eylül ile hesaplaşılıyor, darbeciler yargılanıyor ama 12 Eylül'le hesaplaşıldığı dönemde Tahir Canan ve Tahir Canan gibi 12 Eylül mağduru insanların mağduriyetlerinin giderilmesi bir yana üzerine yeni mağduriyetler eklenmesi hem ülke açısından hem de biz aileleri açısından içler acısı bir durum.

Soldan sağa: Gökhan, İlhan, Cahit Canan ve bebek İmran

Biz 4 erkek kardeşiz. Üç ağabeyim babamın bir önceki evliliğinden.

Ben, ikinci evliliğindenim. Önceki evliliği siyasi nedenlerle bitiyor. Cezaevine girdikten sonra babam ve ağabeylerimin annesi boşanıyor. 1991'de, çıktığı dönemde babam ve annem evleniyorlar. Ağabeylerim, anneleri ile babam boşandıktan sonra babaannemin yanında büyüyorlar. Bu durum, 1991 yılında babam cezaevinden çıkıp 1992'de annemle tanışıp evlenene kadar bu şekilde devam ediyor. Daha sonra da Kocaeli'nin Gebze ilçesine taşınıyorlar.

Hem Babamla Hem Babamsız Büyüyorum...

Babam sürekli cezaevi gezdi açıkçası. Gaziantep, Çankırı, Çanakkale, Gebze'ye gitti. Şu anda Bandırma M Tipi Cezaevi'nde yatıyor. Bu sürecin bana yansıması şöyle oldu; ben doğdum ve babasız büyüdüm. Babamı görme sıklığım en iyi ihtimalle haftada bir oluyordu, o da küçükken. Çünkü o zamanlar babam Gebze Cezaevi'ndeydi. Biz de Gebze'de yaşıyorduk. Görme imkânım daha fazlaydı. Ama şimdi en iyi ihtimalle ayda bir görebiliyorum. Çünkü açık görüş ayda bir yapılıyor. Kapalı görüş için şehir dışına yol gitmek hem bizim açımızdan daha zor oluyor hem de sürekli gidip gelmeyi maddi ve manevi olarak karşılamak sıkıntı oluyor. Çünkü babam, yıllardır cezaevinde olduğu için bir birikimi yok. Ağabeylerim evliler, kendilerine ait bir hayatları var. Annem de emekli maaşının elverdiği bütün olanakları hem okul hem ev hem de cezaevi süreçlerine aktarmak durumunda. Ona rağmen ayda bir görüşme imkânım çok oldu.

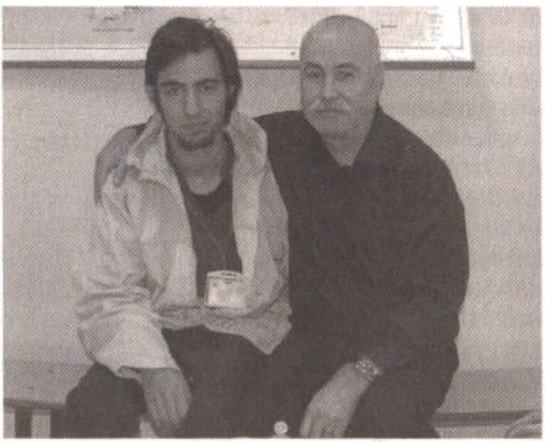
İmran, annesi, babası ve ağabeyiyle birlikte cezaevi ziyaretinde

Babaya dair gördüklerimle yolda, sokakta tanık olduklarımın, arkadaşlarımdan duyduklarımın tam tersi bir durumu yaşıyordum ben. Çünkü arkadaşlarım babalarından korkarlar veya babalarından çekinirler. Bir şey yaparken babalarından izin alırlar. Bir şeyleri babalarından isterler. Oysa ki, ben baba otoritesi ne demek bilmiyorum. Babadan korkmak, babadan çekinmek nedir, baba bir evde nasıl bir ağırlık teşkil eder bunu bilmiyorum. Ki-

milerine göre çok sıradan gelen birçok şeyi ben yapabilmiş değilim. Örneğin, çıkıp da bir baba oğul gezmek bizim için çok lüks bir şey oldu her zaman. En basit şeyler bizim için hep ütopya halinde kaldı. Bunlara yabancı olunca doğal olarak insanlara da biraz yabancı oluyorsunuz. Sosyal olarak, bir kere insanlar size babası yok diye bakıyor. E böyle olunca da onların karşısında biraz eziklik hissettiğiniz oluyor. Yani kendimi anlatamayacağım dönemlerimde ilkokul, ortaokul ve lisenin başlarında "Baban ne iş yapıyor?" gibi klasik aile tanışma sorularına "Terzi ya da emekli" diye geçiştirerek cevap verdiğim oluyordu. Daha sonra da yalan söylediğim için utanıp bunun sıkıntısını çekiyordum. Bu durumu insanlara açıklamakta da zorlanıyordum, nasıl olacak? Bize hayatın başından beri okullarımızda öğretilen şey iyi insanların cezaevine konulduğu değil, kötü insanların, kötü şeyler yapan insanların cezaevine konulduğudur. E, dönüp babanıza bakıyorsunuz: kötü şey yapacak bir insan portresi göremiyorsunuz. O kadar zamanını içeride geçirmiş olmasına rağmen hâlâ çocuklarını, torunlarını okumaları yönünde teşvik ediyor, onlara kitaplar veriyor, daha iyi bir dünya fikrini her fırsatta aşılamaya çalışıyor. Böyle bir çatışma içinde de bunun sıkıntısını hem ben çektim hem de ağabeylerim çekti. Şu anda kendimizi anlatabiliyoruz. En azından diyebiliyoruz ki, babamız şu şu şu sebeplerlerden dolayı cezaevinde ama bundan 2 sene öncesine kadar babamla ilgili her türlü konuşmadan kaçınırdım.

Birçok arkadaşımdan sakladım, birçoğu bilmez. Bir noktadan sonra, kendimi bu konuda ifade edebilecek hale geldikten sonra artık insanlarla rahat rahat konuşabilmeye, kaybettiğim özgüvenimi yeniden geri kazanmaya başladım. Ben 19 yaşındaysam, bunun 17 yılı bu anlamda sessiz geçti. Ağabeylerim gerek iş hayatında olsun, gerek okul hayatında olsun, ki ben henüz iş hayatına tam olarak atılmış değilim, bunun sıkıntısını çok yoğun bir şekilde çektiler. Gebze küçük bir yer, öyle büyükşehir gibi değil. Yani küçük bir kasabada büyük şehri yaşamak gibi oradaki ortam. Birçok olumsuz yansımaya açık bir durum. Ve biz de bu yansımaları sürekli minimuma indirmeye çalışır halde yaşadık. Biz bunlarla uğraşırken, bunları yaşarken içeride de bir insan var. Babam 60 yaşında, 1953 doğumlu. Yani kimliğe göre öyle en azından. Hayatının 32 yılını cezaevinde geçirmiş, çocukları doğmuş, büyümüş, kimisi askere gitmiş, sonra evlenmişler; altıncı torunu doğmuş, halen cezaevinde. En küçük oğlu üniversiteye başlamış, halen cezaevinde.

Bu şekilde giderse, en küçük oğlu üniversiteyi bitirdiğinde de cezaevinde olacak. Yani bize hep yabancı kaldı babam. Bizim hayatta ne başarımızda ne üzüntümüzde yanımızda olabildi. Biz de onun varlığını hissedemedik. Yani birisi ile ilgili bir şikâyetimiz olduğunda, küçükken mahallede bir çocukla kavga ettiğimiz zaman koşup da şikâyet edebileceğimiz bir baba yoktu ortada. Bunun eksikliği zaten tüm bu saydığım olaylar ve bu kişisel yansımalardır. Bütün bunlara rağmen çok yalnız bir çocuk değildim. Normal bir çocuğun yaptığı şeyleri yapıyordum. Yapıyordum da bir tarafı hep eksik kalıyordu aslında. Çünkü bir çocuk yalnızca yolda, sokakta koşup oynamaz. Bunları ailesiyle de paylaşır. Akşam babasına sofrada anlatır, onunla bazen top oynamaya çıkar. Ne bileyim denize gider, sinemaya gider, kitap okuma saatleri filan yapar ki, biz evde yapardık bunu ama... Bunlarda babanın hep eksik oluşu veya bunların hep cezaevinde yapılıyor oluşu, elbetteki birçok şeyi eksik yaşamanıza sebep oluyor. Ben babamla olabilmek için cezaevinde de bir süre kaldım. Yanılmıyorsam, 10 yaşın altındakiler kalabiliyordu. Yani 2000 öncesi, babamın yanında, cezaevinde kısa süreli de olsa kalabiliyordum. İşte klasik çocuk oyunlarının cezaevi versiyonlarını oynuyorduk. Kaydıraktan kaymak yerine ranzadan atlamak, denize gitmek yerine leğende oynamak, havalandırmaya çıkmak, volta atmak, tespih çekmek vs vs.

İmran, babası Tahir Canan'ı cezaevi ziyaretinde

Ben tabii ki o sırada babamı görme sevincini yaşıyordum. Babamın iyi bir insan olduğu ama yine de cezaevinde yattığı ayrımını düşündüğümü sanmıyorum. Ailem benden bu durumu hiçbir zaman kötü bir olaymışçasına saklamadı. Ben bu durumu kanıksayarak büyüdüm biraz da. Bu nedenle bende bir kızgınlık ya da tepki duyma durumu olmadı. Babamla aram, cezaevi koşullarının elverdiği ölçüde gayet iyiydi. Hâlâ da iyidir. Biz baba oğul ilişkisini demir parmaklıklar arkasından olabilecek en iyi seviyede yürüttük. Tabii bunda babamın hayata tutunuşu, hayata ve bize olan bağlılığı büyük etken oldu. Şu anda babamın yanına gitsem, bir fotoğraf çektirsek ve kimin gözleri daha parıltılı diye sorsalar, kesinlikle herkes babamı gösterir. Çünkü O, yaşadığı tüm olaylara rağmen hayattan kopmamış, karalar bağlamamış bir insandır, her zaman umutla bakmıştır dünyaya. Hâlâ da öyledir. Yani içeride hiçbir zaman kendisinden vazgeçmemiştir. Düzenli sporunu yapar, el işleri yapar. Onları bize gönderir, hediyeler gönderir. Bu şekilde kendi hayatını kendisi idame ettirmeye çalışan bir insandır. Olabildiğince bize yük olmamaya çalışır. Yaptığı el işlerini bize gönderdiği zaman sağa sola, komşuya satarız. Ben gençlik kampına giderim orada stand kurar, satarım. Bu şekilde bize yük olmamaya, yokluğunu hissettirmemeye ve bizi de kin ve nefretle doldurmamaya her zaman gayret etmiştir. İnsanlar şu anda bana nasıl böyle sakin durabiliyorsun diye soruyorlar. Benim babam bu kadar süre içeride kalsa ben şunu yaparım, bunu yaparım, çok tepkisel olurum diyorlar. Örneğin, kolluk kuvvetlerini görünce nefretle dolmam gerekirdi ya da ne bileyim bir adliye gördüğüm zaman, işte cezaevi gördüğüm zaman tepkili olmam gerekirdi. Oysa ki babam hiçbir zaman bize bunları aşılamadı. Bize hiçbir zaman demagoji yapmadı. Sanki cezaevinde değilmişçesine bizimle ilgilendi her gittiğimizde. Konuşmalarımız evet, genelde hukuki sürece dair olurdu. Babamın bizim günlük aile meselelerimizle ilgilenme şansı çok az olurdu. Avukatlar, dilekçeler gibi konularla geçerdi konuşmalarımız ama bunların arasında bile bize olan sevgisini hissederdik. Bizi hep bu yönde yetiştirmeye çalıştı, bize hep bu yönde fikirler aşılamaya çalıştı. Yanımda olmamasına rağmen bana kitap okuma alışkanlığını kazandıran da babamdır. Benim

bu kadar sakin olmamı sağlayan da. Belki hayata baktığımda, babamın yapamadığı birçok şeyi yapma isteğiyle ben birçok şeyle ilgilenmişimdir. Tiyatro ile ilgilenmişimdir, müzikle ilgilenmişimdir, teknoloji ile daha içlidışlı olmaya çalışmışımdır. Bunlar babamın bana kazandırdıklarıydı. Ben bunlardan hiçbir zaman vazgeçmem ve babamın da bu şekilde olmasını istediğini çok iyi biliyorum.

Mektuplaşırız. Babamın bana düzenli olarak kazandıramadığı tek alışkanlık da budur diyebilirim. Yazmak benim için her zaman gözümde büyüyen bir eylem olmuştur. Tabii babam olduğu için yine de olabildiğince sık yazmaya çalışırım ama babam, bu konuda biraz daha aktiftir.

Mektuplarla büyümek biraz buruk bir duygu. Şöyle buruk; sanki kâğıt üzerinde yaşayan, sanal bir babanız varmış gibi hissediyorsunuz. Bunu somutlaştırma yöntemi görüş günlerine gittiğimizde mektup üzerine konuştuğumuz zaman oluyor ama onun dışında bir mektup geldiğinde ve okuduğumda mutlu oluyordum. Oluyorum da. Ama çok uzaklardan gelen, işte üzerine pul yapıştırılmış bir zarfta, babanın düşüncelerini öğrenmek, bunu, senin yüzüne karşı rahatça, kısıtlı olmayan bir sürede söyleyememesi, bu biraz acı oluyor.

Sadece bize mektup yazmakla kalmaz; güncel konular da yazar, politik olarak yazar, o dönemde gündemde olan bir konu varsa o konuya dair eleştirel bakış açısıyla bir yazı yazar örneğin. Onu bize gönderir, biz okuruz, üzerine tartışırız. Tabii biz Tahir Canan'a Özgürlük Kampanyası'nı başlattıktan sonra bu yazılar sadece bizim olmaktan çıktı, basın yayın organlarına da sıçradı. Bunun bilgisayar ortamına aktarılma işi de bize düştü. Babamın yazılarını basına göndeririz. Yayımlayanlar yayımlar. Daha sonra gazetede yayımlandıysa gazete kupürünü keseriz. İnternette çıktıysa çıktısını alırız. Bunları babama göndeririz. O da en azından yazdığı yazıların geri dönüşünü ya da bizim verdiğimiz röportajların, bizim hakkında söylediklerimizin kamuoyuna yansımasını içeriden takip etmiş ve bu sayede biraz daha hayata bağlanmış olur.

Ev Ekonomisi

Annem emekli olana kadar aralıksız çalıştı. Kamu çalışanı bir hemşireydi. Mesleği gereği de çok yorucu ve uzun saatler boyunca çalışıyordu. Daha sonra istifa etti ve özel sektörde çalışmaya başladı. Çok yoğun bir çalışma hayatı oldu. O arada beni ve ağabeylerimi okutmak için de elinden geleni yaptı. Tabii ki yaşayabilmek için, bazı şeylerden feragat etmek anlamına geliyordu bu. Örneğin, sinema, tiyatro, konser gibi etkinlikler bizim için çok seyrek yapılan etkinlikler halindeydi. Bunların haricinde de zaten aile olarak çok iktisatlı hareket eden bir aileyiz. Ben şu anda öğrencilik hayatımda da onun faydasını görüyorum. Sürekli maddi sıkıntılar içerisinde olmanın, eve giren gelirin az olmasının şöyle de bir faydası oluyor; insan hayatta minimumla idare etmeyi ve aynı zamanda da manevi olarak kendini geliştirmekten geri kalmamayı öğreniyor. Ben bunu öğrendim. Maddi sıkıntılarımız evet, iyi şeyler değildi ama ben diyorum ki, iyi yanlarını da bulup ortaya çıkartabildiğimiz zaman faydalı da oluyor. Ben 10 yaşımdayken annem emekli oldu. Mesela annemin çalıştığı, benim bebeklik dönemimde, ağabeylerim lisede kredili sistemde okuyorlardı. Birinin dersi bitiyordu o geliyordu, diğeri dersine gidiyordu. O şekilde bana bakıyorlardı. Daha sonra İlhan ağabeyim, Gazi Üniversitesi'nin Kırşehir kampüsünde Pazarlama'yı kazandı. Oraya giderken beni de yanında götürdü. Ben orada onunla 1-2 sene kadar öğrenci evinde kaldım. Aynı zamanda anaokuluna gittim. İki sene orada kaldıktan sonra da geri döndüm. Gebze'de tekrar illokula başladım. O iki sene annemden ayrılmış oldum.

İmran, babasıyla cezaevinde oyun oynuyor

Bütün bu süreçte biz çekirdek aile olarak, çok mecbur kalmadıkça kendi kendimize bir şekilde hayatımızı idame ettirmeyi tercih ettik. Hâlâ da öyleyiz. Çok zorda kalmadığımız sürece birbirimizden bağımsız birilerinden yardım istemeyiz. Gerektiği durumlar da elbetteki olacaktır ama gerekmediği sürece biz destek ya da yardım hiçbir şekilde istemedik, kabul de etmedik.

Manevi destek aile olmanın getirdiği bir şey zaten. O illaki olacak ve oluyor da. Bu konuda şu destek verdi, şu destek vermedi diye bir ayrım yapamayacağım. Bir karşı duruş olmadı. En azından bize yansıtılmadı.

Okul Dönemi

Açıkçası okul konusunda biraz şanslıydım diyebilirim. Ben ilkokulda iki okul değiştirdim. İlkokulu ve ortaokulu daha iyi eğitim almam açısından ayrı okullarda okudum. Her yeni okula başlamadan önce, annem gider idarecilerle konuşur, öğretmenleri bu konuda bilgilendirir ve bu konunun bana yansımasının en az seviyede olmasını sağlardı. Liseye gelene kadar hiçbir öğretmenim benimle bu konuda konuşmamış, bu konuyu bana yansıtmamışlardır. Bu açıdan şanslıydım. E tabii lisede belli bir yaşa geldikten sonra öğretmenler ve müdür yardımcıları artık sizinle birebir konuşma ihtiyacı duyuyor. Gelip bir arkadaş gibi soranlar oldu. Öğretmenlerimin, durumu öğrenmeleri aslında, benim görüş günlerine gitmemden kaynaklanıyordu. Örneğin, bir sınava giremiyordum. Ben bunu "Babam cezaevinde, görüşüne gitmek durumundaydım, o nedenle giremedim sınava" şeklinde açıklıyordum. Daha sonra "Neden cezaevinde, kaç yıldır içeride, zor olmuyor mu aileniz için?" gibi sorularla diyalog ilerliyordu. Daha çok bu durumun bize yansımasını merak ederlerdi. Ben birebir yani öğretmenler tarafından tacize varan bir sorgulama vakası ile karşılaşmadım. Bazı öğretmenlerim öylece sorup geçiştirdi cevabını aldıktan sonra. Kendileri ne düşündüler ne yaptılar bilmiyorum. Ama bazıları da, özellikle sevdiğim hocalarımdır da kendileri, konuyu öğrenmeden önce de seviyordum, gayet arkadaş gibi yaklaştılar. Sıkıntım olduğu zamanlarda bana destek olmaya çalıştılar.

Komşularımızın bazıları babamın cezaevine girmeden önce tanışma fırsatı bulduğu kişiler. O bakımdan pek bir sıkıntı yaşamadım ilkokul ve ortaokulda. Zaten ben küçükken hemen hemen

herkesin elinden geçtim diyebilirim. Tabii babamın şehir şehir gezmesi yüzünden biz de şehirlerarası yollarda oluyorduk. Neredeyse her şehirde bir evde kalmış oldum. Ama onun bende şöyle faydalı bir etkisi de oldu; ben asla yerimi yadırgamam. Hep uyum sağlamışımdır. Ne komşularımdan ne de ilkokul arkadaşlarımdan bu konu ile ilgili sıkıntı yaşadığım kimse olmadı. E tabii lisede insanlar olgunlaşıyor, daha yetişkin olunca biraz da acımasız oluyorlar. O konuda "Bir suçu var ki içeridedir, işte solcu değil mi, terörist!" falan gibi tepkilerle gelenler de oldu. Tabii ailem sürekli beni bu konuda uyardığı ve bende de öyle bir refleks olduğundan dolayı bu insanları umursamamayı, göz ardı etmeyi, yeri geldiğinde kısa bir cevapla geçiştirmeyi öğrendim. Faydası da oldu açıkçası. Şu ana kadar kimseyle bu konuda ciddi bir sıkıntı yaşamadım. Tabii kırıldığım insanlar oldu. Beni yaralayan insanlar da oldu bu konuyla alakalı olarak ama insan aşıyor zamanla, bir şekilde aşmak zorundayız. Şu anda üzerimde kalan çok ağır bir etkisi yok.

Anneme Babamı Soruyorum

Ben babamın siyasi maksatlı adam öldürme suçundan içeride olduğunu öğrendiğimde, bir an anneme, inanmadığım halde, babam gerçekten böyle bir şey yaptı mı diye sormuştum. Küçüktüm tabii o zaman, aklım ermiyordu en fazla 7-8 yaşlarındaydım sanıyorum. Annemin bana cevabı da: "Eğer yapmış olsaydı, zaten şu anda bunun için ciddi bir uğraş veriyor olmazdık..." oldu. "Bu kadar inanarak peşinden koşmaz, davalara gitmez, şehir şehir peşinden gezmezdik" dedi. O cevap bana hayatım boyunca yetti. Hâlâ da yetiyor. Ben buna inanıyorum. Eğer babam öyle bir suçu işlemiş olsa, ben suçsuzum derken bizim yüzümüze bakabilecek karakterde bir insan değil. Eğer yüzümüze bakarak ben suçsuzum, yapmadım diyorsa, yapmamış olduğuna ben yürekten inanıyorum. Dediğim gibi o cevap bana geri kalan yıllar boyunca yetti, halen de yetiyor.

Aktif Siyaset...

Evet, belli bir siyasi görüşüm var. Ona göre insanlarla da görüşüyorum, tartışıyorum. Tabii ki, siyasi görüşe sahip olmak demek, şu anki gördüğümüz gençler gibi canhıraş bir şeylerle uğraşmak ya da işte okulda aykırı davranışlarda bulunmak demek değil.

Siyasi görüşe sahip olmak aynı zamanda onu düzgün bir şekilde savunmayı, okulda derslerinizde başarılı olarak örnek bir insan görünümü sergilemeyi gerektirir diye düşünüyorum. Tabii ki biz, kendim ve arkadaş çevrem olarak, şu anki mevcut sisteme karşı olan gençleriz, ama bu sisteme karşı olmak demek kaba kuvvete dayalı bir tavırla karşı olmaktan ziyade sistemin içerisinde insanların saygı duyacağı bir noktada yer edinip ondan sonra sistemi değiştirmeye yönelik hareket etmektir diye düşünüyorum. Ben de bu yönde hareket ediyorum. Örneğin, 4 sayfalık, broşür gibi bir dergi çıkarıyorum arkadaşlarımla beraber, içinde arkadaşlarımın yazısı oluyor. Mesela şu anda gündem nedir, 8 Mart. 8 Mart'a dair kadınlara yönelik bir dergi çıkardık. İranlı şair, yazar Füruğ Ferruhzad'ı konu aldık. Onun şiirlerinden örneklerle, hayatını edebi bir dille anlatmaya çalıştık. Bizim çalışmalarımız her zaman bu yönde olur. En azından ben, bu yönde olması gerektiğini düşünüyorum. Tabii ki derslerimize de, okuduğumuz bölüme de ağırlık vermek hem bizim geleceğimiz açısından hem de insanların bize toplum içerisinde saygı duyması açısından önemli bir nokta. Derslerine girmeyen, okuluyla barışık olmayan bir insanın okulu ile ilgili problemleri umursadığını kimse iddia edemez. Kimse de onu dinlemez zaten. O yüzden ben önce okulumu, önce derslerimi, önce kendimi insanlara insan olarak kabul ettirip ondan sonra siyasi görüşümü tartışma yoluna gitmeyi ya da insanları o görüşe çekmeye, o görüşü başka insanlarla da paylaşmaya çalışıyorum. Siyasi olarak babamı takip ettiğim söylenebilir. Devrimciler 1960'larda veya 1970'lerde yaptıklarıyla kesinlikle kalmadılar. Onların yaptığı her hareket, onların ortaya koyduğu her düşünce, her eylem, ölüme giderkenki dik duruşları en azından gençliğin bir kısmına büyük bir örnek teşkil etti. O, nesilden nesile aktarılan bir şey.

Üniversite ortamı farklı. Şimdi bir kere; üniforma denen bir şeyden kurtulmak, müdür, müdür yardımcısı, öğretmenler, güvenlik görevlileri gibi bizim üzerimizde bir nevi kolluk kuvveti görevi gören etkenlerden kurtulmak bana kendimi çok daha rahat ifade etme hakkı tanıdı. Kendimi ifade edebildiğim sürece her zaman için özgüvenim daha yerinde -hem psikolojik olarak hem fiziksel olarak- daha sağlıklı bir zaman dilimi geçirme imkânım oluyor. Hikâyemi paylaşabilecek muhatabımı bulduğum için de mutluyum. Yani saklamak durumunda değilim. Lisedeyken de çok saklamadım aslında, en azından son iki senesinde ama mu-

hatabımı bulamıyordum. Gerçekten bana neci bir gençlik, bilgisayar oyunlarına ve facebook, twitter gibi sosyal medya sitelerine takılı kalmış, sokakta seksek oynamanın ya da top oynamanın ne demek olduğunu artık yavaş yavaş unutmaya başlamış 1990'lar gençliği vardı lisede. Elbetteki üsttenci bir tavır takındığım zannedilmesin ben de çok farklı biri olmadım, olamazdım da. Yani 1990'larda doğmak biraz da arada kalmak demekti. Ama üniversite o tür ilişkilerin, davranışların yavaşça elendiği, biraz daha hayata bağlı, hayata tutunan, hayatı ve hayatın getirdiklerini de doğal olarak umursayan düşüncelerin dinamik olarak yer aldığı bir platform olduğu için tabii ki orada kafa dengini, muhatabını bulmak daha kolay oluyor. Yapılan sohbetler çok daha düzeyli oluyor, insanı manevi yönden çok daha geliştiriyor. Hakikaten ciddi bir stresi, üzerinizden büyük bir yükü atmış oluyorsunuz.

Bütün bu süreçlerde profesyonel anlamda psikolojik bir destek almadım. Ailemden herhangi birisi aldıysa bile muhtemelen bunu bana belli etmemiştir.

Her Cuma Polis Kimlik Sorardı...

2000 öncesinden bahsetmek gerekirse, o benim tamamıyla çocuk olduğum bir dönem. O yüzden hayat benim için küçük bir çocuğun hayatı nasılsa öyle geçiyordu. Duygusal eksikliklerim ve burukluklarım dışında standart bir sanayi şehrinde bir çocuk nasıl yaşarsa, arkadaş grubu nasıl olursa ben de öyleydim. Tabii, 2000'lerden sonra özellikle ortaokul dönemimde durum değişmeye başladı. Öncelikle sanayi şehri olması Gebze'nin, kozmopolit bir yapıya sahip olmasını da yanında getiriyordu tabii ki. Bu kozmopolit yapıda o bahsettiğim muhatabınızı bulma meselesi her zaman o kadar da kolay olmuyor. Çünkü çok çeşitli insan var. Çok farklı kültürlerden insanlar var. Evet, kültürel bir zenginlik var ama diğer ailelerin ekmek kavgası ve çocuk okutma dertleriyle bizim ülkenin gidişatını da içine alan gündemimiz pek tabii ki kesişmiyordu. Benim ailem hem ülke gündemini takip edip bunun içerisinde yer almak hem de çocuklarının geleceğini düşünmek gibi bir zorunluluğa sahip olduğundan, ben de öyle bir insan oldum doğal olarak. Ben de o şekilde yetiştim.

Topluma yabancılaştığım oldu. Hem uğraşılarımdan dolayı hem de ailemin politik geçmişinden ve yapısından dolayı yabancı-

laştığım zamanlar oldu ve hâlâ da oluyor. Ben ne zaman Gebze'ye gitsem, insanlar tarafından -yalnızca fikri anlamda değil- fiziksel olarak da, yani işte uzun saçlı sakallı bir çocuk gelmiş, sonuçta oranın yerlisi ama hiç de yerlisi gibi değil diye değerlendirildiğim oluyor. Çünkü Gebze'nin genel nüfusuna uymayan bir profil çiziyorum. Biraz da tutucu bir yer. Benim profilim insanlara biraz yabancı geliyor. Arkamdan birileri satanist diye bağırdığı zaman, bunu anlamak çok da zor olmuyor. E tabii çevremdeki insanlarla da öyle oluyordu. Her ne kadar çok farklı yapıda arkadaşlarım olsa da kendi kafa yapıma uygun, kendi dinlediğim müziğe uygun, işte politik konuşmalarıma uygun insanları bulmak tabii ki belli bir zorluk yaratıyordu. Ondan kurtulmak zaman aldı. Şehir değiştirmeyle de biraz alakası vardı ama bunun doğrudan babamla ilgili olmasından ziyade ailemin politik olmasından ve benim uğraşlarımın da biraz farklı olmasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Babam bu durumda olmasaydı da ben aynı yabancılaşmayı belki biraz daha küçük bir ölçekte ama yine de yaşayacaktım. O evrimleşme süreci daha yavaş olacağından şimdikinden daha küçük bir etkisi olacaktı üzerimde.

Evimizde aranma ya da baskın gibi bir durum söz konusu olmadı. Ama şu oluyordu; lisedeyken her cuma benim dersim yalnızca öğlene kadardı. Öğlene kadar olduğu için eve servisle değil kendi imkânlarımla dönüyordum. Çarşıya geldiğimde, her cuma aynı yerde farklı polisler tarafından düzenli olarak bana kimlik sorulurdu. Bu hiç sekmezdi. Gebze'de her cuma pazar kurulur. Pazarın girişinde polis tarafından önüm kesilir ve kimlik kontrolü, GBT* sorgulaması yapılırdı. Bunun nedenini sorduğumda; standart prosedür, denk gelmiş gibi cevaplar alırdım. Kimliğin nerede, gösteriyorum kimliğimi, TC kimlik numaramdan GBT sorgulamamı yapıyor. Nerede oturuyorsun, hangi okulda okuyorsun gibi göstermelik bir, iki soru. Daha sonra da kimliğimi veriyorlardı ve ben evime gidiyordum. Bu, düzenli olarak böyle devam ediyordu. Ama her cuma olması, beni, Lise 1'de olmamdan dolayı, hem korkutuyordu hem de tedirgin ediyordu. Benim de tek yolum orası. Eve daha kısa yoldan gidebilmek için mecburen oradan geçmek zorundayım. Çünkü çarşıya geldikten sonra ikinci bir minibüse binip para harcamak yerine eve yürümeyi tercih ediyordum. İşte pazarda kapkaççılık olmuş, şöyle olmuş böyle olmuş derlerdi ama

* Genel Bilgi Tarama.

üzerimde okul üniforması, sırtımda sırt çantam ve saçım, sakalım düzgün kesilmiş, ceketimi giymişim. Sokakta görebileceğiniz klasik bir lise öğrencisidir o görünüş. Ama nedense kapkaç, hırsızlık bahaneleri ile bana sürekli bu yönde GBT sorgulaması yapmaları denk geliyordu. Bunun haricinde çok ciddi bir olay olmadı.

Umutlarım, Kızgınlıklarım, Keşkelerim...

Eğer birinci sınıfı geçebilirsem umudum olacak. (gülüyor) İşin şakası bir yana şimdiye kadar umut dolu olmaktan hiç vazgeçmedim. Şu saatten sonra vazgeçmek bana, kendime ihanet etmek gibi geliyor. Bir bu sebepten, ikincisi de hakikaten öyle hissettiğimden. İllaki biz de bir gün düze çıkacağız diye düşünüyorum. Yani sonsuza kadar insanların gözünde trajik bir aile olarak kalacak değiliz, diye düşünüyorum. Biz hiçbir zaman bu trajik durumu bu yönüyle yansıtmamaya çalıştık. Yani bazısı vardır; bu tür olaylardan çok etkilenir ve etkilendiğini belli eder. Bu kadar uzun tutukluluk sürelerine sahip yakınları olan başka ailelerle de görüştüğümüzde o etkilenmenin çok fazla dışavurumu olduğunu gördüm. Biz hiçbir zaman öyle olamadık nedense. Bizde her durumda daha güçlü olmak, hayata daha da tutunmak sanki bir kural gibiydi. Yani kötü bir sonuçla karşılaştığımızda biz bunun üzüntüsünü evimizde yaşar, dışarıda normal hayatımıza devam ederdik.

Aslında bu durum, insanların bizim güçlü duruşumuza saygı duyması açısından da iyi bir şeydi. Çünkü kendisini tamamıyla dışarıya açık eden, acılarını kendi içerisinde, kendi ailesi içerisinde paylaşmaktansa, dışarıya vuran, feryat figan eden insanların toplum gözünde acınası bir duruma düşmesi beni her zaman üzmüştür. Yani diğer insanlar onlara her baktıklarında acı bir tablo görüyorlar. Oysa ki bize baktıklarında, diğer arkadaşlarında ne görüyorlarsa bizde de onu görüyorlar. Yani "Biz aslında anormal değiliz. Anormal olan bu devlet. Biz normal hayatımıza devam ediyoruz. Anormal olan bu sistem" demenin en güzel göstergesidir bu diye düşünüyorum.

E tabii ki biz de yeri geldiği zaman kızıyoruz. Çünkü bu, hukuksal sürece dair de oluyor. Bir mahkeme kararı geliyor, büyük bir hayal kırıklığı. Yani tamam, dışarıya karşı güçlü görünmeye çalışıyor olabiliriz ama bu, insan olduğumuz gerçeğini değiştirmiyor tabii ki. Biz de insanca tepkiler veriyoruz. Yani kızıyoruz, yeri

geldiğinde evde kendi kendime bir şeylere sinirlendiğim oluyor sırf bunlardan dolayı. Asabi oluyorum, gergin oluyorum. İşte, çevremdeki insanları bazen kırdığım da oluyor. Gelen her kötü haberi bir şekilde mantık filtresinden geçirip de bunu bir kenara depolayacak bilgisayar mekanikliğinde işleyemiyoruz ne yazık ki. Biz de sinirleniyoruz. Yeri geliyor gözlerimiz doluyor. Yeri geliyor bir şeyleri kırıp dökme ihtiyacı hissediyoruz ve yeri geldiğinde yapıyoruz da. Bu kızgınlıklar oluyor. Ama bu da gerekli olduğu için oluyor zaten. Bunun dozunu ayarlamak, bu kızgınlığı dışarıya göstermek ya da göstermemek, evin içerisinde ya da kendi ortamımda, kendimi rahat hissettiğim bir yerde bağırıp çağırıp öfkemi boşaltıp daha sonra dışarı çıkıp normal hayatına devam etme ihtiyacı bu şekilde işliyor. Evet, evde bağırıyorum çağırıyorum, kızıyorum, öfkeleniyorum, belki hiç konuşmuyorum, bunalımda olan bir insan gibi oturuyorum saatlerce, başka şeylerle ilgileniyorum. Sonra dışarıya çıktığımda biraz daha rahatlamış oluyorum ve normal bir şekilde hayata devam ediyorum. Bir tür baş etme mekanizması. Psikolojik olarak hem bana hem de çevremdeki insanlara en faydalı olacak yöntemin de bu olduğunu düşünüyorum.

Babamın siyasal tercihlerinin sonuçlarını yaşıyorum gerçeği eğer normal şartlarda yani normal bir ülkede bu şekilde olsaydı; evet, bu gerçeği kabullenmem çok daha zor olur, buna karşı isyan eder, daha isyankâr, daha anarşist bir tavra bürünebilirdim. Ama ülkenin her yerinden toplu mezarlar çıkarken benim böyle bir lüksüm yok. Gerçekten yok. Yani ben, 12 Eylül mahkemelerine katıldığım zaman orada afiş açarken sağ bir insanın, babamın hakkını aradığım için utandığım oluyor. Neden? 105 yaşında oraya gelen Berfo Ana vardı. Ölülerinin kemiklerini isteyen insanların yanında sağ bir insanın cezaevinden çıkmasını talep etmek bana çok hafif geldi. O insanlardan yeri geldi utandığım oldu. O yüzden ne benim ne de bu durumda olan başka hiç kimsenin bu şekilde yapma lüksü yok. Çünkü o zaman sorarlar insana: yani tamam sen bunları yaşadın da, o insanlar ne yapsın? Sen bu tepkiyi verdikten sonra o insanlardan nasıl bir tepki bekliyorsun diye sorarlar. Sormasalar bile, vicdanının bunu sana soracağından emin olabilirsin. Yani hayata karşı birilerine kızgınlık duymak, neden bu benim başıma geldi, neden öyle oldu demek... Hayır bu değil. Bunu yapmak büyük bir vicdansızlık ister. Biz de o vicdansızlığa sahip insanlar olamayız, olmamalıyız.

Aslında şimdiye kadar keşke dediğim şeyler hiç olmadı desem yalan olmaz. Yani iyi ki babam siyasi bir kişilikmiş, iyi ki bize bunları öğretmiş, iyi ki babammış. Ben hep bu şekilde düşündüm. Hiç babama dair keşkelerim olmadı. Bir tek şu oldu: keşke daha fazla görüşebilseydim. Yine siyasi bir kişilik olsun, yine bize öğrettiği değerler bizde kalsın ama keşke bu kadar kısıtlı ve bu kadar zor yollarla görüşmeseydik. Benim tek keşkem bu olur.

Hukuka güvenmek isterdim ama açıkçası güvenmiyorum. Çünkü hukuk yazılı olan metinlerden çıkıp keyfi uygulamalara dönüştüğünden dolayı, eğer hukuka gerçekten güvenen varsa; yani şu andaki hukukun kesinlikle mükemmel işleyeceğine, herkesin cezasını bulacağına ve adaletin halihazırda işleyen şekliyle yerine getirileceğine inanan var ise aynı ülkede yaşadığımız konusunda şüpheye düşerim. Çünkü şimdiye kadar yaşanan olaylar bize birçok kez öğretti ki bu ülkede "hak hukuk"; "gak guguk" olarak algılanıyor. O yüzden gerçekten hukukun ve adaletin doğru bir şekilde işlemesi hepimizin istediği şey. Benim kendi adıma çok çok istediğim bir şey ama bu, güvendiğim anlamına gelmiyor. Kesinlikle güvenmiyorum. Yani babam normal hukuk kuralları işletilerek -ki, o durumda zaten çıkabiliyordu- cezaevinden çıkmış olsaydı, belki o zaman derdim ki, evet biraz güvenilebilir, bazen yerinde işleyebiliyor. Ama bakıyorum da ülkede ne kadar adli ve siyasi vaka varsa bunlar olması gerekenden farklı, bambaşka şekillerde işleyen yargı süreçlerine tabii oluyor. Ne vicdanın, ne mantığın, ne de uluslararası hukuk normlarının kabul edeceği şeyler oluyor. O yüzden de güvenmiyorum.

İnsanlara da hemen güvenmem ama bunu bir güven problemi olarak görmüyorum. Bunu bir temkin olarak görüyorum. Güvenmem biraz zaman alır. Ama onun dışında güvendiğim insanların sayısı da oldukça fazladır. Beni yanıltanlar da olmuştur ama bu bile bende çok fazla bir güven problemi yaratmadı.

Hiç Unutamadığım Bir An...

Babamın cezaevinden çıkacağına dair umut beslediğimiz zamanlar oldu. Örneğin, 2003'te Topluma Geri Kazandırma Yasası'nın getirdiği sonuç doğrultusunda mahkemenin verdiği cezanın tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkma durumu... Çok umutlandık. Çok fazla beklentiye girdik. Ve çıkmadığı zaman da çok büyük bir hayal kırıklığı oldu bizim için. Daha sonra onun

bir de tekrarını yaşadık 2012'de. 3. Yargı Paketi gündemdeydi. Onunla ilgili Meclis'e gidildi. Vekillerle görüşüldü. Denildi ki bize, Tahir Canan 3 güne 4 güne, bilemedin 1 haftaya çıkacak. Sonra biz avukatımız aracılığıyla yasa çıktıktan sonra öğrendik ki yasa babamı kapsamıyormuş. O şekilde değiştirilmiş. O da ikinci hayal kırıklığı oldu. Aslında ailem beni uyarmıştı ilk olaydan sonra, 3. Yargı Paketi ile ilgili umutlanma demişti ama ben onları dinlemedim, tabii ki umutlandım. Çok büyük bir beklentiye girdim. 2003'ün ardından 2012'de benim için ikinci yıkım oldu bu. E böyle olunca da evet, sürekli aklıma geliyor. Yani her seferinde çok umutlandım ama beklemediğim bir şekilde tersine tepti durum. Ben bunu, bu hayal kırıklığını hiç unutamam. Yani babamla ilgili yaşadığım en kötü hadiselerden biri de sonunda bir şeyin biteceğine inanıp kötü günlerin geçeceğine inanıp daha sonra hiçbir şeyin geçmemesi oldu.

12 Eylül Davası...

Davayı takip ediyorum. Şu ana kadar hem üniversitede olduğum süreçte hem de öncesinde her dava için Ankara'ya geldim. Ailemden hemen hemen her davada bulunanlardan biriyim ben. Annemle ben her davaya katıldık mutlaka. Süreci şu şekilde değerlendiriyorum; 12 Eylül'ün, yargılanması gereken bir şey olduğunun gündeme gelmesi bile çok iyi bir şey. Aynı şekilde Kürtlerin var olduğunun kabul edilmesinde de aynı sevinci yaşamıştım ben. Yani hakikaten bu insanların varlığı bir şekilde kabul gördü ve Kürt demenin yasal olarak yasak olmadığı bir sürece girildi noktasından düşünüyordum. Seviniyorum. Evet, davanın olması gerekiyor ama yargılayanlar yargılanan kişilerin sonucu olduktan sonra ne kadar sağlıklı yürüyeceği konusunda endişeliyim. Çünkü sonuçta 12. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanıyor bu dava. 12. Ağır Ceza eski DGM'dir. Yargılayan yargı organındaki, yargıdaki adaletsizlik, hukuksuzlukların bu kadar fazla olduğu bir dönemde, bu kadar büyük çapta bir dava için doğru bir yargılama veya doğru bir sonuç göremiyorum. Olması gereken nedir, gerçekten vicdanlı bir mahkemeyle, uluslararası hukuk normlarının uygulandığı, sadece darbenin değil, darbe öncesinin, darbe sonrasının, darbenin getirdiklerinin, bunu yapanın, uygulayanın, o dönemde görev yapmış ve görevi ile ilgili hiçbir şekilde itirazda

bulunmamış, verilen her şeyi uygulamış olan kolluk kuvvetlerinden bu işi planlayan, uygulayan, harekete geçiren kişilere kadar herkesin yargılanması gereken bir dava var. Bütün kurumlarıyla, bütün kişileriyle yani gerek gerçek gerek tüzel kişiler için kesinlikle çok kapsamlı bir yargılama olması gerekiyor. Ama yalnızca 1980 yılında öldürülen insanların ailelerinin müdahil olarak kabul edilmesi, darbenin öncesinde bir hazırlığının yapıldığının bile kabul edilmemesi, darbe sonrası yaşananların darbenin bir sonucu olmadığı gibi bir bakış açısı bu davayı kısırdöngüye sokuyor. Hadi hepsini geçelim, sanıkların mahkemeye bile getirilemediği şu dönemde davanın ne kadar sağlıklı olacağı da şüpheli. Yani 105 yaşındaki Berfo Ana'nın ölümünden önce sağlık durumunun elverdiği ölçüde, hemen hemen her davaya gelişi ve içeri ambülansla, serumlarla girişi... Kendisinin sağlık durumu herkes emindir ki Kenan Evren'le Tahsin Şahinkaya'nın durumundan çok daha kötü ama Berfo Ana gelebiliyorken onların bir şekilde getirilemiyor olması elbette ki bu davayı çıkmaza sokuyor. Biraz da göstermelik olduğunu düşündürtüyor insanlara. Ha, kimileri de diyor ki, bu dava baştan aşağı oyun. Olabilir. Ama ben diyorum ki, bu oyunu bozacak olan da o dönemin mağduru olan biz aileleriz. Her ne kadar çok sağlıklı olduğu düşünülmese de, bunu değiştirebilmenin yolu o davaya sahip çıkıp davanın gidişatında rol oynayarak yapılacak şeylerdir. Bunu yapacak olan da o dönemin mağduru olan, o dönemden mağduriyetlerin devamını yaşayanlardır. Çünkü 12 Eylül evet 1980'de yapıldı ama 12 Eylül hâlâ devam ediyor. Hâlâ onun anayasasını kullanıyoruz. Hâlâ onun yaptığı yargılamalar sonucu akrabalarımız içeride. Onun getirdiği şeyler sonucu benim ortanca ağabeyimin omuzu yuva yerinden kırıldı. Cahit ağabeyim gözaltına alındı. Gökhan ağabeyim ülkücüler tarafından kovalandı. O yüzden her okuldan çıktığımda bana kimlik sorgulaması yapıldı.

Ben 1993 doğumluyum. 12 Eylül benim doğduğum, büyüdüğüm dönemde yapılmamış olabilir ama onun sonuçlarını ben de yaşıyorsam bu davada benim ve benim gibi olan, bugün dahi bunun sonuçlarını yaşayan herkesin söz hakkı olduğunu, bu davaya sahip çıkması gerektiğini ve onu gerçekten bir yargılamaya, adaletli bir yargılamaya dönüştürmesi gerektiğini düşünüyorum.

"Ömrümün Sonuna Kadar Babamla Kaçak Buluşacağımızı Düşünüyordum."

*Özgür Doğu**

Babam Dinçer Doğu, yasal bir siyasi parti olan Türkiye İşçi Partisi'nin yöneticisiydi. Yaklaşık olarak 1981 yılından 1983 yılına kadar muhtelif cezaevlerinde tutuklu kaldı. Nihai karardan önce ara bir kararla tahliyelere hükmetti mahkeme ve babamın da içinde olduğu tutuklular cezaevinden çıktı.

Bir süre sonra mahkeme kararı kesinleşti ve babam, 12 yıl ceza aldı. Babam ve birkaç arkadaşı nihai karardan sonra tekrar cezaevine dönmediler. Ta ki 1991 senesinde 141. madde kalkıp dava ve sonuçları düşene kadar babam, ülke içinde muhtelif illerde kaçak

* 1970 doğumlu. Felsefe öğretmeni. Babası tutuklandığında Özgür, 10 yaşındaydı.

yaşadı. Elbette o günlere dair birçok şey hatırlıyorum ama en net hatırladıklarım; Selimiye Kışlası, Davutpaşa Kışlası, Hasdal Kışlası, Metris Cezaevi, beton ve demir. Neyse ki farklı cezaevleri de olsa, hep İstanbul'da kaldı babam. Bir de öyle bir zorluğu var bu işin. Şanslı sayılırız o anlamda.

Darbenin Öncesi ve Sonrası

Çok mutlu, çok keyifli, çok heyecanlı bir aile ortamımız vardı çünkü babamın çok hızlı bir hayatı vardı. Sürekli parti geceleri, dayanışma eylemleri, grevler, konserler... Grev çadırlarında, gösterilerde büyüdük diyebilirim. Babam aynı zamanda Kimya-İş Sendikası'nın da başkanlığını yapmıştı. Evimiz sürekli dolup dolup taşan, sürekli toplantıların, keyifli muhabbetlerin yapıldığı bir evdi. Bir sürü ağabey ve ablanın gelip gittiği, tıpkı Türkiye'nin mikro ölçekli bir örneği gibiydi diyebiliriz. Sokaklar cıvıl cıvıldı, bizim ev de öyleydi. Hiç bitmeyen bir sofra, toplantı ve sohbet halleri... Bir çocuk için aranıp da bulunamayacak bir ortam anlayacağınız. Biz de o ortamda çok politik büyüdük. 6-7 yaşında, Türkiye'nin atom bombası var mı yok mu? Kapitalizm-sosyalizm meselelerini konuşurduk, emperyalizm tartışması yaptığımızı bile hatırlıyorum.

Ama bir karabasan geldi ve bütün bunlar son buldu.

İnanılmaz değişti her şey. Bir kere hem fiziksel olarak değişti hem ekonomik olarak değişti. İnsan görünürlüğü bir anda yok oldu. Kimse kalmadı ortalıkta, en başta babamız gitti. Karanlık bir dönem, sürekli olarak bir hayatta kalma çabası başladı. Babamızı bir şekilde oradan kurtarma isteği... ağabeyimle hayallerimizde hep o vardı: babamı oradan nasıl kurtaracağız? Ağabeyim o zaman 14 yaşındaydı, ben 10 yaşındaydım. Şu anda 42 yaşındayım, hayatımın en büyük değişimidir diyebilirim. Ondan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmadı.

Babamın durumunu biliyordum, her şeyi anlıyordum ama anlamak da istemiyordum. Çünkü dönmeme ihtimali var, duyuyoruz, görüyoruz. Farklı siyasetlerden komşularımız var; ağabeylerimizin, ablalarımızın yurtdışına gittiğini ve ailelerinin uzun süre haber alamadıklarını biliyoruz. Çok yakınlarımız vardı mesela, mektup gelmiyor, mesajlar iletilemiyor. Biz en azından nerede olduğunu biliyorduk. Mesela şöyle bir şey vardı: İlk Selimiye görüşmesini hatırlıyorum. Sabah 07:00 gibi çıkıp gittik, orada top

sahası vardı. Top sahasında yüzlerce belki binlerce aile ve çocuk bekliyoruz. Nizamiye kapısının önünde, bir anne feryat etti, cemse miydi ring aracı mıydı hatırlamıyorum şimdi. Anne, oğlunun siluetini, burnunu, gözünü gördü ve büyük bir sevinç çığlığıyla "Çok şükür" dedi oysa çocuk zincirlerle getirilmişti. Birçok insandan haber alınamıyor. Şubede yok, karakolda yok, hiçbir yerde, hiçbir cezaevinde bulunamıyor. Anne çocuğunun izini bulmuştu ve derin bir sevinç çığlığı atmıştı.

O zaman demiştim ki, en azından babamın adresi belli, nerede olduğu belli, kaybedilmemiş, yok edilmemiş, öldürülmemiş, bizden çok daha zor durumda olanlar vardı. Özellikle gençlik hareketlerinde yer alanlar çok kötüydü.

Anneme, partinin annesi derlerdi. Öyle kadınlar vardır ya, işin politik yanına çok bulaşmamış ama hep toparlayıcısı olmuş, Türkiye'de kültür de böyledir, genelde erkek öndedir. Bizim Valide Hanım da öyleydi. Annemin parti yöneticiliği yoktu açıkçası ama tabii ki Türkiye İşçi Partili ve solcu olarak tanırlardı kendisini. İyi ki öyle olmuş yoksa her ikisi birden gitse çok kötü olurdu. Annemin çok cefakâr bir kadın olduğunu söyleyebilirim, hem işe gidip hem bize bakıp, hem okutup hem evi geçindirip, hem cezaevi sürecinde ülser hastası babama haftanın iki-üç günü torbalarla yemek götürüp hem de kaçaklık yıllarında babamın peşinden o dönem hangi şehirdeyse o da cuma günleri iş çıkışı babamın yanına giderdi. Çoğu zaman giderdi, gidişini bilirdik; fakat hangi şehre gittiğini bilmez ve sormazdık.

Cezaevi sürecinde babam içerideyken, annem çalışıyor, bize de dayım, teyzem, anneannem yakın ilgi gösteriyordu. Aile fertleriyle aynı semtte olmamız bizim için büyük şanstı. Bir de babamın arkadaşlarından birkaçı sürekli eve gidip gelir, ilgilerini eksik etmezlerdi. Ekonomik anlamda berbat bir duruma girdik. Evet bir dayanışma vardı ama bu daha çok moral ağırlıklıydı. Herkes belli bir standartta yaşıyordu. Ne yazık ki kimsenin kimseye çok bir faydasının olmadığı bir dönemdi diyebiliriz. Yalnızca moral anlamında, buradayız anlamında bir destekti.

Aç kalmadık ama sıkıntılı bir dönemdi. 13 yaşından beri çalışıyorum. Yakında emekli oluyorum bu sebepten dolayı. Avantajlarından bir tanesidir bu. Lise hayatımda da, üniversitede de sürekli çalıştım. Üniversiteyi çok uzun sürede bitirebildim. İki kardeşiz. Ağabeyim de öyledir. O da 10 küsur senede bitirmiştir üniversiteyi.

Çocukluğum harika bir kooperatif sitesinde geçti. Kimya-İş, babamın ve arkadaşlarının yaptığı bir kooperatifti. Orada ağırlıklı olarak, kimya iş kolunda çalışan işçiler ve farklı siyasetlerden de olsa, sol geleneklerden gelen insanlar otururdu. Biz mesela, 7-8 yaşında, "bizden, bizim ekipten" diye tanımlardık insanları. Doğal olarak 12 Eylül geldiğinde "aa ne oldu şimdi" diye şaşırdığımız bir durum olmadı. Hatta bize karşı "kötülük" olarak yapıldığının fazlasıyla farkındaydık.

Fakat çok manidardır, bence bu işin psikolojik boyutuyla da ilgili bir şey, Ertürk Yöndem'in yaptığı programlar vardı. O dönemde hem PKK olayları hem Türkiye'deki cezaevlerinden itirafçıların pişmanlık röportajları ve Tariş direnişinden görüntüler falan TRT'de sürekli jenerik yapılıyordu. Ben hatırlıyorum, bütün bu güya uyanıklığıma, bilinçli halime rağmen, "Ya bizim pederler de neler yapmış, ya acaba böyle şeyler yapmış mı?" diye sorgulamıştım çok kısa bir süre de olsa... Ciddi bir dezenformasyon, psikolojik harp yapıyorlardı ve onu yaşayan ve ona maruz kalan herkes doğal olarak keşke bu işlere bulaşmasalardı diyorlardı. Dünyada çok başarıya ulaşmış ender çalışmalardan biridir diye düşünüyorum. Babasını oğluna, oğlunu babasına terörist diye tanıtan bir operasyondu.

Darbe sürecinde ve sonrasında aynı sitede yaşamaya devam ettik. 188 daireden oluşan, herkesin birbirini çok iyi tanıdığı, babamın saygı ve hürmet gördüğü bir yerdi. Ee biz de çok sevilen çocuklardık. Hayatımızdaki diğer kötülüklere rağmen en olumlu şey o kooperatifin içinde büyümemizdi. Sitenin kocaman bir bahçesi vardı. Okuldan gelir, bütün gün bahçede oynardık. Akşama annem işten gelince yemek için toplardı bizi. O yüzden dağılmıyorduk hiç. Bir sürü arkadaş, bir sürü tanıdık, akraba vardı, çok keyifliydi. Bir tür köy gibiydi orası. İstanbul'un içinde korunaklı, kendi içinde davranış kuralları, kültürü olan bir köy gibiydi.

Darbe sonrası herhangi toplumsal bir baskı ve dışlanma yaşamadık, çok şanslıydık. Hatta övünerek ve gururla dolaşırdık. Büyüklerimizin sürekli olarak bir kollama, göz kulak olma durumu vardı. Hani "babası yok" demiyorlardı ama bunu hissetiriyorlardı bize. Hoşlarına gitmeyen bir durum olduğunda "Hareketlerine dikkat et!" diyerek beni hizaya çeken iki ağabeyimizi hatırlıyorum. 16 yaşında mahallemizden bir kız arkadaşla ilk kez flört ediyordum, flört denirse artık, işte oturup sohbet ediyoruz mahalle-

de. Ağabeyler beni kenara çekip, "Dikkat et davranışlarına, hani kızın babası sorun çıkarırsa başımız belaya girmesin!" demişlerdi. Bir anlamıyla yakın takip söz konusuydu.

Babamı İlk Ziyaretim

İlk görüşmeye gittiğim yer Selimiye Kışlası'ydı. İlk görüş anı çok keyifsiz bir andı. Görüş günü sabah giriyorsunuz sıraya, çok düzensiz, gayri organize bir durumda isminizi yazdırdıktan sonra giriyorsunuz görüşmeye ama bu 6-7 saat, bazen 8 saati buluyor. Akşama kadar çayırın üstünde bekliyorsunuz. Perişan bir durum. Tepede sıcak, susuz, yemeksiz...

Saatler sonra bizi içeri aldılar. Aramalar, kontroller, evraklar, kâğıtlar berbat bir gerginlik; umutsuz, karanlık bir bekleyiş. Nereye, kimle nasıl gittiğimizi bilemeden askerlerin eşliğinde koridorlardan geçtik. Çok kalın duvarlar hatırlıyorum. Orası dehşet bir yerdir. Sonra bir tel örgüye geldik. Kocaman bir salonu enlemesine iki sıra tel örgüyle ikiye bölmüşlerdi. Bekliyoruz. Karşıdan getirdiler tüm tutukluları. Yaşadığım en yıpratıcı andı. Benim babam cezaevine girmeden önce pala bıyıklı, saçları dalgalı bir adamdı. Bir geldi, saç yok, bıyık yok, cezaevine girmeden önce de bir tüberküloz vakası atlatmıştı, 40-50'li kilolara düşmüştü, sırım gibi bir adamdı. Saçsız, bıyıksız ilk kez görüyordum babamı. İlk kez onu bizden aldıklarının bu kadar farkına varmıştım. Ben dizlerimin üzerine çöküp ağlamaktan baygınlık geçirdiğimi hatırlıyorum. Annem ve ağabeyim benimle uğraşmaktan görüşme yapamadılar. Çünkü sürekli ağlıyorum. Kabul edemiyorum. Birincisi, babam niye orada; ikincisi niye saçlarını kesmişler, niye bıyıklarını kesmişler? Tanınmaz bir hale getirmişler. Açıkçası esir almışlar babamı. Bizim ilk 15 dakikamız böyle geçti. Hatta eve kadar da fenalık geçirerek, ağlayarak, hıçkırarak gelmiştik. Hiç kabul edememiştim.

Fakat yavaş yavaş alıştım sonraki görüşlerde. Genellikle cuma günleriydi görüşler ve ailecek giderdik. Tabii ağabeyim delikanlı olmaya başlayınca ekmeye başladı bizi. Okul var, ders var, sınav var. O da çok kötü bir dönem, ergenlik dönemindeydi. Annemle biz hiç hafta sektirmeden her görüşe gitmişizdir. Her hafta bir mektup, bazen iki, sınavlara ve Fenerbahçe'nin durumuna göre, haftanın olaylarını içeren mektuplar yazar gönderirdim. Annem

tezgâhın önünde yemek pişirirken ben de arkasındaki yemek masasında çizgisiz dosya kâğıdının altına çizgili şablon koyarak yazardım. Çünkü babam mektubun biçimine, özenine çok önem verirdi. Yazdıklarımı gelecek görüşte düzeltir, şunu böyle yazmışsın, oradaki "de" ayrı yazılacak vb. uyarılar yapar, hatta el yazımı eleştirirdi. Ayrıca mektuptaki her cümleyi yazmadan önce anneme söyler öyle yazardım zira gelen ve giden tüm mektuplar okunarak teslim ediliyordu.

Selimiye Kışlası çok uzaktı bize. Ancak babam Davutpaşa Kışlası'na alınınca zorluk bir derece azaldı. Davutpaşa Kışlası nispeten daha tercih edilir bir yerdi. Merter'de oturuyoruz ve Davutpaşa Kışlası eve yürüyerek 45 dakika. O zamanlar minibüs yok o hatta. Her cuma sabahı görüşe giderdik yürüyerek. Tabii okul yok o gün. Ya da yetişirsek son bir iki derse girebiliyorum. Yine tarlaya yayılırdık. Kocaman bir sahra çadırı kurulur Ayvalıdere'ye doğru. Orada kayıt işlemleri vs. yapılır. Nizamiye girişinde çok güzel bir kantini vardı, bildiğiniz asker kantini, hoş yanları da vardı: Orada işte salçalı tost yiyip sonra cemseye binmek gibi. Çünkü cemseyle yukarı çıkartılıyoruz. Bunlar işin eğlenceli yanıydı. Artık ağlama nöbetleri de bitmişti. Alışmıştık duruma, kanıksamıştık. Ondan sonra ağladığımı hiç hatırlamıyorum. Haftada bir görüşüyoruz. Başçavuş iyi günündeyse "Sarılabilir miyiz?" diye sorardık. Metris gibi değildi orası. Kışladan bozma bir cezaevi çünkü. Haydi falan deyip bizi babamın yanına salardı. 15 dakikayı sarılarak, öpüşerek geçirirdik. Başçavuş iyi gününde olursa tabii, olmazsa yok. Onun ağzından çıkan bir emre bakardı. Sonraki bütün ziyaretler nispeten keyifli geçti. Sorun yaşamadık. Böyle yoğun bir hüzün yoktu açıkçası. Normalleşmişti. Yaşıtlarımızla oyun oynayarak beklerdik. Pınar Selek, Bekir Yenigün'ün oğlu İlker ve şu an anımsayamadığım bir sürü yaşıtım, nizamiye önü bekleme arkadaşlarımdı ve hep beraber beklediğimiz için oynayarak geçiriyorduk zamanı. Hatta askerlerle bile top oynadığımızı hatırlıyorum. Öyle bir durumumuz vardı.

Görüşme için çok sınırlı bir zaman vardı. Başçavuşun düdüğüyle son bulurdu. Nasılsın iyi misinle başlayan, nasıl gidiyor dersler, bu hafta maç seyrettin mi, top oynadınız mı, kim yendi ile devam eden konuşmalardı. Onun dışında gündelik hayatta neler yapılıyor, evdekiler nasıl diye konuşurduk. Çünkü akrabalar göremiyor, soyadı tutmadığı için giremiyorlardı görüşlere. Annean-

ne, dede muhabbeti, teyzelerle, dayı muhabbeti. Sıradan şeyler. El sallayarak gönderirdik onları. Yaşımız da küçük olduğu için baba nasılsın, iyi misin, burada iyi bakıyorlar mı size, politik bir baskı var mı içeride, durumunuz nasıl diye de sormayı hiç aklımıza getirmedik. Belki büyük olsaydık bu sohbetleri yapardık ama...

Babam Kaçıyor

1983 senesinde sınıfta kalmıştım. Okulu da çok kötü etkiliyordu bu durum. Haftanın bir günü derslere giremiyorum ya da eksik giriyorum, kafada sürekli keyifsiz bir durum var. Ders de çalışamıyoruz. Babam içerideyken 1.5-2 sene sürekli baskın yedik. Kendisi içeride, cezaevi belli, nerede tutuklu olduğu, adresi belli; fakat neredeyse 15 günde bir gelirlerdi gecenin 3'ünde babamı aramaya. DİSK yöneticiliği de yapmıştı babam, bir yerde yaptığı bir konuşmadan dolayı bir masa arıyor ama öbür masa çoktan tutuklamış zaten. Biz gecenin 3'ünde kalkarız, kasklı, silahlı adamlar evin içine girer. Ranzamız vardı, in aşağı derler, dizerler bizi. 3 kişilik bir aile, saat 4'e 5'e kadar sorarlar, nerede babanız? Anlatırız, cezaevinde diye. Telefon yok, bilgisayar yok, adamları ikna edip gönderene kadar bir hal oluruz. Hatta annem "Oturun çay için istiyorsanız, sabah olsun bir yerden telefon açın, öğrenin adamın nerede olduğunu" derdi. TİP yasal bir parti olduğu için, aşağılayıcı, tahkir ve tezyif edici ifadelerden kaçınırlardı ama yine de silahlı çelik yelekli kasklı ve tabii ki sevimsiz adamlardı. Çocuğuz ve sabahın köründe gözümüzü açınca tüfekli adamlarla karşı karşıyayız. Thomson derdik o zaman, bilmiyorduk o silahlar neydi ama filmlerden görmüşüz.

Taciz ediyorlar açıkça bizi. O süreçte teyzemlerde, dayımda kaldık bir süre. Önce büyük teyzeme, sonra diğer teyzeme gidiyoruz. Farklı evlerde yatıp kalkıyorsunuz, ders mers çalışamıyorsunuz. Kitap defter hak getire. Orta ikide sınıfta kaldım. O sene de bütünleme diye bir şey yok, beklemeye kalıyorsunuz. Okul olmayınca ben de bir deri atölyesinde çıraklığa başladım. Keresteciler sitesinde 20-25 kişinin çalıştığı bir atölye. Temizlik, çay, kahve servisi, götür getir yapıyorum. O tecrübeden sonra sınıfta kalmak şöyle dursun, zayıfım dahi gelmemiştir neredeyse. Aklım başıma gelmişti çünkü. Hatta ustamız kenara çekip "Bak çocuk -bana bir yıl boyunca hiç adımla hitap etmemişti hep çocuk demişti- der-

sini çalış okulunu oku buralar sana göre değil!" demişti. Film repliği bildiğiniz. Bu arada babam da mahkemenin beklemediğimiz bir tahliye kararıyla kısa süreliğine de olsa serbest kaldı. Kısa bir süre birlikteydik anlayacağınız bu tahliye sayesinde.

Babamın davasında ara karar çıktığında kendisi ve arkadaşları bir ceza bekliyorlarmış ama biz artık olmaz, babamız geldi, bir daha cezaevine dönmez diye düşünüyorduk. Bu tahliye kararından sonra, mahkeme nihai kararını verdi ve ceza kesti. Başkanlık Kurulu üyelerine 12 yıl, diğerlerine 8 yıl verdiler yanılmıyorsam. Bu karar çıkmadan önce bütün ekip önlem almış, başka evlere geçmişler.

Çok iyi hatırladığım ayrıntı, mahkûmiyeti kesinleşmeye yakın, bir sabah babamla beraber çıktık evden. Ben çalıştığım deri atölyesine gidiyordum. Onun elinde bir çanta vardı ve tabii ki anlamıştım bir yere gideceğini. Baba dedim ne oldu? O çantanın manası şudur, ya kaçacaktır, ya cezaevine girecektir ya da gözaltına gidiyordur ama bir şey vardır mutlaka. "Bir süre görüşemeyeceğiz oğlum" dedi ve sokağımızın köşesine kadar geldik. Ben yukarı çıkacağım, Keresteciler Sitesi'ne, o aşağıya gidecek belli. "Ne kadar süre görüşemeyeceğiz baba?" "Bir süre, ben size haber verene kadar yokum, annenize iyi bakın!" dedi. Çok uzun olacağını biliyordum. Hissediyordum onu, çünkü babam kolay kolay böyle cümleler kurup gitmezdi. Sarıldık, öpüştük. Durdum ve baktım arkasından. Arkasına dönüp bakan bir adam değildir, ben ona bakıyorum, o bana bakmıyor. Atölyeye kadar gittim ama ağlayarak gittim. Dönmeyecek, muhtemelen, bu daha da uzun sürecek diye düşündüm. Hatta o gün beni atölyeden eve geri gönderdiler. 13 yaşındaydım, soruyorlar söyleyemiyorum, babam gitti diyemiyorum. Ustalar da şaşırdılar kesintisiz ağlamama, sen eve git yarın gelirsin, dediler.

İşte o gün başladı bizim kaçaklık serüvenimiz. Çok maceralı, aynı zamanda eğlenceli, bayağı hafiye bir dönemdi. Babam gittikten birkaç ay sonra bir haber geldi. Bizi, rahmetli olmuş bir ahbabımızın evine götürdüler, orada bir gün bekledik. Fakat biz ne olduğunu bilmiyoruz. Bugün burada yatacaksınız çocuklar dediler. Orada yattık. Sonra birileri geldi, bizi aldı. Başka bir teyzemizin evine gittik, orada da birkaç saat bekledik, sonradan anladık ki, babam gelecekmiş. Aylar sonra babamı gördüm. Haber de alamıyoruz çünkü bu süreçte. Bizim evimizde telefon yok. Sonra tabii o

ev de pek güvenli olmadığı için kısa bir süre öpüşüp koklaştık, hal hatır sorduk. Sonra gitti babam.

Farklı kanallardan gelen haberlerle, kuryelerle son derece acemi bir şekilde İstanbul'un farklı bölgelerinde buluşmalar tayin etmeye başladık. Mesela bir hafta haber geliyor, bir sonraki cumartesi Beyoğlu'nda Lale Muhallebicisi'nde buluşuyoruz. 13 yaşındayım bunları yaparken. Kadıköy Altıyol'da buluşulacak. Önce sen gideceksin, 2-3 araba değiştireceksin. Mutlaka senden sonra başka kimsenin binmediğine emin olacaksın, emin olduktan sonra önce farklı bir yöne yürüyeceksin sonra bir köşe bulup döneceksin, gideceksin önce sen oturacaksın. Seninle aynı dükkâna giren olursa çıkacaksın oradan. Muhallebicide oturuyorsun, lokantada oturuyorsun ya da çay bahçesinde oturuyorsun, seninle birisi oturmuşsa gideceksin. Bütün bunları öğrendik. Maçlar önemliydi. Ne kadar kalabalık bir kitle olursa o kadar iyi oluyordu. Maçlarda buluşuyorduk. Fenerbahçe taraftarıyız, sürekli maça gidiyorduk. Atlas Sineması, Bakırköy'de çay bahçeleri... Özellikle Beyoğlu buluşma mekânımızdı. Haftada bir, 15 günde bir buluşurduk. Boğaz'da balık tutmaya giderdik. Orada kalabalık oluyor ya hafta sonları, herkesin içinde, o curcunada yok oluyorsun, kayboluyorsun.

Özgür Doğu anne ve babasıyla "kaçak tatil"lerin birinde

Sonraları telefon da kullanmaya başladık. Sitedeki tek telefon kooperatifin yönetim odasındaydı. Babam, bir hafta önceden haber gönderiyordu bize, oraya telefon açacağım, git orada bekle diye. Mesela 11:30'da telefon açacak. Ben 11'de oradayım, binanın önünde, bekliyorum. Orada da teyzem oturuyor, komşuların hepsi tanıdık, telefon zırrr diye çalardı. Bu bana deyip telefonu alırdım. Yönetimdeki görevli adam bakar, o da muhtemelen babamın arkadaşı. Bir telefon bekliyordum da deyip konuşmaya başlardım. O günlerde bugünkü kadar dinlenme durumları teknolojik olarak mümkün değildi. Ayrıca söz konusu telefon, bizim oturduğumuz binada değil başka bloktaydı. Devletin de pek aklının ermeyeceği kadar uzaklıktaydı. Babam arar, oğlum şuraya, şu saatte gel derdi. Ama bu artık ortamın iyice gevşediği dönemlerdi, diyebilirim. 1980'lerin sonu. Kuryenin dışında telefonla da buluştuğumuz dönemler bunlar. Tabii normalde buluşmalar, her buluşma sonunda belirlenen yer ve günde oluyordu aslında. Yani ayrılırken haftaya Taksim'de şurada, şu saatte diyor ve ayrılıyorduk. Sözünü ettiğim kurye ya da telefonlar genellikle beklenmedik durumlar, aksaklıklar ve program değişiklikleri için kullanılıyordu.

Yazları annemin 1 ay tatili vardı. Onlar bizi bırakıp bir yerlere giderlerdi. Söylediğim gibi bilmezdik biz. Sonradan biraz daha büyüyünce o ekibe ben de katılmaya başladım. Beraber tatil yapıyorduk. Ege'de Necati Demirel, Reşat Uygun, İzmir'de birçok partili büyüğümüzün yardımlarıyla babamla birlikte olabiliyorduk. Onların hakkı ödenmez.

Aşağı yukarı 8 yıl sürdü bu. Babamın ceza aldığı 141. madde 1991'de kalkana kadar öyle de devam etti.

Bunun tatsız bir olgunlaşma sağladığını düşünüyorum. Mesela çocukluğumda çok kalabalık bir arkadaş grubum vardı. Mahallede her akşam neredeyse 20-30 kişilik bir kalabalık oluştururduk. Herkes can ciğer birbiriyle ama benim çok gizli bir dünyam var. Gizemli bir gündemim var. Birçoğu babamı yurtdışına çıkmış biliyor mesela. Ama biz yurtiçindeyiz. Bir şekilde haftada bir buluşuyoruz, 15 günde bir buluşuyoruz, farklı illere gidiyoruz, o illerde kalıyoruz. Bir yandan böyle cezbedici bir gizemi var işin. Mesela herkes sabahleyin buluşuyor, top oynuyor, Özgür yok. Arkadaşlarım soruyor: "Neredesin oğlum yaa?" "Kursa gidiyorum, annem kursa yazdırdı beni" diyorum. Geliyorum deyip ektiğim arkadaşlarım olurdu. Tam şortu giyiyorum, ayakkabıyı giyiyorum top

oynamaya gideceğim, o arada gitmem gerektiğini öğreniyorum. Taksim'de bir yerde buluşacağız babamla. Dönüşte arkadaşlarım soruyor tabii: "Neredesin oğlum?" "İşte annem bir yere gönderdi." Durum bu sürekli. Arkadaşlık çok iç içe geçtiği için hesap da sorulan bir durum. "Neredeydin, hani sen maça gelecektin?" Halbuki babamla buluşmuşum, akşam dönüyorum eve. Ya da bir gün sonra dönüyorum, bir yerde kalıyoruz mesela. Güvenli bir yer olursa geceyi birlikte geçiriyoruz. Babamla beraber, sarılıp uyuyoruz. Sonuçta arkadaşlarına, en yakın olduklarına bile söyleyemiyorsun.

O günlerden kalma şekilde, baba imgesi çok hassastır bende. Babamın hassasiyetini atamadım hâlâ, büyük bir özlemdir. (Ağlamayla kesiliyor) Bir de ergenlik dönemi, depresyon vurmuş kafana, kendini kanıtlayacaksın, mesela anaya küfredilme, bacıya küfredilme hassasiyetleri vardır ya, bir gün bir olayda babama küfrettiler, ben kendimden geçtiğimi hatırlıyorum öfkeden, sonra dediler ki oğlum herkes anasına küfredilince kızar, cinayet çıkar, seninki ne iş? Benim için çok ayrı bir yer, baba. O dokunulmazdır. Tutkuyla bağlıydım babama. Akşamları sürekli ağlar, sürekli hesaplar yapardım, kaç gün oldu diye. Cezaevinin, mahkemenin sürdüğü dönemde hükmün ne zaman verileceği belli değil ya, bir an önce hüküm versinler de bilelim ne zaman bitecek diye düşünürdüm.

Evet, kaçaklık döneminde görüşebiliyorduk, beraber uyuyabiliyorduk. Haftada bir, 15 günde bir, ayda bir neyse ama ne zaman bitecek bu belli değil, çok kötüydü. Ben ömrümün sonuna kadar kaçak buluşacağımızı düşünüyordum. Çıkışı olmayan bir durum, ışığı olmayan bir tünel gibi.

Ağabeyim, benden 4 yaş büyük olduğu için, o dönem artık iyice delikanlı olmuştu. Hatta babam "Ağabeyin nerede oğlum, niye gelmedi?" diye serzenişte bulunurdu. Yaş gelmiş 17'ye. Artık o buluşmaların hepsine ben gidiyordum açıkçası. Ağabeyim çok az gelirdi. Daha çok pederin peşinde ben giderdim, o yüzden ayrı bir yeri vardır benim onda, onun da bende.

Okul

Okul dönemi çok keyifsizdi, şundan dolayı, polisler sürekli okula gelirlerdi. Okulda beni sorguya çekmeye çalışırlardı. Dersten çıkartırlardı, müdürün odasına, oğlum gel bakalım sen diye. Orada iki tane kelli felli adam oturur, "Özgür sen misin, gel bakalım koçum, ya baba yokmuş, nerede senin baban?" Aynen böyle

göstermelik babacan tavırlarla sorgularlardı. "Babam yok, kaç yıl oldu görmüyorum ben babamı" diyordum. Periyodik ziyaretler yapıyorlardı. Ve arkadaşlarım da biliyorlardı babamı sormaya geldiklerini. O zamanlar sürekli "aldılar götürdüler" diye bir şey duyduğumuz için ben çok endişelenirdim. Hâlâ var gerçi de, o zaman çok yoğun bir "alma götürme" vardı.

Mesela ben şeyi düşünüyordum; alsalar götürseler ben ne yaparım? Kim nereden bulacak beni? Zorlasalar, muhtemelen bir hafta önce Lale Muhallebicisi'nde buluştuğumuzu, oradan çıkıp maça gittiğimizi, babamla şu evde kaldığımızı falan söyleyebilirim, çünkü büyük bir ihtimalle yapacakları işkenceye dayanamam diye düşünür tadım, keyfim kaçardı. Bayağı gerilirdim o zamanlar. Gelmese şu adamlar keşke, ne zaman gidecekler derdim. Böyle 15-20 dakika sorgulanırdım, okulda ve okul müdürünün önünde üstelik. "Size kim bakıyor, eve kimler geliyor, kim yardım ediyor size?" Ben de söylüyorum işte: "Anneannem geliyor, dedem geliyor, dayım var sağ olsun." Çok profesyonelleşmiştim o konuda yani onlarla ilişki konusunda, ağabeyim de öyleydi. Tabii koşullar özel yetenekler geliştirmenize de sebep oluyor. Bu profesyonellik daha eskilere dayanıyor. Mesela hızlı ve tutarlı şekilde senaryo oluşturmak konusunda bayağı ustalaşmıştım. Hiç unutmuyorum, babam cezaevine girdikten sonra annem bizi alıp dayımlarla, kuzenlerle tatile çıkarttı. Hava değişimi olsun, üzerimizdeki keyifsizlik dağılsın diye. Ben de feci sosyal bir oğlanım, yaşı büyük küçük herkesle sohbet, muhabbet ediyorum. Bir gün kaldığımız motelin önünde balık tutuyoruz, yaşı benden bayağı büyük bir adamla da ahbap olmuşuz işte, sen kaç tane tuttun ben şu balığı tuttum falan. Öbürsü gün, ya dedi adam, annen, ağabeyin burada, baban nerede senin? Sanırım ya bir ya iki saniye sürmedi bile cevap vermem. Ha babam çok yoğun şu an, yurtdışında akü pazarlıyor dedim. O kadar spesifik bir sektör ve konu ki. Adam hiçbir şey soramadı. Vayy dedi ve sustu. O güne kadar ne bununla ilgili bir hazırlık ne bir çalışma yapmış değildik; fakat anında yazıp oynayabiliyordum.

Kısacası polislere karşı da öyleydik. Asla bizi aşağılayamıyorlardı. Biz onlara karşı dik durmaya çalışıyorduk. Bu bize çok iyi geliyordu. Onlara direndiğimizi hissediyorduk. Konuşmadık onlara, başardık diye düşünüyorduk. Sonra ayaklarını kestiler. Bu adamlara ulaşılamayacağını düşündüler ya da çok da ihtimam vermediler, bilmiyorum.

Kendi kuşağım içinde kendimi değerlendirmek durumu yıllardır keyif kaçıran bir şeydir... Hep ben aykırı, hep ben öteki, hep ben farklı, hep eksik.

Derli toplu yaşayan ailelerin çocuklarıyla aynı sınıfta okuyorsunuz ortaokul ve lisede. Herkesin annesi ve babası ödevlerden tutun da dönem çalışmaları, veli toplantıları, karne gibi işlerin içinde. Bizde öyle bir şey yok, herkes kendi işini görüyor. Ağabeyim lisesine gidiyor, derslerini veriyor. Hani böyle vardır ya velinin gözü üstünde... o durum yok. El işi dersleri, sanat dersleri vardır. Bir bakarım sınıftaki arkadaşlarım el işi kâğıtları, ipler, yapıştırıcılar, makaslarla gelmiş, bende hiçbir şey yok. O zamanlar marketler yok ama kırtasiyelere gidiliyor her şey paket olarak alınıyor. Şimdi ben bunu anneme söylemem, babam zaten yok, varsa harçlık, gidilir alınır ama o da her zaman yok, hallederiz yarın bir şekilde diye gidiyorum okula. Ya bunların hepsi anlaşarak mı alıyorlar diye düşünüyordum çocukken, bunların hepsi birbirinin akrabası mı? Her şeyleri aynı, standart. Bende niye yok? Böyle bir izlenim oluşmuştu bende.

Hepsi ortak bir organizasyon yapar, ortak bir etkinlik yapar ben dışarıdayım, çünkü başka bir gündemim var, başka bir durum söz konusu. Hep onu hissetmişimdir. Bir de, dünyaya bakış olarak da çok farklıydık. Mesela, İnkılap dersleri ve din dersleri benim için çok eğlenceli ve çerez derslerdi. Hatta sınıfta birkaç kafa dengi arkadaş da olduğu için sürekli o dersleri birbirine katar, sürekli tartışma yaratır, kavga dövüş çıkartırdım. Çünkü resmi ideolojinin söylediği neyse devlet ne söylüyorsa herkes onu söylüyor. Ertürk Yöndem mevzusu. Biz sürekli aykırı tipler, huzursuz tipler, sorun çıkartan tiplerdik ama ona rağmen gıcık bir Özgür'den ziyade sevilen, keyif alınan, hep saygı duyulan, çevresi arkadaşla dolu olan bir Özgür olmuşumdur. Mesela okulda hiç faşist yoktu ama en sıradan apolitik arkadaşımız bile bize çok saygı duyar, korktuğundan da değil, derdi olduğu zaman bize gelirdi, konuşurdu. Alevi mesela, mum söndü dediler, hop çocuğu takla attırırdık. En sıradan arkadaşlarımız bile, bütün bu aykırılığımıza rağmen yakın dururdu. O açıdan keyifliydi açıkçası.

Biz çok kalabalıktık, niye, öyle bir iklim vardı çünkü. Her sokakta en az bir düzine ağabey vardı, onlardan etkilenirdik. Mesela kola içmeme kararı aldığımızı hatırlıyorum ben. 18 yaşına kadar kola içmeme kararı alınır mı? Üstelik kola çok lezzetli bir şeydir,

maçtan sonra içilir falan, yok, anti-emperyalist bir tavır göstereceğiz deyip bir grup arkadaş kola içmedik. 16-17 yaşında AKM'de Sovyet filmleri, Polonya filmleri denk geldi, koşa koşa Doğu Bloku filmlerini görmeye gittiğimizi hatırlıyorum. Çok angaje bir pozisyon alışımız vardı.

Girme Sırası Bende

En kötü tecrübem liseydi. Kalabalık bir grup oluşturduk, tabii o zaman iyice büyümüştük, 17 yaşındaydım ben, lise 2, Tozkoparan Osman Ülkümen Lisesi'nde. Çok solcu arkadaş vardı ve ciddi bir örgütlenme yapmıştık. Biz de Türkiye İşçi Partisi'ni yeniden kurma peşindeyiz. Ben ve birkaç arkadaşım, Behice Boran'ın gelişkin demokrasi tezini tartışıyoruz. Partinin tüm yöneticileri hapiste ya da yurtdışında, doğal olarak bu işi yapması gereken, durumdan vazife çıkarması gereken birileri olmalı diye düşünüyorduk. Meğer orada parti varmış bizim haberimiz yokmuş. 1987, 1 Mayıs'ında da karanfil eylemi yapacağız diye karar aldık. Herkes birbirine karanfil verecek, kömürlükte birbirimizi kucaklayıp sarılacağız, bayramın kutlu olsun diyeceğiz. Fakat bundan birkaç hafta önce yaptığımız toplantıda farklı gelenekten gelen arkadaşlar dediler ki: "Oğlum böyle olmaz, bu ne pasifist eylem, yazı yazalım." Dedik ki yapmayın arkadaşlar, okulun duvarına yazı yazarsak bizi kaparlar anında. Velhasıl onların goşist olduğunu ve bu goşizmin bizi kötüye götüreceğini söylüyoruz. Büyüklerimizden duyduğumuz kelimeler bunlar. Bunlar dediler ki o zaman vazgeçtik yazmayacağız yazıyı. Siz 3. derste çıkarsınız, arkada buluşuruz, okulun kömürlüğü var, orada birbirimize sarılırız, bayramlaşırız. Hademenin oğlu gördü bizi, son ders Milli Güvenlik yazılısı vardı. Çok iyi hatırlıyorum, müdür yardımcısı geldi bizi çağırdı, liste var elinde, eyvah dedim. Cebimde de kırmızı karanfil, hocam lütfen, bir tuvalete gideyim dedim, hemen apış arama soktum karanfili. Şimdi fısıldasak, karanfilleri yok edin desek olmayacak, yok edemeyenler oldu tabii. Bizi aldılar götürdüler 1. Şube'ye. Ben zannediyorum ki, oğlan bizi gördü, bunlar birbirine kırmızı karanfil verdi diye çağırıyorlar meğerse gece karar değiştirmişler, okul dışından gelen arkadaşlar, demişler ki böyle olmaz, yazalım bir yazı. Altına da EGÖ diye imza atmışlar. "Yaşasın 1 Mayıs" EGÖ. Biz bilmiyoruz tabii. Haberimiz yok. Eylemci Gençlik Örgütü. O gece karar verilmiş, 4 arkadaş, hızlı çocuklardı onlar. 146'dan aldılar bizi. 17 yaşındayım. "Eğiti-

mi kim verdi? Lenin'in kitaplarını okuyan Özgür Doğu." En başta adım var. Sonra hiyerarşi geliyor. 7 gün kaldım ben 1. Şube'de, 7 gün işkence gördüm. Elektrik değildi belki ama gün ortalaması 5-6 saat dövüyorlardı bizi. Çocuk olduğumuz için çok ağır geldi bize o. Tam DGM'ye gideceğiz, bizi bir masanın önüne çıkarttılar, boya ve fırça var. Okul dışından gelen arkadaşlar gece yazılama dönüşü yakalanmışlar ve falakada konuşmuşlar. Demişler ki biz, Özgür'le Ahmet'le, Mehmet'le beraberiz. Neyse bizim o ekipten olmadığımızı, bunun salakça bir şey olduğunu söyledik. Çünkü polisler EGÖ kim diye soruyorlar. TKP masası geliyor diyor ki var mı tanıdık kimse, DS masası, TKEP masası geliyor, hepsi soruyor. "Oğlum kimsiniz söyleyin?" En son dedik ki, biz solcuyuz ama örgütle bir alakamız yok. Tam çıkartacaklar basının önüne, oh dedim basın görürse kaybedemezler bizi, en azından onu biliyorum, dediler ki Özgür Doğu'yu getirin. Aklımda da 7 gün boyunca şu var: babamı sormadılar, büyük şans! Bu arada evlerimizi bastılar, gittik, bütün dergileri topladılar. Gazeteleri topladılar, odamdaki bütün fotoğrafları, Ahmet Kaya'ları söktüler vs. Komiser, gözlerimiz kapalı tabii bantlıyorlar, "Ulan..." sağlam küfür etti, "Senin baban yokmuş" dedi evde. "Sen niye ailemiz 4 kişilik dedin" diye sordu. "Valla komiserim bizim ailemiz 4 kişilik: annem, babam, ben ve ağabeyim. Ama bana evde kaç kişi yaşıyorsunuz diye sormadınız ki. Benim ailem 4 kişilik ama evde 3 kişi yaşıyoruz ve babam yok, babam kaçtı, gitti. Ne para gönderiyor, ne pul," bu da bizim kullandığımız bir argümandı. "Muhtemelen evlenmiştir. Bıraktı, unuttu bizi gitti" diyorum. Sen yalan söylüyorsun diye beni güzel bir haşladılar orada. Dövdüler. Fakat bir yandan da komiserim bekliyorlar, diyor bir başkası, dışarıda gazeteciler var. Kurtuluşum oldu, neyse ki son gün fark ettiler bunu, daha önce fark etmemiş olmaları çok mucizevi bir şey. Yoksa sağlam döverlerdi, bir şekilde almaya çalışırlardı. Velhasıl, biz çıktık DGM'ye, DGM bizi saldı gönderdi ama iki arkadaşımızı tutukladılar. Haybeye yattılar, bir seneye yakın, örgüt kurmaktan dolayı. Sonra davaları düştü.

Ben şubeden sonra bir sene profesyonel yardım gördüm. Tanatofobi, ölme korkusu yerleşti. Sağ olsun Metin Benol hocamız, bütün bu mağdurlara bakan bir hocadır, ilaç tedavisiyle beni kendime getirdi. O ağır bir süreçti çünkü.

Bu tökezleme dönemi benim bir 10 seneme mal oldu. Ben mesela yüksek lisansa 33 yaşında başladım. Yeni bitirdim. Üni-

versiteyi 12-13 senede bitirdim. Aflarla döndüm, sürekli çalışarak okudum. Bursa'ya gittim, aç kaldım döndüm, burada işim gücüm vardı, ajansta çalışıyordum, olmaz bu dedim. Hep şunu istemişimdir keşke düzenli bir hayat olsaydı, hani evde ders çalışabilseydik, peder evde olsaydı, bir şekilde ortalama bir geçim imkânımız olsaydı. Bölünmeseydi, biz de okusaydık düzgün düzgün dediğim zamanlar olmuştur. Ama babama çıkıp da senin yüzünden hayatım mahvoldu demedim, diyecek yaşı da çoktan geçtik artık. Ama bilirim yani bu yüzden olmuştur. Ve çok şeyi geç yapabilmişimdir hayatımda, sebebi de 12 Eylül'dür.

Kaçış Dönemi Bitiyor

Babamın cezası kalktı ve eve döndü. İlk günler çok kötüydü. Babam 1988'den itibaren eve gelir, haftada, 15 günde bir kalırdı, perdeler kapatılırdı. Birçok kişi biliyordu aslında semtte artık ama hiç ihbar yemedik. Fakat kaçaklık durumu bitince babamla bir süre ilişki kuramadım. Babam cezaevinden geldiğinde de aynı şey olmuştu. Annem "Oğlum gelsene babanın yanına, bir sarılsın" derdi. Ben arka odada otururdum. Yabancı bir adammış gibi gelirdi. Tam delikanlılığa da giriş çağındayız. Farklı bir erkek gibi geliyor, baba değilmiş gibi. Onu atlatmıştım ama bu sefer de arkadaş ve akrabalarla buluşmalar başladı. Uzun süre yoktu babam, babamı alıyorlar yemeğe gidiyorlar, bir yere ziyarete gidiyorlar, bende inanılmaz bir kıskançlık başladı: Babam niye ve neden gidiyor? Sürekli otursun, diz dize olalım istiyorum ama bir yandan da dizinde oturamıyorum, artık büyümüşüz. Doğal olarak çatışmalar başladı, biz delikanlı olmuşuz, kocaman adam olmuşuz ve baba otoriter olmaya başlamış. "E baba sen yoktun, biz şimdiye kadar dışarıdayız, geziyoruz, bir şeyler içip geliyoruz falan". Öyle çatışmalarımız da oldu. Ama sonra anlaştık. Ben 25 yaşında evden çıktım, başka ev tuttum kendime. Bir yandan çok mutluyum ama bir yandan da baba figürü yeniden çalışmaya başlıyor. O da kendi iktidarını kurmak istiyor doğal olarak. Bu süreçte, sürece dair duygularımızı, kızgınlığımızı, telaşımızı, bütün o enerjiyi emen annemdir. Annemle otururduk, sürekli konuşurduk, o sakinleştirirdi. O açıdan çok şanslı ve sağlıklı bir aileyiz. Annem büyük pay sahibidir bunda. İnanılmaz cesur yürekli, becerikli bir kadın, kotardı bu işleri. Biz sanki 10 küsur sene sürmüş bu maceradan birkaç günmüş gibi hafif yara alarak çıktık, psikolojik de-

rinliğinden bahsetmiyorum ama, tak diye devam etti hayatımız. Hemen yeni tezgâhlar kuruldu, yeni planlar yapıldı hayatımızda. Annemin çok büyük devrimci olduğunu düşünüyorum o hayatı kotarma konusunda, babamdan daha büyük devrimci olduğunu düşünüyorum.

Benzer şekilde, Osman Koç, dayım tam bir rol modeldi bizim için. Hiç elini üstümüzden çekmemiştir. Delikanlılık çağımızda ilk eğitimlerimizi o vermiştir. Baba figürünü bir şekilde onunla tatmin etmişizdir. Duygularımızı da onunla konuşmuşuzdur.

Özgür Doğu, ağabeyi, anne ve babasıyla birlikte "kaçak tatil"lerin birinde

Babamın İşleri

Annem de babam da işçiydi, işçi emeklisi ikisi de şu an. Kaçaklık bittikten sonra babam ve dava arkadaşları hemen bir ekip oluşturdular. Çok güvenilir isimler olduklarından dolayı-bu benim tespitim değil, tüm siyasetlerden insanların ortak kanısı olarak bildiğim bir şey, duyduğum bir şey- hemen bir kooperatif örgütlediler. Ticari olmayan bu organizasyonun içinde yer almakla hayatlarını idame ettirecek bir işe giriştiler. Beylikdüzü'nde bir kooperatif örgütlediler ve kotardılar o işi. Aktif iş hayatını sonlandırdıkları nokta buydu. Artık emeklilik yaşıyorlar. Annemle bir köye yerleştiler.

Babam kaçaklık döneminde ansiklopedi pazarladı Ege'de. Topkapı Maltepe'den eski bir sendikacı ağabeyden çantalarla tekstil ürünleri alır Ege'ye götürürdük babamla birlikte, bunları satıp yaz tatillerini finanse ederdik. Çok sonradan öğrendim ki, İzmir'de bir yerde çalışmış babam. Orada da işler yapmış. Hiçbiri devamı olan işler değil tabii ayakta kalma amaçlı işler. Zaman zaman buluşmalarımıza başka kaçak arkadaşlarının da geldiği olmuştur. Mesela çocuğu olmayan birkaç ağabeyimiz vardı. Onlarla buluşup keyifli günler geçirdiğimizi hatırlıyorum. Onlar da öyle, geçici işler bulup çalışmışlardı. Türkiye Solu'nun tümü için söyleyemem bunu, suçlama değil bir tespittir ama sağlıklı işleyen bir dayanışma ağı kurulamadığını düşünürüm. Ben o yaşlarda koskocaman parti, yurt sathına yayılmış örgütleri, üyeleri vs. elbette bizim hiç bilmediğimiz bağlantılar, ilişkiler, dayanışmalar vardır diye düşünürken aslında bir avuç insanın kendiliğinden inisiyatif koymasıyla ayakta kalınmış bir dönem olduğunu fark ettim. Kaçaklar, arananlar var, cezaevinde ağabeylerimiz var, belki yapmış başarmış hareketler vardır, takdir ederim ama "Eylem kaçak, onun çocuklarına bakalım!" gibi bir durum olamadı pek...yapamadılar. Şartlar da yaptırmadı elbette. Bunu başarabilmiş hareketler vardır muhtemelen ama sınırlı sayıdadır diye düşünüyorum.

Arkadaşlıklarım

Benim için çok özel bir durumdu yaşadıklarım. Bir arkadaşım bana sormuştu, "Hoca, nerede peder?" diye. Delikanlılığımın bütün detaylarını birlikte yaşadığımız bir arkadaş düşünün, her türlü sırrımızı biliyoruz. Beraber filmlere gidiyoruz, kız tavlamaya gidiyoruz, kavga dövüşler yapıyoruz. Ama hiçbir arkadaşım sormamıştır peder nerede diye. İnanılmaz incelikli bir durumdur bu benim için. O arkadaşım sorunca, onunla bütün ilişkimizi bitirdik. Bunu merak etmemesi ve bana sormaması gerekiyordu. Bunun özel bir konu olduğunu tahmin etmesi dışında hiçbir hakkının olmaması gerektiğini bilmesi gerekiyordu. Onun dışında tonla arkadaşımız vardı. Hiçbiri bilmezdi ve sormazdı, merak da etmezdi. O yüzden çok tacizkâr bir durum, örtük bir taciz olarak algılanmıştır. Benim için çok değerlidir çocukluk arkadaşlarım, hiçbiri de sormamıştır. Çünkü bir şekilde cevap vermek zorundasın ya da yalan söylemek zorundasın ve kendini iyi hissetme-

yeceksin. Her şeyi beraber yaşıyorsun, valla bilmiyorum dersen yemez, bildiğini bilir ama sormaz. İşte o arkadaşım sormuştu ve o günden sonra başka bir ilişkimiz oldu onunla. Birçoğuyla görüşürüm. Kısa donla beraber dolaştığımız çocuklar bunlar. 35 senelik arkadaşlarımız.

Şöyle örneklerimiz de vardı. Yurtdışına gitmiş ağabeylerimizin çocukları çok sıkıntılıydı. Çok yakınlarımız vardı. Mesela 15 çadırlık bir kamp kuruyorduk. Hepsi siyaseten dul kadınlar, düşünün, hemen hemen tümünün kocaları cezaevinde veya yurtdışında olan kadınlar. Ve onların çocukları yani bizler hep beraberiz. Biz kaçaklık dönemimizde, arada sırada da olsa görüyorduk babamızı ama onlar, yurtdışına çıkmış olanların bu şansı yoktu. Hatta şunu hatırlıyorum; Avcılar'da bir kamp kurmuştuk ve o kampı polis basmıştı mektup bulmak için, muhtemelen kocaları mektup yollamıştır diye. Çadırları aramışlardı.

Sakın kimseye bir şey söyleme, sorarlarsa konuşma gibi bir durumumuz olmadı bizim. Bizi semtimizde herkes bilirdi. Babamı işyerinden, sendikadan, siteden, sokaktan herkes tanırdı ve davasını eylemlerini onaylarlardı. Genellikle silahlı hareketlerin ve Kürt hareketinin içinde olan ağabeylerimizin çocukları o sıkıntıları yaşadı. Mesela bizim mahallede bir Kürt çocuk vardı. Kürt hareketlerinden birindeydi babası ve hapis, kaçaklık gibi durumlar onlarda da vardı. Bizim mahalleye sonradan taşınmışlardı ve bizim mahallede dışlandıklarını hissettiler. Ben çocuk halimle onlarla ilişki kurardım, çok küçüktü onların çocukları, ama Kürt oldukları ve şiveleri çok bozuk olduğu için herkes tarafından anlaşılmıştı. Onlara karşı bir ayrımcılık vardı. Buna karşılık bizimkisi çok meşru bir durumdu. Dinçer ağabey hapiste, adam da vursa muhtemelen aynı hürmeti görecekti belki de ama Kürtlere karşı öyle bir şey vardı ve onların çocuklarında ya da hanımlarında da bu tavır vardı: Söylemez, konuşmaz, kimseyle görüşmez, daha doğrusu kimse onlarla görüşmek istemediği için, onlar da görüşmek istemezdi diye tahmin ediyorum.

Kendimi Babamın Yerine Koyuyorum

Bunu çok düşünüyorum. BSP, SBP, ÖDP, bütün sosyalist partilerde bulunmaya çalıştım. Eylemlilikler dışında, gönüllülükler dışında pek bir şey yapamıyorum. Yapamam herhalde. Düşünüyorum, babam bunca işi nasıl yapmış, bu kadar sorumluluğu, be-

deli nasıl üstlenmiş diye. O zaman da şöyle bir çıkarsama yapıyorum: 40 yıl öncenin çocuk mevhumuyla şimdiki çocuk mevhumu farklı. Şimdi çok narsisistik bir öğe çocuk. Yani bunu ne anlamda söylediğimi açıklamaya çalışayım. Elbette seviyorlardı, çok değer veriyorlardı ama şimdi bizimki abartılmış bir sevgi diye düşünüyorum. Benim iki çocuğum var Ararat Can ve Yeraz, onları bırakıp da mesela haftalarca sürecek bir toplantı zincirine giremem, babam öyleydi benim... Bir çekirdek aile vardır ya hayat bilgisi derslerinde, akşam olur hep birlikte sofraya oturulur, hafta sonları gezmeye gidilir falan; biz böyle bir aile değildik zaten. Benim babam örgütlenme için bir gider, gelmez; toplantı için bir gider, gelmez. Gözaltı olur, bir eylem olur, bir ay yoktur zaten. 1979 1 Mayıs'ında TİP, Merter'den yürüyüş için çıkar, tutuklanırlar. Dava açılır Ankara'ya gider, polis alır götürür. Sürekli zaten evde bir aksiyon durumu vardı. Hareket vardı. Benim içine doğduğum bir yaşam tarzı aslında bu. Şöyle ki, annem bana hamileyken babam yanında değil çünkü 15-16 Haziran olayları nedeniyle tutuklu. Doğum başlıyor acil araba bulup hastaneye yetiştirmeye çalışıyorlar valideyi, anneannemin evinin kapısına bir taksi yanaşıyor içinde babam, tahliye olmuş ama kimse bilmiyor. Babamın geldiği araçla annemi doğuma götürüyorlar, ben doğuyorum. Babamın özgürlüğüyle geldiğim için adımı da Özgür koyuyorlar. İşte böyle hep bir hareket, hep bir olağanüstülük.

Ama şimdi düşünüyorum, ben olsam şu an yapabilir miyim bütün bunları, üstlenebilir miyim? Ne yazık ki yapamam.

Tabii ki babamların idealizmine hayranlık duyuyorum. Bizim de çok ciddi şekilde bu idealizmi kaybettiğimizi düşünüyorum. Aslında kaybettiğimizi değil de, artık o koşulların yerinde olmadığını düşünüyorum. Muhtemelen ben de Yeraz ve Ararat'ı öpüp, o koşullar, o iklim olduğu ortamda çocuklar bir süre görüşemeyeceğiz deyip görüşebilmenin olanaklarını yaratana kadar ayrı kalabiliriz diye düşünüyorum. Belki akşamları oturup ağlarız hüzünle ama şimdi öyle bir durum yok.

Politik olarak aktifim diyemem. Bir Marksist olarak tanımlarım kendimi. Ben felsefeciyim aynı zamanda. Ama bir örgüt üyesi veya parti üyesi henüz değilim. Halkların Demokratik Kongresi'ni takip ediyorum. İçinde olmadığım için sadece ummakla yetiniyorum.

Darbenin hayatımızı allak bullak ettiğini düşünüyorum. Hani kendinizinkine benzeyen aileler vardır ya, hani aynı kulvarda git-

tiğiniz, yaş olarak, dönem olarak, okullar, eğitimler olarak, mesela ben bu tip örneklerin sosyal ve ekonomik olarak çok uzağına savrulduğumu hissettim. Her şeye en az 10 sene geç kavuşabildik, her şeyi en az 10 sene ertelemek durumunda kaldık. Sözünü ettiğim para veya kazanacağımız servetler değil ama mesela okulları daha önce bitirip daha önce işlerimizi yapabilirdik, daha derli toplu bir hayat yaşayabilirdik. Ama bu kadar değerli ve maceralı olur muydu? Tabii ki hayır. Bir yandan da sıkıcı bir şey olabilirdi. Çok ciddiyim. Bunun bana kattığı inanılmaz bir boyuttur. O yüzden ben öğrencilerimle çok keyifli dersler yaparım. Bununla alakalı değil ama hayatın birçok alanında deneyim kazanmış olmaktan dolayı. Farklı illerde farklı insanları bir süre tanıyorsun, bir süre hayatına giriyor ve sonra çıkıyor ama bir sürü şey katıyor sana. Çok deneyimli, çok zengin bir perspektif ortaya çıkıyor. O yüzden de kendimi çok şanslı hissediyorum. O şanssızlığın bir de şansı bu.

En Çok Canımı Acıtan

Büyük bir yanımın çok çocuk kaldığını bilirim. 40 yaşında kocaman bir adamımdır ama benim için hassas konulardır bunlar, oraya, o travmanın alanına fazla giremem. Mesela ben *Babam ve Oğlum*'u seyretmedim, seyredemem, biliyorum yani başıma gelecekleri. Bu tip filmler, o tip sohbetler beni çok yorar, durduramam çünkü kendimi. *Babam ve Oğlum*'u anlattılar, okuduk, aldım CD'sini geldim, bunu izleme dedim, perişan olacaksın, birkaç gün kendine gelemeyeceksin.

Benim hayatımda diğer devrimcilerin yaşadığı gibi büyük işkenceler, tezgâhlar falan yok, idamlar yok, yaralanmalar, ölümler yok ama 12 Eylül çok yara açtı ve bu ayrılık çok ciddi bir hüzün yarattı bende. O yüzden benim bir yanım çocuk kalmıştır diyorum.

Mesela benim çocuklarımla ilişkimde de çok büyük etkisi vardır o günlerin. Şöyle ki, ben çok iyi bir baba olmaya çalıştığımı fark ediyorum zaman zaman. Ve bu hastalıklıdır. Psikolojideki bağımlı sarılgan kişiliğe dönüşmüş olabilir diye korkuyorum. Her şeyleri iyi olmalı, her anlarında yanlarında olmalıyım, bensiz uyumamalılar, ben evde olmalıyım, babalarının eksikliğini hissetmemeliler derdiyle yaşamaya başladım ve bu sağlıklı bir durum değil. Me-

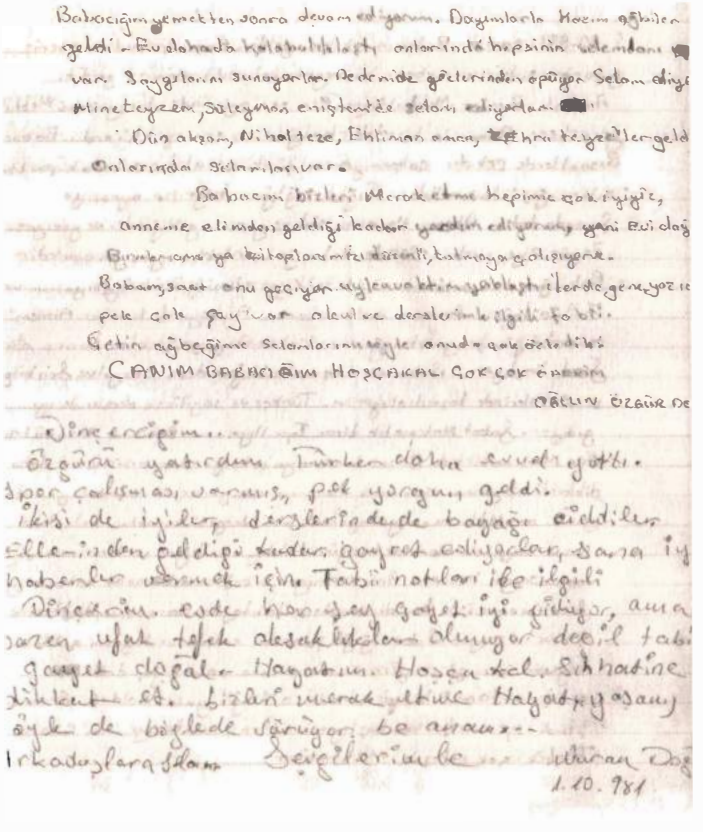
sela buraya gelirken kapıya kadar çıkıp öpücüklerle uğurladılar, son vapura yetiş baba, seni görelim öyle uyuyalım dediler. Bunda bir payım olduğunu ve kötü olduğunu düşünüyorum. Bu biraz benim yaşayamadığım şeyleri çocuklarıma yaşatma isteği. Bunu düşünüp de yapıyor değilim. Tamamen kendi otomatik sürecinde gelişiyor, bir tür bilinçaltı etkisiyle yürüyor. Çocuklara zarar vereceğini düşünüyorum açıkçası. Bağımsız kişiliklerini engelleyecek mi diye endişeleniyor ve korkuyorum. Babam benim için çok önemlidir, o açığı hiç kapatamadım, kapanacağını da düşünmüyorum zaten.

12 Eylül Davası

Ben "yetmez ama evetçiyim." Böyle bir oy kullandım. Bir şekilde tarihin kaydetmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu grup, bu siyasal hareket bunu yargılayabilir mi? Tabii ki yargılayabileceğini düşünmüyorum ama ben bu davanın açılmış olmasını ve oraya sanık olarak çağrılmış olmalarını bile çok değerli buluyorum. Sonu gelmez tartışmalar yapılıyor, "Başka bir şeyi mi meşrulaştırıyor" deniliyor. Bunlar fazlasıyla politik tartışmalardır. Ben etik ve tarihsel olarak bunun kayda geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bitmiş midir, asla bitmez, başka tür bir hesaplaşma için muhtemelen Kenan Evren'in hayatı da yetmez bunu görmeye, belki bizimki de yetmez. Yetmese de evet diyorum.

Canım Babam.

11-10-981 Salı Babacım okuldaki gelişmelerimizi sana daha önce yazmıştık, bulamıyorsun galiba. Yeni yerimizi artık sizinle birlikte kutluyoruz. Mektubu yazarken Ayşe ile Bayrak Mahallesinde Bora senin yerinde oturuyorsun. Mektubu yazarken Ayşe de bize tekrar bol şeker ve çay getirdi. Babacım Bursa'da ilerde pek derse çalışamayacağım çünkü artık okulda kapalıyız. Bu yüzden ağlaştıklarında Gülşah ağlıyor. Sınavda dedem Ahmet Namazımızı kılmaya yerimize geldiğinde ne yazıyorsun diye sordu. Ben de Babacığıma Mektup yazıyorum dedim. Babacığım ben sabah saat 7'de kalkıyorum ve 7.20'de değirmen durağından Bursa'ya gidiyorum. Annemin hastalığı nedeniyle okuldan sonra dersaneye gidiyorum. Dersaneden sonra eve geliyorum. Ödevlerimi yapıyorum. Türkçe ve İngilizce derslerinde iyi gidiyorum. Fakat Matematik ve Fen Bilgisi derslerinde biraz zorlanıyorum. Türkçe ve İngilizce derslerinde iyi gidiyorum. Fakat Matematik ve Fen Bilgisi derslerinde biraz zorlanıyorum. Matematik hocamız her gün ödevlerimizi kontrol ediyor. Ben ve bazı arkadaşlarım ödevlerimizi yapmadığımız için hocamız bizi dövdü. Her gün dersaneden sonra hergün tekrar yapıyorum ve bir saat ders çalışıyorum. Arkadaşlarım ise kahvehanelerde vakit geçiriyorlar. Bu yüzden hocamız onlara kızıyor. Babacığım sınavlar bitti ve geldiler değerlendirmeye gittiler. Ben ise yapamadım. Tam bitirecekken elektrik gitti. Şimdi elektrik geldi. Bu yüzden şimdi yeniden başlıyorum. Bu yüzden geç bitiriyorum. Çünkü Türkçe çok sıkıcıydı. Mektubu

Babacığım yemekten sonra devam ediyorum. Dayımlarla Hasım ağbiler geldi - Evdeyken kalabalıklaştı onlarınkilerin hepsinin selamları var. Saygılarını sunuyorlar. Dedemde gözlerinden öpüyor. Selam diyor Mineteyzem, Süleymanlı enişteler selam ediyorlar.

Dün akşam, Nihal teze, Ehliman amca, Zehra teyzeler geldi. Onlarında selamları var.

Babacım bizler için merak etme hepimiz çok iyiyiz, anneme elimden geldiği kadar yardım ediyorum, yani Evi dağ

Bunlarda ya kitaplarımızı düzenli, tutmaya çalışıyorum.

Babamgaat onu geciyor uyuyamıyorum yalnızlıktan ilerde geçecek

pek çok şey var okul ve derslerimle ilgili falan.

Getir ağbeğime selamlarımızla ondan çok özledik.

CANIM BABACIĞIM HOŞÇAKAL ÇOK ÇOK ÖPÜYORUM

ÖZGÜR ÖZGÜR DE

Dinç erciğim...

Özgür yazdım Türkçem daha evvel gitti.

Spor çalışması varmış, pek yoruldu geldi.

İkisi de iyiler, derslerinde de bayağı ciddiler.

Ellerinden geldiği kadar gayret ediyorlar, sana iyi haberler vermek için. Tabii notları ile ilgili

Dinçcağım. Evde her şey gayet iyi gidiyor, ama zaten ufak tefek aksaklıklar olmuyor değil tabi gayet doğal. Hayatım. Hoşçakal. Sıhhatine dikkat et. Bizler merak etme. Hayat yaşanır öyle de böyle de sürüyor be amanın---

Arkadaşlara selam. Sevgilerimle ... Ehliman Doğ

1.10.981

Özgür Doğu'nun babasına yazdığı mektup

"Annene İyi Bak, O Çok Çekti!"

*Naci Sönmez**

Babam Fikri Sönmez 12 Eylül'den iki ay önce, 11 Temmuz 1980'de, Fatsa'da gerçekleştirilen Nokta Operasyonu'nda tutuklandı. 5 Mayıs 1985 tarihine, yani öldüğü güne kadar içeride kaldı. Babam, THKP-C sürecinden gelen bir mücadelenin içindeydi. Mahir Çayan ve arkadaşları ile birlikte olmuş, Kızıldere Katliamı'nda yardım ve yataklık yapmaktan 2 yılı aşkın bir süre de tutuklu kalmıştı. Devrimciydi, sosyalistti ve 12 Eylül sürecinden önce de Devrimci-Yol'cuydu. O hareketin önemli simalarından biriydi, halk insanıydı. Fatsa Belediye Başkanlığı'na her kesimden halkın büyük desteğiyle gelmişti. Dava sürecinde devlet içinde

* 1963 doğumlu. Muhasebeci. Babası Fikri Sönmez'le aynı koğuşa girdiğinde Naci 17 yaşındaydı.

devlet yaratmak, Fatsa'yı vatan topraklarından çıkarmak ve sosyalist bir cumhuriyet kurma girişiminde bulunmak, belediyedeki kamu olanaklarını da mevcut örgütün politik çıkarlarına kanalize etmek gibi aslı astarı olmayan gerekçelerle suçlandı ve yargılandı. Anayasal düzeni silah zoruyla yıkmaya teşebbüsten, 146/1. maddeden, idam cezası isteniyordu hakkında.

Darbeden Önceki Hayat

Ben gözümü açtığımda, babam Fatsa'daki siyasi mücadelenin içindeydi. Bir anlamda bu ortamın içine doğmuştum. Benim hatırlayamadığım yıllarda babamın siyasetle bir bağı yokmuş. 1965 yılından itibaren ilgilenmeye başlamış. Çocuk denebileceğim yaş, 12 Mart ve sonrası süreçtir. Okula başladığım dönemde evimizin basıldığını, Mahir Çayan'ın arandığını hatırlıyorum. Babamı alıp götürüyorlar, Ankara Mamak, İstanbul Selimiye ve Maltepe cezaevlerini hatırlıyorum.

Annem ev kadınıydı. Mitinglere giderdi. Babamın yakın çevresinde bulunurdu ama politik olarak daha çok, hayatın ev kısmındaydı.

İlkokul 3 veya 4. sınıftayım. Bizim orada fıtık derler, saklambaç gibi bir oyundur, çocuklar onu oynardı. Biz devrimcilik oynardık. *Küçük Karabalık* gibi kitaplarla büyüdük. Hatta lisenin başlarında ben çocuk yaşta evi terk ettim. Annem büyük bir isyanla karşı çıkmıştı. Bir karyolamız vardı kullanılmayan, onu almıştım. Bir öğrenci evi tutmuştuk. Devrimci yaşamak gibi ideallerimiz vardı. Okul sonrası daha çok öğrenci evlerine gidiyorduk. Seminer çalışmaları yapıyorduk. Sınıflarda da eğitim çalışmaları devam ediyordu. Özellikle boş dersler vardı ya da kimi derslerin 2 saatini 1 saate indiriyorduk, öğretmenlere biz Devrimci-Yol'cu gençler politik çalışma yapacağız diyorduk. Böyle bir hegemonyamız vardı. Bu çalışmalar bizi geliştiriyordu aynı zamanda. Hemen hemen 15-20 civarında öğrenci evi vardı. Kırsal bölgelerden gelen, lisede okuyan öğrencilerin oturdukları evlerdi bunlar. Bizim üslerimiz gibiydi. Kendi evimizi biraz illegal tutuyorduk. Bizim evimizi kimse bilmezdi, daha önder gibiydik bize sempati duyan arkadaşlar içinde. Kurallarımız vardı. Öğrencilerin takıldığı kahvehaneler vardı, daha çok yeraltına giren, zemin katlardaki kahvehanelerdi bunlar. Oralarda gencecik çocuklar okey gibi oyun-

lar oynardı. Devrimciler için bunlar yasak, yapılmaması gereken şeylerdi. Bizim etrafımızda olan gençlerin oralarda oyun oynayıp oynamadığını kontrole giderdik. Bulduğumuzda bazı yaptırımlar uygulardık. İlişkilerin dışına düşürürdük, 10-15 gün, 1 ay. Bir nevi film gibi ama kendimize ilişkin bir hayat kuruluydu, disipline ediyorduk o hayatı. Kurmak istediğimiz dünyaya ulaşmak için bu kurallar geçerli kurallardı. Bunu kim zaafa uğratırsa o mücadeleyi sekteye uğratıyor diye düşünüyorduk. Daha sonrası bir sınav gibiydi. Kim o kurallara düzgün uyuyorsa o, bir anlamda ödüllendiriliyordu daha üst mertebelerde değerlendiriliyordu. Özel sohbetlere dahil ediliyordu. Böyle bir hayattı. Çocukluğumda biraz devrimcilik oynamak gibi bir şeydi bizimkisi.

Ben ortaokuldaydım. Halkevi'ne giderdim. O zamanlar öğretmenlerimiz vardı. Hafta içi sınıfta ders verirler, hafta sonu Halkevi'nde sınıflar, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm, felsefenin temel ilkeleri gibi konuları anlatırlardı. Müthiş etkileyici bir şeydi o.

Bir de anımsadığım bir şey, şimdi 30-40 yıl sonra geldiğimiz noktaya, özellikle MHP'nin Atatürkçü kesildiği bir çizgiye bakınca o yıllarda mesela biz Halkevi'nde Atatürk'ün Kocatepe rozetini taşıyorduk yakamızda. MHP'liler o rozeti gördükleri çocuklara ve gençlere saldırırlardı. O anlamda düşman simgesiydi Atatürk rozetini takmak, Halkevi'ne gidip gelmek, o zamanki mitinglere katılmak... Yaşımızın üzerinde politize olmuş bir ortam vardı.

Fatsa Deneyi

Tabii ben o günleri çok net hatırlıyorum. Şimdi geriye dönüp baktığımda bir rüya gibi geliyor. Bir rüya görmüşsünüz, ayılmışsınız ve sanki böyle bir şey olmamış, hayal âlemindeymişsiniz gibi. Bu korkunç bir his. Fatsa deneyi hepimizi etkileyen bir süreçti. Nasıl olmuştu, nasıl başarmıştık, bunların hepsi ayrı bir tartışma konusu ama düşünün koca bir ülkede bir kentte, küçük bir kasabada o kentin, bütün toplumsal hayat biçimlerine karşı örgütlenme tarzı değişmiş. Can Yücellerin, Murat Belgelerin ve diğerlerinin anlattıklarından da yola çıkarsak orada bambaşka bir yaşam vardı. Devletin de korktuğu zaten o olmuştu, orada başka bir hayat yeşermişti.

Ütopya gibi duran, gelecekte sosyalizm nasıl olacak sorusunun yanıtını sanki o gün Fatsa'ya gelseniz hemen orada görebilirdi-

niz. Kadınlar mesela, Türkiye gibi, özellikle de Karadeniz gibi feodalizmin çok derin köklerinin olduğu bir bölgede, siyaseten tamamen öne çıkmışlardı. Bunlar okumuş, entelektüel kadınlar değildi, evinde yemek yapan, ütü yapan, çamaşır yıkayan kadınlardı ve adeta erkeklere inat bir halde artık hayata tutunmuşlardı. Kadın erkek eşitliğinin bile çok ciddi olarak belirginleştiği bir yerdi orası. Bir hayat kadını bile halk komitesine seçilmişti.

Naci ve Yusuf Sönmez anneleriyle birlikte

Tabii ki Fatsa durduk yerde Fatsa olmadı. Fatsa, ilk köylü yürüyüşünün olduğu yer. Behiceli Köyü, Türkiye'de köylülerin ilk yürüdüğü yer olarak bilinir bir yol için. İkincisi, fındık mitinglerinin ilginç boyutlara vardığı 1969-1970 yılında fındık tüccarları fiyat istemek için orada miting düzenliyorlar ve devrimciler, Fikri Sönmez, Ziya Yılmaz, Ertan Sarıhan, Ahmet Atasoy kürsüyü işgal ediyorlar. Kendi organize ettikleri bir miting değil. Fındık esnafının organize ettiği bir mitingi köylü mitingine, üretici mitingine çeviriyorlar. 8 saatliğine Karadeniz yolu trafiğe kapanıyor. Askerler geliyor Trabzon'dan. Çok derin olaylar oluyor. Babam o zaman, kaçak durumuna düşmüştü. Bizi de alıp dedemlerin evine götürmüştü. 15-20 gün sanırım kaçak gezdi, ondan sonra teslim olmuştu. Tabii 12 Mart sonrası 3 Fatsa'lı gencin Kızıldere'de ölmüş olması Fatsa'daki sol, demokrat kamuoyunda bir duyarlılık yarattı. Yani onların orada ölmüş olması, devlete kafa tutmuş olması ve onun takip edilmesi gereken bir iş olduğu noktasına gelmişti. Fatsalı sol demokrat gençler Kızıldere'nin izini takip ettiler ve mücadele hızla büyüdü. Ama oradaki en önemli olay, Türkiye'nin diğer yerlerine göre hareketin örgütlenmesiyle yükselmesine neden olan olay, biraz da yapılan işlerin halkla birlikte yapılıyor olması ve halkın günlük çıkarına değen işler olmasıydı. Karaborsayla mücadele, fındıkta sömürüye karşı mücadele ve tefeciliğe karşı mücadele... Fikri Sönmez, gençleri arkasına alıyordu, karaborsa depolarını basıyordu. Toplum faydalanıyordu yani. Slogansı bir siyasetten çok, daha hayata tutunan bir pratik söz konusuydu. Bütün bunları halkla birlikte yapabildiği oranda da kitleselleşiyordu hareket.

Nokta Operasyonu

12 Eylül arifesinde yapılan Nokta Operasyonu, aslında Fatsa'nın bir talihsizliğidir, yani darbeye kadar geçen o iki ay... Madem biz yenemeyecektik bu devleti, sonuç böyle olacaktı, hüsran olacaktı, cezaevlerinde yatacaktık, işkence görecektik, zulümler yaşayacaktık, keşke o Nokta Operasyonu dönemi yaşanmasaydı. Fatsa'nın bütün güzelliği orada kayboldu. Vali Reşat Akkaya, Başbakan Süleyman Demirel ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in organize ettikleri bir operasyondu. Fatsa hedef gösterildi, kamuoyu oluşturuldu. 12 Eylül 2 ay erken geldi Fatsa'ya. Fikri Sönmez tutuklandı, akabinde devrimciler şehri terk etmek zorunda kaldı ve şehir işgal edildi. MHP'li militan faşistler, ülkü ocakları ve *Hergün* gazetesini açarak, oralara konumlandırılarak Fatsa'da adeta terör estirdiler. O terör Fatsa'yı provoke etmek üzerine kuruluydu. Orada esas tehlike bir yönetim anlayışının gelişiyor olmasıydı. Dolayısıyla kirletilmesi gerekiyordu. Tam 91 kişi öldü iki ayda, korkunç bir şeydi Fatsa için. Yani 12 Eylül'le beraber televizyonlarda dere tepe kullanabilecekleri bir süreç yarattılar. 91 kişinin cesetleri gösterildi adeta. Ben o tarihi çok acı yaşadım. Çünkü herkes şöyle konuşmaya başlamıştı: Ya 12 Eylül gelmeseydi, Fatsa'da daha kaç kişi ölürdü bilmiyoruz. Şimdi biz bu oyunu bozamamıştık, yani devrimciler olarak bu provokasyonu engelleyememiştik. Mesela bu, içerideyken babamı da çok incitmiş bir olaydı. Çünkü o mahkemeler hep o cinayetler, o olaylar, onların tanıkları ve onların televizyonlardan, gazetelerden propagandalarıyla şekillendi. Biz, bir yerel yönetim şekli anlatmamız gereken bu süreçte başka şeylerle karşı karşıya kaldık. Halkın vicdanında her geçen gün sorgulanmak ve bunun karşılığında bir özeleştiri yapamamanın da getirdiği o yenilgiyi, Fatsa halkının bizi nasıl mahkûm ettiğini ben 30 yıl boyunca orada bilfiil yaşadım.

Fikri Sönmez
(Belediye başkanı olmadan önce)

Benim de yıllar sonra politik düşüncelerimde, hayatımdaki zikzaklarda, önemli eşiklerdeki kararlarımda hep bu geçmişle ve gelecekle ilgili kurgumuzda, dilimizde ve

yüreğimizde bir çelişki yaşadığımızı ve bunu bu toplumla barıştıramadan bu toplumun vicdanında bir muhasebe yaptırmadan yolumuza yürüyemeyeceğimizi düşündüm. Bu, yıllar sonra da ayağımıza dolaştı zaten. O yüzden ben 3 yıl cezaevi, 1.5 yıl da askerlik dışında hep Fatsa'da yaşadım 1980 sonrası. Ta ki son 1-1.5 yıla kadar. 47 yaşıma kadar oradaydım. Fatsa'da esnaflık yaptım. O baskı ve terörü birebir yaşadım Fatsa'da ama tüm bunlara rağmen Fatsa halkı bize siyaseten geçit vermedi. Düzgün yürüyen devrimcilerle de hiçbir sorunu olmadı. Her zaman onları bağrına bastı. Her zaman bize orada yaşam olanakları tanıdı ama siyasetimize yol vermedi.

Babam Götürülüyor

Nokta Operasyonu sabahı başladı tabii her şey. Ben babamın tutuklandığı akşam evde yoktum. Babam da evde tutuklanmıyor. O gece arkadaşları tarafından evden götürülüyor. Aslında babam gitmek istemiyor, ben evde karşılamalıyım operasyonu diyor. Ama arkadaşları ısrar ediyorlar, onu geride bırakmak istemiyorlar. Öldürülebileceğini, ağır işkence görebileceğini düşünüyorlar ama babam seçilmiş bir belediye başkanı olarak kaçmasının doğru olmayacağını, bunun Fatsa halkına karşı büyük bir saygısızlık olacağını düşünüyor.

İşte babamın tutuklandığı gece, ben ve Fatsa'daki diğer yetişkin insanlar evlerini boşaltmış, kırsala, fındık bahçelerine çekilmiştik. Bir hafta falan orada kaldık. Ben 12 Ekim başlarına kadar kırsal bölgede vatandaşların evlerinde kaldım, arkadaşlarımızla birlikte oldum. Annem geride kaldı. Ordu'nun Gölköy ilçesi vardır, orada dayım vardı, Karayolları'nda çalışıyordu. Kardeşim de ona gitmiş, o da evi terk etmiş.

Annemler köye çıktılar, şehirde kalamadılar. Fındık toplama süreci gelmişti o ara, köyde de işler vardı. Operasyonun birinci haftası dedem öldü. Ben dedemin öldüğünü 3 gün sonra *Hürriyet* gazetesindeki bir haberle öğrendim. Dedemin cenazesine gidememiş oldum, gidemezdim zaten. Kardeşim de gelememiş. Babam ve amcalarım içeride, onlar da cenazede yoklar. Yakın akraba çevresi cenazeyi apar topar kaldırmış. Dedem, babamın tutuklanmasıyla beraber rahatsızlanıyor, bir sancıyla hastaneye kaldırılıyor ve nasıl oluyorsa 6. günde ölüyor.

Darbe Oluyor

Operasyondan iki ay sonra 12 Eylül Darbesi oldu, ben Fatsa'yı terk ettim. Kardeşim de Fatsa dışında bir yerde yaşıyordu.

Okullar açıldı. O zaman ekim ayında açılıyordu liseler. Okulların açılmasından bir hafta sonra haklarında gıyabi tutuklama kararı olmayan herkes şehre insin, özellikle öğrenciler okullarına gitsin diye bir karar alındı. Çünkü süreç sertleşiyordu. Operasyonlar başlayacaktı. Biz okula geldik o dönem. Kardeşim benden önce gelmişti. Müdürümüz duruyordu. Onların koruması altında biraz devam ettik ama çok fazla sürmedi. Ben 1.5 ay sonra okulu terk etmek zorunda kaldım. Saldırılar oldu, gözetim altına alındım ve 3 gün içeride yattım.

Okulu bıraktık ama Fatsa'ya ve dayımın yaşadığı Gölköy ilçesine gidip geliyorum. Ona sığınıyorum daha çok. Şöyle şeyler de yaptık biz mesela, Fatsa'da 5-10 tane lise öğrencisi genç, daktilo bile yokken dergi çıkarttık, elyazısıyla. Güzelce zımbaladık onları, sonra kendi çevremiz içinde dağıttık. Hâlâ bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. 30 Mart 1981'de Kızıldere'nin yıldönümünde Fatsa'da bütün duvarları pullamıştık. Bir saat içerisinde bütün Fatsa'yı pullarla boyamıştık.

12 Eylül'den sonra annemler şehre döndüler. Babamın terzihanesi belediye başkanı olduğu dönemde de duruyordu. O ara bizim dükkânımız yağmalandı. Fatsa'da yirmiye yakın işyeri tahrip edildi, bilinen kitapevleri, restoranlar, bizim de işyerimiz olan dükkânlar tahrip edildi, yağmalandı.

Sistematik bir şekilde Fatsa'da operasyon çok uzun sürdü. Önce en tepedekilerden başladılar. Dağlarda, kırlarda kim varsa onları tutukladılar, yan ilişkilere geçtiler, sempatizan olan herkesi toparladılar. Dolayısıyla bizim içeri alınmamamız tuhaf olurdu. Biz biraz kaçarak uzattık o süreyi ama sıra bize gelmişti. Daha doğrusu, öğretim kurumlarına lise ve o dengi okullardaki bütün öğretmenlerle ilgili bir dosya hazırlanmıştı. Sanırım 40 civarında öğretmen, 80-100 civarında öğrenci bir hafta içinde toparlandık. Bir akşam eve gelmiştim. 4 Haziran 1981'in gecesi gözaltına alındım ve ondan sonra da 33 ay içeride kaldım. O zaman 17 yaşındaydım. Kardeşim de benden 2 hafta sonra içeri alındı. 3 ay gözetim altında kaldı. O, 14 yaşındaydı. Bu olay, davada da "Fatsa'da öğretim yapan okullardaki Devrimci Yol örgütünün örgütlenmeleri!" diye yer aldı.

Babamla Aynı Koğuştayım

Ben tutuklandığımda babam zaten içerideydi. Beni büyük bir koğuşa verdiler. Bir gece kaldım orada. Ertesi gün adımı anons ettiler, dediler ki, elbiselerini topla, gidiyorsun. Nereye gittiğimi söylemediler. Dışarı çıktım. Büyük bir masanın başına götürdüler, orada bir şeyler imzalattılar. Dediler ki sen bundan sonra başka bir koğuşta kalacaksın. Babam benim geleceğimi öğrenmiş. O sırada, askerin peşine gidiyorum, biri "Naci Naci!" diye aradan sesleniyor bana. Ya kim bu diye baktım, şöyle bir iki adım yanaşana kadar tanıyamadım babamı. En son ben içeri girmeden önce Ordu E Tipi Cezaevi'nde görmüştüm. O zaman tabii bıyıkları ve saçı vardı. Şimdi askeri cezaevine geldiği için saçlar kısaltılmış, bıyık kesilmiş, o bir iki adım gelene kadar babam olduğunu anlayamadım. Orada kucaklaştık. Birlikte aynı koğuşa girdik, elbiselerimi falan yerleştirdikten sonra avluya çıktık, avlu açıktı. Tanıdık insanlarla kucaklaştıktan sonra babamla birlikte tek başımıza volta atmaya başladık. Hiç unutmuyorum kırmızıyı çok severdi, onun üzerinde kırmızı bir gömlek vardı. Cebinde de Maltepe sigarası ve çakmağı vardı. Ben de sigara içiyorum o yaşta. Ama onun yanında hiç sigara içmemişim. Gezerken cebinden sigarayı çıkardı, bana uzattı. Ben yok istemem dedim. "İç iç!" dedi, "Burada baba oğul yok. Burada iki arkadaş var. Başka türlü geçmez burası." Yok falan dediysem de ısrarla verdi bana. Çünkü içtiğimi biliyordu. Ondan sonra sigaramı yakmaya kalktı, ben çakmağı aldım elinden. O anı hiç unutmuyorum, sırtımı dönerek yaktım. Orada 3 yıl boyunca da o sigarayı hiç göstermedim. Hep yanımda tutardım. Mahkemede de yan yana oturuyorduk. Alfabetik sıraya göre isimlerimiz alt alta yazılıydı: Fikri Sönmez, Naci Sönmez. O zaman kapalı alanda sigara içiliyor ya mahkeme ara verildiğinde kalkamıyorsun, edemiyorsun, ben yine sırtımı dönerek sigara içerdim, yani yüzüne karşı hiç sigara içemedim. O kadar özgürlük tanımasına rağmen, öyle sevecen davranmasına rağmen ben onu yapamadım.

İki üç ay politik olmayan, kaçakçıların bulunduğu bir koğuşta yalnız kaldık. Bir direniş nedeniyle 50-60 kişi, Suova'ya işkenceye götürülmüş, bunların içinde babam da varmış. Onun dönüşünde babamı politik koğuşlara vermemişler. İzole etmişler. O da özel ihtiyaçlarımı gideremiyorum, çamaşırlarımı yıkamakta zorlanıyorum, yanıma bir arkadaş verin demiş. Onlar da bir arkadaş vermek yerine oğlu olarak beni tercih etmişler.

Onunla en büyük politik sohbetleri o 2-3 ay süresince yaptım. Aslında Fikri Sönmez'i orada tanıdım. Çok sıcaktı, çok sevecen, babacan bir insandı. Çok espriliydi. O kaçakçıları bile 2 ay içerisinde diğer koğuşlardaki duruma getirmişti. Emret komutanım dedirttirmedi, tekmil verdirmedi, zaten o yüzden aldılar koğuştan. Orada nasıl yattığımı bile fark edemedim. İnsanlarla nasıl ilişki kuruyordu ve ne zaman konuşuyordu... benim o küçük, dar alanda fark edemediğim şekilde bile insanları örgütlemişti. Öyle muhteşem bir iletişim becerisi vardı ki, herkesle seviyesine inip konuşabiliyordu. Ben onun yanında, oğlu olarak değil, bir arkadaşı olarak kaldım. Babamı en iyi içeride tanıdım ben.

Bizimkilere çok kızgındı. İçeride politik tavırlar sergiliyorlardı. Kimi arkadaşlar teslim olduğu için veya işkencede çözüldüğü için dışlanıyorlardı. O bunlardan kaygı duyuyordu. Bu davayı tereyağından kıl çeker gibi kamuoyu nezdinde itibarlı bir şekilde bitirmek gerekir diye düşünüyordu. Çok hassastı o konuda. Ama içeride bir dağınıklık yaşanacağından endişeleniyordu. Kötü şeyler olacağından korkuyordu.

Beraber kaldığımız süreçte babam beni korumaya, mümkün olduğu kadar yanında tutmaya çalışıyordu. Zarar görmememi istiyordu. Çünkü ben o zaman da çok zayıfça bir çocuktum, 17 yaşında bir gençtim, biraz bakımsızdım denebilir. Sanırım o yaşta içeri düşmüş olmamdan dolayı biraz da bana karşı bir hassasiyeti vardı. Hiç kızmadı, keşke sen uğraşmasaydın demedi. İçeri düşmenin benim tercihim olmadığını biliyordu herhalde. Öyle bir tepkisi olmadı.

Babamla aynı cezaevindeydik, aynı koğuşta da yattık. Aralıklarla, 1-1.5 sene birlikte kalmıştık. Magazinsel olarak kullanmasınlar diye O, hep benimle fotoğraflanmasını engellemeye, basından kaçmaya çalışırdı. Mahkemelerden dönüşlerde de kelepçelenmeyi hiç benimle yapmazdı, hep başka arkadaşlarla yapardı. Ben de başkasıyla yapardım. Cezaevinden ayrıldığım anı hiç unutmam. O gün tahliye olmadan önce, ilk kez birlikte kelepçelendik. Otobüse birlikte oturduk, cezaevi koridoruna beraber girdik. O ayrı koğuştaydı, ben ayrı koğuştaydım tahliye olduğumda. Sıkı sıkıya sarılmıştık, ayrılırken "Annene iyi bak, o çok çekti!" dedi.

Bir baba oğul ilişkisini orada yaşadım diyebilirim. Dışarıda olmamıştı o hayat. O yüzden çıktıktan sonra Fatsa sahilinde onunla gezmeyi hayal etmiştim. Öyle bir hayal kurmuştum orada.

Babamı Kaybediyoruz

Naci Sönmez'in babası Fikri Sönmez'le tek fotoğrafı (Ailenin açık görüşte çekilmiş son fotoğrafı)

Cezaevinden çıktıktan sonra şöyle bir inadım oldu: askere gitmeyecektim, üniversite okuyacaktım. Çok büyük bir hayaldi, Hukuk Fakültesi'nde okumak istiyordum, bütün hedefim oydu. Niye öyleydi onu da bilmiyorum ya, 12 Eylül'ün yaşattıklarından dolayı hukukçu olmak istiyordum. Okulda da başarılı öğrencilerden biriydim 1980 öncesi. Okuyabilecek kapasitem vardı. Lise 3'ten terk etmiştim. Babam hâlâ cezaevinde o zaman, ben 1984'ün Mart'ında tahliye olmuştum. Tabii okuldaki kadro faşistleştirilmiş, bilinen bir isim müdür olmuş oraya. Okula geldim, öğrenim hayatıma devam etmek istediğimi söyledim. Burada okuyamazsın dediler bana, niye dedim. "Biz okulumuzda huzursuzluk istemiyoruz" dediler. Ne olacak? "Tasdiknameni al, nerede okursan oku" dediler. Onu anlayınca tasdiknamemi aldım. Samsun 19 Mayıs Lisesi'ne kayıt yaptırıp gerekirse dışarıdan bitirerek, üniversite sınavlarına girmek için hazırlık yaparken 1985 Mayıs'ında babam cezaevinde kalp krizi sonucu öldü ve bütün hayatım altüst oldu. Bütün planlarım değişti. Tecilimi bozdum ve babamın ölümünden tam bir ay sonra haziran ayında askere gitmeye karar verdim. Fatsa'ya hiç dönmedim, ta ki askerlik bitene kadar. Sadece Fikri Sönmez'in oğlu olmam sebebiyle askerlik de çok zor oldu benim için. Ali Nesin ve Sevan Nişanyan da orada kısa dönem askerlik yapıyorlardı. Onlar askeri isyana teşvikten tutuklandı, 2 ay Tümen cezaevinde yattılar, ben davalık oldum, bir sürü ayrı hikâyeler geçti başımızdan. Askerliği 17 ayda bitirdim izin kullanmadığım için. Tabii ben askerlik yaparken içeriden çıkıp gelenler vardı. Her 4 ayda bir yeni bir grup geliyordu. Sedat Kesim, Tayfun Mater gibi Devrimci-Yol'un önemli isimleri de sırasıyla benim yanımda yaptılar askerliklerini. Onlarla da biraz vakit geçirmiş oldum.

Babamın ölümü maddi olarak da çok büyük bir yıkımdı bizim için. Ne yapacağımızı bilmiyorduk. Simit bile satmış değildim o yaşa kadar. Para nasıl kazanılır bilmiyordum. İşe girmek bizim için

çok zor bir şeydi. İstanbul'a gelmem lazımdı, Fikri Sönmez'in oğlu olduğum için sahip çıkabilecek insanların olduğunu biliyordum, yıl 1987'ydi. Ama biz aile olarak Fatsa'dan ayrılamıyorduk. Oradan ayrılmak bize dokunuyordu. Fatsa'yı terk etmiş olmak ağrımıza gidiyordu, öyle bir şey vardı. Orada yaşamaya karar verdik sonuçta.

Fatsa'yı Bize Dar Ediyorlar

Babamın ölümünden sonra çok kötü bir süreç yaşadık Fatsa'da. 1987-1988 yıllarıydı. Bir arkadaşımla beraber kafeterya açtık. Çok korkunç baskılar yaşadık. Müşterilerimiz gündüz, orta yerde arandı. Dükkânın önüne polis arabaları çekildi. Açıktan teklifler bile yapıldı bana, "Bırak bu ufak tefek işleri, sana şehrin merkezinde dükkân veririz, her türlü olanak sağlarız, Fatsa'da itibarınız var..." Polis diyor bunu. Ben de o zaman 23-24 yaşında bir gencim. O dönem de şöyle şeyler vardı, hiç unutmam birçok içeriden çıkmış, bu hareketin köyünde, kentinde görev almış devrimci arkadaşımız polisle aynı meyhanede rakı içerek, aynı kahvede okey oynayarak devam ettiriyorlardı hayatlarını. Çok garibime gidiyordu ama bana bu teklif yapılınca anladım ki, bu teklif herkese yapılmış. Yaşam hakkı veriyorlar, Fatsa'da kalabilecek güvenli bir ortam sunuyorlardı. Peki ne istiyorsunuz benden diye sorduğumda da, "Hiçbir şey istemiyoruz. Bir tek bizimle meyhanede otur, kahvede otur." Dedim ki "O zaman siz Fikri Sönmez'i, onun nezdinde de devrimcileri itibarsızlaştırmak istiyorsunuz. Ben böyle bir şeye alet olmayacağım". Sen bilirsin dediler bana. Ben gerçekten de bildim ondan sonra. Her seferinde bütün işlerimi kaybetmek zorunda kaldım. 2-3 defa iş yaptım ve hepsi de başarısızlıkla sonuçlandı. Bir gün işyerim basıldı ben yokken. Bir köyün imamı, adamcağız pirinç almış, çıkıyor. İçeriye girmişler kimlik sormuşlar. Demişler ki sen niye buraya alışverişe geliyorsun? Adam demiş ki hayırlı olsun demeye geldim, köylüm işyeri açmış. Neyse ben durumu öğrenince bir dilekçe yazdım ve kaymakamlığa gittim. Dilekçemde sürecimi anlatıyorum, kimin oğlu olduğumu, hangi vergi numarasıyla mükellef olduğumu söylüyorum. Bu ülkede TC vatandaşı olarak yaşamak istediğimi ama bana yaşam hakkı verilmediğini, anlaşılan TC vatandaşı olarak da görülmediğimi, pasaport almaya gittiğimde ise pasaport da verilmediğini söylüyorum. O yüzden kaymakamlık makamından, onun şahsında devletten bana bir pasaport

temin edilerek, gitmem istenen hangi ülke varsa oranın adres olarak gösterilip bu ülkeden sınırdışı edilmemi talep ettim. Kapıda bekliyorum. Yıl 1988-1989, yaşım da 25 falandır yani. Çok gencim. Kaymakam beni kabul etti. Bu yazdıkların doğru mu dedi. Dedim ki bunun eksiği var, fazlası yok. Nasıl olur böyle bir şey dedi. Oradan emniyet müdürünü aradı ve durumu ona anlattı. Sen şimdi git, bir daha böyle bir şey yaşanırsa bana gel dedi. Tabii o düzeyde yaşanmadı belki ama başka düzeyde çok şeyler yaşandı. İşyerimde mesela iki çevik kuvvet üzerime saldırdı. Yani böyle fiziki saldırılara da uğradım. Tüm bunlar çok zor şeylerdi.

Tabii, niye görüyorum bu saldırıları, çünkü inanılmaz bir genç kitle gelişiyordu etrafımızda. Belki 1980 öncesinin birçok unsuru Fatsa dışındaydı, cezaevinden çıkanlar orada yaşayamamış, Fatsa dışında hayat kurmak zorunda kalmıştı ama yeni genç kuşaktan insanlar etrafımızda birikiyordu. Bizim işyerlerimiz de bir adres oluyordu, parklar bir adres, pastaneler bir adres. Halkevi kuracağız. Halkevi kurmaya yer bulamıyoruz. Böyle bir şey olamaz. Fatsa'da konuşuyoruz, anlaşıyoruz, ertesi gün parasını vereceğiz, takip ediliyoruz ve o bina sahibi vazgeçiriliyor. Adamcağız şunu söylüyor, başım derde girecek, devletle karşı karşıya geldik, istemiyorlar sizin bunu yapmanızı. 1994'e kadar yerimiz yurdumuz olmadı bizim. En sonunda baktık dernek kuramayacağız, bir gazete kurmaya karar verdik ve gazete kuruyoruz da demedik. Bir büroyu devraldık, korkunç da para verdik. Yeni yer bulamayız diye, birinin ofisini devraldık eşyalarıyla birlikte ve Karadeniz Yayınevi diye bir yayınevi kurduk. *Karadeniz Gözlem* diye bir gazete çıkardık ve orayı bizim mekânımız haline getirdik. Çünkü genç bir kitle var, oturacak yeri yok, gidecek yeri yok. Öyle aştık onu da. Yıl 1994, düşünebiliyor musunuz? Aradan geçmiş 14 yıl. Türkiye'nin birçok yerinde her şey normalleşmiş ama Fatsa'da biz o koşullarda iş yaptık işte. ÖDP'yle beraber de bir meşruiyet sorunu oldu. Ona da gizli örgüt muamelesi yapıldı birçok kez. Onun için de çok kavgalar vermek zorunda kaldık. Siyasal mücadelem hiç kesintisiz devam etti, öyle de devam ediyor daha.

Neredeyse 50 yaşına geldim, şimdi bakıyorum da belki hayatım başka türlü olabilirdi. Örneğin, babamdan sonra bizim bir tane dikili ağacımız olmadı. Babadan kalma bir arsanın üzerinde babam zar zor bir ev yapmıştı, orada oturuyorduk. Hâlâ da duruyor evimiz. Bir ikinci dairesi yoktur üzerine. Mesela 12 Eylül duruşmala-

rına gittim, mahkeme benden müdahilliğimin kabul edilmesi için ölüm ve veraset ilamını istedi. Veraset ilamının olmadığını gördüm. 27 sene olmuş, biz babam için veraset ilamı çıkartmamışız. Bu bir yasal zorunluluktur aynı zamanda. Niye çıkartmamışız? Çünkü babamın malı mülkü yok. Mal mülk olsaydı herhalde mutlaka onları becerirdik bir şekilde. Adamcağızın bir tane üstüne tapulu evi yok, arsası yok, parası yok. İşin garibi bizim, çocuklar olarak da öyle bir tane edinilmiş mülkümüz yok. Otuz küsur yılın sonunda, İstanbul'a uzun yıllar önce gelseydim, politik mücadele değil de başka şeyleri düşünseyim herhalde başka bir yerde olabilirdim diye düşünmüşümdür. Ben çok idealist bir gençtim ve inat ettim. Bize yapılanları hâlâ çok iyi hatırlıyorum. Dedim ki, ben devam edeceğim bu işe. Çocukça bir duyguydu o zaman. Yani öyle devam ediyorum demeyle devam edilebilecek bir şey değildi. Devrimci mücadeleyi toparlayacağım gibi iddialarım bile vardı o dönemde.

Fatsa'dan Ayrılıyorum

Bugün dönüp geriye baktığımızda aile olarak da ve ben kişi olarak da 12 Eylül'ün hayatımızda, tercihlerimizde önemli bir değişikliğe meydan verdiğini, yön verdiğini söyleyebilirim.

47 yaşında Fatsa'dan ayrılmaya karar verdim. Kendi içimizdeki politik çatışmalar nedeniyle de yaşanmaz olmuştu orada. Nasıl olacak şimdi. Bir hayatım var Fatsa'da. Kardeşimle bir Aras Kargo acenteliği çalıştırıyoruz, kurulu bir düzenim var, evim var, çocuklarım okuyor. Büyük oğlum İstanbul'da olduğu için annesi dedi ki, madem öyle ben önden gideyim, o geldi, kendine bir iş buldu. Ben 7-8 ay sonra zorlanarak, oradaki hayatıma yeniden çekidüzen vererek atladım geldim. Şimdi burada da sade, mütevazı bir hayat yaşıyoruz. Ölene kadar Fikri Sönmez'in ailesi olmanın getirdiği sorumlulukla hareket etmeye çalışacağız. Aile olarak benim çocuklarıma politik bir baskım olmadı ama mesela büyüğü politikaya daha yatkın, küçüğü biraz daha dışında gelişiyor. Ama şöyle bir sorumluluk var, herkes hangi ailenin bireyi olduğunun farkında. Ne yazık ki ben hiçbir şey yapmasam da o, hayatlarımızı kuşatıyor bir şekilde. Bir basınç oluyor.

Fikri Sönmez Belediye Başkanlık makamında

Eksik Yaşananlar, Sorular, Hayal Kırıklıkları

Babamla bir aile hayatımız olduğu söylenemez. Mesela birlikte bir aile fotoğrafımız yok, bir piknik ortamımız yok, birlikte bir tatilimiz yok, hatırlamıyorum yani böyle şeyler. Daha çok bölük pörçük bir yaşam. Yaşam tarzı itibarıyla çok yoğun bir insandı, geceleri geç gelir, akşamları pek evde olmazdı. Annem ve biz çocuklar hep birlikte bir düğüne gittiğimizde bile birlikte olduğumuzu hatırlayamıyorum. Hafızamda silik yani. Babamla yan yana ikimizin olduğu fotoğraf da yok mesela. Benim çocuklarımla çok fotoğrafım var, babamın bizimle fotoğrafı yok. Kızgınlık değil ama bir alınganlık, bir kırılganlık yarattı bu bende. Yine de onun fotoğrafına baktığımda affetmişimdir hep.

Ben de mücadele içindeydim, çok kendimdendi o siyasal mücadele. 15-16 yaşında sıkı bir Dev-Yol'cuydum. Asla Dev-Yol'dan daha mükemmel bir hareket olamazdı benim için. Ama benim kuşağım özgün fikri hayatını kurmuş bir kuşak değildi. Biz orada olduğumuz için Dev-Yolcuyduk. Ünye'de yaşayan ve Kurtuluşçuların etkisindeki bir gençlik de Kurtuluşçu oluyordu. Yani yaşadığınız ortam sizi etkiliyordu. Ben cezaevine kadar Devrimci-Yol dışında, mesela Lenin'den bir kitap okumadım. Bütün eğitim çalışmalarını o zamaki Devrimci -Yolcuların çıkarttığı dergilerden, onların emperyalizm, faşizm öğretilerinden öğrendim. *Felsefenin Temel İlkeleri* gibi şeyleri okudum ama mesela bir sosyalizm anali-

zi, bir devrim analizi falan bunları hep *Devrimci-Yol* dergilerinden okudum. O ne diyorsa benim şablonum oydu ama cezaevinde çok özgün eserler okudum. Özellikle son sene artık kitap veriliyordu, o zamanlar çok okudum. Mesela şimdiki gençler daha özgün gelişiyorlar, daha çok araştırıyorlar, birçok yayına ulaşabiliyorlar. Biz o anlamda biraz daha şekilciydik, biraz daha içinde bulunduğumuz sosyal ve siyasal atmosferin ilişki biçimiyle, düşünme biçimiyle yaşıyorduk. O yüzden tabii ki babam gibi düşünüyordum; çünkü başka bir seçenek görmüyordum, başka bir politik mücadele beni etkileme gücüne sahip değildi o anlamda. Uzun yıllar Devrimci Yol'un bütün fikirleri bana kılavuzluk etti. 1991'de Sovyetler'in yıkılması, Nikaragua'da iktidarın seçim yoluyla gerillalar tarafından geri verilmesi, Avrupa'da gelişen yeni sol hareketler ve kapitalizmin gelmiş olduğu nokta, bütün bunların da ideolojik olarak toplumda hayal kırıklığı yaratmış olması bizi yeniden düşünmeye zorlayınca yeni bir Devrimci Yol gerekiyor artık düşüncesiyle karşı karşıya kaldım.

Şimdi benim 21 yaşında bir oğlum var. Ben 21 yaşındayken babam ölmüştü evet. Cezaevinde 3 yıl yatmış, çıkmışım, 1 yıl sonra babamı kaybetmiştim. Ben 21 yaşındaki halimi düşünüyorum ve şimdi 21 yaşında olanlara bakıyorum da biz çok politik bir ortamda büyüdüğümüz için çok çabuk olgunlaştık. Mesela bizim çocukluğumuzda kız erkek ilişkileri yok gibiydi. Varsa da ayıp, gereksiz, lüzumsuz veya vakit kaybedilen işlerdi. Biz aslında çocukluğumuzu, gençliğimizi yaşamamış bir kuşağız o anlamda. Çünkü bizim başkaca büyük görevlerimiz vardı. Ülke meseleleri vardı. Hatta şöyle söyleyeyim, o zamanlar müdahale ettiğimiz kız arkadaşlarımız vardı, kot pantolon giydikleri için. Amerikan kotu giydiği ve o kotla okula geldiği için müdahale etmiştik. Hatta komite olarak cezalandırmıştık sanıyorum. Bu arkadaşlardan bir tanesi mimar olmuş, bürosunu açmıştı. Cezaevinde yattıktan sonra çıktım, ziyaret ettim kendisini ve özür diledim. Cezaevinde yattığım süreçte okur ve düşünürken, "biz yanlış bir şeyler yapmışız" diye sorgulamıştım. İnsanların o tür şeyleriyle uğraşmışız. Biz adanmıştık bu ülke için, çocukluğumuzu ve gençliğimizi feda etmiştik ve bütün bir toplumun da aynı şeyi yapmasını bekliyorduk. Biraz şekilcilik de vardı. Önümüzdekilere özeniyorduk. Onlar gibi saçımızı tarıyorduk, mesela uzun saç bırakmak modaysa bile devrimci ağabeylerimiz nasıl saç bırakıyorsa onlar gibi bırakmaya çalışıyorduk.

Babamın mücadelesi sebebiyle yaşadıklarımızdan ötürü babama kızmadım, içselleştirmiştim onu. Ona karşı içimde birikmiş hiçbir öfke yok. Şunu da şöyle yapsaydı dediğim şeyler oldu ama sonra onu her anlamaya çalıştığımda iyi ki böyle olmuş dedirttirdi bana. Benimle Fikri Sönmez hep mücadele etti aslında, yani öyle bir eser bırakmış ki, öyle bir kişilik, öyle bir siyasi mücadele bırakmış ki, kendisi ölmüş olmasına rağmen benimle sürekli tartıştı. Beni her seferinde aştı. Mesela ben ne zaman çıkmaza girsem onun fotoğrafına baktığımda, onu gördüğümde beni ikna etti. Nasıl bir şey olduğunu anlatamıyorum şimdi ama benim üzerimde böyle bir etkisi var. Bir de ben fotoğraflara çok bakarım, mesela ölen arkadaşlar için de geçerlidir, sık sık albümlere bakarım. Onlara baktığımda da siyasal mücadeledeki yürüyüşümden çok, hep vicdanımda bir yere koymaya çalışırım. Mesela o gençlerin öldükleri yaşı düşünürüm sık sık. Benden birkaç yaş büyüktüler ölenler. Bir genç kızın eline eli değmeden ölen arkadaşlarımız oldu. Şimdi onlar da burada olabilirler, yani şu anda bizim gibi bu süreci anlatabilirlerdi. Onların da yaşanacak bir hayatları, çocukları, işleri olabilirdi. Onlar ölürken hangi duyguyla öldüler, o günkü kendi duygularımı hatırlıyorum, ben de aynen öyle ölebilirdim 16 yaşında. Çünkü devrim için ölüyorduk ve bu mücadelenin devam edeceğine olan inancımızla ölüyorduk. Bizden sonra bu kavgayı devam ettirecek arkadaşlarımız vardı. Şimdi yıllar sonra bu süreci ilerletememiş olmamıza baktığımızda en büyük vicdani sorumluluğumuzun onlara karşı olduğunu düşünüyorum. O yüzden fotoğraflara baktığımda mahcubiyet duyarım onların karşısında. Babamla ilgili de böyle olmuştur. Babam nasıl olmamızı isterdi diye düşünmüşümdür.

Ben cezaevinden çıktıktan sonra aradan yıllar geçti, evlendim, çoluğum çocuğum oldu. Benim babamla cezaevinden ayrıldığım yaş 20'ydi. Şimdi oğlum o yaşta. Cezaevinde aynı koğuşta ben kendi oğlumla yatıyor olsam ne düşünürdüm, babam benimle ilgili neler düşünmüş onu ancak şimdi anladım. Çocuğu yanında, kendi yaşadığından daha çok, çocuğunun yaşadıklarına üzülmüştür. O yüzden babama her baktığımda o duyguyla bakmışımdır.

Hayatımızda bir şeyi eksik yaptık, annemi rahat ettiremedik. O çok zor şeyler yaşadı. Babam içeri girdiğinde 34-35 yaşında, gencecik bir kadındı, öldüğünde zaten 39 yaşındaydı. 12 Mart'taki 2 yılı aşkın tutukluluğu da sayarsak, annemin hayatı aslında bir çile

hayatı, bir sıkıntı hayatı. Şöyle bir şansımız vardı, annem toplumun tepkiselliğini fazla yaşamadı. Babamdan dolayı Fatsa esnafı kabullenirdi bizi. Mesela annem hangi işyerine girse ona saygı gösterilmiştir. Ben de çok sorun yaşamadım o anlamda. Fatsa'daki esnaf ve belli bir elit kesimin bize fazla bir tavrı olmadı, hatta sahiplenildik diyebilirim. Fatsa'da aile olarak yaşayabilmişsek o insanların bizi dışlamaması sonucu olduğunu söyleyebilirim. Biz esas sıkıntıyı şurada yaşadık: cezaevinden çıkan politikleşmemiş devrimci arkadaşlarımız vardı. Öyle olmaları da normaldi, onları da suçlamıyorum, devlete ve sisteme teslim olmuşlardı bir anlamda. Dışarı çıkan arkadaşlarımız bize selam vermedi. Aynı koğuşta yattığım insanlar, sokakta gördüklerinde yol değiştirdiler. Bizi yaralayan esas buydu. Mesela babamın cenazesiyle ilgili vicdanımda hiçbir zaman halledemediğim şeyler var. Haydi o gün gelemedi insanlar ama mesela annemi, beni, bizi başsağlığı için ziyaret etme cesareti bile gösteremediler. Başkalarının böyle şeyler yapması çok normaldi ama bizim insanımızın kendilerini korumak adına o yaşanmış sürece bu kadar çabuk sırt dönmüş olmaları biraz yaralayıcıydı. O hayal kırıklığını uzun yıllar atamadık içimizden.

Aile Dayanışması

Annem bütün bu süreçlerde çok önemli bir toparlayıcı oldu. Aileyi bir direk gibi korumak, babama sahip olmak, içerideyken onun bütün ihtiyaçlarıyla ilgilenmek ve çevremizde bize karşı yönelen olumsuzluklara karşı da olumlu bir aile görüntüsü yaratabilmek için elinden geleni yapmıştır. O konuda iyi bir sınav verdiği söylenebilir annemin. Babaannem de yaşıyordu o zaman, o da bizimle birlikteydi.

Aile olarak şöyle bir hayat vardı orada. Tamamen izole edilmiş durumdaydık. Bize yanaşılamıyordu. Toplumun geniş ilişkileri bizden uzaklaşmak, araya bir mesafe koymak zorunda kalmışlardı. Adeta bizimle ilişki kuranlar, bizimle selamlaşanların tutuklanma gerekçesiydi. Gözetim altına alınma gerekçesiydi. O yüzden insanlar o korkuyu yaşıyor, kendilerini korumaya çalışıyorlardı. Çok yakın akrabalarımızla aramızda böyle bir sorun olmadı. Aslında o akrabalık ilişkisi bizi yaşatan değerler oldu orada.

Biz çekirdek aile olarak da dayanışma içindeyiz. Ben bu yaşta büyük bir bedel ödüyorum aslında. Nasıl bir bedel ödüyorum?

Mesela bir çocuğum üniversitede okuyor, bir çocuğum lisede okuyor. Eşim 44 yaşında ve şu anda Kahve Dünyası'nda çalışıyor. Kendim özel bir firmada çok düşük bir ücretle çalışıyorum. Bu aslında hayatın bize bu yaşta ödettiği bir bedel. Ama buna rağmen sorunları bir aile dayanışmasıyla aşıyoruz. Çocuklarım da bu atmosfer içerisinde büyüdü. Mesela annem, Fatsa'da kalmadı, peşimize düştü. Bizi bırakmamak için geldi, yoksa kadıncağız o yaşta İstanbul'da bir sitede kendi hayatını niye hapsetsin ama orada öyle bir dayanışma var. O yüzden biz bu süreçlerin hepsini o siyasal geçmişin bize yüklediği sorumlulukla devam ettirdik.

Bu duygularımı özel ortamlarda, aile içinde yeri ve zamanı gelince aynı bu serbestlikle konuşmuşumdur, içimde bırakmadım pek. Ben yeri ve zamanı gelince paylaşılmasından yanayım. Biz toplumu şöyle zannediyoruz: kendimiz gibi, bizim yaşadıklarımızı hafızasında yaşatıyor zannediyoruz. Yaşadıklarımız bizimle kaldığı sürece bu toplum vicdanında işlem görmez. Yaşanmışlıklar bir anlamda bu toplumun vicdanıyla temas etmeli ki doğal olarak toplumsal, siyasal süreçler bundan etkilenebilsin. O yüzden bu önemli bir çalışma. Bu tür şeyler yapılmadığı sürece, ne oluyor, senin yaşanmışlığın sana, benim yaşanmışlığım bana kalıyor ve bir empati de olmuyor.

Şimdi Düşününce

12 Eylül sonrası benim o yaşta anladığım şuydu: Büyük bir travma yaşıyorduk hepimiz. Korkunç bir şok haliydi o. Bir dünyanın başınıza yıkıldığını düşünün, bütün inandığınız, gelecek kurduğunuz, hayal kurduğunuz şeylerin hepsi birden silikleşiyor. Geleceğe dair hiçbir şey konuşamıyorsunuz, düşünemiyorsunuz da. Bunun içinden çıkılabilir mi, ne olur, biz burada yaşayabilir miyiz kaygısının çok ağır bastığı bir dönemdi 12 Eylül. Bizim hayatımızda her şeyin bir başka türlü olacağına ilişkin işaretti ama sonra anladım ki, aslında toplum için de böyleymiş. Bizim için bir ölüm bu, başımıza yıktılar bu dünyayı ve buradan bir çıkış yoktur, dediğimiz durum uzun yıllar toplum için de aynı kaderin oluşmasının aslında başlangıcıymış. 12 Eylül deyince ben bir ülkenin bütün kaderinin bir anda yeniden çizildiği, her şeyin yeniden sıfırlandığı bir süreç olarak algılıyorum. O yüzden bir öncekilere ve bir sonrakilere benzemiyor mesela. Ne bir 28 Şubat'a benziyor, ne

bir 24 Nisan e-muhtırasına, ne de 27 Mayıs'a. 12 Eylül bir sistemin tümüyle restorasyondan geçirilmesi, kökten yeni bir ideolojik çizgiye kavuşturulması gibi bir projeymiş. Bunu uzun yıllar siyaset içerisinde bulundukça da anladım. Türkiye Cumhuriyeti'nin ana kırmızı çizgileri o gün biraz daha belirginleştirilmiş, rotaları çizilmiş, uluslararası sermayenin komple bir planı olduğu ve bu bedelin de o dönemin toplumsal mücadelesine ödettirildiği, bizim de içinde yer aldığımız o siyasi hareketlerin bunun en ağır fiziki baskısıyla da karşı karşıya kaldığı bir süreçmiş.

Hâlâ aktif siyasetin içindeyim. 15 yıl ÖDP'de Parti Meclisi ve MYK üyeliği yaptım. Kurulduğu ilk sene katılmadık, o zaman bir tartışma sürecimiz vardı. 1996 Şubat'ında ÖDP kuruldu, biz 1997 Mart'ında Fatsa'da ÖDP ilçe örgütünü kurduk. Ondan sonra 15 yıl bütünlüklü olarak orada devam etti siyasal mücadelem. Daha sonra ayrılık süreci oldu. Şimdi ise Yeşiller ve Sol Gelecek içerisinde aktif siyasete devam ediyorum.

Kendi Kuşağım

Çok yitik bir kuşak, çaresiz bir kuşak ve Türkiye'nin en büyük kırılmasını yaşamış bir dönemin kuşağı bizim kuşak. Ben yıllar sonra, geçenlerde bir arkadaşıma rastladım, gittiğim bir düğünde. Orada benim dönemimde aynı sınıfta okuduğumuz birçok arkadaşımla da karşılaştım. Bir tanesiyle 30 yıldır hiç görüşmemişiz. 1980'den sonra bir kez cezaevinde karşılaşmışız, 6-7 yıl yatmış biri, ondan sonra çıkmış, hiç haber alamamıştım. Şimdi tarikatçı bir ailenin kızıyla evlenmiş, bizim devrimcilerle de görüşüyor, eski arkadaşlarla da zaman zaman bir araya geliyor. Bir kuyumcu dükkânı açmış, büyük bir servetin üzerinde oturuyor ama konuşurken hâlâ aynı yerde. O gün mesela bana çok büyük saygı gösterdi, yanımdan hiç ayrılmadı. Düğünden ayrılıp arabaya binene kadar görüşelim dedi, telefonlarımızı aldık: o geçmişin canlandırdığı her şeye saygısı var. Ama yaşadığı sosyal hayat, ekonomik hayat onu başka bir dünyanın içine itmiş, beni görünce bir anda oradan çıkmış oldu ve görüşelim, ilişkimizi sürdürelim dedi. Daha sonra çok düşündüm, dedim ki şimdi bu arkadaşım neyi anlatıyor bana. Onu görünce neler geliyor aklıma? Şöyle bir şey: insanı düşünün, bir ömür var, yaşayacak ve ölecek. O hayatın içerisinde onun kendisine sunduğu nimetlerden bir şekilde yararlanmak

istiyor. Bu çok insani bir şey aslında. Çok doğal bir şey. Zaman zaman şöyle düşündük; biz adanmıştık, dolayısıyla o adanmışlık üzerine her türlü şeyimizi yok sayabildik. Hayatın ekonomi yanını düşünmedik, yoksulluğu, bütün zorlukları göze aldık, bunu herkes yapmalı, yapmayan da bizden değildir gibi düşünmüşüz. Aslında biz insanların günlük hayatına da değen işler ürettiğimiz zaman güç olabilmişiz. 1980 öncesi Fatsa da buna işaret ediyor. O gün insanlar niye bizim peşimizden gelmiş, insanların o gününe dair bir sonuç, başarı, kazanım sunduğumuz için bizim etrafımızda toplanmış. Ne zaman ki biz bundan uzaklaşmışız, sadece bizim gibi düşünenler kalmış, bir avuç insan. O arkadaşımın durumu bana bunu gösteriyor ve hâlâ arkadaşlarımız olduğunu gösteriyor. Bizim kuşaktan böyle çok insan var. Müthiş hayatlar kurmuş insanlar, yani bizim ufkumuzda olmayan bir hayat kurmuşlar, bir sürü sosyal ortamlar oluşturmuşlar. Hayatın bir yerinde varlar ama bugünkü hayatımızdan kopuklar. Yani bugün değmediğimiz bir yerdeler. O yüzden ben yitik bir kuşak diyorum, kaybolmuş bir kuşak. Yoksa nerede bu insanlar?

Bütün kentlerde, bu Artvin'de de, Fatsa'da da veya Aydın'da da böyledir, sol bir yere sıkışmış. Şehrin en elit yerindeler, belli okumuş bir kesimin geldiği kahvelerin, meyhanelerin orada ama bir de arkada bir hayat var. Emin ol bir tane solcuyu göremezsin arkada. Herkes birbiriyle aynı kahvede, aynı meyhanede. 1980 öncesinden çok farklı bir olay. Geçmişin siyasi geleneğinin çizgisiyle bugün bizim çizgimiz arasında çok fark var. O zamanlar bir öğretmen arkadaşım köye tayin olurdu, oradan gelmek istemezdi. Çünkü orada köylüyle birlikte yol yapıyor, okul yapıyor, çeşme yapıyor. Toplumsal hayatın içerisinde. Şimdi köye bizden bir öğretmen gidiyor, yaşamıyor orada. Hatta mümkünse şehirde ev tutuyor, bir an önce de oradan şehrin merkezine tayinini aldırmaya çalışıyor. Köyler tamamen başkalarına bırakılmış durumda. Bu bir idealizm meselesi. İdealist olma yanını kaybetmiş bir sol kadrolaşmadan bahsediyoruz. Ve hep geçmişiyle anılan bir sol. Benim bugün büyük bir kırılma yaşamamın, mevcut siyasi hareket içerisinde bir ayrılığa düşmemin en büyük nedeni nostaljik bir harekete dönüşmemizdir. Hep geçmişi tüketen bir gelenek. Bir Fatsa'mız var, üstünde tepiniyoruz. Ben geçtiğimiz 5 Mayıs'ta, babamın ölüm yıldönümünde, anma değil, anlama yazısı diye bir

yazı yazdım. Biz anmaya kilitlenmiş, mezar başına gidip slogan atarak, iman tazeleyen ve görev sanan bir çizgideyiz. Halbuki bizim anlamaya ihtiyacımız var şimdi. Anlayamıyoruz bir türlü, genç kuşaklara da çok kötü örnek oluyoruz. İşin kötüsü; yeni gençlerimiz bizden daha kötü bir sloganı çizgiye hapsoluyorlar. Tamam orada güzel bir şey olmuş ama nasıl olmuş sorusu çok daha önemli. Asla eleştirilecek yanlarımıza dokundurtmuyoruz. Tabularımız var, muhafazakârlaşmışız o konuda. Bunu siyaseten muhafazakâr bir parti olarak kodluyoruz ama aslında bizim de sol olarak ciddi bir muhafazakârlığa dönüp dokundurtturmaya yönelik kutsallarımız var.

Canımı En Çok Yakan

Babam içerideyken hafta sonlarımı annemin köyü Çaka'da geçirirdim. Bekâr teyzelerim vardı, benim yaşlarımdaydılar. Onlarla vakit geçirirdim. Dut ağacımız vardı, her hafta sonu gider, onun altında kitap, dergi falan okurdum. Dedem sağdı o zaman. Evden sahile inen yaklaşık bir kilometre kadar bir yol vardı. Bir gün dedem evden çıktı, o yoldan gitti ve çok çabuk geri döndü. Bana işaret etti merdivene doğru gel diye. Niye böyle erken geldin dedim. Dedi ki Amasya'dan haber gelmiş, baban rahatsızlanmış, hastaneye kaldırmışlar, bizi istiyorlarmış. Ben, demişim ki: "Babam ölmüştür". Dedem o anda sormadı ama daha sonra aradan birkaç gün geçtikten sonra sen onu nasıl söyledin dedi. Dedim ki, Amasya'daki cezaevinden adama hastalık haberi gelmez. Ben yattım orada, hasta oldu diye kimseyi de çağırmazlar, ancak ölürsen haber verirler. Yani bizi çağırdıklarına göre babam ölmüştür dedim. İşte o şekilde haber aldık. Ben annemin köyündeydim, annem de bizim köydeydi Fatsa'da. Ama biz gelene kadar iki, üç akraba bizden önce çıkmışlar ve babamı almışlar. Minibüsümüz vardı bizim. Kardeşim de minibüste şoförlük yapıyordu. Annem, dedem, birkaç akraba ve amcamlar minibüsle gidiyoruz. Amasya Suova ilçesinde, o zaman cep telefonu da yok, araçlar birbirini takip ediyor. Yolda onların arabasını tanıdık. Binek bir Renault'nun arkasında tabut eğreti duruyor. Babamın cenazesini getirenler ambülans veya başka bir araç tutabilecek güçteler. Paraları olmadığı için değil, bir an önce o cenazeyi oradan alıp çıkarmak istemişler, kaçma girişimi. Öyle sokmuşlar ki tabutu, tabutun nasıl durduğu da önemli de-

ğil, oradan kurtulmak istemişler yani. Orada ne yaşadılarsa artık. İndik araçtan, ben tabutun hali ne dedim. Ahmet ağabey dedi ki "Ya Naci, birden böyle çıktık" dedi. "Şimdi düzeltiriz, arabanın üstünde bagajı var, oraya alırız." Arkada da polis arabaları falan var, önde polis kordonunda çıktık geliyoruz. Ben dedim ki cesedi hiç incelediniz mi? "Ben açtım, elimi sürdüm zaten tuhaf oldum" dedi Ahmet ağabey. Bir şey var mı dedim. Benim aklıma da işkence gibi şeyler geliyor. Açtım, yüzünü falan inceledim, gövde kısmını inceledim, ayak kısmını açtım, kabaca baktım. Herhangi bir şey gözükmüyor. Gayet de sağlıklı bir ceset, hani hiçbir morluk, herhangi bir şey çarpmadı gözüme. Neyse orada kapattık tekrar, minibüsün üstüne aldık, çok soğukkanlıyız. O günkü cesaretim de ayrı bir olay. Ben ve kardeşim tutuyoruz kendimizi, bir tek amcam çok ağladı, sarılarak. Annem çok soğukkanlıydı.

Fatsa'nın girişinde Dolunay diye bir mevki var. Oraya geldiğiniz zaman Fatsa'nın bütün ışıkları yarım ay şeklinde karşınıza gelir. Çok güzel bir manzarası vardır. Ben de hep şöyle hayal etmiştim cezaevinden çıktıktan sonra: Babam cezaevinden çıkacak, şu sahili birlikte boydan boya gezeceğiz. 1980 öncesi ben daha küçüktüm, onunla böyle şeyleri yaşayamamıştım. Hatta belki de bir yerde oturacağız, iki duble de rakı içeceğiz karşılıklı. Böyle bir hayalim vardı. Böyle kurmuştum. Babamın çıkması da muhtemeldi bir iki sene içinde. Öyle bir özlemim vardı. Fatsa'yı akşam vakti ışıklar içinde görünce, bir de babamın Fatsa'da yaşadığı tarihi hatırlayınca, o anda orada boşaldığımı hatırlıyorum. Tam bir sinir krizi ve ağlama hali. Hayalimdeki en son şey, 5 yıl sonra babamın ölüsünü aracımızın üstünde Fatsa'ya bu şekilde sokmaktı. Benim hayatımdaki en vahim, en çok canımın yandığı andır bu. Fatsa'dan 2 defa ayrılmaya karar verdim İstanbul'a gelmeden önce. İkisinde de beni Fatsa'ya bağlayan şey o anın bende bıraktığı iz oldu. Yani Fatsa'dan hiçbir zaman ayrılmayı düşünmedim. Hep Fatsa'da kalmak gerektiğini, bunun babama karşı bir borç olduğunu düşündüm.

12 Eylül Davası

Bu şöyle bir şey: bir beklenti... Biz iktidara geldiğimizde zaten hesaplaşılacak bir şey kalmayacağını düşünüyorum. İktidara gelmiş olmak o hesabın görüldüğünü gösteriyor. Örneğin, bir ülkede bir sürü adaletsizlik yaşanıyor, bir sürü zulüm, işkence yaşanıyor,

zaten devrim yaptığınızda ve o ülkenin iktidarını ele geçirdiğinizde o defteri dürmüş oluyorsunuz. Toplum zaten hesaplaşmış oluyor. Bu tür yargılamalar dünyanın başka yerlerinde de sistem içerisindeki yargılamalardır. Bir anlamda bu, uzun yürüyüşün ara aşamalarında toplumun vicdani olarak yanlış olan şeyleri yargılaması, onlarla hesaplaşmasıdır. Arjantin'de de böyle olmuştur, Şili'de de böyle olmuştur. Burjuva mahkemelerinde yapılmıştır bu yargılamalar, solun iktidarında olmamıştır. 12 Eylül yargılaması da, cezaevine düştüğümüz günden beri talep ettiğimiz bir şeydi. Biz 12 Eylül duruşmalarında da ifade vermemeyi tercih eden bir siyasi hareket olmadık. Böyle davranan örgütler oldu ama biz Devrimci-Yol olarak oraya kayıt düştük. O mahkemelerde bize ceza verileceğini bildiğimiz halde uzun uzun savunmalar yaptık. Sıkıyönetim mahkemelerini meşru gördüğümüz için değil ama söz nerede söylenebiliyorsa o platformların hepsini kendimizce bir olanak olarak kullandık. Ben 12 Eylül meselesine de hep böyle baktım: dedim ki parti ne karar alırsa alsın ben evet denmesinden yanayım. Çünkü bu toplumda 12 Eylül'den sonra her politik çalışmada köylere gitmişim, 12 Eylül hukuku mahkûm edilmeli, hesabı görülmeli demişim, büyük bir kitle bizi bölücü olarak görmüş. Şimdi ilk kez bir olanak var. Bu bize, 12 Eylül zihniyetiyle toplumsal hesaplaşmayı demokratik bir sistem içerisinde başlatma şansı veriyor. Şimdi biz buna hayır dediğimiz zaman eski rejime arka çıkan bir noktaya da düşeceğiz. Biz bir şeye arka çıkmak zorunda değiliz, kendi gündemimize sahip çıkalım. Kendi gündemimiz de 12 Eylül'le sürekli bir hesaplaşma halidir.

Ben şunu söylüyorum tabii; AKP 28 Şubat'la hesaplaşmak istiyorsa ki, esas muradı buydu, 12 Eylül'ün üstünden atlayarak bunu yapamazdı. Yani 12 Eylül'e laf söylenmeden, 12 Eylül'le ilgili hukuki süreci başlatmadan, 28 Şubat'a değemezdi ki öyle de oldu. Peşinden de 28 Şubat davası görüldü. Şimdi o yüzden 12 Eylül davası AKP'nin inisiyatifine ya da o mahkemenin inisiyatifine bırakıldığı ve sadece o mahkeme salonunun içinde yapılan bir duruşma olduğu sürece bir anlam ifade etmeyecek. İki generalin cezalandırılmasıyla bitebilir ama sorun sadece o değil. Toplumun o zihniyetin kendisiyle vicdanen hesaplaşması önemli. O anlamda ben sol taraftan yeterli yığınağın yapıldığını göremedim. Ne yazık ki; AKP mevzusundan dolayı bir duvar örüldü.

İki defa duruşmaya gittim, benim müdahilliğim kabul edilmedi şu anda ama orada sanki bir sözlü tarih anlatısı yapılıyor. Bildiğimiz anlamda bir duruşma değil. Geçen duruşmada Özgüç Tuncay'ın ablası, Sabriye Tuncay'la karşılaştım. Mesela, Özgüç'ün Fatsa'da cenazesinin topraktan çıkartılıp teslim alınmasını anlatırken, ben gözlerimdeki yaşa hâkim olamadım. Sanki bir forum yapılıyor orada, duruşmanın hâkimi moderatörlük yapıyor, mikrofon elden ele dolaşıyor, insanlar da hikâyelerini anlatıyor. Biz o duruşma salonlarında diğer tarafta oturuyorduk, yıllar sonra oturduğumuz yer itibarıyla ters taraftayız. Onun gerçekleşmiş olmasının bile simgesel bir anlamı var.

12 Eylül Davası'na duyarlılık sol tarafından yeteri kadar sahiplenilmiş değil. Bunun yarattığı bir açmaz var. Şöyle eleştiriler vardı: bu AKP'nin mahkemesi. Bu AKP'nin mahkemesi olabilir. Şili'de Pinochet'yi yargılayan da bir başkasının mahkemesiydi, devrimcilerin mahkemesi değildi. Veya Arjantin'deki annelerin çığlıklarına yanıt üretmeye çalışan mahkemeler de oradaki devletin mahkemeleriydi, sorun o mahkemelerin kimin mahkemesi olduğu değil, sorun o mahkemeler etrafında bir toplumsal hareket yaratmak, vicdan hareketi yaratmak. Bizim şu anda eksiğimiz bu. O yüzden bu dava çok sönük kalıyor, oraya on binlerin birikmesi gerekirdi. İçerideki mahkemenin inisiyatifine bırakmadan toplumun vicdanında bir mahkeme oluşturabilmemiz lazımdı. Beni yaralayan en çok odur, onu yapamıyoruz. Ben ne yapıyorum, mesela Fatsa'yla ilgili orada talebimi dile getirdim, yarım saatlik konuşma yaptım, mahkeme heyeti de dinledi uzun uzun. Kayıtlara geçiyor. Benim müdahillik talebim yalnızca Fikri Sönmez'in oğlu olmamdan değil, Fatsa halkına saygı duymamdan ve Fatsalıların uzun yıllar yaşadığı acıların sözcüsü olmak istememden. Yazı yazdılar. Milli Savunma Bakanlığı'ndan Fatsa'daki operayonla ilgili bilgiler geldi. Onları da geçen mahkemede gördüm. Sonra içeriği kamuoyuna da yansıdı. 4 sayfası koparılmış, kayıp, niye kayıp o da belli değil. Bir anlamda devletin gizli arşivlerinde olan şeyler mahkeme aracılığıyla hepimizin gözünün önüne seriliyor. Bunlar anlamlı şeyler diye düşünüyorum ama açıkçası beklentin ne diye sorarsan; mahkemenin kendisinden çok büyük beklentim yok. Orada 2 generali bir cezaya çarptıracaklar, öyle düşünüyorum, belki unvanlarını ellerinden alacaklar. Ceza o usulle olacak

ama ben gerçek sonuca ulaşılamayacağını, onun ancak davanın toplumsalllaşabildiği oranda gerçekleşebileceğini düşünüyorum.

Ben 20 yıl önce Fatsa'nın köylerine çıkıp 12 Eylül'le ilgili laf ettiğimde, ya Naci ne olsaydı millet birbirini mi öldürseydi diye cevap veriyorlardı bize. 12 Eylül olmasa kardeş kardeşi öldürmeye devam edecekti diye önümüzü duvarla kesenler şimdi gittiğimde ve bu konu açıldığında bakıyorum ki suspus olmuşlar. Yani bana laf söylecek bir şey kalmamış. Niye? Çünkü oy verdikleri parti böyle bir şey yapıyor. O zaman şöyle bir rahatlık sağlıyor bu bize; o dönemi mahkûm etmeye dönük siyasal bir olanak sunuyor ve bizi daha önce dinlemeyen bir kesim dinlemeye başlıyor. Kendi sesimle, kendi rengimle dinlemeye başlıyor. Bunu keşke biz sağlayabilseydik, biz politik bir özne olabilseydik 1980 sonrası da, dalga dalga kitlesel bir hareket olup toplumun vicdanındaki bu muhasebe yapma işine biz vesile olsaydık. Ama bazen tarih böyle akıyor, siz sahip olamıyorsunuz, sizin dışınızda başka güçler böyle bir şeye vesile olabiliyor.

"Bu Mücadele Çok Önemli. Bunu Hiç Unutma!"

Işık Erem[*]

Babam Müşfik Erem 12 Eylül döneminde içeri alındı. 5.5 sene cezaevinde kaldı. Yasal bir parti olan Türkiye İşçi Partisi'nin Merkez Yönetim Kurulu Üyesi olarak 141 ve 142. maddelerden suçlandı. İstanbul Bayrampaşa ve Hasdal cezaevlerinde kaldı.

Biz ailece İstanbul'daydık. Darbe öncesi normal bir aile hayatımız vardı. Babam dışında tabii. Kalabalık ve mutlu bir aileydik, ben de mutlu bir çocuktum ama babamı çok az görüyorduk siyasi ve mesleki çalışmalarının yoğunluğu nedeniyle. Bize aile ortamını sağlayan annemdi her zaman.

Biz iki kardeşiz. Babam da her zaman ailesine sahip çıkan bir insandı ama sadece zaman ayırmakta problem yaşıyordu. Şunu

[*] 1959 doğumlu. İktisatçı. Cezaevine girdiğinde babası Müşfik Erem 50, kendisi ise 21 yaşındaydı.

söyleyebilirim, ilk Türkiye İşçi Partisi kapatılıp ikincisi açılana kadar geçen süre, bizim çocuk olarak belki de en mutlu dönemimizdi. O ara dönemde babam, bizi her pazar sinemaya götürüyor, daha çok ilgileniyordu. Annem çalışmıyordu, ev kadınıydı. Biz ilkokuldayken evde pek siyaset konuşulmazdı ama daha sonraki dönemlerde yani 12 Eylül öncesi biz biraz büyüdüğümüz zaman tabii ki konuşuluyordu. Ayrıca babamın arkadaşları gidip geliyordu, toplantılardan sonra bizim evde buluşuluyordu. Oldukça politik bir ev sayılırdı o dönemde.

Darbe dönemi geldiğinde ben de siyasi yaşam içindeydim artık. Zaten bizim için beklenilen bir şeydi. TİP üyesiydim ve TİP bunu daha önceden görmüş ve söylemişti. Çok beklemediğimiz bir şey değildi. Bir gece önceden belki hissetmiştik ama tabii o sabahki duygu çok farklıydı. Mesela bir arkadaşımın kapıya gelip ben gidiyorum dediğini hatırlıyorum. O beni çok etkilemişti. Babam o gün evdeydi. Babam zaten birkaç ay sonra tutuklandı. Bir dönem dışarıdaydı 12 Eylül'den sonra. O sabah bir telaş olduğunu söyleyemem. Tabii ki gene de bir şaşkınlık vardı ama ben kişi olarak öyle korku veya panik hissettiğimi hatırlamıyorum.

Zaten o dönemde böyle bir şey beklendiği için bir gece babam aileyi topladı. Sanıyorum Parti'de de kim yurtdışına gidecek, kim kalacak gibi bir konu konuşuluyordu. Bunu evde bize çok üstü kapalı bir biçimde sorduğunu hatırlıyorum. Kalmaya karar verdiğini ve bunun da bir nedeninin biz olduğumuzu söylediğini hatırlıyorum. O yüzden böyle bir şeye hazırlıklıydım. Biliyordum bir gün tutuklanacağını. Tabii darbe öncesinde hareketli bir hayatımız vardı, daha sonra çok durağan oldu aslında o hayat. Kesintiye uğrayan bizim siyasal yaşamımızdı. Çünkü mesaimizin çok büyük bir kısmını okula gitmektense ona ayırıyorduk. Üniversitedeydim ben o sırada. Aşağı yukarı 12 saatimin 6-7 saatini siyasi hareket içerisinde geçiriyordum. Çok sevdiğim de bir çevrem vardı. Darbe dönemi benim için tamamen bunlardan yoksun kalmaktı. Daha normal, sıradan bir hayatım olmaya başladı. Okulda ayrı bir paylaşımım vardı, onun dışında da ayrı bir siyasi hayatım vardı. Zaten bizim dönemimizde okullarda siyasi olarak aktif insan çok fazlaydı.

Babamın mücadelesini de onaylıyordum doğal olarak. Kendim, siyaseten aktif olunca babamın neden bizimle zaman geçiremediğini daha iyi anlamıştım. Onu çok iyi anlayabildiğimi biliyorum. Babama kızgınlığım olmadı. Tam tersine gurur duydum.

Ben şöyle düşünüyorum, aslında darbeyle politik olmayan ailelerin hayatında da birçok şeyin değiştiğine inanıyorum. Çünkü en azından o insanların çevresinde komşuları, arkadaşları olarak belli bir çevre vardı ve onlar da etkilendi. Bu dalga dalga da giden bir şeydi belki. Herkes bir miktar bundan etkilendi diye düşünüyorum açıkçası ama tabii ki içinde olanlar çok daha fazla etkilendi.

Solcu olmamızdan dolayı bizden uzak duran veya selam vermeyen kişiler pek olmadı. En çok aynı apartmanda oturduğumuz dayımdan tepki gördük belki ama o her zaman babama karşı tepkiliydi zaten. Diğerlerinden tam tersi destek de aldık. Babam cezaevine girdikten sonra hem maddi hem manevi yardımları oldu bize. Ben bu süreçte yarı zamanlı çalışmaya başladım. Ders verdim. Annemin zaten belli bir geliri vardı, çalışmamasına rağmen, öyle idare ettik. Bir de çevremizdeki insanların katkılarıyla, destek olmalarıyla ayakta kalabildik.

Canımı En Çok Acıtan Şeyler...

Ben babam içerideyken, o dönemde evlendim. Babam nikâhımızı ve daha sonra doğan torununu göremedi. Oğlumun haberini aldıktan sonra uzun bir dönem götüremedim onu cezaevine. O dönemde babamın hissettiklerini bilmek canımı en çok yakan şeylerden biriydi. Torunu olmuştu ve görememişti. Eminim kafasında birçok soru işareti vardı. O benim için çok can yakıcıydı. Oğlum üç dört aylıktı, bayramda bir açık görüş oldu. İlk defa o zaman gördü, içi rahat etti. Babam dışarı çıktığında oğlum 8 aylıktı zaten.

Babamın tutukluluğu süresince uzun bir dönem görüşemediğimiz de oldu ama şöyle söyleyeyim: O 5.5 yıl içinde ben yalnızca doğum yaptığım dönemde gidemedim, 3-4 ay. Onun dışında her hafta görüş oluyordu ve üstelik iki üç dakikalık görüşlerdi bunlar. O 2-3 dakikalık görüş için biz bütün günümüzü yollarda geçiriyorduk. Tabii çok heyecanlı bir şekilde oraya gidiyorduk. Çünkü görebilecek miyiz, nasıl göreceğiz, iyi mi kötü mü gibi düşünüp saatlerce bekledikten sonra sadece 2-3 dakika görüşebiliyorduk. Bir dönem de babam, kendi arkadaşlarının dışında kalarak belli bir dilekçeye imza attığı için ya da taleplerde bulunduğu için farklı bir koğuşa gönderildi ve uzun bir dönem de görüşemedik. Hücreye almadılar ama farklı fraksiyonlardaki, daha keskin diye tabir

edeyim, kişilerin olduğu farklı bir bölüme gönderdiler. Herhalde 6-7 ay kadar bir görüş yasağı da oldu. Biz o dönemde de her hafta görüş günü gitmeye devam ettik. Bence en zor dönem o dönemdi. Hiç haber alamıyorsunuz ve hiçbir şekilde görüşemiyorsunuz ama görüşebiliriz diye her hafta gidip orada bekliyorsunuz. Sonuçta orada olduğunu biliyorduk.

Işık Erem, ağabeyi ve annesiyle cezaevinde babasını ziyarette

Cezaevinin kapısında bizim gibi bekleyen çocuklar vardı ama çoğu benden küçüktü zaten. Ben pek çocuk sayılmazdım o dönemde. Öyle ilginç bir sürü hikâyemiz var aslında. Avukat Alp Selek, babamın parti ve koğuş arkadaşı. Ailesi bize yakın oturuyordu. Eşi Ayla Abla'nın Anadol arabası vardı o zaman, hepimiz Alp ağabeyinin kızları Pınar ve Seyda doluşuruz Anadol'a gideriz bir kıyamete. Pınar ve Seyda o zaman ilkokul öğrencisi. İkisi de düz duvara tırmanan cinsten. Ayla Abla zaten çok heyecanlı oluyordu görüş günleri. Ben arabada kızları zaptedebilmek için masal üzerine masal anlatıyorum. Yine böyle bir gün, geldik cezaevine herkes indi arabadan ben bir ayağımı dışarı attığımda Ayla Abla bastı gaza, arabayı park edecek. Bir ayağım içeride biri dışarıda koşuyorum herkes çığlık çığlığa bağırıyor, neyse fark etti, ucuz atlattık. Sonra bekleme süresince masallar oyunlar... Pınar çok girişkendi. Bazen askerlerin kaçamak gülüşlerine bile

neden olurdu. Böyle piknik havasında geçiyordu bazen. Telaşlı gidiliyordu, ilginç, komik olaylar olabiliyordu. Değişik paylaşımlar vardı orada.

Hâlâ görüştüğüm kimse kalmadı pek. İlginç bir anım var, onu anlatabilirim. Bu içimi acıtan bir şey olduğu için değil, ironik olduğu için aklımda kaldı sanırım. Babam aynı zamanda mimardı. Mesleğine de çok zaman ayırmış bir insandı. Zaten hayatındaki öncelikleri siyasi yaşamı ve mimarlığıydı. Severdi mesleğini çok. Bir görüşte pantolon getirdi, annem herhalde. İçeriye gönderdik, ertesi hafta pantolon geri geldi ve babam şey dedi, işte bir paçası, diğer paçasından iki santimetre uzun olmuş, lütfen düzeltir misin? Benim için çok değişik bir olay, onun için anlatmadan geçemeyeceğim.

Darbe dönemi yaşadıklarımız genelde bana özel olaylardı, çok işin içinde, yakınımda olan insanlar dışında pek konuşmadım. Konuşmak gerekmiyor diye düşünüyordum. Çünkü o özel bir şeydi. O yüzden belki konuşmuyordum, belki de bu yapısal bir şey, aynı şey babamda da vardır. Az konuşan bir insandı. Siyaseti arkadaşlarıyla çok konuşurdu ama bunu bize yansıtmasında az konuşan bir insandı.

Bütün bunlara rağmen ruhsal ve fonksiyonel olarak sağlıklı bir ailede büyüdüğümü düşünüyorum. Standart bir aile değildi ama sağlıklı bir aileydi. Sonuçta ailenin normal dengesini sarsabilecek olayların yaşandığı bir dönemden geçtik. Yine de bu dengeyi başta annem olmak üzere, en yakınımızdaki babamın kardeşleriyle birlikte sağladığımızı düşünüyorum. Hep bir aradaydık. Çok yakın oturmuyorduk belki ama sürekli gider gelirdik. Hatta bir dönem halamda bile kaldık babam içerideyken, kızı ilkokula gidiyordu, o da çalışıyordu. Hep beraber aynı evde oturduk. Ve çok güzel bir dönemdi o aslında. Acılı, babamın içeride olması sebebiyle doğal olarak acılı bir dönemdi ama akşamları çok eğlendiğimizi hatırlıyorum. Annem gene toparlayıcıydı, sağlam durmaya çalışıyordu. Zaman zaman tabii duygusallaşıyordu ama yine de aile düzenini olduğu gibi sürdürmeye çalışıyordu bir taraftan. Temel taşın annem olduğunu söyleyebilirim. Bu dönemde ve sonrasında profesyonel anlamda bir psikolojik destek almadık. Gerek duymadık, aile olarak bunun üstesinden geldik.

Yine aynı mücadeleyi verirdim herhalde diye düşünüyorum. Bu biraz da yapı ve karakter meselesi. Babamın parti çalışmala-

rına gitmezdim. Çok uzun bir dönem ben, babamın siyasi bir hayatı olduğunu da bilmiyordum zaten. Özel olarak gizlenen bir şey değildi bence. Daha sonra nedenini ona sorduğumda söylediği şey şuydu; benden etkilenmenizi istemediğim için sessiz kaldım. Öyle bağımsız ve özerk insanlar olabilelim, inisiyatif kullanabilelim diye konuşulmamıştı siyaset. Konuşmamasının nedenini öyle açıklamıştı en azından. Herhalde orta son veya lisede öğrendim aslında bunu. Ben de artık kendi kendime bir şeyleri sorgulamaya başladığım zaman, ona sorduğumda aldığım cevaplardan, o şekilde öğrenmişimdir. Babam ben doğduğumdan beri siyasetin içerisindeydi. Özel olarak tabii ki saklanmadı, bunlar sadece histi. Çünkü ben 12 Mart dönemini de hatırlıyorum. 12 Mart dönemi çocukluk hissiyatımla bir şeylerin olduğunu anladığım bir dönemdi. O zaman ben ilkokul 5'te olabilirim. O benim için daha çok korku ve panik veren bir şeydi. Çünkü ne olduğunu bilmiyordum, bir şeylerin etrafımızda döndüğünün farkındaydım ve hissediyordum. O zaman babam, acaba ne zaman içeri girebilir diye düşündüğüm çok oldu. İlk korku 12 Mart dönemindeydi. Siyasi bilince üniversiteye başladığım sırada eriştim. Aslında kardeşim benden daha önce "aydınlandı". 1977'de üniversiteye başladığımda zaten çok karışık bir dönemdi o dönem. Beni tetikleyen, üniversitedeki 16 Mart 1978 olayıydı açıkçası. Bizden büyüklerdi onlar, tam olarak arkadaşımız değillerdi ama önümüzden geçip giden insanların 5 dakika sonra büyük bir gürültünün ardından koştuğumuzda gördüğümüz manzaraları beni çok etkiledi.

12 Eylül'ün bugüne dair tercihlerimin hepsini şekillendirdiğini ve etkilediğini düşünmüyorum ama manevi duruşumda bir etkisi olmuş olabilir. Siyaseten daha sert bir insan olduğumu söyleyemem. Çünkü 12 Eylül döneminde anne olmak ve ondan sonra belli bir aile hayatının olması beni herhalde daha yumuşak bir insan yaptı eskisine göre. Eskiden daha sert bir insandım. Annelik çok farklı bir şey. İnsanı yumuşatan ve aynı zamanda da güçlendiren bir şey gerçekten. Annemi daha fazla herhalde o dönemde hissettim açıkçası. Annemle anlaşamayan bir insandım, daha öncesinde. Çocuğum olduktan sonra onu daha iyi anlamaya başladım.

Ondan sonrası daha farklıydı. Çıktığı gün, ben onlarda kaldım, o bir hafta süresince de babamlarla birlikteydim. Oğlum 8 aylıktı, sabah ilk defa babam odadan çıktı, ben oğluma mama yediriyordum. Doğu da babama, kim bu diye baktı ama babam yaklaşmadı, öpmedi, geldi karşısına oturdu ve çok uzun süre bakıştılar. Baba, niye sevmiyorsun diye sordum. Korkutmak istemiyorum dedi. Böyle bir hafta 10 gün kadar ısınma turları yaptılar. Ancak ondan sonra dede-torun ilişkisi başladı aralarında. Girdiği döneme göre babam, daha farklıydı çıktığı zaman. Çok ağır işkence gördüğünü sanmıyorum. Çünkü girdiğinde elli yaşındaydı, elli beş yaşında çıktı. Bazen onu düşünüyorum, ben şu anda o yaşlardayım ve gerçekten zor bir şey aslına bakarsanız bu yaş için o dönemde hapishanede olmak. Fiziki olmasa da manevi işkence mutlaka görmüştür. Bunun etkisinin de daha sonraki hayatında devam ettiğini düşünüyorum. Ben babamı 4.5 ay önce kaybettim, yeni kaybettim. Parkinson hastalığı vardı. Mesela hastalığında, zor hayatının etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü onun dışında çok sağlıklı bir insandı. Tabii çıktığı zaman çok daha az konuşuyordu, yürümesi bile değişmişti. Hatta ona hapishane yürüyüşü, mahkûm yürüyüşü diyorlarmış. Özel bir yürüyüş şekilleri varmış onların. Mahkemeye elleri arkada zincirli olarak geliyorlardı, birbirlerine bağlı olarak, ayakları da. Daha böyle ayağını sürterek, değişik bir yürüyüş tarzı o. Ama yine de duruşundan bir şey kaybetmedi asla.

Arkadaşlarıyla buluştuğu o kalabalık yemekler devam etti, tabii ki. Daha sonra da politik hayatını devam ettirmeye çalıştı çok aktif olmasa bile. Asla vazgeçmedi. Size şöyle bir şey söyleyeyim: cezaevindeki hayatıyla ilgili ya da anılarıyla ilgili hiçbir şey anlatmadı. En son dönemde hastayken, cezaevinde geçirdiği dönemle uğraşıyordu, anlatmıyordu çok net bir şey ama sürekli aklı oradaydı ve zaman zaman, blokajlar da olduğu için kafasında, "Gelecekler, alacaklar... askerler" derdi. Ben de sormazdım. Biz biraz sormayan ve fazla anlatmayan bir aileyiz. Siyasi boyutu işin dışında, yapı olarak böyleyiz. Ama ölmesine çok yakın şunu da söyledi bir gün "Bu mücadele çok önemli. Bunu hiç unutma." Her şeye rağmen, o yaşta, bir sabah uyanıp bunu söyleyecek bir insandı. Ne yaşanmış olursa olsun aslolanın ne olduğunu söylüyor size.

Kendi Kuşağım

Klasik tanım olmasın, kayıp kuşak gibi bir şey olmasın. Ama benim kuşağım bizden sonraki kuşaklara göre daha duygusal, toplumsal sorumluluğa vâkıf bir kuşak bana sorarsanız. Belli manevi değerlere daha sahip ve zamanı nedeniyle politik yaşamda yer almış bir kuşak. Çoğu şimdi ne yazık ki bu tür bir hayatın içinde değil. 12 Eylül'de Taksim'e gittim, birkaç gün önce, 12 Eylül için eylem vardı. Şöyle bir baktığımda o kuşaktan çok az insan vardı orada. Daha çok gençler vardı. Belki üzücü ama aynı zamanda umut verici. Gerçekten yaşananların boşa olmadığını hissettirmesi açısından.

Oğlumla 12 Eylül'ü konuşmuyoruz. Siyasetle pek ilgilenmiyor. Tepki olduğunu sanmıyorum. Çünkü o bazı şeyleri hiç yaşamadı. Onun genel bir eğilim olduğunu düşünüyorum gençler arasında. Tabii ki siyasi bir görüşü ve duruşu var ama fiilen siyasetin içinde değil. Okulu yeni bitti, çalışma hayatına başlayacak diye umuyorum.

12 Eylül Davası

Çok yalan bir dava olduğunu düşünüyorum. Tabii ki 12 Eylül yargılansın ama adam gibi yargılansın. Bir yere varsa da bir manası yok diye düşünüyorum. Cezaevine girseler dahi bir şey değişmez, bunu tarihsel anlamda yargılamak gerektiğini düşünüyorum. Duruşmalara da gitmedim.

"Genç Bir Kızım, Babamı Hiç Öpmemişim. Böyle Bir Haksızlık Olabilir mi?"

*Senem Babaoğlu**

12 Eylül döneminde babam Fikret Babaoğlu, Maraş Lisesi'nde felsefe öğretmeniydi. O dönemde TÖB-DER örgütlenmesinin içinde yer aldı. THKP-C, Dev-Savaş/Acilciler örgütlenmesinden anayasal düzeni değiştirmek ve düşünce açıklamak suçundan, 141.,142., 146. maddelerden yargılandı. 7 yıl cezaevinde yattı. Bunun 2 yılını Maraş Cezaevi, 5 yılını ise Hatay Kapalı Cezaevi'nde geçirdi.

Maraş Olayları'ndan sonra babamın tayini Antep'e çıkmış. Halamlar Alevi oldukları için lise eğitimlerine Antep'te devam

* 1976 doğumlu. Finans sektöründe pazarlama müdürü. Babası tutuklandığında Senem 4 yaşındaydı.

etmek zorunda kalmışlar. Babam, 12 Eylül Darbesi'nde tutuklanmadan önce 1 yıl kaçağa düşmüş ve Antep'te öğretmenlik görevine devam edememiş. Babam, kaçak olunca annem görev yeri olan Maraş'ta hazine avukatlığından ayrılmak zorunda kalmış ve Maraş'ta yaşadığı süre boyuca da tekrar çalışamamış. Bunlara rağmen Alevi kimliğimizi, kendi içimizde çok gizlediğimizi hatırlamıyorum, çünkü büyük bir aileydik.

Darbe Oluyor, Babam Gidiyor

Maraş Olayları sırasında ve arkasından gelen 12 Eylül Darbesi'nde Maraş'taydık. Annem ve babam olaylardan sonra İzmir'e yerleşme kararı vermişler ama onların hiçbirisi hayata geçirilemedi. Babam İzmir'de bir yıl kadar kaçak yaşadı. Bu esnada aranmalar ve ev baskınları devam etti. Aile bu baskıyı yaşıyordu. Bu kaçaklık döneminde yapılan ev baskınlarını, hatta o baskınlar sırasında çok ağladığımı hatırlıyorum. Mesela kare kare bazı sahneler geliyor gözümün önüne. Babamın kaçakken eve geldiğini, polislerin evi bastığını çocuk olmama rağmen hayal meyal de olsa hatırlıyorum. Kapılar çok sert çalınmıştı mesela. Annemin çok hızlı bir şekilde muslukları açtığını, babamın atlayarak bir yerden koştuğunu hatırlıyorum. Başka bir eve gitmiş. Halamın "Babasının geldiğini söylemesin!" diye ağlayarak beni merdivenden kucakladığını biliyorum.

Senem, ailesiyle Maraş'ta

Babam İzmir'de 5 Kasım 1980'de yakalanmış. Oradan işkencehane diye bilinen Maraş Eğitim Enstitüsü'ne getirilmiş. Burada 11 ay boyunca sistematik işkence olarak bilinen 37 çeşit işkence yönteminin hemen hemen hepsine maruz kalmış. Böyle bir babanın evladıyım diyebilirim. Bunlar olurken ben 4 yaşındaymışım. Ailesi, babamın İzmir'den Maraş Eğitim Enstitüsü'ne getirildiğini biliyormuş; fakat içeride olanlardan kimsenin haberi yokmuş.

Annem ve babam Ankara'da üniversitede okurken tanışmışlar.

Annem babamın örgütlü bir mücadele içinde olduğunu biliyormuş; fakat devletin bu denli bir tahribat yapabileceğini tahmin etmiyormuş. Babamın arkadaşlarını da o dönemde tanıyormuş. Annem yetiştirilme tarzı olarak çok kibar bir kadındır. Bu süreçte en büyük zorlukları ise kendisinin çektiğini söyleyebiliriz. Siyasi olarak hiçbir örgütlü mücadelenin içinde bulunmayan annem, Maraş Olayları, 12 Eylül, eşinin tutukluğu derken aydınlanma süreci yaşamaya başladığını hep söyler. Güçlü bir kadın olduğunu düşünüyorum. Maraş'ta yaşadığı yıllarda tek başına verdiği mücadele belki onu daha güçlü kıldı. Her şeyi yavaş yavaş anlamaya başlayıp sorguladığı yıllar geçirdi. Bunlar da dayanma gücünü artırmış.

Babamı ve arkadaşlarını tutukladıklarında bazılarının eşlerini de içeri aldılar. Sanıyorum çalışmadığı halde annemi avukat olmasından dolayı almıyorlar. Babamın Maraş'ta işkencede olduğu biliniyor ama görüşme mümkün değil. Sen başvur, avukatsın diyor annemin ailesi, annem görüşme talebiyle başvuruyor. Bir arkadaşı ile Enstitü'ye gidip duvarın üstünden bakıyorlarmış. "Aa diyormuş" annem, "Fikret'i gördüm", "Evet, evet ben de gördüm!" diye arkadaşı da kendi eşini gösteriyormuş. Ama tabii o adamlar, o zaman, orada değiller, aşağıda hücrelerde işkence görüyorlar. Her kafası kel olanı kendi eşleri sanıyorlar. Enstitü'nün komutanı Yusuf Haznedaroğlu annemi çağırıyor. Araştırmışlar tabii annemin kim olduğunu, "Sen iyi bir ailenin çocuğusun, kocana söyle konuşsun" diyor. Babam türlü işkenceye rağmen 11 ay boyunca konuşmuyor.

Eğitim Enstitüsü'nden sonra Maraş Cezaevi'ne, daha sonra da Hatay Kapalı Cezaevi'ne sevk edildi. Tüm cezasını da Hatay'da tamamladı. Cezaevine gidişlerimi çok net hatırlıyorum. Ortaokul 1'e kadar tüm cezaevi görüşlerine gittim. Bayramlar, açık ve kapalı görüşler dahil, yani ailemin, annemin gidebildiği her görüşe götürüldüm. Ailemiz o konuda çok destek oldu. Zaten babaannem ve halalarımla altlı üstlü bir evde yaşadık.

Babamın çıkışına kadar Maraş'taki serüvenimiz devam etti. Bu durum aile içerisinde sorun yaratmadı. Çünkü biz her şeyi açık açık konuşuyorduk. Bu süreçte ne eşten, ne anadan, ne de evlattan bir şey saklandı. Belki de o anlamda çocukluğumuzu yaşadık diyebiliriz. Hiçbir zaman "sakın konuşma, kimseye anlatma" şeklinde bir telkin de olmadı. Daha çok şöyle bir çocuk psikolojisi oluş-

Senem, ilkokul gösterisinde

tu: İlkokulda belli bir arkadaş çevreniz var. Siz de babanızın içeride olduğunun bilincindesiniz artık. Çünkü o saklanabilecek bir duygu değil. Ben bu tür bir bocalamanın olduğunu mektuplardan da anlıyorum. Baban ne iş yapıyor diye soruyorlarmış herhalde ilkokuldaki sınıf arkadaşlarım, ben de bir utanma duygusu yaşamışım ki, bunu babama aksettirmişim. "Baban neden hapiste?" sorusunun yanıtını gerçekliğiyle anlatmış bir kişidir babam. O nedenle çok şanslıydım, çok örselenerek geçmiş bir çocukluk olabilir ama hiçbir zaman gerçeklerin saklandığı bir çocukluk olmadı benimkisi.

Çocuk olarak birine baba diyememenin, dede figürünü baba figürü yerine koymanın verdiği iniş çıkışlara bakmak lazım. Çocukluğumu hapishane ziyaretine gitmekle ve babadan gelen mektupları beklemekle geçirdim. Yazı yazmayı, oyun oynamayı, resmi, hikâyeyi, fıkrayı, aklınıza gelebilecek her şeyi, hatta satranç oynamayı bile mektuplar aracılığıya babamdan öğrendiğimi söyleyebilirim. Ben öyle yetişmiş bir çocuğum. Mektuplardan tanıdığın bir baba... O anlamda belki de çok şanslıyım, babam mektuplarla bana kendini çok iyi tanıtmış, mektuplar kanalıyla benimle çok iyi bir iletişim kurmuş. O anlamda entelektüel düzeyi çok yüksek bir babaya sahip olmanın avantajını yaşamışım.

Çocukken görüşlere giderkenki yaşadığım utanç, işte "Nereye gidiyorsun?" diye soran arkadaşlarına bir yanıt verememek çok zordu. Sen de arkadaşlarınla oyun oynamak istiyorsun, sen de doğum gününde farklı farklı kıyafetler giymek istiyorsun. Zaten ailenin maddi imkânları belli, anne çalışmıyor, anneye babanın ailesi bakıyor. Bundan başka bir geçim kaynağı yok. Geçim derken neyi kastediyoruz? Bizim şu andaki geçim kaygılarımız değil; yeme, içme, barınma, temel ihtiyaçlar gibi şeylerin karşılanması. Annem onun için bile aileden para almak zorunda kalmış. Bir de

eşin gözüyle bakmak lazım, bu olayın ne gibi bir deformasyona sebep olduğunu anlamak lazım. Benim annem Ankaralı, başka bir şehirde avukatlık serüvenine devam edemez miydi, elbette ki ederdi ama annem de cezaevine yakın olabilmek ve daha sık ziyaret edebilmek için Maraş'ta, babamın ailesiyle kalmayı tercih etmiş. Ne çocuğunu babasını görebileceği zaman dilimlerinden ayırmış, ne de eşini görebileceği zaman dilimlerini kısıtlamak istemiş. Çünkü Ankara'dan Hatay'a gitmek o dönemin şartlarında elbette ki daha zor. Zaten her duruşmada çıkacağını zannediyor her ikisi de. Ben de her duruşmada babamın geleceğini zannediyorum. Öyle öyle bir 7 yılı devirmişiz diyebiliriz. Çünkü öyle bir beklenti içerisinde devam ediyor her şey ama öyle olmuyor. Annem bize bunları yaşamamız ama asla utanmamamız gerektiğini öğretti. Doğru durmayı öğretti. Olayların dışında bir kadın olmasına rağmen çok güçlü bir duruş sergiledi.

Okul döneminde çok konuşkan bir çocuk değildim. Çok oyun oynadığımı hatırlamıyorum. Evde tek başıma çok zaman geçirdiğimi hatırlıyorum. Büyük bir masamız vardı. Bahçede de bir vişne ağacı vardı o masaya bakan. Orada çok hayaller kurduğumu hatırlıyorum ben. Küçüklüğümden beri günlük tutuyorum mesela. O alışkanlığım hâlâ devam ediyor. Her dönem beni rahatlatan şeylerden birisidir günlük yazmak. Sevdiklerime de yazarım, yazmayı, duygularımı yazarak ifade etmeyi seviyorum. Hani o vişne ağacına bakıp yazarak geçirdiğim bir çocukluk hatırlıyorum. Elbette evcilik gibi oyunlar oynadım ama yine de her çocuk gibi geçmedi benim çocukluğum. Babadan mektup bekleyerek, babayla mektuplaşarak, babanın karikatürlerini okuyarak geçti. Ya da satranç oynarak, hapishanede babamla ben, bir takımdık, koğuş arkadaşları başka bir takımdı. Böyle şeylerle geçti daha çok. Görüş günlerini, açık görüşleri takip ederek geçti. Ama tabii ki de daha yalnız, daha üzgün, her şeye daha çabuk bozulan, daha alıngan bir çocukluk. Çünkü açığı bir şeyle kapatmak istiyorsunuz o da kapanmıyor. Herkes de böyle bir durumdasın diye sana yaklaşıyor. İşte "bana acıdı mı acaba, benimle o yüzden mi arkadaşlık kuruyor?" diye uzun bir süre de yakın arkadaşlarımı o anlamda sorguladım. Mesela ilkokuldan bu yana devam eden bir arkadaşlığım yok benim. Maraş'tan çıktıktan sonra yalnızca ortaokul döneminden beri hayatımda olan insanlar var.

Hiçbir zaman, hiçbir şartta ve şekilde babama bir kızgınlık veya neden yanımızda olmadığına dair bir öfke hissettiğimi hatırlamıyorum. Bir hüzün ve üzüntü içerisinde olduğumu çok net hatırlıyorum, hâlâ da o hüznü içimde taşıyorum ama bu asla bir kızgınlığa dönüşmedi. 12 Eylül'ün bize ne gibi bir zararı oldu derseniz, o hüznü içimizde taşımak gibi bir zararı oldu diyebiliriz.

Zaten ailede de hep bu hüznü hatırlıyorum. Ailede çok şen şakrak zamanlarımızın olduğunu hatırlamıyorum. Mutlu anlarımız hafızamda yer etmemiş. Onun yerine babamın idam cezası aldığı gün, annemin mutfakta hıçkırarak nasıl ağladığını hatırlıyorum. Görüş günlerine gitmenin hep zor olduğunu ama gitmek gerektiğini, içerideki insanın isteklerini, mektupların altına düşülen notları hatırlıyorum. Dönüp dönüp mektupları okuduğumda tekrar canlanıyor her şey gözümde. Bu mektubu dedene okut demiş, mesela orada dedeye de bir not iletmiş. Tabii bir de hep umutla yaşıyorsun. Bir sonraki duruşmadan sonra çıkacak, sen de akranların gibi bir babaya sahip olacaksın diye düşünüyorsun. Ben orada tabii ki hep o hüznü hatırlıyorum. Hepimiz unutarak, unutmasak bile kamufle ederek, saklayarak, bastırarak bir şeyleri yaşıyoruz ama ailedeki hüzün hep o şekliyle kalıyor.

Babam Geliyor, Yeniden Tanışıyoruz

Babam çıktı geldi. 1987 yılında askere gitti. 1990 yılında da Ankara'ya taşındık. Hapse girdiğinde Hukuk Fakültesi 2. sınıftaydı. İzmir Hukuk'u dışarıdan okuyordu. Bu süreçte eğitim hakları elinden alındı, çıktıktan sonra yürürlüğe giren Eğitim Affı ile tekrar Hukuk Fakültesi'ne dönebildi.

Bu esnada aile olarak hayata tutunma mücadelesi başladı. Daha da sert oldu bu süreç aslına bakarsanız. Annemin tekrar işe yerleştirilmesi gerekti, zaten o dönemde kimse işe almıyordu, öyle bir imkân da yoktu. Çevremizde destek olabilecek kimse de yoktu. Çünkü hemen hemen herkes aynı süreçlerden geçiyordu. Babam belli bir süre dershanelerde öğretmenlik yaparak hayatını kazandı. Ben Anadolu Lisesi'ni kazandım, sonra babamlar Ankara'da yapamadı. Çok zorlu bir mücadele olduğu için, tekrar Maraş'a dönelim, Maraş'ta bir iş yapalım dendi. Bir yıl anneannemin yanında, Antep'te okudum ve tekrar Maraş'a döndüm. Yine aileden ayrılmak zorunda kaldığım başka bir süreç yaşadım.

Çünkü Ankara'da eğitim alıyorum ama babamlar diyor ki orada eğitimini devam ettirecek gücümüz yok, tekrar Maraş'a dönmemiz gerekiyor. Maraş'taki okul beni hemen kabul etmedi, Antep'te belli bir dönem Anadolu Lisesi'nde okudum. Oradan yatay geçiş yaptım. Sonra teyzemin yanına Amerika'ya gittim. Lise eğitimimi Amerika'da tamamladım.

Tekrar bir aile olmak için verdiğimiz bu mücadele sürecini hiç iyi hatırlamıyorum. Çok neşeliyiz, babam hapisten çıktı, oh lay lay lom, işte şimdi parka da gideceğim, yapamadıklarımı da yapacağım, kucağına oturacağım, babam benim saçımı okşayacak... Öyle bir şey yok. Bizim hayatımızda öyle şeyler yok. Bilmiyorum bu durumları yaşayan başkalarının hayatında var mı ama onlarda da olduğunu zannetmiyorum. Diğer taraftan annemin bir eş olarak, diğer kadınların yaşadıklarını yaşadığını da hiç zannetmiyorum. Ona da ihtimal vermiyorum. Buna "Neden, neden?" diye isyan da etmiyorum.

Mektuplarda tanıdığım baba, ortaokul 1'e geldiğimde yüzleştiğim baba değildi, yabancı bir adamdı. Bir kere babanın da psikolojisi, bozulmuş, 7-8 yıl sonra tekrar hayata atılma zorluğu yaşıyor ama benim de çocuk olarak başka bir beklentim var, farklı bir baba bekliyorum. Bu zaman diliminde ben de çocukluktan çıkmışım, genç kız olmuşum ve babamı hiç öpmemişim. Böyle bir haksızlık olabilir mi? Elinden hiç tutmamışım. Bu "babasının elinden tutup da parka gidemedi, işte hapisteydi" gibi basite indirgenebilecek bir durum değil. Ben o yaşa kadar babamla gerçek bir iletişim kuramamışım. Bu öyle bir boşluk yaratıyor ki tek şansım mektuplardaki bir adamın beni yetiştirmesine şahit olmam, her şeye rağmen beni topluma kazandırmaya çalışmış olması. O kadar. O sende bir yer ediyor. Çok ciddi bir durum, sen çocuksun ve babanı hiç tanımıyorsun. Çünkü 4 -5 yaşında zaten ne hatırlayabilirsin ki, hatırlayabildiğin hayal meyal kareler. 5-6 yaşına geldiğinde ise baban artık hapiste, sadece onu hatırlıyorsun. Dışarıdasın ve babası hapiste olan bir çocuksun. Senin de sınıfsal bir mücadelen var. Bir kere Alevi'sin, Maraş'ta yaşıyorsun, arkadaşların ister istemez aralarında konuşuyor, bunu biliyorsun. Üzülmeyesin diye evine geliyorlar, onu da biliyorsun. Ya da her bayram aynı kıyafeti giyiyorsun, utandığın şeyler oluyor. Halbuki baba-kız olmak, aile olmak, bunlar insanın en doğal, en insani hakkı. Darbe, bunların hepsini, benim baba-kız olma hakkımı rafa kaldırmış. Bizim için

en büyük yıkım buydu bence. Bu gerçekten çok acı, hatırladıkça da daha çok acı veriyor. Her ne kadar mektuplarla yakın bir iletişim kursan da, her ay, her hafta birbiriyle mektuplaşan bir baba kız ilişkisi, koğuş arkadaşlarıyla bile iletişim halinde götürdüğün bir diyalog olsa da, o boşluk hiçbir zaman tamamlanmıyor. Çıkıp gelen baba, o düşündüğün baba olmuyor. Aramızda kötü bir baba-kız ilişkisi oldu demiyorum ama bu tarif edilebilecek bir şey değil. O ara, o boşluk hiçbir zaman ne doldu, ne kapandı. Toplumun bana böylesine zarar verme hakkı var mıydı? Biz neden bunları yaşadık? Burada bir kızgınlık varsa babamın mücadelesine değil sisteme olan bir kızgınlık var, öyle diyebilirim. Çünkü yaşadıklarımız, gerçekten Türkiye'nin en ciddi tarihsel kesitine denk düşüyor. Bu aileler, bu kadar iyi insan, sırf düşüncelerinden dolayı uzun yıllar yattılar, türlü işkencelerden geçtiler. İçerideki birey de genç bir birey sonuçta, 40-50 yaşında bir adam değil. O da genç, yeni baba olmuş, 4 yaşında bir evladı olan bir adam en basitinden. Bunların bir aileye yaşatılmasından daha acı bir şey olabileceğini düşünmüyorum.

Babamla bunları hiç konuşamadık. Oturup konuşabileceğimizi de zannetmiyorum. Tabii ki çok sert tartışmaların yaşandığı dönemlerimiz oldu ama boşluğun neyini konuşacağız ki. O da farkındadır elbette. Sanırım deşmedik. Deşebilirdik, ikimiz de o çizgide çok sert söylemlere sahip olabilirdik. Konuşsaydık daha sağlıksız ilişkimiz olurdu diye düşünüyorum. Çünkü ikimizin de o boşluğu doldurma gibi bir şansı yok. İşte bize en büyük yara ve acı da budur. Ne kadar kültürlü, ne kadar aydın olursak olalım baba-kız veya baba-oğul ilişkisi aile içinde ilk doğduğun andan itibaren başlıyor diyebiliriz. Babalarımız hapisten çıktıktan sonra ve benzer şeyleri yaşamış arkadaşlarımız ile sohbet ettiğimizde babalarımızla hep bir iletişim eksikliğimiz olduğu konusunda birleştik. Oysa ki benim babam çok konuşkan, son derece sosyal, çok da entelektüel bir adamdır. Türkiye'deki olaylara karşı da her zaman fikri ve siyasi duruşu olan, çok takdir ettiğim bir kişidir ama bütün bunlara rağmen baba-kız arasındaki iletişimi biz tamamlayamadık. Mektuplarla kurulmuş çok güçlü bir iletişimimiz oldu ama yine de eksiklikler oldu, iletişimimizi tamamlamakta hep zamanın gerisinde kaldık. Demek ki, bu, çocukluktan itibaren yaşanılması gereken bir şey, kâğıt üzerinde, mektuplarla bu ilişkiyi yürütmek o ilişkinin tastamam kurulduğunu göstermi-

yor. Şimdi bile babama bir şey anlatmak istediğimde, mektup mu yazsam diye düşünüyorum açıkçası. Daha etkin olabilir mi diye içimden geçirdiğim dönemler oldu. Elbette ki bu hiçbir şey konuşamıyoruz anlamına gelmiyor, birçok şeyimi konuşabileceğim, paylaşabileceğim bir babaya sahibim ama gene de o boşluk iki birey için de çok doldurulabilecek bir şey değil. Bunun ifadesi çok zor. Tamiri de imkân dahilinde değil. Ama bu kesinlikle babam beni bıraktı psikolojisi değil.

Bugünkü gibi sakin düşünmüyordum bundan 4-5 yıl önce. Bir isyan noktam oluyordu. İşte "Ama babam da bunu yapsaydı, çıktıktan sonra, bari şunu da yapsaydı" diyordum ama şimdi oturup düşündüğümde diyorum ki bunları düşünmek çok yersiz ve manasız. Baba çıktıktan sonra ne yapabilirdi ki? İşkencelerden geçmiş, hapishanede yatmış, her gün çıkacağım ümidiyle birazcık daha dibe çökerek devam etmiş, sana o mahpusluğun nasıl bir şey olduğunu anlatan sayfalarca mektup yazmış, evlatlarına daha iyi bir yaşam kurabilmek için, en azından onlar okuyup bir yer edinebilsinler, meslek sahibi olabilsinler diye bir hayat mücadelesine girmiş... şimdi ne bekleyebilirsin ki? O dönem zaten çok sert geçti. Darbe dönemi kadar sert bir dönem de hapisten sonraki hayat mücadelesinde geçti bence. Ailenin tekrar aile olma süreci daha hazin, daha yırtıcı. Ancak şimdi normalleşti birçok şey, 25 yıl sonra diyelim. Son 5 yılda her şeyiyle daha yerli yerine oturmuş insanlarız. Ancak şimdi "biz bir aileyiz" diyebiliyoruz. Ama biz bir aileyiz diyebilmek için 30 yıl bekledik.

Bunun psikolojik tahlilini de çok yaptım. Profesyonel destek almadım ama geçen yıl ilk defa alayım mı diye de düşündüm. O da babamın yazdığı mektuplarla tekrar yüzleşmeye başladığımda oldu. Şu duyguyu hiç atamıyorsun: biriyle beraberim, bu arkadaş da olabilir, eş de olabilir, her türlü ilişki için geçerli, o insanın her zaman hayatımda olabileceğine inanamıyorum. İlk önce buna inanmak istiyorum. İstiyorum ki, o insan gerçekten hayatımda olsun, hiç gitmesin. Belki bunlar bize yanlış kararlar verdiriyor, yanlış ilişkiler de yaşatıyor. Bir şeye tutunmak ihtiyacı, var olduğunu bildiğin ve yanında olabildiğini hissettiğin bir şeye tutunma ihtiyacı çok farklı bir duygu. Çünkü babana o anlamda hiç tutunamamışsın. Dolayısıyla başka hiçbir şeye de tutunamıyorsun. Yaşadığın ülkedeki adalet sistemine tutunamamış oluyorsun, en önemli şeylerden biri de o. Hiçbir şeyin demokratik olmadığına

inanıyorsun. Bir kere çok ciddi bir güven problemim var. Hayatımda kurduğum her ilişkide bunu hissedebiliyorum. Bu bana ne verdi, hiç kimsenin güvenini sarsmama özelliğini verdi. Kime sorarsanız sorun, çok güvenilir bir insan oldum ama ben hiçbir zaman, hiçbir şeye karşı tam olarak bir güven duygusu hissetmedim. Çünkü güvenebileceğiniz birinin elinizden alınacağını düşünüyorsunuz. Bir şeye tutunma ihtiyacını çok ağır hissettiğim dönemler oldu. Çok üstesinden gelebildiğim bir durum değil.

12 Eylül olmasaydı nasıl bir hayatım olurdu hiç düşünmedim. Gerçekten hiç düşünmedim. Hayatımızın o kesimini hiç çıkartıp atamamışız herhalde. Darbe olmasaydı siyasi olarak babam nerede olurdu bilmiyorum. Belki onların mücadele ettiği şeyler Türkiye'de gerçekleşirdi, daha güzel bir hayatımız olurdu. Öyle bir şey düşünme şansına da sahip olmadık. Belki hiç ayrı kalmazdık ve daha yakın ilişkiler içinde olurduk. Hapse girmemiş bir baba evde nasıl olurdu bilmiyorum. Öyle rol model olmadı benim karşımda.

Kardeşim

Kardeşim Deniz, babam hapisten çıktıktan sonra doğdu. Aramızda 14 yaş fark var. İlişkimiz çok iyi. Herhalde hayatımda ilişkimin en iyi olduğu kişi kardeşimdir. Abla-kardeş ilişkisinin en güzel örneklerinden biridir bizimkisi. Arada çok büyük bir yaş farkı var. O büyük yaş farkının getirdiği bazı zorluklar da oldu. Beraber büyümüş değiliz bir kere. Çünkü o büyürken ben başka şehirlerde okudum, o büyürken ben iş hayatına atıldım ama ara, o büyüdükçe kapandı. Bu da aslında bir yara. Buna rağmen çok güzel bir ilişkimiz var ama bu, çok iyi yetişmiş bireyler olduğumuz için var. Bizler, inandıklarımız uğruna mücadele ederek büyüdüğümüz için ilişkilerimiz çok güzel gidiyor kardeşimle. O büyüdükçe ben ona yaklaştım, o büyüdükçe o bana yaklaştı gibi bir durum oldu. Anne yarısı gibi bir şey oldum diyebiliriz. Ama tabii O, bu çalkantıların hiçbirisini yaşamamış olduğu için çok daha naif, daha sakin, olaylara belki daha objektif bakabilen bir çocuk. Geçmişimizi bilen, her zaman da bunları çok takdir eden, gurur duyan bir çocuk. Tabii bir insanın bilmesiyle yaşanmışlıkları çok farklı. Bir ailede iki evlat oluyor, biri bunları yaşıyor, biri yaşananları duyarak öğreniyor. Şanslıyız ki, öğrendikleriyle toplumda iyi bir yer edindi, öğrendikleri gibi bir duruş sergileyebildi. Bizler

de yaşadıklarıyla daha kırılgan, içsel üzüntüleri çok daha baskın, tepkileri daha sert olabilen ama onların kontrolünü de bilen bireyler olarak yola devam ettik.

Gölgende Çocuk Olmak

Ben bundan 2.5 yıl önce bir proje üzerinde çalışmaya başladım. Gerek aileye, gerek anneye, gerekse bana yazılmış tüm mektupların olduğu bir hazine var elimde. Hâlâ üzerinde çalışıyorum. Kendimi şu noktada bir kollektör olarak görüyorum. Bir arşivi saklı tutuyorum yıllardır. Bunları anlatmak aslında çok güç. Zorlanıyorum anlatırken, bunu söyleyebilirim, hâlâ insanın canını acıtıyor. Belki yüzleşmek insanı çok yoruyor olabilir; çünkü ben son 2.5 yıldır defalarca yüzleştim. Her seferinde de aynı içsel duygularla hareket ediyorum.

Babamın bir arkadaşı, o da dava arkadaşlarından birisi, ben bu projeyi hazırladığımda, "Bu projeyi yapmak istemenin en büyük nedeni toplumun bize verdiği zararı göstermek istemendeki mücadelen" demişti. Bu benim kulağıma küpe oldu ve o sözden yola çıkarak 2.5 yılı doldurdum diyebilirim. Çok balık hafızalı bir toplumda yaşıyoruz. Her gün başka şeyler yaşanıyor, her gün başka acılar oluyor ve biz bunları örterek devam ediyoruz ama tabii çok az bir kesimi etkilemiş gibi görünse de o dönem, toplumun çok önemli bir yarası bu. Onun bize ne gibi zararlar verdiğini konuşmanın zamanı gelmiş demek ki. O yüzden şu anda bu kitap çalışması yapılıyor, o yüzden ben bu işin başka bir yerinden tutuyorum. O yüzden "Gölgende Çocuk Olmak". Bir şeyin gölgesinde çocuk olmak mümkün mü? Mümkün değil.

Topluma Elbetteki Tepkiliyim

Ben hatırlamıyor olabilirim ama o dönemin Maraş'ta yaşayan Alevi aileleri içinde de zaten çok sevilen bir bireymiş babam. Ne kendi ailemizden ne de Alevi kesimden herhangi bir dışlanma gördük. Çok bilinçli ve çok kültürlü, birbirine çok destek olan bir ailemiz vardı. O anlamda çok şanslıydım diyebilirim.

Bu süreç bize nasıl zarar verdi: Bir kadını, 7 yıl en genç döneminde eşsiz bıraktı, bir çocuğu babasız bıraktı. Bunlar benim için en naif, tartışmaya en kapalı noktalardır. Bu ağırlığı yaşadığınız bir süreçte kim selam verdi, kim vermedi endişesi de anlamını yitiriyor zaten.

Burada benim için en önemli nokta şu; bunları neden ancak şimdi konuşabiliyoruz ya da bu çalışma neden şimdi yapılıyor? Çünkü bizler 30'lu, 35'li yaşlarımızı aştık ve daha yeni bunları konuşabilecek duruma geldik. Şimdi nasıl 12 Eylül ancak şu anda yargılanabiliyorsa, biz de kendi tarihimizle ancak şu anda yüzleşebiliyoruz. Bu dönemin gelmesi gerekiyormuş bizlerin de konuşabilmesi için. Çünkü burada en önemli tanık bizleriz, bizim ne yaşadığımız veya ne yaşayamadığımız çok önemli. Siyasi olarak bulunduğum bir nokta var ve tüm görüşlere saygılıyım. Yine de topluma tepkiliyim çünkü toplumun bize açtığı yaralara tepkiliyim. Herhalde hayatın zorluklarıyla yüzleştiğiniz noktalarda ve toplumdan o desteği görmediğiniz zamanlarda doluyorsunuz. Bizleri kabullenmeyiş şekillerinden dolayı topluma tepkiliyim. İçinde bulunduğumuz mücadeleye duyulan saygının yetersizliğinden dolayı topluma tepkiliyim. Çünkü o dönemle ilgili her siyasi kesimden, her görüşten araştırmalar yapıldı, kitaplar yazıldı, o dönem tanıtıldı ama hiçbir zaman bu insanların çocukları, eşleri, anaları vardı dışarıda, demediler. Topluma elbetteki tepkiliyim. Ben 2.5 yıldır çalışıyorum bu konu üzerinde ve gerçekten bu konuyla ilgili destek alabilmek için çok mücadele verdim. Mektupları göstermek istediğim, iletişim kurmaya çalıştığım, çok insan oldu. Projeye ilgi gösterir gibi, 1992 yılında gelmiş bir mektuba şöyle bir göz gezdirip, "Ha güzel bir proje, farklı olabilir!" deyip sohbetlerini farklı aşamada devam ettiren aydınlar ve entelektüellerle nefes aldım. Elbette ki topluma hâlâ çok tepkiliyim. Ben de tepkimi naif bir şekilde babamın yazdığı mektupların bana nasıl etki ettiğini bu topluma göstermek için yola çıktım ve bu çalışma da bir yol açacaktır diye düşünüyorum. Daha farklı olabilirdi, yaşadıklarımıza daha farklı yaklaşılabilirdi. Bu insan nasıl yetişmiş, nasıl olmuş da toplumda kendini ve hayatını idame ettiriyor gibi bir bakış açısıyla bize yaklaşılabilirdi. Anneler şimdi ne yapıyor diye sorulabilirdi mesela. Hiç kimse bu zamana kadar 12 Eylül'ün çocuklarıyla, anneleriyle ilgili bir şey yapmadı. Gerçi yapmasını da çok beklemiyoruz, hani Cumartesi Anneleri 389 haftadır eylem yaparken bunları beklemek çok manalı hareketler olmuyor ama sonuçta 12 Eylül'e bir de çocukların yaşadıkları gözüyle bakalım, topluma da bu şekliyle anlatalım istiyorum.

Örneğin, ortaokuldan bir arkadaşım "Gölgende Çocuk Olmak" projesine bir mektup gönderdi. O dönemde babası subay-

mış, ortaokulda bana âşık oluyor, duygusal bir şey hissediyor herhalde. Benimse babam hapisten çıkmış, Ankara'ya gidip gelmişim, orta 2-3 talebesiyim ama o süreçte dahi Maraş'taki hocalarım, müdür ve okul yönetimi tarafından kim olduğum biliniyormuş. Ben bunu geçen yıl öğrendim. Çünkü sen bir birey olarak hayata devam ettiğini düşünüyorsun. Baban artık hapisten çıkmış, hayat mücadelesine devam ediyor. Bana göre hayat orada normalleşmiş durumda. Ben o hayatın aslında normalleşmediğini geçen yıl öğrendim. Bu da benim yıllar sonra yüzleştiğim bir şey. Bence toplumun en büyük ayıbı bu işte:

"... Meğersem 15 yaşında bu çocuk dünyanın en büyük suçlarından birini işlemiş. Meğersem 15 yaşında bu çocuk çok yanlış, hiç sevilmeyecek birini sevmiş. Hiç unutmuyorum o günü, korkunçtu çünkü, okul müdürü beni odasına çağırdı. Koşarak gitmiştim odasına. Beni kapıda karşıladı, odasına buyur etti, kapısını örttü. Hatırlıyorum, kocamandı odası. Ben ne kadar küçülmüştüm birden, kapıyı örttükten sonra o büyük adam bana döndü ve saliseler içinde bir canavarınkine değişen yüzünden içindeki kin, nefret, ne varsa kustu, ağzından yüzüme saçtığı tükürükler yüzüme çarptı. Derken tutup ceketimin yakalarından, duvara yapıştırdı beni, hatırlıyorum. Ayaklarım yerden kesilmişti. Yıl 1991, ben hayatında ilk kez âşık olmuş bir çocuk. Odasında ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum. Yaşadığım yıkımı, kırılan heyecanlarımı, şaşkınlığımı ve aslında neden ilk defa bu kadar korktuğumu da. Büyük adamın uzun sürmüştü nutku, o kesin. Ben yanlış birisini sevmişim. Bir asker çocuğu olarak olmadık bir insana gönül vermişim. Kızın babası meğerse Karındeşen Jack'ten bile daha tehlikeliymiş. Farklı düşünceleri varmış. Benim hiç haberdar olmadığım, her şey farklıymış benden, bizden. Dedim ya neye uğradığımı anlamadım, o saniyelerde yaşadığım şaşkınlık, korku ve yıkımın tarifi imkânsız. Şu anda hatırlayamadığım ve aslında hiç de anlayamadığım o uzun nutuk bittiğinde, büyük adam beni yere indirmiş ceketimin yakasını düzeltiyordu. O şok, o yıkım, o korku... Hafızam silinmişti, sanki her şeyim daha kapıdan çıkarken sona ermişti, ilk aşkım. Daha neden, nasıl, hiç anlayamadan. Yıl 1991, ben 15 yaşında bir çocuk, sevmiştim..."

Tabii şimdi burada aşka ağlamıyoruz. Bir okul müdürünün 15 yaşındaki bir çocuğa, diğer 15 yaşındaki bir bireye, sırf babası hapiste olduğu için yaptığı muameleye ağlıyoruz. Benim hiç haberim olmadan uğradığım bir çeşit tecavüz, insanlık haklarımıza, çocukluk haklarımıza, ilk aşk duygularına, her şeye. Ben bunu ilk okuduğumda çok ağladım. Çünkü ben arkadaşımı hiç hatırlamı-

yordum. Belki bilmediğimiz daha çok hikâyeler var. Arkadaşım orada bırakmış her şeyini, çocuk çünkü, e peki ben? Ben o okulda okudum, eğitim aldım. O okul müdürü benim de okul müdürümdü. Benim hiçbir şeyden haberim yoktu ama ben onların gözünde gerçekten çok kötü bir ailenin kızıymışım. Öyle muamele görüp öyle tanıtılmışım. Yıllar sonra bu mektubu paylaştığına göre o çocuğun içindeki derin yara da kapanmamış. O çocuğun da yüreğinde, hayatında böyle bir yara açmış.

Ben topluma kızgın olmasam bir gariplik olması gerekirdi. Toplum bana bir özür borçlu, en başta. Toplum bana babama işkence yaptığı için özür borçlu, toplum bir baba-kız ilişkisi yaşama, aile olma hakkını elimden aldığı için bana özür borçlu. Toplum; okul arkadaşlarıma karşı beni rencide etme hakkını kendinde bulabildiği için bana bir özür borçlu.

Bugünden Baktığımda

Kendi jenerasyonuma baktığım zaman çok sığ bir jenerasyon görüyorum. Çünkü hayat şöyle bir şey, siz inandıklarınız uğruna mücadele ettikçe bu hayatta bir yere sahip oluyorsunuz. İnsan inandıkları uğruna mücadele ettikçe yaşamsal kaygıları, birey olma kaygısı öne çıkıyor. İnandıkların uğruna mücadele ettikçe büyüyorsun. Bu jenerasyonda o yok, kesinlikle yok. Onun olmaması bence toplumu biraz daha duyarsız bir hale getiriyor. Çünkü çok çabuk tüketiyorlar, belki bunda sanal ortamların, toplumda sermayenin el değiştirmesinin veya başka şeylerin de etkisi olabilir ama bir jenerasyon olarak çok kötü ve çok sığ buluyorum. Çok sağlıklı bulmuyorum.

Politik olarak herhangi bir grubun içerisinde değilim, olmayı da tercih etmiyorum. Kendimi yakın hissettiğim bir oluşum, siyasi parti yok. O yüzden aktivistlik anlamında bir şeylerin içerisinde olabilirim ama politik olarak bir gruba ait değilim.

Aynı mücadeleyi verir miydim? Veremezdim, yaşananlar acı olduğu için... Bir çocuk olarak içinde bulunduğum psikoloji fazlasıyla ağırdı. Aynı mücadeleyi verebilmek için neticelerinin yarattığı tahribatlardan habersiz olmak gerekir. Benzer ayrılıklar, benzer acılar, benzer yoksulluklar, benzer tahlihsizlikler ve elbette aynı adaletsiz yargılanma ve işkenceleri bile bile aynı mücadele içerisinde olmak istemezdim.

Babamın bu örgütlü mücadelesinin Türkiye soluna bir şey kazandırdığını da düşünmüyorum. Eğer bu örgütlü mücadele Türkiye soluna bir şey kazandırmış olsaydı bu kadar dağınık bir sol olmazdı diye düşünüyorum. Bir kere hiçbir konuda bir birlik yok. Bana göre zaten CHP, sol yelpazede yer alan bir parti değil, faşizan bir parti. Onlar örgütlü olarak devam edebilselerdi belki Türkiye'de bir şeyler olurdu. Ne TKP, ne ÖDP, ne de diğer fraksiyonlar birbiriyle aynı görüşte. Bir birlik olması lazım bir şeylerin değişebilmesi için. Bir ortak duruşun sergilenebiliyor olması ve her kesimde bunun kabul görmesi lazım. Ortak hareket gerekli ama ortak hareketin Türkiye solunda olabileceğine dair bir inancım yok. Örgütlü olmasa da muhalif bir hareket var, onu kabul ediyorum. Şimdi o muhalif hareketin kökünün de bu THKP-C, Dev-Savaş veya Dev-Yol geleneği gibi sol cenahtan geldiğini de düşünmüyorum. Şu anda bir muhalif olma durumu varsa bunun AKP hükümetinin birtakım politikalarından kaynaklandığını düşünüyorum, Kürt açılımından kaynaklandığını düşünüyorum. Şu anda birçok şeyin önü kapalı. Birçok hak ve özgürlükler kısıtlanmış durumda. Ama bu tarz muhalifliklerin de içinde bulunduğumuz siyasi konjonktür gereği oluştuğunu düşünüyorum. Bir sol hareket kaynaklı olduğunu hiç düşünmüyorum.

12 Eylül Davası

İşkenceler nasıl yargılanacak bu ülkede diye sorabiliriz, bunu tartışabiliriz ama önemli olan yargılanmaya başlanılmış olmasıdır. Bizler Kenan Evren'i asalım, meydanlarda sallandıralım diyen kişiler değiliz. Adam gelmiş kaç yaşına, bunun peşinde olan bireyler değiliz, önemli olan Türkiye'de, şu anda bir darbe sürecinin ve işkencelerin yargılanabiliyor olması.

Biz 32 yıl sonra, bu dava süreci başlayınca, bir televizyon kanalında babamın Filistin askısında ölümden döndüğünü öğrendik ilk defa. Bunca yıl içerisinde babamın hiçbir işkence süreci konuşulmamıştı. Burada çok önemli bir şey var. Biz ancak 32 yıl sonra babamdan bu dava süreciyle beraber bir işkenceyi duyduk. Biliyorduk ama ne evde ne de bir arkadaş ortamında bunları duymuştuk, ağzından bunlara şahit olmuştuk.

Babam, davanın müdahil avukatlarından biri. 12 Eylül davası benim için yıllardır beklediğimiz bir yargılama sürecini ifade ediyor net olarak. Takipçisi olmamız gerektiğine inandığım bir süreç

olarak bende bir yeri var. Herkesin de bu davayı takip etmesi gerektiğine inanıyorum. Birçok şeyin, çok uzun yıllar sürse de, önünü açacağına inanıyorum. Referandum buna ne kadar izin verecek onu bilmiyorum. Onu hep beraber göreceğiz ve değerlendireceğiz ama ne olursa olsun Türkiye'de bir darbenin yargılanabiliyor olması çok önemli bir şey. Buna rağmen müdahillik için başvurusu sayısı bile çok az. Bu kadar az kişi mi işkence gördü Türkiye'de? Ağır işkenceler görmüş insanlar bile "bu AKP hükümetinin Anayasası bana ne, ben müdahil olmam" gibi bir tavır içerisinde. Bunu da çok yanlış buluyorum. Laiksen, demokratsan ve Türkiye'de bir şeylerin değişmesini istiyorsan, bir şeylerin takipçisi olmak zorundasın, bir şeylerin arkasından gitmek zorundasın. Ben olayın sadece yargılanabilirlik kısmının bile çok kıymetli olduğuna inanıyorum. Tüm mücadelenin bu anlamda destek görmesi gerektiğine inanıyorum. Kenan Evren şu anda mahkemeye gelmiş, gelmemiş, tartışılan şeylerin bu noktada bu kadar sığ kalmasından yana değilim.

Toplumun tepki vermemesine de şaşırıyorum. Berfo Ana gibi kişilerle biraz olsun ses getiriyor mahkeme. Anayasa'da ne oldu, AKP mi yaptı başka bir hükümet mi yaptı beni ilgilendirmez. Beni ilgilendiren kısım, benim yaşadığım işkencelerin, benim babamın yaşadığı işkencelerin şu anda yargılanabilme yolunun açık olması. Ne olacak önümüzdeki süreçte bilemeyiz. Çok gerçekçi bir şekilde devam edecek mi, etmeyecek mi bunları bilmiyoruz şu anda ama en azından takipçisi olacağız. Mesela en azından medyanın da bu dava sürecinin takipçisi olması gerekmez mi? İlk davada ilgilendiler, 3. günü kestiler, el çektiler her şeyden. Bunu da toplumun bir ayıbı olarak görüyorum.

Canım Gülüm
biricanım kızım sevgim,

Dünyamız Ankara-yargıtay'ına gitmiş. Bu demektir ki, iki üç veya 7 parmağını daha saymadan evde yani yanımızda, yani yanak-yanağa olacağız. Annen sana yargıtay ne demektir anlatır. Bu kartta da gördüğüm gibi yine Ayamlık tesisine gideceğiz, yine kayığa binip balık yemeğe cuma adasına gideceğiz ve hep mutluluklar bizim olacak.

Bir mutluluk bir mutluluktü

içi ceviz dolu çocuk gibi
yemekle bitiremediğimiz.
Bir dünya kocaman bir dünya ki
üzüntüsüz kucaksız
içinde sen ben ve annen
mutlu olacağız.

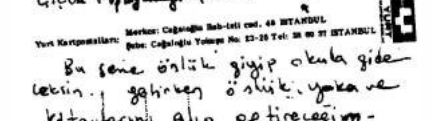
Evet can[illegible] bana yol[illegible] ceni sev[illegible] yorum [illegible] yine cicili[illegible] mutluluğ[illegible] sen[illegible] keşf[illegible] sevgilerimle kucaklıyorum. Senin hep[illegible] sağlıklı olmanı istiyorum. Bayramda[illegible] senin o güzel kuşgetin ile yapacağın [illegible] resmini görebileceğim için yine çok sevindim. Bu yüzden seni bekliyorum. Gözlerinden öperim. Babacığın Fikret

Sevgili kızım Sevem,

.... Annen'le beni ziyarete geldiğin için çok sevindim. Annen'e güzle seni her zaman getirsin—

Seni çok seviyorum—

fotoğrafta sana benziyen bir çocukla senin arkadaşlarına benzeyen bir çocuk çiçek toplamışlar.... Yakında gelince bende aranıza katılıp yine onun arkasındaki bahçelerde sizlerle çiçek toplayacağım —

Bu sene önlük giyip okula gideceksin, getirsen önlük, yaka ve kitaplarını alıp getireceğim.

Seni annecile bekliyorum.
Gözlerinden öperim.

Fikret Babaoğlu'nun kızı Seneme cezaevinden yazdığı mektuplar

"12 Eylül Zindanlarından Kurtulanların Çok Uzun Yaşayacağını Düşünmüştüm."

Serpil Özbey Tahmaz **

12 Eylül Darbesi sonrasında en büyük ağabeyim Bahri Özbey tutuklandı. Ankara Devrimci-Yol ana davasından yargılandı ve Mamak Cezaevi'nde 2.5 yıl yattı. İçeri girdiğinde 22 yaşındaydı.

Darbeden Önceki Hayat

Benim ailem Ağrılı. Babam ağa çocuğu, ağalığı reddetmiş ve Ankara'ya gelmiş bir insandı. Annem ev kadınıydı. Biz 5 kardeşiz, Bahri ağabeyim en büyüğümüzdü. Hem okuyordu hem de bir es-

* 1969 doğumlu. Bir Meslek Odası'nda çalışıyor. Ağabeyi tutuklandığında Serpil, 11 yaşındaydı.

** Kitapta yer alan diğer Tahmaz ailesiyle bir ilişkileri yoktur.

nafın yanında çalışıyordu. 1980 öncesi herkes siyasete dahildi bir biçimde. Babam, biraz da ağabeyimin ilişkileri nedeniyle, DİSK'te işyeri temsilciliği yapmıştı. O zaman Kredi Yurtlar Kurumu'nda çalışıyordu.

1980 öncesi evimize gelen gidenler açısından oldukça hareketli bir dönemdi. Sohbetlerimiz çok keyifliydi. Neşeli bir ailemiz vardı. Biraz da babamdan kaynaklıydı, çok keyifli bir insandı. Büyük, 12 kişilik bir masamız vardı. Herkesin oturduğu sandalye belliydi. Ağabeyim her gün işe gitmeden önce herkesin harçlığını tabağının kenarına koyar, çıkardı.

Biz solculuğu ailemizden, annemizin, babamızın tavrından öğrendik. Devrimciliği, neden devrimci olmak gerektiğini ağabeyimden öğrendik. Herkese eşit hakkı neyse onu verirdi. Senin duymak istediğini değil, olması gerekeni söylerdi. Çok emek verdi hepimize, belki de o yüzden çok seviyoruz, sayıyoruz ayrıca. Hepimizin üstünde babalık hakkı vardır çünkü. Hep çalıştı hem devrimcilik yaptı hem aileye baktı.

Tartışmalarımız bile farklıydı bizim. Mesela çok iyi hatırlıyorum Ulaş Bardakçı'nın ölüm yıldönümünde yürüyüş düzenlenmişti, meşalelerle Altındağ'ın tepesine Ulaş'ın ismi yazılmıştı. Bahri ağabeyim, o yürüyüşte küçük ağabeyimi Kurtuluş'un kortejinde görmüş. Eve büyük bir hışımla gelmişti. Şimdi komik geliyor tabii. Çığlık çığlığa bağırmıştı: "Senin ne işin var Kurtuluş'un kortejinde, Kurtuluş'un kortejinde görmeyeceğim bir daha seni, yürüyeceksen Devrimci-Yol kortejinde yürüyeceksin!" Tartışmaysa böyle tartışmalar olurdu. Ama 12 Eylül'den sonra bunların hepsi bitti.

Darbeden sonra çok anlatılmıştır, "çocuklarımızı sokağa bile çıkaramıyorduk, kafamızı bile uzatamıyorduk." Biz gece yarılarına kadar sokaklarda çok rahat oynardık. Ankara Telsizler'de oturuyorduk, hani eski deyimiyle kurtarılmış bölgeydi. Devrimci ağabeylerin bölgesiydi. Sokakta en ufak bir durum olsa bizimkilerin müdahale edeceğini bilmenin rahatlığıyla yaşardık. Bizim apartmanda başka siyasetlerden kişiler de vardı. Birinci kattaki ağabeyimiz, Devrimci-Yol davasından yargılanıyordu, işkencede sakat kalmıştı.

Ağabeyimi Alıyorlar

Bize, operasyon olduğu ve ağabeyimin içeri alındığı haberi geldi. İşyerine gelip götürmüşler. Nerede olduğunu söylemiyorlar. Uzun bir zaman geçmişti bulmamız için. Bu haberin ertesinde, üç kardeş sabah kalktığımızda balkonda babamı saçları bembeyaz bulmuştuk. Ben onu hayatım boyunca hiç unutmam. Eskiden hep Türk filmlerinde olur sanırdım böyle şeyleri. İmkânsız ve komik gelirdi, bununla dalga geçerdik. Sonra gerçekten bunun olabildiğini gördüm gözlerimle. Babamın simsiyah, dalga dalga saçları vardı ve biz sabah kalktığımızda saçları bembeyazdı. Anlatması çok zor.

Ağabeyimi 12 Eylül Darbesi'nden 15 gün önce içeri alındı. En kötü yanı belki de bu. O, 1. Şube'deyken darbe oldu. Bir aya yakın şubede kaldı. O içerideyken darbe olunca olağanüstü bir korku kaplamıştı evin içini. Annemin "Eyvah çocuklarımızı öldürecekler!" çığlığından sonra çok uzun zaman hiç ses çıkmadı evin içinde. Ne yapacağımızı bilemedik, ne şubeye gitme şansımız vardı ne görüşme ne de sokağa çıkma şansımız var. Kimseye ulaşamıyorduk.

O zaman örgüt üyesi olma suçuyla yakalanmıştı. Üzerinden silah çıkmıştı. Bu silahla adam öldürme suçu işlediği gibi bir dolu şeyle suçlanmıştı. Gerçekliği olan bir suçlama değildi.

Son derece gergin bir süreçti. Bizim evde gülmek yasaklanmıştı. Kardeşimin ve benim çizgi film seyrederken bile gülmemiz yasaktı. "İçeride onca insan var, çocuklarımız var, ne oldukları belli değil, nasıl gülüyorsunuz?" diye azarlandık annem tarafından. Biz uzun süre gülmeyi unutmuştuk evde.

Altındağ Tiyatrosu'na çok yakın oturuyorduk. Eskiden bize memleketten ya da başka yerden gelen insanları tiyatroya götürmek bizim için en büyük gezmeydi. Bilirdik ki, o sol kültür, devrimci kültürden öğrendiğimiz bir şeydi. Misafirlere böyle bir şeyi öğretmiş olmak bize çocuk aklımızla da çok güzel gelirdi. Çok mutlu olurduk ama bıçak gibi kesildi bunların hepsi. Sokağa çıkmak, sokakta oynamak... birileriyle karşılacaksın, birileri sana soracak, kim olduğunu bilecek. Eskiden bilirdik ki orayı ağabeyler koruyor, orada senin başına bir şey gelmez. İstediğin zaman, istediğin saatte sokağa çıkabilirsin. O güven duygusu kalmamıştı tabii.

Ağabeyim Ankara 1. Şube'de

Ailem, Ağrı'da köklü bir aileden geldiği için o kanallarla tanıştıkları insanlar vardı. 1. Şube'den bir komisere ulaşmışlardı. Babam, ağabeyimi görmeye gidebilsin diye ikna etmişlerdi. Babam eve geldiğinde anlatmıştı gördüklerini. Gidiyor görüşe, tabii ağabeyimin ellerinde ve ayaklarında zincirler var. Babam onu görünce dayanamıyor ve ağlamaya başlıyor (ağlıyor). Bunun üzerine ağabeyim slogan atıyor: "Biz onurlu bir iş yaptığımız için buradayız, bunların yanında ağlamamalısın. Başınız hep dik dursun, biz her zaman iyi şeyler yaptık ve iyi şeyler yaptığımız için buradayız." Ağabeyim bağırınca döverek götürüyorlar kendisini. Sonra babam gelip bunu anlattığında, "Ben hiç olmazsa 5 dakika görmeliydim, ne derlerse desinler, keşke sussaydı!" dediğini hatırlıyorum.

12 Eylül Sabahı

12 Eylül sabahı babam kalkıp şubeye gidecekti. Çok erkendi kalktığımızda, dışarıya baktık ve dışarıda her adım başı bir asker ve bir polis olduğunu gördük. Bütün sokak ablukaya alınmıştı. Olağanüstü bir durum olduğunu anladık. O sırada apartmandan bir arkadaş geldi, "Darbe olmuş" dedi. Babam radyoyu açtı, annem "Eyvah çocuklarımızı öldürecekler" diye dövünmeye başladı. Biz küçük ağabeyimle birbirimizin gözlerinin içine baktık. Çünkü evde bildiriler ve kuşlamalar vardı, bizim de hazırlamaya yardımcı olduğumuz kuşlamalar. Evde arama olacağını bildiğimiz için, bir çözüm yolu düşündük. Babam hemen evi, kitapları toplamaya başladı. Evde *Devrimci-Yol* dergileri vardı. "Baba, yapma, yakmayalım ne olursun, dokunma" diye ağlayarak yalvarmaya başladık. Küçük ağabeyim çok pratik zekâlıdır. Aklına bunları büyük, sağlam torbalara doldurup bizim apartmanın alt katındaki su kaynayan yere sallamak geldi. Kurtarabildiklerimizin hepsini öyle saklamıştık, ilk telaşımız böyle olmuştu.

Devrimci-Yol dergilerinin kalanını yaktık, yanan yumruklu yıldızları seyrettik. Sonra bildirilerin ziyan olmasına gönlümüz razı olmadı. Onları da okul çantamızın içine doldurduk. Yıldırım Beyazıt Lisesi'nin bahçesine attığımızı hatırlıyorum. Çocuk cehaleti işte, başka bir şey değil, cesaretle falan alakası yok. Annemler bu yaptıklarımızı fark etmemişti bile.

Polis apartmanı bastı. Çünkü apartmanda biz tek başımıza değildik, birçok solcu aile vardı. Hatta birileri kaçıyordu o sırada. Bizim apartmanlar yan yana blok şeklindedir. Biz çocuk olduğumuz için o blokların birbirinin içinden geçişleri bilirdik. Altta tünel gibi bir şey vardı. Birileri polisten kaçarken bizim apartmana girdi. Biz de ona yol göstermek için alttaki tünellerden geçmesini söyledik. Polisler, bu apartman zaten mimli bir apartman deyip bütün daireleri kolaçan ettiler. Kapıları çaldılar, evleri bastılar. Üstümüzde faşistler oturuyordu ama ağabeyim onların oğluna, "Bu sadece işine gidiyor geliyor, dokunmayın" diye mahallede arka çıktığı için o gün hiç seslerini çıkarmamışlardı.

Sürekli şunu yaşıyorsun; gece kapın çalınacak, kötü bir haber alacaksın, başka bir şey olacak, birini daha götürecekler, annemi götürecekler... Çünkü insanları konuşturmak için ailelerindeki birçok kişiyi de gözaltına alıp onlara da işkence yaptıklarını çok duyduğumuz için hep tetikte bekliyorsun, yarım uykuda, tavşan uykusunda...

Görüşlere Gidiyoruz

Her salı günü görüşe gidileceği zaman evdeki o seremoni... Sabah erkenden kalkılır, evde bir telaş, sokağa çıkma yasağı var, bizler okula gideceğiz bir taraftan, babam izin alamaz. Sürekli takip ediliriz, ev basılır ama hiçbir zaman da hiçbir komşumuza annem, ben gezmeye gidiyorum ya da bir işim var dememiştir. Doğrudan, "Oğlumu ziyarete gidiyorum, çocuklarımı ziyarete gidiyorum" demiştir. O dönem Mamak'ın en kötü dönemleriydi. Raci Tetik'in bulunduğu, DAL'ın çok yoğun olduğu bir dönemdi. Ayı Kemal diye anılan vatandaşın olduğu dönemdi. Ben Raci Tetik dendiğinde sandalyenin üstüne çıkmış ve birilerini döven bir adamı hatırlardım. Hâlâ şu anda bile gözümün önüne gelir. Raci Tetik çok kısa boylu bir adamdı ama ona rağmen sandalyenin üzerine çıkıp insanları dövebilirdi. Çünkü insanlar hazır hale getirilirdi, onun dövebileceği kıvama getirilirdi.

Bir gün gittiğinde göremeyeceksin korkusuyla gidiyorsun. Çok bağırman gerekiyor. Çok yorucu bir süreç, saat sabahın 4'ünde yollara düşüyorsun Mamak'a gidebilmek için. Bir sürü arama noktasından geçiyorsun, cezaevine varıyorsun. 1. Nizamiye, 2. Nizamiye. Her salı gittiğinde görüşme şansın da yok zaten. İçerde

açlık grevleri oluyor hemen görüş yasağı geliyor. Mamak da şimdiki Mamak değil. O zaman kar altında soğuk, rüzgârın sesi hâlâ kulağımı tırmalar, bir sürü kapıdan geçersin, her kapıda vücuduna dokunurlar. O yüzden 1 Mayıslara gittiğimde bile polisin beni arayacak olmasının telaşı günler öncesinden sarar beni. Herkes sana dokunur, ayaklarının içine, çoraplarına kadar her yerine bakar. İçeri girersin, ya görüşeceksindir ya görüşmeyeceksindir.

Hiç unutmuyorum "hoş geldin kafesleri" vardı Mamak'ta. Bunlar resmen demir kafeslerdi. İlk gelenleri ve ağır işkenceden geçmiş olanları oraya atmış olurlar ve siz içeri girdiğinizde görürsünüz onları. Ağabeyimi hiç görmedim orada ama diğer ağabeylerimizi gördük.

Sonra görüş yerine girerdik. Açık görüş mümkün değil. Görüş yeri 1 metreden daha dar, yan yana 8-10 tane. Aranızda en az 2.5 metre var. Önümüzden bir tel geçiyor. O tele dokunamazsınız, karşınızda cam, tutukluların olduğu tarafta da aynı şekilde. Onun başında bir asker, sizin başınızda bir asker. Konuştuklarınız kesinlikle dinleniyor, farklı bir şey söylendiğinde zaten karşınızdakiler tekme tokat alınıp götürülüyorlar. En çok şu dikkatimi çekmişti. Kürt anneleri gelirdi, onlar hiç Türkçe bilmezlerdi ve hiç konuşamazlardı, yasaktı çünkü. Sadece seyretmiş ve görmüş oluyorlardı.

Bir keresinde asker, küçük kız kardeşimin telin arkasından geçip cama dokunmasına izin vermişti, mesela o günlerce konuşulmuştu. Sanki ona dokunuyormuşsun gibi... Oysa ki hiçbir fark yok.

Yine böyle bir görüş günü gitmiştik. Tabii oradaki herkes ağabeyim kadar şanslı değildi. Türkiye'nin birçok yerinden aileleri gelemeyen yığınla insan vardı içeride. O yüzden içeriden sadece ağabeyimin kıyafetleri gelmezdi, bütün arkadaşlarının kıyafetleri gelirdi yıkansın diye. Bir kez yine Mamak'a gittiğimizde görüşe izin vermediler. "Görüş yasağı var, açlık grevinde sizinkiler. Görüşmeyecekler, içeride de rahat durmuyorlar!" deyip kanlı gömlekler attılar önümüze. Uzun süre de haber alamamıştık. Mesela o kanlı gömleklerin hikâyesini çok sonra anlatmıştı ağabeyim. İçerde köpeklerle saldırmışlar üstlerine. O yüzden asla yeşil renkli bir şey içeri alınmazdı. Çünkü köpekler ona eğitimliydiler. Yeşil görünen hiçbir şeye saldırmıyorlardı, o nedenle çarşaf dahil hiçbir şeyi yeşil kabul etmiyorlardı. O zamandan babamın alıp da ağabeyime veremediği yeşil renk çarşaf hâlâ durur bende.

Açlık grevlerinden sonra uzun zaman görüş yapılamadı. Görüş yapamıyoruz, içeriden haber alamıyoruz. Biz bir şey yapamadığımız gibi avukatlar da hiçbir şey yapamıyorlar. Bir aya yakın haber alamadık. Sonra ertesi hafta tekrar gittik. İsim verdik, şu kişinin yakınıyız diye. "Burada öyle birisi kalmıyor, böyle biri hiç gelmedi" dediler. Benim babam çok güçlü bir insandı, çok dirayetliydi, çok badireler atlatmıştı ama ben ilk defa onun yığılıp kaldığını hatırlıyorum. Hiç sesini çıkarmadan öylece yığıldı ve annemle ikisi "Öldürdüler!" diyebildiler sadece. Sonra annem, Bahri ağabeyimin arkadaşı Burhan'ı soralım dedi. Burhan ağabeyinin ailesi Bursa'daydı. Onlar çok fazla gidip gelemiyorlardı. Sorduk, onun için de aynı cevabı verdiler. Bunun üzerine küçük ağabeyim bağırmaya başladı: "Biz aylardır buraya görüşe geliyoruz, bu insanları görüyoruz, nasıl böyle bir şey söylersiniz, nasıl burada olmazlar?" O anda annemin ona sarılıp onu da alacaklar korkusuyla ağzını kapattığını hatırlıyorum. Babamın oğlumdan bir ses, bir haber gelir mi diye elindeki son parayla aldığı arsasını ve evini satıp bazı savcılara yedirdiğini duymuştum. Annem en çok ona hayıflanırdı, çocuk çıkmadı, para da gitti diye. O yüzden Ankara'da Batıkent'e her gidişimde içim sızlar. Bizim de şimdi orada bir evimiz olabilirdi diye düşünürüm hâlâ. İnsanlar emeklerini heba ettiler çocuklarını kurtarmak için. Görüşe gitmek için izin alamadığından işini bırakmak zorunda kalan bir dolu insan vardı. Azımsanacak şeyler değildi bunlar.

Tamamen kayıp, kaybedildi diye düşünüyorsun. Biz içeri alındığını, orada olduğunu biliyoruz. Ama insanları Mamak'tan alıp tekrar şubeye götürdüklerini de duyuyorduk. Birisi yakalanıyor, isim veriyor bunun üzerine tekrar şubeye getiriyorlar. Biz de bunu düşünerek tekrar 1. Şube'ye gittik, araştırdık, orada olduklarını öğrendik ama bunun için tazyikli su yediğimizi hatırlıyorum.

Açlık grevi sürecinden sonra resmen dışarıdakilere de baskı yapmaya çalıştılar. Fakat ne yapmış olurlarsa olsunlar, hiçbir aile çocuklarından vazgeçmedi.

O dönemde en güzel şey şuydu aslında: tüm yaşanılanlara rağmen evimize çok ziyaretçi gelirdi moral vermek için. Mesela bir ağabeyimiz vardı, tabii bu isimleri hiç hatırlamıyorum. Çünkü bunları hafızamızdan silmemiz söylenirdi, "Benim 3 kardeşim idamdan yargılanıyor, hiçbir şey olmaz, bunlar da geçecek" diye anneme moral verdiğini hatırlıyorum.

Çaresizlik, bir şey yapamamak çok kötü bir şey. Ben Mamak'ta en çok bunu fark ettim. Hiçbir şey yapamıyorsun, elinden hiçbir şey gelmiyor. En fazla yapabildiğin, aileler olarak bir arada durmak. Mesela İbrahim Çiftçi'nin ailesi falan da gelirdi ama ülkücülerin aileleri hep tek başlarınaydı. O zaman bile bunu fark ederdik, annem mesela şey derdi: "Bu bile farklı, Mamak kapısında çocuklarımızı beklerken bile bir farkımız var bizim. Biz bir aradayız, hep beraberiz ama onlar hep yalnız. Onlar hep kendi çocukları için var ama biz bütün çocuklarımız için buradayız" derdi. O zaman ülkücülerden de çok fazla insan vardı içeride. Ama nedense hep bizimkileri dayak yerken görürdük.

Bahri ağabeyimin olağanüstü desteği vardı bizim evimize, bizim hayatımıza. Tabii ki ondan sonra ekonomik olarak da çok yalpaladık. Çok su sattık, pazarcılık yaptık pazarlarda. Eskiden Ankara'da vardı, buralarda da var mıydı bilmiyorum, tornetimiz vardı bizim. Pazar alışverişini yapanların eşyaların, para karşılığında taşırdık pazara gidip. Yoksa biz de diğer çocuklarla beraber top oynamak, seksek oynamak yerine niye su satalım.

Aile İçi Tepkiler

Benim babamın ailesinin hepsi MHP'li faşist olduğu için tam bu dönemde o taraftan da bir baskı vardı. Babamın akrabalarıyla o döneme kadar görüşüyorduk ama Bahri ağabeyim cezaevine girdikten sonra aile içinde yaşadıklarımızdan dolayı görüşmeyi bıraktık. Söz konusu bir erkek çocuğu, feodal bir aile, ağabeyimin idamla yargılanacağı söyleniyor ve bunun üzerine babama da "Çocuk niye böyle oldu, bunun hesabını vermeli birileri" diyorlar. Bir anlamda annemin ailesini suçluyorlar. Biz böyle süreçlerde dik durmayı biraz da annemizden, babamızdan öğrendik aslında. O zaman ben, annemin sobanın yanı başında ellerini başına alıp "Ölürse ölür, benim de bir oğlum bu yolda ölür derim, hiç olmazsa arkadaşları her yıl mezara ziyarete gelir, Deniz Gezmişlerden, Mahirlerden daha mı değerli benim oğlum?" dediğini hatırlıyorum.

Ülkücülerin davasından yatan bir akrabamız vardı, amcamın oğlu, ağabeyimin görüşüne gitmek istedi ısrarla, biz gitmesini istemedik ama ısrar etti, "Bizim için böyle şeyler olamaz, biz sonuçta akrabayız" dedi. Ağabeyim onun görüşüne çıkmamıştı.

Çok büyük olay olmuştu ailede, "Vay efendim nasıl olur, bizim çocuklar birbiriyle görüşmez" diye. Bize çok sık gelir, giderlerdi. Babam ailenin büyüğü olduğu için ve Ankara merkez olduğu için, o dönem herkesin işi düşer ya, o nedenle gelirler, görüşülürdü. Tatlı bir çekişmeleri vardı o zaman. Hatta "Üstünde silahla yakalanmış, ne diyorsunuz?" dediklerinde babam: "Bahri'nin daha bir kişiyle kavga ettiğini görmedim ben, ne silahından bahsediyorsunuz" diye tepki göstermişti. Ee tabii ki o dönemdeki antifaşist mücadelenin içinde silah da gerekiyordu. Faşistler saldırıyor, devrimciler de direniyordu. Öyle bir dönemdi. Doğal olarak akrabalarla ilişkilerimiz kalmadı. Onlarla uzun süre görüşmedik. Hatta ağabeyim cezaevinden çıktıktan sonra, o konu daha da sert olmuştu. Hiç görüşmediğimizi hatırlıyorum.

Babamın akrabaları bizi çok zorlamıştır. Bize "N'aber komünistler!" diye seslenirlerdi. Bir gün eve hışımla geldiğimi hatırlıyorum, babama "Kardeşinin çocuklarına bir şey söyle, sokakta bize n'aber komünistler diye sesleniyorlar" diye feryat etmiştim. Babam bütün aileyi toplayıp herkese ayağını denk almasını söylemişti. O zaman tabii ailenin büyüğü babam olduğu için bizimkilerde öyle küsmek diye bir şey olmazdı ama annem amcama dönüp "Ağabey, ben senin çocuklarına n'aber faşistler diyor muyum" dediğinde ilişkiler kopmuştu zaten. Feodal aile en nihayetinde "Nasıl olur da böyle bir şey söyler evin gelini bize" diye çok tartışmışlardı. Babam nasıl ses çıkarmaz ona diye sinirlenmişlerdi. Ondan sonra hiç görüşmedik. Şimdi de ailenin bir kısmıyla görüşüyoruz. Babamın ağabeyleri ve çocuklarıyla görüşmüyoruz. O eski yakınlık, sıcaklık yok. Onu hissetmiyorsun. Aramalarını da beklemiyorsun zaten. Dışarıdan insanlar gibi oluyorlar senin için.

Toplumun Tepkileri

"Aman sessiz olun, kimsenin yanında konuşmayın, evde konuşulanlar evde kalsın" demezlerdi pek bize. Bizim etrafımız daha politikti, belki o yüzden de saklanmadı. Annem daha çok babamın akrabalarıyla tartışmamamız konusunda uyarırdı.

Bir dönem Aydın'da yaşadık. O dönemde durumumuzu saklı tutmayı tercih ettik. Aydın daha küçük, daha bilmediğimiz bir yerdi. O zaman annem kimseyle konuşmamızı istemedi. Ben bir kitapçı keşfetmiştim. Oraya gider gelirdim. Annem benim oraya gidip geldiğimi öğrendiğinde çok korkmuştu. "Bir şey anlatma, kimseye bir şey söyleme!" demişti.

Ankara da ağabeyim alındıktan sonra bizimle ilişkilerini tamamen kesen komşularımız oldu. Bolulu bir komşumuz vardı, bize birinin geldiğini ya da kapıyı çaldığını duyduklarında hışımla kapılarını kapatırlardı. Hiçbir şey yapmazlardı, bizimle konuşmazlardı. Çocukları bile bizimle oynamazlardı mesela.

Bizim blokun arkasındaki blokta bir aile otururdu. O iki kız kardeş ve anneleri Mamak'a gidip gelirdi. Ağabeyim haber göndermişti Aslan'ın ailesiyle bir daha görüşmeyeceksiniz diye. Böyle durumlar da oldu. Hatta bizim evimize gelip çok uzun süre kalan birisinin polis olduğunu öğrenmiştik. Ağabeyimin arkadaşlarındandı, odunumuzu taşımaya bile yardım etmişti. Sivil polismiş. Ağabeyimin yakalanmasına sebep olup olmadığını bilmiyoruz. Hiç konuşmadık. Cezaevi sürecinde öğrendik onun polis olduğunu. O dönem çok kalabalık kitleler içerisinde böyle şeylerin olması normaldi.

Okul

Okuldasın ve her salı devamsızlık yapıyorsun. Bir arkadaşım bunu fark etmişti. "Neden sen hiç salıları gelmiyorsun" diye sormuştu. Ben o zaman çok paniğe kapılmıştım, ne diyeceğim şimdi, ya anlarsa falan diye. Panikle "Yook, ne alakası var!" dediğimi hatırlıyorum. Hiç kimseye söylemezdik, her salı izin alırdık okuldan ama hiç kimse de bizim görüşe gittiğimizi bilmezdi. Ama apartmanda böyle şeyler yaşamazdık. Bilirdi ki Zühre Teyze, babamlar, annemler görüşe gitmişler, biz balkonda ya da dışarıdayız. Okulda bu mümkün değildi. Çünkü Yıldırım Beyazıt Lisesi, direnişleriyle bilinen, meşhur bir liseydi. Dolayısıyla darbe sonrası öğretmenlerin yarısından fazlası alınmıştı zaten. Alınmayanlar da bütün kinini kusmaya başlamıştı. Hepsi asker, bildiğin subay gibi davranıyorlardı. Dağıstanlı diye bir öğretmen vardı mesela, adam terör estiriyordu resmen. Özellikle fırsat kollardı bizim gibi bilinen ailelerin çocuklarını koridorlarda dövmek için. Artık bir askeri darbe olduğu, herkese haddinin bildirileceği, herkesin yaptıklarının sonucuna katlanacağı şeklinde bize gözdağı veriyorlardı. Yaptınız ama artık güç bizde, bunların hepsinin bedelini ödeteceğiz, göreceksiniz... Böyle bir hava vardı. Mesela eskiden liselerin, okulların etrafı çok güvenliydi. Çünkü o zaman orası devrimcilerin bölgesiydi ve hiç kimse olumsuz bir şey için oralarda bulunamazdı. Ama yılı dolmadan Yıldırım Beyazıt Lisesi'nin

önünde hapçılar türemeye başlamıştı. Çünkü artık devrimciler yoktu, onlar da istedikleri gibi at oynatıyorlardı.

Yine de bunların hiçbirisi değil ama bizim kanımıza en çok şu dokunmuştu: Altındağ bölgesinde devrimcilerin çok büyük emeği vardır. Oradaki insanlara ihtiyaçları olduğunda odun, kömür taşımışlardı. Bu hikâyelerle büyümüştük biz. 12 Eylül Anayasası'nın oylanmasında en çok "evet" Altındağ bölgesinden çıktı mesela. Ben çok uzun süre gitmek istememişimdir oraya. Böyle şeylere kızıyorsun tabii. O insanların hiçbirinin o evler tarafından hatırlanmaması çok acı bir şey.

Canımı En Çok Acıtanlar

Babam "Bugün Bahrileri bırakacaklar, almaya gidiyorum" demişti. Hepimiz ağabeyimi nasıl karşılayalım diye evde telaşa kapılmıştık. Annem hariç... Hiçbir şey yapmıyordu, "Anne ağabeyimler gelecekler, bir şey yapmayacak mıyız?" dediğimde; "Hiç umutlanmayın, bırakmayacaklar çocuklarımızı" demişti. Gerçekten de gelmediler. Tahliye edildiği söylenmiş. Ama bir taraftan tahliye edip eğer yakınınız, bir takip edeniniz yoksa öbür taraftan tekrar içeri alıyorlar. Bir akrabamızla babamın "Bir daha Bahri'yi göremeyeceğiz!" diye eve yıkılmış bir vaziyette geldiklerini hatırlıyorum. Bir hafta geçti aradan tekrar gittiler görüşe, tekrar "Tahliye olacak" diye haber geldi. Ben o gün Zühre Teyzelerde yemek yiyordum. Yerde sofra kurulmuş. Zühre Teyze beni sevmeye başladı. Çorba koymuştu hiç unutmuyorum, gözümdeki yaşlar çorbanın içine akıyordu, Zühre Teyze "Yapma böyle, birazdan Bahri gelecek, seni böyle görmesin" dedi. Küçük ağabeyim ve ben dedik ki "O gelmeyecek Zühre Teyze, bizi kandırıyorlar, gelmeyecek. Bir daha görmeyeceğiz." Sonra kapı çaldı ve ağabeyin geldi dendi. Apartmandaki diğer solcu ailelerle o an yaşadığımız korkunç bir sevinçti, fırladık, divanların üstünden koştuk, yukarı kata çıktık, kapıyı açtık, o kadar sakin, o kadar rahattı ki gelen arkadaşlar, şoke olduk. Hiçbir şey olmamış, akşam işten dönüyorlarmış gibiydiler. O kadar sükûnetle geldiler. Annem önce ağabeyimin arkadaşı Burhan ağabeye sarıldı, onu kucakladı, öptü. Ben eğildim "Anne neden önce ağabeyimi öpmüyorsun?" dedim. "Biz hepimiz buradayız, onun kimsesi yok, ondan" dedi. Oturdular ama hiçbir şey anlatmadılar. Hiçbir şey. Bunlar çocukluğumda beni çok etkilemiş şeylerdir.

Kaldığımız yerden devam edemedik tabii ki. O zaman şöyle bir şey oldu mesela, dışarıdasınız ve dışarıda eski bıraktığınız hayatı, mücadeleyi hiçbir şeyi devam ettiremiyorsunuz. İçerde arkadaşlarınız var, onları bırakıp çıkmışsınız. Onlar için hiçbir şey yapamıyorsunuz. O dönem bu acıları çok yaşadı ağabeyim. Onun vicdan azabını çok yaşadı. "İçeride bunca insan var, biz buradayız. Onlar şu an kim bilir ne yaşıyorlar, ne yapıyorlar, ne yiyorlar, ne içiyorlar?" diye sorguladı sürekli. Bu dönemi atlatması çok zor oldu. Taa yıllar yıllar sonra ben evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra ancak anlatabildi mesela kanlı gömleğin hikâyesini. İşkenceleri hiç anlatamadı.

Kalabalık bir aile olduğumuz için biz çocuklar, ranzalarda yatardık. Ağabeyim içeriden çıkınca ranzalar söküldü. Çünkü asla onlara yatamadı. Uzun bir süre cam bardaklarda çay içmeyi, su içmeyi reddetti, "Arkadaşlarım içeride, plastik bardaklarda, metal bardaklarda içiyorlarken ben nasıl içeyim bunları" dedi. Sadece ağabeyim değildi bunları yaşayan. Onun arkadaşlarıyla ilgili de çok kötü anlar yaşadık. ODTÜ'lü Yalçın ağabeyimiz vardı. Bakkalda karşılaşmıştık biz onunla ve bakkalın buzdolabından yoğurt vermesini rica etmiştik: "Şu arkadan gir de dolaptan yoğurdu veriver Yalçın ağabey" demiştik. Dolabın önüne gidip donup kaldığını hatırlıyorum ben. "Yalçın ağabey, haydi yoğurdu versene!" dedim. Döndü, "Ben 7 yıl böyle bir hücrede kaldım, biliyor musunuz?" dedi sadece. Ve o dolaba elini süremedi, o yoğurdu veremedi. Böyle travmalar yaşayan o kadar çok insan vardı ki... Ağabeyimin cezaevi arkadaşlarından birinin kızı uzun bir süre, kendisine baba demedi, bir yabancı gibi davrandı ona. Kızı doğduğunda kendisi içeride, eşi de kaçaktı.

Ben o dönemi yaşayan herkesin, küçük kahramanlar olduklarını düşünüyorum. Bazen kendimi düşünüyorum da ben onca işkenceye dayanır mıydım, ne yapardım acaba diye ya da neydi onları işkencelerde o kadar dik, o kadar onurlu tutan şey? Belki de sağlam ilişkileri ve inandıkları şeylerdi. Mesela bir arkadaşım şöyle demişti: "Bana işkence yaptıklarında işkenceden önce gözlerinin içine bakabildiğim arkadaşlarımın gözlerinin içine bir kez daha bakabilmek için direndim, sadece onları ve gözlerini düşündüm, o yüzden dayanabildim aylarca." Ben ağabeyime kendine iyi

Bahri Özbey çocuklarıyla birlikte

bak dediğimde, "Ben Filistin askısında uyumuş adamım bana bi şey olmaz" derdi.

Çocukluğumdan bana kalan, hiç gözümün önünden gitmeyen babamın kırlarmış saçları, annemin sobanın dibinde ağlaması, Raci Tetik'in sandalyenin üstünde insanları dövüşü, kafeslerdeki insanların gözünün içine bakamamak, kanlı gömleklere sarılıp ağlamak, hep kaybetme korkusudur. Ağabeyim yoğun bakımdayken ona hep şöyle dedim: "Sen çok badireler atlattın, çok işkenceler gördün, hiç teslim olmadın." Cezaevlerinden sağ çıkanlar için de öyle düşünmüştüm (ağlıyor), onlar ölüme kolay kolay yenilmezler, teslim olmazlar demiştim. Ben o yüzden 12 Eylül zindanlarından kurtulmuş insanların çok uzun süre yaşayacağını düşünmüştüm çocukken. Bunlar buradan kurtulabildilerse daha çok yaşarlar diyordum. Onlara bir şey olacağı hiç aklıma gelmiyordu. Oysaki koskoca bir 12 Eylül silindir gibi geçmişti. Hepsinin bedenini çok fazla yıpratmıştı. Ağabeyimi 2012'de beyin kanamasından kaybettik. Ardında iki kızı kaldı, biri öğretmen, diğeri de öldüğü sene üniversite sınavına girmişti.

Hiçbir şey eskisi gibi olmuyor, hâlâ da değil. Belki de hiçbir zaman olmayacak. O zaman başka bir hayat vardı. Başka bir dünyamız vardı ama şimdi herkes bir yana savruldu. Hiçbir şey o zamanki kadar sahici değil, ne yaşadıklarımız ne yaşayacaklarımız. O nedenle o günden bugüne kadar kesintisiz devrimcilik yapmaya devam eden, solcu olmaya devam eden herkesin benim gönlümde, hayatımda bambaşka bir yeri vardır. O yüzden ben hep şunu demişimdir; onlardan yana ne gelecekse benim başım, gözüm üstünde yeri vardır. Çünkü biz her şeyi onlardan öğrendik, insan olmayı, iyi olmayı, doğru olmayı, dürüst olmayı, paylaşmayı...

Bahri Özbey arkadaşlarıyla

Psikolojik Destek

Profesyonel destek almadık. Çünkü anlatmamak birinci kuraldı. Susmak, anlatmamak... Biz Aydın'a gittiğimizde oradaki herkes beni suskunluğumla tarif ederdi. Ben hâlâ ilk karşılaştığım insanlarla ne konuşacağımı bilemem. Ne saklayacağını düşünürsün çünkü ilk önce. Psikolojik destek almadık ama belki de alınması gerekiyordu. Biz bu dönemi yıllarca birbirimizden ayrılmayarak atlattık. Hep beraber kaçtık, beraber gittik, beraber geldik. O yüzden belki biraz daha kolay oldu çalkantılarla mücadele etmek. Aradan yıllar geçip herkes evlenip başka bir şehre göçtüğünde en çok o dokunmuştu bize. Biz en zor zamanlarımızda bile ayrılmamıştık şimdi niye ayrı düştük diye sorgulamıştık. Hâlâ o güçlü aile bağlarımız devam ediyor.

Ağabeyime kızdığım bir an olmadı. Yalnızca yaşamış oldukları için üzülüyorum. Kimin aklına gelir bir kediyle bir insanı aynı torbanın içine koymak ya da yarım metrekarelik bir kutuya sığdırıp orada günlerce tutmak... Benim ailem de kızgın değildi onca şey yaşanmasına rağmen.

Umutsuz Değilim

Onca yaşananlara rağmen umutsuz değilim. Yaptıklarıyla kaldılar diye de düşünmüyorum. Hiç de öyle olmadı, öyle olmadığı için zaten ÖDP kurulduğunda çok heyecanlanmıştım. ÖDP'den öncesinde de hiç vazgeçmedik. Bizim için iki satır yazının bile çok

önemi vardı, çok şey vaat ediyordu. Umutsuz olmak aynı zamanda 12 Eylül'ün yapmak istediğine hizmet etmek olacaktı. Onca yaşadığımızı sineye çekmek olurdu, biz böyle bir şey yapamazdık. Sizin istediğiniz gibi olsun, biz başaramadık demek, bu mücadelede kaybettiğimiz, acı çeken bir dolu insana da haksızlık olurdu. Hiç böyle bir şey geçirmedik aklımızdan. Annem son nefesine kadar "Yine ne varsa devrimcilerde var" demiştir. Ona sitem edip bunlar da hiç solculuktan vazgeçmiyor diyen bir kadına, "Onlar olmasaydı sen şu an iki ayağının üstünde gezemezdin bu sokaklarda, hâlâ gezebiliyorsan onlar sayesinde geziyorsun" diyebilen bir kadındı. Benim için de öyle. Çalışanlar ve tüm insanlar için, o dönem kazanılmış kazanımlar, haklar, o günden bugüne taşınan değerlerdir. Evet çok zor bir dönemden geçiyoruz. Özellikle son 10 yıl Türkiye için çok ağır bir dönem. Ama bu döneme rağmen hâlâ sokağa çıkan insanlar var, hep olacak ve bu mücadeleden vazgeçilmeyecek.

Bugünden Bakınca

Bu kadar sessiz kalınmasına, büyük şeyler görüp onlarla büyüyüp sonra küçücük insanlara kaldığımızda üzülmüyor değilim. Mesela kaç bin tane satıyordu *Devrimci-Yol* dergisi, şimdiki halimize bak diye çok hayıflandığım, üzüldüğüm zamanlar tabii ki oldu. Yaşanılan şeyler o kadar basit değil elbette. O durum herkesin içine öyle bir korku saldı ki, dönemi yaşayan insanlar da, onların çocukları da hâlâ o korkulardan kurtulmuş değil. O yüzden çok kınamamak lazım belki de ama tabii ki ara sıra sitem etmiyor da değiliz. İnsan kırılıyor, bunca şey yapılmışken bu kadar sessiz kalınmasına da üzülüyor.

Eskiden insan örgütlemek için belli başlı kitaplar vardı. Herkesin eline ilk önce o kitaplar tutuşturulur, kitapla örgütlenirdi insanlar. Ama şimdi öyle değil, şimdi rahat hayat sunma vaadiyle örgütleniyorlar. Tabii ki başka bir hayat var şu an, başka beklentiler var. Eskiden işçilerin zincirlerinden başka kaybedecek neyi var derdik, artık çok şeyleri var. Dolayısıyla devrimciliğin, sosyalizmin ne olduğunu bile bilmiyor insanlar. Birçoğu için sol demek CHP ya da sosyal demokratlar demek. O kadar. Çünkü başka bir şey bilmiyorlar. Belki de bizim hatamız bu. Biz anlatamadık, daha çok şey yapmak gerekiyordu. Devrimcileri niçin *Çemberimde Gül*

Oya anlatsın? Şimdi TRT 1'de *80'ler* diye bir dizi var. Bu diziyi gören bütün solcuların ayağa kalkması gerekir, o diziyi seyretmeye tahammül edemiyorum. Tüylerim diken diken oluyor. Aslında herkes birbiriyle kardeş gibi geçiniyordu da işte birileri geldi nifak tohumu ekti, vay efendim solcu çocuklarla kardeş kardeş geçinen ülkücü çocuklar kavga etti. Yok böyle bir hayat. Hiç böyle bir şey olmadı. Ülkücüler katletti, devrimciler de direndi. Bu kadar net, bunun başka bir açıklaması yok. Bir katliam yaşanırdı, karşısında devrimciler canı pahasına bu insanları korumaya çalışırlardı. Belki de hafızalardan silinmeye çalışılan bu. Tayyip Erdoğan'ın çıkıp da "Zaten bunlar Maraş'ta da birbirlerini öldürmüşler" demesindeki telaşı da bu. Çünkü insanlar hâlâ Maraş'ı, Sivas'ı andığında oradaki devrimcileri de anmış oluyor. Çünkü herkes biliyor ki, orada devrimciler olduğu için daha fazla kan akmadı. Bu hafızayı taze tutacak, bu tarihi diri tutacak, insanlara dönüp dönüp anlatacak kanallara ihtiyacımız var. Televizyon olur, medya olur, basın olur, bu proje olur, böyle şeylere çok ihtiyaç olduğunu düşünüyorum gerçekten de. Mesela ağabeyimin çocukları bu yaşadıklarını bilsin istiyorum. Niye Evrim'le Devrim bilmesinler bunları, bilsinler...

Eğer insana insan olduğu için değer veriliyorsa, hâlâ birileri için insanlar fedakârlıkta bulunabiliyorsa o günden bugüne yaşananların, sürdürülen mücadelenin büyük payı olduğunu düşünüyorum. Başımıza bir hal geldiğinde arkamızda, yanı başımızda birini bulabiliyorsak o günden bugüne taşınan mücadele hattının bir devamı olduğunu düşünüyorum. Bunların hiçbiri yoktan var edilmedi ki. Hep o dönemin bize bıraktığı mirasın üzerine inşa edildi. Sonuçta hani ot kökün üstünde büyür derler ya o dönem çok sağlam bir kök oluşturuldu ve şu anki yeşeren şey de o kökün üstünde bitiyor. Bize de biraz çabalayıp biraz sulamak, biraz daha fazla emek vermek kalıyor. Yoksa vazgeçme lüksümüz yok. En azından çocuklarımız, geçmişimiz, yaşadıklarımız, bunları yaşayanlar ve kaybettiklerimiz için yok. İyiden, güzelden yana ne öğrendiysek o yitip giden insanlardan öğrendik. Kendi çocuklarımıza öğretmek için de onların hayatlarını, yaşadıklarını, anılarını diri tutmak gerekiyor. O yüzden de bugün kazanılan, yürütülen mücadeleyi biz oradan öğrendik ve bu öğrendiklerimizi öğreterek devam edeceğiz. Az ya da çok devam edeceğiz. Öbür türlüsü teslim olmak olur, o da bize yakışmaz herhalde.

12 Eylül Davası

Bana bir komedi filmi gibi geliyor. Benim için hiçbir anlamı yok. Yargılanmayacaklarını, bu davanın iktidarın politik manevrasının ötesinde bir şey olmadığını düşünüyorum. 12 Eylül'ün siyasetini benimsemiş bir hükümetin 12 Eylül'ü yargılayacağını düşünmek kadar komik bir şey olabilir mi? 12 Eylül'den daha beter bir sivil diktatörlüğü hayata geçirmeye çalışan Tayyip Erdoğan da "paşam paşam" diye söz ettiği birisini yargılamayacaktır. 80 yaşındaki insanları cezaevine atmakta beis görmeyen devlet, Kenan Evren'i bir türlü mahkeme koridorlarına getirmedi ama insanlar işkence tezgâhlarından çıkartılıp mahkemelerde yıllarca süründüler. Onun için bana çok anlamsız geliyor. Onun peşine düşmek de komik geliyor. 12 Eylül'ün, Kenan Evren'in, diğer paşaların, bu zihniyetin yargılanacağını düşünen insanların da, kusura bakmasınlar ama zavallı olduklarını düşünüyorum. Hiç kimse kendisini kandırmasın. 12 Eylül iki kişinin yargılanabileceği bir şey değil. Kenan Evren yargılansa ne olur, yargılanmasa ne olur, mesele sadece Kenan Evren'den ibaret değil ki, bütün ülkeyi cendere içine sokmuş bir 12 Eylül zihniyeti var. Hâlâ kurtulamadığımız bir zihniyet, devrimciler bununla hesaplaşmadıktan sonra nasıl TC mahkemelerinin bizi yargılamalarının bizim için bir önemi yoktuysa, Kenan Evren'i yargılamalarının da bir önemi yoktur. Bir kere mahkemeler onun kurduğu mahkemeler. Zaten bugün yarın da eceliyle ölür gider, bu iş burada biter, en nihayetinde cenazesi de TBMM bahçesine gelir. O nedenle bu dava, devrimcilerin gündeminde olması gereken bir dava değil diye düşünüyorum. Bizim mahkemelerimizde çoktan yargılandı ve yerini buldu. Onun için çok bir anlamı yok benim için.

"Kaplumbağalar da Okula Gider mi Anne?"

Yasemin Yavuz[*]

12 Eylül'den sonra 1983 yılında annem Gülser Yavuz ve babam İbrahim Yavuz içeri alındılar. Ben iki yaşındaydım. Babam TÖB-DER'liydi. TÖB-DER ve Dev-Yol üyesi olmakla suçlandı. Annem üniversite yıllarında Dev-Genç'liymiş. Eve polis baskını oluyor, annemi de babamdan dolayı alıyorlar, iki aya yakın hücrede kalıyor. Babam Selimiye'de ve Sultanahmet Cezaevi'nde 1.5 yıl yatıyor ama hakkındaki suçlardan beraat ediyor. İstanbul Yenibosna'da oturuyoruz.

Annem ve babam alınacaklarını hissediyorlar ve beni Kırklareli'ne, köye bırakıyorlar. Ben şöyle hatırlıyorum: Köydeyiz, ben

* 1981 doğumlu. Elektronik ve haberleşme mühendisi. Anne ve babası içeri alındığında Yasemin 2 yaşındaydı.

anneanneme anne, dayılarıma ağabey, teyzelerime abla diyorum. Annemi ise şöyle hatırlıyorum, annem gözaltından çıkınca geliyor beni görmeye, hediye bir şey getiriyor, sonradan onu anne olarak düşünmeye başlıyorum ama ben kendimi aslında anneannemin çocuğu olarak düşünüyorum o zamanlar. Teyzemler çok ilgileniyordu benimle. Dayılarımla aramda yaş farkı çok yok, onlara ağabey diyorum ve onlar da teyzemlere abla dediği için ben de teyzemlere abla diyorum. Kendimi de onların kardeşi sayıyordum. Arada annemin geldiğini hatırlıyorum. Teyzelerimden birine çok alışıktım hatta. Bir ara o evlendi, çok üzülmüştüm. Biraz aileyle bir kopukluk var bu dönem. Annem çok kalmamış içeride ama kopukluk var.

Hatırladığım, annemle uyuyorduk, evde başka kimse yoktu. Bazen teyzemler geliyordu ama evde erkek yoktu.

Demir parmaklıkların önünde ağladığımı hatırlıyorum. Beni Selimiye Cezaevi'ne götürdüğünü söyledi annem. Gerçekten de çok ağlamışım demir parmaklıkları görünce.

Daha sonra babamın geldiğini hatırlıyorum. Eve geldiğini değil de evde bir baba olduğunu hatırlıyorum. Mesela geceleri rahatsızlandığımda kalkardım, annem ilgilenirdi benimle, o zaman babam yoktu. İki kardeşiz, kardeşim 1991 doğumlu.

Yasemin, anne ve babasıyla

Çocukluğum...

Çocukluğumu dışarıda oynarken, işte bu yeni inşaatlar olur, onların demirleri vardır, onlarda sallanırken hatırlıyorum. Yenibosna'da evin kenarından bir dere akardı, bayağı pisti. Ona düşerdim, oynardım, saklanırdım, çok içime kapanıktım. Evde sürekli, sakın bir şey söyleme, sakın konuşma durumu vardı. Bundan dolayı bende de bir içe kapanıklık vardı. Tek başıma çok oyun oynuyordum. Bebeklerimi konuştururdum. Polisleri de düşman olarak görüyordum.

Babam içerideyken, ben dışarıda gördüğüm herkesi baba sanırmışım, gördüğüm erkeklere baba diye koşarmışım. Her sabah babam nerede diye kalkarmışım, annem de okula gitti dermiş. Bir gün köyde "Kaplumbağalar da okula gider mi anne?" diye sormuşum. Çünkü babam her gün okulda ya, kaplumbağalar dahil herkesi ve her şeyi okulda sanıyordum.

Babamın içeriden çıkıp eve geldiği günü hatırlamıyorum ama anneme gidip, bu pijamalı adamı nereden buldun, nereden getirdin diye bir çıkışmışım. Babamı bir anda salmışlar sanırım. Öylece pijamayla çıkarmışlar. Annem onları anlatır, gidip almış babamı Şirinevler Karakolu'ndan. Öyle pijamayla gelmiş, ben de kızmışım.

Babamın geri gelişinden sonra ilişkimizi tekrar nasıl kurduğumuzu hiç hatırlamıyorum. Akşamları bir yerlere oturmaya giderdik. Belki de aralarında bir şeyler konuşuyorlardı arkadaşlarıyla. Sultanahmet Cezaevi bir ara çay bahçesi oldu. Bütün devrimciler oraya oturmaya gidiyordu. Babamla oraya gittiğimizi hatırlıyorum. 6-7 yaşlarında olabilirim. Bana hücresini göstermişti. Sanırım tekrar bir toparlanma sürecinin başladığı yıllardı.

Daha sonra Eğit-Sen kuruldu, ismi değişti Eğitim-Sen oldu. Babam öğretmenlikten istifa etmişti ama annem devam etmişti. Annem Eğit-Sen kurucularından biri oldu. Babam Eğit-Sen'den önce Yenibosna Halkevi, Bakırköy Halkevlerinin kuruluşuyla uğraştı. Bu süreçleri daha net hatırlıyorum. Sürekli toplantılara gidiyorduk. Özellikle Eğit-Sen süreci toplantıları akşam olurdu. Bakırköy Ses'e gittiğimizi hatırlıyorum. Bu toplantılarda etraftan bağımsız ben de ödevlerimi yapardım. Sanırım bu da şimdi işime yansıyor, çalışırken etrafı duymuyorum. Öyle bir etkisi var. Toplantıları dinlerdim, dergileri de okurdum. Hatta "Aa şu dergiyi okumadım!" diye, *Eğit-Sen*, *Eğitim-Sen* dergilerine bakar-

dım. Sonuçta bir sendikanın doğuşuna tanık oluyordum. Onlar güzel kalmış aklımda. Sendikanın pikniklerine gitmemiz... Mavi Radyo'yu hatırlıyorum. Bunlar benim için eğlence gibiydi. Hatta mitinge bazen tanıdıkları görmeye giderdik annemle. Çünkü orada büyümüşüm. Gidiyorum, şöyle bir tur atıyorum, kim var, kim yok bir bakayım diye.

SHP diye evde bağırdığımı hatırlıyorum. Bütün devrimciler o dönem SHP'yi destekliyormuş. Babam Dev-Genç'li, Dev-Genç'li diye büyüttü beni... Kulaklarımda hep o sloganlar vardı.

Babam öğretmenlikten istifa ediyor ve istifa etmeye gittiğinde Eskişehir'e sürüldüğünü öğreniyor. Aslında babam öğretmenken de sabahları öğretmenlik yapar, öğleden sonra da, pazarcılık yapardı. Siyami Erdem'in oğlu Koray'la pazarda bağırdığımızı hatırlıyorum "Domateees!" diye. Çiçekçilik yaptı babam, zeytin satıyordu, elbise sattı. Sarıgül diye bir arabası vardı, işte o Sarıgül'le Yenibosna'da sokağın başına kadar mahallenin çocuklarıyla arkasına binerdik, bizi bırakırdı. Hatta arabanın yanında da Sarıgül yazardı, küçük pazar arabasıydı. Aslında o zamanlar, babam pazarcılık yaparken çok mutluyduk. Daha sonra inşaat işleriyle uğraştı bir dönem, durumu çok iyi oldu ama sonra iflas etti. Ondan sonra da zaten bir türlü düzelmedi durumumuz. Tabii öğretmen olsaydı en azından bilirlerdi eve ne geldiğini. Kendi işinde çalışınca öyle olmuyor. Annem öğretmenliğe devam etti ve emekli oldu.

Babam, pazarcılık yaptığı dönemde eve hep geç gelirdi. Ben de hep babamı beklerdim, zil çalınca koşardım, onu hatırlıyorum. İlgilenirdi benimle, tarih dersini beceremezdim, onu çalıştırırdı. Babam aslında çok yufka yürekliydi ama sertti. Hemen parlayabilirdi. Ondan dolayı korkardım babamdan. Sürekli tavırlarıma dikkat etmek zorundaydım, Yenibosna'da yıllarca oturduğumuz için herkes tanıyordu, onun için son derece kısıtlı davranıyordum ve boğuluyordum bundan dolayı. Eve geç gitsem sorun oluyordu, sokakta yürüsem sorun oluyordu. Bir genç kızın Yenibosna'da yaşaması da ayrı bir sorundur. Çevre beni çok boğuyordu açıkçası. Üniversiteyi bitirdiğimde; ancak bir şeyleri konuşmaya başladık babamla. Ben yaptığım şeylerden bahsediyordum, o da beni dinliyordu.

Babama çok saygı duyuluyordu. Zaten kendisi mahallenin çocuklarını eve topluyordu, onlara ders anlatıyordu. Üniversite döneminde bir ara yurtta kalmıştım. Sonra eve döndüm, gündüz oturuyorum, baktım sürekli zil çalıyor. Rahatsız oluyorum, ses-

ten, gürültüden. 3 tane küçük kız vardı, bunların aileleri de çarşaflı, kapalıydı ama babam onları alıştırmış, sürekli İngilizce ve matematik derslerini sormaya bize geliyorlar. Kapıyı açıyorum, onlar hemen yerlerine gidiyor, oturuyor, herkes de yerini biliyor. Genelde Hoca diyorlardı babama, saygı duyuyorlardı.

12 Eylül'ün Etkileri...

Annem hâlâ anlatır 12 Eylül'ü. Ben darbeyle büyüdüm yani. Evde zaten sürekli siyaset üzerine konuşma, tartışma veya durum değerlendirmesi yapılırdı. Hâlâ etkisi oluyor, zaman zaman yine içime kapandığım oluyor. Ailemde de tabii ki etkisini gördük. Kolay değil, cezaevinde türlü türlü muamelelere maruz kalıp hayata devam edebilmek.

Ailem belki diğer ailelere göre daha paylaşımcıydı, belki kendi ailemizi çok düşünmeyip çevredeki insanlara karşı daha çok yardımseverdiler. Şimdi tabii düşünüyorsun, babam biraz daha kendini düşünseydi belki farklı olurdu diyorsun. Belki doktora giderdi. Bir türlü götüremiyorduk çünkü. Bir kere gitti, fıtıktan ameliyat oldu ama kalp sorunu olduğu belliydi. Çok sigara içiyordu. Kalp krizinden bir anda vefat etti. Belki doktora gitseydi, ömrü biraz daha uzun olurdu. Bu yönden bakarsak; ikisiyle de devrimci oldukları için tabii ki hep gurur duydum ama bunun sıkıntılarını da yaşadık, hâlâ da yaşıyoruz. Yel değirmeniyle Don Kişot gibi savaşıyorsun, belli bir kazanım da elde etmeyebiliyorsun. Moral bozukluğu da olabiliyor.

Babam işkence gördüğünü söyledi ama bize ayrıntılı olarak hiçbir zaman neler olduğunu anlatmadı. Soramıyorduk. Annem biraz anlattı ama annem de kötü oluyordu anlatınca.

En Çok Canımı Acıtan...

Babamın ölümünü kabullenemedim. Bunu kabullenemedim. Biraz daha yaşayabilirdi. Kendine bakabilirdi, insanları düşünürken biraz da kendini düşünebilirdi.

Annemle İlişkilerim...

Annem sinirliydi, hatta ortaokuldayken daha da sinirli hatırlıyorum. Babam beni daha çok korurdu. Evde herkes sürekli bir cephe oluştururdu. Babam hep beni kendi tarafına çekmeye

çalışırdı. Babam, siyaseten biraz daha birikimliydi. Annemle ilişkimde, dönem dönem birbirimizi anlamadığımız oluyor, kavga ediyorduk ama sarılınca barışıyorduk. Aramızda 24 yaş var. Bazen arkadaş gibiydik, tartışıyordum, karşı geliyordum. Annemle çok çatışıyordum.

Annem, mesleğine âşık bir insandır. Bayılır çocukları görünce, gözleri parlar. Aslen ilkokul öğretmeni ama şu an ağır engelli çocukların öğretmenliğini yapıyor. Otistik çocuklara okuma öğretiyor. Onların hayata daha iyi adapte olabilmesi için uğraşıyor. Bazen bakıyoruz kolları morarmış. Niye? Çocuklar sıkmış, vurmuş bir şey yapmış. Ama hep o öğrencilerinden bahseder. Biraz da belki bundan dolayı öğrencilerine daha çok sarıldı babamdan sonra. Ama annem babamla yaşıyor her gün.

Annemle babamın biraz daha az sinirli olmasını isterdim. Gençlik döneminde de beni biraz daha rahat bırakmalarını isterdim. Biraz daha kendilerini yaşamalarını, hayatlarını yaşamalarını. Sonuçta devrimcisin, aslında özgürlükçüsün. Çok daraltmışlar kendilerini, bunun değişmesini isterdim.

Kardeşim 1991'de doğdu. Onunla da kuşak çatışması yaşadım. Birbirimizi anlamadığımız zamanlar oluyor. İlk dönemler bayağı kıskanmıştım. Aslında kardeşim olmasını istiyordum ama kıskançlığım oldu yine de. Onun da siyasetle ilgilenmesini hep istedim. Onun başka bir yaşam kurmasını istedim. Tartışmak dışında dertleştiğimiz de oluyor. Birbirimize çok bağlıyız. Çok şakacıdır. Babama benzer. O da devrimcidir.

Yasemin, annesi ve kardeşi Doğuş ile

Babamla Siyasi Konuşmalarımız...

Annem ve babamın siyasi geleneğinde feminizm yok, ben feministim. Babamla bunları konuşurduk. Kadın mühendisler çalışmamız başladı. Daha önce de ben bir feminist çalışmadaydım. "Baba işte bak, kadın mühendisler çalışmasının nedeni, işyerlerinde kadın mühendislerin azlığı, beraberindeki sorunları, birlikte durulması gerektiği" şeklinde anlatıyordum, babam da bunları

onaylıyordu. Mesela toplantılar olunca babam hiçbir şey demiyordu. Ben sürekli koşturuyordum. O dönem artık babamla birbirimizi daha iyi anlar durumdaydık, arkadaşçaydık, konuşuyorduk. Aslında yeniye açıktı babam, çok kapalı değildi ama sanırım bana bir şeyler olur diye korkuyordu. Konuşuyordum, bir dönem ÖDP'deydim, çok küçüktüm gerçi ilk başladığımız sıralarda. Beni pek ciddiye almıyordu o zamanlar. Sonra sonra, üniversiteyi bitirince daha çok konuşmaya başladık. Babam hiçbir zaman siyasetle bağımı koparmamı söylemedi, hani eylemlere gitmeme bir şey demiyordu ama geç gelmelerden kaynaklı sorunlar yaşadık. Bir dönem, üniversiteye ilk başladığım yıllarda problemler yaşadık. Sonra sonra alıştık. Elektrik Mühendisleri Odası'nın öğrenci komisyonuna gitmeye başladım. Ayrıca bağımsız gençlik çalışması da yapıyordum. Onunla uğraştıktan sonra nereye gittiğimi biliyordu, nereye gidersem arkamdan geldiği de olmuştur. Buna gülerim zaten. Arkadaşlarımı daha çok annemle tanıştırıyordum. Üniversiteye de gelirdi annem. Bir gün Yıldız Teknik'te çatışma çıkacak, çatışmadan önce annem okula geldi, hatta ben çatışmadan sonra saklanırken annem beni arıyor. Meğer televizyonda görmüş Yıldız'da çatışma var diye, okula gelmiş. Annem; nerede, ne yapıyor diye bayağı bir peşimde koşturuyordu

Bir seferinde Vatan'a ifade vermeye gitmem gerekiyor ama avukata ulaşamıyorum. Annem benimle koşturuyordu. Ben yalnız giderim diyordum ama annem Vatan'a yalnız gidilmez demişti. Daha önce Vatan'a avukatla gitmiştim.

Babamın ve annemin siyasi kimliğini ve tutukluluklarını kimseye söyleme dedikleri ve zaten onlar da o dönem sendika kurmaya çalıştıkları için söylemiyordum. Ortaokul ve lise döneminde bir arkadaşım vardı, Ahmet Yanık, onun babası da içeride yatmıştı. Ahmet'le ikimiz aynı sınıftaydık. Benim çocukluk arkadaşım aynı zamanda. Bir arkadaşa anlatmıştık sakın kimseye söyleme bizim ailemiz içeride yattı diye. Bir defasında da orta 1'deydim sanırım devletle ilgili ne düşünüyorsun diye sorunca öğretmen, "Devleti sevmiyorum, faşist" diye yazmışım. Annemlere de söyledim, böyle yazdım diye. Sonra annemler bayağı tedirgin olmuşlardı o cevapla, öğretmenle görüşsek mi diye düşünmüşlerdi. Zaten din dersinde ne oluyorsa, gidip eve anlatıyordum.

Ben üniversitedeyken bir eyleme katılmıştım, sanırım anadilde eğitimle ilgili bir eylem. Üniversite 2'deydim. Tabii daha çok

Yurtseverlerin katıldığı bir eylemdi, o dönem yurtta kalıyordum. Kendime de bir iş ayarlamıştım. Bir belediyenin kermesinde çalışacağım, bir ajans aracılığıyla orada kermeste satış yapıyorum. O gün de belediye başkanı geleceği için, sanırım çok fazla sivil polis vardı, biri beni sıkıştırdı, "Baban nasıl, Kürtçe eylemde ne işin var ben Trakyalıyım" diye laf attı. "Baban nerede?" diye sordu. Ben de babam köyde dedim. Aslında babam Yenibosna'daydı ama bir şey olacak sandım. "Ben seninle konuşacaktım, sen Trakyalısın ne işin var senin Kürtçe eyleminde?" diye devam etti. Bundan dolayı da gözetim altındaydım, zaten aile solcu, biz direkt ilk şüpheliydik. Sanırım dosyalarımız da varmış üniversitede.

Bizim kuşak biraz dağınıktı. Bizden önceki kuşak gibi değildik. O dönem gençlik çalışmamız vardı. Hatta eşim, Gökhan Kaya da şeflerimizdendi. ÖDP'den ayrılanlar olmuştu. Örgütten ayrılmalar olunca bu, üniversiteye de yansımıştı. Beraber iş yapamaz hale geliyorsun. Eşimle ben de bir dönem farklı taraflardaydık. Daha sonra feminizmle daha çok ilgilendim.

Zaten şu anda Elektrik Mühendisleri Odası'nda çalışıyorum. Demokratik kitle örgütü. Bizim de dönem dönem eylemlerimiz oluyor, toplu eylemlere de katılıyoruz. Güncel haberleri takip ediyorum. Daha çok da feminist eylemleri takip ediyorum.

12 Eylül Sürecinden Öğrendiklerim...

12 Eylül benden sanırım ilk önce çocukluğumu aldı. Annem de o dönem pek konuşmuyordu. Kendimi bir dönem hep yalnız hatırlıyorum. Babam çıktıktan sonra evde eğlendiğimiz oluyordu. Çünkü babam çok gırgırdı. Esas neyi aldı, babamı aldı 12 Eylül.

Bütün bunlara rağmen kendimi annemin babamın yerine koysam, ben de aynı mücadeleyi verirdim. Çünkü yaşamın bir anlamı olurdu. En azından düşündüğümü, sorguladığımı, öylesine yaşamadığımı anlardım. Don Kişot gibi olsam da mücadele verirdim. Ama çocuğum olsa çocuğumu çok yalnız bırakmam. Biraz daha anlamaya çalışırım. Kendi dönemimle onu sorgulamam. Onun da bir devrimci olmasını isterim. Kötü bir şey yapmadı bizimkiler.

Babamdan daha çok, nasıl biri olunması gerektiğini öğrendim. Ondan sivil toplum örgütlerinde, derneklerde örgütlenmeyi sürekli dinlediğim için mutfakta yetiştim sayılır. Sendikanın neden gerekli olduğunu kavradım denebilir. O dönemi, insanların siya-

seten mücadele dönemini, o süreci yaşadım. Halkevi dönemini, daha sonra sendikanın doğuşunu gördüm ve yaşadım. İnsanların o zamanki ve şimdiki durumunu gördüm ama ben şunu da kendim çıkardım, insanlardan çok şey beklememiz gerektiğini anladım. Çünkü aynı zamanda insanlar ayakta kalmaya da çalışıyor. Kolay da değil. Yani bir siyaset bölünürken ya da bir toplantıda bir tartışma olurken çok kendini kaptırmamak gerektiğini öğrendim, toplantılarda yaşadım küçüklüğümden beri. Karşındaki de bir insan, onu unutmaman gerekiyor, düşman bellememen gerekiyor. Siyasi ayrılıklar olabilir, çok büyük siyasi hatalar da olur ama birbirini düşman bellemeye, bu kadar kavga etmeye hiç gerek yok. Zaten sen azsın, kıymetini bileceksin. İşte bakın kaç kişiyle röportaj yapıyorsunuz. Çünkü eskiler de yavaş yavaş gidiyor, çok cenaze kaldırıldı. Artık yenilerin de bu açıdan birbirlerini yıpratmamaları gerektiğini düşünüyorum.

Yasemin, anne ve babasıyla

12 Eylül Davası

Ben de sadece iki kişinin değil de işkence edenlerin, katillerin, tacizcilerin hepsinin yargılanmasını istiyorum. Dava günleri eylem yapılmalı, 12 Eylül döneminde yaşananlar tekrar tekrar anlatılmalı. Bu dava halka, o dönemi anlatmak için de bir araç olarak kullanılmalı diye düşünüyorum. Onların yaptıkları insanlık suçudur!

"Hep Bir Hüznü Okurum Gözlerinde."

*Avşin Semizer**

12 Eylül 1980 darbesinden hemen sonra annem ve babam Turan Semizer tutuklanmışlar. İkisi de Halkın Kurtuluşu'nda mücadele veren devrimcilermiş o sırada. Babam, 3 yıla yakın Mamak Cezaevi'nde, annem de 8 ay kadar İki Yıllık'ta yatmış. Annemler çok kalabalık bir grup olarak yakalandıklarından Mamak'a gittiklerinde onları koyacak yer bulamamışlar, bu nedenle topluca İki Yıllık'a gönderilmişler.

Annem Sakatlanıyor

12 Eylül'den önce belini sakatlamış annem. İlk seferinde otobüsten düşmüş, ikinci seferinde de bir eylemden kaçarken uçurumdan yuvarlanmış, bir gecekondunun damına, oradan da yere düşmüş.

* 1986 doğumlu. Mimarlık öğrencisi. Annesi gözaltına alındığında Avşin henüz doğmamıştı.

Bu,1980'in Ocak ayında olmuş. Sonra iyileşmiş ve normal yaşamına dönmüş ama beline çok dikkat etmesi gerekiyormuş. 12 Eylül geldikten bir hafta sonra içeri alınmış. O zamanlar gözaltı süresi 10 günmüş. Ancak, annemler oradayken 20 güne çıkarılmış ve o 20 gün boyunca annem, aralıksız olarak işkence görmüş. Özellikle ilk 13 gün hücreye bile konulmadan, uyutulmadan, yedirilmeden, içirilmeden sürekli çeşitli işkencelere maruz kalmış. Bunların arasında dayak, falaka, askı, tecavüze yeltenme, duvardan duvara atıp savurma, üstüne çıkıp çiğneme gibi akla gelebilcek her çeşit işkence varmış. İşkencehaneye girdiğinde annemin ilk tepkisi "Belime vurmayın, belim sakat!" olmuş. Onlarsa, "Oo ne güzel! Bir komünist orospu felç olsun, bizim için çok güzel bir şey olur bu" demişler. Annem 20 gün sonunda işkencehaneden çıktığında artık zor yürüyormuş. Zaten ağrılardan bitmiş tükenmiş, duramıyormuş hiçbir şekilde. 2-3 gün sonra artık hiç yürüyemez, kalkamaz olmuş ve sol bacağına da hükmedemiyormuş. Yatağa düşmüş ve cezaevinde olduğu 8 ay boyunca da yataktan asla çıkamamış. Bir tek tuvalet ihtiyacı için kaldırılıyormuş. Banyo için de koğuşa su çıkarılıyor, leğenin içinde 3 arkadaşı annemi tutarak yıkıyorlar ve yatağına geri yatırıyorlarmış. Annem, sonuç olarak 52 kilo olarak girdiği cezaevinden 38 kilo olarak çıkmış.

Cezaevinden çıkınca onu hemen ameliyata almışlar. Doktorun dediğine göre normalde insanın belinde bir, iki disk kayarken, annemin belindeki diskler dağılmış vaziyetteymiş. Annem artık yürüyemeyeceğini düşünüyormuş ama sürpriz bir şekilde, çok yavaş olsa da bir süre sonra büyük ölçüde iyileşmiş.

Bu arada babamla evlenmişler. Doğum yapmasına ise ancak 1985'te izin verilmiş. Ben de zaten 1986 doğumluyum.

Annem bütün bu işkencelerin ardından 146. maddeden yargılandığı davadan beraat etmiş.

İşkenceyi Öğreniyorum

Ben bu hikâyeleri birden değil parça parça öğrendim, zamanla tamamlandı. Evde konuşulurdu ama babamın hikâyelerinden çok, annemin hikâyeleri anlatılırdı. Babam anlatmaktan pek hoşlanmaz, içeri ne zaman girip ne zaman çıktığını sorduğum zaman bile geçiştirirdi konuyu. Annem onun aksine çok rahat konuşurdu.

Geçmişte, tutuklandıklarını ilk öğrendiğimde herhalde 4-5 yaşlarındaydım. İşkence hikâyelerini bana anlatmaya başladık-

larındaysa 7-8 yaşlarında, ilkokuldaydım. İlk duyduğumda ne hissettiğimi çok net hatırlıyorum. Şoke olmuştum ama aslında yaşadığımın bir şok olduğunu o an düşünmemiştim. İlk tepkim inanamamak olmuştu. Hikâyeler arttıkça, o kadar da olmaz, o kadarı mümkün değil, tamam bu olmuş olabilir ama o kadarı da olmaz herhalde diye sorguladığımı hatırlıyorum. İçselleştirmeye çalışıyor insan onu bir yerde ama içselleştiremiyor. Aklına geldikçe geriliyor. Oturup ağlamadım bunun üzerine ama her aklıma geldiğinde bir yerim titriyor, sinirleniyorum, geriliyorum, olmamalı, olmaması gerekirdi diyorum. Hâlâ ilginç bir şekilde mutsuzluğa ve de umutsuzluğa dönüşmüyor. Daha çok gerginlik ve sinir bozukluğu şeklinde etkiledi beni bu hikâyeler.

Bizde haberler bile birlikte izlenip tartışılırdı. Her şey nedenleriyle, sonuçlarıyla benimle konuşulurdu. Zaten insanlar neden cezaevine girer, girince neler olur gibi konulardan haberdardım ilkokul öncesinde bile. Anneme yaşadıklarının detaylarını sormazdım; neden sormazdım ben de bilmiyorum. Hâlâ da sormam. Annemin ne yaşamış olabileceğine dair akıl yürütmeye gerek duyabileceğim bir ortam olmadı çünkü annem anlatmayı tercih ederdi genelde. Yaşı küçüktür anlatmayayım, büyüsün de öğrensin gibi bir politika izlemedi. Ben o dönemlerde askıdan elektriğe kadar, her şeyi biliyordum ama askıda ne hissettiğini bilmek için çok meraklı davranmıyordum çünkü huzursuz oluyordum, üzülüyordum. Bunların konuşulmasından değil, bunların yaşanmış olduğunu bilmekten dolayıydı huzursuz oluşum.

Bir daha gelip annemi, babamı alabilirler ya da başkalarına, etrafımdaki diğer sevdiğim insanlara da bu işkenceleri yapabilirler diye düşünüyordum. Ama bu bende bir korku değil daha çok kızgınlık yarattı hep.

Avşin, annesi Dilvin'le

Aslında annem bana hamile olduğunu öğrendiği gün, babam tekrar cezaevine alınmış. Ben de hem doğmadan önce hem de bebeklik dönemimde bir süre cezaevi görüşlerine gidip gelmişim annemle. Hatta görüş öncesi aramalarda benim bezime kadar ararlarmış.

İşkencenin Etkileri

Annemin hâlâ yılda birkaç ay yatak faslı olur. Bazen bir haftada kalkar ama bazen de kalkamaz, üç ay kadar devam eder bu yatak faslı. Her sene tekrarlar bu. Ağrı kesicileri hiçbir zaman eksik olmamıştır yaşamında çünkü ağrıları hiçbir şekilde kesilmemiştir. Omurgası eğri kalmış, S şeklindeymiş işkenceden sonra. Tabii sadece belindeki problemle kalmadı. Koltuk altlarındaki bütün bağlar, tendonlar zorlanmış, kopuklar oluşmuş, omuzunda bulunan ve boynundan beyne giden sinirler sıkışmış. Ayrıca şu anda ellerinde bir his eksikliği var ve zor kullanıyor. Mesela boynu, belli bir açıdan öteye dönmüyor, eğri kalmış. Üstelik ameliyat olsa da düzelecek gibi değil. Bunlar çözümsüz ve kalıcı hasarlar. Birçoğu yaşadığı askının, boyuna alınan darbelerin tipik bulguları, en azından doktorların ifadesi bu. Annem ağrı kesicilerini almaya devam ediyor. Normalde 500 miligramlık alıyorsa, bazı geceler dozajı 1000 miligrama çıkarıyor ağrılarından dolayı.

İşe Devam

Bütün ağrılarına rağmen annem çalışma yaşamına devam etti tabii. Önce çevirmenlik, sonra öğretmenlik yaptı. Üstelik öğretmenken sendikada başkanlık yaptı bulunduğu yerde. Çok yoğun bir iş temposu, çok yoğun bir siyasi temposu vardı. Her şeyi kontrollüydü ama ayağı aksadığı dönemlerde bile mitinglere de okula da o haliyle giderdi. Bu arada öğrencileriyle de arası çok iyiydi.

O dönemde çok küçüktüm, hayal meyal hatırlıyorum ama babam ben 2.5 yaşındayken dönmüştü ve bir reklam şirketinde çalışmaya başlamıştı. Annem de o sırada gece gündüz çevirmenlik yapıyordu. İstanbul'da yaşıyorduk, tabii ki ilk dönemlerde ekonomik sıkıntı çektik. Ama sonrasında yavaş yavaş durumumuz düzeldi. Liseyi bitirdiğim sene de babamın işi nedeniyle yurtdışına çıktık.

Aramızda espridir mesela, annem bana, sen kendine dikkat edeceksin der, bense esas sen dikkat edeceksin derim. O da her zaman "Benim bedenim dirençli bir beden, direnmeye endekslenmişim, kendimi hazırlamışım bu yaşama" diye cevap verir. Hakikaten birçok şeyi de o dirençle yaptı diyebilirim. Mesela ağrısı olduğu zaman biraz dövünür, ancak uykuya geçeceği zaman alır

ağrı kesicileri, hiç olmazsa uykum rahat olsun diye. Bol ağrı kesicili, bol yataklı bir yaşam sürdürdü, hâlâ da sürdürüyor ama yine de yapmak istediği çok fazla şeyi yaptı yaşamında.

Siyasi Yaşam Devam Ediyor

Annem mücadeleye hep devam etti. İstanbul'dan sonra Bursa'ya yerleştiğimiz dönemde Ankara'da eylemlere giderdi. Ben o zaman ilkokuldaydım. Her eyleme gittiğinde bir not yazar koyardım cebine. Fazla eşya taşıyamadığı için üzerinde bol cepli bir yelek olurdu genellikle. O yeleğin ceplerine yerleştirirdim notları. Otobüse bindikten sonra açacaksın ve yazdıklarım eylem sırasında sana güç verecek derdim. Bir notumda şöyle yazmışım: "Anneciğim biliyorum gitmen lazım. Çünkü sen busun, bunu yaparsan dünyanın daha güzel olacağına inanıyorsun, bu nedenle ben de gitmene izin veriyorum ama senden bir şey istiyorum, ben annesiz kalmak istemiyorum, lütfen kendine dikkat et ve bana geri dön." Bir zaman sonra beraber gitmeye başladık eylemlere.

Kimlerle Konuşuyorum

Yaşıtlarımla da arada konuşurdum ama bu konuları konuşabildiğim insanlar, genelde daha çok benden büyük olan insanlardı. Asosyal ve arkadaşsız bir çocuk olmadım ama yöneldiğim ortamlar hep yaşıtlarımdan büyük insanlar ve onların bulunduğu ortamlar oldu. O kadar yalnız değildim. Özellikle annemin sendika başkanlığı yaptığı, Gemlik'te yaşadığımız dönemde bir çocuk köşesi açılmıştı sendikada. Sadece ben gelmiyordum oraya, başkaları da çocuklarını getiriyordu, onlarla biraz daha bu işlerin içinde var olabiliyorduk, daha rahat hissedebiliyorduk kendimizi. Bize de küçük küçük işler düşüyordu. Mesela eylemlerde karton şapka satıyorduk. Bir şekilde yaşımızı aşan durumların da oluştuğu oluyordu ama verilen küçük görevlerle kendimizi

Avşin, annesiyle birlikte sendika yürüyüşünde

bir şekilde o ortama ait hissediyorduk. Kaybolmuyorduk yani o ortamlarda. Güzel günlerdi.

İnsanlarla dost olabilen bir insanım; iletişim kurmayı, dinlemeyi severim. Arkadaşlık kurarken, tam zıt bir aile yapısına sahip, mesela babası polis, anlaşamayız gibi önyargılarım olmadı hiçbir zaman. Başta bana karşı önyargıları hissetsem de ben bir şekilde kendimi anlatmaya çalışarak giderim insanların yanına. Örneğin, ben ortaokuldayken annem, Eğitim-Sen başkanlığına devam ediyordu. Okuldan bir arkadaşım vardı, iyi bir çocuktu. O da önyargılı biri değildi, çok sıkı fıkı dost değildik ama anlaşırdık. Bir gün sendika ile ilgili bir etkinlik düzenlenmeye karar verildi. Dayanışma gecesiydi sanırım; konserler, şiir dinletileri, konuşmalar olacaktı. Ben de annemden bilet almıştım okulda arkadaşlarıma satmak üzere. Bu arkadaşı da ikna ettim, ona da sattım. Akşam onunla buluşup etkinliğe birlikte gittik. Tribünde otururken annem açılış konuşmasını yapmak için çıktı. O sırada çocuk dedi ki: "Bak şurada duran polis grubu var ya, şu alanı kuşatmış olan, onların başındaki adam Emniyet Müdürü, benim babam." Ben de dedim ki: "Konuşma yapan da benim annem." Böyle zıtlıklarla dolu durumlarla çok karşılaştım ama fazla tepkisel yaklaşmadığım için çok sorun olmadı.

Kızgın mıyım?

Annemlerle çok açıktır ilişkimiz. Söylerim düşündüklerimi. Bilinçaltımda kızdıysam onu bilemem ama kendimi çok yokladım bu konuda. Anneme ve babama hiç kızgınlık hissetmedim ve içimde biriken bir kızgınlık bulamadım onlara karşı.

Onların verdiği mücadeleyi verir miydim diye çok düşündüm. Dönemi yaşamış olmak lazım buna karar verebilmek için. Şu dönemde farklı şeyler yaparım, o dönemde yaşamış olsam farklı şeyler yapardım diye düşünüyorum. Ben 1986 doğumluyum, birebir darbe dönemini yaşamadım ama klişe söylemiyle benim bile hayatımın bir parçası haline geldi 12 Eylül. Zaten doğduğumda babam halen cezaevinde olduğu için bir şekilde yaşadım da aslında. Bazı şeyleri değerlendirirken, hayatla ilgili karar alırken geçmişinizden getirdiğiniz durumlarla ilgili kafanızda bir sürü düşünce döner, onu değerlendirmeden bir başka şeye geçmek istemezsiniz. Bana hayatımın bir parçası olma ko-

nusunda hem katkısı hem de götürdükleri oldu diyebilirim 12 Eylül sürecinin.

Ne verdi dersek; bilinç getirdi sanırım. Politik olaylarla ilgili düşünce yapıma ciddi anlamda katkı sağladığını söyleyebilirim. Ne götürdü? Zaman zaman belli olaylar karşısında huzursuz bir çocuk, gergin bir insan oldum. Sanırım bu gerginliğim ve huzursuzluğum da, sürecin getirdiği bilinçle bağlantılı. Koşullardan hoşnut olmama durumu, gerginliğe ve huzursuzluğa yol açıyor. Ama bir şeylerden rahatsız olmaktan, hoşnut olmadığım şeylere karşı bir şey yapma ihtiyacı içinde bulunmaktan memnunum yine de. Tepki vermemektense, görmeyi ve huzursuz olmayı tercih ederim. Bu psikoloji, değişik inişli çıkışlı durumlara yol açtı bende. Geniş ve rahat büyümüş insanlar olamadık o anlamda.

12 Eylül'ü İrdelemek

2000'lerde 12 Eylül'ün yıldönümünde ilk defa toplu olarak Ankara'da merkezi bir eylem planlanıyordu. Bir grup ODTÜ'lünün kurduğu ve annemin de dahil olduğu bir internet iletişim grubu vardı o sırada. Annem sık sık paylaşımlarını bana da aktarırdı. "Acaba ben de bir şey yazabilir miyim onlara, eyleme dair bir not gönderebilir miyim?" dedim anneme. O da kabul etti. Benim amacım aslında o grup içindeki yaşıtlarıma ulaşmaktı. Çünkü annemin fikren birlikte olduğu insanların çocuklarıyla daha iyi anlaşabileceğimden emindim. "Ben sizlerle buluşup tanışmak istiyorum. 12 Eylül için biz çocuklar ne yapabiliriz? Yalnız annelerimiz, babalarımız değil bizler de o sürecin mağdurlarıyız. Çünkü biz de, başka biçimlerde olsa da, bunları yaşadık ve yaşamaktayız. Annelerimiz, babalarımız hâlâ yaşadıklarının etkilerini taşıdığı, o süreçten gelen problemleri olduğu için, dolayısıyla bizler de hâlâ sürecin mağduru sayılırız. Acaba o etkinlikte bizler de ayrı bir pankart altında yürüyemez miyiz?" diye bir mail attım. Yaşıtlarıma ulaşamadım, cevaplar büyüklerden geldi genellikle: "Biz mağdur değiliz. Bu mağduriyet olmaz Avşinciğim. Yazmışsın ama... gözlerinden öpüyoruz." gibi karşı çıkışlar oldu. "O zaman; peki mağdur demeyelim, başka bir şey diyelim ama mağdursunuz aslında. Bir süreçten mağdur çıkmışsınız, hâlâ bunun acısını yaşayan insanlarsınız ve zarar görmüşsünüz. Zarar gören insan mağdurdur" dediğimi hatırlıyorum.

Annem, bende neyin eksik kaldığını sorsanız, belli bir yalnızlık verdik Avşin'e biz der. Evet belli bir açıdan yalnızlığa itti beni. Yaşıtlarım Kemal Sunal filmleri izler, kahkahalarla güler, ben sessiz bir odada okumak isterdim. Arkadaşlarımın çoğu bir şeyler içip bir yerlerde oturmak, vitrin gezmek isterlerdi ama ben bundan pek zevk almazdım. Belki biraz da bu nedenlerden dolayı annemin arkadaşlarıyla görüşmeye ben de giderdim. Anneme "Görüşmeye devam edelim ama çocuklarıyla da tanışmak istiyorum, eminim daha iyi anlaşacağım" derdim. Bu şekilde görüştüğümüz, yakın olduğumuz birkaç aile oldu ama çok da uzun süreli görüşmeler olmadı. Yine de ben hiçbir zaman anlaşamadığım insanlardan kaçan bir çocuk olmadım. Hep konuşmaya çalıştım ve insanlarla ilişkiyi bazı düzeylerde sürdürmenin mümkün olduğunu gördüm. Bana çok zıt olan insanlar da dahildir buna. İnsanlarla belli ölçülerde anlaşabilmek, uzlaşabilmek mümkün, onu gördüm çocukluğumdan itibaren. Gençlerin tabiriyle, "kankalık durumları", "Sıkı fıkı her şeyi paylaşmalar." vs sınırlı oldu. Ama yine de insanlarla anlaşabilmek, ilişkiyi sürdürebilmek mümkün oldu benim açımdan. Aynı olmak zorunda değiliz, onu gördüm.

Yakın arkadaşlarımla, annem ve babamla ilgili konuştuğum, yaşadıklarını paylaştığım olmuştur. Çok da ilgili değiller tabii, bir soru listesiyle bana gelen hiç olmuyor, olmadı da ama merak edenler de var tabii... Sağdan da soldan da; hatta ilginç bir şekilde belki de daha çok sağ görüşlü arkadaşlarım tanışmak istedi annemle. Onlar sordu, annem anlattı.

12 Eylül'ün hayatımda yaptığım tercihlere doğrudan etkisi olmadı ama dolaylı olarak oluyor ve olmaya da devam etmekte. Örneğin, ben mimarlık projelerimde bir otel projesi üzerinde çalıştığımda, hiçbir zaman sırf rant amaçlı, Boğaz'a sıfır bir araziye lüks bir otel kondurma yaklaşımına gitmedim. Mutlaka sosyal yönden de irdeledim çalışmalarımı. İnsanları şu şekilde bir araya getirir, şu mahallenin sosyal yönlerini bu şekilde geliştirir, katkı sağlar vb. düşüncelerle mesleğimin sosyal yönüne de eğilmeyi tercih ettim onun yerine.

Politik açıdan, herhangi bir grup ya da bir örgüt altında değilim ama bölümümüzün öğrenci temsilciliğiyle birlikte haklarımızı aramak konusunda çeşitli çalışmalar yaptık şimdiye kadar. Bir şeylere ses çıkarmayı seviyorum ama kafama tamamen uyan, kendimi adayabileceğim bir grup ya da örgüt bulamadığım için o

şekilde bir aktifliğim yok siyasi anlamda. Ancak haksız bulduğum her türlü olaya karşı sesimi çıkarmaktan, protestolara, eylemlere katılmaktan da geri durmadım şimdiye kadar.

Benim okulum aslında politik, kapıda sürekli polislerin bulunduğu bir okul. Sürekli oturma eylemleri yapılır. Dolayısıyla; durağan değiliz ama genel anlamda gençliği değerlendirdiğim zaman çok farklı profiller var. Olaydan hiç haberdar olmamayı seçenler de, çok politik ve radikal olanlar da mevcut. Buna karşın, biraz daha anlamaya, görmeye uğraşarak bir şeyler yapmaya çalışan, kendime daha çok benzettiğim insanlar da var.

Psikolojik Destek

Annemin bir de Kürt kimliği var. Bir Kürt siyasetinin içinde olmamasına rağmen o kimliğinden dolayı çok özel işkencelere alındığını bilirim. Bu işkencelerin bazılarının ne olduğunu yalnızca bir ben, bir de başka bir Kürt arkadaşı bilir. İnsanın düşünmeye, hatırlamaya çekindiği şeyleri dile getirmesi zor oluyor. Ama annem paylaştıkça, anlattıkça rahatlıyor. Yıllarca anlatırken titremiştir. Üşür mesela, her anlattığında çok üşür. Battaniyeye sarıldığı bile olmuştur yaz gününde ama anlattıkça da daha az üşümeye başlamıştır. Yurtdışında anneme, hangi işkence rehabilitasyon merkezinde tedavi olduğunu sorarlardı. "Bizde öyle merkezler yoktur, biz kendi kendimizi tedavi ettik" derdi annem de. Annemin tedavisi konuşmak, anlatmak, mücadeleye devam etmekti. Devam etmeseydi belki, o da tedavi olamazdı.

Bir dönem annem ve babam, Avşin içine mi kapanıyor acaba diye tedirgin olmuşlar. Ben arkadaşlarımla yalnızca vitrin gezip ardından bir kafede oturmak değil; aynı zamanda okuduğum bir kitabı, gördüğüm bir filmi tartışabilmek, tiyatroya gidip birlikte bir oyun izleyebilmek de istiyordum. Bu benim ortaokul dönemime denk gelen süreçti ve yalnızlaşma tehlikem annemleri endişelendirmişti. Lise sondayken, bir psikologla görüşmemi istediler. Söylenecekleri zaten ezbere bildiğimi düşündüğüm için kabul etmek istememiştim ama sonunda annemlerin zoruyla iki, üç seans gittim. Psikolog bir kez annemi de çağırıp ona direkt "12 Eylül çocuğu mu Avşin? Geçmişte bir şey yaşadınız mı?" diye sormuş. Annem de anlatmış bütün süreçleri. Zaten daha sonra devam etmedim seanslara.

Canımı En Çok Acıtan

Sanırım işkence hikâyeleri canımı acıtıyor. Direkt insana, o dönemi yaşayanlara çok kalıcı etkiler vermiş olması açısından işkence hikâyeleri canımı acıtıyor, dahası sinirlendiriyor. Örneğin, 14-15 yaşlarında Bursa'da şair ve yazar olan biriyle tanışmıştım. 8-10 kedisiyle derme çatma bir evde yaşayan, enteresan bir adamdı. Vücudunda belli özürleri, yüzünde tikleri vardı, yürüyemiyordu doğru düzgün. Böyle yetenekli bir insanın işkenceden dolayı bu hale gelmiş olmasına birebir tanıklık etmek insanın canını acıtıyor tabii, daha çok da sinirlendiriyor.

12 Eylül Davası

Davayla ilgili yeterli olmasa da, güzel gelişmeler yaşandığını düşünüyorum. Bu bir adımdır. Bu konuların konuşulabilir hale gelmesi bile önemli; ancak çok yetersiz tabii. Özellikle gençlerin, bu konuya dair tutumları, haberdar dahi olmamaları rahatsız edici bence. En azından yaşananları görünür kılması, bazı noktaları ortaya çıkarması açısından güzel bir adım. Bir an önce sonuçlansın istiyorum artık. Ama bu gidişatla zor görünüyor. Halbuki başta daha çok umutluydum.

Sonucu ne olursa olsun yargılansınlar istiyorum. İnsanlara, özellikle bu acıyı yaşamış insanlara gösterilmeli bu yargılama süreci. Ölsünler, korkunç cezalar alsınlar gibi düşünceler yok kafamda ama bir şeylerin adı konsun istiyorum. Sadece iki generalin yargılanıyor olması tabii ki yeterli değil ama en azından şimdilik o iki generalin yargılanıyor olması da önemli. O kesin bir şey.

Bir şeyler kabul edilebilir hale gelmeli. Örneğin, Almanya'da soykırım oldu ve şu anda tarih kitaplarında bu konuda özür dileniyor. Bu tür bir olgunluğa erişmeli insanlar, yapılan hatalar kabul edilmeli artık. Tabii ki bunlar yalnızca sözde kalmayıp literatürde de kabul edilir hale gelmeli. Hatta gerekiyorsa herkesin bilmesi için popüler tarihe dönüştürülmeli diye düşünüyorum. Birkaç yıldır 12 Eylül çok fazla dillendirilmeye başlandı ve neyse ki gazete ve dergilerde de az çok kendine yer buluyor. Tabii ki davanın da buna bir katkısı oldu o anlamda. 12 Eylül konusunda onca çıkan sesi duymayıp *Hatırla Sevgili* dizisiyle birden solcu olan insanlar tanıyorum kendi jenerasyonumdan. Bu bile bazı şeylerin göstergesi. Ne şekilde olacaksa, ne şekilde anlıyorlarsa, ne şekilde içselleştirebiliyorlarsa

o şekilde sunmak zorundayız onlara diye düşünüyorum. Sınırlar şimdi daha muğlak. Bizim jenerasyon gerek medyadan, gerek de popüler kültür ve tarihten çok kolay etkileniyor. Bazı şeyleri bu şekilde içselleştirebilen insanları etkilemenin en iyi yolunun, onlarla anlayacakları dilden konuşmak olduğunu düşünüyorum.

Bunları irdelediğimde hep şu gelir aklıma: Annem 15 günlüğüne yurtdışından İstanbul'a gelmişti ve benimle kalıyordu. Keman dersi almaya başlamış, kemanını da yanında getirmişti. Bir akşam kuzenimle beraber oturuyorduk. Annem de keman çalışıyordu. Televizyon açıktı. Kenan Evren'in katıldığı bir TV programına denk geldik. Bir üniversitede konuşuyordu. Onu dinliyorduk, annem de bir yandan çalışmaya devam ediyordu. Sürekli tepki gösteriyordu; çünkü Kenan Evren'in her söylediğini gençler kalkıp alkışlıyor, bravo diyor, annemse inanamıyor, "Bu gençler nasıl bu kadar kendilerini düşürebilirler?" diyordu sürekli. Derken birisi kalktı, işkencelerle ilgili bir soru sordu Kenan Evren'e, "12 Eylül'de şu kadar insan kaybedildi, bu kadar insan cezaevlerinde öldü, bu kadar insan idam edildi, işkenceden geçirildi, bunlarda katkınız olduğunu hiç mi düşünmüyorsunuz? Siz geceleri yatağa yattığınızda ne düşünüyorsunuz, vicdanınızda bir şeyler uyanıyor mu?" gibi bir soru sordu. Kenan Evren "Şimdi olsa yine yaparım" diye cevap verince annem bir anda kemanı bıraktı ve ağlamaya başladı. Hiç bu kadar şiddetle ağladığını hatırlamıyorum önceden. Dizinde keman, bütün vücudu titriyor ve gözünden yaşlar iniyordu sürekli. Bize dedi ki: "Vasiyetimdir size. Ben göremeyeceğim o günleri. Bu adamların, işkencecilerin, bu süreci yaşatanların, generallerin, cezaevlerinde çalışan subayların yargılandığını ve yalnızca bizim vicdanımızda değil, toplumda da; yasalar nezdinde de mahkûm edildiğini ben göremeyeceğim biliyorum ama, şunu da çok iyi biliyorum ki siz göreceksiniz. Türkiye bir gün bu sürece gelecek. O gün geldiğinde mezarımın etrafında halaylar çekeceksiniz, şarkılar söyleyeceksiniz ve anlatacaksınız, bu süreç mahkûm edildi ve herkesin gözünde bunların mahkûmiyeti tescillendi diyeceksiniz."

Annem gözlerime baktığında hep derin bir hüznü okuduğunu ve bundan dolayı üzüldüğünü söyler. Belki de bütün bu yaşadıklarımızdır gözlerime o hüznü yerleştiren.

"Devletin Önce İdam Edip Sonra Kaybettiği Başka Bir Kişi Yok."

Doğan Güney[*]

Amcam Veysel Güney, Malatya Hekimhan doğumlu. Liseyi İzmir'de bitirdikten sonra İskenderun'da makine bölümünü bitirmiş. Demir-Çelik'te elektrik üzerine çalışıyormuş. 9 kardeştiler. Devrimci Yol örgütünde mücadele veren bir devrimciymiş.

Malatya'da Yaşam...

Daha öncesinde Malatya'da bir mücadele söz konusu değilmiş. Köy olduğu için orada kendilerini geliştirme imkânları yok, biraz

[*] 1988 doğumlu. Coğrafyacı. Amcası Veysel Güney 24 yaşında idam edildiğinde Doğan henüz doğmamıştı.

kısıtlı bir alan, çobanlık yaparak kırsalda hayatını sürdürebilecek şekilde yaşıyorlarmış. Aile de zaten çok kalabalık. Tek evde 30 kişilik bir aileyi düşünün, o zaman dedem kardeşleriyle birlikte aynı evde yaşıyor. Daha sonrasında okulunu okuyan, farklı yerlerde çalışmak isteyenler köy dışına gidiyorlar. Amcam da bu şekilde ilkokulu köyde okuyup daha sonrasında farklı illere gidip okulunu tamamlayıp ardından aktif mücadeleye, Devrimci-Yol'a giriyor.

Operasyon...

Gaziantep'te 28 Aralık 1980 tarihinde Ali İhsan Özer ile birlikte kaldığı ev, asker ve polislerce basılıyor. Çatışma esnasında Ali İhsan Özer ölüyor, amcamsa yaralı olarak yakalanıyor. Bu arada Teğmen Şahin Akkaya da hayatını kaybediyor. Amcam yakalandıktan sonra gözaltına alınıyor, kendisine avukat verilmiyor ve sürekli olarak işkenceye tabi tutuluyor. Askeri, amcamın öldürdüğünü söylüyorlar; ancak amcam hiçbir şekilde bunu kabul etmiyor. Dedemlere yazmış olduğu mektupta da "Ben kimseyi öldürmedim!" diyerek bunu açıkça dile getiriyor.

Elimizdeki belgelerde operasyonun yapıldığı binanın krokisi var. Neredeyse dört yüz sayfalık tutanağın içinde yer alıyor. Bu belgelerin tamamının aslı gibidir halini avukatlar aracılığıyla elde ettik. İncelediğimizde amcamın olduğu oda ile, öldürdüğü iddia edilen askerin arasında herhangi bir bağlantı olmadığını gördük. Bir koridor düşünün, koridorun ortasında askerler var, koridorun sonunda amcam ve Ali İhsan Özer var. Diğer tarafta, polisin bulunduğu kısmın arka tarafındaki balkonda da öldürülen kişi. Amcamın oradan oraya geçebilmesi veya oradan oraya kurşun işleyebilmesi için o kadar polisin, askerin içinden geçip vurup tekrar geri gelmesi lazım. Bu olanaksız bir şey, mantıken de olanaksız, ki amcamların olduğu yerde ışık yanıyor, polisler karanlıktan ışığa doğru ateş ediyorlar. Amcamın karanlıkta direkt gidip de o askeri vurabilmesinin imkânı yok. Krokide de bu durum açıkça gözlenebiliyor. Uzak bir mesafe, bir binanın iki yüzü gibi düşünebilirsiniz, bir tarafında ölen kişi var, bir tarafında da amcamların olduğu bir bölüm. Aralarında herhangi bir bağlantı yok. Amcam, bu yapılan operasyonda yaralanıyor ve 2 kurşun alıyor bedenine, hastaneye götürülmeden önce de işkence görüyor.

Ailem Radyodan Duyuyor

Amcam yakalandığında ailemizdekilerden bazıları radyodan duyarak haberdar oluyor. Daha sonrasında dedemi de karakola çağırmışlar ve amcamın yakalandığını kendisine söylemişler. Amcam avukat talebinde bulunduğu halde bu talebi karşılıksız kalıyor ve bir şekilde avukatsız olarak yargılanmasına devam ediliyor. Zaten aileme de amcamın avukat talebinde bulunduğu iletilmiyor. Kendi el yazısı ile dilekçe yazmış; fakat bu talep işleme koyulmamış. Bunu da yine belgelerden öğreniyoruz, bunlar da mahkeme tutanağında yer alıyor. Bu mektuplar ailenin eline daha yeni geçiyor. Son mektubunu da mezarını ararken ulaştığımız belgelerle birlikte geçtiğimiz 3-5 yıl içinde bulduk.

Dedem, babaannem ve babam Antep'te amcamla görüşmek istiyorlar son bir kez olsun. Yaklaşık bir dakika, idam yerine götüreleceği aracın içerisinde gösteriliyor amcam. Babam "Ne mutlu ki inandığın yolda canını seve seve veriyorsun, bir gidip bin geleceksin..." diye slogan atıyor, sonra "Bunu da içeri atın!" diye oradaki komutan emir veriyor. Babamın slogan atması sonucu babamı da içeri alıyorlar. İdama götürülen oğullarını görmeye gitmişken babam da tutuklanınca, babaannemler daha çok perişan olmuşlar. Böyle apar topar gelişen bir süreç.

Amcamın yakalandığı tarih 28 Aralık 1980. 14 Mayıs 1981'de idam cezası veriliyor ve infazı da 6 Haziran da *Resmi Gazete*'de yayımlanmasından hemen sonra 10 Haziran saat 3:00'da yapılıyor. Amcamın yakalanmasıyla infaz edilmesi arasında 5 aylık bir süre var. Bu süreçte de avukat verilmiyor. Amcam avukat talebinde bulunmasına rağmen bu talep değerlendirmeye alınmıyor. Zaten idam edildiğinde üzerinde hâlâ 28 Aralık'taki çatışmadan kalan kurşunlar varmış, vücudundaki kurşunlar bile çıkarılmamış. O şekilde idama götürülmüş. Amcam bir üsteğmeni öldürmekle suçlanıyor. Fakat evin krokisi incelendiğinde çatışmanın yaşandığı alan ile üsteğmenin ölmüş olduğu alanın herhangi bir fiziki bağlantısı bulunmuyor. Davada görevli olan savcı Mete Göktürk de yazmış olduğu kitapta "Delil yoktu" diye bunu ortaya koymuştu. Kısacası amcamın dosyasını Dev-Yol davasından ayırıp hızlıca idam edecekleri kesinmiş, yeterli altyapıyı oluşturmak için suçlamaları kabul etttirmeye çalışmışlar. Davayı Dev-Yol ana davasından ayırdıktan sonra süreci hızlandırmışlar

zaten idam kararı kısa sürede çıkmış. Sonucunda düzmece bir sistemle de idamı gerçekleşmiş. Zaten beş aylık bir süre içerisinde bir insanın yakalanması, yargılanması ve infaz edilmesi hangi yasada yer alabilir ki? Orada amaç sol görüşlü, devrimci insanları yıldırmak, birini tez elden öldürüp sizin de sonunuz böyle olur diye gözdağı vermek. İlk etapta bir kurban niyetine seçilmiş diyebiliriz kısacası.

Komutan Burhan Erdem'e, "Naaşın ailesine, babası Ali Güney'e teslim edilmesiyle..." ilgili bir karar, bir yazı çıkartılıyor. Burhan Erdem bu kararı imzalamasına rağmen, dedeme, bize herhangi bir şekilde amcamın bedenini geri vermiyor. Şu anki dava süreçlerinin temel ekseni de bu olay üzerinden gerçekleşiyor. Bir şekilde biz hâlâ elde etmek istiyoruz, onlar da vermemekte diretiyor veya bir karışıklık, bir çelişki ortaya çıkarmaya çalışıyorlar. Dava hâlâ devam ediyor.

Önce İdam Ediliyor, Sonra Kaybediliyor

Benim birinci dereceden tanıdığım, devletin idam edip de sonradan kaybettiği başka bir kişi yok. Biz Antep'te gömüldüğünü biliyoruz ama bugüne kadar amcamın nereye gömüldüğünü tespit edemedik. Bu 5 senelik süreç içerisinde açtığımız davalarda bize verilen evrakla Mezarlıklar Müdürlüğü'ne başvurduğumuzda 10 Haziran 1980'de gelen cenazeler içinde kayıt numarası olarak, geliş yeri Orduevi ve ölüm sebebi idam olarak gelen tek bir kişi var. Gömüldüğünü düşündüğümüz yerlerdeki mezar açıldı, kemiklere birden fazla DNA testi yaptırdık, bunun sonucunda da bulunamadı ve bir şekilde devletin müdahalesiyle herhangi bir sonuca ulaşamadık. Şu anda mezar yerine dair herhangi bir belge yok. Babamla yapılan DNA testinde %50'nin üzerinde uyum sağladı; fakat daha sonra dedem, babaannem ve amcamla DNA testi yapılınca bu oran çok fazla düştü. Babamla %50'nin üzerinde eşleşip daha sonrasında bu oranın tekrar dedem ve babaannemle yarı yarıya düşmesi burada bir çelişki olduğunu gösteriyor zaten. Bu olaydan sonra yaptırdığımız diğer DNA testlerinden de bir sonuç alamadık. Şu anda da çalışmalar devam ediyor. Gerekirse anıt mezar yapılması, gerekirse tekrardan DNA testleri yapılması yönünde çalışmalar yürütüyoruz.

Aslında karaladılar bir şekilde orada. Bu dava, daha öncesinde televizyonlarda ve farklı platformlarda yayınlandığı için oranın bir anıt mezar olmasından, sonuçta 1980 döneminde Devrimci-Yol'dan ilk idam edilen kişi olduğu için oranın bir şekilde ön plana çıkmasından veya Deniz Gezmişler gibi mezarlarının her zaman anılma yeri olmasından korktukları için bu tür bir plan düzenlenmiş diye düşündük biz daha doğrusu. Çünkü verilmemesinin başka bir sebebi olamaz. Amcamı idam eden komutan belli, Burhan Erdem teslim alan. Orada amcamı idam eden kişiler, cenazesinde imam istemediği için mundar gitti gibi cümleler de kullanmışlar, ne amaçladıklarını göstermişler sonuçta.

DNA testini tekrarlamak için bağımsız bir yer aranması çalışmaları var. İlk etapta mezarın açılması aşamasında Mersin Devrimci 78'lilerin başkanı vardı, babam gitti. Diğer akrabalardan, kuzenlerimizden gidenler oldu. Biz bu arada kemiklerin kaybedildiğini, bir şekilde ortadan kaldırıldığını düşündük.

Burhan Erdem'in Davası...

Konuyla ilgili dava açıldı. Burhan Erdem'in ifadesi alındı. Burhan Erdem herhangi bir şekilde bana teslim edilmedi, benim bilgim yok diye beyanat verdi. Yazılı karar bu şekilde geldi bize. Geçen yıldı sanırım. Bu yıl içerisinde halam yeni bir dava açmıştı. Onun da sonucu yaklaşık 2-3 ay önce geldi. Kendisinin bilgisi olmadığını söylüyor, imzayı atmış ama. Her şey bir ortaoyunu gibi. Şu anda bize gelen sonuç bu şekilde. Biz şu an, Burhan Erdem'in adresini, çoğu bilgilerini biliyoruz kaldı ki, devletten maaş alan birinin yerini devlet, bilmiyoruz dedi daha öncesinde. Devrimci 78'liler buldu, dava açıldı, süreç işledi; fakat Burhan Erdem, bilmiyorum dedi. Bilmiyorum diyerek bir işin içinden bu adalet sisteminde çıkılabiliyorsa, biz bunun peşini bırakmazsak en azından rahat etmez diye düşünüyoruz. Bizim mücadelemizin amacı bu. Benim ailem nasıl 1980'den beri hâlâ bu acıyı yaşıyorsa bir şekilde onun ailesi de, çoluğu çocuğu da dışarıda rahat etmeyecek. Bu bizi mutlu etmeyecek ama en azından o da rahat etmeyecek. Aynı şekilde Kenan Evren, Tahsin Şahinkaya ve bu şekilde yargılanacak tüm belli başlı kesimlerin rahat etmemesi önemli yoksa bu adalet sisteminde ceza alacağı, hapse gireceği yok... Şöyle bir şey var, kınama cezası bile alsa, toplumun gözünde bunların itibarla-

rının düşürülmesi önemli. Yeni açılan okullara hâlâ bu kişilerin isimleri verilebiliyorsa toplumun bakış açısında pek bir değişiklik yok demektir. Bizim asıl hedefimiz toplum nezdinde bunların ortaya çıkması. Bu adam iyi bir şey yapmadı arkadaş. Hâlâ çıkıp da ben yine olsa yine aynısını yaparım, diyebiliyorsa, toplum da bunu destekleyebiliyorsa sistemde bir yanlışlık var demektir. Bizim amacımız bir şekilde insanların, bir kişi olsa bile, bunu öğrenmesi. Bu adamın yaptığı şeyler, bunun gibilerin yaptığı şeyler normal şeyler değil. Bizim asıl hedefimiz bu. Biz bu yönde aktif olarak çalışıyoruz.

Amcamı Öğreniyorum...

Amcamı ve geçmişimizi ilkokuldan itibaren öğrenmeye başlamıştık. Bizim büyüdüğümüz dönemde artık çok fazla konuşulmuyordu bu meseleler. Fakat ikilemlerimiz olmadı hiç. Daha çok olmayan adaletle ilgili birçok çelişki ve sorgulamalarımız oldu. Nasıl olabilir, insanın aklına, mantığına aykırı bir durum diye düşündük. Olan çelişkiler bunlar. Yoksa biz hiçbir zaman amcamın yaptığı eylem ve faaliyetlerden kuşku duymadık. Bir devrimci insan, kararlı bir şekilde cesaretle o mücadeleye girmişse, yaptığı mücadelenin doğru olduğunu düşünüyordur, ki şu anda biz de öyle düşünüyoruz. Amcam yazdığı mektupta da dedeme seslenirken, yani babasına, ben yanlış bir şey yapmadım diyor. Biz de biliyoruz, biz de yanlış bir şey yapmıyoruz, amcam da yanlış bir şey yapmadı. Çelişkiye düşsek, geçmişimizle, ailemizle ilgili olan şeylerle de çelişmiş oluruz. Bu yüzden biz, amcamın inancında, mücadelesinde devam ediyoruz.

Topluma kızgınlığım tabii ki oldu, kimin için mücadele verildi ve kimler artık bunları sahiplenmiyor, desteklemiyor diye bakarsak aslında... Toplum için bu kızgınlık ve öfke düşünülebilir. Benim çevremde düzgün insanlar olduğu için ben çevreden gelebilecek baskılarla hiç karşılaşmadım. Fakat mesela Meral halam, amcamın ölümünden bir yıl sonra Merkez Bankası'nda işe giriyor. Amcamı inceliyorlar temiz kâğıdından, ondan sonra da halama çıkış kâğıdını veriyorlar. Temiz kâğıdın temiz gelmedi diyorlar. Zaten o zamanlarda bütün geçmişi, yakınlarına kadar, inceleniyordu insanların. Fişleme hâlâ mevcut; fakat o dönem daha da belirgin. Okuduğumuz yerlerde ve diğer tanıdıklarımızdan, o

dönemi yaşayanlardan duyduklarımız da hep bu şekilde.

Cumartesi Anneleri içinde tanıdıklarımız var mesela. Onlar bu mücadelenin içerisinde. Biz her hafta oraya gidemediğimiz için onlar bizim yerimize de orada yer alıyorlar. Gerek İzmir'de, gerek Ankara'daki Utanç Müzeleriyle, Devrimci 78'liler içerisinde faal olmaya çalışıyoruz.

Veysel Güney

Üniversite Dönemim...

Ben Edebiyat Fakültesi'nde okuduğum için 12 Eylül'ü bilmeyen çok nadirdir. Veya okulu bitirdikten sonra bilmeyen çok nadirdir. Çünkü siyasetin aktif olarak yaşandığı bir alan sosyal bilimler. Üniversite yaşamında da birden fazla yere girip çıktım siyasi olarak. Benim çağdaşım olarak üniversitede olanlardan, en azından benim fakültem için ben hâlâ umut var, diyorum; fakat diğer fakülteler için sıkıntı var diyebilirim.

Biz illaki şu zamanda olacak, bu zamanda olacak diye bir mücadeleye hiç başlamadık. Her şey bir süreçtir. Elimizden geleni gerektiği gibi yaparsak zaman içerisinde amaçladığımız, inandığımız şeye yaklaşırız diye düşünüyoruz. Bu yüzden yüzleşme dediğimiz kısa zaman diliminde olacak bir şey değildir çünkü hiçbir zaman bir anda olan bir şey değildir devrim. Başarı elde edilecektir. Ki, elde edilmeyeceğini düşünsek umudu kaybetmişiz demektir. Umudumuzu kaybetmiş değiliz.

Bu Gerçekle Yaşamak

Ben şu an amcamın idam edildiği yaştayım. Amcam 24 yaşında idam edildi. Babaannem vefat ederken, son nefesinde bile amcamın mezarını görmek, duasını etmek istiyordu. Vasiyetinde de amcamın kalan eşyalarının yanında gömülmesini istemiş. Bunu da kardeşine söylemiş; fakat cenaze üzüntüsüyle unutulmuş. Biz bunu sonradan öğrendiğimiz için gerçekleştiremedik. Babamın yaşadığı acıyı en yakınındakiler olarak görebiliyoruz, bizler ailecek bu acıyı yaşıyoruz zaten. Amcamın mezarını bile bize çok gören bir sistemde yaşıyoruz. Babaannem oğlumun bir mezarı bile yok, bir defa daha koynuma alsaydım, kokusunu çekseydim

içime diyerek gözlerini yumdu. Bir anne düşünün 24 yaşındaki oğlunu elinden alıyorlar ve bir daha göstermiyorlar, mezarına bile gidemiyor. Bu annenin öfkesidir önemli olan, bu öfkeyi yaşamak var... Bir oğul elinden alınıyor, diğeri gözaltına alınıyor. Biz hâlâ bu durumu göğüsleyebildik diyemiyoruz. Biz sadece bu acıyla yaşamaya devam ediyoruz. Bir şekilde birlikteyiz. Babam olsun, dedem olsun, ailedeki diğer bireyler olsun, şu anda hâlâ bunun acısı yaşanıyor, bir şekilde de yaşanmaya devam edecek.

12 Eylül'de içeriye girip de şu anda sağlığını normal devam ettiren kişi sayısı çok az. Ama amcam cesaretinden dolayı öldü. Normal şartlarda amcam isim vermiş olsaydı belki şu an yaşıyor olabilirdi ama bir şekilde cesaretini, iradesini toplayıp arkadaşlarını ele vermedi. Ki amcamı ele veren kişiler vardı, tutuklandığı eve ihbar üzerine baskın yapılmıştı. Ben daha çok şu anda yaşıyor olsaydı, kendisi ne düşünürdü diye daha çok merak ediyorum. Daha doğrusu şu an toplumu, çevresini görünce bu onun düşüncelerine ne şekilde yansırdı? Bunu sorguluyorum.

Amcamı kahraman olarak nitelendirmiyorum. Bilinçli bir insan bildiğim kadarıyla, çevremden, babamdan duyduklarım kadarıyla. Kahramanlık medyatik bir tabir, biraz farklı bir boyut, biraz daha şovenist bir yaklaşım. Amcam kendini bu şekilde nitelendirmemiş. Hiçbir yerde kendini övücü bir ifade kullanmamış, söz konusu değil. Kahraman diye nitelendirip o başlık altında kısıtlamak, sınırlandırmak bence çok yanlış. Sadece amcam olması söz konusu değil, bütün devrimcilerin; Mahir Çayan olabilir, Kaypakkaya olabilir, diğerleri için de aynı şekilde.

Amcamı anlatmam gerekse inançlı ve umutlu derdim, devrime umutlu ve inançlı. 1980 ve 1970'ler zamanında bu mücadeleye girişip inançlı olmayan ve umutlu olmayan hiç kimse yoktur, yoksa mücadeleye girmezlerdi zaten.

Veysel Güney'in annesi Zeynep Güney

Bu süreç, başarmak konusunda belki de bizim daha inatçı olmamızı sağladı diyebilirim. Sonuçta bir mücadele verilmiş. Bir şekilde o mücadelede bizlerden biri gitmiş. Bu yüzden mücadelede belki biraz daha inatçı, biraz daha ısrarcı olmuş olabiliriz. Hayatımızı belki bu şekilde daha iyi şekillendirmiş olabiliriz.

İdamı Geri Getirelim Diyor Birileri...*

Darbeden etkilenmemiş hiç, gül gibi yaşamış adam. İnsan öldürmek onların gözünde herhangi bir şey ifade etmiyor. Ne olursa olsun bir insanın ölmesi veya bir insanın ortadan kaldırılması hiçbir şekilde insan haklarına uymaz, kişinin en doğal hakkıdır yaşamak. İdam getirilmesi konusunda diyor ki, gelişmiş bir ülke olan ABD'de mevcut, gelişmiş ülke olma kıstası nedir, onun gelişmişliğini neyle, idam cezasının var olmasıyla mı ölçüyor? Önemli olan nokta burası. İdamın geri getirilemeyeceğini, insanların artık birilerinin göz göre göre öldürülmesine karşı geleceğini düşünüyorum. Bunu kimse kabul edemez. İnsan Hakları Beyannamesi'ni kabul etmiş bir ülke, idamı geri getirirse tutarlılığı kalmaz. Kendi evlatlarını veya yakınlarını, idam edilecek birinin yerine koysunlar bakalım, o zaman evet cevabını basabilecekler mi, geri getirilsin diyebilecekler mi?

Mücadeleye Devam...

Sol dağınık değil aslında, siyasi örgütler dağınık. Artık herkes bir şekilde çıkarına bakar halde ama hakkını yerine getiren son derece iyi kuruluşlar var, siyasi örgüt olarak. Fakat genel olarak bakıldığında insanların aşırı milliyetçi hale gelmesi, sol içerisinde de olsun bir şekilde bakış açılarını daraltmaları solu bir nevi yerinde saydırıyor. Ama normal şartlarda mücadele veriyorsak içimizde bir umut vardır ki mücadelemize devam ediyoruz. Yaşadıklarımızla kaldık gibi bir düşüncemiz asla yok.

Biz 1970'lerden, 1980'lerden örnek alıyoruz. Verilen mücadele olsun, yapılan faaliyetler olsun... O zamanda çıkarılan dergiler hâlâ okunabiliyorsa, güncel olarak Mahir'in kitapları bulunabiliyorsa demek ki insanlar hâlâ bir şeye inanıyor, bir şeyler öğrenmeye çalışıyorlar. Çünkü geçmişe bakarak biz şu anda ne yapabileceğimizi planlamaya çalışıyoruz. Mücadelemiz bir şekilde ona göre şekillenmeye çalışıyor. Kendimize yeni bir ışık, yeni bir yol arıyoruz, belki şu anda başaramadığımız şeyleri daha farklı yollardan nasıl yaparız diye düşünüyoruz. Bu mücadelede örnek aldıklarımızla karşılaşamadık ama onların ışık tutmasıyla biz şu

* Bu görüşmenin yapıldığı sırada Başbakan Recep Tayyip Erdoğan idam cezasını geri getirmek üzerine söylemler veriyordu. Bkz. 3 Kasım 2012 Demokrat Haber http://www.demokrathaber.net/siyaset/erdogan-herkes-idam-geri-gelsin-istiyor-h12885.html

anda yeni yollara gidebiliyoruz. Ben insan olduğumun bilincinde olduğum için siyasi olarak aktif bir insanım. Şöyle ki; sorumluluk nedir, insan nedir, insan hakkı nedir bu bilinç zaten bana bu sorumluluğu yüklüyor, amcamın ya da diğer devrimcilerin yükümlülüğü, ağırlığı değil bendeki. Ben insan olduğumun bilincindeyim ve benim hak ettiğim şeyleri biliyorum, benim hakkım olan şeyleri bildiğim için ben bu mücadeleyi veriyorum. Yoksa herhangi bir şekilde bir yükü omuzlandığım için değil...

Referandumda çoğu kişi yetmez ama evet deyip bir şekilde de olsa bu yasa değişsin diye çaba sarf etti. Ben bu yasalarla geçirilecek diğer değişiklikleri de düşündüm. Darbenin yargılanma süreci daha sonra da olabilir ki yargılanması söz konusu bile değil zaten. Son derece göstermelik; fakat diğer çıkan yasaların özellikle emekçilere zarar vereceğini bildiğim ve bunları görebildiğim için ben, hayır oyu verdim. Fakat çoğu kişi bu durumu göremedi veya farklı algıladığı için evet oyunu verdi, buna da saygı duyuyorum. Evet verenlerin kendilerince haklı sebepleri olabilir, belki onlar için de bir umuttu bu: Mesela benim nasıl hâlâ amcama dair umudum varsa, onların da değişeceğine dair umutları vardı.

En Çok İçimi Acıtan...

Amcam için niye daha fazlasını yapamadık diye çok düşünüyorum. Darbe zamanında bizim ailenin gelir durumu çok düşük. 30-40 kişi aynı evde yaşıyor. O kişilerin beslenmesi, yaşaması için şartlar çok kısıtlı. Babam, amcamın idamından sonra askere gidiyor, askerdeki süreci devam ediyor. Evde zaten çalışabilecek, geçimi sağlayabilecek nüfus az; ancak ne yapıp edip bir şekilde bir avukat tutulabilirdi. Amcamın avukat talebi ulaşsaydı en azından bu yerine getirilebilirdi. Bizim oraya elektrik, su bile 2000'e yakın zamanlarda geldi. Herkes kendi canının derdine düşmüş. Belki bu şartların o zaman daha iyi olabilmesini istemek şu anda içimde bir uktedir.

Genelde bir cenaze olduğunda bir bayram olduğunda babaannem her zaman derdi ki, benim oğlumun hâlâ bir cenazesi yok. Gördüğü her kişinin yanında bunu söylerdi. Dedem, babaanneme göre biraz daha farklı ama babaannem daha hassas sonuçta. Dedem o zamanlarda evi geçindiren, evin lideri konumunda olduğu için duruşu falan biraz daha sertmiş. Şu anda da pek hatırlamıyor. Babaannemin bilinci çok açıktı.

Ceza mahiyetinde herhangi bir sonuç çıkacağını düşünmüyorum. Evren ve Şahinkaya yakın zamanda ölürler. Ölmemeleri temennimiz. Ailelerinin o acıyı yaşaması için daha yaşamaları gerekecek ama net bir sonuç çıkmayacaktır. Sadece dava açılmış oldu. Yetmez ama evet diyenler de en azından davamızı açtık diyorlar, bu davaların açılmasının sebebi, evet veren kesimin bir şekilde tepki göstermesini engellemek içindi zaten. Ben en azından öyle düşünüyorum. Davanızı açtık, en azından yargılama yolunuzu açtık diyorlar; fakat hâlâ yasada geçici maddeler var. Bunları kaldırmadan o kişiler şu anda mahkemeye bile getirilemiyorlar mesela, sağlık raporu alıyorlar. Evren ve Şahinkaya kaç kişinin ölümünden, gözaltında ölümünden, işkencesinden sorumlu, ama bazen gidip yazlıklarında tatil yapabiliyor; fakat mahkemeye gelme konusunda herhangi bir adım atılamıyor. Bu göstermelik bir durum. Bu yüzden mahkemenin şu anda herhangi bir şekilde elimize somut, tutulabilir bir sonuç verebileceğini düşünmüyorum ben.

Belki toplum nezdinde en azından biraz uyanmaya ön ayak olabilir. Bu dava sürecinde yapılan basın açıklamaları olsun, eylemler olsun, dağıtılan bildiriler olsun, bunlarda yazan yazılar, topluma lanse edilen şeyler en azından bir kişinin bile o yazıyı alıp okuması belki toplum nezdinde biraz daha aydınlanmaya, en azından kararsız bir kesimin biraz daha yolunu seçmesine, yönünü belirlemesine yardım eder diye düşünüyorum.

1980 dönemi hâlâ devam ediyor, darbe hâlâ var. Belki askerlerin sokakta gezmesi şeklinde değil; fakat 12 Eylül anayasası hâlâ var. Biz onun yükünü taşıyoruz şu anda. Toplum bir şekilde bunu yaşıyor. Ben hiç görmediğim amcamın kemiklerini arıyorum hala. Darbeden 8 sene sonra doğmuşum ama darbe benim hayatım olmuş. 12 Eylül yasalarıyla yönetiliyoruz. Kaldı ki asker olmasa da polis var bizim başımızda. Bir şekilde bize dikte etmeye çalışan, bizim sokakta yüksek sesle konuşmamıza bile engel olan bir polis sistemini geliştirdiler. 12 Eylül'den sonrası diye bir şey söz konusu değil. 12 Eylül ve devamıdır söz konusu olan. Genel prosedür bu. Gözaltında ölenler var, yakın zamanda gazeteciler olsun, faili meçhul cinayetler olsun... Bunlar 1980'de daha fazla oluyordu, şimdi ise yavaş yavaş daha seyrek bir şekilde veya bize daha az lanse edilerek ama yine aynı şekilde uygulanıyor. Gözaltında ölenler, öldürülenler, bunlar kabul edilebilir şeyler değil.

Ne yazık ki toplumda 1980 dönemindeki kadar bir bilinç söz konusu değil. Bugün karnımı doyurayım yarın Allah kerim niyetinde, kafasında olan kişilerin sayısı fazla olduğu için şu anda durumumuz bu. Fakat 1970 veya 1980 döneminde aktif siyasetin ve mücadelenin içindeki kişilerin aileleri, yakınları, çoluk çocukları olarak bakıldığında onlar daha bilinçli. Biz hâlâ aynıyız. Nüfusumuz biraz daha artmış bile olabilir; fakat önemli olan şey sayı değildir. Biz topluma yabancılaşmıyoruz. Bizler birer insanız, bireyiz ve bunun bilincindeyiz.

Veysel Güney'in son mektubu:

Babacığım,

Ben ölüme seve seve gidiyorum, bir namussuzluk ve bir şerefsizlik yapmadım. Onun için hiç üzülmeniz gerekmez. Benim binlerce annem babam olduğu gibi sizin de binlerce oğlunuz var.

Göndermiş olduğunuz mektupları bugün verdikleri için cevabını yazamadım. İmam ve Sultan'dan da mektup aldım. Ayrıca sultanın gönderdiği çamaşırları da aldım. Tüm dostlardan memnunum ve saygılarımı sunar, mutlu yarınların halkımın olmasını dilerim.

Size bir tek dörtlük şiir yazıyorum:
Mezarımı yol kenarına kazın
Üzerine devrim şehidi yazın
Başına yumruklu yıldız kazın
Gidiyorum Ölümsüzlüğe Hoşça Kalın...
Selamlar.
Sizin Veysel

Babaannemin amcama ağıdı:

Acı haberin duyup yanına geldim
Yüzünü son defa cemsede gördüm
Gülerek bana teselli verdin
Unutamam yavrum seni
Bedenine kurşun yarası almışsın
Günlerce işkence görmüşsün
Ana üzülme diye haber salmışsın
Unutamam yavrum seni

Sana kurban olaydım
Senin için canım vereydim
Uğruna ben öleydim
Unutamam yavrum seni
İsmini dilime yazdım
Resmini gözüme çizdim
Mezarını yüreğime kazdım
Unutamam yavrum seni

Zeynep GÜNEY

"Karanlıktan Korkmamayı O Gün Öğrendim."

*Çetin Özgür Güvercin**

12 Eylül döneminde Artvin'in Şavşat ilçesinde yaşıyorduk. Tüm Şavşat ailemiz gibiydi bizim, bir bütünlük, birliktelik vardı esasen. Babam Kayhan Güvercin memurdu, annem Nezahat Güvercin ev kadını, ablamsa lise son sınıftaydı. Ben 12-13 yaşlarında bir çocuktum. Artvin'de bir Dev-Yol kültürü vardı. Hepimiz Devrimci-Yol'cuyduk orada. Ne kadar olunabiliyorsa artık... biz çocuktuk. TÜM-DER, memur derneği vardı. Babam onun üyesi olması nedeniyle suçlanırdı, sürekli örgüte üye gibi gösterirlerdi. Ablam Lise-Der'in üyesiydi. Anneme devrimci ağabeyler derlerdi ki, senin kadınlarla ilgili sorumluluğun var. Ee biz de güzel günlerin geleceği düşüyle becerebildiğimiz kadar küçük devrimciler

* 1968 doğumlu. İnşaat taahhüt işleri yapıyor. 12 Eylül olduğunda Çetin 12 yaşındaydı.

olarak ortalıkta geziyorduk. Babam, Şavşat içerisinde 3 günde bir alınıyor, elleri şiş halde geri geliyordu. 1 hafta 10 gün elleri iyileştikten sonra bir daha alınıyordu içeriye. Daha sonra da açığa alındı. 70 küsur yaşındaki dedem, torpil bularak görüşme gayreti içerisinde olmuştu her zaman.

Orta ikinci sınıftaydım tabii ben o zaman. Tamamıyla bir gözlem esasında bizimki. Yani yaşımız gereği bizim herhangi bir aktivitemiz yoktu ama devrimciler bizim için hem bir hedefti hem de idoldü, modeldi. Çünkü kötü bir şey yapmıyorlardı, onu biliyorduk biz. Kötü bir şey yapsalardı da görürdük. Sokaklar bizimdi esasında. Asker de, ağabeylerimiz de kendilerinin zannediyordu ama biz askeri de görüyorduk, ağabeylerimizi de görüyorduk. Kimin nerede olduğunu biliyorduk.

Ağabeylerimizin haklı olduğunu düşünüyorduk. 12 Eylül sonrasındaki dönemde de insanların dağa çıkma süreci oldu. Benim gördüğüm 12 Eylül sabahı, gece haber alınmış, herkes dağa çıkacaktı. Acaba beni de alırlar mı kaygısı oldu herkeste. O ilk anda ağabeylerimizin bir sürü insanı geri çevirdiğini ben biliyordum. Yani liseli öğrenciler olsun, liseyi yeni bitirmiş 20'li yaşlardaki öğrenciler olsun, özellikle işte Neşe Keskin, Ensar Karahan ve diğerlerinin birçok insanı geri çevirdiğini biliyorum. Çünkü onlar gerçekten bizim gözümüzde hem iyi devrimciydiler hem iyi liderdiler. Ha, dağa çıkıp da ne yapacaklardı, yani macera değil ama belki de gelecek darbeden korktukları için. Biz dağda kendi başımıza oradan bir şey yapabilir miyiz mantığıyla çıktılar ama bugünkü dağa çıkma, yani Güneydoğu'daki dağa çıkma gibi bir şey değil bu.

Çetin Özgür ilkokul gösterisinde

Ben ve yaşıtım arkadaşlar okumak zorundaydık. Arkadaş grubu olarak kendimize öyle bir hedef belirlemiştik. Öyle ya; devrim olduğunda ülkede, halkların mutlu yaşaması için, hizmet verecektik, doktor, avukat hizmet verecekti. O yüzden de biz hep iyi yerlere gelmek zorundaydık. Ağabeylerimizin de çok iyi üniversitelerde okuduğunu biliyoruz o dönemde. Bir gün Erdem Çakır ağa-

beyim, Ankara'da Hukuk Fakültesi'nde okuyordu, bırakıp Artvin'e geri gelmişti. Annem döve döve geri gönderdi onu. Annemin şu lafını hiç unutmam: "Sen nasıl bırakırsın okulu, bize hâkim lazım, bizim insanımıza avukat lazım, yetenekli ve bu işin eğitimini görmüş insanlar lazım." Tavır buydu esasında.

Devrimin tanımlamasını bilirdik, kitaplar vardı, onlardan okurduk, bunlarla ilgili kendi çapımızda seminerler verirdik. Devlete karşı duruştan, asker veya polisten ziyade, biz yönetimimizi kendimiz kuralım çabasıydı bu. Hep Fatsa'yı duyardık. Hatta o dönem Şavşat'ta 12 Eylül Şenlikleri olacaktı, ben çocuk korosundaydım aynı zamanda, okuduğumuz türküler vardı, Şavşat türküleri. Şimdi bakıyorum bir marş bile yokmuş içerisinde, "Dağ Başında Değirmeni" söylermişiz işte, "Gelin Hoş Geldin"i söylermişiz. Ağabeylerimiz bize koro görevi verdi, şenlik düzenlenecek" dedi. Ardından 12 Eylül oldu ve tam bir şok yaşandı. Bütün her şey yerle bir oldu bizim için. Üzerinden tank geçti, hem de nasıl geçti, resmen bombalandık, kaldık ortada.

Hiç Haber Almadan Geçen 45 Gün

Babam il dışındaydı. Dedem hasta olduğu için Bursa'ya götürmüştü. Babam geri gelir gelmez içeri alındı zaten. Hatta o zaman gel-gelme derken babam dedi ki, kimsemiz yok, herkes içeride. Memur olduğu için mecbur göreve dönecek. 10 gün falan Şavşat içerisinde kaldı, memur diye bıraktılar. Ondan 15-20 gün sonra ablamı gözaltına aldılar, işte 45 günlük süreç o dönemde yaşandı. Ablamı önce Şavşat'ta lisede Devrimci Yol sempatizanı diye gözaltına aldılar. Daha sonra Artvin'e götürdüler, yaklaşık 45-50 gün Artvin'de kaldı. Bu süre içinde herkese yapılan işkenceler, belki biraz daha azı, ona da yapıldı. Çünkü çıktıktan sonra vücudundaki izleri ve psikolojisindeki bozulmayı görmüştüm. Onu gördüğüm zaman yıkıldığımı hatırlıyorum. Tabii daha sonra diğer ağabeylerimizi, kaybettiklerimizi gördükten sonra zaten çok kötü olmuştuk. Dedem Bursa'dan gelmişti o dönem. Hasta hasta emniyetteki birine hediye götürmeyi bile düşünürdü ki aman vereyim de torunumdan bir haber alayım. İçeriden sadece haber alınırdı, yoksa çok rahat bir şekilde bir görüşme olmazdı zaten. 45. gün bu çalışmaların neticesinde Erzurum'a gönderilmeden ablamı almayı başardık. Ablam Şavşat'a döndü.

Normal bir yaşam vardı ve 12 Eylül'le tamamıyla altüst oldu, şimdi yeni bir yaşam kurmak gerekiyordu. Herkes şuna şahit oldu, benim babamı alıp almamalarından ziyade, komşumuzu da aldılar, karşıdaki amcayı da aldılar, öteki ağabeyi de götürdüler yani kimse yok. Hayalet gibi dolanıyorsun ortalıkta, yani hiçbir şey yapma isteğimiz kalmadı.12 Eylül'ün sabahında 13-15 yaşından yaşlı kimseyi görmedim ben sokakta. Sadece İsmet ağabeyinin fırını vardı, oraya ben yaştakiler giderdi, başka kimse sokağa çıkamazdı çünkü. Çıkanı aldılar. Ellerimizi yana açarak gezmek zorunda kaldık. Çünkü acaba bir yerden bir yere bir şey mi götürüyorlar diye bakarlardı. Ardahan'dan bir dünya asker geldi Artvin'e o dönem. Durdurup, aradıklarını çok iyi biliyorum, elimizde para var, ekmek alacağız çünkü. Kimse bundan farklı bir şey algılamasın istiyoruz. Çünkü korkuyoruz bu sefer gelip evi basacaklar diye. Tabii daha sonra herkesin evi basıldı, arandı. 12 Eylül'den sonra da biz çocuklar, gençler ailemizi geçindirme çabasına girdik.

Çetin Özgür, ablası Afet ile birlikte

Kapı Duvar

Bir gün okuldan çıkıp eve geldiğimde şöyle bir manzara ile karşılaştım: ablamı almışlardı, eve geldim ki babamı da almışlar, baktım ki ev kapalı. Karşı tarafta komşumuz Raci amcalar vardı, ona sorduk ne oldu diye. Dedi ki "Oğul bize gel". Şimdi insanlar hem bize sahip çıkıyorlar hem de tedirginler. Annem yok dedim, dediler ki sen burada kal. Bölge Okulu vardı, sözde ilköğretim okulu olacaktı ama askeriyeye tahsis edildi orası. Annemi almışlar, sebebi de şu; dağa çıkan ağabeylerimizi görmüşler, babam görmüş söylememiş, annem de oradaymış ve bir şey söylememiş. Söylemediği için de almışlar. O dönem özellikle faşistler dediğimiz gruptan çok fazla ihbarcı çıktı. Annem de alınınca ben tabii kaldım ortada. O anda yemek içmekten ziyade nerede kalacağımı

düşünüyordum. Çünkü çocuk olduğumdan evimizin anahtarı da yoktu bende. Artı eve girsem de ayrı bir tedirginlik, eve girmek bile istemiyorum, kimse yok nihayetinde. Hani şey derler ya, karanlıktan korkmamayı o gün kendime öğrettim diye, aynen öyle bir durum. Çünkü korkarsam ben üzüleceğim, benim üzüldüğümü diğerleri görüp çok fazla sevinmesin diye düşünüyorum. Kendi başımıza mücadele gibi bir şey. Ama tabii ki onun devamında bizim okumaktan başka çaremizin olmadığını biliyorduk.

Babamı açığa aldılar. Zaten zengin de değiliz, ekmek alacak para lazım bize. Arkadaşlarla oturduk, seminer gibi bir şey yaptık. Dedik ki biz para kazanmalıyız, nasıl kazanalım diye düşündük sonunda ayakkabı boyayalım dedik. Yaklaşık 5-6 arkadaş hepimiz ayrı ayrı bölgelerde ayakkabı boyamaya başladık. Çünkü herkes yan yana olursa az ayakkabı boyayacağız... Aynı yaş grubuyuz. İşte 1-2 yaş büyük, küçük şeklinde. Birkaç arkadaşımızın boya sandığı vardı; fakat benim boya sandığım hiç olmadı. Yaptırabilme gücüm de yok. Bülent Karaosmanoğlu ağabeyimiz vardı. O da yakalanmıştı ve içerideydi. Onun bir boya sandığı olduğunu duymuştum ben. Gittim annesine, Hikmet Teyze'ye, dedim ki ben eve yardım etmek istiyorum, para kazanmam lazım, boya sandığım yok. Hikmet Teyze dedi ki "Oğlum bu Bülent'in sandığıdır, hiç kimseye vermedim şimdiye kadar." Çocukluğunda kullanmış meğer onu "Ona iyi bak" demişti bana. Sandığa iyi bakacağım ama sandığı taşıyamıyorum, benim boyum 1.40 cm, sandığın uzunluğu da 1.40 cm. Ben de adam tutardım, beraber taşırdık. Boyaları birinden borç bulduk. Mahmut Ocaklı bana 5 lira mı 10 lira mı para vermişti. Bizim oranın meşhur poşa* fırçasından aldım, bir de boya ve cila aldırdı bana. Kazanır parasını bana ödersin diye, o parayı da hâlâ almamıştır Mahmut Amca benden, sermayesi ondan geldi. Derken ayakkabı boyama işiyle bayağı bir para kazanmaya başladım. Bir gün hiç bilmediğim bir adam, Ziayettin Akbulut, şu anki AKP Konya milletvekili, kaymakamdı bizim orada. Kaymakam geliyor dediler. Tabii ki biz kaymakamın ününü biliyoruz, babamı görevden almış her şeyden önce, geldi benim önümde durdu, kaça boyuyorsunuz ayakkabıyı, ayakkabıyı da 1 liraya, botları 2.5 liraya boyuyoruz. Dedim ki 1 lira. Boyadım ayakkabısını ama bütün maharetimi gösteriyorum, şahsını bilmem ama kaymakam babamı görevden almış, gıcık ama yapacak bir şeyim yok. Kafamda da

* Artvin ve bölgesindeki insanların Çingenelere verdiği isim.

boyarken diyorum ya para alsam mı almasam mı? Çıkardı bana o zamanın parası 5 lira verdi. Beğendi ayakkabı boyamamı, daha sonra bana şunu söyledi: Pazartesi ve salı günleri 9'da Hükümet Konağı'na geleceksin. Tamam dedim, durumum iyi, bir müşterim garanti. Çünkü 1 lirayla 2 ekmek alabiliyordum o zaman. Çok önemli bir paraydı benim için. Tabii kaymakamın ayakkabısını boyadığımız zaman özel kalem müdürü, mal müdürü, diğerleri de sıraya girdiği için bir kaymakamın ayakkabısını boyama periyodunda belki de 30 lira para kazanıyorum. O zaman da kasamız yok, billur tuz poşetleri vardı, çok kalındı onlar, para kesesi olarak kullanıyorduk. Her gün sayardım paramı, anneme teslim ederdim onları çünkü gerçekten gelirimiz yok, karnımızı doyurmak zorundayız. Neyse bir başka gidişte şimdi babam da görevden alınmış ya bu defa para almayayım dedim kaymakamdan, ayakkabı boyamayla ona bir jest yapmaya gayret ediyorum, nefret etsem bile, belki babama acır da ona bir yardım eder diye. Dedim ki, ben bu defa almayacağım bu defa benden olsun. Öyle deyince kaymakam bir şaşırdı, ne demek istiyorsun, nasıl böyle bir şey düşünürsün dedi. Diğerleri de bana kızdılar, sen kaymakama böyle bir şey nasıl dersin diye. Daha sonra babam içeriden çıktıktan sonra öğrendi benim onun oğlu olduğumu, ayakkabı boyamaya devam ettim ama önceki nezaketi hiç olmadı bana karşı. Sonra da zaten bıraktım. Ama mesela Bülent Karaosmanoğlu'nun sandığını duyan ayakkabısını bana boyatmaya geliyordu. Bu benim için çok önemliydi. Hatta Bülent ağabeye bir mektup yazmıştım, sandıktan dolayı, "Ağabey senin sandığını gururla taşıyorum" mealinde bir mektup. Mektup gitmiş, Bülent ağabey okumuş, tabii bana cevap yazma gibi bir şansı yok. Bu mektubun gittiğini duyunca babamı tekrar görevden aldılar. Çetin bu adama bu mektubu nasıl yazdı diye. Ben çocukça teşekkür mahiyetinde yazmıştım oysa ki. Tabii cevap gelmeyince Neşe Abla'ya da bir mektup yazdım, onların içeride görüşebileceklerini sanıyordum. Ona yazınca bu sefer de annemi içeri aldılar, dediler ki senin oğlun içeriye mektup yazıyor. Ben art niyetli bir şey yazmıyorum halbuki, nasılsın diye soruyorum, Bülent ağabeye teşekkür ettim ama bana yazmadı, görürsen selamımı söyle diyorum. Böyle bir maceramız vardı yani. Şimdi anlatınca inanılmaz gibi geliyor ama böyleydi.

Babamın periyodik tutukluluklarından birinde annem de hasta, bel fıtığından ameliyat olmuştu ve çok da kötüydü. Eve geldim,

dedi ki "Oğul babanı içeri aldılar gidip bir bakalım nerede olduğuna". Kiralar ucuz diye yokuş bir yere taşınmışız. Biz yokuşun aşağısında oturuyoruz, yukarıda Hükümet Konağı'nın olduğu yerde bir karakol var. Annemle yokuşu tırmanıp karakola gittik. Babamı soruyoruz. 4-5 saat bizi orada beklettiler, annem de hasta zaten. Elinde de bir bastonu vardı, kırmızı bir baston, hatta kırmızı bastonlu kadın derlerdi o zaman çevrede görenler. Sonunda bize dediler ki burada yok. Meğer babam oradaymış esasında ama biz çok sonra öğrendik. Nerede diye sorduk, Bölge Okulu'nda, askeriyede olur oraya gidin dediler. Daha sonra babam çıktıktan sonra bize "Ben sizin sesinizi içeriden duyuyordum" dedi. Çünkü prefabrik bir yapıydı, bir hücre oluşturmuşlar orada duruyor meğer babam. Biz annemle beraber döndük tekrar yürüyoruz ama tabii ki rahatsızlığından dolayı çok sağlıklı yürüyemiyor, ayağının bir tarafı çekiyor. Sürekli hızlı bir şekilde yürüyoruz. Orada ayağı takıldı ve annem uzun uzadıya yere düştü, yığıldı resmen. Avuçlarının içi, dizleri ve dirsekleri tamamıyla kanamaya başladı. Bu ayrı bir yıkım oldu benim için. Babamı arıyoruz, annemi kaybedeceğim, o kadar kötü. 500-600 metre bir mesafe kaldı aşağıdaki karakola, annem kalktı, benim gözümden yaş akacak ama annem görsün istemiyorum. Anne şurada duralım dedim, "Yok oğlum!" dedi "direkt yürüyelim. Bizi bu halde görüp de bizden dolayı sevinmesinler." Çünkü orada birkaç tane o dönemde hani ihbarcı, muhbir veya faşizan tavırlar sergileyen esnaf grubu vardı. Annem onlar öyle görsün istemiyordu. Tekrar oradan yürüdük, annemin yine değneği elinde, baston diyelim ona, gittik aşağıdaki karakola, kapıya geçtik dedik ki biz Kayhan Güvercin'in oğlu ve eşiyiz. Annemin elindeki baston kırma tüfekleri temizlemek için ucuna bir şey takılır ya işte o parça. O tüfekleri de elimizden aldılar o dönem, topladılar bütün silahları, atadan dededen kalmaları da. Orada subay kılıklı birisi çıktı, "Bu nedir" dedi. Annem de benim bastonum dedi. Hayır dedi bu silah temizlemek için kullanılır, bu da suçtur. Bunun üzerine annemi de aldı içeriye, her tarafı yara, bere, kan içinde. Ben yine kaldım. O da çok acı bir durumdur. Çünkü biz babamı kurtarmaya çalışırken annem de alındı. Daha sonra akşam bir saatte annemi bıraktılar. Babamın orada da olmadığını öğrendik, tekrar yukarıya çıktık. En sonunda burada dediler, içeriden babamı bir gösterdiler uzaktan. Bir hafta sonra babam geldi ki onun da elleri yine tamamıyla şişmiş. Bu süreç bu şekilde devam etti.

Devrimci ağabeylerimiz darbenin ardından dağa çıktılar. Dağ derken köylerimizin üst tarafı. Dağ mantığını farklı algılarlar insanlar ama biliyoruz ki o dağlar bizim evimiz zaten. Yaşadığımız yerin bir parçası, köyün üst tarafları. Belki de diğer insanlar bilmiyorlar ama köyün üzerinde bizim yolumuzun geçtiği yerler ama asker veya polis bilemez oraları. Böyle çok gizli kapaklı yerlerimiz de değil, mağaralar veyahut sığınaklar da çok nadir. Benim çok sevdiğim ve bildiğim, Ensar ağabey vardı, Fahamettin Aksakal, İbrahim Aydın vardı, Temurhan ağabey vardı, Ethem Kara vardı, Neşe Abla vardı. Bunlar dağdaydılar, biz hep şey düşünüyorduk o dönemde, dağın başında bir duman gördük mü, ha bak çay demliyorlardır, derdik çocukça düşüncelerle. Tabii ki devrimin gelmesini hepimiz istiyorduk ama ağabeylerimiz ne getirirse bizim için doğrudur mantığındaydık. 12 Eylül'den sonra dedik ki, devrimin mevrimin olacağı yok, kimse devrimi yapamaz ama bizim ağabeylerimiz orada, bir umut var. Onlar yukarıdalar ya biraz daha rahat yürüyoruz, kendi mücadelemizi sürdürüyoruz sözde. Bir gün haber geldi, dediler ki Veliköy'ün girişindeki bir tepede bir çatışma var. Sonra Ensar ağabeylerin yakalandığı haberi geldi, biz "mahvolduk o zaman" dedik kendi kendimize. Çünkü bizim ağabeylerimiz bu işi gerçekleştirecekler, biz mutlu yaşayacağız derdik, onun derdindeyiz ya çok kötü olduk. Arkadaşlarla toplandık ilçe merkezinde bir yerde, bekliyoruz. Derdimiz de şu; ölen var mı? Daha önce bir Erkan ağabey vardı, onun öldüğünü duymuştuk, görmüştük zaten. Dediler ki ölen yok ama yakalanmış geliyorlar. 8'den 14 yaşına kadar bir çocuk grubu. Büyüklerin zaten gelme gibi bir durumu yok. Çünkü kimse evinden ayrılamıyor, alıyorlar içeriye. Şavşat'ın altından, önde Ensar ağabey, arkasında Fahamettin Aksakal, sanırım Neşe Abla vardı, onun da arkasında İbrahim ağabey –ayağı kırılmıştı o olayda– getirildiklerini gördük. Ellerinden ve ayaklarından zincire vurulmuş bir şekilde çeke çeke getiriyorlardı askerler. İnsanlık dışı bir şekilde yürüte yürüte Şavşat içerisine getiriyorlar ve herkese laf atıyorlar "gördünüz mü bakın işte" şeklinde. Kimseden tabii ses çıkmıyor. Biz de yandan yandan takip ediyoruz. Neyse karakolun önüne getirdiler. Arkadaşlarla dedik ki biz karakolun önüne gidelim. Çünkü bizde de şöyle bir avantaj var: Biz küçüğüz ya bunlar bizi vurmazlar, bize bir şey yapmayacaklar düşüncesindeyiz. Bir de hep sevdiğimiz ağabeylerimiz orada ama bizden başka kimse yok,

o dönemin biz yaştaki çocuklarına sorun hepsi aynı şeyi anlatacaklardır. Orada duruyoruz biz, hepsiyle göz göze geliyoruz. Bize teşhir ediyorlar onları "Bakın sizin ağabey dediğiniz sizi kurtaracak adamlar burada, haydi kurtarsınlar da görelim." Ensar ağabeye hatta dönüp laf ediyor "Haydi kurtar!" falan diye. Ensar ağabey onların gözüne ok gibi bakıyor, bizim gözümüze sevecen bakıyor. Tabii o bize ayrı bir duygu yoğunluğu veriyor gördük diye. Askerler bir sürü laf ediyor bize orada. "Gördünüz mü sizin lider dediğiniz adamların halini." Bu arada dedik ki durumdan etkilenmemeliyiz, ağlamayalım. Çünkü onlar çok kötü haldeler, onlar da bizim gözümüze o kadar sevecen bakıyorlar ki esasen sevinçten de ağlayacağız gördüğümüz için ama yakalanmaları zorumuza gitmiş, ağlamak yok, kararımız o. Çünkü ağlarsak ağabeylerimiz üzülecekti. O arada yüzbaşı Mustafa Eken ve bir astsubay vardı, bizimle dalga geçiyordu. Mustafa, Neşe Abla'nın kardeşi, yandan "Ensar ağabey nasılsın ne yapıyorsun" diye sormasın mı? Aaa bütün çocuklar "Neşe Abla sen nasılsın, Fahamettin ağabey sen nasılsın, İbrahim ağabey sen nasılsın?" diye sormaya başladılar. Komutanların aldığı hal var ya... Esasında biz o gün bir eylem yapmış gibi hissettik kendimizi. Evet biz çocuk halimizle, duvarı yıkan, buzu kıran bir yol bulmuştuk, onlara hiç değilse nasılsın diye sorabilmiştik. Hepimiz çocuğuz ve babalarımızın birçoğu yok zaten ama biz böyle bir cesaretle toplandık. 20 kişi birbirimize, çocuk cesareti midir nedir? Ama sevdiğimiz insanları o halde yalnız bırakmayalım dedik. Çünkü bizim o ana kadar yaşayageldiğimiz ayrı bir kültürdü Artvin'de. Hani derler ya din indi insanlara diye, Devrimci Yol da böyle bir iniştir, yazılmamış bir yaşam kuralı, örgütlü yaşam kuralı, duruş biçimi bizim için. O dönem öyle algılanıyordu. Çünkü ağabeylerimiz öyle durdular bize karşı. Ben hiç kötü bir şey görmedim onlardan. Ve her zaman sorarlardı çocuk karnın aç mıdır, evden ekmek alayım ye derlerdi. Böyle olduğu zaman bizim için o idoldür, bizim için modeldir.

Darbeden Sonra

12 Eylül'den sonra tayinler yaptılar, yeni öğretmenler geldi. 12 Eylül öncesinde solcu öğretmenlerimiz vardı, birden okul sağcı öğretmenlerle doldu, %60-70'i değişti.

Hatta biz "Bu muhbirmiş!" demeye de başladık. İsmini hatırlayamayacağım şimdi, resim öğretmeni vardı. Babam 50 çocuğun

velisiydi. Çünkü ben zaten okumak zorundaydım ama köydeki çocukların velisiydi babam. Her gün okuldaydı. O resim öğretmeni de ağabey ağabey diye peşinden gezerdi babamın ama 12 Eylül'den sonra ilk sopayı ondan yedim ben. Şaşırdım, bu adam beni niye dövdü diye. Öncesinde hiç öyle bir şey yoktu. Ben zaten orta birden lise sona kadar hep sınıf başkanıydım. O da bir başarı hedefi gibiydi. Çünkü çok başarılı bir öğrenci olmasam bile sorumluluğum olmalıydı diye düşünüyorum. Orta ikinci sınıfta durumum çok iyiydi. Mesela Fransızcam benim 10 üzerinden 10'du. Çok iyi bir öğretmenim vardı, çok da severdim kendisini ama orta üçüncü sınıfta bu öğretmenimi de aldılar, gönderdiler. Başka biri geldi, lise birde Fransızcam 1, resmen psikolojik baskı var. Biyoloji öğretmenim Recep Pirim'le ilgili öyle bir anım var benim. Lise birinci sınıfta ders başında yoklama yapıyorsun, tahtaya olmayanı yazıyorsun, bir de yaramazlık yapanları sağ köşeye yazıyorsun. Ben hiç yazmazdım arkadaşlarımı. Her geldiği derste beni döverdi. Babamın ve ablamın siyasi duruşunu da öğrenmişti. Her geldiği derste önce bana iki tane tokat atardı, bu sınıftan niye ses geliyor diye ama çıt çıkmazdı aslında sınıftan. Arkadaşlar da, her derste beni dövdüğü için üzülürlerdi ya, hani bir şey yapamıyoruz diye. "Sınıftan çok ses çıkıyor, kimden çıktı, ben tahmin edeyim" derdi, birisini çağırırdı, o da belli, Dağıstan Altun; onu da döverdi ha bire. Bir günahı olmadan sürekli sopa yerdi. Sonra bir gün akşamüzeri, hava karardı. Bir tane floresan yanmış, girdi içeriye, çağırdı. İki tane yine vurdu. Böyle duruyoruz ama ben ağlayıp sızlamamaya da gayret ediyorum. Çünkü ciddi anlamda sıkıntı. "Ne oldu bu floresana?" "Öğretmenim yanmış". "Yanmamıştır o" dedi. "Sizin komünist ağabeyleriniz, vatan haini ağabeyleriniz yurtsever milliyetçi öğretmenlerimizin kafasında kırmıştır" dedi. Dedim ki "Bir öğretmenin dövüldüğünü hatırlamıyorum". Çıkarttırdı floresanı oradan, geldi bizim yanımızda yerlere vurdu, sonra tekrar beni dövmeye başladı. Kendi kendime diyorum ki yapacak bir şey yok ama buna yalvarmamalıyım ben. Bana "Seni başkanlıktan atıyorum, yeni seçim olacak" dedi, yeni başkanlık seçiminde bütün sınıf yine bana oy verdi. Atamayla da yapamadı. Öyle garip bir durum oldu. Daha sonra başka bir derste yine bahane bulamıyor, dövecek ama bahane bulamıyor. "Sınavda siz kopya çektiniz" dedi bize. Çekmedik dedik. O yüzden ben hücrenin yapısını iyi bilirim, endoplasmik retikulumdur,

stoplazmadır, lanet olsun ona. Çocuğun birisi, kim yazdı onu da bilmiyoruz. Notlar yazmış, bunlar da yerde. Biz üçlü oturuyoruz orada. Hep de başarılı öğrencileriz esasında, 7-8-9 alacak seviyedeyiz. Geldi birden, eğildi baktı, bu 3 sıra çıksın dedi bize sınavda. Bıraktık sınavımızı. Başkan yardımcısı bir kız vardı. Siyasi duruş olarak değil de öğretmenlerle iyi geçiniyordu. Ona dedi ki aşağıdan bir tane yarmaça al dedi. Yarmaça deriz biz Şavşat'ta, iki elle zor tutarsın o odunları. Bizi sıraya dizdi. Dövmeye başladı ama biz ellerimizi yana doğru açıyoruz, bu elimize vuruyor anında kızarıyor, elimizi arkaya götürüyoruz, tahtayı elliyoruz elimizin üstü kan oluyor. Biz dayanıyoruz, yapacak bir şeyimiz yok ama kopyayı biz çekmemişiz, sen çektin diyor bana, ben çekmedim, diyorum. Açıyoruz elimizi bir daha vuruyor zaten bir arkadaşımızın eli çatladı, bir tanesinin de çatlak olan eli kırıldı o darbede. Şimdi önde kız arkadaşlarımız ağlıyor. Yalnız ben ellerimi ayaklarımın bile arasına sokmaya utanıyorum. Çünkü çok sağlam durmalıyım. Arkadaşlarım ağlıyor, diyorum ki ağlamayın sakın. Bunu görünce bana bir daha vurmaya başladı. Bu sefer tabii kötü. Dedi ki öğleden sonra kopya çekeni bulur, floresanı getirirseniz sizi affedeceğim. Tabii Şavşat'ta bunu duyan herkes geldi, seven sevmeyen herkes. Babam geldi ve dedi ki alıyoruz çocukları okuldan. Diğer öğretmenler falan karşı çıktılar ama tabii o çok kötü bir olaydı. Bir bozuk floresan için bize yapılanlar o kadar zorumuza gitmişti ki. Çünkü o floresan bizim için kıymetliydi kimse de kimsenin kafasına vurmadı, vurmazdı da zaten; yok, olmayan floresanı hangi öğretmenin kafasında hangi ağabeyimiz kırsın. Şavşat'ta yoktu, Artvin'den gelirdi floresan.

Askerlerin babalarımıza yaptığı işkencenin farklı bir örneğini biz okulda bu tür öğretmenlerden görüyorduk. O yaşta bir genç için inanılmaz bir travma. Bu acıyı yaşattılar bize, ciddi psikolojik baskıydı bu ama yine de okumak zorundaydık. Ki o dönemde bizim sınıf mevcudumuz 52 kişiydi, 52 kişi bir sınıfta okurduk, üçerli dörderli otururduk sıralara. Sanırım 45'i üniversiteyi kazandı. Şimdi çok iyi yerlerde arkadaşlarımız var ama çok büyük acıydı. O zaman şunu derdim "Ya arkadaş bu halimiz nedir, ağabeylerimiz içeri alındı, biz kaldık. Niye hak ettik bunları?" diye çok düşünmüşümdür yani. Bugün olsa aynı duruşu sergiler miyim, belki daha fazlasını sergilerim. Çünkü çok adice bir tavırdı onlarınki. Yani Artvin'in okuma yazma oranı %98'lerle, Tunceli ile yarışır diye bilirdik. Şim-

dilerde %40-50'lere düşmesinin sebebi de budur veya işte 60. sıraya gerilememizin sebebi de o tür öğretmenlerin o dönem oraya gönderilip bizi ve bizden sonrakileri bu şekilde harcamalarıdır.

Darbenin ardından Kenan Evren'in Şavşat'a geleceğini duyduk. Biz dedik ki ne yapabiliriz, hiçbir şey yapamayız ama biz tabii nefret etmişiz ya bu adamdan. İhtilal olmasından ziyade, Kenan Evren'in Şavşat'a gelmesi de bize zor geliyor çocuk halimizle. Bu adam buraya gelmese keşke diyoruz. Helikopteri ilk defa göreceğiz. Yapacak hiçbir şeyimiz yok. Elimizde olsa sokmayız onu ama gücün yok. Öğrencileri de hazırladılar, herkes oraya gidecek. Biz dedik ki, bizi okuldan atsalar da oraya gitmeyeceğiz. Karşılama töreni yapılacak, bayraklar sallanıyor ya, milli bayram gibi addediyorlar. Bizim ilçede Şartül tarafında bir orman deposu var, onun alanı müsait, helikopter oraya inecek. O alana kadar yol toprak, o alandan sonra tuttular asfalt attılar 2 gün içerisinde. Memlekete hizmet diye, ilk asfaltı da o zaman gördü Şavşat.

Kenan Evren Artvin'e, resmen düşürülen bir kaleye, komutan edasında geldi, tam bir fethetme edasıyla. Bu karşılamaya katılmadığım için de bir sürü sopa yedim öğretmenlerden. İşin garibi Kenan Evren ertesi gün gelecek dediler. Ben eve gittim ki evde yine kimse yok. Karşı komşuya gidiyorum, bu sefer onu da almışlar. Yine yedi sülaleyi toplamışlar. Sadece benimkileri değil, 60 yaşında annelerimizi de almışlar, dedelerimizi de almışlar. Şavşat'ın içerisinde belli aileleri, tepki gösterebileceğini düşündükleri herkesi almışlar. Biz de, o anlamda renk vermiyoruz. Kenan Evren gelecek törene katılacak mısınız diyorlar biz de tabii diyoruz ama ekibimiz sağlam, kesinlikle gidilmeyecek. Yani eli silah tutanı askere götürürlermiş ya yürüyecek güçtekileri alıp götürmüşler. Bölge Okulu'nun içerisinde spor salonu vardı. Hatta burada bizim top oynamamıza müsade etmezlerdi, sadece kaymakamlık turnuvası olurdu. O turnuvaya katılırdık, ona da mecbur katılırdık ama hep jandarmayla final oynardık biz ve yenerdik. Orada da öyle bir anımız var bizim yine. Bu sefer gittik ki herkesi orada toplamışlar. Annemin babası, dedem de benimle geldi. Askerlere niye bu insanları içeri aldınız diye sorduk. "Kenan Evren geliyor, bunlar onu vurabilir!" gibi bir yanıt verdi. Dedem de "Vurabilirler, bunlardan her şey beklenir!" diye tepki gösterdi. Hem şaşırmış hem sinirlenmiştim. Biz annemleri almaya çalışıyoruz, dedem de gerekmediği halde devletçi bir tavır sergiliyor. Annem çok kızmıştı dedeme.

Psikolojik Destek

Şimdi düşünebiliyor musunuz yani 12 Eylül'ü yaşayanlar adamakıllı yaşadılar, ağabeylerimiz, ablalarımız, kocası içeri alınanlar, çocuklarına bakarken acılar çekti ama bildiler ki sebebi budur. Şimdi biz ne yaşadığımızı da bilemedik yani tam ortada kalmışız, arada kalmış nesil olarak devam ettik. O dönemde nasıl bir psikoloji ile kendine sahip çıkacaksın, çıkamıyorsun. Lise dönemini bitirip hemen çıktık işte Artvin'den. Üniversite hayatından sonra Ankara'da kaldık ama her yıl Şavşat'a giderim. Her yıl aynı ilişkileri, çocukluğumda yaşadığım şeyleri düşünürüm.

O dönemde zaten herkes psikolojik olarak hasta gibiydi. Esasında arkadaşlar birbirimize destek verdik. İnsanların da ne olduğu belli değilmiş, iyiydi diyenler de oldu, bizim kapımızı açmayanlar da oldu. Sonraki dönemlerde açmak istedilerse de bu sefer de biz açmadık o kapıyı onlara. Çünkü o da ayrı bir duruştu bizim için. En dar zamanımızda yanımızda olmadılar, yani benim ayağımda ayakkabı yoktu. Ayakkabımda delik var, kışın onunla geziyorum. Özellikle sulu kara basmamaya dikkat ediyorum. Özgen ağabeyin botları varmış, o botları tutmuş Orhan ağabeye vermiş. O giymiş bir sene. Onun ayakları büyüyünce tutmuş bunu Midayet Amca'nın küçük oğlu Tanju'ya vermiş, o giyiyor. Beşinci sene ayakkabıyı giyme sırası bana geliyor. Şahsenem Teyze, anneme törenle verdi. O günü hiç unutmuyorum, o çok acı bir durumdur. Artık biz devrimci kültür şunu bunu da geçmişiz donuyor ayağımız soğuktan. O botların bana gelişi, benim o botları ilk giyişimi hiç unutmuyorum. Benden sonra da, şimdi rahmetli oldu, Murat vardı, ona verdim botları. Yani öyle bir yaşam biçimi vardı.

Benim montum olmamıştı. Bir mont almışlardı o dönemde, herkes fakir. Benim takipçim de Murat'tı. Çünkü herkes beni hedeflerdi, büyüme sırasını da hesap etmiştik orada. Murat dedi ki bak iki sene sonra bu mont benimdir ha. Çünkü yok durumu ve ilk defa montum olmuş benim. İşte Murat için o montu iki sene sonra almak umut veriyordu. Psikolojik destek de sanırım bunlar gibi bir şey oluyordu. O sıkıntıları yaşıyorduk.

12 Eylül Davası

Ben 12 Eylül 2010'daki Anayasa Referandumu'nda hayır verenlerdenim ve bunun için ciddi anlamda gidip köyünde çalışanlardanım. Bizim köyümüz, Şavşat Köprülü köyü de %90 oranında

hayır verdi referandumda. Bazı evetçi gruplar ve hayırcı grupların tepki koyduklarını görüyorum. Ben de 4 Nisan'da adliyenin önündeydim. Yaşadıklarımı da bildiğim için, bir Kenan Evren'in, hani Erdal Eren'in yaşını büyütüp astı ben de şey dedim ne kadar gerekiyorsa o kadar küçültüp ben de onu asayım. Hukuk açısından ne gerçekleşecek, hiçbir şey olmayacaktır. Bu davanın sonucunda da bir şeyin çıkacağını ben düşünmüyorum ama "çok güzel" dediğim bir şey gördüm ben orada. O gün orada her şeyden önce şu vardı: hani 12 Eylül öncesinde vatan haini dedikleri, Allahsız, dinsiz, kitapsız dedikleri insanlar oradaydı. Gelip de görseydiler, basın da oradaydı. Benim için orada bir devrim vardı. İşin Türkçesi. O insanların birbirine sarılması... Hatta şunu dedim yani, buluşma sempozyumu, söyleşi, aynen onun gibi bir şeydi. İnsanlar bir araya geldiler. Biz Artvin grubundan orada herhalde bin kişi kadardık. Mahkeme sonucunda 500-600 tane müdahil olma dilekçesi verildi ki katiller bile dilekçe verdiler. Yani yaşasa belki Muhsin Yazıcıoğlu bile dilekçe verebilirdi, düşünün.

O davanın açılması gerektiğinin, o müdahilliğin olması gerektiğinin altına imzamı atarım. Bir şey çıkar mı, hiçbir şey çıkmaz zaten. Sonuçta o iki kişiyi assanız ne olacak. O da bir dönemin imzasıdır bana sorarsanız, bir şey çıkmayacaktır ama çıksa bile yine kendi içinde sulandırılarak çıkacaktır ama 4 Nisan orada doğru bir duruştu. Her ne kadar kendi içlerinde 78'liler, Devrimci 78'liler diye ayrımlar olsa dahi çok doğru bir duruş olduğunu düşünüyorum onun.

"Kürt Özgürlük Hareketinin Kurulduğu Yer Diyarbakır Toplama Kampıdır."

Mahmut Balpetek[*]

En büyük ağabeyim Ramazan Balpetek 1971'de TİKKO davasından yakalandı. İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu ile aynı davadan Diyarbakır Cezaevi'nde yattı, idamla yargılandı. 1974'te Ecevit affıyla cezaevinden çıktı. 1979 yılında tekrar aranmaya başladı. 1984'e kadar 5 yıl kaçak durumuna düştü. 1984'te yakalandı. 12 Eylül döneminde de idam cezasıyla yargılandı ama sonra PKK davasında örgüte yardım ve yataklıktan yattı.

Mahmut isimli Siverek kaymakamının şoförü, 12 Mart'ta İbrahim Kaypakkaya, Muzaffer Oruçoğlu ve bazı ilişkileri deşifre etmiş,

[*] 1966 Siverek doğumlu. Ticaretle uğraşıyor. Darbe döneminde Mahmut, 14 yaşındaydı.

ihbarcı biriydi, MİT'le çalıştığı söyleniyordu. O zamandan beri Siverek'teki aileler ve tutuklular nezdinde bu adam ihbarcıydı ve dışlanmıştı. Dolayısıyla da 12 Eylül gelmeden belli tehditler almış olacak ki, savcılığa gitmiş. Ölmesi durumunda bunun sorumlusunun Ramazan Balpetek olduğunu belirten bir dilekçe yazmış. Ağabeyim 1974'te cezaevinden çıktıktan sonra 1976'da Türkiye İşçi Partisi'ne geçti. Önce TİP ilçe sekreteri sonra ilçe başkanı oldu. Mahmut denilen o adam öldürüldü, ölümünün PKK davasıyla ilgisi vardı. Dolayısıyla ağabeyim de PKK'li olmadığı halde 1984'te yakalanıp PKK'nin ana davasından yargılandı. Bu süreçte avukatlar ve biz ilgilenmeye başladık davayla. Öldürülen şahsın eşi, öldürenlerin 18 ve 20 yaş arasında olduğunu tarif ediyor, eşkâl veriyor; fakat eşkâl ve yaş ağabeyime uymuyordu. Ağabeyim o dönemler 30 yaşını geçmiş olgun bir insandı. Ama tabii o dönem Diyarbakır Cezaevi'ne düşmek, mahkemeye gidip gelmek, yani kimliksiz bile gitmek 6-7 ay yatmayı gerektiriyordu. Her yer kalabalık ve mahkemeler insanların toplama kampı gibi olduğu ve insanlar ölüme terk edildikleri için çok da önemsemiyorlardı. Cezaevinden çıkmak için suçsuz olmanız yetmezdi. Ağabeyim 2.5 yıl yattı, 2.5 yılın ardından tahliye oldu, 1987 başları gibi çıktı. Çünkü asıl öldürenler ortaya çıktı, biz öldürdük, dediler. Zannediyorum daha sonra gerilla olarak dağda öldürülen Yılmaz Uzun, üstlenenlerden biri oldu. Onlar yapmıştı gerçekten. Ağabeyim 1987'de çıktıktan sonra, 1989'da tekrar içeri alındı. Önce Urfa Cezaevi sonra Hilvan Cezaevi'nde de 2 yıl yatarak tahliye edildi. Bu kez beraat ettiği halde AİHM'e gitmesin diye örgüte yataklıktan ceza aldı. Ağabeyim 1990'lı yılların başında da Hilvan'dan bırakıldı. Unutmamak gerekir ki kendisi yasal bir partinin yöneticisiydi, ilçe başkanıydı.

Ramazan Balpetek

Ailem, ağabeylerimin hepsi solcuydu. Bir ağabeyim Genç Öncü ilçe başkanı, o zaman Türkiye İşçi Partisi'nin gençlik ör-

gütüydü. Biri İşçi Kültür Derneği başkanıydı, sadece ablam siyaseten aktif değildi ama o da yine aileden dolayı siyasetle ilgiliydi. Öyle bildiğimiz anlamda aktif siyasi bir şahıs değildi ama bütün ailesinin solcu olması nedeniyle ilgileniyordu, yardım ediyordu, onların sorunlarıyla uğraşıyordu.

Cezaevi Süreci

Ağabeyimin Diyarbakır Cezaevi'ne girmesiyle aslında aile için çok şey değişti. Yakalanmadan önce köylerde saklanıyordu. Ancak, asker baskınları nedeniyle köylerde de barınamaz hale gelmişti. Dolayısıyla İstanbul'a kaçmayı başardı. Birkaç yıl İstanbul'da kaldıktan sonra tekrar Siverek'e döndü. Siverek'te de yakalandı. Arandığı dönemde her gün evimize baskın yapılıyordu. Mesela şöyle bir anım var. Hüseyin Kocadağ, Siverek'e Emniyet Müdürü atandı. Ben lise 1'deyim. Ağabeyimi gözaltına almak için yerini öğrenmek istiyorlardı. Bu işte de en zayıf halka anne, baba ve en küçük kardeşlerdir. Onları götürüp işkence yapıp ya da birkaç gün tutup aranan kişinin bunu haber alıp kendisinin gelmesi ya da işkenceyle, biliyorlarsa yerini aileye söyletme yöntemine başvuruyorlardı. Bir akşamüzeriydi, okuldan döndüm, evimizi polis sardı. Geldiler beni almaya, ben de 14 yaşındayım, 1981'in başı. Annem anadilimiz olan Zazaca bunlardan korkma dedi, dayanırsan bir şey yapamazlar sana, sonra da onlara hakaret eden laflar söyledi. Ama Kocadağ'ın arabanın içinde olduğunu ve Zazaca bildiğini bilemezdi. Sonra Kocadağ döndü bana "Annen sana ne dedi?" diye sordu. Ben hemen yanıtladım. Annem "O ağabeyler onlardan korkma!" diyor dedim. Annem de aynısını tekrarladı ama Kocadağ, annemin ne dediğini anladığı için daha sonra götürüldüğümde bizzatihi kendisi bana işkence yaptı.

Bu baskınlar sık sık devam ediyordu. Biz mimliydik artık. Bir yerde oturamazdık, sokakta bir yerden geçtiğimizde jandarma, asker kimliğimize baktığında ya tartaklıyorlardı ya da götürüyorlardı. Her hafta beni götürürlerdi İstiklal Marşı'nı okumadın diye. Biz İstiklal Marşı okurken, bir komutan çıkardı yüksek bir yere, 500 kişi varsa kendince "Sen, sen, sen, toplayın bunları" derdi. "Bunlar İstiklal Marşı okumadı!" diye alıp götürülürdük. Burada da konu döner dolaşır ağabeyimin nerede olduğuna, ağabeyimin silahlı olup olmadığına, nerelerde dolaştığına gelirdi ve ağır işkenceler görürdük. Tabii işkencenin ağırlığını o yaştaki pozisyo-

numuza göre, o yaş durumuma göre söylüyorum. Ben olmasam annemi alıyorlardı, ağabeylerimi alıyorlardı. İş hayatı tamamıyla kapalıydı bize. Çünkü bir yerde düzenli çalışamazsın, gelip gözaltına alıyorlar. Hiçbir işveren de düzenli gözaltına alınan birine iş vermezdi. Bu, birçok aileyi, bizi ve yakın akrabalarımızı ve komşularımız olan solcu aileleri orta halli ekonomiden ekmeğe muhtaç hale getirdi. Çünkü bir de bunlara, içeridekilere görüşe gitmek, onlara para yetiştirmek, sonra bunları şehir şehir dolaştırmaları da eklenince birçok insan varolan üretim araçlarını ya da mülklerini satarak bunu sürdürmeye, onları takip etmeye çalıştılar. İçeridekilerle bağ kurmanın bedelini böyle ödemiş oldular.

Babam 1975'te, ağabeyimin birinci tutukluluğunun ardından öldü. Babam öldükten sonra ağabeylerim imece usulü çalışıyorlar ve evi geçindiriyorlardı. Terzi dükkânı vardı birkaç ağabeyimin, bir ağabeyim soğuk demirci, inşaatlarda çalışıyordu. Annem pamuğa giderdi, biz de giderdik pamuk tarlalarında çalışmaya. Şimdi fındık işi var, o zaman da Çukurova'ya ve Söke Ovası'na pamuk toplamaya giderdik. Böylece yaşamımızı idame ettirmeye çalışırdık. Ağabeyim içeri girdiğinde bu daha da zorlamış oldu ekonomimizi, onun da 4-5 çocuğu vardı. Bu çocuklara da dayanışma içinde aile baktı.

Dolayısıyla darbeden önceki hayatımızla darbeden sonraki hayatımız arasında keskin bir çizgi var. Hem sosyal hem ekonomik anlamda; ayrıca eğitim yaşantımızda çok keskin bir çizgi görüyorum. Darbe öncesinde Siverek'te çok hoş bir ortam vardı. Tabii son dönemde bir savaş hali başlamıştı ama bizim sosyal yaşamımız, ekonomik yaşamımız, aile yaşamımız çok sıradan, normal Türkiyeli aile gibiydi. 12 Eylül'den sonra annem evde yatmamaya çalışıyordu, gözaltına alabilirler diye, ağabeylerim kaçıyordu. Ben okulda tedirgindim, bir şekilde fişleniyordum ve üstüne üstlük de sınıf başkanıydım. Bizim Milli Güvenlik dersine giren alay komutanı, subaylar gelip giriyordu o dönem liselere, onların nezdinde de artık sorunlu bir tiptim. Bu da beraberinde bir dışlanmayı getiriyordu. Benimle konuşan arkadaşları sorguya alıyorlardı, ne yapıyor, nereye gidiyor diye. Dolayısıyla bir anlamda da toplumdan izole ediliyorsun, yalıtılıyorsun. Arkadaşların seninle konuşmaktan imtina eder hale geliyor. Çünkü zarar görüyorlar. Bu aile yaşamı için de öyle. Teyzelerim bile bize gelmeye çekinir oldular. Her an ev basılabilir ve teyzelerimi de götürebilirler diye. Böyle

bir şey vardı. Çekirdek aile olarak bile kalamıyorduk bazen. Bir ağabeyim 1 ay, 5 ay gelmiyordu mesela.

Hapishane Görüşleri...

Ağabeyim içeri girdikten sonraki ilk görüşmemizi çok iyi hatırlıyorum. Ağabeyim, adeta bir deri bir kemiğe dönmüştü. Saçları, bıyıkları kesilmiş tek tip elbise içinde, ilk bakışta tanımayacağım kadar değişmişti. Önceden bilgi aldığım için ima gibi anlaşılacak sözlerden sakındım. Böyle bir ortamın bende yarattığı baskı, sadece karşılıklı "nasılsın iyi misin" sorularının ardından aile fertlerinin tek tek iyi olduğunu söylemekle devam etti. Ağabeyim de sık sık cezavinde iyi olduklarını söyledi. Aslında bir diyalog değil, sınırlı sayıdaki sözcüklerle yapılmış bir usul konuşmasıydı demek mümkündü. Diyarbakır Cezaevi'ne cezaevi demek çok hafif kalır, toplama kampıydı. Cezaevinde görüş sabah saat 9'da başlayacak, bilerek saat 5'te herkesin orada olmasını istiyorlar. Sayıyorlar, 60 kişi, 100 kişi, 300 kişi. Ondan sonra o yaşlı kadınlar ve bizler, saat 5'ten itibaren bekliyorduk, yazın güneşin altında Diyarbakır sıcağında ya da kışın ayazında, karın altında sıra bekliyorsun. Sonra saat 8 gibi kapıda vücudun çeşitli yerlerine ilk mühür vuruluyor. Yeniden sıraya giriyorsun, İstiklal Marşı okutuluyor ve uzun bir seremoniden sonra görüş yerine gidiyorsun. Görüş yerinde anne babalar pek konuşamazdı onun için gidemezdiler, onların yerine Türkçe bilen erkek ya da kız çocukları daha fazla gidiyordu. Çünkü Türkçe dışında bir dil konuşulması yasaktı. Bu sebeple yıllarca annesiyle görüşmemiş çok insan vardı. Anneler ya da babalar Türkçe bilmiyorlar. Görüşte yanlışlıkla anne veya baba Zazaca bir kelime ya da Kürtçe bir kelime kullandığında, büyük bir çoğunlukla içerideki çok ağır işkenceler görüyordu. Anne baba da sürüklenerek geri çıkarılıyordu. Hem tutuklunun hem de sizin yanınızda, sağınızda solunuzda ikişer jandarma var. Karşılıklı bakıyorlar, hafif bir imalı söz, kendilerine göre imalı saydıkları bir ifade için bile görüşü iptal edip karşınızda, tutukluya işkence yapa yapa götürüyorlardı. Buradaki asıl maksat tutukluyla yakınlarının görüşmesini engellemekti. Çünkü biz gittiğimizde "Ne geliyorsunuz bu katilleri görmeye, siz insan mısınız?" diye aşağılayarak ve hakaret ederek gelmememiz için ne gerekiyorsa yapıyorlardı. Bunun için zaman zaman şu veya bu basit nedenlerden dolayı

tutuklu yakınlarını da gözaltına alıyorlardı. Bir ay, iki ay içeride tutuyorlardı bir daha gelmesin, o bile riskli olsun diye. Onun için de Türkçe bilen anneler çok önemli oluyordu. Sonuçta baba ya da erkekler tutuklanmayı göze alamadığı için çok uzakta duruyor, evin geçimini sağlıyorlardı. Kadınlar, anneler ve özellikle de kız kardeşler, tutuklansalar da yeni bir ekonomik tahribe neden olmayacağı için çocuklarının ve kardeşlerinin peşinde daha fazla dolaştılar. Daha aktif rol oynadılar ve kısa bir süre içerisinde de kurdukları ağla, dayanışma ve haberleşmeyle bir tutuklu aileleri hareketine dönüştürdüler.

Hiç Unutamadığım Bir An...

Uzun bir koridordan Diyarbakır Cezaevi'nde görüşe gidiyorduk, birden görüş yerinde bir bağırtı duydum, yaşlı bir kadının dişleri dökülmüştü, dipçik vurulmuştu. Jandarmaya göre içeriye bir haber yolladığı söyleniyordu, kadın yaka paça alındı. 70 yaşlarında gibiydi o zaman, tahminen söylüyorum. Sonra o kadının gözaltına alındığını duydum. 1-1.5 ay cezaevinde kaldıktan sonra çıktı. Kısa bir süre sonra ölmüştü. Yapılanları yediremediği için girdiği stresten ölmüştü. Böyle birçok şey gördüm ama bu çok etkileyiciydi; dişleri dökülmüş vaziyette, yediği dipçikten dolayı ağzı kan içinde.

Sürecin Etkileri...

Ağabeyimle aramda 21 yaş var. Onunla başlayan bu süreç, beni olduğumdan daha fazla politize etti, daha fazla kinlendirdi. Ağabeyim zaten aileyi ve Siverek'in önemli bir kısmını solcu yapmış bir insandı. 12 Mart'ta da, 12 Eylül'de de hep şu söylenirdi: "Bunun ailesi bizi solcu yaptı." Aileler kınardı yani, bu belayı başımıza o getirdi, komünizmi Siverek'e o getirdi diye ama benim politik olarak zaten 12 Eylül öncesinde de artık bir aşinalığım vardı. 12 Mart'ta da ağabeyimin görüşüne gitmiş, gelmiştim. Belli bir sol düşünceyle, o çevreyle tanışır olmuştum, ağabeylerimin hepsi solcuydu. Ağabeylerim derken yalnızca öz ağabeylerimi demiyorum, çevremdeki büyüklerim, arkadaşlarımdan bahsediyorum. Dolayısıyla ben zaten 12 Eylül'e gelindiğinde solcuydum. 1981'in ilk aylarında lisede harçlığımızı toplayıp Diyarbakır Cezaevi'ne yolladığımız için de gözaltına alınmıştım, artık politiktim yani.

Ağabeyime hiç kızdığım olmadı, annemlerin kızdığı oldu. Eşi, çocukları bile zaman zaman para kazanamadı zengin olamadı diye kızdılar. Ben herhalde ağabeyimden belli bir siyasi bilinç aldığım ve okumaya başladığım için bu işin arkasındaki nedenleri, kendimce sınıfsal çelişkileri bildiğim için ona kızmak yerine feda edilmiş bir hayattan dolayı onunla gurur duyardım. Ona layık olmaya çalışırdım, onun arkasından yürümeye çalışırdım ama aile genellikle kızardı. Çünkü en büyük ağabeyimdi. Anneme göre en büyük ağabeyim tüccar olsaydı hepimiz onun peşinden tüccar olacaktık. Aileyi bu hale getirmesinde etkin olduğunu söylüyordu ama bunu kızdığında söylüyordu, biraz toparladığında oğlunun dürüst olduğunu, halkı için kavga ettiğini de söylerdi ama sıkıştığında da bu işlerin hepsinin sorumlusunun ağabeyim olduğunu, hatalarının olduğunu söylerdi.

Annem bu süreci en ağır yaşayanlardan biriydi ama psikolojik olarak destek almak gibi bir şansımız ekonomik olarak yoktu. O dönem o bilince de sahip değildik. Zaten biraz da o bölgenin insanı acıyla yoğrulduğu için, acı sıradanlaşıyor. Acı sıradanlaştığında aslında derin izler bırakıyor ama o derin izlerle yaşar hale geliyorsun, onlara alışır hale geliyorsun. Çünkü spesifik bir mesele olarak görmüyorsun. Siverek'te 1979'dan 1980'in 12 Eylül'üne kadar Bucaklarla PKK çatışması vardı. Şehir zaten Lübnan'a dönmüştü. Her gün 3-5 ölü haberiyle uyanırdık. Sıradanlaşmıştı, kanıksamıştık. Ben çocuktum, ölen arkadaşımızın cenazesine gidiyoruz, protesto ediyoruz, o arada silahlar patlıyor, yeniden biri ölüyor. Daha öbür cenazeyi kaldırmadan diğer cenazenin hazırlığını yapıyorsun, kanıksıyorsun yani. Çok acayip bir şeydi. Psikolojik durumumuzun vahametini şöyle anlamıştım. Bir kez Diyarbakır'a gittim, Siverek'ten geldiğimi söyleyince "Orada insan yaşayabiliyor mu, sen orada mı yaşıyorsun?" diyorlardı. Ben aslında psikolojimizin bozulacağı bir ortamda olduğumuzu o zaman anlamıştım. O dönemde yalnızca benim ailem değil, Siverek'in hepsi bu durumdaydı. Bir farkla; bizim mahalle solun merkeziydi. Bütün mahallede sabaha kadar bu mevzular tartışılıyordu, nöbet tutuluyordu. Biri nöbete gidiyor, ölüm haberi geliyordu. Artık hep beraber bunu tartışıyorduk. Bu, aile içi meselesini aşmıştı. Bizim aile gibi diğer bütün aileler hep solcuydu ve biraz da feodal yapıya göre akrabaların sıra sıra olduğu mahalleler oluşuyordu. Hani Gazi Mahallesi'nde Sivaslı Alevilerin olması gibi, gettolar halinde, o zaman da akra-

baların gettoları vardı. Dolayısıyla çaylar yapılırdı hep beraber sabahlara kadar bunları tartışırdık.

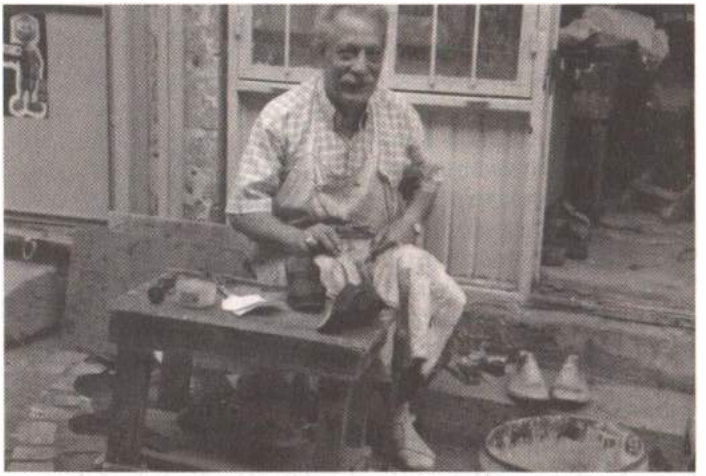
Bu süreçte biz göç etmedik ama çok göç eden oldu. Göç etmek de ekonomik anlamda bir olanak gerektiriyordu, orada nihayetinde ev, iyi kötü, kendimizindi. Nakliye parasının bile olmaması, bir de ağabeyimin cezaevinin Diyarbakır'da olması bizim göçümüzü engelledi, bütün zorluklara rağmen göç etmedik. Daha sonra birkaç ağabeyim ve ben İstanbul'da çalışmaya başladık, terzilik yapmaya devam ettik ama aile ve diğer ağabeyimler orada kaldı. O zamanlar devamlı kalmıyorduk yani mevsimlik işçi veya geçici işçi olarak göç ettik.

Ramazan Balpetek ailesiyle birlikte

Ağabeyim, Diyarbakır Cezaevi'nden tahliye edildi. Tahliye edildikten sonra geldi, önce SHP'de sonra Halkın Emek Partisi'nde çalıştı. Akabinde Bucakların korucu olması nedeniyle 1990'lı yıllarda HADEP'in ilçe yöneticisiyken ağabeyime istifa etmesi doğrultusunda Bucakların korucuları baskı yaptı. Ağabeyim bunu kabul etmeyince bu kez evini bombaladılar, yangın bombaları attılar. Ondan sonra da HEP'i fiilen kapattılar. Siverek'te uzun zaman o orijinli siyaset, parti kurulmadı. Ondan sonra da ağabeyim 24 ay bir ceza aldı, yardım ve yataklıktan. 2-2.5 yıl yatmıştır Urfa'da Hilvan Cezaevi'nde. Yine de yakın yerlerdeydi yani il il dolaştırmadılar.

Ağabeyimin çocukları son tutukluluğunda daha net olarak anladılar onu. Çünkü ağabeyim yakalandığında ileri bir yaştaydı ve çocuklar da önemli ölçüde farkındaydılar. Cezaevinden çıktıktan sonra da siyasi yönelimleri, duruşu, kesintisiz bir mücadele içinde olduğu için çocukları onu ve ne yapmaya çalıştığını çok iyi anlıyorlardı. Zaten ağabeyim kalp krizi geçirdiği gece de Siverek'te 12 Eylül referandumunu boykot çalışmasından geliyorlar. Bir mahallede boykot için toplantılar yaparken arkadaşlarıyla eve geliyor, sohbet ediyorlar, televizyonun önünde kalp krizi geçiriyor ve ambülans gelinceye kadar öldüğü anlaşılıyor. Yani son nefesine kadar mücadele içinde oldu.

Ramazan Balpetek atölyesinde

32 Yılı Değerlendirirsek...

Bu darbenin kendisi topluma karşı yapıldığı için başından itibaren toplumu sindirmek adına insanlara her tür acıyı yaşattı. Mesela bu süreç benim üniversite okumamı engelledi. Çünkü çalışmak zorundaydım, bana harçlık verecek ya da beni destekleyecek biri olmadığı için okulu bıraktım, okumadım. Bu çok önemli bir götürü ama esas itibarıyla 12 Eylül'ün benim açımdan açtığı yara solu buldozer gibi ezip soysuz, liberalleşmiş, bireyselleşmiş, dayanışmacı toplumdan bireyci bir toplum yaratmaya başlamış olmasıdır. Özal iktidarıyla neoliberal dalga, dünkü dostlukları, dayanışmaları, yoldaşlıkları, toplumsal ilişkileri başka bir yere, yozlaşmış ilişkilere çevirdi. Küresel sermayeyi Türkiye ile entegre ederek, daha önceleri bizim açımızdan önemli olan değerleri, mesela "Rüşvet iyi değildir, arkadaşı ihbar etmek iyi değildir, dayanışma iyidir." biçimindeki değerleri asimetriye döndürdü: Rüşvet almamak geri zekâlılıktır, zengin olmamak geri zekâlılıktır, arabasının olmaması geri zekâlılıktır. Toplumu, bizi yaralayan en büyük acı, bireysel etkilerinden ziyade, budur, bu ilişkilerin yozlaşmasıdır. Çünkü biz de bu ilişkilerin içerisindeki zincirin halkalarından biriyiz. Bu anlamda ciddi yaralar verdi bize ve bu

yaraları henüz silemiyoruz, yakın vadede de silinecek gibi değil. Diğer önemli bir yara da emekçi hareketini sendikasızlaştırması, şu anda sendikalar yerine taşeronlaştırılmış bir iş üretim biçiminin egemen kılınmasıdır. Bunu baskıyla kıldı, şimdi bu da yetmezmiş gibi sistem, kiralık işçi büroları açarak artık çağdaş köleliği getirmeye çalışıyor. Solcular 12 Eylül'den öncesinde amele pazarındaki işçiyi örgütlemeye, kendi hakları için dayanışma yürütmesini sağlamaya çalışıyordu. Bugün modern işyerleri açılacak ve bunlar amele pazarı gibi insan pazarlayacak. Emekçiler gün geçtikçe daha yoksullaşıyor. Bunun acıları çok büyük, toplumda da yozlaşma yaratıyor. Buna karşı henüz bir bütün olarak solun bir duruş örgütlememesi insanın içini acıtıyor. Halen bir sürü bölük pörçük sol örgütlerin varlığı, bir parti, bir cephe etrafında örgütlenmemesi acı veriyor. Bütün bu olanlardan sonra solun ders çıkarmaması acı veriyor. O anlamıyla baktığımda da ben şöyle düşünmeye başlıyorum: bir sosyalist olarak bugün yaşananların sorumluları biraz da biziz. Biz bir birlik, bir cephe örgütleyip Fransa'da, İtalya'da, Yunanistan'da yapıldığı gibi bir karşı koyuş sergileyemedik. Bugün CHP'nin muhalefet yapma gibi bir duruşu olmadığına göre toplumu AK Parti'ye mahkûm kılar hale geliyoruz. Bizim bir biçimiyle bir parti, cephe, yani birbirine yakın düşünen partiler gibi, birbirinden farklı düşünenler de rejime karşı, kapitalizmin ana parametrelerine karşı bir cephede birleşmesi gerekiyor. Bunu yapmadığı için de ben solun, sürecin böyle gitmesinde payı olduğunu düşünüyorum. Yani bunu bir sitem olarak söylüyorum, yoksa süreci direkt yönettiği için değil, üstüne düşenleri yapmadığı için. Zira biz yapamadıklarımızdan dolayı tarih önünde hesap vereceğiz. Yaptıklarımızdan dolayı değil. Solun dağınıklığının sebeplerini 12 Eylül'de arıyorum bir anlamda.

Son 32 yılda keşke dediğim şeyler oldu siyaseten. Darbe öncesinde ve sonrasında solun bütün hikâyesi tek parti, tek cephe solun birliği beceremediği olmasına rağmen bu birliği oluşturma hikâyesidir. 12 Eylül öncesinde sol birlikler, faşizme karşı oluşan cepheler, direniş cepheleri, 12 Eylül'den sonra TBKP ile başlayan SBP; BSP; ÖDP süreçlerini bizim toplumsal bir özne yapmamamız konusunda üzülüyorum ve keşke diyorum. Hele ÖDP hepimizi heyecanlandıran, hepimizi duygulandıran bir süreçti, ben de kurucularından biriydim. Bunu bugün başaramamış olmamız

hakikaten acı verici, keşke o günün başlarında olsaydık, 1996'da kurduk, bunu daha dikkatli kurup bugün yaşatıyor olsaydık. Bugün toplumda soldan bir ses, bir nefes veriyor olabilseydik belki bu basınçlı ortamda toplumun bir nebze nefes alabileceği bir ortama doğru ilerlemiş olurduk. Tabii hâlâ umudum var. Halen böyle düşünüyorum ve bunu başaracağımıza da inanıyorum. Böyle olmayacağını er geç herkes anlayacak. Küçük dükkânlarla, küçük örgütlerle bu işin olmayacağını, bunların çok önemli olduğunu; ancak bunların toplamından büyük bir bina inşa etmemiz gerektiğinin herkes farkına varacak diye düşünüyorum. Onun için de çabalıyoruz, onun için yazıyoruz, çiziyoruz. Bunu kendi jenerasyonumuzdan mı bekliyoruz bir sonraki jenerasyondan mı bekliyoruz bilemiyorum. Siyasette böyle öngörüler yapmak çok zordur. Benim, gönlümden geçen bu sorunu bir sonraki kuşağımıza devretmeden çözmek. Biz de zaten bunu devraldık.

Topluma Yabancılaşma...

Ben 12 Eylül'ün neoliberal 24 Ocak kararlarının yani Türkiye'nin ulus devlet yapısının küresel sermayeyle uyumlu hale gelmesi için yapıldığını, bunun Amerika ve büyük sermayenin işbirliği ile yapıldığını bildiğim için topluma yabancılaşıyorum diye düşünmedim ama şu oldu, birden artık çevremdeki herkes "Ya kardeşim, bu ticarettir, ticareti ticaret gibi yap" demeye başladı. Ticareti ticaret gibi yap demek, aslında sen istediğin kadar hırsızlık yap, istediğin kadar öbürünü ez, ticaretin kuralları vardır lafları gezmeye başladı. Egemen olan insani değerler yerine, egemen olan ticaretin kuralları geldi. Konuştuğumuzda da bu kurallar kimsenin izah etmediği kurallardır. Aslında soyut ama hepimizin karşısında somut olan kurallardır. Ticaretin kuralı nedir, kazıklayabilirsin, ticarette yalan söyleyebilirsin, işçiyi ezebilirsin, sendikasızlaştırabilirsin, tazminatını yiyebilirsin gibi değerler. Bu değerler insanlarda toplumsal yaşamı, toplumsal koşulların etkisine girince oluşur. Bir bilinç dönüşümü yarattı. Bir müddet sonra birlikte mücadele ettiğim yoldaşım baktım, bir müddet sonra bir işadamı, artık karşı sınıfın gözüyle bakan insanlar haline geldi. Tabii tuhaf görüyorsun, yadsıyorsun ama işin bilincindeysen bunun bir gerçeklik olduğunu ve daha da çoğalacağını kestirebiliyorsun.

Şimdi Türkiye sol geleneğine şu an şöyle bakalım, 12 Eylül'den sonra iki ana kırılma noktası var. Biri 12 Eylül'ün kendisi, ikincisi reel sosyalizmin yıkılması; aslında, solun birikimlerinin kendisini alıp götürdü. Ancak gene de bu tür çabaların, bugün solun kendisinin varlığı, bu tür çabalarının ürünü olduğunu düşünüyorum. Bunların katkısı, bunların birikiminin bir sonucu olduğunu düşünüyorum. Çünkü atılan her adım, yapılan her toplumsal faaliyet insan ve toplum hafızasında bir yer edinir, uçmaz. Dolayısıyla bu ve benzer şeylerin, solun şu anda halen varlığını sürdürüyor olması ya da toplumda sözü ediliyor olmasında bir katkı yaptığını düşünüyorum. Bir pratik örnekle açıklayayım; mesela Kürt özgürlük hareketinin kurulduğu yer bana göre Diyarbakır toplama kampıdır. O acılardır, o işkencelerdir aileleri birleştiren, orada bir hareket yaratan ve daha sonra 36 milletvekiline kadar giden meselenin özünde Diyarbakır toplama kampının etkisi vardır. Dolayısıyla bu tek tek ailelerin ve birçok ailenin yaptıkları da bugünkü sol hareketin henüz bitmemiş olmasına, henüz umut vaat ediyor olmasına her an yeşerebilecek, birlikte davranabilecek pozisyonu yaratmasında bir katkısınının olduğunu düşünüyorum.

12 Eylül Davası...

12 Eylül yasalarıyla yargılanıyoruz. Anayasanın %80'i aslında değişti ama özünü temsil eden %20'si de hiç değiştirilmedi. Dolayısıyla şu anda halen 12 Eylül Anayasası'yla yönetiliyoruz. Kuşkusuz yargılanması önemlidir. Ancak bu yargılanma biraz biçimsel bir yargılanmaya dönüştü. 2 generalin suçlu ilan edilmesi gibi bir duruma dönüştü. 12 Eylül kapsamlı bir hareketti. Binlerce bürokratın, binlerce yöneticinin, valinin, kaymakamın, generalin işin içinde olduğu bir planlamaydı. Bunu 5 tane kuvvet komutanıyla sınırlamanın doğru olmadığını, yeterli olmadığını söyleyeyim. Bir de şunu söyleyeyim: ben sosyalistim, ben devrimciyim, ben intikam peşinde olmam. Ben düzeni değiştirirsem o düzenin ürünü olan bu tür şeyler de ortadan kalkar. Bizim tek tek bu insanlarla kişisel sorunumuz yok ki, bunları yaratan şartlarla sorunumuz. Bu şartların ortadan kaldırılması doğrultusunda atılmış adımlar da daha anlamlıdır. Zira sosyalistler bilir ki, varlığı belirleyen, biçimlendiren toplumsal ilişkilerdir. Şimdi 12 Eylül hukukunun kendisi geçerli ama 12 Eylül hukukunu yaratan vatandaşlar yar-

gılanıyor. Zaten bu yargılanmada da bir şey çıkmaz ama toplum nezdinde belki şöyle bir sonuç çıkarır: Darbe yanlıştır. Yargılayana bakıyorsun, aynı yöntemlerle, aynı siyasi otoriteyi inşa ediyor. Aynı uygulamalar yine var. Mesela bir örnek vereyim, 12 Eylül sonrası Özal dönemiydi. Biz öğrenci dernekleri kurduk, pankartlar açıyorduk ve ceza yemiyorduk. Bugün genç arkadaşlarımız parasız eğitim dedikleri için hemen örgüt bağlantısına dönülüyor ve bu örgüt bağlantısından 13-15 yıl ceza alıyorlar. Yani 12 Eylül'de bir Devrimci-Yol operasyonu gerçekten bir Devrimci-Yol operasyonuydu ya da filan örgütün operasyonuydu. Şimdi soyut örgütler yaratıyorlar ve demokratik alandaki mücadele eden bütün arkadaşlarımızı bu örgütlere bağlıyorlar. Daha tehlikeli bir durumla, daha tehlikeli uygulamalarla karşı karşıyayken 12 Eylül yargılanıyor mu yargılanmıyor mu tartışması, sol da biraz buna teşne oldu, çok anlamlı gelmiyor bana. Yani onun hukukuyla yaşıyorum, yargılayacaksan onun hukukunu tasfiye edersin, yeni bir hukuk oluşturursun zaten o yargılanmış olur, yargılarsın da yine ama bu yargılama biçimsele döndüğünde benim açımdan bir anlam ifade etmiyor. Bu suç ortaklarının birçoğu şimdi milletvekili, bakan veya vali. Abdülkadir Aksu mesela, darbe döneminde Antep valisi, şimdi o da milletvekili. Bütün dönemin bakanlığını yapıyor, öbürü yargılanıyor. Mehmet Ağar ya da diğerleri gibi. Sırf İtalya'da Gladyo örgütünde 12 bin tane insan yargılandı, bunlar da doktorlar, akademisyenler, emniyet güçleri, yani 10 tane askerden müteşekkil bir örgüt değil, gladyo dediğimiz NATO'nun kurduğu, merkezinde Amerika'nın olduğu bir kontrgerilla hareketi. Bizde de Ergenekon diye hükümete karşı çıkan sadece askerler. Zaten iddianamelere baktığımızda darbe demiyor, hükümete karşı kalkışmalardan bahsediyor. Bu açıdan baktığımızda mesele biraz göstermelik duruyor.

"Babam Veliköy'de Gözaltına Alındı, 40 Gün Sonra Ölüsü Teslim Edildi."

Tamer Aksakal[*]

12 Eylül döneminde babam Cengiz Aksakal TÖB-DER üyesi bir öğretmendi. Artvin Şavşat'a bağlı Veliköy'de gözaltına alınmıştı. Yaklaşık 30-40 gün sonra 12 Kasım 1981'de, 40 yaşında ölü olarak bize teslim edildi.

Darbeden Önceki Hayat

Babam çok farklı bir insandı. Artvin Veliköy doğumluydu. Annem Teren'le Veliköy'de yaşıyordu. Bizim ev bağrış çağrışın olmadığı bir evdi. Büyük ablam çocukken, bir yılan ısırmasından

[*] 1968 doğumlu. Yönetici olarak çalışıyor. Babası işkencede öldürüldüğünde Tamer 12 yaşındaydı.

dolayı ayağından ameliyat geçirmişti. Evdeki en büyük üzüntümüz oydu. Babam hep çocuklarının önünü açan, anneme okuma yazma öğretmek için çok çabalayan bir insandı. Aksakallar diye bir sülaleyiz biz, 1969'da ilk kot pantolonu giyen amcamın kızıdır. Köydeki insanların "kız pantolon giyer mi" dediği bir zamanda köydeki birçok ilki başlatan bir aileyiz. 1979'a kadar iç içe, son derece mutlu, huzurlu bir yaşam süren bir aileydik. 1979'da Ünye'de amcam Remzi Aksakal'ı vurdular, orada başladı bir fırtına.

Cengiz Aksakal (ayakta sağda) eşi ve çocuklarıyla

Ben bir kere çok yaramaz bir çocuktum. Okuldaki bir olaya karıştım ve Pınarlı'daki ortaokula sürüldüm. 3 aylığına oradaki okula gittim. Büyük ablam Artvin'de okuyordu. Kız kardeşim de bizim köyde, ortaokulda okuyordu. Köylü yaşamı gibi bir yaşamımız vardı. Babam öğretmen olmasına rağmen biz kendi odunumuzu kendimiz hazırlardık. Ot biçme zamanı babamla giderdik,

ot kaldırırdık. Yani şu çok güzeldi: köyde bir imece yaşam vardı. O dönem babam da çok sevilen bir insandı. Onun büyük etkisi vardı. Babamın çay biçmeye yalnız gittiğini ama 2 saat sonra geldiğini bilirim. İnsanlar yardım etti, bitti diye geri gelirdi. Babam çok da sabırlı bir insandı, belki en çok da bana karşı. Biraz da iki kız kardeşin arkasından gelen küçük çocuk olarak, bir toleransım da vardı. Onu da çok iyi kullanırdım.

Toplantı Yapıyorlar, Babamı Alıyorlar

Babam alındığında ben 12 yaşındaydım. Biz 3 kardeşiz. O anı çok iyi hatırlıyorum. Aslında babamı gözaltına almadılar. O gün yüzbaşının geldiğini, Veliköy'deki öğretmenlerle toplantı yapacağını köyün bekçisi babama söylemiş. Babam da anneme "Takım elbisemi getir, toplantıya gideyim öğretmen görsünler, ne söyleyecekler bakalım" gibilerinden bir espriyle haber etmiş. Karakola giderken anneme, Sıhhiya diye bir köy var, oranın muhtarıyla Meydancık'ta bir öğretmenin ismini veriyor, eğer diyor bunları da gözaltına alırlarsa korkun. Annem bunu babam öldükten sonra bizimle paylaştı. Babam öyle bir şey söylemesine rağmen onları da çağırmadılar, çok enteresan bir şey. Babamlar o gün gittiler. Hatta kurbanımız da vardı. Çünkü Kurban Bayramı o toplantıya gittikten, yanılmıyorsam, 1-2 gün sonraydı. Akşam annemler toplandılar. Niye bırakmıyorsunuz diye sordular. Çünkü bütün öğretmenleri o gün toplantıya çağırdılar ve gözaltına aldılar. Sonradan, babamı gözaltına almak için, herhangi birisi kaçmasın diye taktik uyguladıklarını kendi aramızda konuştuk. Kurban Bayramı'na bırakırlar diye düşünüyorduk ama bırakmadılar. Hatta annemler karakola yürümek istediler, daha yanlış anlaşılacağını söylediler, annemler de vazgeçti ondan. Bir hafta Veliköy'de gözaltında tuttular. Babamı bize göstermediler.

Günde belki 20-30 Reo'nun* çıktığı, bir de uzak bir köy olduğu için sürekli baskı altında tutulan bir yerdi Veliköy. Okulda bir sahamız vardı. Orada bile top oynamaya müdahale ediyorlardı. Bazen yaşlı insanlara eziyet ettiklerini görebiliyorduk. Yere yatırıyordu askerler, yaşlı insanların üstüne çıkıyorlardı. Daha sonra bir gece annem dedi ki: bu Reoların köye gelmesi normal değil. Sabaha doğru babamlar Şavşat'a götürüldüler. Şavşat'ta poşalar-

* Bir çeşit askeri araç.

dan* biri, Astsubay Ökkeş aracılığıyla para toplayarak içeridekileri bırakacaklarını söyledi. Fakat baktık ki öyle bir şey gerçekleşmeyecek, yani kimsenin babamı oradan çıkarma şansı olmayacak...

Şavşat'ta amcamı, babamın büyük ağabeyisiyle, amcasının çocuğunu bıraktılar. Biz o zaman anladık olayın vahametini, içeridekilerin farklı bir muamele gördüklerini. Amcam çıktığı zaman, Artvin'de babanızı da bırakacaklar gibi bir düşüncesi vardı. Daha sonra teyzemin eşini, amcamın çocuğunu, babamın birkaç öğrencisini daha gözaltına aldılar. O arada köyde, dağa gerilla olarak çıkmış arkadaşlardan birisi yakalandı. Onun arkasından Şavşat bölgesindeki operasyonlar biraz daha hızlandı. İşte tam bu dönemde, bizim köy çıkışında bir askeri arabaya ateş açıldı ve çatışma çıktı. Her iki tarafta bir kayıp olmadı ama ondan sonra içerideki baskı artmış, babamlara karşı tavır değişmiş. Ben bu olanları çok iyi hatırlıyorum. 12 yaşında olduğum için içeri girmedim ama içeriden çıkan insanların anlatımıyla babamın Şavşat'ta çok rahat olduğunu, endişesinin olmadığını "Bize ne yapabilirler, bizim suçumuz yok, günahımız yok. Artvin'e götürseler de biz, birinci sorgudan sonra çıkarız" dediğini biliyoruz.

En büyük çaresizlik, elinizden bir şey gelmemesi ama etrafınızdakilere de bir şey diyemiyorsunuz. Çünkü onlar da aynı durumda. Köyün geneline bakıyorsunuz o dönem belki %80'i aynı. Hepsi baskı altında. Ama en kötü şey şu: ulaşamamak. Yani aynı köyde duruyorsunuz babanız karakolda duruyor, siz evde duruyorsunuz. Belki aranızda 100 metre var ama hiçbir şey yapamıyorsunuz. Sadece sizin yapıp yapmamanıza da bağlı değil. Birçok insan bir şey yapamıyor. Kimseye göstermiyorlar. O da ailedeki direnci kırıyor. Şavşat'tayken herhangi bir işkenceye maruz kalmamışlardı. Hatta kazak da verebilmiştik, üstlerinde kalın bir şeyler olsun diye.

O esnada suçlandığı bir şey yok. Babam Halkevi başkanlığı ve kooperatif başkanlığı yaptı. Veliköy Kooperatifi vardı, o çok iyi konumdaydı. Çok iyi hatırlıyorum, şimdi bile insanlar onu söylüyor, "Hoca yaşıyor olsaydı burası bir holding kadar büyürdü!" diyorlar. Gerçekten de Trabzon'dan her ay malzeme getiriyordu. Tam o sene de yeni bir şeye başlayacaklardı, köyden ürün alalım, bunu değerlendirelim, karşı tarafa satalım. Onun karşılığında biz de başka şeyleri getirelim. Bu halk her şeyi ucuz yesin gibisinden.

* Artvin ve bölgesinde Çingenelere verilen isim.

Daha sonra babam, Artvin'deki birinci sorgudan çıkıyor. O dönem aldıkları insanları önce karakolda, daha sonra Şavşat'ta, daha sonra da Artvin'e Bölge Öğretmen Okulu olarak yapılan binaya götürdüler. Birçok insana orada işkence yaptılar. Babam da oraya götürüldü. Şimdi, babam birinci sorgudan çıkınca öğrencisine: oğlum tamam bitti, bizi bırakırlar diyor, çocuklar da korkmasın diye. Babam o dönem 40 yaşında, öğrencileri de 17 yaşında, 20 yaşında gençler, daha önceden mezun ettiği çocuklar. Teyzemin kocası da orada. Ona diyor ki "Kenan, bu iş artık bitti. Biz yakında çıkarız." Ondan sonra bir vatandaş geliyor. Aradan 33 sene geçti, 33 seneden beri tespit edemedik biz aile olarak o vatandaşın kim olduğunu. "Öğretmen Cengiz Aksakal kimdir?" diyor. Benim diyor. Babamın gidişi o gidiş. Yani o gidişiyle babamın hastaneye yatışı arasında 2 gün var. Şimdi, o gün gören öğrencisi, amcamın çocuğu, yine bizim yakın bir komşumuz, babamın, karakolda aç kalmaktan, sorguda darp edilmeden doğan bir yorgunluk dışında son derece sağlıklı olduğunu söylüyorlar. O kadar. Babam gözaltına alınmadan önce, çok iyi hatırlıyorum, 79 kiloydu ve çok sağlıklı bir insandı. Biz, öyle sanıyorum ki 49-50 kg. civarında teslim aldık. Korkunç bir şeydi. Artvin'de sadece babam değil, işte Ensar ağabeyi (Karahan) ve Enver Karagöz gibi birçok insan da ağır işkencelerden geçti.

Zaten darbe döneminde aileden içeri alınmayan çok az kişi kalmıştı. 2 kuzenim, babam, daha sonra amcam içeri alındı. Kimileri 5 sene sonra, kimileri 3 sene sonra, kimileri ise 15 gün sonra bırakıldı.

Öyle Bir Rapor Vereceğim ki

Babamı, Öğretmen Okulu'ndan Artvin Devlet Hastanesi'ne kaldırıyorlar. Anneme haber geldi. Ben Şavşat Lisesi 1. sınıftaydım. Sen gelme, ben gideceğim dedi. Annem gitti amcamla beraber. Artvin Devlet Hastanesi'nde alt katta, bir kenarda, herhangi bir müdahale edilmemiş halde bulmuş. Vasıf Atabey diye bir doktor var. O birinci raporunda menenjit hastalığından bu hale geldiğini yazmış. Daha sonra iş durumu yoğunlaşınca Artvin Devlet Hastanesi'nden Trabzon Devlet Hastanesi'ne sevk ettiler. Annem de, amcam da gitti. Amcam 3 sene önce öldü, babamdan 30 sene sonra rahmetli oldu. Hep içimde kaldı. Dediği şey şuydu: zaten çocuğu öldürmüşsünüz yine başına silah tutuyorsunuz. Biz bun-

ları hep annemin konuştuğu biçimiyle biliyoruz. Oradaki doktor annemi çağırıyor, diyor ki: Hiç merak etmeyin, biz elimizden gelen ne varsa onu yapacağız yaşatmak için. Ha, elimizden bir şey gelmezse de ben, inanın ki, Trabzon'da bir uçakla temas halindeyim, en ufak bir şey olursa Ankara'ya Hacettepe'ye sevk edeceğim. Annem sürekli onu anlatıyor. Sonra, 2 gün kaldı Trabzon Devlet Hastanesi'nde, sabah annemi çağırıyor ve babamın sabaha doğru öldüğünü haber veriyorlar. Annemi kaldırıyorlar yanından. Doktor, anneme bir baba şefkatiyle, "Sakın ağlama, ortalığı velveleye verme, ben öyle bir rapor yazacağım ki o raporu hiçbir güç bozamayacak" diyor. Hakikaten de bozulmadı. O rapor sayesinde biz, hem Türkiye'de hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki (AİHM) davayı, sadece o raporu bozamadıkları için kazandık.

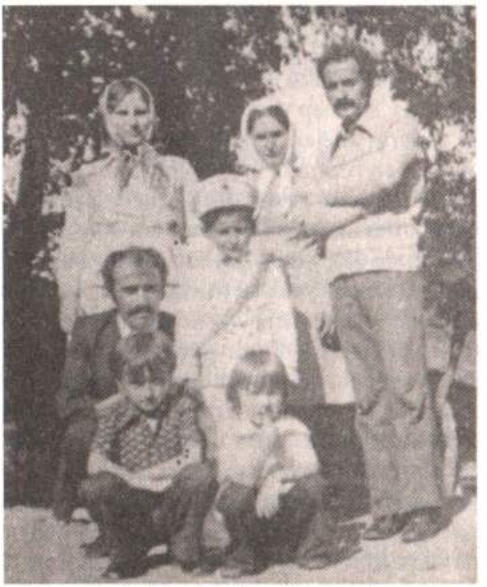
Doktoru tanımıyoruz. Tunceli'de yeğenini vuruyorlar 1980'de. Tesadüfi bir şekilde kendisi annemlerin gittiği gün göreve başlamış. Yeğenini defnediyor, 3-5 gün izinli kalıyor ve geri dönüyor. Babamın Trabzon'a götürüldüğü gün göreve başlıyor. Daha sonra pek çok insanla iletişim kurmaya çalıştık doktoru bulmak için ama bulamadık. Çünkü annem de yaşlı bir insandı diyor. Yani yaşıyor mu yaşamıyor mu onu bile tespit edemedik.

Babamın Öldüğünü Öğreniyorum

Şavşat'ta Arkadaş Kitabevi var, bir arkadaşın tanıdıkların yeriydi. Ben de oradayım, telefon çaldı, tesadüfen telefonu açtım. Telefonu açtığım zaman bir ses sadece, "Veliköylü öğretmen öldü, cenazesi bugün yola çıkacak, mezar yerini eşi biliyor. Bir haber verir misiniz?" diyor. Allah allah, Veliköylü öğretmen babamdan başka birisi değil... Yaşadığım en büyük şoklardan birisidir. Sonra o gece sabaha doğru getirdiler, kız kardeşimle beraber Şavşat'taydık. Oradan bir minibüs, Fahamettin ağabeyinin annesi de Şavşat'ta, onlarla beraber minibüsle köye gittik. Askerler yol boyunca belki de 40 kere aramışlardır insanları. Cenazeyi getirirken bile rahat vermemişlerdi. İnsanlar cenazeyi yıkadıktan sonra yakın birisine su döktürürlermiş. Ben bilmiyordum. Geldiklerinde sabah, su döktürdüler bana. Ben şimdi 45 yaşındayım, o anla çok yaşadım. Ağzındaki dişlerinin geriye dönmüş olması, bileklerinin kemiklere kadar inmiş olması... Zaten kollarında et gibi bir şey de kalmamıştı. 79 kilodan 49 kiloya inmiş. Şimdi düşün öyle bir şey, damak komple geriye

dönmüştü, dişleri... Muhtemelen kaba işkence ile botla vurursanız belki, dipçikle vurursanız öyle bir şey olur. Ama dudağında patlama falan yoktu. Ayak parmaklarında iz vardı, diz altında korkunç yaralar vardı. Karın bölgesinde yaralar ve darp izleri vardı.

Tabii o sabah Veliköy'ün bütün girişlerini tutarak cenazeye katılmak isteyenleri gözaltına aldılar cenazeye katılmasınlar diye. Onu da engellediler. Köyden katılabilen çok az insanla kaldırdık cenazeyi. En büyük acı da odur zaten.

Cengiz Aksakal ve ailesi (ayakta sağ başta)

İnsanlar Bizden Uzaklaşıyor

İnsanlar içeri girip çıkabilir, burada bir sorun yok ama babam öldükten sonra benim çocuk olarak yüzleştiğim şey şuydu: ya, en yakınlarınız, en önce terk ediyor sizi. Nasıl diyeyim, cüzamlı bir hasta gibi "Aman, işte dokunursam acaba ben de gider miyim?" duygusuyla. İşte o çok kötüydü. Kızmadım. Ben nasıl babama karşı özlem duyuyorsam o insanlar da belki çocuğundan, annesinden, babasından kopmamak için o tavrı sergilemiş olabilir.

Akrabalarım yapılması gerekeni yaptılar. Onların da onun ötesinde bir şey yapma şansları yoktu. Mesela köyde top oynadığın arkadaşın senden uzaklaşıyor. İşte bakkala gidiyorsun bakkal paran varsa sana bir şey satmaya çalışıyor. Paran yoksa... Allah allah ben o bakkala girer her şeyi alır çıkardım. Yani işte onları böyle genellediğiniz zaman köydeki insanların size bakışı değişiyor. Biraz daha büyüyüp kendi çocuklarım olduktan sonra onu da kendi kendime özümsedim, ben de şimdi diyorum ki, aslında orada şu yapılması lazımmış: zaten böyle bir şey yaşanmış, insanların oraya el uzatması, el üstünde tutması lazımmış.

İşkence yapılır, birileri ölür ama şuna inanın ki ölenden çok, eşi ve çocukları ölür. Çünkü en çok sevdikleriniz sizi terk etmeye başlar yavaş yavaş. İşte hep yanınızda olan arkadaşlarınız terk etmeye başlar, onların aileleri terk etmeye başlar. Ama ne zamana kadar bu böyle: ben o zaman 12 yaşındaydım, bir öğretmen çocuğuydum. Biz İstanbul'a geldik, ilk 7 seneyi saymıyorum, ondan sonra ekonomik durumumuz düzeldikten sonra insanların bize karşı tavırlarının da değiştiğini gördük. Ben o zaman anladım ki, insanlar bazen çıkarcı da yaklaşıyor, daha da güçsüzleşiyor. Senin karşında, o zaman selam vermeye çekinen, bize de bir zararı olur mu diyen insanların; siz belli bir güç olduktan sonra boğazınıza sarıldığını, size sanki çok değer veriyormuş gibi davrandığını görüyorsunuz. Ben kendi çocuklarıma da onu söylüyorum, önce kendi içinizde birbirinizle sonra dışarıdan dayınızın çocuğuyla, halanızın çocuğuyla bir dayanışma kuracaksınız. Dayanışma kuruyorsanız, dışarıdaki toplumla da bir dayanışma kuracaksınız. Birbirinize yetmezsiniz çünkü. Ama işte biz, o dönem öyle olamadık. Öyle olamadık derken, şimdi suçlamak da istemem ama en çok ezildiğim şeylerden birisidir o. Hem babanız ölüyor hem çok fazla insan sizi yavaş yavaş terk ediyor. O da sıkıntılı bir şey.

Ben lisede okulu bırakmak zorunda kaldım. Şavşat'ta okudum, Mustafa Eken diye bir yüzbaşı vardı, dersimize geliyordu. 15 günde bir odasına çağırıyordu. İşte sen de baban gibi olursun, sen de baban gibi gidersin... Babanız öğretmen aynı okulda, gerçi babam o zaman 5'e kadar okutuyor ama o okulda neticede. Babam gittikten sonra her şey %100 değişiyor. İşte zor olan da o: Bakkal değişiyor, okuldaki öğretmeniniz değişiyor, yahut işte dayınız, amcanız değişiyor. Hatta belki onlar değişmedi ama psikolojik olarak siz değişiyorsunuz. Hani gemiyi en son fareler terk eder

ya! İşte siz fareler gibi gemide kalıyorsunuz, eğer terk etme şansınız olursa terk edebilirsiniz. Yoksa gemiyle beraber batacaksınız. Öyle bir konuma getiriyor ama bunu o köydekiler mi getiriyor yoksa hakikaten sistem mi öyle işliyor ona karar veremiyorum. Şu anda içimdeki keşkelerden birisidir, keşke okusaydım. Şimdi çocuklarımda onu yaşatmak istiyorum. Evimi de satarım, arabamı da satarım okusunlar hayatlarını kurtarsınlar. Biz bir kere öyle başladık öyle de gidiyor. Okumamış olabiliriz ama...

Öyle zannediyorum ki halen devam ediyor bu fırtınalar. Bundan 2 sene evveline kadar Veliköy'de karakola gittiğimde bir astsubay sizi görmek istiyor denirdi. Ancak şu son 2 seneden bu yana o baskılar dağıldı.

Babamın Ardından

Babam 1980'de öldüğü zaman çok aşırı sağcı bir ailenin şunu dediğini çok iyi biliyorum: Bu köyün yarısından çoğunun ölmesi lazımdı, bu adamın değil. Hakikaten sağcılardan birisi dövülürdü, adam babamdan 8-10 yaş büyük, babama gelir, rica eder hocam bunu bir tatlıya bağlayalım diye. Babamdan bir 20 yaş küçüğü gelir, ya Cengiz enişte bir baksana şöyle bir şey var. Çocuk olmama rağmen bazen hep kendi kendime onu sorardım, acaba babamdaki bu şey nedir diye.

Babam çok politik miydi, bence bugünün penceresinden baktığın zaman çok politik değildi ama çok aktifti. Halkevi'nde başkanlık yapıyordu, kooperatifin başkanlığını yapıyordu. Babam çok politikti de o yüzden mi böyle bir şeyi hak etti? Çok da politikti diyemem, normal bir köy öğretmeni, çok iyi bir köy öğretmeni olabilir kendi köyünde çok sevilen. Babam köyde elini kaldırdığı zaman köyün belki %99'unun elini kaldırabileceği kadar da örgütçü. O da şundan kaynaklanıyor, herhalde söylediklerinin hepsini yapmış, hem de bu köyde doğmuş bu köyde büyümüş, insanlar da demek ki verdiği söze itibar ediyor. Hoca diyorsa doğrudur, Cengiz diyorsa doğrudur, Cengiz Emmi diyorsa doğrudur. Örgütçülük yönünün çok yüksek olduğunu düşünüyorum.

İstanbul'a Göçüyoruz

Babam öğretmendi. Eve maddi olarak bakan babamdı. Son 4 senesini çalışıyordu. Babam öldükten sonra malulen emekli etti-

ler. Anneme cüzi bir miktarda maaş bağlandı. Babamın normalde 5.000 lira alması gerekiyorken annem 2.000 lira alıyor 3 ayda bir.

Babam öldükten sonra Şavşat'ta kaldığımız her akşam baskı gördük. Babam ölmüş. Her akşam adam geliyor, aynı asker, aynı astsubay aramaya başlıyor. Ya kardeşim dün aradınız, bu akşam neden geldiniz? Adam kafayı çekiyor, geliyor, aramak istiyordu. Mesela yoğurt mayalamış annem, ayağını sokuyor. Büyük ablam 18 yaşında, büyük ablamı karakola götürüyor, sabah bırakıyor. Bu sefer, 12 yaşında olsan da bir erkeklik durumu, tavrı başlıyor. Astsubay geldiği zaman küfür etmeye başladım. Annem ya da amcam gördüler ki, bu reaksiyonlar çok iyi değil. Daha sonra kız kardeşlerim İstanbul'a geldi 1983 yılında. O yılın sonuna doğru da ben geldim. Ondan sonra Yenibosna'da bir ev tuttuk. Annemiz de bir sene sonra yanımıza geldi. Bir dönem var, bir dönem yok yaşadık.

1983'te Yenibosna'da bir ev tuttuğumuzda Sadiye Teyzemiz vardı. O hep şunu soruyordu: Eşyanız ne zaman gelecek? E tabii bizde eşya yok. Bir gün perdenin bir kanadını alıyoruz, aradan 15 gün geçiyor başka bir kanadını ablamlar alıyor. Başka zaman işte bir küçük masa, ondan bir tüp, diğerinden bir kırık ranza işte bilmem ne... Sonunda Sadiye Teyze de anladı ki, bunların eşya meşya getireceği yok. Sağ olsun o dönem yakında olan komşular, akrabalar kullanmadıkları eşyaları verdiler.

Biz İstanbul'da da çok zorluk yaşadık ancak 1990'lı yıllarda belli bir mesafe katettik. Ama o 1983 ile 1991 yılları arasında Yenibosna'da otururken mesela yan tarafta tavuk pişirdiler, tavuk ızgara yaptılar, biz pencereleri kapattık o koku gelmesin diye. Burada da çok yoksulluk çektik. Şu anda herkes İstanbul'da yaşıyor. Annem de 73 yaşında. 33 senedir yalnız, bizimle beraber. Bir sıkıntısı yok.

Hürriyet gazetesi ile bir röportaj yapmıştım. O zaman patronum çağırdı beni, oğlum bizimle daha önce niye paylaşmadın dedi. Patronun kardeşinin de Çapa'da 1970 olaylarında ilk vurulan çocuklardan birisi olduğunu öğrendim. Yani onun dışında aileye karşı bir tepki olmadı.

Babamın İşkencecileri Beni Buluyor

Bundan 10 yıl önce bir mağazada çalışıyordum. İçeri 2 kişi girdi, biri "Merhaba, Tamer Aksakal sen misin?" diye sordu. Benim dedim. "Ben Mecdi Cengiz, bu da Ferit Ildırar." Ben kendimi tu-

tamadım tabii ki, küfürlü birkaç şey söyledim. Babama işkence eden kişilerdi onlar. Şu anki genel müdürüm de oradaydı, oğlum ne oldu dedi. Babamın işkencecileri bunlar deyince arkadaşım şöyle bir şey söyledi adamlara: "Bak, o dönem çok farklı bir şeyiniz vardı, rütbeniz vardı, dokunulmazlığınız vardı. Derhal burayı terk edin. Eğer bir daha bu çocuğun etrafında görünürseniz sizi hemen gözaltına aldırtırım. Hiç tereddüdünüz olmasın!" Onlarsa şöyle bir şey dediler: "Biz sizinle oturup konuşmak istiyoruz. Bunu biz yapmadık." *Radikal* gazetesinde yazan Şavşatlı, Adnan Keskin'i aradık. Bize üstünde teyp olan bir arkadaş verdi. Kız kardeşlerimin ikisi, damatlardan biri ve ben gittik konuştuk. "Cengiz Aksakal olayının faili biz değiliz, biz böyle bir şey yapmadık. Benim üsteğmenim o dönem dağdaydı, ben de o dönem izindeydim" diye devam ettiler. Tamam sen izindeydin de zaten mahkeme sana izin kâğıdındaki sahtecilikten ceza verdi. İzin kâğıdı var ama üzerinde tahrifat yapılarak var. Mahkeme de onu diyor zaten. Tamam sen izinde olduğunu söylüyorsun ama o dönem sen izinde değildin, buradaydın. Çok enteresandı, mesela Ensar ağabeyinin ölümünü doğru anlattılar. Hiç katkısız, nasıl öldürüldüğünü anlattılar. Ben onu Fahamettin ağabey ile konuştuğum zaman doğrudur dedi. Hiç katkısız anlatmışlar. Çünkü o dönem Emin enişte de Trabzon'dan getiriliyor, Fahamettin ağabeylerle Ensarlar da Şavşat'tan getiriliyor. Ferit Ildıran da diyor ki: 1000 kişilik asker varsa hepsi saldırdı. Yani o arada gitti diyor Ensar. Kaba işkencede götürdüler Ensar ağabeyi. Bizimle görüştükten sonra da mahkemeye yeni delil bulduk, aile bizden davacı olmuyor diye gittiler. Biz davacı olduğumuzu söyledik ama tabii ne oldu, mahkeme 4 sene 3 ay ceza verdi, iyi hallerinden 2 sene 6 ay verdi. Bu kısa dönem içerisinde 6 ay biri yatmış, 9 ay da biri yatmış. Yani infazın gerçekleştiğini söylediler ama bize verilen öyle bir şey yok. Bunlar gözaltına alınmıştır, infaz yapılmıştır diye bir belge yok.

Adamlarla ilk reaksiyonum siz yaptınız bu işi, sizsiniz bunun faili idi. Birisi dedi ki, "Benim çocuğuma işkenceci babanın çocuğu demesinler." Ben de dedim ki, "Bunu yaparken düşünecektin. Ben de işkencede öldürülen bir babanın çocuğuyum. Yani bunu sen yaptıysan bunun sorumluluğunu da sen çekeceksin. Bunun kaçışı yok." Babana işkenceyi biz yapmadık, özel bir tim geldi o yaptı diyorlar. Tamam isimlerini verin, biz sizin adınıza bu davadan vazgeçelim diyoruz. İsim de vermiyor, yani öyle bir şey yok

aslında. Adamlar davayı biraz daha uzatıp düşürmeye çalıştılar. O da olmadı. Süreç de böyle tamamlandı.

Bizim dava açış şeklimiz belli. Ferit Ildırar'dan davacı mıyım ben, değilim. Mecdi Cengiz'den davacı mıyım, değilim. Ben devletten davacıyım, ben devleti mahkemeye veriyorum. Diyorum ki: sen öğretmen Cengiz Aksakal'ı şu gün şu saatte toplantı yapacağım diyerek aldın, doğru mudur kardeşim, doğrudur. Şu saatte şu hastaneye yatırdın, bu adam Trabzon Devlet Hastanesi'nde öldü. Bunu ben söylemiyorum, 11 kişilik heyetin 10 kişisi, evet işkence yapılmıştır raporu vermiş. Ben devletten davacı oluyorum. Devlet de sizin ikinizi çıkarıyor. Diyor ki, siz ikiniz yaptınız bunu. Adam biz yapmadık ama siz böyle düşünüyorsanız yapacak da bir şey yok dedi ve o şekilde ayrıldık. Adamlar çok rahat. Ferit Ildırar denen adam, "Ben ondan sonra Güneydoğu'ya gittim 500 tane PKK'li öldürdüm" diyebilecek kadar rahat. Diyor ki ben bunu ne için yaptım, devletim için yaptım. Ben orada bir şey söyledim, bu devlet senin mi, sen misin devlet? Sen vatandaşsın, ben de vatandaşım. "Ama ben üniforma giyiyorum." Üniforma giyiyorum diye sen insanları öldürme hakkına sahip misin? Yani işte bunlara dokunulamaz, bunlara bir şey yapılamaz şu edilemez bu edilemez diye düşünüyor. Şimdi bakıyorum, biraz da iyi oluyor generaller içeri gittikçe. Onlara dokunulması da güzel yani. Dokunulur, herkese dokunulur.

Ben o dönem de aynı şeyi söyledim, şimdi de aynı şeyi söylüyorum: hiç hırsla ve öfkeyle bakmadım. Tamam böyle bir şey yaşandı ama işte bunun karşılığında da şöyle intikam alınsın diye bakmadım. Belki annemin serzenişi olur, işte beddua eder bilmem ne yapar ama onu da doğru bulmuyorum. Çünkü herkes yaptıklarını bir gün çeker. Ben öyle diyorum, öyle bakıyorum olaya.

Dava Süreci

Dava 30 sene sürdü. 11 Eylül 2007'de karara bağlandı.

Dava sürecini takip eden annem ve geçen sene kaybettiğim amcam. Amcam anneme bir dava açtırtırıyor. 1980 yılının Kasım 12'sinde babam ölüyor, Kasım'ın 30'u gibi de dava açılıyor. Annem beni hep olayın dışında tuttu. İçgüdüsel olarak çocuk oralarda deşifre olur, ismi duyulmasın şu olmasın bu olmasın diye davayı daha çok annem -okuma yazma bilmemesine rağmen- yürüttü.

Gerekiyorsa yanına birisini aldı götürdü veya şahitler istiyorlarsa, şahitleri götürdü. Önce Artvin'de başladı dava. Daha sonra denildi ki; devlet memurları görev yaptıkları ilde yargılanamazlar, onun için Erzurum'a aldılar mahkemeyi. Erzurum'daki mahkeme 6 yıl ceza verdi. Yargıtay bozdu. Bu sefer Ardahan tekrar Artvin'e gönderdi davayı.

Ardahan Ağır Ceza çok enteresan bir şey yaptı: bütün polisleri beraat ettirdi. Bu sefer yalnızca Ferit Ildırar denilen üsteğmen ile jandarma astsubay Mecdi Cengiz denilen kişiler kaldı. Bunlara da 4 sene 6 ay ceza verdi. İkisine de iyi hallerinden dolayı 2 yıl 6 aya indirdi. Yargıtay da o cezayı onayladı. Biz de yanlış hatırlamıyorsam 2000 yılında AİHM'e Avukat Mehmet Ali Kırdök aracılığıyla müracaat ettik. 2003'te bir karar açıkladı AİHM. 2007'de de kararını verdi. Yani o süreç de çok uzun sürdü. AİHM'de normalde 1-1.5 yıl içerisinde çözülüyor davalar. O da şu sebeple: bizim ülke olarak AİHM'i kabul etme tarihimiz babamın davasının tarihinden sonra gerçekleşiyor. Onun için AİHM bir dönem bu davaya bakabilir miyiz, bakamaz mıyız diye kendi içinde bir istişare yapıyor. Daha sonra 3 maddelik bir gerekçeyle davayı açtı: siz her ne kadar bu tarihte sözleşmeyi kabul etmiş olsanız da insan hakkını ihlal eden bir kararınız var. Biz zaten AİHM'e hem davanın uzunluğundan hem psikolojik baskı altında olduğumuzdan hem de verilen cezanın infaz edilmediğinden dolayı dava açtık. Onlar da Türkiye'ye şu 3 soruyla geri döndüler: Siz Türkiye'de verdiğiniz cezaları uygular mısınız uygulamaz mısınız? Siz bir insan ölümüne 4 sene 6 ay gibi bir cezayı mı uygun görüyorsunuz? Siz kendi ellerinizle teslim aldığınız bir öğretmenin bu kadar kısa bir süre içerisinde ölümle sonuçlanan durumunu takip edemiyor musunuz? AİHM Türkiye'den bu soruların yanıtlarını istedi. Çok enteresandır, Türkiye, şöyle yanıtlar verdi: Biz verilen cezaları infaz ediyoruz ama işte infaz uygulanmadığı için şu anda infazı gözükmüyor. Bizde insan hakları gaspı yapılmaz, bu birkaç kişinin işlemiş olduğu suçtan kaynaklanıyor. Onu da doğrulayamadı tabii ki. 2003'te bir ara karar açıkladı. 2007'de de Türkiye'ye insan hakları ihlallerinden dolayı 45.000 euro para cezası verdiler. Suçu kabulleneceksiniz, dedi. 25 bin euro'suyla diyaliz makinesi aldık, Şavşat Devlet Hastanesi'ne bağışladık. Babam eğitimi çok seviyordu, torunlarının da okumasını çok isterdi. Oradan kalan 20 bin euroyu da çocuklarımız için ayırdık.

Tarifi İmkânsız Acı

17 yaşında, eşimin köyünde Taner Uzun vardı. Çatışmada öldürüldü. Ben onun öldürüldüğünü duyduğumda çok kötü olmuştum. Çünkü benimle Taner arasında 5 yaş vardı. Onu hiç unutamadım... Sürgün yediğim zaman, tam bu çatışmaların çok yoğun olduğu dönemde sabah saat 6'da evden çıkıyordum, 1.5 saatte okula gidiyordum. Taner de o zaman dağdaydı. O güzergâhtaydı. Önüme geçerdi: biz buralardayız, sen merak etme derdi... Hatta o dayı ben yeğen olduğum için aramızda çok sıkı bir bağ vardı.

Ama çok insan böylesi şeylerden geçti, yani bu sadece bizimle alakalı değil. Birçok gencecik insan öldü, çok yoğun işkenceler yapıldı, ondan 1 ay önce Pınarlı Köyü'nden Metin diye bir arkadaş öldü. Benim bacanağım o dönem en ağır işkenceleri görenlerden birisidir, Cabir Tekin, hepsinde bir iz bıraktı. Öyle sinsi sinsi götürüyor ki biz normal görüyoruz. 45 yaşında, 49 yaşında insanların ölmesi normal midir? Yani işte biri kalpten ölüyor, öteki karaciğer kanserinden ölüyor, adamları 3 ay boyunca telef ettiler. Aldılar bırakmadılar, her türlü işkenceyi yaptılar. İşte şimdi de sonuçları, yavaş yavaş onların izleri çıkıyor.

Belki benim çocuğum beni ağlarken gördüğünde içinde fırtınalar kopar. Bir de benim çocuğum alışıktır. Ben çok duygusal biriyim, televizyonda bir şey izlerken de ağlıyorum, ha bu da normal değil. Belki işte eskiden kalma bir etki. Ama ben şimdi Fahamettin ağabeyi ağlarken gördüğümde çok tuhaf oluyorum. İşte o zaman zannediyorum ki elim ayağım boşalıyor. Geçen bir şey konuşurken öyle mi dedim, baktım ki şakır şakır yaş geldi adamın gözünden. Dedim ki sen ağlama, sen ağladığın zaman biz bir şey yapamıyoruz. Yani herkeste korkunç iz bıraktı. Ben İstanbul'u tırnak kadar sevmiyorum. Ekonomik anlamda rahat olsam 5 dakika durmam, kendi topraklarımı seviyorum. Ama işte bazı şartlar bizi buralara getirdi bıraktı. Böyle de devam ediyor.

Psikolojik Destek

Biz bütün aile profesyonel anlamda psikolojik destek aldık. Ben çok ağır geçirdim o depresyonu. Annem de, kız kardeşlerim de tedavi gördü. Öyle anlar vardır ki hiç gözünüzün önünden gitmez. İşte babama su döktürme işini kim yaptırdıysa ben o anı hatırlıyorum. Çok da uzun süre, yaklaşık 7-8 ay boyunca ilaçlı

tedavi gördüm. Annem ve kız kardeşlerim de gördü. O olmadan olur muydu, zannetmiyorum olmazdı. Çünkü gerçekten çok yoğun şeyler yaşadık. Hani herkesin babası ölebilir, bu değil ama en yakınlarınız, en çok güvendiğiniz insanlar sizi yavaş yavaş terk ettiğinde ölüm o zaman başlıyor. Benim babam öldü, çocuktum o zaman, 5 ay sonra başka arkadaşımın babası öldü. O zaman kendi kendinize "Ha bak bu da ölmüş!" deyip teselli ediyorsunuz ama sizin sevdikleriniz sizi terk etmeye başladığı zaman işte o korkunç oluyor. Dışarıdaki insanlar içeridekilerinden çok şey yaşadı. İçeridekiler samimi söylüyorum şanslıydı. Niye? Sabah, açlık grevi yapmıyorsa, yemeği geliyordu, yemeği gelmiyorsa bir ekmek veriyorlardı. Hayatlarını idame ettiriyorlardı. Ama dışarıdaki öyle değildi, dışarıdakine bugün sokağa çıkmak yasak, kardeşim niye yasak, yasak işte! Böyle bir şey olur mu? Ben şunu çok iyi hatırlıyorum, köyde kaç tane yaşlı adamı suyun içine yatırıyor. İşte yağmur yağıyorsa yat. Kardeşim bu insanları neden yatırıyorsun? Zevkine yatırıyor. İçeride kalanlar belki özgürlüklerinden tutsak olabilirler ona saygı duyarım ama dışarıda hem anneler hem babalar hem çocuklar daha çok şey yaşadılar. Yani travmanın daha büyüğünü dışarıdakiler yaşadı, hem maddi hem manevi olarak.

Bugünden Bakınca...

Çocuklarım bu süreçle büyüdü. Kendileri de dedeleri hakkında okuyorlar, araştırıyorlar ama benim yaşadıklarımı onlar yaşamasın istiyorum. Herhalde benim yaşadıklarımdan dolayı, babasını kaybetme korkusu var kızımda. O yüzden kesinlikle beni o tür olayların içinde görmek istemiyor. Aslında bu bizim evimizde her gün konuşulur. 22 yıl oldu evlendiğimiz, mutlaka her gün gündeme gelir. Çocuklar onun içinde büyüdü. Anlatıyorum, "Böyle bir dedeniz var sizin. Böyle bir adam, yaşamış. Ölmemiş, öldürülmüş. Bunu bilin. İleride biz oluruz olmayız... Bir gün size de bir şeyler sorulur. Bak sen de bunun torunuydun" diyorum.

Tamam, mücadele edelim ama ben şunu görüyorum ki artık bu milletten bir şey olmaz, bu halktan bir şey olmaz. Bu halk kim daha güçlüyse hep ondan yana olmuş. Halk şu anda %50 kime oyu veriyorsa bırakın öyle yaşasın. Bu halk böyle yaşamak istiyor.

Eğer demokrasiye inanıyorsan, demokrasi böyle bir şey. Diyor ki ben bununla yaşayacağım, ben bununla huzurluyum. Ona saygı duyacaksın, bırak yaşasın. Tonlarca insanı kaybetmişiz bu insanlar daha eşit şartlarda yaşasınlar diye, tonlarca insanı... Şimdi hiçbirisini anmıyor ki halk. Onun için çocuklar biraz daha uzak kalsın istiyorum.

Hayat zor geçti. 1980'den 1993 yılına kadar amcamla görüşmedim. Bir amcam Giresun'daydı. Birisi Artvin'deydi. Biz 1983'te buraya geldik, amcam Giresun'da kaldı. Daha sonra işte bu şehirde toplanmış olsak bile birçok tanıdığımızla görüşemiyoruz. Ayda bir cenazede, düğünde buluştuk, öyle oldu. Yani zaten kapitalist sistem böyle dağıtıyor insanları. Dayanışmayı da, üretimi de ortadan kaldırıyor. Öyle zannediyorum ki, biz de toplum olarak böyle bir şeye çanak tutuyoruz. Ya da bizim de hoşumuza gidiyor ayrılmak, ayrı durmak. Ama böyle yavaş yavaş kopuyoruz. Bunun bir durması olur ama nerede durur, onu biz görür müyüz göremez miyiz, onu ben bilemiyorum. Bu verilen bedellerin bir şekilde karşılığının olması lazım. Şu haliyle de çok umutlu görünmüyor. Ama bizim gibi o dönemi yaşayanlar bir daha o döneme geri dönmek istemeyeceklerdir. Benim sülalem de o dönemi çok ağır yaşadı. Amcam vuruldu, babam işkencede öldürüldü, Fahamettin ağabeyim idamla yargılandı, diğer amcamın çocuğu 3.5 sene yattı.

Ne oldu biliyor musun, olan ölenlere oldu. Yani böyle ölüp gittiler. Ben öyle düşünüyorum.

İnsanlar umutla yaşar. Geleceğe dair umutlarım var. Yeni nesil bizden daha iyi şeyler görecek, iyi şeyler yapacak gibi düşünüyorum. Belki bu gençlik bir daha 1970'lerle toparlanır, ayaklanırsa ayaklanır ama 1980'i örnek alacaklarını sanmıyorum. Sanki o devrimci ruh 1970'lerde daha iyiydi. Bugün yine meydanlara çıkıyor ve Mahir, Hüseyin, Ulaş diye bağırıyorsan, 1980'de böyle adamlar yetiştirememişiz, ondan kaynaklanıyor. Bu saltanata belki de ODTÜ'deki o çocuklar engel olacak gibi geliyor.

12 Eylül Davası

Bu dava bir formalite. Erdoğan, soldan çok iyi oy aldı. Bu saatten sonra Kenan Evren'i yargılamak bir şeyi değiştirir mi bu ülkede? Bence değiştirmez. Niye değiştirmez? Mesela mahkeme

dava açtığı zaman, bankadaki hesaplarına el koyar. Şimdi avukatlar bunu istiyor, mahkeme reddediyor. Benim için bitmiştir. Neymiş efendim 12 Eylül'ü yargılıyoruz. Bence boş bir iş. Anayasa Mahkemesi'ne dava açtılar, bu mahkemeler Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya'yı yargılayamaz diye. Anayasa Mahkemesi de diyecek ki: hayır kardeşim siz bunları yargılayamazsınız. Bu işi de böylece kapatacaklar. Şu anki konjonktürde siyasi zeminin sürekli yer değiştirmesinden dolayı beklemekte fayda olacağını düşünüyorum.

İkinci Bölüm

Anneler, Babalar, Kardeşler, Eşler

Ne kötüdür insanın aklıyla yüreği arasında çaresiz kalması
Ne kötüdür an kadar yakın, bir asır kadar uzak olması
Ve bilir misin ne acıdır insanın bildiğini anlatamaması
"Ben" deyip susması, "sen" deyip ağlamaklı kalması...

Nâzım Hikmet

"Vardım, Ayağımı Pencereden Atarken 'Dur' Dedim. Pamuk'a Kim Bakacak?"

Akkız Yıldız[*]

Kızım Pamuk Yıldız darbeden bir ay sonra gözaltına alındı. Dev-Yol örgütü üyesi olmak iddiasıyla tutuklanarak DAL'a götürüldü, ardından Mamak Cezaevi'nde 6 yıl 7 ay yattı. İdamla yargılanıyordu ama mahkeme 15 yıl ceza verdi. 15 yılın karşılığı olarak 6 yıl yatılıyordu infaz yasasına göre. 6 yılı da yatmıştı zaten. Yani tahliyesi geldiği halde tahliye etmediler, 7 ay daha gerekçesiz yatırdılar. Babası koç almıştı gelince keseceğim diye. Koç ağlardı, ben ağlardım bahçede. O melerdi, ben melerdim. Pamuk gelmeyince koçu başkasına sattık.

Kızım çıktıktan sonra dava lehine bozuldu. Devrimci Yol örgütü üyeliğinden 5 yıl alması gerekiyordu. 5 yılın karşılığı da infaz

* 75 yaşında. Ev kadını. 3 çocuğu var. Gözaltına alınan kızı Pamuk 17 yaşındaydı.

yasasına göre 2 yıl 8 aydı. Pamuk, fazladan yattığı 4 yıl 7 ay için devlete tazminat davası açtı. Devlet de dedi ki: Cezaevindeki tavırlarından dolayı senin infazın yanmış. Yani dışarıda olması gereken sürede cezaevinde tutuluyor ve tavrını beğenmiyorlar. 5 yıla 5 yıl yatırdılar. 1 yıl 7 aya tazminat verdiler. Dava 1982'de açılmıştı, Yargıtay aşaması derken, 1990-1991'de bitti. Küçük bir davaydı, Akdere Devrimci Yol Davası. 10 yıl sürdü.

Darbeden Önceki Hayat

Akdere, Mamak'ta yaşıyorduk. Pamuk ve küçük oğlum okula gidiyordu. Pamuk aranıyordu o dönem. Büyük oğlum askerdeydi. Askerden izinli geldiği sırada onu ve babasını Emniyet'e götürdüler.

Darbeden önce herkesle iyiydik. Eskiden ayrı gayrımız yoktu. Aynı mahallede herkes birbirini desteklerdi. Sonra evlerimiz kurşunlanmaya başladı. Yerlerde yatıyorduk hepimiz camlarımız kurşunlanacak diye. Yani o kadar kötüydü ortam. Ya sağcı olmak zorundaydın ya da solcu. Mahallene uyum sağlayacaktın. Mahallede sağcılar çok azdı. Tuzluçayır'a Küçük Moskova diyorlardı. Abidinpaşa'ya inemiyorduk mesela. Gelirken sağcılar halk otobüslerini kurşunluyorlardı.

Biz solcuyduk. CHP'yi destekliyorduk, soldan da haberimiz yoktu ya... Dedem 12 sene askerlik yapmış. Nerede kaldığını da bilmiyorduk zaten. Ama CHP geldikten sonra millete azıcık özgürlük vermişti ya, ebem bana da derdi ki çocukken: Ben oyumu CHP'ye veriyorum sen de CHP'ye vereceksin ömür boyu. Ebem yani babaannem, hepimiz desteklerdik. Eşim desteklemezdi CHP'yi. CHP'ye de hiç oy vermedi. Mustafa Timisi'nin Birlik Partisi'ni desteklerdi. Atatürk'e de küfrederdi. Biz Alevi'yiz, Alevilerin hepsi sola verirdi zaten.

Ben 45 yaşındaydım ve hayatımda ne akrabalarımdan ne çevremden kimseyi cezaevinde görmemiştim. Ne öyle jandarmanın kapının önüne geldiğine şahit olmuşum, ne de polisin. Çocuklarım asker gördüklerinde peşi sıra koşarlardı, asker ağabeyi gelmiş diye. Polise de öyle. Yani bilmiyorlardı ne olduğunu, anlamıyorlardı demek ki. Hiçbirimiz anlamıyorduk daha doğrusu. İlk defa o zaman gördüm ve anladım ben. Ama şimdi nefret ediyorum polisten de askerden de. Gerçekten de askerle polisin hiç vicdanı

yok, merhameti yok. Bir onların eline düşme yoksa... Benim kızım da karıncayı incitmeyen bir kızdır diye düşünüyordum. Gerçekten de öyleydi. Küçükken sağlıklı bakamadım, biraz hastaydı. Onun için hep gözüm üzerindeydi. Ama bir baktım ki kızım devrimci olmuş. Aranıyor.

Pamuk'u Alıyorlar

Pamuk eve gelmiyor. Alındığı gün de erkek kardeşimin oğlu bizde kalmıştı. Ona "Pamuk sizde mi?" diye sordum. "Yok hala, bize gelmedi!" dedi. O akşam polisler bizim evi bastı. "Akrabalarından birinin evine bizi götür" dediler. Eşim, Pamuk, dayısında değil nasılsa diye polisleri onlara götürmüştü. Bir de bakmış ki, Pamuk orada yatıyor. Kızımla beraber kardeşimi de götürdüler. Kardeşim dünyaların en iyisi diyorum ben. Kardeşler kötü olmaz ama... Gerçekten bambaşka bir insandır. 40 gün de dayısı yattı.

Kızımı oradan aldılar DAL'a götürdüler. Ben de peşi sıra gittim. 17 gün orada kalmış. Emin Değer avukatımız oldu. Emin Değer'e vardım. Böyle böyle dedim, kızım tutuklandı ama ben cezaevinin nasıl olduğunu bilmiyorum, nerede olduğunu bile bilmiyorum. Zaten DAL'da görüşme olayı yok. Dolayısıyla Pamuk'u göremiyorum. Bir de nüfus kâğıdımda evlilik soyadım yokmuş. Babamın soyadını taşıyormuşum. Evli görünüyormuşum ama Pamuk'la soyadımız tutmuyor. Bir ay sonra Mamak Cezevi'ne geçince, soyadınız tutmuyor diye görüştürmediler, nüfus kâğıdı çıkarttırdım da ondan sonra görebildim. Kardeşimle soyadım tuttuğu için Mamak'ta görüştüm ama kızımı göstermediler.

Kızım ilk önce 17 gün DAL'da kaldı. 6 kişiyi öldürmekle suçlanıyor. Bu cinayetleri üzerine yıkıyorlar ama işin içinden de çıkamıyorlar. Bu sefer sürekli savcılığa çıkartıyorlar. Savcı herhalde tekrar Emniyet'e götürülmesini istiyor. Ondan sonra Emniyet'e götürüyorlar. Yok işte öyle olmamış şöyle olmuş, başka biri yakalanıyor başka bir ifade veriyor. Onların planına uyacak şekilde iddiayı bir temele oturtmak için sürekli gidip geliyor. Mamak'tan Emniyet'e altı kez götürülüp getirildi. Kızımın suçlandığı, mahalleden götürdüklerinde kabul ettirdikleri ifadelerde 6 tane cinayet var ama bunlardan 5 adam ölmemiş. Yani 5 ölü yok.

Bakkalımız vardı, polisler bakkala gelip müşterilere ellerindeki fotoğrafı göstererek "Bunu tanıyor musun?" diye soruyor-

lar. Bazıları, hem de muhitin adamları, tanıyorum demişler. Bir sürü yaşlı başlı, mahalleden insanları, yüzlerce kişiyi toplamışlar, işkenceyle ifadeleri kabul ettirmişler... İşte Pamuk, verilen bu ifadelerdeki suçlardan yargılandı. Diğerlerine kabul ettirdikleri ifadeyi, Pamuk da kabul etmiş işkenceler sonucunda. Yine de olayı delillendirecekleri hiçbir şey çıkmıyor tabii. MHP'li bir sürü faşist tanık geliyor, savcıya gösteriyorlar bizimkileri. Savcılığa teşhis için tutukluları götürdüklerinde, tanıklarla devrimcileri salonda önce karşılıklı oturtuyorlarmış, sonra tanıklar yakalanan devrimcileri teşhis edereken şaşırmasınlar diye kimin adı ne, bilsinler diye isimlerini okuyarak tek tek çağırıyorlarmış. Bunları mahkemelerden öğrendik hep. İsimlerini okuyorlar ki, ona göre gelsin. Sağcılar mahkemeye geliyorlar, dinliyorlar, kime hangi suçu yıkmışlar öğreniyor, sonra gelip teşhis ediyorlar ama o kadar yalandan ifadeler veriyorlar ki, inandırıcılığı olmuyor. Kadın diyor ki "Ben bu kızı şurada gördüm. Geceleyin gördüm, iki kolunda 2 otomatik vardı, her tarafı silah doluydu". Pamuk'un avukatı soruyor: "Bu olduğunu nasıl bildin?" diye. "Silahların tangırtısından anladım" diyor. Öncesinde pencerem kapalı, açamıyorum diyor ama tangırtısından anladım diyor. Bunları sonradan Pamuk anlatıyor.

Emniyet'te mezhebin nedir diye soruyorlarmış. Gerçi orada, "Haydi bunlar komünist kızılbaş sizin ne işiniz var?" diye en çok Sünniler dayak yiyormuş. İslam'ın şartlarını soruyorlarmış, bilemeyenleri dövüyorlamış. Orada Türk müsünüz Kürt müsünüz diye soruyorlarmış. Zaten Kürtçe konuşmak yasaktı. Ailesi Kürt olan biri hiçbir şey yapamazdı. Kürt bir tutuklunun annesi gelmiş mesela, hiç Türkçe bilmiyor. Ankara'daki solcu Kürtlerin hepsini şu ya da bu şekilde tutukladılar bu arada.

En son DAL'a götürdüklerinde, kızımı sordum, "İşte şurada" dedi bir polis. Baktım, gösterdiği yerde sadece hurda yığını var. Emniyet'in arkasında bir yer, her yer eşya dolu. Pamuk, Pamuk diye bağırıp arıyorum. (ağlıyor) Mutfak taşı gibi taştan beton atmışlar, iki kız o taşın üzerinde oturuyor. "Pamuk'u gördünüz mü?" dedim, birinin yakasından tuttum silkeledim. Sanki taş olmuşlardı ikisi de. Ağızlarından tek bir kelime alamadım. Onlar da Emniyet'teymiş. O kızlar gözümün önünden hiç gitmiyor. Gerçekten, düşmanımın çocuğunu bile oralara düşürmesin. Çocuklarımız kötü niyetli değildi ama devlete güç yetmiyor derlerdi de inanmıyordum. Meğer gerçekten yetmiyormuş.

Yine de Pamuk gitti, ben de gittim Emniyet'e. Akşama kadar kapılarda bekledim. Evden bir şeyler alıp götürürdüm. "Vermezsiniz biliyorum ama elimden alın, ben verdim sayarım, eve götürmeyeyim" derdim. Analık o kadar zormuş ki, insan başına gelmeyince hiç bilmiyormuş. (ağlıyor)

Çorum'un Çukurlu köyünden Satılmış Şahin Dokuyucu adındaki bir çocuğu DAL'ın altıncı kattaki penceresinden aşağıya atmışlar. İntihar etti diyorlar. Bir gün dedim ki, ben de kendimi atayım buradan. Ne buralarda sürünüp duruyorum. Vardım, ayağımı pencereden atarken "dur" dedim, Pamuk'a kim bakacak, aklın başına gelsin. Atamadım, insanın canı da kıymetli oluyor galiba. Bir de ben olmazsam Pamuk'u kim arar sorar, ölmek istediğim her an onun için yaşamalıyım diye düşündüm.

Mamak Günleri

Akdere'de bir gecekonduda oturuyoruz. Benimle cezaevine gelecek kimse yok. Gelin "Bunlara mı hizmet edeceğim?" dedi, oğlumla birlikte ayrı eve çıktılar. Zorla tutamıyorsun. Cezaevine ya ben gideceğim ya da babası. Ben düştüm Pamuk'un peşine. Benim okumuşluğum yok. Her şeyi yazamıyorum, kafam karışıyor. Unutuyorum... Bir de eve geri gelince sürekli eşimle kavga ediyorduk.

Her hafta Mamak'a gidiyordum, görüş olsun olmasın. Çünkü harçlığını ve eşyasını gönderiyordum içeri en azından. Sabah kalkıyordum, erkenden gidiyordum. Sıraya giriyordum, eşyalar kontrolden geçiyordu.

Arıyorlardı, tek tek. Para veriyorsan onu yazıyorlardı. Soba yakıyorlardı askerlerin durduğu yerde. Biz varınca su döküyorlardı, kapatıyorlardı, üşüyelim diye. Ama laf söyletmiyorlardı. Bir de yalnızca soyadı tutanlara görüş izni veriyorlardı.

Anası babası Ankara'da olmayan kızlar vardı. Onların çamaşırını da getirip yıkıyordum Pamuk'un çamaşırlarıyla beraber. Her hafta çamaşırları götürmek zorundaydım. Suyumuz da yoktu. Ondan bundan su topluyordum, elimde yıkıyordum ve götürüyordum. Sonradan üzüntüden mi neden bilmiyorum, sinir sıkışması oldu, elim çalışmamaya başladı. Ameliyat oldum, elimi kullanamıyorum. Bir seferinde Pamuk, kardeşiyle çamaşır göndermiş, gelin yıkamadan geri göndermiş. Bir de tabii askerler, götürdüğümüz çamaşırları ayaklarının altında çiğneyip öyle

veriyorlarmış çocuklara. Ben çamaşırların üzerine kolonya döküyordum. Bu sefer de sen uyuşturucu döküyorsun diye bana da kızıyordu askerler.

Mamak'ta kafesleri görüyorduk önceleri. Sonradan bizi başka bir yerden içeri almaya başladılar. Onlar daha çok acı veriyordu. Hepsini dolduruyorlardı kafese, demirin içine. Kuru yerde oturuyorlardı. Kesinlikle kafalarını kaldıramıyorlardı, imkânı yok bakamıyorlardı. Gerçekten çocukların beti benzi kül gibi, aç susuz, o betonun üzerinde oturuyorlardı. Hiç kıpırdamadan, imkânı mı var ki kıpırdasın da sana baksın...

Kızım Mamak'a nasıl dayandı, onu bilmiyorum işte. 7 sefer öldü haberi geldi. Romatizma geçirmişti küçükken, ondan dolayı kalp hastasıydı. Sürekli görüşlerini yasaklarlardı. Önceleri bir ay görüştürüyorlarsa, iki ay görüştürmezlerdi. Kurallara uymuyor diyorlardı. Açlık grevinden sonra düzelecek diye beklerken her şey yeniden başladı. Kesintisiz bir yıldan fazla görüştürmedikleri oldu. Öldü diye haberleri geliyordu, başka türlü haber alamıyoruz. Bir gün bir hemşerim "Ondan umudunu kes gayrı, oradan sağ çıkmaz, öldürürler, yok say!" dedi, çok zoruma gitti, bir daha konuşmadım onunla. Gerçekten, ben 7 sene kapı kitlemedim, ha geldi ha gelecek diye. Hep kapının önünde bekledim. Belki bırakırlar diye.

Açlık Grevleri

Pamuk 17 gün açlık grevine girmiş. Hastalanmış, hastaneye, Gülhane'ye götürmüşler. Ben, başka bir hastaneye gittim, burada yok dediler. Gülhane'de dediler. Gülhane'ye vardım, Pamuk'u ve arkadaşlarını çıkartıyorlarmış, cezaevine geri götürüyorlarmış. Yalvardım, yakardım peşi sıra, görüştürmediler.

Cebimde şeker götürdüm de onu bile almadı, grevdeyim diye.

Polis Bizi İzliyor

Polis yıllarca kapımızın önünde çadır kurdu, oturdu bahçemizde. Küçük oğlum, ufaktı, 8-9 yaşında, onu yanlarına alıp götürüyorlardı, bilgi verecek diye. Polis bir tek Pamuk'a zarar vermedi. Bütün hepimizi mahvetti. Bakkala gelip oturuyorlardı. Gel seni gezdireyim diye alıp götürüyordu çocuğu. Ağzından laf almak için gezdirmeye götürüyorlardı. Sen şöyle akıllısın, sen

böyle akıllısın, sen çok güzelsin, senin her şeye aklın eriyor falan diye sıkıştırıyorlardı. Geri geliyorlardı yine oturuyorlardı. Bahçede masa kurdular. Orada yiyip içiyorlardı. İşte şunu verin, bunu verin, acıktık, yemek yiyeceğiz... Sonra eşim dedi ki: "Benim bir kızım var içeride, devlet neyse verdi cezasını, siz daha benden ne istiyorsunuz?" Meğerse geleni gideni, bakkala giren çıkanı takip ederlermiş. Birçok insan takip ederler diye zaten gelemiyordu korkusundan.

Eşimle Tartışıyoruz

Biz 27 sene bakkallık yaptık. Şimdiki gibi kapının önüne gelmiyor mallar, sırtta taşınıyor her şey. Yalnız hiçbir iş görülmüyor tabii, hep eşimin yanında durmam gerekiyor. Kızım cezaevine düşünce eşim ve ben çocukları ayırt etmeye başladık. O büyük oğlumu aldı, oğlum bir süre sonra evlendi gitti. Ben kızımı aldım yanıma. Kızımın peşi sıra gittim, eşim de benim inadıma oğluna yardım etmeye başladı. Hesap et yani, evlat ayırt edilir mi? Ama işte bilmediğimizden, başımıza daha önce böyle bir iş gelmediğinden...

Pamuk Yıldız ailesiyle birlikte

Pamuk içeri girince bir anda yalnız kaldık. Bütün akrabalarım benden vazgeçtiler. Pamuk suçlu görününce herkes soğudu tabii. Çünkü korkuyorlardı. Eşim dayanamıyorum diye gelmiyordu cezaevine. Hem de birimiz gitsek birimiz kalmak zorundaydık bakkalda. Ben gittim. Sonra bir sene görüş yasağı oldu. Bir sene boyunca görüştürmediler, yasak koydular. Eşim huysuz bir insandı, sevgi ile konuşacak biri değildi. Çocuklarına bile sevgi ile yaklaşmadı hiçbir zaman. Eşim dedi ki sen herhalde anlamıyorsun ne olduğunu, ben gideyim, sorunları neyse ben anlayayım dedi. Oraya varmış, görüş yok tabii. Para veriyor kızıma versinler diye. O esnada çocuklarımızı gösterin bize demiş. "Suçu neyse biz de anlayalım, yıllardır kadın tutuklular kurallara uymuyorlar diye görüş yasağı koyuyorsunuz, ne yapmış bunlar?" diye sorarken arkasından bir cop vurmuşlar boynuna. Orada ağzından burnundan kan gelmiş. Oturtturmuşlar, elini yüzünü yıkamışlar. Geri dönüp demiş ki askere: "Oğlum ben buraya gelecek kadar para buldum, senin belki paran bile olmayacak, ne için vuruyorsun, sen de bizim gibi fakirsin". İşte o zaman omuriliği zedelenmiş.

Eşimle tartışmalar yaşıyorduk. Sevmiyordu evde yalnız durmayı. Bir de sefil oluyordu, yardımcısı yoktu. Onun için kızıyordu sen hep kızına gidiyorsun ben hep yalnız kalıyorum, beni düşünmüyorsun diye. O da haklıydı kendi çapında. Ben de tabii o zaman şimdiki kadar olgun değilim. Eşimin kazancını harcıyorum tabii. O zaman oğlum, "Sen hep kızına harcarsan ben bu evde durmam. Beni düşünmüyorsun!" dedi ve gitti. Gidince, adam tamamen yalnız kaldı. Bakkala mal almak için Samanpazarı'na giderdi, sırtında taşırdı. Acıkıyordu, terliyordu, yoruluyordu. Geliyordu evde kimse yok. Nasıl bağırmasın? Düşünüyorum şimdi, ona da hak veriyorum. Ama o zaman öyle düşünmüyordum gerçekten. Hep kavga ediyorduk. Ya diyordum, ben olmasaydım kardeşi ve babası bakmayacak mıydı acaba Pamuk'a?

Bir keresinde eşim beni kapıya koydu kış günü. Çocuk içeride ağlıyor, almıyor içeri. Kapıyı kilitledi. Üstümde bir giyecek yok. İçerde kaynana, kayınbaba, kaynım ve eltim var. Onlar da diyor ki iyi olsa kapıya koymazdı. Bildikleri halde yine de öyle diyorlar. İşte ondan astım hastalağına yakalandım. Bu sefer yokuşları çıkamadım, daha kötü oldum.

Ailelerin Dayanışması

Cezaevine gidip gelirken gördüm ki benim gibi dertliler çokmuş orada. Onlarla az çok diyalog kurmaya, birbirimizi teselli etmeye başladık. Diğer aileler olmasaydı insan delirirdi orada. Gerçekten. Hepsinin acısı bir oldu. Hepsinin çocukları aynı nedenden orada olduğu için birbirimize çok yardımcı olduk. Nereye gittiysek beraber gittik onlarla. Hiç bilmediğim arkadaşlarım oldu. İşte o arkadaşlar olmasaydı nasıl dayanabilirdim bilmiyorum.

Kızım içeri girinceye kadar siyaset nedir bilmiyordum ki. Şimdi diyorum ki, hayat siyasete bağlıymış meğer. Pazara gidiyorum siyaset, ekmek almaya gidiyorum yine siyaset... Gerçekten ben bunları hiç anlamamıştım o zaman. Bana arkadaşlarım öğretti. Orada yaşayanlar, bilenler... İçeridekilerin en küçüğü Pamuk'tu. Ötekiler üniversite öğrencileriydi, doktordu... Hepsi bilinçli kişilerdi. Devletin ne olduğunu onlar bana anlattı.

Aileler olarak Emniyet'in önünde oturduk, Başbakanlığın önünde oturduk. Ne bileyim Cindoruk'un kapısında bile bekledik. Yani beklemediğimiz yer yoktu. Kızılay'da şimdi başkaları oturuyormuş. Biz çok oturduk Kızılay'da, Güven Park'ta. Orada buluşuyorduk. Bir kadın vardı, Suna Tural. Eski CHP'den milletvekiliymiş kendisi. Onun yanına çok gittik illa bize yardım et diye. O da yardımcı olmak için elinden geleni yaptı.

Sıkıyönetim başkanı varmış. Suna Tural dedi ki bana, ona git, olanı anlat. Oraya varınca adam hemen kızdı bana. Dedim ki, kızım kalp hastası, 17 yaşında, liseye gidiyordu. "Kızın 7 kişiyi öldürmüş. Suçsuz diye burada gelip bana mı ağlıyorsun?" dedi. "Önceden çocuğunuza sahip olsaydınız" dedi. Dersimizi aldık geri geldik.

Ailelerimiz ve avukatlarımız çok destek oldu. Onlar da çok saldırıya uğradılar o zaman. Emin Değer ve Şenal Saruhan çok yardımcı oldular. Onlardan alıyordum hep haberleri.

Kızım Çıkıyor

Çıktığı günü çok iyi hatırlıyorum, ben gittim getirdim Mamak'tan. 25 yaşına gelmişti ama küçücük bir çocuktu. 30-35 kilo falan. O kadar çökmüştü ki, kemikleri çıkmıştı, yüzünün kemikleri. Hiç kıyafeti yoktu, bir gün alışverişe gittik, Samanpazarı'nda gezerken oturdu ağladı. "Anne ben yürüyemiyorum, eve gidelim"

dedi. Hiçbir şey almadan geri geldik. Merdivenden çıkamadı. Tabii gücü yok. Kaç zamandır gezmemiş hiçbir yeri.

Doktorlar hemen kalp ameliyatı yapılması lazım dediler. Hiçbirimizin sigortası yok. Ameliyatın da yapılması lazım. Pamuk, hasta hasta bir yerde çalışmaya başladı. Hiç değilse 4 ay 5 ay çalışırsam sigortalı olurum dedi. Orada da çok kötü günler geçirdi. Burnu kanıyordu, tansiyonu yükseliyordu. İşte 6 ay çalıştı. Romatizması cezaevindeki kötü şartlar yüzünden ilerlemiş. Vitaminsiz kalmış. Kalp hastası olunca biraz korunmalı olacaksın. Olmuyor. Adam dövüyor, dışarıya atıyor, tabutluğa götürüyor. Onlar hızlandırmış kalbi. 40 yaşına kadar normal bir şekilde idare edebilecekken, çıkınca ameliyat olmak zorunda kaldı. Çıktıktan sonra dişleri döküldü, ayaklarından rahatsızlandı, yürüyemedi, yıllarca yattı. Ellerine, bileklerine vurula vurula sinirleri hep hasar görmüş. Yani işte buna çok şükür diyoruz. Şimdi ayakta duruyoruz işte ikimiz de. 7 sene yatıyor. 7 senede bir gün dayak yemeden günleri geçmiyor, bir gün olsun. Nasıl dayanıyorlar, gençlikten mi dayanıyor? Orada birbirlerine güç mü veriyorlar ne yapıyorlar, gerçekten düşünürsen... Şimdi elimi kaldırsam sinirden çatlar.

Pamuk'u ameliyata götürüyorlardı. Çıkarken baktım ki ağzında tampon gibi bir şey var, ölmüş gibiydi, onu öyle görünce bayılmışım. Beni de aldılar götürdüler. Yoğun bakımda yattım akşama kadar. Bir daha gidemedim tabii yoğun bakımdayken. Arkadaşları çok destek oldular. Bir süre bizimle yaşadı, sonra babası ile anlaşamadığı için yine iş aramaya çıktı hasta hasta. İnşaat Mühendisleri Odası'nda çalıştı. Çalıştıktan 9 sene sonra sendikaya kayıtlı oldukları için Pamuk'la beraber arkadaşlarının hepsini attılar işten. Çok morali bozulmuştu. Hollanda'ya gitti, 3 sene orada kaldı. İş bulamamış, sonra geri geldi. Geri geldi ama kendisi rahatsız. Ömür boyu kan tahlili yaptırması gerekiyor. Aldığım maaş 100 liraydı. Pamuk'un hastalığına mı bakalım, geçinelim mi? Pamuk'un da içinde bulunduğu dostluk vakfı, sigortasının geri kalanını yatırdı ve emekli oldu da rahata erdik. Eskiden çok zorluk çektik. Biz Bağkur'luyduk. Rahmetli emekli olduktan sonra 8 ay para yatırdı da ondan sonra bize cüzdan verdiler. O zaman bakkalımız çalışıyordu, daha eşim emekli olmamıştı. Onun için sigortamız yoktu. Ona buna yalvara yakara hastaneye gidiyorduk işte.

Pamuk çıktıktan sonra liseyi bitirdi. Üniversite sınavlarına girdi. Açıköğretime yazıldı ama yapamadı, sınavlara gidemedi.

Hastalık dönemine denk geldi. Bir kez gitti sınava, tansiyonu çıkmış, burnu kanamış, yarıda çıkmak zorunda kalmış. Bir de zaten kamu hizmetlerinden men cezası vardı. Bitirse bile kamuya giremeyeceği için devam etmedi.

Pamuk içeri girdiğinde küçük oğlum ilkokulu bitirmişti. Her gittiğim yere okuldan fırsat buldukça onunla gittim. Küçükle ben düştük Pamuk'un peşine. Küçük oğlum ziyarete gidemediği zaman her hafta mektup yazdı, bana çok yardımcı oldu. Pamuk çıktığında lise sondaydı. 1989-1990 yılı gibi üniversite sınavlarına girdi. ODTÜ'yü kazandı, hazırlıktaydı. Orada öğrenci derneğine girdi. Sonuç olarak küçük oğlum da cezaevi kapılarında büyüdüğü için politik birisiydi. 1989-1990 yılında herhalde oğlumun bir arkadaşını alıyor jandarma. Örgüt üyeliği suçunu işkence ile yüklüyorlar üzerine. Çocuk kendini asmaya kalkıyor. Sonra tanıdığı bütün arkadaşlarının da adını veriyor. Polisler geldiler, evi aradılar. Pamuk'un yazdığı defteri, kitapları alıp götürdüler. Pamuk önceden yatmış diye götürmek istediler, vermedim. O hasta, dedim. Pamuk'un yazdığı, götürdükleri defterlerdekileri okuyup okuyup aynılarını yapmışlar oğluma. 17 gün işkence yapmışlar. Pamuk'tan daha fazla işkence görmüş. O da geri geldiğinde delirmiş gibiydi. Sonra okuldan atıldı. Çünkü hazırlıktaydı, muafiyet sınavlarına giremedi. Psikolojik olarak çok kötü oldu. Almanya'da arkadaşları aracılığıyla Bremen Üniversitesi'ne kaydını yaptırdı. Öğrenci olarak gitti, felsefe okudu, bir daha da gelmedi. Oğlum diye demiyorum derya gibi bir çocuktu.

Babanın Sağlığı

Pamuk çıktıktan 3 yıl sonra eşim hasta oldu. Önce hastalığını anlamadık, eline ne alırsa düşürmeye başlayınca anladık. 7 sene elleri hiç tutmadı, yediği darbeden omurilik zedelenmiş dediler, ameliyat oldu ama iyi olmadı. Hep Mamak'ta boynumun köküne asker copla vurdu, burnum kanadı ondan oldu derdi. Kas erimesi hastalığına yakalandı. Yemeğini ben yedirdim. Kollarını kaldırıp bırakıyorsun düşüyor. Dünyada tedavisi olmayan bir hastalıkmış. Yapacak hiçbir şey yok dedi doktorlar. Sonra Ankara Hastanesi'nde ameliyat ettirdik, hastalık ayağına biraz geç insin diye. Bir sene sonra ayaklara da inince tamamen yürümeyi kesti. 3 sene boyunca yatağa bağlı kaldı. Bir de prostatı vardı. Sonda

ile idare etti. Bir parmağım oynasa da derdi, şu tevizyonu değiştirsem. Hesap et, bir parmağı... Yıllarca hiç yatmadan oturdum başında. (ağlıyor) Ben iyi olacağım diyordu, öyle umut doluydu yani. Hiç umutsuz olmadı. Kızım hasta çıktı, kalp ameliyatı oldu, babası yatağa düştü. Hangisine yanacağını bilmiyorsun. O zaman kendi sağlığını unutuyorsun, hiç aklına gelmiyor. Gerçekten, önceden de sağlıklı değildim ama hep kendimi erteledim. Babasının hastalığına düştük zaten. Ankara iyi gelmeyecek Antalya'ya gidelim dedi, oraya gittik. Kapısı, penceresi olmayan viran gibi bir eve girdik. Kapının önünü düzlemesen olmuyor, badana yapmasan olmuyor, orada yaşıyorsun. Hastaya mı bakarsın, ona mı bakarsın? Arabaya inip binemiyorsun. En son ayakları da tutmayınca Ankara'ya geri geldik. Bu sefer de bizim evde oturan büyük oğlum, ben evi geri vermem dedi. Oğluna da üzülüyorsun tabii. 3 tane çocuğu var. Kirayı veremiyorum diyor, ben nereye gideceğim diyor. Bir de onu düşünmek zorunda kalıyorsun.

Ondan sonra ben de hasta oldum. Baş ağrısından duramıyordum. Dediler ki, tümör var başında. Seneler sonra geçince iyi huylusu, bunu böyle çekersin ölene kadar dediler. Eline koluna bir zarar vermiyor nasılsa diye avuttular beni.

Baba-kız konuşmuyorlardı pek. Eşim sevgi nedir bilmiyordu. Pamuk'un mücadelesini de onaylamıyordu. Her şeye karşıydı zaten. Agresifti, beni döver her şeyden kavga çıkarırdı. Kolu bacağı tutmadığı zamanlarda ayaklarını yıkardım yüzüme tükürürdü. Pamuk çıktıktan sonra yaptığım yemeği beğenmedi kömürlüğe kilitledi beni. Ondan sonra Pamuk, boşanacaksınız diye tutturdu ama iş güç yok, boşanamadık. Çok tersti yani. Bu süreçte bir de ailenin erkekleriyle uğraştım. Çünkü eşim çok huysuzdu. Benim ömrüm hep çileyle geçti. Gerçekten.

Aile Desteği

Akrabalarımız hiç gelmek istemediler bize zaten. Pamuk çıktıktan sonra bile korktular. O zamanlar aynı görüşte olanlar, aynı fikri taşıyan kardeşimin çocukları vardı. Sonradan hepsi akıllanmış nasıl olduysa! Darbeden önce devrimci olan kardeşimin çocukları bile korkudan arayıp sormadı. Gerçekten. Düşenin dostu olmuyor diyorum da bazen, bana kızıyorlar. Allah kimseyi düşürmesin. Yalnızca kardeşim, Pamuk'un dayısı, sahip çıktı.

Pamuk'la birlikte 17 gün kaldı, DAL'ı da yaşadı. Cebinden İlhan Selçuk'un yazısı çıktı diye dövdüler. İçişleri Bakanlığı'nda çalışıyordu, işten attılar. Tutuklanmadı ama cezaevinde de kaldı 1 aya yakın. Sonra sorgu hâkimine çıkınca oradan bıraktılar. Yaşlıydı zaten, Tepecik'te evleri vardı. Onları oradan çıkartmak için çok kurşunladılar evlerini. Sağcıların yoğun olduğu bir bölgeydi. Hâlâ hiç konuşmaz o döneme ilişkin. Bir kere konuştuk, ağladı ağladı bir şey anlatamadı. Yine de bir gün bile "Senin kızının yüzünden ben şunu yaşadım" demedi.

Umduklarından hep yardım bekliyorsun. Gönül kırgınlığım oldu da sonradan unuttum. Ben kimse ile küs kalamam. Şimdiden sonra zaten küs durmam. O zaman kardeşlerimden çok bekledim mesela. Onlar da zor zar geçiniyordu zaten.

Azıcık kendini sıkar da harcamamayı öğrenirsen, sıkıntı görmüyorsun, idare etmek zorunda kalıyorsun. Karnını doyuracak kadar, kimseye muhtaç olmayacak kadar idare etmek zorundasın. Biz de öyle yaptık o dönem.

Psikoloji

Nasıl olabilir, şöyle düşün kendi kendine? Bir tek kalp hastalığı için götürdük doktora. Öyle ayrıca psikoloğa götürmedik. Kendi tedavisini biraz da kendisi yaptı. Hiçbir şey anlatmıyordu zaten. Ben arkadaşlarından duyuyordum... Daha yeni yeni, arada bir anlatır. O anlatmıyordu, ben de sormuyordum. Çünkü biliyordum zaten. Onun yaşadıklarını ben de yaşıyordum. Emniyet'te ona işkence ederlerken sanki bana da ediyorlardı. Her yerim sızlıyordu. Zaten ancak analar bilir o acıyı.

Keşke Dediklerim

Kızıma "Keşke bu işlerle uğraşmasaydın, başımıza bunlar gelmeseydi, ben de bu cezaevi kapılarına gelmeseydim!" diye çok dedim. Ömrüm öyle geçiyor zaten. Gerçekten. Hep o keşke ile geçti. Mücadelesinde haklıydı da ne oldu gene biz haksız olduk. İçeri düşenleri hep suçlu gördüler, zaten onlar suçluydu dediler. Dışarıda kalıp da yakayı kurtaranlar içeridekileri unuttu. Kendileri suçsuz, içeridekileri suçlu diye düşündüler yani. Değmiyordu, şimdiden sonra da değmez. İçeri düşene kadar bilmiyordum kızımın mücadelesini, girdikten sonra öğrettiler

orada. O zaman nasıl desteklemeyeyim, her yere gidiyordum, hiç peşinden ayrılmadım. Evi falan da unuttum. Ölünceye kadar peşindeyim dedim.

Pamuk içerideyken hep derdim ki, gelsin de benimle kavga etsin, hiçbir işimi yapmasın. Gerçekten, sadece kavga etsin yeter diyordum. İnan öyleydi. Şimdi kavgasına razı oluyorum.

Hiç Aklımdan Çıkmıyor

Kızımı alıp götürdüklerinde 24 saat böyle oturmuşum, hiç kıpırdamadan. Evdeyim, kulağım duyuyor ama kıpırdayamıyorum. Evdekilere göz kırptım şöyle silkeleyin beni diye. Şok yaşıyorum. 24 saat hiç kıpırdamadan, yatmadan kilitlenip oturuyordum ve bunu günlerce yaşadım.

Hiç gelmez diye düşünmedim, hep kapımı açık bıraktım. Ha geldi ha gelecek diye hep kapıyı bekledim. Bakkala müşteri geldiğinde de hep Pamuk geldi sanıyordum. Koşa koşa kapıya çıkıyordum. Gün verdiler, ya koyverirlerse diye bekliyordum. Emniyet'e gidiyordum yine bekliyordum. Belki de oradan koyverirler diye. Hiçbir zaman insan vazgeçemiyor, başka türlü düşünemiyor.

12 Eylül Davası

Müdahil olayım dedim ama olamadım. Yargılanmalarını istiyorum, hem de nasıl ama suçlanmıyorlar. 105 yaşındaki kadın geldi de niye Kenan Evren gelip ifade veremedi? O niye gelemedi? Tahsin Şahinkaya'yı niye getirmediler? Devlet onları koruyor zaten. Bence bu davadan sonuç çıkmaz. Nasıl çıkacak ki, ölecekler. Keşke içeride ölselerdi. Vallahi içim azıcık soğurdu. Şimdi içeri giren askerlere, "Çok şükür diyorum, iyi ki gidiyorlar". Azıcık da onlar görsün yani. O kadar çocuğun hayatına mal oldu. Sağlıklı kimse kalmadı. Öğrencileri götürdüler o zaman. 17 yaşında idam ettiler. Pamuk görmüş ilk görüşe giderken ama bilmiyormuş kim olduğunu. Bacım, bacılara selam söyle demiş el kol hareketleri ile. Onun üzerine koğuştakiler söylemişler Erdal Eren idam bekliyor diye. Çok eziyet ediyorlarmış. Askerler, çocuğun kafasını gözünü tekmeler, çarparlar, havalandırmada yere düşürene kadar her sayım döverlermiş. Asmayalım da besleyelim mi diyenleri yaşatıyorlar şimdi baksana. Hastanelerde yaşıyorlar. Özel olarak yaşatıyorlar. Bu kadar milletin kanına girdiler. Katiller yaşıyor.

Çok umudum yok geleceğe dair. Ne iyilik yaşandı ki, cezaevlerinde boşalan yerleri dolduruyorlar tekrardan. Ben korkuyorum Pamuk'u yazdıklarından dolayı yine alırlar diye. Hâlâ öyle korkularım var. Telefonu elime alırken korkuyorum acaba dinleniyor mu diye. Çünkü bütün yaşantın onların elinde hazır duruyor. Oraya girenlerin hepsi suçlu oldukları için mi girdiler? Yok. Bakın Hizbullahçılar, o kadar insanı öldürdüler, biz yargılamıyoruz diye serbest bıraktılar. Nasıl oluyor? Düşünürsen gerçekten bunlar yargılanmıyor deyip serbest bıraktılar ama milletvekilleri içeride duruyor. Milllet onları seçmiş. Daha ne olacak, bunlardan ne iyilik gelir insana? Bugünleri arayacağız diye düşünüyorum ben. Ben o güne kalmam inşallah da gelenler ne yapacak? Sen ölmezsen yaşın seni öldürür derler ya, gerçekten ben çok yaşadım geri dönüp bakınca.

"Eşinizin İçeride Olmasına mı Yanasınız Çocuklarınızın Dışarıda Ayrı Kalmasına mı?.."

*Şenay Delikanlı**

Eşim Olgun Delikanlı TÖB-DER Genel Yönetim Kurulu üyesiydi. Dev-Yol örgütlenmesi içinde devrimci mücadelesini sürdürüyordu. 12 Eylül 1980 Darbesi'nden 3 gün sonra Artvin'de gözaltına alındı. Jandarmanın işkencehanesi olarak bilinen Artvin Öğretmen Okulu'nda 5 Ekim 1980'e kadar kaldı. Daha sonra Erzurum'a götürüldü. Erzurum 9. Kolordu'da Dev-Yol davasında, 146/3 maddeden, örgüt üyeliğinden, Ankara'da ise TÖB-DER davasında 141/1'den yargılandı. Yani örgütü sevk ve idare etmek. TÖB-DER yasal bir kurumdu ama 12 Eylül'le beraber tıpkı diğer

* 1952 doğumlu. Emekli öğretmen. Eşi Olgun gözaltına alındığında 30, kendisi ise 28 yaşındaydı.

dernek ve sendikalar gibi illegal örgüt kategorisine sokuldu. 8 yıl hapis cezası, 3 yıl İzmit'te gözetim cezası, ömür boyu kamu hizmetlerinden men cezası aldı. Erzurum Askeri ve Sivil Cezaevi ile Malatya E Tipi Cezaevi'nde 5 yıldan fazla yattı ve tahliye oldu.

Darbeden Önceki Hayat

Ben Sinop'ta öğretmen olarak çalışıyordum. Evlendikten sonra Artvin'e geri döndüm. Eşimle 50. Yıl Ortaokulu'nda öğretmenlik yapıyorduk. Olgun okul müdürüydü, ben de öğretmendim. İkimiz de TÖB-DER üyesiydik. Olgun, okulun dışında kalan bütün zamanını TÖB-DER ve devrimci öğretmen örgütlenmesi için ayırırdı.

Çok güzel bir arkadaş grubumuz ve aile ortamımız vardı. Güzel bir başlangıç olmuştu ikimiz için de, çok mutluyduk. Arkadaşlık ilişkilerimiz çok güzeldi. Artvin küçük bir yer zaten, fazla tiyatrosu, sineması yoktur, sahilde gezilecek kordonu olan bir yer değildir mesela. Dolayısıyla insan ilişkilerinin yoğun olduğu bir yerdir, insanları, dostlukları çok güzeldir. Karşılıklı ev gezmeleri yapardık, uzun saatler süren sohbetlerimiz olurdu.

Çalışma ortamımız oldukça keyifliydi. 50. Yıl Ortaokulu'nda, öğretmen olarak kendini gerçekten bu işe adamış, severek mesleğini yapan, öğretmen okulları veya eğitim enstitülerinden yetişmiş arkadaşlarımız vardı. Hepsi yaptığı işin bilincinde olan insanlardı. Onlarla birlikte güzel bir çalışma hayatımız oldu. O günleri hep ararım gerçekten. Çok yorucu olurdu ama biz ondan asla yüksünmezdik. Örneğin bir Öğretmenler Kurulu toplantısı yaptığımız zaman bu 4-5 saat sürerdi. Gece 10'a kadar süren toplantılar hatırlıyorum. Öğrencilerimize daha iyi bir eğitim vermek için ne yapmamız gerekir, nasıl davranmamız gerekir onu konuşurduk. Örneğin çok basit bir şey, şimdilerde sigara içme yasağı getirildi ama o dönemde öyle bir şey yoktu. Öğrencinin yanında hiçbir arkadaş sigara içmeyecek, bahçede bile öğrenci öğretmenini sigara içerken görmeyecek demiştik. Bu şekilde öğrenciye daha iyi bir model olmak için çalışırdık. Benim çok uzun bir öğretmenlik yaşantım var, sonraki yıllarda gördüm ki kurullar sadece şu öğrencinin not ortalaması kaç, bu öğrenci geçer mi geçmez mi gibi konuların tartışıldığı son derece mekanikleşmiş kurullar olarak işliyor. Oysa ki 1980 öncesi dönemde yetiştirdiğimiz öğrenciler

dershanesiz, özel öğretmensiz, kurssuz çok güzel okullar kazandılar, hayatta da hep başarılı oldular. Onlarla gurur duyduk her zaman. Bu biraz da o zamanki öğretmenlerin kendilerini işlerine ve öğrencilerine adamalarının bir sonucuydu.

1980 öncesi iki kızım oldu, üçüncü çocuğuma hamileydim. Ekonomik problemimiz yoktu, karı koca çalışıyorduk. O zamanlar birçok ailede olduğu gibi biz de kayınvalidem ve kayınpederimle birlikte yaşıyorduk. Kayınvalidem çocuklarıma bakıyordu. Kayınpederimin bir kırtasiye dükkânı vardı. Onu çalıştırıyordu. Ben de onları bir anne baba olarak kabul etmiştim. Sıcak bir ev ortamımız vardı.

Ülke geneline bakıldığı zaman darbe öncesi Artvin, sokak kavgalarının fazla görülmediği, adam öldürmenin yok denecek kadar az olduğu bir yerdi. Son derece rahattık. Karşıt grupların çatışması gibi bir durum çok gündemde değildi. Herkes evinde rahatça uyuyor, işine gidiyor, geliyordu.

İkimizin aileleri de CHP kökenli. Toplumsal olaylara karşı son derece duyarlı, yurtsever, çevre bilinci olan, eğitime önem vermiş insanların bulunduğu ailelerden geliyoruz. Ülke olayları, yaşananlar ister istemez gündelik konuşmalarımızın ana eksenini oluşturuyordu. Soframız her zaman arkadaşımız, eşimiz dostumuz, akrabamızla doluydu ve doğal olarak hep ülke gündemiyle ilgili konular konuşulurdu. Çocuklarımız da böyle bir aile ortamında büyüyorlardı.

Eşim TÖB-DER'deki çalışmaları ve siyasi görevleri nedeniyle özellikle hafta sonlarını ilçelerdeki toplantı ve seminerlerde geçirirdi. Öğretmen örgütlülüğünün iyi düzeye gelmesi için arkadaşlarıyla birlikte çalışırlardı. TÖB-DER dışında devrimci mücadele çalışmaları da devam ediyordu.

Boykot Ediyoruz

TÖB-DER'in aldığı eylem kararlarıyla iş bırakma eylemleri yapıyorduk. 1978 Kahramanmaraş olaylarının, 1. yıldönümünde biz öğretmenler bunu kınamak için iş bırakma eylemi yaptık. İş bırakmak TÖB-DER'in kararıydı. Öyle olmasının da ötesinde, onca insan öldürülmüş, katledilmiş, Maraş'ı kınamak suç olmaması gereken bir davranış. Ben toplu karar olsun, olmasın kınarım bir insan olarak. Biz o gün işe gitmedik. Onun ertesin-

de yaşanan süreçte Olgun, Ocak 1980'de okul müdürü olarak açığa alındı. Okulda müdür yok, sadece öğretmenler ve muavinler olarak eğitim, öğretime devam ediyoruz, işleyişte hiçbir aksama yok ama okulda müdür yok. İdare, müdür tayin etmeye çalışıyor, göndermeye çalışıyor ama bir müdür atanamadı, kimse gelmedi. Duyduk ki, görev verilenler de görevi kabul etmemişler. Şubat ayı böyle geçti. Mart ayına gelmiştik. Biz öğretmenler kurulu olarak toplandık, karar aldı arkadaşlar, beni müdür olarak teklif ettiler Artvin valisine, o da onayladı. Ben vekâleten, eşimin yerine müdür oldum okula. Ama buna özellikle Adalet Partisi'nin siyasileri, karşı görüşte olan insanlar çok tepki gösterdiler. "Biz kocasını aldık, yerine karısı müdür oldu. Bizim yaptığımız işin hiçbir önemi kalmadı!" şeklinde tepkiler oldu. Çok ses getirdi bu olay.

Bizim zaten TÖB-DER olarak söylediğimiz bir şey vardı: "Biz kendi yöneticilerimizi kendimiz seçeceğiz." Bu durumda da bunu uygulamış olduk Artvin'de. Ben ağustosa kadar vekâleten bu görevi yürüttüm. Çok zor bir dönemdi aslında. Şöyle ki: 12 Eylül'ün biraz öncesi, çok fazla siyasi hareketlilik vardı. Dolayısıyla devrimci, demokrat ve yurtsever öğretmenler tayin ediliyordu. Hergün iki zarf geliyor okula, arkadaşlarımız farklı yerlere gönderiliyorlar. Tabii ki bu öğretmenler TÖB-DER'li. Fakat bu arada eğitim-öğretim yılı devam ediyor. Biz biliyoruz ki sene sonuna kadar yeni öğretmenler gelmeyecek, dolayısıyla giden öğretmenlerin dersleri boş geçecek. Biz idare ve öğretmenler olarak bu durumu bir veli toplantısında velilere anlattık. Tabii veli de öğrencisinin dersinin boş geçmesini istemiyor. Onlar da bizimle aynı şeyi savundular. Ben de okul müdürü olarak valiye çıktım ve rica ettim: "Bu öğretmenlerin hiç değilse sene sonuna kadar tayinlerini bekletelim, eğitim öğretim bitsin. Ondan sonra tebliğ edelim arkadaşlara, yerlerine gitsinler." Vali de teklifimi uygun bulmuştu. Bu arada bizim bu ortamımızı bozmak isteyen, bu öğretmenler buradan dağılsın, gitsin diye gözetenler de var, onlar da bir taraftan TÖB-DER'li öğretmenlerin gitmeleri için baskı yapıyorlar gerekli yerlere. Çok da umurlarında değil, dersler boş geçmiş, geçmemiş. Böyle bir durum yaşıyoruz. Biz tayini çıkan öğretmenlerin sene sonuna kadar görevde kalmalarını bu görüşmelerle sağladık. Bu arada bize baskı uygulamaya çalışan, bu öğretmenler ayrılsın diyen arkadaşlarımız da kendileri gitmek durumunda kaldılar süreç içerisinde.

Birçok arkadaş il dışına sürgün edildi. Olgun da Kahramanmaraş'a sürüldü. Uzun süre rapor aldı. Yine çalışmalarına devam etti. Artık rapor alma olanağı kalmayınca okul müdürü olarak kararı kendi eşime ben tebliğ etmiş oldum. O da aldı, sonrasında gitmedi, 1980 Ağustos'unda istifa etti. Bir ay sonra da zaten darbe oldu.

Darbe Oluyor, Olgun Alınıyor

12 Eylül'le birlikte hayatımız değişti, hem de ne değişme! Her şey altüst oldu. Daha doğrusu her şey yeniden dizayn oldu, aile içinde roller değişti, yapılar değişti. Sıkıyönetim ilan edildi, sokağa çıkma yasağı var. Biz de bekliyoruz. Zira 3. gün Dev-Yol davası nedeniyle alındı Olgun. Artvin'de evinden insan gitmeyen çok az aile vardı. Herkesin ya annesi ya babası ya ablası, teyzesi, kardeşi veya kendisi alındı. İnsan yaşadığı yoğunluğun o an çok fazla farkında olamıyor. Gerçekten kendisine uzak bir durum yaşanıyormuş gibi geliyor. Polis ve askerler geldiler, son derece sakin bir şekilde bir iki kitaba baktılar, bir hoyratlık olmadı. Jiple gelmişlerdi, Olgun'u arabaya aldılar, götürdüler. Ters bir durum yaşanmadı. Özgür'e hamileydim, çok zor bir süreç yaşıyordum. Özlem kucağımda, Eylem de eteğime yapışmıştı babaları giderken. O an gözümün önüne 2. Dünya Savaşı filmlerinden sahneler gelmişti, hep onlar geçmişti kafamdan. Toplama kampları... Benzer çaresizlikler, hiçbir şey yapamıyorsunuz o noktada, bir alternatifiniz yok. Çocukların biri kucağımda, biri elimde, biri karnımda... Bunu bir türlü dillendiremedim, söyleyemedim ama kafamda olan hep oydu. Bugün hâlâ o filmleri izleyemiyorum, bakamıyorum, o kadar etkileniyorum o yaşananlardan.

Biz arkada kalanlar mahkemelerin çok uzun süreceğini, kısa sürede gelemeyeceğini biliyorduk. Arkasından TÖB-DER'den dolayı tutuklama çıktı. Olgun gözaltında ama televizyondan durmadan teslim ol çağrısı yapılıyor. Evde pür dikkat dinliyoruz haberleri, Eylem de babasının ismi geçiyor televizyonda diye seviniyor, "Babam ünlü oldu, babam ünlü oldu!" diye ellerini çırpıyor. Böylesi trajikomik bir durum. Ben bir yana, evde bir de kayınvalidem ve kayınpederim var. Kayınvalidem, Olgun akşam eve gelip kapıdan girmeden yatağa girmezdi. Biz yatar uyurduk, o öyle beklerdi kapıda. Şimdi bu anne çocuğunu hapse gönderdi. Tansiyon hastası zaten. Onun durumunu düşünebiliyor musunuz? Kendimi bir

kenara koydum, çünkü o bir anne. Annelik başka bir şey. Kendi kendime dedim ki, sen burada hem bu yaşlı insanları teskin edeceksin, moral vereceksin, bunları ayakta tutacaksın hem bu eteğindeki çocukları hem de karnındakini düşüneceksin. Bunlar sağlıklı olursa, normal bir yaşam sürerse, içerideki insan da rahat edecektir, gününü doldurup gelecektir. Yoksa başka türlü olmaz. Bu rol bana düşüyordu.

Ben, Olgun alındıktan sonraki ilk okul gününde makyajımı yaptım, okuluma gittim, sınıfıma girdim ve öğrencilerin karşısında, o güne kadar nasıl ders veriyorsam, belki ondan biraz daha dik durarak dersime devam ettim. Öyle olması gerekiyordu. Ailem, çocuklarım ve öğrencilerim için öyle yapmak zorundaydım. İçimden üzülsem de, ağlasam da sıkıntılarımı asla dışarıya belli etmedim.

Olgun'u ve diğer gözaltına alınan insanları Artvin'deki Öğretmen Okulu'na götürdüler. Yani bir dönem orada okumuş öğretmenleri bu sefer işkence yapmak üzere yine aynı okula götürdüler. Günlerce haber alamadık, görüşemedik. Nerede olduğunu biliyoruz ama hiçbir şekilde orada ne olduğunu bilmiyoruz. Dışarıda Olgun ve arkadaşları ile ilgili revire kaldırıldıkları, durumlarının kötü olduğu haberleri dolaşıyor. Aklımıza bin türlü şey geliyor. Her gün iyi bir haber gelir mi diye yaşıyoruz. İnanılmaz gergin, bir o kadar da çaresiz bir durum.

Öğretmen Okulu'nun dışında bir duvar var, duvardan içeri giremiyoruz, almıyorlar zaten. Bir gün büyük kızım Eylem'le oraya gittik, belki görebiliriz diye. Eylem de 4 yaşında. Karşıda, uzak bir mesafede revir denilen bölüm var. Tutuklular üst kattaki cama geliyorlar, biz de uzaktan sağ olduklarını görüyoruz. Onunla teselli buluyoruz. Ertesi gün meğer Erzurum'a götürülecekmişler ama bundan haberimiz yok. Asker geldi, içeridekilerin Eylem'i istediğini söyledi. Anlık tereddüdümden sonra verdim Eylem'i, asker kucağına aldı, götürdü oraya kadar. Babası ve diğer arkadaşlarımız Eylem'i sevmişler, konuşmuşlar. O arada Olgun, Eylem'e minik bir pusula vermiş, onu da külotlu çorabının içine koymuş, bunu annene dışarı çıktığın zaman verirsin demiş. Asker Eylem'i geri getirdi, teslim etti. Ben kucağıma aldım, normalde çocuklar orada kâğıdı çıkarır "Anne bak, babam sana bir şey gönderdi" der, normalde öyle davranması gerekir. Eylem sözünü bile etmedi. Biz tel örgünün dışına çıktık, dolmuşa bindik; ancak o zaman dedi ki "Anne, babam sana

bir mektup gönderdi" ve çorabından pusulayı çıkardı. Pusulada, "İyiyim, sağlığım yerinde, merak etmeyin. Bizi Erzurum'a götürüyorlar" yazıyordu. Erzurum'a götürüldüklerini o şekilde öğrendik.

O an insan hem çok üzülüyor hem çok seviniyor. Üzüntüm şuydu, demek ki biz evde bu konuda o kadar çok konuşmuşuz ki, çocuk bunun saklaması gereken bir şey olduğuna karar vermiş. Yani bu kâğıdı burada açarsam, bundan ailem zarar görecek diye bir çıkarım yapmış o yaştaki çocuk. Bunu Eylem'e yaşattığımız için üzüldüm. Aynı zamanda bu kadar tutarlı davrandığı ve Olgun'un nereye götürüldüğünü öğrendiğimiz için de sevindim.

Erzurum Günleri Başlıyor

Olgun ve arkadaşları Erzurum'a götürülen ilk gruptu. O gidiş çok zor oldu bizim için. Öğretmen Okulu'nda yaşananları ve işkenceleri sonradan duyuyoruz tabii ki. Aklımız almıyor bir türlü.

Olgun'u gözaltına aldıklarından sonraki ilk görüşmeyi Erzurum'a götürdüklerinde yapabildim. İki ay geçmişti aradan. Özgür'e hamileyim, doktordan rapor almak istiyorum Erzurum'a gidebilmek için. Doktor beni muayene etti, "Değil Erzurum'a gitmek, şu kapıdan bile çıkamazsın, seni hastaneye yatırmamız lazım, iyi değilsin" dedi. Ama ben gideceğim, aklıma koymuşum. Raporu aldım ve Erzurum'a gittim. İki ay sonra görmüş oldum Olgun'u. Aramızda 1 metrelik bir mesafe var. İki tarafta da kalın bir cam var. Aradan ses geçmiyor, telefonla görüşüyoruz karşılıklı. Görüşmeye geldiğinde şişmanlamış diye düşündüm. Olgun normalde zayıf ama sıhhatli bir insandır. Şişmanlamış ama sıhhatli bir görünüm de değil. Sonradan anladım tabii gördüğümün şişmanlık değil, şişlik olduğunu. Görüşme derken hepi topu birkaç dakikalık bir görüşmeden bahsediyoruz, o da bağırmakla geçiyor. Sağ görebildim, o kadar, çıkardığım sonuç buydu. Başka türlü bir şey konuşma şansınız yok. Yanınızda asker duruyor. Telefonlar doğru dürüst çalışmıyor.

Onun dışında mahkemeye gitme şansım olmadı pek. Olgun içerideyken Özgür doğdu. Bir taraftan onu emziriyorum, bu arada çalışıyorum, okula gidiyorum. Evde iki tane küçük çocuk var. Kayınvalidem, kayınpederim, birlikte oturuyoruz. Benim Erzurum'a gitmem çok zordu. Artvin-Erzurum arası yollar da bugünkü gibi düzgün değil. Görüşlere bile gidemedim çoğu zaman.

Her Yere Korku Hâkim

Artvin'de her evden birileri gittiyse de gitmeyen evler de var. Herkes bir sessizlik içerisinde, bir ölüm sessizliği çöker ya, aynen öyle bir sessizlik çöktü şehre. Sıkıyönetim de var, kimse de çıkmıyor sokağa. Böylesi bir şey. O güne kadar aynı sofrada yemek yediğimiz, içtiğimiz, çok samimi gördüğümüz arkadaşlarımızın bir kısmı selam dahi vermediler, çekindiler, belki korktular. Aslında o zamanlar çok üzülmüştüm bu duruma ama sonra sonra dedim ki insan yapısı, belki doğaldır. Buna hâlâ isim koyamıyorum, o arkadaşlarımı da çok eleştirmek istemiyorum ama bu tür bir davranış değişikliği birçok şeyi sorgulamama da sebep oldu diyebilirim. Buna karşılık bize çok destek olan, moral veren, evimize sürekli gelen arkadaşlarımız, eşimiz, dostumuz, akrabamız da vardı. Evimiz hiç boş kalmadı. Bunlar beni son derece mutlu etti. O sıkıntılı günlerimizde ve o dönemde üstelik, bu insanların yanımızda olması bize ayrı bir moral verdi. Ailemiz de bu anlamda yanımızda dik durdu, o da çok önemli.

Ağrı'ya Sürülüyorum

Darbe olmuş ama tayin kararnameleri okula gitmeye devam ediyor. Sonuçta ben hâlâ çalışıyorum ve tayinler de hâlâ sürüyor. Kıyım makinesi çalışmaya devam ediyor. Özgür doğduğunda arkadaşlarım gelmişti ziyarete. Bir hafta geçmiş, yataktayım hâlâ. Arkadaşlar konuşuyorlar, tayinler geldi, falan şu yere gidecek diye. Ben de dedim ki Ağrı olmasın da nereye olsa giderim. Ben de tayin bekliyorum çünkü. Meğer o gün tayinim gelmiş ve Ağrı'ya çıkmış. Daha önce orada çalışan arkadaşlarımdan Ağrı'nın yaşam şartlarının çok kötü olduğunu, o zor şartlarda öğretmenlik yaptıklarını dinlemiştim. Zor şartlarda öğretmenlik yapmaktan kaçmıyordum ama tıpkı Olgun'un Kahramanmaraş'a sürülmesi gibi bunun politik bir karar olduğunu ve o nedenle orada bizi çok zor günlerin beklediğini düşünüyordum. Biraz da bunun etkisiyle herhalde Ağrı olmasın demiştim, bana tam da Ağrı'yı uygun görmüşler.

Özgür'ün 40 günü çıktıktan sonra birkaç gün de raporum vardı, onlar da bitti. Yaz başı gibi Ağrı'daki okulda göreve başladım. Eylül ayında annem babam, çocuklarla gittik ve ev tuttuk. Ağrı'da tek başına bir kadın ve özellikle Artvin'den gelmiş biri olarak öğ-

retmen olmak gerçekten zor. Artvin'e de çok bekâr öğretmen gelmiştir, biz onlara sahiplik etmişizdir, ev bulmuşuzdur, sorunlarını çözmede yardımcı olmuşuzdur. Onlar da rahat bir şekilde mesleklerini yerine getirmişlerdir. Benim orada tek başıma bir kadın olarak çalışmam dikkatleri çekti tabii ki. Boşanmıştır dediler ama o zamanın Ağrı'sında bu hiç de iyi bir şeye tekabül etmiyordu. Nerede bunun kocası, niye yok diye sorguluyorlar. Toplumun algısı böyle. Gittiğim ilk ay içerisinde hep bunlar konuşuldu, ekim ayında kurban bayramı geldi. Bayramda kayınpederim, kayınvalidem de geldiler. O çok büyük bir olay oldu, ha dediler bu boşanma olayı değil, başka bir şey var çünkü damadın annesi babası da geldi, hepsi buradalar. Sonradan fark ettiler tabii olayı.

Bayram bitti. Kayınvalidem ve kayınpederim Artvin'e geri gidecekler, annem de benimle kalacak ve çocuklara bakacak. Kaldığımız ev çok küçük, ev de denmez ya, iki odası var. Ev sahibim Şeker Teyze'ye kira çok yüksek diye yakınınca, Şeker Teyze "Bak, evinde hem tuvalet var hem mutfak var..." demişti. Bir zaman sonra anladım ki bunlar hakikaten lüks Ağrı'da. Kaldığımız "lüks" evde mutfak vardı ama birkaç ay sonra sular donunca onu da kullanamaz hale geldik. Annemin o evde 3 çocuğa bakması çok zor. Çocuklardan birini Artvin'e göndermem gerekiyor. Özgür meme emiyor, Özlem de çok küçük. Karar verdik Eylem'i göndereceğiz. Kayınvalidem Eylem'i oradan götürecek geriye, Artvin'e. (Ağlamalar) Bu anı yaşamak istemiyorum gerçekten. Her zaman aklıma geldiğinde çok duygulanıyorum. Eylem'le konuştum, Artvin'e neden gitmesi gerektiğini anlattım ama Eylem hem benden hem de kardeşlerinden ayrılmak istemiyor. Babaanne ve dedesiyle birlikte büyüdüğü için onlarla bir ayrı gayrılığı yok özünde ama şimdi burada da annesi ve iki kardeşi var. Ben kendimi tutuyorum, ağlamıyorum. En sonunda otobüsün yanına gittiğimizde ben dayanamadım artık, hüngür hüngür, çok yüksek sesle ağlamaya başladım ama Eylem ağlamıyor yine de. Annem çok üzülecek diye tutuyor kendini. O hiç unutamadığım bir andır. Yani nasıl olur, ben duramıyorum, çok fenayım, Eylem'in gözünden bir damla yaş düşmüyor. Beni o şekilde gördüğü için "annem daha fazla üzülecek" diye gözyaşı dökmüyor 5 yaşındaki çocuk. Yıllar sonra torunum doğup da Eylem'le torunumu başka bir şehirde bıraktığımda yine o sahneyi yaşadım. O geldi gözümün önüne...

Eylem geldi babaannesiyle Artvin'e, biz Ağrı'da kaldık, Olgun Erzurum'da... O zaman dedim ki anne olmak başka bir şey. Ben dışarıda, sıcak ortamda, evde çok iyi bakıldığını bildiğim çocuğum için bu kadar ağlıyorum, acaba kayınvalidem neler yaşıyor? İçeride işkencede mi, herkes neler neler anlatıyor, etrafta konuşuluyor, o da duyuyor, dinliyor. Ben en çok ona moral ve destek vermek için çaba sarf ettim. Kayınpederim o kadar dışarı vurmuyordu ama kayınvalidem için çok farklıydı.

Şenay Delikanlı, Özlem ve Özgür'le birlikte Ağrı'da

Öyle bir şey ki eşinizin içeride olduğuna mı yanasınız, yoksa ailenizin, çocuklarınızın dışarıda ayrı kalmasına mı yanasınız. Son derece zor bir süreç.

Hayat bir odanın içerisinde geçiyor Ağrı'da. İnanılmaz, daha önce hiç yaşamamış olduğumuz bir soğuk ve kış geçirdik, eksi 50'leri vurdu. Su yok, hayat durdu resmen. Anlatılır gibi değil. İnsanların ne tür bir çaresizlik içinde yaşadığını da birebir görmüş oldum.

12 Eylül öncesi yaptığımız boykot ve direnişlerden dolayı ertesi yıl açıkta kaldım. O seneyi Artvin'de geçirdim. İnsan açığa alındığına sevinmez ama ben çok mutlu olmuştum, en azından çocukları bir araya toplayabilmiş, Eylem'in okula başladığı sene yanında olabilmiştim. Ağrı'da görev yaptığım üçüncü sene ise babam benimle kaldı. Eylem'i de yanıma aldım. İkinci sınıfı Ağrı'da okudu. O sene Özgür, babaannesi ve dedesiyle Artvin'de kalmıştı. Her sene bir çocuğumu Artvin'de bırakmak çok zordu ama yapacak da bir şey yoktu.

Bütün bu Ağrı sürecinde sürekli gözetim altındaydım. Bunu da biliyordum. Hatta bir şey için Emniyet'e gitmiştik, polis yanıma oturdu, daha önce oraya hiç gitmemiş, tanışmamış olmamıza rağmen "Kaç ay kaldı kocanın gelmesine?" diye sordu. Biliyorum

ki izleniyor hareketlerimiz ama içimden de izlesinler de görsünler kaçak göçek bir şey olmadığımızı diyorum. Kimseden sakladığımız bir şey yok en nihayetinde.

Ağrıda'yken Erzurum'a gidiş gelişlerimde Olgun'la görüşlerimi özel izinlerle yapmaya çalışıyordum. Çünkü hafta içinde gidemiyorsunuz, göreviniz var. İzin almak, rapor almak zor. Hafta sonu görüş olmuyor. Dolayısıyla savcıdan veya komutandan izin alarak görüşmeye çalışıyorum. Bir de çocuklarla birlikte bütün bir aile gelip gitmek durumundasınız, soğuk, şartlar çok zor. Bizim görüşe gidişimiz benim bir maaşım kadardı. Çünkü annem, babam, ben, 3 de çocuk Erzurum'da Gez Oteli'ne gidiyoruz, 2-3 gün kalıyoruz, kısa kısa görüş yapıyoruz, dakikalar kısa, sonra dönüyoruz. Bayram öncesi inanılmaz bir masraf. Masraftan da öte, tek başıma ben gidemiyorum, çocuklar emzikli ya da peşimde. Bazen anne, baba birlikte gidiyorlar, onlar görüşebiliyorlardı. Öbür türlü de ben ya Ağrı'ya giderken ya Ağrı'dan gelirken mutlaka görüş yapmak istiyorum. Çocukları da o şekilde götürüyordum babalarına.

Özgür için tabii ki farklı bir zorluğu oldu. Ben bebekken de götürdüm ama çok sık görüşe gidemedik açıkçası. Özgür 2.5 yaşındaydı, hiç unutmuyorum, ilk defa bilinçli olarak babasını o görüşte gördü, algıladı. Tabii evde hep konuşuyoruz baba olarak biliyor ama babanın ne olduğunu bilmiyor. Öyle diyelim. Son dönemlerde 20 dakikaydı görüş, tel örgünün arkasından görüştük. Görüş bitti, gidiyoruz. Ben Özgür'ü elinden tutmuşum, dışarı çıkıyoruz. Başı geride, sürekli babasına bakıyor, gelmek istemiyor benimle. Ne konuştu ki 2.5 yaşındaki çocuk. O duygu işte... İlk defa orada babasıyla tanışmış oldu aslında.

Biz Ağrı'dayken, TÖB-DER davasından kesinleşen 8 yıl cezası nedeniyle 1983 Kasım'ında Olgun'u da Malatya E Tipi Cezaevi'ne götürdüler. Cezasının geri kalanını da orada tamamladı. Erzurum bize yakındı, hiç değilse Artvin'den Ağrı'ya gidiş gelişlerde Erzurum'dan gidip Olgun'u da görebiliyordum. Malatya hayatımızı daha da zorlaştırdı tabii ki.

Bu arada eşimin içeride olduğunu Eylem'in Ağrı'daki öğretmenine söylemedim. Nasıl yankı bulacağını bilemiyordum çünkü. Çocukları koruma anlamında saklıyordum, yoksa başka bir nedeni yoktu. İşi var, Artvin'dedir dedirttiriyordum. Ev sahiplerim karşı görüşte insanlar ama son derece düzgün insanlardı. Siyaseten başka da olsa görüşüyoruz, gidip geliyoruz birbirimi-

ze. Onların da haberi yok. Bu arada evimizde telefon yok. Ev sahibimin evindeki telefonu kullanıyoruz. Bir seferinde kayınpederim telefon etmiş, beni bulamamışlar. "Şenay'a söyle Erzurum'da görüş yapıp öyle geleceğim" demiş. Oradan anlaşıldı artık durumumuz. Zaten onlar tahmin etmişler, eşimin siyaseten cezaevinde olduğunu. Siyasi duruşunuz belli olunca insanların tavrı daha bir farklı oluyor. Karşıt görüşte de olsa sizin insani davranışlarınız, o insanlarla ilişkilerinizde size bir yer açıyor. Hatta bir arkadaşım bana dedi ki keşke bütün solcular senin gibi olsa. "Ne yapmış solcular, ne zarar gördün" diye sormuştum. Bir önyargı vardı insanlarda, insanlar sizi tanıdıkça karşıt görüşte olan kişiler bile saygı gösteriyor o noktadan sonrasında ama bu biraz da sizin elinizde. Kendi görüşünüzde olan kişi zaten sizinle paylaşıyor. Ağrı'da ailem yanımda da olsa, sonuçta sokakta, okulda tek başımayım, birtakım zorluklar yaşadım. Ama zor da olsa başardım. Tayin zamanım gelmişti. Olgun'un çıkması da yaklaşmıştı. Haydi dedim Ankara'yı isteyelim.

Şenay Delikanlı, çocukları Eylem, Özlem ve Özgür'le birlikte Artvin'de

Ağrı'dan ağlayarak ayrıldım. Çok güzel arkadaşlarım, hâlâ devam eden dostluklarım oldu. Önemli olan o zor durum içerisinde, biraz fazla Polyanna'cılık gibi olacak ama güzellikleri bulup öne çıkarmak. Çünkü hayat devam ediyor. Çocuklar var, okula gidiyorlar. Onları bir şekilde sağlıklı büyütmek zorundayım. Tabii bu yaşadıklarımızdan çok etkilendiler. Çünkü her şey ortada konuşuldu, ben konuşmasam da başkaları konuştu. Onlar da duydu, gördü.

Olgun Delikanlı, Malatya E Tipi Cezaevi'nde

Çocuklara Anlatıyorum

Artvin'de işimiz kolaydı, hiçbir şeyi saklamaya gerek yoktu, insanlar sahip çıkıyordu. Orada eşim ve ben, beraber 8 yıl öğretmenlik yaptık. Artvin'deki tek ortaokuldu. Artvin'in bütün bürokrat kesimi, yerlisi, köylerden gelen çocukları, hepsinin öğretmeniydik. Bir de tanınan, bilinen bir aile olmak var. O anlamda bir zorluk yaşamadık ama Ağrı'da ve Ankara'da, bunu ben hep çocuklara tembihledim. Kimseyle bu anlamda konuşmayın dedim. Bu da çocukları korumak adına söylediğim bir şeydi. Çünkü karşı tarafın tepkisi nasıl olur bilemiyordum. Öğretmenin görüşü nasıldır bilemiyorum, çocuğa kötü davranır, davranabilir, bilemiyorum. Onun yaratacağı travmalar, ötekileştirilmek, konuşamamaktan daha derin yaralar açar diye düşünmüştüm. Çocuklarınıza hem yalan söylememeyi ilke edinmişsiniz hem de bildiği bir şeyi söylememesi gerektiğini tembihliyorsunuz. Üstüne üstlük bu sizin tercihiniz de değil, öyle yapmak durumundasınız. O nedenle bu tür şeyleri söylememelerini istiyordum onlardan.

Örneğin, Eylem ilkokuldaydı, hiç unutmuyorum, ödevi için Namık Kemal'le ilgili bir parça okuyorduk. Vatan şairi deniyor, Magosa'ya sürülüyor, niye gidiyor, suçlu mu? Suçsuz. O zaman; insanların suçsuz da olsa bazı dönemlerde fikirlerinden dolayı suçlandıklarını, ceza aldıklarını çocuğun anlayabileceği şekilde

anlatmaya, rahatlatmaya çalıştım. Suçlu olarak görmesin, benim babam hapiste yattı diye düşünmesin, bunu aşsın diye...

Bir keresinde Artvin'deki evimizde balkonda oturuyoruz, aşağıda çocuklar oynuyorlar evin önünde, babaları geldi, çocuklar koşarak babalarına gittiler. Özlem bunu görünce dedi ki "Babalarını gördüler ya, şımarıyorlar". Tabii bu sözün altında yatan nedenleri ben fark ediyorum. Bir anne olarak ne kadar o eksikliği kapatmaya çalışsanız da aile içinde herkesin yeri farklı sonuçta.

Hem çocuklar hem de aileler açısından çok zor bir süreçti. Onlara babanın eksikliğini hissettirmemek için bütün aile seferber olduk. Her birimiz çocuklar üzerine titredik, onların ihtiyaçlarını karşılamaya, psikolojik anlamda da rahatlatmaya gayret gösterdik. Hep bir sevgi ortamı içerisinde oldular aslında. Büyük bir aile olmanın avantajıydı bu. O anlamda şanslıydılar diyebilirim.

Özgür doğduktan sonraki beş yıl boyunca babasını tel örgüler arkasından gördü. Doğduğu zaman evde dede vardı. Erkek figürü olarak dedesine çok bağlandı. Ona karşı ayrı bir ilgisi oldu. Dedesi bir yerden geldiği zaman gider göğsüne yatardı. Ben onu görürdüm, onu hissederdim. Bir keresinde Özlem, bir bayram ziyaretinde evimize gelen bir erkek arkadaşımızı Olgun'a benzetti ve kucağından inmedi hiç. Bunlar benim gözlemlerim arasındaydı.

Olgun Delikanlı, Ankara'da ailesiyle birlikte

Olgun Çıkıyor Ama...

Ağrı'dan Ankara'ya geldik. Annemler de aynı dönemde Ankara'ya yerleşmişlerdi. Onlara yakın bir eve yerleştik biz de. 1985 senesi Şubat ayında babam ve ben, Olgun'u Malatya E Tipi Cezaevi'nden aldık ve Ankara'ya birlikte geldik. Çok mutluyduk tabii ki. En azından hayatımız yeni bir şehirde normalleşmeye başlıyordu. Ben Dikmen Lisesi'nde öğretmendim.

1980 öncesi yaptığımız boykotlarla ilgili bir mahkemem vardı. Mahkeme tam da bu arada sonuçlandı ve bana iki aylık bir hapis cezası verdi. Bu arada öğretmenlik yapabiliyorum ama iki aya yakın bir süre cezaevinde yatmam gerekiyor. Nasıl olacak? Ne garip bir şey, bunu hâlâ aklım almış değil. Gittik hâkimle konuştuk. Cuma akşamından pazar akşamına kadar iki gece, yani hafta sonu iki gece Ankara'da, Merkez Kapalı Cezaevi'nde, Ulucanlar'da yatacağım. Ona karar verildi. Düşünün devlet hafta içi öğretmenlik yaptırdığı kişiyi hafta sonu cezaevinde yatırıyor. Toplam 6 ay her hafta sonunu cezaevinde geçireceğim. Olgun yeni gelmiş, evdeyiz hepimiz, kızlarım küçük, ilkokula gidiyorlar, Özgür gitmiyor. Ben çalışıyorum. Cuma akşamı oluyor, saat yediye kadar teslim olmam gerekiyor. Olgun'la Ulucanlar'a gidiyoruz, beni bırakıyor kapıda. Ben giriyorum içeri, cumartesi, pazarı orada geçiriyorum. Pazar akşamı 7'de çıkıyorum, geliyorum eve, pazartesi sabah da okula gidiyorum. Hafta içinde de öğretmenlik yapıyorum. O okul müdürümün dik duruşunu ve yardımını hiç unutamam.

Şenay Delikanlı, Ankara Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi'nde arkadaşlarıyla (ayakta sağdan ikinci)

Hayatımda yaşadığım en büyük çelişkidir bu. Bundan daha büyük zikzak yaşamadım beynimde. Şöyle ki, cezaevine gidiyorum, orada farklı bir dünya var. Bütün kadın koğuşu tek, siyasiler ve adliler aynı yerde kalıyor. Farklı bir heyecan, farklı bir koşuşturma, söylem farklı, ortam farklı, her şey çok farklı. Pazartesi oluyor, geliyorum okula, öğretmenler odasına giriyorum. Öğretmenler odasındaki öğretmenlerin %80'inin konuşması bana boş geliyor. Diyorum ki bu öğretmenler ne verecek sınıfta öğrencisine. Öyle bir çelişki yaşıyorum ki anlatamam. Öğretmenler odasında, uzunca bir masamız var, etrafında oturmuşuz, bir arkadaş anlatıyor. Ben konuşmuyorum sadece dinliyorum. Küçük bir çocuğu var, bakıcı kadın bulmuş. Bakıcı kadın evde yemek yiyor diye yaptığı dolmayı tencereyle tuvaletteki şamandıranın üstüne koymuş. Bunu anlatıyor. Bu değil öğretmen, insan olamaz. Cezaevine gidiyorum, orada insanlar bir dilim ekmeğini paylaşıyor, simidini paylaşıyor, şeker gelmiş sayıyla herkese. Oradaki eşitlik, anlayış ve düzene bak, buradaki konuşulana bak... Çıldırma noktasına geldiğimi hatırlıyorum. İnanılmaz bir şeydi bu benim için.

Cuma günü okul paydos olunca, pazartesi sabah da açılırken İstiklal Marşı söylenir, bayrak göndere çekilir ya, o cuma günü müzik öğretmeni gelmemiş. Ben de cuma 7'de cezaevine gideceğim. Okul müdürü de beni tanıyor, geçmişimi, nasıl bir öğretmen olduğumu, nerelerden geldiğimi biliyor. Mikrofonu aldı, "Şenay Delikanlı, İstiklal Marşı'nı okutmak için kürsüye gelsin" dedi. Toplanmış bir sürü öğretmen ve öğrenciye bir müzik öğretmeni kadar olmasa da İstiklal Marşı'nı söylettim. Bundan iki saat sonra da "diğer vazifemi" yerine getirmek üzere Ulucanlar'a gittim.

Cezaevindeki arkadaşlar beni karşılıyorlardı cumaları. Öyle güzel insanlarla tanıştım ki. Bir merdiven var avluya inen. O merdivenden inerken sizin ne olduğunuz mahkûmlar tarafından biliniyor. Şöyle ki: siyasi mi, adli mi? Onlar benim inişimden hangi fraksiyon, hangi siyaset diye tahmin yürütmüşlerdi zaten. Otururduk, konuşurduk, sohbet ederdik. Saat 7'de geleceğimi biliyorlardı, giderdim ki çay demlemiş, beni beklemişler. Şeker götürürdüm onlara, çikolata götürürdüm, onları paylaştırırlardı. Çocuklar gibi sevinirlerdi. Abla derlerdi bana, hepsi benden küçüktü. Orada 2 gün yatardım, dinlenirdim (gülmeler), pazartesi gelir derse girerdim.

Altı ayın sonunda tahliye oldum. Bu sefer de Olgun beni Ulucanlar'dan teslim aldı ve eve getirdi. Bu tuhaf cezaevi sürecini de böyle sonlandırmış olduk.

Bu cezaevi sürecimi çocuklarıma 30 yıl boyunca hiç söylemedim. Ailem biliyordu ama çocuklarımın hiç haberi olmadı. Onlar tabii ki her cuma, anne nereye gidiyorsun diye soruyorlardı. Ben de para kazanacağım, çalışıyorum, sizi yazın tatile, Antalya'ya götüreceğim diyordum. Bir de yapamayacağım şey için asla söz vermem çocuklara. Kız kardeşim Antalya'daydı ve o yaz onun yanına gidecektik. Beni para biriktiriyorum diye bildiler bu yaşa kadar da. O zaman söylemem çok mümkün değildi. Uzun bir ayrılığın sonunda babalarına kavuşmuşlardı, ikinci bir travmayı annelerinin gidiyor olduğu gerçeğiyle yaşatmak istemedim. Çünkü bunu anlamlandırabilecek bir yaşta da değillerdi. Bu zamana kadar niye söylenmedi onu bilmiyorum işte, belki de araya hayat girdi...

Hayat Devam Ediyor

Olgun ve ben öğretmen olmak üzere yetiştirilmiş iki insandık. Olgun cezaevine girmeden önce de bu mesleği yerine getiriyordu. Fakat aldığı ceza, çıktıktan sonra bildiği tek meslek olan öğretmenlik yapmasını yasaklamıştı. Darbe sonrası dönemin devrimcilere en büyük cezalarından biri de buydu, sevdikleri, bildikleri işlerden menedilmek. Diğer birçok arkadaşımız gibi Olgun da para kazanmak için farklı alanlara kaymak durumunda kaldı. Tabii ki Ankara'ya gelmiş olmak ekonomik anlamda da çok zorladı bizi. Bu yükün önemli bir kısmını sırtlanmak da bana düştü diyebilirim. Çoğu zaman hafta sonları da kurslarda çalışarak ek gelir kazanmaya çalıştım. Cezaevi sürecini arkamızda bırakmıştık ama bu kez de finansal mücadele başlamıştı.

1980'lerin sonuna doğru birçok arkadaşımız cezaevinden çıkmaya başlamıştı. Herkes aynı darboğaz ve çalkantılardan geçiyordu. Bütün bunlara rağmen tekrar bir toparlanma süreci başladı. Egit-Der, Eğit-Sen çalışmaları başladı. Olgun hiçbir şey yaşanmamış gibi bu süreçlerin içinde aktif olarak yer aldı. Daha sonra ÖDP'nin kuruluşunda ve sonrasında önemli görevlerde bulundu. Cezaevinden çıktıktan sonra da devrimci mücadeleyi hiç bırakmadı. Heyecanından hiçbir şey eksilmemişti.

Darbe dönemi ve sonrasında profesyonel anlamda psikolojik destek almadık. Ailemin desteği benim için çok önemliydi. Kendi ailem de eşimin ailesi de bu süreçlerin hiçbirinde bizi yalnız bırakmadılar. Bu bize çok büyük bir moral kaynağı oldu. Evde tabii ki üzüntüler ve sıkıntılar oldu ama ben hep bunları bertaraf edebildim. Ağlamadan, ezilmeden, dik durarak ve dirençli olarak kaldığım yerden devam ettim. Her şeye rağmen pozitif bir insan olmayı başarabildiğimi düşünüyorum. Her çaresizlikte bir çıkış yolu bulurum, bulmak zorundaydık o ortamda. Ben de öyle yaptım ve o süreci öyle atlattık.

Her şeyden önce çocuklarıma moral vermek durumundaydım. Hiç unutmuyorum Özgür bebekti, emziriyorum, bir an gözlerim doldu, çocuk memeyi bıraktı o an. Onu hissetti. Bakarsan kimsenin görmediği, kendini koyverebilirsin diye düşündüğün bir an. Kendi kendime söz verdim, sen eskisinden daha güçlü olmak zorundasın dedim.

Otuzlu yaşlardaydım Ağrı'da öğretmenlik yaptığımda. Doğal olarak her gün okula gitmeden önce saçımı tarıyorum aynanın karşısında. Okula gidiyorum, tam kapının girişinde öğretmenler odasında bir boy aynası daha var. Onun da önünden her odaya girişte geçiyorum. Hiçbir şeyin farkına varmamışım, Artvin'e geldim yazın, Artvin benim yerim, benim memleketim ya, insan kendi yerinde daha güçlü hissediyor kendini. Aynada kendime bakarken saçımın beyazlamış olduğunu fark ettim. O güne kadar görmemişim saçımın beyazladığını, o gün fark ettim. Bu bir günde olmadı ya... Kafam o kadar dağınık, o kadar çok şeyle meşgul, o kadar karışık ki kendimin farkında değilim. Böyle bir durumdu o. Saçım beyazlamış ve ben bunu ancak Artvin'e gelip aynaya baktığım zaman görüyorum. Çok sonraları ben 50'li yaşlara geldiğimde, eşimin bir tanıdığıyla karşılaştım "Şenay Abla, ne kadar gençleşmişsin" dedi bana. Aradan 20 sene geçmiş, insan yaşlanır değil mi, gençleşmez. "Seni çok farklı gördüm" dedi. Aslında onun gördüğü, ifademin normal hale gelmiş olmasıydı, rahatlamış olmamdı.

O çaresizlik içerisinde nasıl rahat bir ifadeniz olabilir ki? Olgun'un içeride olması sebebiyle yaşadığımız sıkıntılar bir yana etrafımızda da ölüm ve işkence haberlerinin ardı arkası kesilmiyordu. Tanıdıklarımız içinde vurulanların, işkencede binadan

atılan, kaybedilen gencecik çocukların haberlerini alıyorduk. Bunları duyunca Olgun'un içeride olduğuna şükrediyorduk resmen, en azından sağdır diyorduk. Düşünün ki yakınlarınız çok daha büyük yıkımlar ve buhranlar yaşıyor, siz böylesi bir durumda eşim cezaevinde demeye bile utanıyorsunuz. Ama o yaşanan çaresizliklerin tarifi imkânsız. Bundan daha fenası olamaz deyip ertesi gün daha fenasını duyduğumuz bir zaman dilimidir darbe dönemi. Çok iyi hatırlıyorum, Abdullah Gülbudak'ın ölüm haberi gelmişti. O da TÖB-DER içerisinde görev yapan, devrimci öğretmen örgütlenmesinde yer almış bir arkadaşımızdı. Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde yatıyordu. Tarifsiz üzülmüştük. Kendi kendime demiştim ki, Olgun geri gelsin de her şeye razıyım. İşte böylesi bir zamanda insanın saçım beyazlıyor mu beyazlamıyor mu diye düşünmek aklının ucundan bile geçmiyor. Yüreğiniz ağzınızda yaşıyorsunuz.

Hiç Unutamadığım Bir An

Ağrı'da geçirdiğimiz ilk kışın ardından ilkbaharda kayınvalidem ve görümcem Eylem'i de alıp Ağrı'ya geldiler. Bir zaman sonra "ne zaman döneceksiniz" diye soruyorum. Ortada konuşuluyor, ay başında gidelim diyorlar. Eylem de benden bir bilezik istiyor, etrafındaki çocuklardan görmüş herhalde. Ben de söz verdim, aybaşında alacağım diyorum. Ertesi gün, "Anne ne zaman gidiyoruz biz?" diye sordu. "Aybaşında" dedim. "Aa bilezik alacaktın" dedi. "Aybaşında alacağım" dedim. O an yüzünde oluşan ifade hayatım boyunca gözümün önünden hiç gitmedi. Bir an mutluluk, bir an üzüntü... Aybaşı bir güzel olayı yaşatacak, bir de ona göre kötü, üzüntülü bir şey yaşatacak. Bu iki duygunun yarattığı değişimi görmüştüm yüzünde. Daha çocuk çünkü. Bütün bunlara rağmen benim çocuklarım çok şanslı çocuklardı. En azından sevgiyle bakılıyorlardı. Bundan mahrum olan aileler vardı o dönemde. Annesi babası içeride olan ya da farklı durumların ortasında kalan ve bakılamayan çocuklar da vardı.

Bugünden Bakınca

İçinde bulunduğumuz durumdan yüz kızartacak, çocuklarımıza miras olarak bıraktığımız kötü bir leke yok. Olgun, onurlu bir mücadele verdi. Keşke şöyle yapsaydı diyeceğim hiçbir şey

yok. Tüm bu süreçlerde eşime hiç kızgınlık duymadım. Hayatımız boyunca insanlara yardımcı olmaktan, devrimci olmaktan, bilimi öğretmekten, güzellikleri öğretmekten asla vazgeçmedik. Hâlâ da aynı şeyi yapıyoruz. Güzel bir gelenekten geldik. Davamızda haklıydık, tam bağımsız Türkiye demek, petrolümüz, madenlerimiz, suyumuz bizim olsun demek suç mu? Biz bunları, bu güzellikleri savunduk. Bunda suç olacak bir şey görmedim. Görmüyorum da. İşimiz eğitimdi, Olgun da diğer öğretmen arkadaşlarımız gibi TÖB-DER bünyesinde yürütüyordu bu mücadelesini. Bütün yaşamını da bu mücadeleye adadı. Halkın çocukları, daha iyi eğitim alsınlar, daha güzel, demokratik bir ülkede yaşasınlar diye uğraştık. Şimdi seneler sonra görüyorum ki insanlar kendi çocuklarının eğitimi için, yeni 4+4+4 sisteminden dolayı kaygılanıyorlar. Oysa ki bizler bütün mücadelemizi bu anlayış hâkim olmasın diye vermiştik. Ne yazık ki biz bu mücadeleyi verirken toplumdan da büyük bir destek görmedik. Birçoğumuz salt fikirleri sebebiyle en güzel yıllarını cezaevlerinde harcadı, türlü işkence tezgâhlarından geçirildi. O da yetmedi hâkimi, savcısı, komutanı, öğretmeni, bakkalı, doktoru, aklınıza gelebilecek herkes geride kalanlara hayatı dar etmeye devam etti. Artvinli dedi, öğretmen dedi, bunlar anarşist, terörist çocukları dedi. Elinden geleni ardına koymadı. Şimdi herkes hükümetten şikâyet ediyor, eğitim elden gitti diyor ama aynı zamanda istiyor ki her şey gökten zembille insin. Gerek arkadaş çevremde, gerekse toplumda "Bu insanlar bu kadar mücadele verdiler, yaşananlara bak!" dediğimiz zamanlar olmadı değil. Arkadaş ortamında daha seçici oldum. Konuşamadım bazı insanlarla, ne kadar boş konuşuyor, ne kadar anlamsız şeyler söylüyor, biz nerelerden gelmişiz, ne idealler için uğraş vermişiz, insanlar ne kadar duyarsız, çevresinde olup bitenlerin farkında değil, yaşananların farkında değil dediğim oldu.

Dolayısıyla darbe ve sonrası çok şey öğretti bana. Olgun'un alındığı dönemde biz 5 yıllık evliydik. 12 Eylül sizden ne aldı derseniz bu gençlik yıllarımı aldı. Çocuklarımın o küçük yaşlardaki doğum günlerinde babalarının resmi var masanın üstünde. Bu çok önemli bir eksiklik, çok duygulu anlar. Bunları aldı götürdü ama bütün bunların yanında ayakta durmayı öğretti. Belki özünde var olan; fakat fazla açığa çıkmamış kendime güvenimin daha da gelişmesine yardımcı oldu. Çocuklarıma, öğrencilerime, çevreme karşı dirençli bir insan modeli çizmeye çalıştım. Ken-

dimi işime verdim çok çalıştım, işkolik oldum diyebilirim. Ekonomik anlamda tabii ki zorlandım, özellikle Ankara'ya geldikten sonra. 1980'den sonra çok şey değişti. Özal'ın getirdiği neoliberal politikalar, modeller sonucu bir evde 5 kişi varsa beşi de çalışacak duruma geldi. Böyle olunca benim çalışmam iki katına çıktı. Hafta sonu kurslara gittim, emekli olduktan sonra dershanelerde çalıştım, başka işler yaptım. Hayatımın hiçbir döneminde böyle yan gelip yatan bir insan olamadım. Sürekli bir çalışma içerisinde, çevreme de bu anlamda model olmuş bir insanım. Her şeyimi ama her şeyimi, gezmeyi, sinemayı, eğlenceyi bir tarafa bıraktım ama çocuklarımın üzerinde durdum. Onların yaşları geçerse o tarih bir daha geri gelmeyecekti, eğitimlerinin zamanında ve iyi olması gerekiyordu. O günün şartlarında yapabildiğimin en iyisini yapmaya çalıştım. Sonuçlarını da aldım. Bu da bizi çok mutlu etti, çocuklarımla hep gurur duydum. Bugün geriye dönüp bakıyorum, yıllar geçtikçe insanın öğretmenlikte de hayatta da tecrübesi arttıkça, diyorum ki keşke şöyle yapsaydım, çocuklarımı şöyle yönlendirseydim ama yine de pişman değilim. O noktaya gelmiş olsam yine de aynı şeyleri yaparım.

Bu anlamda çocuklarımın hep siyasetten uzak durmalarını istedim açıkçası ama süreç içerisinde onlar yine de kendi duruşlarını sergilediler.

Asla yaşadıklarımızla kaldık demiyorum. Bunu da hep söylüyorum, 1970'li yıllardan başlayarak, 1980'li 1990'lı yıllarda devam eden bu süreçte solcular, devrimciler insanlara, topluma hak aramayı öğretti. Bugün HES'lere karşı duruyorsa insanlar, madenlerini satmamak için pankart açıp eylem yapabiliyorsa, kürtaj karşıtlığına dur demek için kadınlar örgütlenip sokakta eylem yapabiliyorsa, YÖK'e karşı duruluyorsa işte bunlar devrimcilerin eseridir. Kesinlikle, altını çiziyorum. Bugün Şavşat'ın bir köyünde, İkizdere'nin bir köyünde, Ege'de Bergama'da köylüler ayaklanıyorsa bunların hepsinin mi kökü dışarıda, öyle suçlandık ya hepimiz "kökü dışarıda"... Suyunu alıyorsun adamın elinden, ağacını alıyorsun, ormanını alıyorsun, hayatını bitiriyorsun bir noktada, yaşam alanını daraltıyorsun: Bunun farkına vardı insanlar, bu bilinçlenme oralara kadar ulaştı. Pankartını alıp çıktı sokaklara, meclise kadar eylem yapmayı öğrendiler. Ne için? Kendi gelecekleri, yaşamları için, benim için değil. Gündelik yaşamda insanlar bu mücadele biçimini öğrendi. Bu çok önemli bir katkıdır top-

lumsal mücadelenin filizlenmesi için. Tabii ki 12 Eylül silindir gibi ezdi geçti diyoruz ama yine de mücadele devam ediyor gördüğümüz kadarıyla. Sürmek zorunda. O mücadele olmazsa hayat da biter en nihayetinde.

12 Eylül Davası

Ağrı'dan Erzurum'a gitmiştim. Görüş saatleri bitmiş. Olgun'la görüşebilmek için izin alacağım savcıdan. Savcı olmaz dedi, komutana yönlendirdiler. Asker beni garnizonun kapısından aldı, komutanın odasına çıktık. Komutan "Ne iş yapıyorsun" dedi, öğretmenim dedim. Nerelisin diye sordu, Artvinliyim dedim. "Hem öğretmensin hem Artvinlisin, kocan içeride ama sen dışarıdasın" diye karşılık verdi. Ne cevap verilir ki buna? Kucağımda Özgür, 1 yaşında. Özlem'in elinden tutmuşum, böyle duruyoruz karşısında. Salonun ortasında heykel gibi kalakaldım. Ağzımdan bir şey çıkmıyor, bir cevap veremiyorum ama söz, iki dudağımın arasında. Versem, "Atın bunları içeri" diyecek, kendini anlatana kadar 6 ay geçecek, olan yine çocuklarıma olacak. Artvinli olmak, öğretmen olmak suç. Ben ömrümü öğrencilerime ve eğitime adamış bir insanım, benden ne istiyorsun? Bu nasıl bir mantık? Bugün 12 Eylül'ü yargılayacaklarını söylüyorlar. Yargılanacak olanlar aynı zamanda bunlardır. Bu zihniyettir. Bu zihniyet yargılanmadığı sürece hiçbir sonuca varamayız. İki kişiyi suçlu bulup içeri atmakla 12 Eylül'ü sorgulamış olmuyoruz.

Keşke diyorum, bu noktada, tam anlamıyla bir yargılama yapılıp bu anlayış, bu zihniyet, bu yapı mahkûm edilebilse ama hiç zannetmiyorum bu sonuca ulaşacaklarını. Bunun göstermelik bir şey olduğu düşüncesindeyim. Keşke yargılansalar, keşke cezalarını alsalar, 90 yaşında da olsa haksızlık ve zulüm yapmanın, insanların hayatına mal olmanın, fikirlerinden dolayı insanları yok etmenin yanlarına kalmayacağını gösterebilsek. Yine de öyle bir duygu ve düşünce yapısına sahibim ki ben bunları yaşadım, benim çocuklarım bunları yaşadı, onlar ve onların çocukları da bunları yaşasın diyemiyorum.

Darbe zihniyetinin başka boyutlarda hâlâ devam ettiğini düşünüyorum.

Biz devlet için çalıştık, devlet ne dediyse onu yaptık diyen herkesin de cezalandırılmasını istiyorum. Birini ezerek, döverek, sa-

kat bırakarak mı oluyor bu işler. Adalet sadece o gün veya bugün haksızlıklara uğrayanlara değil, hepimize lazım. Öyle bir toplumuz ki ucu bize dokunmadan hiçbir şeyi anlayamıyoruz. Bizim meselemiz değil deyip kafayı çevirmek, şimdiki yaşananlar da gösteriyor ki, bir toplum olarak geriye götürüyor bizi. Önce toplum 12 Eylül'le yüzleşmeden, komşusuna, dostuna, müşterisine 13 Eylül sabahı sırtını dönenler özeleştirilerini yapmadan sahici bir yargılama sürecine girebileceğimizi sanmıyorum. Toplum, kendi utancıyla yüzleşmeden yapılan haksızların hesabını başkalarından sormayacaktır.

"Yürüyen Ölüleri Görüyordunuz Fotoğraflarda."

*Şadan Beceren**

12 Eylül Darbesi sonrası ağabeyim Sedat Beceren, 1981 yılının sonlarına doğru gözaltına alınıp tutuklandı. Türkiye Devriminin Yolu davasında 146/1'den yargılandı, müebbet hapis cezası aldı ve 10 yıl cezaevinde yattı.

Kenan Evren'in cezaevlerindekilerle ilgili olarak "asmayalım da besleyelim mi" beyanı tam da ağabeyimin davasının karar aşaması yaklaştığı sıralarda yayınlanmıştı. Böylesi bir beyanat, o süreçteki davaların seyrinin daha da kötüye gideceğinin işaretiydi. Kararın çıktığı gün ağabeyimin avukatı şöyle demişti: "Müebbet almış olmamız iyidir, bu ortamda idam kararı da çıkabilirdi".

* 1959 doğumlu. Serbest muhasebeci, mali müşavir. Ağabeyi Sedat gözaltına alındığında Şadan, 21 yaşındaydı.

Mahkemelerde her şey öylesine oldubittiye getiriliyordu ki, biz bile müebbet hapis cezasına adeta sevinmiştik. Hayatta kalacağını düşünmek bile tesellimiz olmuştu.

Ben 12 Eylül Darbesi olana kadar ailemle birlikte Keşan'da yaşıyordum. 13 Eylül günü artık Keşan'da kalmama imkân kalmadığını anlamış ve bir daha ne zaman nasıl döneceğimi bilmeden Keşan'dan ayrılmıştım, yakalandığımda İstanbul'daydım. 1983 yılının Mart ayında gözaltına alındım ve gıyabımda verilmiş olan tutuklama kararı vicahiye çevrildi. Aynı sıralarda kız kardeşim de gözaltına alındı ve İstanbul 1. Şube'de birlikte kaldık. Kardeşim gözaltı süresi olan kırk beş gün dolduktan sonra çıkarıldığı mahkemece serbest bırakıldı. Beni de o sıra görülmekte olan TDKP toplu davasına eklediler. Yargılandım ve 16-17 ay kadar yattıktan sonra 1984 yılında tahliye oldum.

Darbeden Önceki Hayat

Yedi kardeşiz. Babamız işçi, annemiz ev kadınıydı. Sedat ağabeyim dördüncü, ben altıncı çocuktum. Darbe öncesi Keşan'da lise eğitimimi tamamlamıştım ve Tekel'de çalışıyordum. Aslında üniversitede okumak istiyordum ama bunun için şehir dışına gitmem gerekiyordu. Oysa babam ve annem, ülkede yaşanan siyasi çatışma ortamında eğer gözlerinin önünde olmazsam beni kaybedeceklerini düşünüyor, evden ayrılmamı istemiyorlardı. Annem hastaydı, Sedat ağabeyim aranıyordu ve kendisinden haber alamıyorduk. Diğer ağabeylerim babamla çalışıyor, birlikte motor bobinaj işi yapıyorlardı. Kız kardeşim liseyi bitirmişti. Ablamlar evliydiler ve çocukları vardı.

Keşan, sosyal demokratların ağırlıklı olduğu sol hareketliliğin yoğun olduğu küçük bir kasabaydı. Babam çok okuyan, çocukları arasında kız erkek ayrımı yapmadığı gibi hiçbirine baskı da yapmayan, hoşgörülü ve neşeli bir adamdı. Annemiz de hastalığının sorunlarını hiç kimselere yüklemeyen iyi kalpli bir kadındı. Öyle ki şehir dışından zaman zaman gelen mücadele arkadaşlarımız, evlerinde kalabilecekleri başka arkadaşları da olduğu halde çoğunlukla bizim eve gelmek isterdi. Daha sonra birçoğundan duydum: "Siz belki farkında değildiniz ama sizin evinizde çok hoş bir ortam oluyordu, biz özellikle sizin ailenin yemek saatlerinde bir arada bulunmak için size gelirdik" derlerdi. 12 Eylül Darbesi,

ailemin ve ailelerimizin büyük kaygılar, acılar ve üzüntüler yaşamasına neden oldu. Annemin koroner kalp hastalığı vardı, rahatsızlıkları o dönemde yaşadığı üzüntülerle daha da artmış oldu.

Bizim devrimci mücadelemiz Halkevi'nde başladı. Fraksiyonel ayrışmalar söz konusu olduğunda dernekler kurulmaya başlandı. Ben, Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği'nin kurucu üyelerinden biri oldum. Bölgedeki kitlesel mücadeleleri örgütlüyorduk. Ağabeyim de Halkevi'ndeydi. Daha sonraki ayrışma döneminde mücadelesine Türkiye Devriminin Yolu hareketi içinde devam etti. 1980'lerin başında bir banka eylemi suçlamasıyla aranıyordu.

Özellikle darbenin hemen öncesinde Keşan'da fazla hareket edemez durumdaydık aslında. Polis ne zaman bizi yolda görse elimizdeki çanta, poşeti vs aramak istiyordu. Bizim olduğumuz her yerde bir siyasal ve sosyal hareketlilik bekleniyordu. Biz de siyasi olarak ivmeyi yükseltmeye çalışıyor, yoğun bir hareketlilik içerisinde yaşıyorduk.

Arandığım süreçte de ben ailemle haberleşmenin bir yolunu bulmuştum ve onlardan sürekli haber alıyordum. Darbeden sonra gece yarıları sürekli evler basılıyordu, örneğin bizim ev baskınlarının sık yapıldığı evlerden birisiydi. Daha çok tedirgin etmek amacıyla geliyorlardı. Bir bahane bulmaları yetiyordu. İhbar aldık diye çoluk çocuk herkes ayağa kaldırılıyordu.

Ailemin Tepkisi, Direnci

Her ailede olduğu gibi benim ailemde de tepkiler oluyordu tabii ki. Bizlerin hayatlarından endişe duyuyorlar, zarar görmemizi istemiyorlardı. Ama son derece demokrat bir aileydi. Örneğin, 1 Mayıs'a gideceğim zaman haber verirdim. Babam, onaylamadığı durumda "Sen bilirsin" derdi; onayladığında ise "Kızım bir şeye ihtiyacın var mı?" diye sorardı. Ben onun "Kızım sen bilirsin" dediğinde "Sorumluluk sana ait" dediğini anlardım ama hiçbir zaman "Hayır gidemezsin!" demezdi. Düşünce ve eylemlerimden dolayı ailem tarafından baskı ve şiddet içeren bir tavırla karşılaşmadım. Tam tersi birçok aile gibi gözaltı ve cezaevi süreçlerinde sahip çıktılar ve hep arkamda hissettim onları. Cezaevinden tahliye olup eve geldiğimin ertesi günü, sabah, babam günaydın dedikten sonra evden uzakta geçen zamanımı yıl, ay ve gün olarak hesaplayıp söylediğinde çok duygulanmıştım.

Annem, babam ve ablamlar gözaltına alınmadı. Küçük bir ilçede yaşamanın avantajları oldu. Tabii ki küçük yer olduğu için herkes birbirini tanıyor. Herkes birbirini tanıyınca gözaltı, tutuklanma daha farklı yaşanıyor. Keşan dışındaki ailelerden duyuyorduk, ailece gözaltına alınanlar, ailece işkence görenler vardı ama Keşan'da böyle olmadı. Aileler Keşan'da daha çok ev baskınları, psikolojik işkence ve baskı yaşadılar.

Ben ve ağabeyim aranırken veya cezaevindeyken kardeşlerimin baba eviyle ilgili sorumlulukları da artmıştı, onlar sürekli aileyle birlikteydiler. Tabii herkes çok sarsılmıştı. Mesela eskiden babam her akşam yemekte sadece bir duble rakı içer, ikinciye geçmezdi. Sonra duydum ki biz yakalanıp gözaltına alındıktan sonra bir süre sabahları bile alkol almaya başlamış, evin dışında içiyormuş. Daha sonra babam o dönemi kendisi anlattığında, "Kendi kendime ne yapıyorsun sen böyle deyip toparlandım" diyordu. Tabii yaşadıkları çok acıydı, iki çocuk içeride, diğerini de alıyorlar. Sürekli olarak, her an, çocuklarını kaybetme korkusu...

Darbe Oluyor

Ben tesadüfen o akşam evde yoktum. Gece, ilk baskınlar sırasında bizim eve gelmişler. Misafir olduğumuz arkadaşımız da yeni bir eve henüz taşınmıştı. O nedenle bilinen bir ev olmadığı için o akşam gözaltına alamadılar bizi. Ağabeyim o süreçte zaten aranıyordu, ortalıkta yoktu. Ben de ya gidip teslim olmalıydım ya da bir an önce ayrılmalıydım. Böylece, darbenin ertesi günü Keşan'ı terk etmek zorunda kaldım. Birkaç arkadaşımız kalma kararı aldı. Ben ve bir arkadaşım teslim olmama kararı aldık. Hakkımızda zaten tutuklama kararı çıkarılacağını biliyorduk.

Tabii bir anda çok şey değişti hayatımızda. Artık kendi kimliklerimizle bile yaşayamaz durumda kalmıştık. Bunun için bütün ilişkilerimiz, yaşam biçimimiz, her şey tümüyle değişmişti. Yani illegal yaşamak durumundaydık. Birlikte yaşadığınız insanları, ailenizi ardınızda bırakıyorsunuz, işinizi bırakıyorsunuz, mümkün olduğunca dar bir ilişkiler ağı içerisinde yaşamanız gerekiyor. Ve tabii büyük bir kaygı duyuyorsunuz. Sürekli işkence, ölüm haberleri geliyor. Ülkenin geleceğine dair kara bulutlar dolaşıyor.

Keşan'dan ayrıldıktan sonra İstanbul'a geldim ve 3 yıl boyunca kaçak yaşadım. O süreçte zaman zaman örgütsel ilişkiler içindey-

dim ama etrafta çok kimse kalmamıştı. Yaşanan yoğun operasyonlar, gözaltılar ve tutuklamalarla ülke açık cezaevine dönmüştü adeta. Ağabeyim hâlâ aranıyordu. O arada birbirimizi bulduk, bir süre görüşebildik. Daha sonra tekrar ayrıldık, yani birlikteydik derken birbirimizi görüyorduk sadece. Operasyonlar oldu bu süreç içerisinde ve ağabeyim gözaltına alındı. Ben halen aranıyordum. Bu arada ailem ağabeyimi ziyarete cezaevine geliyordu ve ben de bir şekilde ailem üzerinden ağabeyimin durumuyla ilgili haber alıyordum.

Arandığım dönemde en büyük korkularımdan biri, annemi veya babamı kaybetmekti. Öylesi bir durumda bile gidemeyeceğimi, cenazelerini bile göremeyeceğimi biliyordum. Bazen rüyalarıma girer, ağlayarak uyanırdım. Onları bir daha sağken göremeyeceğim düşüncesi bana çok acı verirdi.

1983 yılı Mart ayında Keşan'dan gelen bir arkadaşımla buluşacaktım. Yapılan bir ihbar ile gözaltına alındım. İstanbul 1.Şube'de kırk beş gün gözaltı, işkence ve sorgulama döneminden sonra sıkıyönetim mahkemelerince tutuklandım.

Annemle babam biz cezaevindeyken bir ağabeyime görüşe geliyorlardı, bir bana. Bu da maddi olanaklar yüzünden ancak ayda bir kez olabiliyordu. Bizi kısacık zamanlarda görebilmek için Keşan'dan İstanbul'a gelip birkaç gün de kalmak zorundaydılar. Çünkü görüşler de aynı gün olmuyordu, birkaç gün arayla oluyordu. Tabii zordu. Mesela annem vefat ettiğinde ağabeyim hâlâ cezaevindeydi, annemi göremedi. Annemi kaybettiğimizde, ne diyeceğimi, nasıl söyleyeceğimi bilemediğim için bir süre gidemedim ağabeyimin ziyaretine (ağlamalar).

Çok acı ve sert bir süreç olmasına rağmen çok öğretici bir süreçti de aynı zamanda. 10 yılda öğrenilemeyecek birçok şeyi bir yılda öğrendiğimizi düşünüyorum.

Ailelerin Dayanışması

Cezaevi sürecinde ailelerin birbiriyle dayanışması çok müthişti. Örneğin, annemle babam geldiklerinde onlarla ilgilenen Emine Teyze (Emine Akçam) vardı. Görüş zamanları dışında da sürekli birbirleriyle görüşüyor, telefonlaşıyorlardı. Emine Teyze ve bazı analar, eşler ve kardeşler her duruşmaya gidiyorlardı. Kimin duruşması olursa olsun gidiyor ve sahiplik ediyorlardı. Daha

çok da anneler gidiyorlardı. Orada, onların arasında ne fraksiyon vardı ne de başka bir şey, onlar anneydiler. O analar bütün o süreçte cezaevlerinin ve mahkemelerin önlerinden ayrılmadılar, adeta nöbet tuttular. Her gün gidiyorlardı cezaevi kapısına. Örneğin benim tahliye haberimi bile aileme Emine Teyze vermiş. Avukatımdan önce arıyor evdekileri. Diyor ki: "Gözünüz aydın Şadan tahliye oldu". Onlar böyleydiler, böyle yaşıyorlardı ve bu, bir yaşam biçimi olmuştu. Biri tahliye olduğunda kendi çocukları tahliye olmuş gibi seviniyorlardı. Bizim nasıl kendi içimizdeki örgütsel ilişkimizde bir dayanışma var idiyse, onlar da sanki bir örgüttüler. Kendi içlerinde, sürekli birbirlerini gören, haberdar eden, dayanışma gösteren insanlardı. Bu dayanışmanın çok büyük katkısı oldu cezaevi sürecine. Cezaevi önüne giderseniz mutlaka ailelerden birileri vardır; siz o görüşe gidememişseniz bile, bir şey iletilmesi gerektiğinde oradakiler mesajı alır, size iletir. Ağabeyimle ilgili haberler arkadaşlarının anneleri vasıtasıyla bize gelirdi. Böylelikle bir haber ağı oluşmuş oluyordu. Tutuklu yakını olarak yaşadıklarımız, aynı şeyleri yaşamayan başka kişilerle kolay konuşulabilen şeyler değildi. Dolayısıyla bu aileler bir araya geldiklerinde kendilerini de daha iyi hissediyor, birçok şeyi rahatlıkla konuşabiliyorlardı. Annelerin ayakları, aralarında duvarlar bile olsa hem çocuklarına hem de birbirlerine yakın olmak için, doğal olarak oraya, cezaevi önüne götürüyordu bedenlerini.

Şadan, ailesiyle ağabeyini ziyarette

Metris'ten Çıkıp Metris'e Gidiyorum

Ben tutukluluk dönemim süresince Metris Cezaevi'nde kaldım. Ağabeyim önce Sultanahmet Cezaevi'nde kaldı bir süre. Daha sonra Sağmalcılar, Metris ve oradan da Çanakkale'ye gönderildi. Ben 1984 yılında Metris'ten tahliye olduğumda ağabeyim, Metris Cezaevi'ndeydi. Tutuklu ola-

rak yattığım cezaevine bu defa "tutuklu yakını" olarak gitmeye başladım. Metris Cezaevi'ndeyken daha sık ziyarete gidebiliyordum ağabeyimi. Daha sonra iş yaşamı başladı tabii, sık sık izin alıp görüşe gidemez oldum. Bayram ziyaretleri oluyordu ya da arada bir izin ayarlayıp gidiyordum.

Şadan, ağabeyi Sedat Beceren'le

Ben cezaevindeyken bile her zaman şunu söyledim: Bazı yönleriyle bizim için daha kolaydı. Biz cezaevinde oturup ziyaret bekliyorduk ama ailelerin işi gerçekten zordu. Aynı zorluğu ben de tahliye olduktan sonra ağabeyimi ziyarete gittiğim zamanlar yaşadım. Saatlerce kapıların önünde bekletiliyorsunuz, görüş var deniyor, yok deniyor. İçeride neler olduğunu bilemiyorsunuz. Ben içeride de bulunmuş biri olarak tahmin edebiliyordum tabii ki. Sevdiğiniz insanı, çocuğunuzu, eşinizi, kardeşinizi gelip görmek istiyorsunuz, ona ulaşmak istiyorsunuz ama bir şekilde önünüze engel konuyor. Ve saatler süren çabalardan sonra ancak içeri girebiliyorsunuz. Onca çabanın ardından çok kısa bir ziyaret olacak. 5 dakikada, karşıdan karşıya telefonla, birbirinizin sesini duyacaksınız. Böylesi bir süreçti. Bu süreçlerden en çok etkilenen ailelerdi diye düşünüyorum. Çünkü bizler ideallerimiz ve inançlarımız için birçok şeyi göze almıştık: Cezaevinde yatmak, işkence görmek beklediğimiz şeylerdi ama bizlerden dolayı ailelere yapılanlar gerçekten hoş görülecek şeyler değildi. Eğer bir suç varsa dahi ortada, bunun muhatabı o bireylerdir, hiçbir zaman yakınları olmamalıydı. Özellikle çocuklar, o dönemde büyük bir travma yaşadılar diye düşünüyorum.

Ağabeyim Kalp Krizi Geçiriyor

Ağabeyim kalp krizi geçiriyor Çanakkale Cezaevi'nde. Yıl 1989. Henüz otuz dört yaşında. Kalp krizleri soğuk algınlığı gibi, halsizlik şeklinde de hissedilir ya, çok da genç olduğu için kondurmuyorlar,

akıllarına kalp krizi olasılığı gelmiyor. Fakat cezavindeki doktor, "Sedat sen enfarktüs geçiriyorsun" diyor. Bize de cezaevine ziyarete giden aileler haber verdiler. Emine Teyze aradı beni, Şadan, ağabeyin rahatsızlanmış dedi. Ben hemen Çanakkale Cezaevi'ne gittim ama cezaevinde ağabeyimi bulamadım. İstanbul'a gönderildiği söylendi. Hemen İstanbul'a döndüm o gün. Bize bilgi vermiyorlar. İstanbul'a gönderildi ama nereye gönderildi kimse söylemiyor. Önce hastanede dediler. Koşuyolu Kalp Hastanesi'ne gittik, diğer hastanelere baktık. Aramadığımız hastane kalmadı. Gece yarısına kadar her tarafa baktık. Müthiş bir gerginlik tabii. Kalp krizi geçirdi deniyor. Hayati durumundan endişe duyuyorsunuz ama kendisini bulamıyorsunuz, bir cevap alamıyorsunuz. Her an kaybedebileceğinizi, belki de kaybettiğinizi düşünüyorsunuz ama yok, bilgi yok, haber yok, yok... Çok kötüydü. Bunu düşündükçe hep aklıma kayıp aileleri ve yaşadıkları korkunç acılar, çaresizlikler gelir. Sonra Bayrampaşa'da dediler. Ben de o zaman evliydim ve eski eşim avukattı, birlikte cezaevine gittik. Burada da yok dediler. Sağmalcılar Cezaevi'ne defalarca gittik, defalarca gittiğimiz halde bir sonuç alamadık. 15 gün ağabeyimi bulamadık hiçbir yerde. 15 gün...

En sonunda ağabeyim bizi buldu. Ben bir hostelde çalışıyordum. Resepsiyonist bir arkadaşımız vardı. Solcu bir çocuktu ve benim siyasi durumumu da tahmin ediyordu herhalde. Bir gün işyerine telefon geliyor... (ağlamalar) ağabeyim arıyor, kardeşime haber verir misiniz, ben hastanedeyim, şuraya gelsin diyor. Sonra Sağmacılar'da bulduk onu (ağlamalar)...

Bizim aradığımız ve burada yok dendiği süreçte hastanedeymiş. Ertesinde Koşuyolu Hastanesi'nde anjiyo yapıldı. Biz anjiyo sonuçlarını bekliyorduk. Cerrah çıktı, "Baypas olması gerekiyor ama ben ameliyat edemem. Asker postalları içinde baypas olmaz" dedi. Ee peki, ne olacak o zaman? Çok riskli bir durum. Doktor "Yatsın cezasını, tamamlasın, gelsin" diyor. Oysa ağabeyimin müebbet hapis cezası onaylanmış, böyle bir şey mümkün değil. Ve tabii artık her an bir enfarktüs geçirebilir korkusu yaşıyoruz. Baypas ameliyatı sonrası bakım çok önemli, son derece hijyenik bir atmosferde yaşaması gerekiyor. Şimdi daha kolay baypas ameliyatları. O zaman çok daha zordu. Bir de bunun cezaevi koşullarında olduğunu düşünürseniz, hiç hijyenik olmayan koşullar söz konusu.

Bunun üzerine tekrar cezaevine götürdüler tabii ağabeyimi. Bayrampaşa'da hastane bölümünde yatıyor. Ailecek ziyaretine gidiyoruz. Eski eşim hem aile ziyaretine gidiyor hem avukat ziyaretine gidiyor, yani haftada 3 gün görüyoruz. İnsan Hakları Derneği Cezaevi Komisyonu'ndan arkadaşlar da devreye girdiler, bize yardımcı oldular. İnsan Hakları Derneği'nden bir arkadaşımız sürekli ağabeyimin ziyaretine gidiyordu. Bu süreçte çok destek oldu ve çok ilgilendi. Bu şekilde 4 ay geçti.

Basına haber verelim diyoruz ama o da çok hassas bir denge, bu sefer hiç çıkartmayabilirler. Ağabeyimin bir arkadaşının dayısı milletvekiliydi, ben durumuyla ilgilenmek istiyorum demiş (ağlamalar)... Ancak o zaman Adalet Bakanlığı'yla görüşmeler oldu, Tabip Odalarıyla görüşüldü ve ilk defa 6 aylık bir ceza ertelemesi alındı.

Ağabeyim hasta olsa da çıktı, tabii biz çok mutlu olduk. Hemen araştırmalara başladık. Bir şekliyle ameliyatını yaptırmak istiyoruz ve o süreçte Tabib Odası'ndan doktor araştırıyoruz. Ameliyat da riskli, %40 risk veriyor doktorlar, ki çok yüksek bir oran. Nerede, nasıl olacak, bir türlü onu da kararlaştıramıyoruz. Böyle anlatıyor olsam da son derece ağır yaşanmış süreçlerdir bunlar. Bir de ağabeyimin güven duyabileceği bir hekim olması gerekiyor, tamam bu risk karşılanabilir diyecek bir cerrah bulmak gerekiyor. Sonra biz Ankara'ya gittik. Tabip Odası'ndan iki doktorla görüştük ağabeyimle birlikte. Doktorlar ameliyat sonrası tıbbi olarak gerekenleri anlatıp "Kesinlikle burada ameliyat olma, yurtdışına çık, orada ameliyat ol" dediler. Tabii çok özel görüşmede söylenen şeyler bunlar. "Ameliyat olduğun gibi seni hemen cezaevine gönderirler. Kesinlikle ve kesinlikle baypas sonrası cezaevi koşullarında hayatta kalman mümkün değil, böyle bir ameliyattan sonra yaşanmaz cezaevi koşullarında" diyorlardı.

Durum böyle olunca tabii ameliyata da karar veremedik. Bu arada yurtdışına çıkışla ilgili bir şeyler ayarlamaya çalıştık ama olmadı, 6 aylık süre de doldu ve süre aşımı oluşmuş oldu. Kaygılarımız daha da artmıştı. Çünkü tekrar cezaevi koşullarına geri dönmesi gerekecekti.

Tam bu zaman diliminde benim de yargılanmakta olduğum TDKP toplu davası sonuçlandı. Hakkımda açılan davalar ve kanaat sonucu örgüt üyeliğinden 5 yıl 6 ay ceza aldım. Tutuklu kal-

dığım günler düştükten sonra 8 ay daha yatmam gerekiyordu. Biz tabii ki ağabeyimle görüşüyoruz. Dolayısıyla benden veya eski eşimden dolayı ağabeyime ulaşabilirlerdi. Ben bu riski göze alamadığım için gidip teslim olmaya ve o 8 ayı yatmaya karar verdim. Tekirdağ Cezaevi'ne kalan 8 ayı yatmak için gittiğim sıralarda 1991 İnfaz Yasası çıktı ve 8 ayı 33 gün olarak yattım. İnfaz Yasası ağabeyimi de etkilemiş oldu. Bu yasayla cezası müebbetten indirilince tahliye olmuş oldu. Artık cezaevine dönmesi gerekmiyordu; biz de, o da çok rahatladık.

Araştırdık, iyi bir cerrah bulduk. Ağabeyim de artık her şeyi rahat rahat gözden geçirebilir, kendisi de koşturabilir duruma geldi. Kararını daha rahat koşullarda vermiş oldu. Bir süre sonra da baypas ameliyatı yapıldı. Bu süreci böylece atlatmış olduk.

Tahliye olduktan sonra ağabeyimin yanında ağırlıklı olarak ben vardım. Aileye de ben aktarıyordum durumunu. Bir süre sonra kendisini toparladı. İnsan Hakları Derneği işkence gören, travma yaşayan insanlarla ilgili bir çalışma yapmıştı o zaman. Ağabeyim de katıldı bu çalışmaya. 10 yılını cezaevinde geçirmiş bir insan için çok kısa bir sürede uyum sağladı hayata. Hemen sanki bıraktığı yerden başlamış gibi son derece hareketli yaşamaya başladı. Biz bile yavaş hareket et, bak işte ameliyat olacaksın, enfarktüs geçirmişsin, her an yormamam lazım kendini diyorduk. Hayat dolu bir insandı. Onun için öyle çok zorluk yaşamadı dışarıdaki hayata yeniden uyum sağlamakta.

Cezaevindeyken evlenmişti zaten, eşi de o zamanlar içerideydi, ağabeyimden önce tahliye olmuştu. Bir kızları oldu. Arkadaşları, dostları da çok yardımcı oldular bu süreçte. Kendisiyle barışık bir insandı. Çok keyifli yaşadı.

Ağabeyim çıktı ama geçirmiş olduğu enfarktüste kalbi çok zarar görmüş, damar yapısı da bozulmuştu ne yazık ki. 2006 yılında kaybettik kendisini. Benim çok iyi bir dostum, ağabeyim ve yoldaşımdı. Çok sevdiğim, çok değer verdiğim biriydi.

Sadece ağabeyim de değil, onun gibi birçok değerli arkadaşımızı, dostumuzu yitirdik. 12 Eylül darbecileri yargılansın mitingi için Ankara'ya gittiğimizde, yürüyerek operadan aşağıya iniyoruz, herkesin elinde kaybettiklerimizin fotoğrafları var. Aşağıdan doğru baktığınızda yürüyen ölüleri görüyordunuz fotoğraflarda.

Topluma Yabancılaşma

Zaten artık çağımızın sorunu yabancılaşma. Bizim de daha farklı bir yaşamımızın olması çok mümkündü ama bizler farklı bir dünya mümkün diyorduk ve mücadele ediyorduk bunun için. 1980 yılı öncesi yoğun bir dayanışma, paylaşım ve dostluk yaşıyorduk. İnançlar uğruna hayatından vazgeçebilme, sadece benim değil bizim gibi insanların tümümüzün yaşam kültürü ve yaşam tarzıydı. Darbe sonrası, 1984 yılıydı tahliye olduğumda, bütün değerlerin altüst olduğunu görmüştüm ve uyum sağlamakta zorlanmıştım. Günlük hayat ve teknoloji de değişmişti. Mesela ağabeyim 10 yılın ardından çıktığında ankesörlü telefonu ilk defa görmüştü. Telefon edecek, bilmiyor; nasıl telefon ediyorsunuz bununla demişti. Bu 10 yıllık süreç, günlük hayatta bile bu kadar belirgin farklar yaratmıştı.

Darbe sonrası korku kültürü yaratılmıştı tabii ki. İnsanlar çekiniyorlardı. Bazıları yolda gördüklerinde selam vermeye bile çekiniyorlardı. Kendilerince de haklıydılar aslında. Mesela ben çıktıktan sonra çalıştığım iki işyerine de sivil polis geldi. Biz hayata tutunmaya çalışıyoruz, onların dahi önünü kesmeye, bir şekilde toplum dışı etmeye, hayatla olan bağlarımızı kesmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla bizden uzaklaşan insanlar da o gerekçelerinde haklıydılar. Çünkü o kadar çok eziyetler yaşanıyordu ki, onu göğüsleyebilmek de ayrı bir cesaret gerektiriyordu.

Ama bugün de anlam yüklenen değerlerle halen derdimiz var. O anlamda halen yabancısıyız. İşte para odaklı ekonomiler, para odaklı ilişkiler... Ne kadar korumaya çalışırsanız çalışın kendinizi, bir şekilde böyle bir toplumda yaşıyorsunuz. Yani kendimizi koruyabilmek için bile yoğun çabalar sarf etmek durumunda kaldık. Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen hâlâ bugün bile yabancı gördüğüm birçok şey var.

Zaman zaman derdik ki "toplumdan kaçmak sağlıksızlıktır". Bir kitapta şunu okumuştum: "İki türlü kaçış vardır: Birinde sağlıklı insan sağlıksız toplumdan kaçar, diğerinde de sağlıksız insan sağlıklı toplumdan kaçar." Şimdi toplumdan kaçarak bir yere varamayız, bu toplumda, burada yaşamak zorundayız; eksisi veya artısıyla ama tüm dünyada yaşanan böylesi bir süreç var. Umuyorum ki, gelecekte insanlık müsaade etmeyecektir daha kötüye gitmesine.

Psikolojik Destek

Profesyonel anlamda psikolojik destek almadık. İHD'nin çalışması için değerlendirme yapıldığında ağabeyimi o zaman çok sağlıklı bulmuşlardı. Ben de ancak çok daha sonra, boşanma sürecinde gitmiştim psikoloğa ilk kez. "Çok kötü değilim ama eskisi gibi keyif almıyorum hiçbir şeyden" demiştim doktora. O da "Bu kadar çok şey yaşadıktan sonra sizin de depresyon geçirmeye hakkınız var" demişti. Çok ihtiyaç hissetmedim açıkçası. Çok sağlıklı olmayan toplumlarda yaşayan insanlar olarak bazı sağlıksız davranışlar içinde olmamızın da çok doğal olduğunu düşünüyorum. Şimdi kendimi biraz daha iyi tanıyorum herhalde psikolojik olarak. Olayları çok abartmamayı, küçük şeylerle mutlu olmaya çalışmayı, tükettikçe değil ürettikçe mutlu olunabileceğini, hayatın asıl amacının mutlu olmak olmadığını biliyorum. İnce belli bardaklar mesela büyük hayalimizdi, cezaevinde bunun hayalini bile kurabilmek bizi mutlu ediyordu.

Son 32 Yıl

12 Eylül Darbesi ve süreci demokrasiye, halka, insanlığa karşı işlenmiş bir suç. 24 Ocak ekonomik kararları uygulanacaktı, bir tek hedefi biz değildik, bütün muhalefeti yok etmekti amaç. 24 Ocak kararlarının uygulanması, bir toplum mühendisliği projesiydi. O noktada da tabii ki deneysel olarak bizim hayatlarımıza dokundu. Örneğin tanıdığım bazı gençler eğitimini tamamlayamadı. Ben 3 yıl arandım, 2 yıl cezaevinde yattım, 1.5 yıl çalışamadım. Şimdi 50'li yaşlarımda olduğumu düşünürsek yaşamımın onda biri benden çalındı. O zamanlar benim yaşımda olanlar üniversite eğitimlerini bitirmiş, mesleklerine başlamışlardı. Aynı sırada biz ise, hayata neresinden tutunalım diye bakıyorduk. Bir de tabii işyerlerimize gelip bizi toplum dışı etmeye de çalışıyorlardı. Artı olarak bu tür şeyleri de yaşıyorduk. 12 Eylül'ün yaptığı şeylerdi bunlar. Bir de 10 yıl yatan, 15 yıl yatan ve daha sonra hayata tutunamayan arkadaşlarımız da oldu. Darbe öncesinde ve sonrasında bir yığın sağlık, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşılaştılar tabii. İşsiz olan arkadaşlarımız ve onların aileleri bunlardan etkilendi. O zaman çocuğu olan arkadaşlarımız vardı. Yaşamları büyük bir kesintiye uğradı. Onun için aslında bir kuşak üzerinde gerçekten ağır sonuçları oldu. İnsanlar yine de direndiler bu sü-

rece karşı, hareketsiz kalınmadı. Hayatta kalmak, ayakta kalmak, onurunu korumak, bunlar hep yoğun süreçlerdi. Yine de keşke dediğim şeyler olmadı. Bilerek ve isteyerek kimseye zarar vermedim. Geriye dönseydiniz ne yapardınız diye sorarsanız, daha çok okurdum herhalde derim. Koşturmaktan pek okumaya vaktimiz olmamıştı. Hayal kırıklıklarım oldu mu? Birçok anlamda olmuştur. Politik anlamda da oldu, daha sonra bireysel yaşamlarımızda da oldu. Hedeflediğimiz şeyler, gerçekleşmesini istediğimiz şeyler olmayınca hayaller kırılıyor demektir zaten. Yine de kısa vadede değil ama uzun vadede umudum var. Bugün yeryüzünde yaşanan katliamlara baktığımızda bunların ortaçağdan ne farkı var? Kanıksadık aslında. Çok kötü bir şey. Ölümleri kanıksadık. Toplum olarak buraya vardık. 10 kişi ölmüş, 7 kişi ölmüş, şurada bir soykırım yaşanmış... Yaşadığımız çağda bunlar var. Geçen yaz Keşan'da yazlıktaydım, bütün tatilciler yüzümüzü denize dönmüşüz, arkamızda Romanlar, çadırlarda 150 kişi, elektriklerini kesmişler, sularını kesmişler, mum ışığında oturuyorlar, en kötü işleri yapıyorlar, yaşamaya çalışıyorlar. Bunlara toplum olarak maalesef duyarsız kalındığı sürece bu işler hep böyle biraz ötelenecek gibi. Kısa vadede umudun olmamasının göstergesi, biraz toplum olarak duyarsızlığımız herhalde. Biraz da "Gemisini yürüten kaptan", "her koyun kendi bacağından asılır" vs. Aslında bence: "Kurtuluş yok tek başına ya hep beraber ya hiçbirimiz"...

Türkiye solunun dağınıklığını da sadece darbeye yormuyorum. Biraz egolarımıza yoruyorum, "Küçük olsun benim olsun" misali! Gökkuşağının olmadığı yerden pek bir şey çıkmayacağına inanıyorum. Toplum olarak farklılıklarımızla bir arada bulunan ama pek bir arada yaşayamayan bir kültüre sahip olduğumuzu düşünüyorum. Dolayısı ile bu kendisini solda tanımlayan bizler için de geçerli. Şu an herhangi bir örgütlenme içerisinde değilim ama gökkuşağını bekliyorum. Hâlâ bekliyorum. Her türlü adaletsizliğin ve hak ihlallerinin karşısında yer alan, özgürlük ve demokrasi taleplerini her koşul altında savunan ve geniş halk kesimini arkasına alabilen bir sol hareketin umut vaat edeceğine inanıyorum.

Önceden sol hareketin başarılı olmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi insanların yaşam alanlarında mücadele ediyor olmasıydı. Reel şeylerdi. Bizler insanların hayatlarına ne kadar

dokunabiliyorsak o kadar varız. Hayata dokunabilmek aslolan. Başlangıçta AKP'nin ivme kazanması bu nedenleydi. Geçmişte biz böyle örgütleniyorduk. Onun için de bugün o alanları dolduramıyoruz. O alanlara öyle girmek gerekiyor gerçekten.

Farklı arayışlar ve farklı yaratıcılıkların olması gerekiyor. Mesela, artık eylemlere baktığımda çok renkliliği çok olumlu buluyorum, herkes kendini ifade ediyor. Feministler, eşcinseller, bütün ötekileştirilenler, Romanlar, Aleviler, Kürtler... Biz hepimiz bu ülkenin insanlarıyız ve bu ülkede yaşamalıyız. Buna empati bile demiyorum, hoşgörü demiyorum, hoşgörü ve empati yukarıdan bakan bir şey: herkesin yaşam hakkı var, herkes bir diğerinin yaşam hakkına saygı göstermek zorunda. Biz Kürtlere hoşgörülü, Romanlara hoşgörülüyüz. Biz kimiz ki hoşgörü göstereceğiz? Onların doğuştan getirdikleri yaşam hakları var, bizim olduğu kadar, herkesin olduğu kadar, azınlıkların çoğunluk kadar hakları var.

En Çok Canımı Acıtan

Çocuklar daha ağır yaşadı aslında o süreci (ağlamalar). Üzülüyorum onlar için. Duygulanmamak mümkün değil. Konuşamadık. Çok yıllar sonra yeğenim o dönem başına gelen bir durumu anlattı. Keşan'da dışarıya çıkıyor çocuk, jandarma geliyor. O zaman karşılıklı oturuyorlar annemlerle. Eve girip çıkarken kapı ziline sık basmasın diye çocuk, kapı kolunu yanına alıyor, kapıyı tekrar geldiğinde kendisi açabilmek için. Çocuk daha küçük, jandarma kapı kolunu alıyor çocuğun boğazına dayıyor; teyzen nerede, dayın nerede diye sıkıştırıyor. Eve geldiğinde de kimseye anlatamıyor, üzülmesinler diye sanıyorum. Yeğenim bir gece yemeğe davet etti beni, orada alkol aldıktan sonra bunu ancak yıllar sonra söyleyebildi. Üzmemek için söylememişti (ağlamalar). Çok üzülmüştüm. En çok acı duyduğum şey çocuklara yapılanlardır. Çocuklara yapılan zulüm gerçekten hiç affedilmemeli. Aslında aşırı hassas insanlarız, o zaman da benden dolayı kimse zarar görmesin istiyordum. Bir ölçüde bunu başardık ama küçücük bir çocuğun böyle bir şey yaşaması, bunu kimseye anlatamaması ve böyle bir şeye benden dolayı maruz kalması beni çok üzdü. Onu koruyamadım diye düşündüm ama elimizde değildi aslında koruyabilmek. Bu çok küçük bir şey aslında çok daha korkunç şeyler

yaşandı. Annesiz, babasız kaldılar çocuklar. O çocukların gözünün önünde ailelerine işkenceler yapıldı, işkence yapmakla tehdit edildiler, çok ağır şeyler yaşandı bu süreçte.

Örneğin, ölüm oruçları döneminde ben tahliye oldum. Yemek yerken sofrada, ölüm orucunda ölenlerin haberlerini aldım. Bunlar gerçekten insanın içini çok acıtan şeyler.

12 Eylül Davası

Bu davanın açılması 12 Eylül Darbesi'ni tartışılır hale getirdi aslında. Konuşulur hale getirdi, bu nedenle olumlu buluyorum. Davayı tabii ki kendi istedikleri boyuta taşımaya çalışıyorlar. Mümkün olduğunca davanın bir tarafından tutup bunu olması gereken yere taşımak gerektiğine inanıyorum. Biz ilk duruşmaya Ankara'ya gittiğimizde, bildiri dağıtıyorduk orada. 12 Eylül'ü duymamış, bu ülkede yaşayan, bilmeyen bir yığın insan var. Bir dönem özellikle dava açıldığında televizyonlarda bütün kanallarda gündemde kaldı. Bunun, bu ülkenin tarihinin bilinmesi adına ve yaşananların yansıtılması adına bir fırsat olduğunu düşünüyorum ve buna sahip çıkılması gerektiğini düşünüyorum.

Sonuçlar anlamında da tabii ki bu 12 Eylül Darbesi ve sonuçları sadece duruşmayla çözülecek bir şey değil. Daha detaylı incelemeler, araştırmalarla bütün haksızlıkların, hak ihlallerinin gün yüzüne çıkarıldığı ve suçluların da cezalandırıldığı, darbelerin mahkûm edilmesi ile gerçekleşebilir. Kenan Evren mahkemeye getirilmeli. Berfo Ana'yı Ankara Adliyesi'nin önünde gördüğümde çok duygulandım. Bir daha bu tür darbeler olmaması adına, geçmiş bilinmeli. 12 Eylül ruhunu yasalardan kaldıran gerçekten demokratik, eşit ve özgürlükçü bir anayasanın yapılmasını sağlamalıyız.

Yaşananlara bakıldığında sembol değil aslında Kenan Evren. Ama şu an gelinen aşamada, yargı aşamasında asmayalım da besleyelim mi diyorlar ya, hayır besleyelim, asmayalım. Bir gün avukatımla bir yerde oturuyorduk, Şadan gelsene, seni birileriyle tanıştıracağım, dedi. Gittik, iki tane adam oturuyor. Tanıdın mı bunları dedi. Tanıyamadım dedim. Bak dedi gördünüz mü bizim çocuklar ne kadar affedici. Bana da döndü dedi ki, bunlar sana ceza verenler, sizin heyettekiler bunlar. Adamların yüzüne bile bakmamışım. Çünkü zaten yargılamaları biliyorduk biz. Orada A

kişisinin ya da Z kişisinin olup olmaması bir şeyi değiştirmiyordu ki. Biz tahliye olduktan sonra kuvvet komutanları nasıl bunları bırakırsınız diye fırça atıyorlardı dosyalar geldiğinde. Orada o sonuç değişmeyecekti. Orada insanlar belirleyici olmadı, o sistemdi esas olan. Onun bilincinde olduğum için yüzlerine de bu nedenle çok dikkatli bakmamıştım herhalde diye düşündüm. Muhatabımız sistemdi ve bu sistem de bunları bir el kullanarak yaptırdı. Onun için bu ellerin de cezalandırılması gerekiyor. Çok da basit değil durum, insanlar işkencede öldürüldüler, asıldılar. Bu kararları verenler, bunların hesabını vermelidirler. Cesaret, korkuya rağmen korkarak yapılan bir şeydir. Yoksa diğeri aptallıktır zaten, farkında olmamaktır. O gün de cesaret gösteren, direnen insanlar vardı. Biz bunu 1. Şube'de de gördük, cezaevlerinde de gördük.

Ülkesini ve halkını seven, daha iyi bir dünya özlemiyle yola çıkan ve bu uğurda yaşamını yitiren, bedel ödeyen, 12 Eylül Darbesi'nin üzerlerinden bir silindir gibi geçtiği 78 kuşağı ve onların ailelerinin yaşadıkları Türkiye demokrasi tarihinde kara bir leke olarak kalacaktır. Artık darbelerin yaşanmaması adına, yapılan her çalışmanın değerli olduğuna inanarak, çabalarınızdan dolayı teşekkür ediyorum.

"Oğluma Kıyamadım, Sloganları Duvara Ben Yazdım!"

*İsmet Kahraman**

12 Eylül döneminde iki kızımı ve iki oğlumu içeri aldılar. Kızlarımdan biri öğrenciydi, biri de öğretmen, oğullarım okuyorlardı. İçeri alınanlardan büyük oğlum 1954, küçük oğlum 1955, büyük kızım 1958, küçüğüyse 1960 doğumluydu. 4'ü de içeri girdi ama küçük oğlum adi suçtan yattı. Onu örgüte hiç dahil etmediler. Halbuki o da diğerleri kadar içindeydi ve aktifti. Büyük oğlum ve kızlarım 141, 142, 146, 175. maddelerden yargılandılar. Yani devleti yıkmaya teşebbüs, silahlı sol örgüt kurmak, bombalı pankart, komünizm propagandası yapmak, gibi... Büyük oğlum 22 ay yattı,

* 1923 doğumlu. 11 çocuk annesi. Darbe döneminde 4 çocuğu içeri alındı.

kızlarım 13 ay yattı. Diğer oğlum –dava dışı olmasına rağmen– o da 14 ay yattı. Halkın Kurtuluşu Görele davası olarak geçiyordu. Sadece benim çocuklarım değil amca çocukları da vardı. 3 tane kuzen grubuydular içeride. Bir kuzen İGD, bir kuzen Kurtuluş, bir kuzen Halkın Kurtuluşu. Köyün diğer mahallesi de MHP'li faşistlerin olduğu bir bölümde yer alıyordu. Savcı 3 hareket olarak bizim çocukları birleştirmişti.

Küçük oğlum Görele'de Askeri Cezaevi'nde, kızlarım Keşap Cezaevi, Trabzon Cezaevi ve Erzincan Askeri Cezaevi'nde yattılar, büyük oğlum Görele Cezaevi, Giresun Cezaevi ve Erzincan Askeri Cezaevi'ne alındı. Ortalık çok karışık olunca küçük oğlum askere gitti ama Edirne'den Görele'ye askerden geri getirdiler, önce cezasını yatsın diye. Cezası bitince yeniden askere gitti.

Darbeden Önceki Hayat

Ben okuma yazma bilmem. Eşim de 5. sınıfı bitirmiş ve terzi olmuş biriydi ama çocuklarıma müsellemeyi hep o öğretmişti. Çok güzel terzilik yapardı. Muhtardı aynı zamanda. Esnaf ve Sanatkârlar Derneği başkanıydı. Bir taraftan da insanlara enjeksiyon yapardı. O becerisi de vardı. Bütün Giresun, Görele halkı tanırdı. Çok iyi bir annenin ve babanın evladıydı. Ölümünden 1 hafta öncesine kadar elinde iğnesi, çalışan bir insandı.

Kayınvalidem de melek gibi kadındı. Ben de bir geliniydim. Komşularımızla ilişkilerimiz iyiydi. Hep insanlara yardımcı olmaya çalışırdık. Yardımlaşma duygusu çok önemliydi yaşadığımız yerde. Darda kalmışlara elimizi uzatmaya çalışırdık. Ben, annem, kayınvalidem ve anneannem ile aynı evde yaşıyordum.

Siyasi işler ülkeyi sardığında evden ayrılmış, evlenmiş kızlarım vardı.

Şevketlerin edebiyat öğretmeni vardı lisede. Fatsalıydı. Onun kardeşi de bizimkilerin sınıfında öğrenciydi. Kendisi Kızıldere'de öldürülen Ahmet Atasoy'un hala oğluydu. Ama çizgi olarak Halkın Kurtuluşu'ndandı. Bizim çocuklar onların efendiliğinden ve farklılığından etkilenmiş. Şevket, değişik müzikler (rock müziği) dinliyordu o sıralar, uzun saça heves etmişti. Oradan tanışmışlar. Siyaset konuşmuşlar. Daha sonra İstanbul'da üniversite kursuna hazırlanırken beraber kaldılar o çocukla. Hatta Fatsa'nın belediye başkanı vardı, Fikri Sönmez, içeriden çıkmış, çocukların evine

gelmiş. Onu anlatırlardı. Kendi ailemiz içinde de vardı başka siyasetlerden insanlar.

Eşim, sosyal demokrat bir kökenden gelmiş, Atatürkçüydü ama çocukları reddedecek bir tavrı olmadı. Ayağınız yere bassın, kendi yaşamınızı kazanın, kendi yaşamınızı birinci plana alarak mücadele verin diye öğütlerdi hep. Bense "Tamam, yaparız ederiz oğlum" diye destek olurdum.

Kıyamadım, Ben Yazdım

1980 öncesiydi. Şevket'in hep yaptığı işlerden biri geceleri yazı yazmaktı. Ama o gece bir yere gitmesi gerekiyormuş. Boya ve diğer malzemeleri kardeşine bıraktı, bana da tembih etti "Ben bu gece gelemeyeceğim, Ahmet'e söyle şu saatte kalksın. Yanına da arkadaşları alsın, şu sloganları, bu gece yazsın." Sloganları da kâğıda yazmış, bana verdi. Tamam oğlum dedim. Beni öptü, çıktı. Ertesi gün geldiğinde evde kardeşi yoktu ama gelirken bakıyor, sloganlar yazılmış. "Anne" dedi "Ahmet'i kaldırmadınız mı? Bu duvarlara kim yazdı, n'aptınız. Niye benim sözümü tutmuyorsunuz?" "Oğlum yok yok o uyuyordu kıyamadım da..." diye açıklamaya çalışmıştım. Hakikaten kızlarımdan biri ve ben Şevket'in hazırladığı beyaz boyayı, bakracı, fırçayı aldık elimize, soran bekçilere de kızım yeni doğum yaptı da ona süt götürüyorum filan diye kandırarak saat 9 ve 10 arasında, sinemada film gösteriliyorken Şevket'in kâğıda yazdığı "faşizme ölüm, halka hürriyet, yaşasın ulusal demokratik halk devrimi, kahrolsun faşist diktatörlük" sloganlarını duvarlara yazdık. Yakalanmadan geldik.

Çocuklar Alınıyor

Şevket hem üniversiteye hem de siyasete devam ediyordu. Sürekli Trabzon'la Görele arasında gide gele okulu bitiremedi. Para kazanmak için düğünlerde, balolarda sünnetlerde grubuyla çalardı. Bir gün, (16 Ağustos 1980'de) düğün salonuna gittiğinde yüzbaşı ve iki polis "gelsene" diye Şevket'i kenara çekmişler. Buyrun komutanım demiş. Karakola kadar gidelim demişler, eline kelepçe vurmamışlar ama Şevket anlamış hayırlı bir iş olmadığını. Elinde *Cumhuriyet* gazetesi varmış. Bunu babama bırakayım komutanım demiş. Gel deyip, omuzundan tutmuşlar, yok yok sonra gidersin diyerek karakola sokmuşlar. O şekilde gözaltına

almışlar. Görele Karakolu'ndan Giresun'a onları götürmeye bir ekip geldi. Arabanın önünü kestik. Kızlarımdan biri "Kahrolsun faşistler, ağabeyimi götüremezsiniz. Parsellendi mi Emniyet'in kapısı?" dedi. Bunun üzerine insanlar toplanmaya başladı Emniyet önünde. Ekiptekiler bize dedi ki "Görele devleti tanımıyorsa biz de Görele'yi tanımıyoruz". Onlara engel olamadık tabii ki. Sonra Giresun'da işkence gördüğünü anladık, birkaç gün sonra Görele'ye mahkemeye getirdiler. Camın arkasından görüyoruz: Şevket'in kolu mor, sigara izleri vardı, dayak atılmış. Şevket Halkın Kurtuluşu hareketinin eylemlerinden sorumlu tutuldu. Örgütleme çalışmasını yapmakla suçlandı. Önceden tutuklananların ifadeleri çoğaldı çoğaldı, bir kısmı Halkın Kurtuluşu'nu, bir kısmı o günün diğer örgütleri olarak Devrimci Yol, Kurtuluş ve İGD'yi suçladılar. Farklı siyasetlerin Görele davası. Herkesin birbiriyle bağlantısı, arkadaşlığı, dostluğu var zaten. Ne olmuş işte, lisede korsan bir miting yapılmış, bunun içinde hepsi var. Düğün de yapsan üzerlerine kalıyor. Yapan kim, o kişiler. Ne yaparlarsa yapsınlar üzerlerine kalıyor. Çünkü halkın yanında olmaları suç oluyor. Ondan sonra tutuklandılar. Tekrar Giresun'a götürüldüler.

Küçük oğlum askerden önce ruhsatsız silahla ateş etmek suçundan aranıyordu. Sonra ceza ertelendi diye askere gitti ama cezası kesildi. Kızlar da 6 ay sonra, 1981'in Ocak ayında yeni bir operasyonla ele geçirildi, diğer arkadaşlarıyla gözaltına alındılar. Ocak ayında 3 kardeş evden alındılar.

Giresun'a götürdüler. Biz de gittik arkalarından ama dövmüşler, işkence etmişler biz yetişene kadar. Benim çocuklarımın ne kabahati var dedim, söylendim biraz. Komşumuz Hasan Dede vardı, niye götürüyorsunuz, bu kızların suçu ne demiş yüzbaşıya. O da demiş ki "Bize Giresun'dan emir geldi, ben kendi kafama göre almadım. Bir liste var, buradakileri alacaksın" dediler. Giresun'da birkaç gün kaldılar. Çocuklarımızın suçu yok dedik. Nereye götürdünüz çocuklarımızı dedik. Göstermediler. Bizden sonra Keşap'a götürdüler. 3 ay yattılar Keşap'ta. Bazen gittiğimizde az da olsa gösteriyorlardı.

Bütün çocuklarım siyaseten aynı çizgideydiler. Ee suçlandıkları şeyler de aynıydı: Kurulu düzeni yıkmak, komünizm propagandası yapmak, halkı örgütlemek, devleti yıkmaya çalışma çabası göstermek.

Çok sıkıntı çektik. Para bulunuyor yine ama ne yapacağımızı şaşırdık. Çocuklarımız bizden ayrı iş görmüş olsalar, kötü bir iş yapmış olsalar insan acımaz. "Size gitmeyin dedik!" derdik. Ama şaştık kaldık. Gelinlik kızlar, oğlanlar da delikanlı. Kimseye bir şey yapmadıkları halde alıp götürdüler. Günahı başlarına olsun. Asker diyor ki "Sizin yerinizde olsak buraya gelmezdik. Kabahat işlemişler." "Ne kabahatleri var müdür bey? Kabahat işleseler ben saklamam söylerim. Tembih ederim çocuğuma. Bir şey yapmadı çocuklar. Yalandan yakıyorlar çocukları burada. O günahtan nereye gidersiniz?" dedim komutana ama bizi dinleyen kim. Onlar dövdüler çocukları. Kiminin belini ağrıttılar, kiminin kolunu, kiminin kulağı sağır oldu. Ağladım, söyledim. Askerin yanında, polis komiserinin yanında çok ağladım, çok rica ettim ama merhametsizler, dinlemediler beni, inanmadılar hesapta. Yalan mı söyleyeceğim? Yanımdaki çocukları aldılar, yanımdaki çocuklar, yatıyor, uyuyor, gece yataktan aldılar. Ben yalan niye söyleyeyim? Onlar kendileri gibi beni yalan söylüyor zannediyorlar. Bazı çocukları haddinden fazla dövmüşler. Bağırmışlar, çağırmışlar, dövmüşler. Biz bunlara üzüldük. Bizim çocukların suçu yoktu, korkulacak, utanacak bir iş yapmamışlardı.

Görüşlere gidiyoruz. Yiyecek götürüyoruz, giyecek götürüyoruz. Sırtımızda, elimizde, arabayla... Elimizden geldiği kadar gitmek istedik. Arkadaşları giderdi az çok. Tabii bu ailelerin yaşadıkları perişanlık ayrı. Gece gündüz uyku yok, ayaktaydık. Cezaevi cezaevi gezdiler. Hangi gün, hangi görüş... 4 çocuk 3 farklı cezaevinde... Paket hazırlama, götürme... Biri Trabzon'da, biri Giresun'da, biri Görele'de. Daha sonra Şevket'i Giresun'dan Erzincan'a götürdüler. Tahliye olmadan önceki son 1.5 ayda bir araya gelmiş oldular Erzincan'daki cezaevinde.

Komşular hiç ayağını kesmedi, evimize geldiler gittiler. Onlar da bizim gibi üzüldüler. Karşımızda olmadılar, destek oldular. Çocuklarımız cezaevinden çıkıp geldiğinde evimiz doldu yine. Kayınvalidem yaşlıydı ama çocukları görmek isterdi. Babaanneyi de götürdük Giresun Cezaevi'ne. Yaşlı ama arabayla gidiyor. Taksiye bindiriyorsun, götürüyorsun. Beni de götürün, diyor. Kucaklaşma izni alırdık. Kelepçeli öpüşürdük çocuklarla.

Şevket Kahraman cezaevinde arkadaşlarıyla

Mahkemeye Gidişimiz

Mahkemelere de gittik. Sevinçle gider, üzüntüyle gelirdik. Tahliye olacak diye bekledik epeyce bir zaman. Çocuklarımız sağ salim çıksın da ona şükredelim dedik. Lazım değil dedik yanları yöreleri, gördükleri işkenceler...

Kış günü Ziganalardan, Koplardan geçerek Erzincan Bahçecik'e mahkemelere gitmeye çalışıyorduk. Bir otobüsle, karda bata çıka... Mahkûm yakınları ile beraber gittik. Anneler gidiyordu. Kelkit'e çıktık. Kelkit'ten öteye Erzincan'a yol yok. Orada kaldık. Erkekler kahvede kaldı. Biz de yukarıda bir yerde kaldık. Kızlar, kadınlar, anneler... Gidemedik öteye. Erzincan'a giden yol kapalı. Kar püskürüyor yolda. 3 tane de yol açıcı arabalar var. Biri birine atıyor, 3 kişi karı saçıyorlar. Açtılar yolu. Herkes koşuyor. Çocuklarımıza kavuşmak istiyoruz bir an önce. O yolu yukarı doğru dönünce yüzümüz güldü. Çıktık yukarı, cezaevinin kapısının önünde geniş bir yere, harman deriz biz köyde, çıktık çocuklarımızı görmeye. Çocuklar da kızlar da öbür taraftan geliyor, yattıkları yerden. Biz de olduğumuz taraftan geliyoruz. Açık görüş. Bizi beklemişler. Bitmemiş mahkeme. Bir çocuk kürsüye çıkmış, dava dosyası okunuyor. Avukatı Sinan Bidük hem okudu hem ağladı. Biz de çocuklarla sarılıp ağlaşıyoruz. Çocukların tutuklandıkları zamandan beri ne yaşadıklarını o ifadelerden anladık. Hep beraber ağlaştık. Akşama döneceğimiz yeri hazırlıyoruz bir yandan da. Bereket ki yanımızda elektrik ocağı vardı. Bir hafta otelde kaldık.

Tutuklu yakınlarıyla beraber hareket ediyorduk. Tanıdıklarımız, konuştuklarımız vardı. Kendisi gidemiyorsa diğerleriyle bir şey gönderiyordu. Bir sürü sıkıştık. Bir sürü zorlandığımız durumlar oldu ama yine de dayanışma vardı. İstanbul'da çalışan çocuklarım da kardeşlerinin sevdiği şeyleri gönderiyorlardı. Özel pastanelerden alıp otobüse veriyordu veya kendileri gelirken getiriyordu. Herkes bir şeyler yapmaya çalışıyordu.

Öğretmen kızım ceza aldı. Onun da diğerlerinden farklı bir suçlaması yok. Silah vardı. Bahçelerde bulunmuştu... Bizim bölgede kan davası da etkili. Bir yaşlı teyzemiz vardı, kan davasından dolayı silah bulunduruyordu. Yakalanmış bir yerde. Bunlar örgütün silahları diye rapor etmişler hemen... Halbuki hep olan bir şey, böyle yaşanıyor köylerde. O kadın da örgüt üyesi diye bizimkilerle yattı, Şaziye Teyze. Şeker hastasıydı. Yani kiloluydu, sıkıntılıydı. Sonra aklandı.

Öğretmen kızım ceza aldığında evliydi. Bir de küçük çocuğu vardı. Kaçak durumuna düştü. Okuluna geldiler. Sonra tekrar mahkeme kararı bozuldu Yargıtay'dan. Bozulması için de başka kanıtlar toparlandı. Başka ifadeler toparlandı, konunun öyle olmadığına dair arkadaşları tekrar ifade verdiler. Yani kızım öyle beraat etmese içeride yatacaktı ama o süreç, o kaçaklık süreci bayağı bir uzundu. O çok bunalımlı geçti. Nereye gideceğini bilemedi, çocuk da var... Bize geldi. Babası çok üzülüyordu. Evde, her an gelip alsalar, çocuk küçücük daha. Kendisi ile dolaştı bu kaçaklık döneminde. Yargıtay'ın kararı ile beraat etmiş oldu.

Çıktıktan Sonra

Nisan 1982'ydi. Şevket çıktı ve 4-5 ay sonra evlendi. Askerlik için aranıyordu. Okuldan atılmıştı ve kardeşi de askerdeydi. Sonra kızı oldu 1983'te. Kardeşi askerden geldi. Eşi hemşire olduğundan Giresun Devlet Hastanesi'ndeydi. 1984'te Şevket askere gitti. YÖK affından yararlanarak tekrar okula döndü ve 4 yıllık fakülteyi 15 yılda bitirdi. Giresun'da çalışıyorlar. İşyeri orada, karısı orada. Bir gün ablasının kızı ve arkadaşını evine çağırmış. Eve gelen giden olunca Şevket yine bir şeyler yapıyor diye alıp Trabzon'a götürmüşler. Biz köyden indik aşağıya, duyduk olanı. Bu sefer çoluk çocuk sahibi, daha zor. Babasıyla köyden tanıdığımız birinin yanına gittik. Askeriyede çalışıyor. Sarıldım ben ona: "Şevket faşistlerin odasında oturuyor. Çok dayanacak halimiz kalmadı. Yine almışlar oğlumuzu" dedim. Hemen telefon etmiş. "Çocuğu neden oturtuyorsunuz boş yere. Bırakın çocuğu" demiş. Bıraktılar da Boztepe'ye yolladılar. Boztepe'de askeriye var. Askeriyenin elinde olsun diye. Biz yine geldik oradan teslim aldık.

Öğretmen kızım tahliye olduktan sonra tayini Maraş'a çıktı. 3 senede 3 ilçe değiştirdiler. Ve gittiği yerlerde de sivil polisler onları sürekli takip etti. Farkındalardı, gizli zannediyorlar ama...

Sonra bizim Görele'deki evin önünde de karşıda köşede, kim girip çıkmış eve diye devamlı sivil polis takip ederdi. Arada sadece dükkâna gelip kocama, çocuklar ne yapıyor diye sorarlardı. Evi seyredenler... Balkona biri gelmiş mi, çıkmış mı diye bakanlar...

Doğrusu, eşim çok koşturdu, çok sıkıntılar yaşadık. Çok bedel ödedik. Hâlâ onun izleri var. Her anlamda geri gittik. Tam düze çıkmak üzereydi her şeyimiz, çok normaldi... 8 öğrenci çıkıyordu her sabah kapıdan, evden. Ama bu olaylar olunca her şey altüst oldu. Dünyamız altüst oldu. Bütçe zaten karmakarışık oldu...

Bir gün bir savcı, Adıyaman'ın bir ilçesinde çalışıyormuş, kızlarımdan birini görmek istemiş. Yani talip olmuş ona. Savcı kızımı sorunca demişler ki, kardeşleri içeride. O da vazgeçmiş.

Bir diğer kızımsa Devrek'e sürüldü. Hiçbir derneğe filan üye değildi, hiçbir faaliyeti de yoktu. Herkes ona soruyor buraya neden geldiniz diye. Bir gün müdür bey çağırmış, kızım sen buraya neden geldin diye sormuş. Bilmiyorum müdür bey, siz öğrenirseniz bana da söyleyin demiş. Birkaç gün sonra genel müdürlükten bir belge, yazı gelmiş. Kızıma okutmuş. Gelen yazıda Devrek merkezine geliş nedeni için içeride yatan dört kardeşi sebebiyle gözetim altında çalışması gerektiği ve 61'e E maddesine göre sakıncalı olduğu yazıyormuş.

Eşimin koşmadığı iş kalmadı. Hem çalışıyordu bir taraftan hem de Şevket'in orkestrasının düğün programlarını yapıyordu. Yani çok yoruluyordu. Eşimi 1995'te kaybettik. Çok hassas, duygusal biriydi zaten.

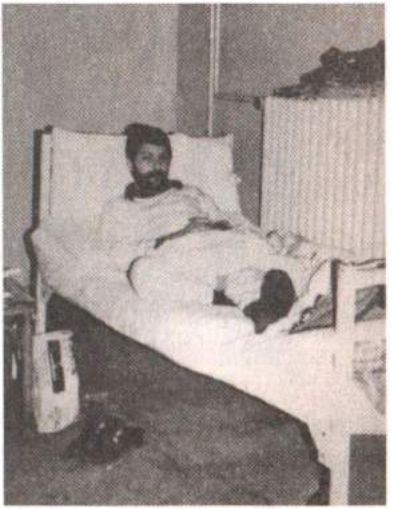
Hiç Unutamadığım Anlar...

Ramazanda otuç tutmayanları şişliyorlardı, içerideki tutucular. Bir gittik, baktım Şevket gelemedi görüşe. Çıkamaz, hücrede dediler. Ödüm koptu. Oruç yüzünden hücreye atmışlar Şevket'i. Tabii deliye döndük biz.

Yün çoraplar, içi yün kaban götürüyoruz. Çünkü Şevket böbreklerinden rahatsızlanmıştı. Bir gece böbrek sancısı oluyor. Görele Cezaevi de Görele'nin çıkışında. Taksi durağı yok. Jandarma telefon etti bize gece yarısı 2'de. İğne vurmak için eşimi çağırdılar. Eşim biraz ürkekti, her şey olur yolda izde diye bir yere gitmeye çekinirdi. Kayınvalidem onu çok nazlı büyütmüş. En unutamadığım anılardan, ta Görele'nin şehrin içinden Çömlekçi'ye, elinde

iğne kutusu, şimdiki gibi enjektör yok tabii, 4 km'ye yakın yol yürüdü. Bir de karanlık. Gecenin ikisinde, tek başına yürüdü gitti. Aklıma geldikçe çok tuhaf oluyorum.

Cezaevi jandarması, Görele Merkez Jandarma'yı aramış. Kocam gardiyanlara çok elbise dikmişti, bir asker de bize haber verdi. Dedi ki Şevket'i hastaneye götürmüşler, Numune'ye. Ne oldu dedik? Böbrekleri çalışmıyor demesin mi? Hiç böbreği çalışmıyor dedi. Cezaevindeki gardiyandı herhalde. Meğerse bir böbreği iltihaplanmış, biri çalışıyormuş. Hiçbiri çalışmıyor dedi bize, ödümüz patladı. Böyle acımasız, gaddar, katil insanların içinden sağ çıktılar. Yine biz buna şükrediyoruz.

Şevket Kahraman hastanede

Kitapları Duman Ettik!

Şevket cezaevindeyken yeni bir operasyonda kızlar da yakalanınca görüşe gittik, Şevket'e anlattım durumu. "Durum çok kötü. Kolay bir yere, evin önündeki tarlaya gömülmüş, üzeri azıcık örtülmüş, hemen hemen ne bileyim 500-600'e yakın kitap, broşür var anne. Onları alın daha aşağıya, bahçenin dereye yakın tarafına gömün" diye tembihledi bana. İyi tamam oğlum dedim. Tabii bir dahaki görüşte ilk sorduğu o oldu. "Kusura bakma ama oğlum, kitapları duman ettik" dedim. Şükriye ablasıyla ikimiz, bir açtık ki, kitapların kimi çürümüş, kimi ıslanmış, kimi rutubet olmuş. Şükriye ablası da dedi ki: "Uşaklardan önemli değil ya, yakalım da cehenneme gitsin bu kitaplar. Canları sağ olsun, yine alırız". Öylece ateşe verdik. Görüş yerinde gülüştük bunu konuşurken.

Şevket Kahraman cezaevinde volta atarken

12 Eylül Davası

Kenan Evren baştan öyle yapmayacaktı. Bir faydası yok. Günahı başına. Bütün çocukların hakkını ödesin. İdam ettirdiklerinin... Hepsinin hakkını versin. Elin su gibi çocuklarına kıydı. Onların canı yok muydu, onlar genç değil miydi? Evren'e ne ceza verseler yetmez, sürünse de ödeyemez. Hiçbiri geri gelmez. O su gibi gençler gitti. Erdal Eren'ler, hepsi...

Bütün ailelerden özür dilemesi lazım. Dava inşallah kısa zamanda sonuçlanır da, Evren de büyük bir vebal öder. Ailelerin gönlü alınmaz tabii, imkânsız. Hiçbir şey geri gelmeyecek. Çok acı...

"Oğlumuzun İşkence Edilmiş Halini Görünce On Yaş Birden Yaşlandık Sanki."

Orhan Aydın[*]

Eşim Adalet Aydın'ı 2008 yılı Kasım ayında böbrek hastalığı neticesinde kaybettim. Diyaliz hastasıydı. İki oğlum var. Bülent 1958 doğumlu, Levent ise 1961 doğumludur.

12 Eylül döneminde ben, İstanbul İl Jandarma Alay Komutanlığı karargâhında görevliydim. Büyük oğlum Bülent Aydın İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Maden Mühendisliği, Levent Aydın ise Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık öğrencisiydi. Eşim ev kadınıydı.

Bülent'in üniversite yıllarında devrimci ve Dev Genç'li olduğunu biliyorduk. Bir iki kez öğrenci olaylarında gözaltına alın-

* 1931 doğumlu. Emekli jandarma astsubay. Oğlu Bülent gözaltına alındığında 22 yaşındaydı.

mıştı. Okul işgaline, boykotlara falan katılmıştı. Okul derneğinin de üyesiydi. Arkadaşlarının da bazısını tanırdım. Biz Bakırköy'de oturuyorduk. Bülent bazen eve gelmez, öğrenci arkadaşlarıyla kaldığını veya ders çalıştıklarını söylerdi.

Bülent, 12 Eylül'den sonra eve daha az gelmeye başladı. Geldiği zamanlar, geceleri sabahlar, bir şeyler okur ve yazar, dışarı ışık sızmaması için de odasının penceresini kalın örtüyle kapatırdı.

Bülent, 1981 yılının Haziran ayında ben İstanbul'da görevdeyken bir gece yarısı eve gelen 20 kadar Emniyet 1. Şube sivil polisleri tarafından gözaltına alınmış. Biz evde yoktuk. Bülent'in o gün eve geleceğini de bilmiyorduk. Evin etrafının sarıldığını ve polislerin önce kapıyı çaldığını, komşulara sorduğunu, evden bir ses gelmemesi üzerine eve girdiklerini sonradan öğrendik.

Biz eve geldiğimizde, evde sadece Bülent'in odasında kaba bir arama yapılmış ama etraf fazla kurcalanmamıştı. Bülent'in kitapları falan vardı. Benim jandarmada görevli olduğumu öğrenince, Bülent'i elleri kelepçeli ve gözleri bağlı olarak bir sivil Mercedes arabaya bindirip hızlıca götürmüşler.

Gayrettepe'deki Emniyet binasında 45 gün süren gözaltından sonra, oğlumu ve arkadaşlarını sivil bir kamyonetle Selimiye'ye yine elleri kelepçeli olarak getirip askeri hâkimliğe çıkardılar. Bülent ve bir arkadaşını "Devletin bütünlüğünü yok etmek, anayasayı zor yoluyla kaldırmak" gibi suçları kapsayan 146/1. maddeden idam hükmüyle o gün tutukladılar. Ve bu suçtan uzun süre sıkıyönetim askeri mahkemesinde yargılandı. İstanbul'da Dev-Yol'un üst düzey yöneticisi olduğu iddia ediliyordu. Anne ve babası olarak tabii bizim bundan zerre kadar haberimiz yoktu. 1986 yılının Mart ayına kadar Hasdal, Sultanahmet, Bayrampaşa Özel Tip ve Metris Askeri cezaevlerinde kaldı. Çıktıktan sonra bir süre okuluna da gitti ama askere aldılar, okulu yarıda kaldı, bitiremedi. Askerden döndükten sonra evlendi ve çalışmaya başladı.

Aile Yapımız ve Hayatımız

Ben Artvin Hopalıyım. Şavşat'ta, Ardahan'da büyüdüm. Ortaokulu bitirdikten sonra İstanbul'a Astsubay Okulu'na geldim. Biz 2 kız 4 erkek, memur çocuğuyduk, aile terbiyesi almış, orta halli kişilerdik. Hepimiz okuduk. Babam otoriterdi. Onun yanında ne ayak ayak üstüne atabildik, ne de fazla konuşma hakkımız vardı.

Büyüklerin yanında sigara içmedik. Hepimiz sporla ilgiliydik. Hepimiz sonraki yıllarda memur, öğretmen olduk. Böyle büyüdük.

Ben ise 3 yıl arayla doğan iki oğlumu farklı şekilde büyüttüm. Bak şimdi birisi burada, biri burada değil, ama sor bir tek fiske vurmadan ve kötü söz etmeden çocukları büyüttüm. Anneleri ki, ona ben Eda diye hitap ederdim, çocuklarına çok bağlıydı ama onlara zaman zaman da kızar azarlardı. Biraz "Osmanlı kadını" denen yapıdaydı. Yaramazlık yaptıklarında bunları azarlar hatta eline terliği alırdı. Ben bir kez bile vurmadan, azarlamadan evlat büyüten bir baba oldum. O zamanlar pek de benzerim yoktu diyebilirim.

Yanımızda hep bizde kalan bir akraba çocuğu da olurdu. Onları da okutuyorduk. Çocuklar evde top oynar, bir şeyleri kırıp dökerlerdi. Yanlış bir şey yaptıkları zaman anneleri eve gelmeden önce koşa koşa benim daireye gelirlerdi. Bir kabahat yaptıklarını hemen anlar, hadi beni bekleyin de eve beraber gideriz derdim. Yolda konuştukça, oğlum yine ne yaptınız, ne ettiniz diye sorardım. Ya bir cam kırmıştır, ya kapı devrilmiştir. Eve gelince bunlar arkama saklanır, ben kabahati üstlenirdim. "Öğleyin eve geldim, çocuklarla top oynadık camı kırdım" derdim.

Biz çocukları hiç üzmeden ve hatta pek azarlamadan büyüttük. Ailemizde hiçbir sertlik olmadı. Ben zaten Silahlı Kuvvetler mensubuyum ve bizde eşi ve çocuklarıyla herhangi anormal bir şey yaşayan adamı meslekten dahi atarlardı. Bunların hiçbirine maruz kalmadan öylece 45 sene geçirdik eşimle. Bütün bu yıllar boyunca ne çocuklarımdan ne de eşimden asla ve asla şikâyetçi olmadım. Çocuklar iyi okudular ve birkaç yılda bir farklı yerlere tayin olmamıza rağmen iyi okulları kazandılar.

Yaptığım iyi şeylerden biri, eve hep yeni kitap almamdır. Çocuklar büyüyüp kendi istedikleri kitapları almaya başlayana kadar, her ay o yıllarda Altın Kitaplar diye çıkan Nobel Edebiyat serisinin kitaplarını alırdım. Daha sonra bu alışkanlık özellikle Bülent'te devam etti ve çok kitap okuyan bir çocuk oldu.

Çocuklar Büyüyor, Darbe Oluyor...

Bülent 1975 yılında üniversiteyi kazandıktan sonra bir yıl İstanbul'da akrabalarda kaldı. Ben sonra tayinen buraya geldim ve Bakırköy'de oturduk. Çocukların üniversite yılları oldukça

hareketli yıllardı. Tabii ben vazifedeyim daha çok Eda uğraşıyor çocuklarla. Zaman zaman ufak tefek sıkıntılar oluyor ama mühim bir sıkıntı olmadı bizim evde. Çatışmaları ve ölen gençleri duyuyoruz. Okullar, kahveler taranıyor. Tedirgin oluyoruz tabii o dönemler.

Derken sıkıyönetim dönemi başladı. Tabii çocuklara da ve özellikle Bülent'e dikkatli olmalarını söylüyoruz. Ben 1960 İhtilali'ni de 12 Mart'ı da görevde yaşamış bir insanım.

12 Eylül 1980 gününü de hayal meyal anımsıyorum şimdi. Hava iyice gergindi, mesaide falan da öyle. O günlerde olağanüstü bir durum olacağını da sanırım bir arkadaşım söylemişti. Aynı sitedeki bacanağın evinde oturuyorduk. Emekli teknik ressamdı. Bir telefon geldi. Bacanak, ordunun idareyi ele alacağından söz edildiğini söyledi. İsim vermedi ama olur mu olur diyerek hemen toparlandık. Önce bacanağın solcu gazeteci damadını aradık. Böyle bir şey var deyip, evde sakıncalı bir şey varsa yok etmesini söyledik. Benim evimde bildiğim kadarıyla yasak bir şey yoktu. Levent böyle şeylere pek meraklı değildi ama Bülent'in odası kitap, dergi ve gazeteyle doluydu. Plakları falan da vardı. Ama hepsi satılan, yasal şeylerdi. Dolayısıyla ben hiçbir şeye el sürmedim. Hakikaten de o gece yarısından itibaren 1980 İhtilali başladı.

Oğlumu Götürüyorlar...

Bülent, İTÜ Maden Fakültesi son sınıf öğrencisiydi. Darbeden itibaren bazı okul arkadaşlarını falan içeri aldıklarını biliyorum. Gazetelerde, televizyonda her gün operasyonları ve yakalananları ilan ediyorlar. Bunlar da o haberleri dikkatle izliyorlar. O günlerde zaten herkes biraz tedirgin. Ağabeyimin oğlu Ankara'da Ziraat Fakültesi'nde okuyor. Üniversiteye hazırlanırken bizde kalmıştı. Onun da sıkıntısı var, okula gidemiyor. Onu da aldılar. Mamak'ta bir süre yattı. Bülentlerin Ankara davasında yargılandı. Daha sonra kardeşimin kızı Ankara Siyasal Bilgiler'e girdi. O da zorluk çekti. Gözaltına falan alındı ve bütün hayatı olumsuz etkilendi. Bülent'i çok severdi. Ziyaretine de gelirdi. Sonraki yıllarda hastalandı ve genç yaşta kaybettik onu.

Darbeden sonraki yaz tutuklandı Bülent. Bunların gruba operasyon yapılıyor. Bir yakın arkadaşı da yakalanmış ama Bülent'in

sanıyorum bundan haberi yok. O da ortadan kaybolan arkadaşını arıyor. Çocuğu çok sıkıştırıyorlar tabii Emniyet'te ve bizim evi tarif etmek zorunda kalıyor. O da Bülent'in evde olmadığını düşünüyor. 12 Haziran 1981 gecesi bizim eve geliyorlar.

Biz de komşulara gitmiştik. Komşularımız bize haber verdiler. Eve gittik ki Bülent'i polisler alıp götürmüş. Böyle bir şeyi hiç beklemiyorduk. Çok şaşırdık. Bülent ve arkadaşları bizim eve her zaman gelirler, sabaha kadar otururlar, bir şeyler yazıp çizerlerdi ama yaptıklarında ve konuştuklarında bir kötülük yoktu. Biz anne, baba olarak hiçbir şeyden şüphelenmedik. Eve giderek daha az gelmeye başladı. Aranıyormuş aslında son aylarda. Bilseydim memlekete gönderirdim. Gerçi bizim Hopa'daki gençlerin de hepsi hapse girdi aynı dönemde.

Bülent'i Arıyoruz...

Tabii o gece bir şey yapmayı düşünemedik, sabahı zor ettik. Sabah olunca İl Jandarma Alayı'na gittim ve alay komutanına durumu arz ettim. Ben de astsubayım, jandarmayım üstelik ve aslında tam da çocukların durumuna ters bir yerdeyim. Asker olduğum için ne sağ ne sol siyasetle uğraşmak gibi bir durumumuz vardı. Personel Şube'de çalışıyordum, alayın en önemli şubelerinden biri. Neticede, alay komutanı, İstanbul emniyet müdürüne telefon açtı. Ben de yanındayım ve alay komutanının konuşmasını duyuyorum. "Polisler dün gece bir çocuğumuzu evinden almışlar" dedi. Fakat karşıdan ne cevap geldiğini duyamıyorum. Ondan sonra dönüp bana dedi ki "Orhan, sen izinlisin. Git, oğlunu takip et, nerededir öğren..."

Önce bir bilgi vermediler. Asayişle ilgili arkadaşlara da soruyorum. Hatta ben siyasi şubeyi aradığımda, bakalım falan diyorlar ama Bülent de o sırada orada ve bunu bana söylemiyorlar.

Aradık sorduk, nihayet dediler ki "Gayrettepe'de Emniyet Siyasi Şube Müdürlüğü binası var, oraya götürüldüler." Orada çocuklara eziyet edildiğini duyuyoruz ama o günlerde yapılacak hiçbir şey yok. Kime ne diyeyim? Annesi çok üzülüyor ve sürekli beni sıkıştırıyor ama bir şey yapamıyoruz. Bir oğlumuz daha var onun başına bir şey gelmesin diyoruz.

Gayrettepe Günleri...

Sorgu günleri uzun sürdü. Eda evde çıldıracak. Sabahlara kadar uyumuyor ve camda oğlunu bekliyor. Bütün haberleri izliyor. Bütün gazetelere bakıyor. Yine asayişle ilgili birimlerden arkadaşların da yardımıyla bir gün 1. Şube odalarından birinde Bülent'i bize göstermelerini rica ettim.

Annesi de yanımda Gayrettepe'ye gittik. Biraz sonra Bülent'i getirdiler. Hali çok perişan, üstü başı paralanmış. Yere tam basamıyor, saçı başı dağınık ve yüzü sapsarıydı. Spor ayakkabılarının bağı, kemeri yoktu. "Ben iyiyim merak etmeyin" dedi. "Burası çok kalabalık. Bizi takip edin, bir avukatla konuşun, beni buradan Selimiye'ye götürecekler ama zamanı belli değil" dedi. Annesi sizi dövdüler mi oğlum dedi. Evet cevabı alınca ağlamaya başladı. Ben de dayanın oğlum, birbirinize sahip çıkın gibi bir şeyler söyledim ama o gün Eda da ben de on yaş daha yaşlandık sanki... Yırtık gömleğini, elbiselerini aldık, yanımızda getirdiğimiz temiz çamaşırları ve gömleği verdik. Biraz para verdik. Çaresiz ve üzüntüyle eve döndük. Eda günlerce ağladı.

Günler boyunca şubenin önünde oğlumuzdan haber bekledik. Kirli çamaşırlarla birlikte gelen pusulalarda hep "ben iyiyim merak etmeyin, selamlar" gibi şeyler yazıyordu. Annesi her eli boş döndüğü gün biraz daha yıkılıyordu. Yaşadıklarımızı başkalarına da anlatamıyorduk. O zaman öyleydi...

Yaklaşık iki ay sonra, Bülent ve arkadaşlarını Selimiye Kışlası'na götürüp sıkıyönetim hâkimliğine çıkardılar hepsini tutukladılar ve aynı gün Hasdal Askeri Cezaevi'ne gönderdiler. O gün ben de oradaydım.

Selimiye...

Selimiye garnizon nizamiyesinden girdim, bekleyenler var, kimseyi almıyorlar, "Görüş yasak" diyorlar. Mesai günü ve ben üniformayla gitmişim, rütbem Kıdemli Başçavuş. Yani astsubayların en rütbelisi de benim. Nizamiyedeki astsubay arkadaşlar, "Ağabey hoş geldin" dediler bana. "Hoş bulduk, içeriye kadar gidebilir miyim?" diye sordum. Bir asker hemen kalktı "Hay hay komutanım" dedi, başka bir askere beni içeriye kadar götürmesini söyledi. Ben yine askerlerle selamlaşarak ana kapıdan girdim. İçeri girdim, büyük salona geçtim ki içeride bir mahkeme olu-

yor. Hemen sıkıyönetimde görevli bir yüzbaşı önüme çıktı, "Sen kimsin, burada ne işin var?" diye sordu. Hiçbir şey demedim ve sesimi çıkarmadım. "Bana bak, senin kulağın sağır mı, duymuyor musun sen?" diye hiddetlendi. Duyuyorum dedim. "Yasak burası, sen nereden geldin, niye geldin?" diye sorgulamaya devam etti.

Dedim ki; "Efendim benim oğlum üniversite talebesi, gözaltına alındı. Henüz bir suçu var mı yok mu bilinmiyor. Buraya getirdiler bugün. Bir halini hatırını sorabileyim, bir göreyim hiç olmazsa diye geldim izin verirseniz". Olmaz dedi hemen. Israr ettim, yine olmaz dedi. En sonunda dedim ki "Yüzbaşım, bakın sizin yaşınız kadar benim de askerlik hizmetim var. Oğlum bir gece yarısı bilmediğim bir yere götürüldü. Günler sonra izini bulduk ve aylar sonra bugün gün yüzüne çıktı. Siz benim yerimde olsaydınız acaba ne isterdiniz? Görmek istemez miydiniz oğlunuzu?"

Aman bu adam başıma bela olur diye düşündü herhalde, beni elimden tuttu salona götürdü. Kapıdan girişte hemen solda bir sıra koltuklar vardı, oraya oturttu. İçerdeki mahkemeyi öyle izledim. Mahkeme dediysem sözün gelişi, alacakaranlık bir salon. Kürsüde hâkim ve savcı var. Çocukların kelepçeleri çözülmüş ama askerlerin arasındalar. Sonraki yıllar boyunca çok iyi dost olduğumuz ve geçen yıl kaybettiğimiz Avukat Kemal Keleşoğlu, bizim çocukları savunuyor. Benden başka da bir ziyaretçi yok.

Orada oturup sessizce tutuklama istemini dinledim. İlk defa burada duyduğum şeylerdi: Bülent, Dev-Yol örgütünün üyesi ve yöneticisi, Aksaray ve Laleli, bölgelerindeki okulların, Kocamustafapaşa ve Suriçi mahallelerinin falan sorumlusu imiş. Buralarda çok sayıda olaya karışmış. Korsan gösteriler düzenlemiş. Yakalanan silahlar falan da varmış.

Avukat suçlamalara itiraz etti. Çocuklar şubede işkence gördüklerini söyledi. Hâkim bir şeyler söyledikten sonra hepsini tutukladı. Bütün bunlar birkaç dakikada oldu bitti. Çocukları götürdüler, dışarı çıktık.

20-25 Yıl Yatıp Çıkarsınız...

Tabii ben o güne kadar bir yandan Eda'yı sakinleştirmeye çalışırken, bir yandan da o gün Bülent'e ve arkadaşlarına moral vermeye çalışıyorum. Bunu sonra da hep yapmaya çalıştım.

Tam olarak ne olacağına dair bir fikrim de yok aslında. Bizim oğlanı bırakacaklarını beklemiyordum ama arkadaşı Ahmet ile iki-

si 146/1'den tutuklanıp kollarına kelepçe takılınca bir an ne diyeceğimi bilemedim. İnsanın başından buz gibi bir su akmış gibi oluyor.

Bunları tekrar getirip araca elleri kolları bağlı istif ettiler. Ben de resmi kıyafetle aracın açık kapısının önüne gelip şöyle dedim: "Merak etmeyin çocuklar, ben hâkimle konuştum. Savcının öyle ağır cezalar istediğine bakmayın. Sizi asmayacaklar. 20-25 yıl yatıp çıkarsınız..."

Çocuklar ise siyasi şubeden çıktıkları için ağır cezalarla tutuklandıklarına bakmadan neredeyse sevinecekler. "Sağ ol Orhan Amca" deyip gülüştüler.

Bizim çocuklar yılda bir buluşur, eski günleri ve ölen arkadaşlarını anarlar. Ben de o gecelere katılırım. Orada anlatır Bülent hâlâ bu olayı.

Cezaevine İlk Ziyaret

Böylece bizim cezaevi günlerimiz de başlamış oldu. Artık yeri ve adresi belli hiç olmazsa diye önce bir parça rahatladık. Tabii annesiyle biz, her hafta ziyarete gidiyoruz. Alay komutanı bana özel izin veriyor. Mesaiden cezaevi ziyaretine gittiğim günler resmi elbiseyle gittiğim oluyordu.

Bülent'i ilk ziyaretimi çok iyi hatırlıyorum. Öncelikle çok büyük bir heyecan içinde olduğumu hatırlıyorum. İnsanın dokunmaya kıyamadığı çocuğunu o teller ve demir parmaklıklar arkasında düşünmesi bile zor. Ama o günlerde oğlumu orada sağ görmek bana yetmiş ve mutlu olmuştum. İstenen ağır cezalar ve kim bilir kaç yıl yatacağı bile gelmiyor aklınıza. Levent'e ağabeyinden haber getirmek, annesine Bülent'in iyi olduğunu haber vermek en mutlu şeydi. Ziyarete hep Eda ile beraber gittik ama o ilk görüşe ben yalnız gitmiştim.

Görüş Günleri...

Yaklaşık 5 yıl boyunca, yasaklanmadığı zamanlarda her hafta gittik biz Bülent'i ziyarete. O zaman yollar şimdiki gibi değil ve hiçbirimizin arabası yok. Cezaevleri hep sapa yerlerde. Kızın, oğlun içerideyse yağmur çamur demiyorsun.

Normalde görmediğin bir arkadaşınla buluşurken duyacağın heyecanın bin misli bir heyecan duyuyorsun cezaevi görüş yerinde. 5 dakika kaldı, 4 dakika kaldı diye bekliyorsun. Sonra grup

grup içeri almaya başladılar mı, sevine sevine, çocuğumuzu göreceğiz diye giderdik.

Cezaevlerine minibüslerle, otobüslerle gidiyorduk. Hasdal ve Bayrampaşa'ya otobüsler vardı. Sultanahmet zaten şehir içindeydi. Bakırköy'den trenle gidiliyordu. Saatine gore 10-15 dakika önceden orada olurduk.

Oğlum, kızım yerine sonraları "çocuklar, bizimkiler" demeye başladık. Onlar gibi biz de birlikte davranmaya başladık. Nizamiyenin karşısında çay ocağı ve kahve vardı, herkes gider oturur, çayını kahvesini içerdi. Diğer ailelerle ilk defa orada tanıştık ve cezaevi kapılarında, görüş yerlerinde büyük dostluklar kurduk. Bugün de süren dostluklar bunlar.

Adalet Aydın, cezaevi önünde diğer ziyaretçilerle

Birbirimize hep destek olduk, birbirimizin ihtiyaçlarını giderdik, herkesin şartları eşit değildi, fakiri fukarası vardı. Duruma göre gereken neyse onu yapardık. Maddi durumu biraz daha iyi olanlar, aramızda para toplayıp içeride yatan diğer çocuklara da yardım ediyorduk.

Mesela saat 3'te görüş varsa, herkes en geç 2:30'da nizamiyeye gelirdi. Orada kimliklerimizi ve görüşeceğimiz kişinin adını verirdik. Sonra grup grup alırlardı bizi, içeri girerdik. Görüşün süresi aslında topu topu 15 dakika falan. Ama bunların hiçbirisi bizim için önemli değildi, beklemişiz, beklememişiz... Kavuşacağız, göreceğiz diye heyecanla giderdik.

Dayanışma

Bülent ve dava arkadaşları Hasdal'da aynı koğuştaydı. Dış nizamiyeden binaya gelirken onlar da parmaklıklara tırmanır, birbirimize el sallardık. Bazı mahkûmların küçük çocukları da vardı. Onları babalarını görsünler diye omuzuma alırdım. Çocukların hepsi geçti benim omuzumdan.

İçeri sürekli olarak eşya, kitap taşıdık. Dört duvar yerlere kapadılar çocukları. Gereken her şeyi biz götürdük. Masasından sandalyesine ve ufak televizyonlara kadar koğuşlarına çeşitli malzemeler aldırdık. Bazen yemek de alırlardı. Her gidişte de mutlaka para dışında bir şey de götürürdük. Tabii bazen bunların hepsini yasaklarlardı. Ziyaret yasağı da uygulanırdı bazen.

Hasdal'daki koğuşlar daha büyüktü. Diğer yerlerde 6-10 kişilik koğuşlardı. Ayrıca tüm siyasi tutuklular koğuşlarda ve cezaevinde dayanışma halindeydi. Biz de dışarıda öyleydik. Az şey gitmiyordu ki. Tabii ona yetecek de maaş lazım. Yetmediği zamanlarda ben, Emekli Sandığı ve Ordu Yardımlaşma Grubu'ndan borç para alırdım. Taksit taksit maaşımdan kesilir, ödenirdi. Çünkü cezaevinin masrafı ayrıydı, özel masrafları vardı.

Baklava

Bir keresinde anneler karar verdi, çocuklara bir de tatlı götürelim dedik. Bir tepsi baklava aldık iyi yerden ve cezaevine götürdük. Tabii astsubay olduğum için görev benimdi. Netameli şeyleri bana veriyorlardı. Askerlere verdim ve içeri götürdüler. Normalde imkânı yok alınmıyor. Bizden aldıkları şeyleri çocuklara teslim ediyorlardı ama yasak olan bir şey varsa onu almıyorlardı zaten. Baklavalar gelince koğuşta sevinç ve kıyamet kopmuş, bizim koğuştakiler yarısını yemişler, yarısını da diğerlerine dağıtmışlar.

Bir sonraki görüşe çıkar çıkmaz hep birden "Orhan Amca, Adalet Teyze kaç senedir baklava yememiştik, bize bir tepsi daha baklava getirir misiniz" demişlerdi. İnsan hem duygulanıyor hem de çok mutlu oluyor o anda.

Hâkimler Konuşuyor

Tabii o arada iddianame hazırlandı, duruşmalar falan da başladı. Onları da takip ediyoruz. Sık sık avukatlara gidiyoruz. Hepimiz adeta bir aile olduk. Bir gün Avukat Kemal (Keleşoğlu) Bey,

elime bir kâğıt tutuşturdu. Sıkıyönetimde görevli bir hukukçu binbaşının ismi yazıyordu. "Selimiye'ye git, bu hâkimi ziyaret et, kendisinden Bülent'in mahkeme durumunu öğrenebilirsin" dedi. Ben gittim, avukatın verdiği kâğıdı gösterdim ve bu binbaşıyı göreceğim dedim. Sanıyorum bu binbaşı Kemal Bey'in okuldan arkadaşıydı. Sıkıyönetim hâkimi ama Bülentlerin davasına değil başka siyasi davalara bakıyor.

Hâkimlerin odasına girdim. Binbaşı beni buyur etti, bir yerlere bakıyor. Ben orada oturup beklerken, yan masada rütbesini pek fark edemediğim bir başka askeri hâkim, dava dosyaları önünde konuşuyor. Bu esnada binbaşı "Sakın sesini çıkarma, onlar konuşsun dursunlar" diye tembih etti.

Adam şöyle diyor: "Ben olsam bütün bu grubu bırakırım, bir tek bu Bülent Aydın'ı elime alırım. Bülent bu işleri organize eden, planlayan kişi. Ötekiler onun sözünden çıkmıyor. Ben olsam hepsini salar, Bülent Aydın'ın yakasına yapışırım..."

Ben de oradayım, rengimin attığını ve kalbimin sıkıştığını hissettim. Düşünün ne biçim bir durum benim için. Neyse, ötekiler çıktı ve biz binbaşıyla görüştük, beni biraz teselli etti. Sanırım sıkıyönetim hâkimliğine, o salona giren ilk astsubay da benim.

Anne Olmak Başka Şey...

Oğlumu ilk kez demir parmaklıklar arkasında gördüğümde ben soğukkanlılığımı muhafaza etmiş hatta espriler yapmaya çalışmıştım ama annesi birlikte gittiğimiz ilk görüşte gözyaşlarını tutamamıştı. Ana olmak başka bir şey tabii. Baba bir şekilde içine atıyor, öyle yetişmiş ve duygularını gizliyor. Anne ise gözyaşlarıyla acısını bir nebze de olsa dindiriyor. O yıllar boyunca yaşadığımız üzüntülerimizi şimdi dile getirmek inanın mümkün değil. Aslında biz, bunları kimseyle de pek konuşmadık.

Biz büyükçe bir sitede oturuyorduk. Yakın komşularımız Bülent'i çok severlerdi. Bütün bu arada onlar da bize çok destek oldular. Kız kardeşim vardı o geldi, erkek kardeşim geldi, yeğenlerim geldiler. Onlarla beraber Bülent'i ziyarete giderdik. Kitaplar getirirlerdi. Yakınlarımız da bize hep destek oldular. Bu yılları öyle bitirdik. Ağabeyimin oğlu Gürsoy da Ankara'da tutuklandı ve Mamak'ta aynı davadan yattı.

Eda oğluna çok düşkün bir anneydi. Bazen acısını benden çıkarır, bazen kendi kendine ağlardı. Sabahlara kadar uyumadığı

olurdu. Uzun mektuplar yazar, posta yolu gözlerdi. Hatta Bülent'e bir şiir de yazdı. Onu da vereceğim size. Bülent de güzel mektuplar yazardı. Mektuplarında şiirler olurdu. Hep umutlu şeyler yazardı. O içerideyken mektuplarındaki şiirleri toplayıp kitap yaptılar ve Adalet'in adıyla yayımladılar. Sonra tükendi belki bizde bir tane vardır.

Eda Bülent'in bazı arkadaşlarıyla da mektuplaşırdı. O zaman cezaevlerinden birbirlerine mektup göndermek yasak. Arkadaşı Eda'ya yazıyor, Eda zarfı değiştirip Bülent'e yazıyor. Çocuklar birbirinin ailesine de yazardı. Dedim ya gerçekten bir aile gibi olduk. O "Görülmüştür" damgalı mektuplar, annelerin en değerli hazinesiydi o günlerde...

Erkeklerin acısı da büyüktü. Hem evi ayakta tutacaksın hem de içeridekini. Ama içinde kalıyor erkeklerin acısı. Çok üzüldüğüm ve öfkelendiğim oldu ama hiç ağlamadım, öfkelenmedim. Üzüntümü eşime ve çocuğuma belli etmedim. Devamlı iyilikle gittik görüşlere. İçerde büyük gerilimler ve olaylar da oldu. Uzun açlık grevleri oldu. Bülent, tutuklu temsilcileri arasındaydı. Bazen görüşürdük bu gerilimlerde. Teskin etmeye ve sakinleştirmeye çalıştım Bülent'i de.

Görüş yerine beraber girerdik ama ben nasılsın iyi misin dedikten sonra Eda beni dirsekler ve öne geçerdi. Son düdüğe kadar ayrılmazdı oğlundan.

İçeride olanlar bir süre sonra kendilerine orada bir hayat kurmuş gibiydi. Görüşüyorlar, konuşuyorlar, mektuplaşıyorlar, eylem yapıyorlar... Biz daha zor durumdaydık. Ne olduğunu tam olarak bilmiyoruz ve anlayamıyoruz. Hep merak ediyoruz. Dışarıda olan anne, baba, kardeş çok üzülüyor. Hele genç yaşta yalnız kalmış, bazısı çocuklu eşler vardı. Ben onlara daha çok üzülürdüm. Hem bize moral vermeye çalışır hem gizliden ağlarlardı. Kolay bir şey değil, sürekli içeride ne oluyor acaba diye merak ediyoruz. Diğer hapishanelerden haberler geliyor bazen.

Dayak, İşkence...

Çocuklarımızı kaç defa dayaktan geçirdiler. Daha gözaltına alır almaz falakaya yatırdılar, askıya astılar ve onlara işkence yaptılar. Bunları mahkemeye, savcıya söylediler. Umursayan olmadı o zaman. Sonradan yapanların bazısı da itiraf etti bunları.

Ben jandarmaydım ve polis arkadaşlarım da vardı. Zaman zaman bazı Emniyet Müdürlüklerine gittiğim de olurdu. Oralara gittiğim zaman kötü muamele yapılan insanlar gördüm. İşkence aletlerini de gördüm. Adamı duvara asmışlar, ayaklarından veriyorlar sopayı. Onları görüyordum ama kendi oğlum da o sırada içeride. İçim kıyılırdı. Sonradan biz çok eziyet gördük deyip, ifadelerinde mahkemelerde işkenceleri anlattılar. Ama başlarda bize anlatmadılar bunları. En çok söylenen "Biz iyiyiz merak etmeyin" sözüydü. Mahkemelerde kendilerine Emniyet'te ve cezaevlerinde eziyet edenleri de anlattılar. Şikâyetçi oldular. Bir şey çıkmadı bunlardan. Avukatlar da bilirdi işkenceci polisleri.

Cezaevinden yeni soruşturma gerekçesiyle tekrar Emniyet'e götürüldüğü de olurdu siyasi tutukluların. Bülent'i de birkaç kez tekrar Emniyet'e götürdüler. O zaman daha çok merak eder ve eziyet gördüğünü bilirdik.

Tek Tip Elbise Direnişi...

Hasdal'dan sonra Sultanahmet Cezaevi'ne götürüldüler. Bu sırada sıkıyönetim, cezaevlerinde tek tip mahkûm elbisesi giyme zorunluluğu geldi. İstanbul'daki tüm siyasi tutuklular, tek tip kıyafet giymeyi kabul etmedikleri için direnişe geçtiler. Operasyonlar yapıldı ve bazı tutuklular yaralandı. Biz bu olayları hep cezaevi önünde yaşadık. Ziyaret ve her şey yasaklandı. Çocuklar operasyonları durdurmak için süresiz açlık grevine başladılar. Biz kapının önünde sloganlarını dinledik. Anneler birleşip eylemler yaptı. 1984 yılı yaz aylarına kadar 56 gün sürdü. Ölen tutuklular oldu.

Sultanahmet Cezaevi'ndeki açlık grevi sırasında, bir gün cezaevinde görevli bir astsubay arkadaşım bana "Orhan ağabey, bugün gel, seni Bülent'le görüştüreceğim" dedi. O sıralar ziyaret yasak. Bülent tutuklu temsilcilerindendi ve o astsubay da aslında Bülent'i çok seviyordu. Zaman zaman bana ondan haber getirirdi. Ben hemen Eda'ya da bir şey söylemeden Sultanahmet Cezaevi'ne gittim. Beni bir odaya aldılar. Az sonra da Bülent'i getirdiler. Bülent çok zayıflamış, ayakta sallanıyordu. Pantolonu düşmesin diye belini iple bağlamıştı. Tutuna tutuna gelip masaya oturdu.

Odada ikimiziz, astsubay yan odada bize çay demletmiş, hemen iki cam bardakla iki demli çay geldi. Astsubay bana yalvarmıştı: "Aman ağabey, açlık grevi hâlâ devam ediyor. Fakat sen

Bülent'e sohbet arasında bir bardak çay içir, belki Bülent grevi bırakırsa diğerleri de onu takip eder." Ben bir bardak demli çayı içtim, Bülent'e de içmesi için yalvardım ama bir yudum bile içiremedim. Günlerdir aç olmalarına rağmen önüne koyduğum çaya ve simide bakmadı bile. Benim içim yanıyordu. Astsubay bir süre sonra gelip Bülent'i alıp koğuşuna götürdü. Bu dakikaları da unutamadım.

Daha sonra o açlık grevi tehlikeli bir sınırda bitti, biz de rahatladık. Çocuklar tek tip elbiseleri giymediler.

Açlık Grevi...

En çok açlık grevlerinde tedirgin oluyorduk. Çünkü onlar, ölmeyi ve sakat kalmayı göze alıyorlardı. Böyle haberler dolaşıyordu. Cezaevi idareleri de kışkırtıyordu aileleri çocuklara ısrar edelim diye. Anneler kapı kapı dolaşıyordu. Eğer ziyaret yasak değilse çocukları o halde görüp daha çok üzülüyorduk. Bir yandan onları neşelendirmeye çalışıyorduk.

Hiç unutmam, yine Sultanahmet Cezaevi'nde bir uzun açlık grevi sırasında bunları 6-7 kişi getirdiler. Biz de bu tarafta 10-15 kişiyiz. Bazılarının elinde sigara da var. Zaten günde sadece iki defa şekerli su ve birkaç sigara içiyorlardı. Sanıyorum ramazan ayıydı. Ben de sigara tiryakisiyim ve oruçluyum.

Bunlar yine sallana sallana ve tutuna tutuna geldiler. Suratları biraz asık. Ben havayı gevşetmek için, "Çocuklar bu sigaralar nedir? Sizin oruçta sigara yasak değil mi?" diye seslendim. Bülent, "Yok baba bizimki oruç değil açlık grevi, sigara serbest ama bizde de iftar yok, sonu da belli değil" dedi. Ben hepsinin duyacağı şekilde seslendim: "Ohoo, bizim oruçta da sigara serbest olsa ben değil bir ay, üç ay tutarım!" Hepsi gülüştü. Biz de mutlu olduk...

Ayakkabı Sevinci

Cezaevlerinde direnişleri hep sürdü. Çocukların elbiselerini, ayakkabılarını topladılar. Mahkemelere şortla çıkardılar. Uzun bir süre mahkemelere de çıkmadılar.

Bülent'e uygun ayakkabı, terlik bulmak da zordu. Çünkü ayakları büyüktür. Her ayakkabıyı içeri almazlardı. Arar bulurduk tarife göre.

Bir arkadaşı vardı adı Hüseyin. Bülent'ten epey önce tahliye oldu. Bayrampaşa Özel Tip Cezaevi'nden çıkarken büyük bir depoya götürüp "Seç burdan ayakkabını" demişler. Tabii içeride yüzlerce ayakkabı yığılmış durumda. Hüseyin bakınırken Bülent'in kocaman sandalet ayakkabısını görüp hemen ayağına geçiriyor. Kendi ayağından 8 numara falan büyük. Ben nasıl olsa dışarıda ayakkabı bulurum. Bülent'e göre bulmak zor diye düşünüyor. Sevinçle bize geldi ertesi gün. Ayakkabıyı getirdi. Eda çok sevindi. O ayakkabı Bülent çıkana kadar da hep ayakkabılıkta bekledi.

Birbirinin ayakkabısına bile böyle sahip çıkardı bunlar.

Mahkemeler

Bülent'in yargılandığı dava toplu davaydı. Çoğunluğu tutuklu 400'den fazla sanığı vardı. Duruşmalar epey geç başladı. Çocukları cezaevi ring araçlarına tıkış tıkış doldurup Metris'teki mahkeme salonuna getirirlerdi. Ailelerin oraya giriş çıkışı da bir meseleydi. Salonun yanındaki türbüne oturup çocukların gelmesini beklerdik. Oradaki kaçamak konuşmalar, gülümsemeler çok önemliydi.

Bizimkiler hep söz alıp konuşmaya çalışır, heyet onları konuşturmamaya ve bir an önce duruşmayı bitirmeye çalışırdı. Her şey formalite gibi yürüyordu. Bülent ve arkadaşları sık sık itiraz eder, cezaevindeki koşulları anlatmaya çalışır ama heyet bunları dinlemezdi. Avukatlar da çok sıkıntı çekiyordu. Bazı duruşmalarda gerginlik olurdu. Aileler de her duruşmadan çok etkilenmiş olarak çıkardık.

Duruşmanın ara karar aşaması heyecanla beklenirdi. Uzun zaman hiç kimseyi tahliye etmediler sonra her duruşmada bir iki çocuk tahliye edildi. Çok sevinirdik...

Tahliye Sevinci

Bülent, davasının duruşmaları devam ederken, 1986 Mart ayı sonlarında tahliye edildi. O duruşmada ilk defa savunmasını verdi. 15 sayfa kadar hazırladığı siyasi bir metni okudu. Suçlamaları kabul etmedi ve kendisini yargılayanları suçladı. Sözleri oldukça sertti. Biz çok tedirgin olduk. Hâkim savunma dilekçesini aldıktan sonra bir talebi olup olmadığını sordu. Biz tahliye istemesini beklerken, o bir soraki duruşmada savunmasına devam etmek istediğini söyledi. Annesi baygınlık geçirdi. Avukat Kemal Bey, ara

karardan önce Bülent ile konuşmak istediğini söyledi. Heyet izin verdi. Biz bu arada bir yandan kaş göz işaretleri yapıyoruz, bir yandan Eda'yı sakinleştirmeye çalışıyoruz. Heyet karar için çekilmeden önce Kemal Bey Bülent'in tahliyesini talep etti.

Bülent'in tahliye olduğu günkü sevincimizi anlatamam. Bu hiçbir şeye benzemez. O dönemde, Bayrampaşa Özel Tip Cezaevi'nden Metris'e getirilmişlerdi. Duruşmalar da cezaevi alanında oluyordu. Davalar gevşemiş ve tahliyeler başlamıştı. Her tahliye sanki o ailede yeni bir çocuk dünyaya gelmiş gibi oluyordu. Anne ve babanın çığlıkları, sevinç gözyaşları, hıçkırıklar... Biz de öyle sevinçle karşıladık. Başka arkadaşları da tahliye edilmişti aynı duruşmada. Çocuklarımızı ilk defa koğuşlarına sevinçle uğurladık.

Eve Dönüş

O gece onlar koğuşta ne yaptı bilemem ama biz sabahı zor ettik. Ertesi günü sabahtan önce Metris'e geldik. Oradan çocukları alıp tekrar siyasi şubeye getirdiler. Biz de peşlerindeyiz. Orada uzun saatler kapıda bekledik. Sonra çocukları kendi semtlerinin karakollarına teslim edeceklerini söylediler.

Bülent'i ve bir arkadaşını önce Bakırköy, sonra Kartaltepe Karakolu'na getirdiler. Bu arada saat ilerliyor. Rahmetli Kemal Bey, ben ve birkaç gün önce tahliye olan arkadaşı, (şimdi eşi) Feride kapıdayız. O gece orada nezarette kalacaklarını söyledi polisler. Çünkü askerlik, yoklama kaçağıymışlar... İsyan ettim, kimliğimi gösterdim: "Ne nezareti yahu dedim, ben de sizin gibi görev yapıyorum bu memlekette. Türkiye'de şu anda yüz binlerin üzerinde yoklama kaçağı var. Bir bunlar mı kaldı kaçak olarak?"

Karakol amiri, polise "Bırak çocukları teslim et, başçavuşuma" dedi. Öylece ikisini de teslim aldım ve eve getirdim. Karakoldan eve yürürken, yolda yürümekte zorluk çektiklerini fark ettik. Yıllar boyunca düz betonda yürüyen ayakları, yolun eğimine takılıyordu.

Bizim evin içi ve önü doluydu. Komşular, akrabalar ve Bülent'in arkadaşları. Annesinin sevincini anlatamam. Kalbi duracaktı. Bizim için bir çilenin sonuydu. Ama herkes için değil. Gelenlerin arasında eşi veya oğlu daha içeride olanlar da vardı. Alkışlarla karşıladık Bülent'i.

Yeni Hayat

Haziran 1981'den Mart 1986'ya, 5 yıla yakın o süre, bizim için çok ama çok üzüntülü geçti, çıktıktan sonra biz de yeni doğmuş bir evlat gibi oğlumuzu bağrımıza bastık. Ev her gece misafirle doldu taştı. Adeta sönen ocağımız yeniden canlandı.

Mahkeme daha yıllarca devam etti. Bülent'e yönlendirilen suçlamaların çoğu düştü. Yine de ona 168/1. maddeden 10 yıl kadar ceza verdiler. Ama yatırıldığı süre cezasından zaten fazlaydı. Dev-Yol davaları geçen yıla kadar devam etti. Devlet bazı sanıklara tazminat bile ödedi. Davalar zaman aşımına uğradı. Ama bize o acıları bütün canlılığıyla yaşattılar.

Bülent okuluna tekrar kayıt oldu. Bir yandan çalışmaya başladı. Halen de o işindedir. Nişanlandı bu arada. Yaş sınırı geldi deyip okulunu yine bıraktırdılar ve askere aldılar. Biz ve nişanlısı onu, askerliği sırasında hiç yalnız bırakmadık. Askerlikten dönünce evlendi ve çalışmaya devam etti. O dönemden sonra da siyasetle hep yakından ilgili oldu. Siyasi parti kuruluşlarına katıldı ve görevler aldı. Barış mitingleri düzenlediler. Öldürülen gazeteci Hrant Dink'in davasını takip ettiler. Eski arkadaşlarıyla ilişkisini hep sürdürdü.

Bülent'i de askerde benim gibi jandarma yaptılar. Orada cezaevinde görevli jandarma subay ve astsubaylara rastlamış. Hepsi ona sempatiyle yaklaşmış.

Keşke

Keşke dediğim şeyler olmaz mı? Annesi bütün bunları görüp yaşadıktan sonra vefat etti. Şimdi olsa o da neler anlatırdı bilmem. Oğluyla o daha çok konuşurdu. Onu genellikle haklı bulur ama hep "Yapma oğlum, karışma oğlum, sana bir şey olmasın" derdi.

Ben de keşke bütün bunlar olmasaydı, keşke o da, biz de, Türkiye de bütün bunları yaşamasaydı diyorum. Oğlum, bizimle hayatını, öğrenciliğini devam ettirseydi. Okulundan mezun olsaydı, belki farklı bir hayatı olurdu.

Tepkiler

Ben bir asker kişi ve baba olarak oğluma ve arkadaşlarına ne o zaman ne de sonrasında "Siz niye böyle şeylerle uğraştınız" demedim. Küsmedim, gücenmedim. Çünkü sonuçta bir ideal uğru-

na mücadele etti, yaşamını tehlikeye attı. Belki onlar haklıydı, bu hâlâ tartışılıyor ve tarih hükmünü verecek. O devirdeki kanunlarla, o devirde hâkim olanlar onları ağır cezalara mahkûm ettiler. Şimdi onları mahkûm edenler Ankara'da yargılanıyor.

Bülent'e hiç kızmadım. Bülent içerideyken aile olarak daha çok birbirimize kenetlendik. Kardeşi Levent o yıllarda mimar oldu. O da tabii ağabeyinin cezaevinde oluşundan etkilendi... Annesinin üzüntüsünü paylaştı ve yaşadı. Üzüntüleri biz kendi aramızda hallederdik.

Genelde halk o dönemde televizyonlarda gördüklerine inanıyordu. Bizim çocukları tehlikeli vatan hainleri gibi gösterdiler. Halbuki içeri alınmadan önce hepsi okullarında başarılı öğrenciler, çevrelerinde sevilen gençlerdi. Çıktıktan sonra da sıfırdan başlayıp çoğu başarılı işler yaptılar.

Bülent'in durumu nedeniyle özel bir tepki almadık. Komşularımız bize hep destek oldu. O açıdan hiç zorluk çekmedik. Herkes Bülent ve bizim için üzüldü. Cezaevine her gidiş gelişte mutlaka haber sorarlardı. Hemen hemen her gece evde misafirlerimiz olurdu. Biz de gelenlerle mutlu oluyor, derdimizi unutuyorduk.

Bütün bu dönemde ben askerim ve çalışıyorum. Alay komutanı da benim yaşımdaydı. Bana hep kolaylık sağladı. Sonsuz izin veriyordu. Diğer arkadaşlar da "Ne var, ne yok, Bülent'in sağlığı nasıl?" diye bana sorarlardı. Biliyorlardı oğlumun örgüt üyesi ve yöneticiliğinden yargılandığını ama bu konuda beni hiç kimse sorguya çekmedi.

Emekliliğime az zaman kala, oğlumun davası sürerken beni İstanbul'dan Adıyaman'a tayin ettiler. O zaman zorluk çektik. Annesi burada kaldı. Zaman zaman benim yanıma da geldi.

Zaten oğlumun davasıyla ilgili o günlerde beni sorguya çekseler, gereken cevabı verirdim. Çünkü zamanın bütün gençleri hemen hemen benim oğlum gibiydi. Yazılar yazılıyor, gazeteler dağıtılıyor, herkes olan bitenden bir bıkkınlık içinde. Her gün çatışmalar ve ölümler oluyordu. Gençler de daha iyi bir gelecek istiyordu.

Ben de öyle bir insanım. Herkesin iyi olmasını, herkesin güzel günler yaşamasını ve birlikte yaşamasını isterim. Ne yapalım, ne edelim diye elbette biz de düşünüyorduk ama elimizden hiçbir şey gelmiyordu.

İçimi En Çok Acıtan Şey

Ben 12 Eylül döneminde jandarma mensubuydum. Görevimiz asayişi temin etmekti. Halkı huzur içinde yaşatmak, fakiri ezdirmemek gayelerimizdi; fakat böyle olmadı. Öyle kavgalar çıktı ve çatışmalar oldu ki, bizler bile sokaklara çıkamazdık. Korkmazdım ama tedirgin olurdum. Sonra 1980'de ihtilal olunca ben de madem öyle, askeriye idareyi ele alsın ama hukuka dayanan bir süreç başlatsın diye düşündüm. Ama öyle olmadı. Evet olaylar azaldı ama eşitsizlikler arttı. Sola hücum edildi. Ölenler, yaralananlar, vurulanlar, idam edilenler oldu. Ben bunların hiçbirini tasvip etmezdim.

Ben askerdim ama ihtilallerin sonuçlarını da gayet iyi biliyordum. Hiçbir ihtilalin sonu bence iyi olmaz. Bütün dünyada da öyledir. Rusya'da kaç kere ihtilal oldu, ne oldu, daha da kötüye gitti. Çünkü güç ve aşırı yetki insanları şımartır. Ben böyle bir şey istemiyorum.

Eski Dostlar

Bülent'in arkadaşlarının çoğunu tanıyorum. Mahkemelerde ailelerini de tanıdım. Çoğu bizim gibi orta halli ailelerden geliyor. Önemli bir kısmı cezaevinden çıktıktan sonra işlerinde başarılı oldular, yönetici oldular. Çünkü kafaları iyi çalışır ve işlerini iyi yaparlar.

Yılda bir kere "Eski dostlar yemeğinde" buluşuyorlar. Bu yıl 14'cüsü olacak. Ben de hemen hepsine gittim. Sağlığı iyiyken Eda'yı da götürürdüm. Ben en yaşlı kişisi olurum genellikle. Avukat Kemal Bey de hiç kopmadı çocuklardan. Vefatına kadar geldi, her yıl birlikte oturduk o masalarda.

Orada tanıştığım çocuklara da soruyorum "şimdi ne yapıyorsun" diye. Kimi avukatım diyor, hâkim olan da var. Kimi doktor, profesör olan da var. Mali müşavir, mühendis var. Yaşadıklarından bence olumlu dersler çıkardılar. Zorlukları gördüler. Birbirlerine ve dostluğa çok değer veriyorlar. Ölen arkadaşlarını tek tek isimlerini okuyarak anıyorlar her yıl. Ben de kendimi onların arkadaşı sayıyorum.

12 Eylül Davası

O zamanın lideri Kenan Evren'in bir sözü vardı, dedi ki memleketi kan götürüyordu, solcu sağcı davaları vardı ve bunlar için biz bir ihtilal yaptık, bu beyaz ihtilal dedi. Bu ihtilalde sağ-sol davasını birinci planda ortadan kaldırıp normal düzeyde demokratik bir idare getirdik dedi.

Fakat ben de o yıllar görevde olduğum için gayet iyi biliyorum ki, adaletli davranılmadı. Yalnız solculara çok yüklenmek suretiyle bazılarının infazına kadar gidildi. Hukuksuz asılanlar oldu. Çok insanın canı yandı. Çok acılar çekildi. Yapılan hataların ve işlenen suçların elbette bir gün yargılanması da olur.

Bizim çocuklar 12 Eylül ihtilalinin sorumlularının peşini hiç ama hiç bırakmadı. Şimdi onlar yargılanıyor. Dava başladığında Bülent de müdahil olmak için gitti Ankara'daki duruşmalara. Arkadaşları da gitti. Bu hem adalet için hem de demokrasi için iyi bir şey. Mahkemeye gelip varsa sözleri, kendilerini ve yaptıklarını savunsunlar. Vaktiyle onların kurduğu mahkemeleri ve cezaevlerini dolduran insanlar arasındaydık biz de.

Ha bunları ben şimdiki devri çok beğendiğim için de söylemiyorum. Ama hiç olmazsa artık komşu komşuyu siyasi düşüncesi nedeniyle vurup öldürmüyor. Üniversite talebeleri okul yolunda öldürülmüyor.

Bu davadan ne beklediğimi sorarsan, ibret alınmasını isterim. Bir de Eda'nın ve diğer annelerin ahının yerde kalmadığını görmek isterim.

Adalet Hanım'ın Şiiri

Bundan 30 yıl önce yaşadıklarımızı anlattım sana. Hatırlamadığım da çok şey vardır elbette. Eda olsa bambaşka şeyler anlatırdı. Oğlundan gelen her şeyi yıllarca titizlikle sakladı. İçeridekiler çıktıktan sonra onlara verdi bir kısmını. Bazısı Bülent'in evindedir.

Bunları ilk defa anlattım. Bülent'le de konuşmamışızdır çoğunu. Yaşadıklarımızı kabul ettik ve kimseye şikâyet etmedik. Ama ölen çocuklar var. Yıllardır çocuklarını arayan anneler var. Geçenlerde 100 yaşından fazla bir anne oğlunu bulamadan öldü. Bundan büyük acı olur mu bir anne ve baba için.

İşte Adalet'in Bülent'e 1986 Şubat ayında hapishane mektubuna yazdığı o şiir:

OĞLUMA

Yaram sızlar, yaram sızlar
yarasızlar ne anlar yaralıdan
nereye gitsem yaram içimde sızlar
yavrusu yanında olan ne anlar yaralıdan
yaramın sızısını ne anlar yavrusuzlar?

Aylar geçer, yıllar geçer
özlemi içimi biçer
bu yaranın acısı yavruma kavuşunca geçer
yaram sızlar, yaram sızlar
yavrumun acısını ne bilir yarasızlar?

Oğul yüzüm gülmeyiversin
her gün gülen yüzler var iken
bahtıma güneş doğmayıversin
gönlümün ışığı gözlerin yeter!

Rüzgârlı, yağmurlu, selli günlerde
gönlümde aranan başka teselli
sana sarılıp bol bol koklamak
bir gün olacaktır o da besbelli...

Adalet Aydın

"Kenan Evren'i Diyarbakır 35 No'lu Koğuşta Görmek İstiyorum."

*İpek Keskin Gür**

12 Eylül döneminde kardeşim Orhan Keskin 28 Mayıs 1980 tarihli Diyarbakır Devrimci-Yol davasından Diyarbakır 2 No'lu mahkemede örgüt üyeliği suçuyla yargılandı. 13 yıl ceza aldı. Diyarbakır 5 No'lu cezaevinde yattı.

Darbeden Önceki Hayat

Babam Ardahanlı, Köy Enstitü'lü bir öğretmendi. Ardahan, Çetinsu Köyü'ndeydik. Köyde akşam olur, köylüler bizim eve ge-

* 1954 doğumlu. Öğretmen. Kardeşi Orhan Keskin, Diyarbakır Cezaevi'ndeki açlık grevinde öldüğünde 28 yaşındaydı.

lir, babam onlara kitap okurdu. Köylüler o kadar ilgi duyarlardı ki, her akşam gelirlerdi, "Hoca şurada kalmıştık" diye babama üstelerlerdi. O zaman ajans dinlenirdi, radyonun diliyle köylünün dili, telaffuzu çok farklı olduğu için babam da onlara anlatırdı şöyle olmuş böyle olmuş diye... Babam çok kültürlü bir insandı, bizi de böyle bir aile ortamında büyüttü.

İpek, annesi ve kardeşleriyle

Biz 6 kardeşiz. Ben ailenin ilk çocuğuyum, Orhan da ikinci. Ondan sonra 3 tane kız kardeşim ve küçük erkek kardeşim var. 12 Eylül döneminde kız kardeşlerimden biri Van Öğretmen Okulu'nda, biri Elazığ Öğretmen Okulu'nda okuyorlardı. Diğer ikisi küçüklerdi daha, okulda değillerdi. Yatılı öğretmen okulları vardı ya, oralarda okuyoruz. Van'da okuyan kız kardeşim MHP'li. Çünkü Van Öğretmen Okulu MHP'lilerin elinde. Yani MHP'li ama, eli silahlı bir MHP'li değil. Diğer kız kardeşim demokrat bir insan. Aile olarak aslında çok dağınık yerlerdeyiz.

Ardahan'dan Çıldır'a, oradan da Silvan Yatılı Bölge Okulu'na geldik. Silvan Yatılı Bölge Okulu benim için ve Orhan için bir devrim noktasıdır. Çünkü orada farklı bir kimlik vardı. Bir halk vardı ve o halkın bir dili vardı. Bize çok yabancılardı. Biz kendimizi Türk olarak adlandırıyorduk, onlar da Kürt. Kürtçesi var, kültürü

var, geleneği var. Her şeyi ile çok farklı. Biz onlarla karşılaşınca önce bir şaşırdık, sonra o insanların çok büyük bir zulümle karşı karşıya olduğunu gördük. Çünkü dilimizi anlamıyorlar, biz de onların dilini anlamıyoruz. Orhan da Silvan Lisesi 1. sınıfta. Benim kardeşim çok yakışıklıydı, uzun boyluydu, çok da sevdiğimiz için çok da bakardık. Çok da özenliydi zaten böyle gıcır gıcır pantolonlar, ayakkabılar... Bir de Yatılı Bölge Okulu Müdürü'nün oğlu...

Karamürsel'in Önünde Buluşacaktık

Orada öğretmeninin dikkatini çekmiş –edebiyat öğretmeni– bu çocuk yeni geldi, kim bu çocuk? Bu Silvanlı değil kesinlikle ama kimdir diye sormuş. İşte gençlik... Elinde tespih, kimseyle konuşmuyor. Ayakkabılarının altına o zaman demir çaktırırlardı tak tak... Yürüyüşü öyleydi.

Tabii oradaki o insanlarla tanıştıktan sonra benim orada bir sevgilim oluyor. Benim sevgilim, Özgürlük Yolu var Kürtlerin, Özgürlükçü. Çalıştığım okul Özgürlükçülerin elinde ama o arada okulda bir öğretmen var, o Devrimci Yol'cu. Ben ondan öğreniyorum Devrimci Yol'un varlığını. Silvan'daki bu devrimci hareket, Silvan'da Devrimci Yolcu diye birisiyle tanışmam, Orhan'ın da orada onlarla tanışmasıyla bizim hayatımıza devrim diye bir şey giriyor.

Orhan liseyi Suşehri'nde bitirdi. Ben Silvan'dayken bir Kürt'le evlendim. O Kürt de Özgürlükçüydü. Ben ondan sonra hem TÖB-DER'e hem de devrimci hareketlerin içerisine girmiş oldum.

Orhan Keskin

Bu arada ülkede korkunç şekilde bir faşist saldırı var. Yani fabrikalar, hastaneler, yollar, köyler her yer korkunç. Bu faşist saldırıya karşı devrimciler de örgütleniyor fabrikasında, sokağında, tarlasında, evinde ki bizim evimiz de 24 saat devrim ve sosyalizm konuşulan bir evdi. Onun arkasından Orhan, Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nü, Matematik Bölümü'nü, kazanıyor. Ben de Diyarbakır'da evliyim. Bizim yanımıza geliyor. Ben, Orhan geldikten 1 yıl sonra, eşimi beyin kanamasından

kaybediyorum. Kızım Özgür'le babamın evine dönmek zorunda kalıyorum, Orhan yurda taşınıyor, profesyonel devrimciliği de Diyarbakır'da böylece başlamış oluyor. Devrimci Yol'un Güneydoğu bölgesi sorumlusu konumunda. Şimdi aile içerisinde bu ne demek, her an her dakika kötü bir haberin kapıdan içeri girmesi demek.

Diyarbakır'dan arkadaşlarım var, onlarla da görüşüyorum. Onlar sürekli Orhan'dan bahsediyorlar. Orhan bu arada toplantılara katılıyor, panellere katılıyor. Artık Devrimci Yol etrafında, örgüt onun etrafında örgütleniyor. Eğitim Enstitüsü onun etrafında örgütleniyor. Herkes tarafından anlatılıyor. Babam seviniyor buna. Hatta çoğu insanın, çocukları "Okula gitmiyoruz, faşist işgal altında okulumuz" dediğinde babası "Yani orada direnenler adam değil mi? Git gerekirse orada öl ama faşistleri okulundan kov gibi' gibi şeyler çok söylemişlerdir, birçok babadan duymuşumdur. Emperyalizmin baskısı, faşist işgal, devletin faşist baskıları karşısında bütün gençler sanki devrimcilik onların kucağına atılmış gibi bir durumdaydılar, başka bir seçenekleri yoktu. Ben bugün bile aynı şeyi düşünüyorum, devrimci olmak zorundaydınız. Bir de karşılarında yani 1968 kuşağından gelme çok güçlü liderler vardı. Deniz Gezmiş... Bir Mahir Çayan'ın Kızıldere'ye gidip de arkadaşı için ölmesi, Sinan Cemgillerin Nurhak Dağları'na Deniz'i idamdan kurtarmak için gidip faşizme karşı savaşıp o uğurda ölmeleri...Yani bunlar gençleri böyle titreten şeylerdi. Modeller çok güçlüydü ve amaçları yaşanılır bir dünya, yaşanılır bir ülkeydi, talepleri devrimdi tabii ki.

Ben bile o gün diyordum ki bu ülkeye mutlaka devrim gelir. Bunun hiç kurtuluşu yok. Çünkü TÖB-DER çevresi öyle, işçi sınıfının örgütlenişi öyle, mitingler yapıyoruz binlerce insan akın akın geliyor. Öyle bir şey yok yani. Bu devrimdir, nedir ki? Direniş komiteleri var bölgelerde. Mesela ben Dikmen'de direniş komitelerinde çalıştım. Müthiş güçlüydük. Yani diyordum ki, buradan bir düdük çalsak herhalde herkes Kızılay'a iner. Bir arkadaşım vardı. Van'da görevlendirmişler, oraya gidiyor eşiyle. Bana diyor ki: "Bu ülkeye devrim gelecek nasıl olsa. Ben gittiğim yerden Karamürsel'in önüne gelirim, sen de Dikmen'den Karamürsel'in önüne inersin... Tabii orada devrim coşkusu vardır. Çok da kalabalık olur, birbirimizi 1 saat ararız, 1 saat sonra ya sen devrim için ölmüşsündür ya da ben. Kalan devrim bayrağını yürütür." Arka-

daşımı geçen sene 12 Eylül mahkemelerinin önünde gördüm. Tabii o beni tanımadı. Dedim ki, bu ülkeye devrim gelmedi ama biz 12 Eylül'ü yargılamak için buradayız. İpek sen misin dedi, evet benim dedim. Ağladım. O da ağladı tabii. Böyle hayallerimiz vardı. Bunun içerisinde babamın da güzel hayalleri vardı ama yine de Orhan'ı devrimci olmaktan, dağa gitmekten, gerilla olmaktan kurtarmak için 3-4 defa Diyarbakır'a gitti. Çok yalvardı. Ama Orhan inandığı yoldan dönmedi.

Annem evi Ankara'ya taşıdı Orhan gelsin diye ama Orhan hiç gelmedi eve, geriye dönmedi. Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi, Sivas'a atandı, öğretmenliğe başlamadı. Zaten o artık profesyonel devrimci olmuştu. Devrimci Yol'un liderlerinden biriydi. Yani onun mücadeleyi bırakıp da öğretmenliğe döneceğini hiç düşünmüyordum. Zaten o da böyle bir şey yapmazdı. Orhan bir kere Ankara'ya geldi. Ankara'daki evimize vurulmadan önce ilk ve son gelişiydi. Burada işleri varmış. Ben de Hamzalı Köyü'nde öğretmenim. Ben de gelmişim Orhan gelmiş diye, köye geri gideceğim. Annem ağlıyor. Biz ağlıyoruz, ne olursun gitme yeter, diyoruz. Evlerde soba olurdu o zaman, doğalgaz nerede? Sobanın başında durup böyle ayaklarının üzerinde ileri geri sallanmayı çok severdi. Yine orada duruyor, annem dedi ki: "Oğlum gitme artık. Bak buraya geldik. Sana burada bir iş bulalım. Öğretmenliğe de gitmedin. İş de bulmayalım, evde kal, artık gitme." "Senin gibi çok analarım var. Gitmek zorundayım, ben işimi yarım bırakamam, ben ölürsem senin bir oğlun daha var, onunla idare edersin" dedi anneme. Ertesi gün gidecek ama ne kadar idealist devrimci olursanız olun asla kardeşinizi kaybetmeye gönüllü olmayı getirmiyor bu durum. Ben önüne geçtim "Gitme" dedim. (ağlıyor) "Gitmem gerekiyor, gideceğim" dedi. "Ben de geleyim o zaman, garaja kadar geleyim" dedim. "Sakın" dedi. "Sakın sakın. Kapıyı kapat, ben çıkıyorum." Yani Orhan'ı karşımda görüşüm en son bu şekilde oldu.

Orhan Yakalanıyor

Annem ona hep derdi: "Oğlum devrimci ol hiçbir şey demiyorum, devrim için çalış ama devrim için ölme. Devrim için ölenlerden birisi sen olma." Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nü yöneten müdür de Orhan'a devrimcilik döneminde aynı şeyi söylemişti: "Sakın devrim oluncaya kadar öleyim deme, sen lazımsın". Bu es-

nada Mardin'de, Dirik'te, Urfa'da, Kızıltepe'de, Mazı Dağı'nda, Dar Geçit'te Orhan'ın ayak basmadığı mezra, köy kalmamıştı.

Sonra 1980'in Mayıs'ında Gün Sazak, Ankara'da öldürüldü. Aynı gün Diyarbakır'da Devrimci Demokrat Kürt Derneği (DDKD) ve Devrimci Yolcular arasında bir çatışma olmuş. Şimdi tabii bugün hepimiz ezilen, sömürülen, yok edilen halklardan yanayız ama o zamanki Kürdistan'da Kürtçü grupların hiçbirisi Kürt olmayan, devrimci solu kabul etmezlerdi. Ben bunu çok yaşadım, özellikle TÖB-DER'deki çalışmalarımda. O dönemde de öyleydi. Onlar da Orhan'ı ve arkadaşlarını Devrimci Yol olarak asla kabul etmiyorlardı. Onun için sürekli bir çatışma halindeydiler. Orhan trafik bahçesinde otururken, arkadaşları geliyor, bizi DDKD'liler dövdü diyorlar. Orhan da onları alıyor ve diğerlerinin üzerine yürüyor. O sırada bir silahlı çatışma oluyor. Anneler bilirler. Gerçekten o yüreğinin sızısından hissederler. Annem zaten gece gündüz Diyarbakır'da uyuyor, uyanıyor, Diyarbakır'dan gelecek bir haberi bekliyor. Gün Sazak öldürülmüş, akşam haberleri izliyoruz.Televizyonda şöyle bir haber geçti: Diyarbakır'da 2 sol grup arasında çatışma yaşandı. Annem bir çığlık attı. "Bu grubun içerisinde mutlaka Orhan vardır." Anne yoktur diyoruz. "Hayır" dedi, "Bu grubun içerisinde kesin Orhan vardır, yüreğime sızı düştü."

Orhan ve diğerleri orada çatışırken asker basıyor. Denizlili bir yüzbaşı var. Orhan kaçıyor. Diğer arkadaşları kaçarken Diyarbakır'da surların altına sığınıyorlar. Gürcan Bahadır, aynı davadan yargılanan, örgütten arkadaşı der ki: "O surlardaki bütün taşlar üzerimize yağıyordu. O kadar büyük bir çatışma vardı. Yani nasıl ölmüyoruz orada onu daha anlamış değilim." Orhan bunlara işaret ediyor kaçın diye. Yüzbaşı bunu fark ediyor, Orhan'ı kolundan vuruyor. Kolundan vurulunca, can acısı, hemen düşüyor. Orada yakalanıyor. Benim amcamın kızı da o ara Tıp Fakültesi'nde başhemşire. Tesadüf o da oradan geçerken Orhan'ın düştüğünü görüyor ve hemen Tatvan Yatılı Bölge Okulu'nu arıyor, "Orhan ağabeyim ağır yaralandı, amcama söyleyin hemen gelsin" diyor. Babam oraya gidiyor. Biz babamı arıyoruz arıyoruz, bulamıyoruz. O sırada Diyarbakır'da benim görümcem var. O bize gelmişti. Böyle rengi benzi gitmiş. Hemen kolumu tutu. "Gel buraya" dedi. Ne oldu dedim. "Orhan vuruldu. Ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldı" dedi. Tabii biz hemen Ankara'dan apar topar kalktık, Diyarbakır'a gittik.

Orhan Tıp Fakültesi'nde 45 gün yattı. Doktoru Devrimci Yolcu'ydu. O yaralı haliyle işkencecilere teslim etmek istemedi. Bir şekilde 45 gün o hastanede yatırdı. Sıcaklar bastırdı. Babam 48 derece Diyarbakır'ın sıcağında, orada kaldı. Biz tabii 1-2 gün kaldık. Orada kalamazsın, görüştürmüyorlar. Ama şöyle bir şey de oldu orada; babam Tatvan Yatılı Bölge Okulu'nda çalışırken oraya bir gece ben nöbetçiyken bir grup polis geldi. Misafir olarak Bitlis'e gelmişler eğitim için. Nerede kalabiliriz? Tatvan Yatılı Bölge Okulu. Okula geldiler. Benden yemek istediler. Onlara yemekhaneyi açtık, yemek verdik. Misafirhanede konuk ettik. Biz Diyarbakır'da koşup duruyoruz. Görüştürmüyorlar, hastaneye sokmuyorlar bizi. Başlarına polis dikilmiş, jandarma dikilmiş. Her taraf abluka altında, Devrimci Yolcular yakalanmış. Birkaç tanesi yaralı karakolda. Babam koşturuyor tanıdık birisini bulmak için. O sırada polis babamı tanıyor. Omzundan tutuyor, "Müdür bey sen ne arıyorsun burada?" diyor. Babam "Sen kimsin?" diyor. "Ben Tatvan'a geldim, sen beni konuk ettin Yatılı Okul'da. Sen ne koşturuyorsun?" diye soruyor. Babam anlatıyor: "Oğlumu vurdular, yaralı. Hastaneye gidiyorum, görüştürmüyorlar." O polis sivil bir şekilde geldi bizi Orhan'la görüştürdü. "Bırakın" dedi, "Ben bu aileyi tanıyorum, bir şey olmaz, çocuklarıyla görüşsünler".

Biz bıraktık geldik artık. Yani 45 günde biz yalnızca ilk hafta kaldık. Bu olaylar Mayıs 1980'de oluyor. Zaten aile olarak polisin vasıtasıyla gördük. Ondan sonra bir daha bizi hastaneye almadılar, görüştürmediler. Babam, Orhan'ı karakola teslim edinceye kadar orada kaldı. Polisler Orhan'a kelepçe takmışlar, götürecekler doğal olarak. Babam derdi ki: "Sandım ki böyle kafatasım açıldı, beynim havaya fırladı. (ağlıyor) Orhan'ı polislerin yanında görünce... O anda avazım çıktığı kadar bağırıp Diyarbakır'ı yıkmak istedim. Benim hiçbir şeye kıyamadığım oğlum kolları kelepçeli... Polisler de bir tane değil, etrafını sarmışlar ki nasıl!" Tabii sonra geldi babam. Orhan hapishaneye böyle girdi.

Diyarbakır Cezaevi Günleri

Şimdi hapishaneye girmesi kolay da Diyarbakır Cezaevi'nden çıkması çok zor işte. Diyarbakır Cezaevi, bilinen 5'Nolu cezaevi değildi, o sonradan inşa edildi. Orası sivil hapishaneydi, Mardin Kapı'nın, surların hemen kenarındadır. Çok da hapishaneyi an-

dırmaz aslında. Sanki böyle bir sığınma yeri gibi yapmışlardır. Bir de Orhan'ı orada gördük. Orada çok neşeliydi. Çünkü orada bulunanların hepsi devrimciydi. Gittik, kolu iyileşmiş. Kolunu kaldırdı anneme. "Üzülme bak" dedi, "Benim gibi binlerce var."

O cezaevinden sonra tam 12 Eylül'e 1 gün kala yani 11 Eylül günü Bağlar'da Diyarbakır 5 No'lu cezaevine götürdüler. İnşaatını 35 günde mi 40 günde mi yaptılar... Hani Kenan Evren de der ya: "O kadar çoktular ki nereye koyacağımızı bilmediğimiz için alelacele yaptırdık." 12 Eylül'den 2 ay veya 3 ay sonra görüşüne gittim. Her şey normaldi. Normal derken cezaevi sonuçta, ne kadar normal olacak, konuşamıyorsun. Sesleniyorsun. Kolun nasıl? İyi kolum. Başına şapka takmış. O zaman sivil giyiniyorlardı. Sağlığım iyi diyor. Biz Ankara'dan Diyarbakır'a gidiyoruz. Her gidişimizde "Beni merak etmeyin, ben çok iyiyim, oradan buraya gelmeyin, buralarda perişan olmayın" diyor bize. Bizim için uzak tabii ki ama yanında kalabileceğimiz aileler var. Zaten ne kadar kalabilirsiniz ki. Bir görüşüyorsunuz, bir dahaki hafta görüş olana kadar beklemeniz lazım. Başkasının evinde bir hafta kadar kalınır mı? Mümkün değil, gittiğimizde geri dönüyorduk. O günlerimiz öyle geçti. Özleyerek, geri geleceğini umut ederek, davaları takip ederek... Diyarbakır Devrimci Yol davası çok geç başlayan bir dava ve hızlı bir şekilde de sonlandırılan 40 kişilik bir davaydı.

Açlık Grevleri Başlıyor

Yıl 1981 oldu. Diyarbakır Cezaevi'ne gidiyoruz, geliyoruz, sorun yok. Görüşmeler normal devam ediyor. Tabii içeride çok dayak olduğu söylenemiyor o dönemde. Özgürlükçü'lerden Mustafa Aydın vardı, Mehdi Zanalarla beraber Özgürlük Yolu davasından yargılanıyordu. 1981'in Mart ayı gibi yine Diyarbakır'a görüşe gidiyorum. Mustafa Aydın'ın eşiyle tesadüf olarak aynı arabadayız. "Cezaevine Esat Oktay Yıldıran diye bir iç nizamiye müdürü atandı. Adam yüzbaşı. Fakat çok zalim olduğu, adam bile öldürdüğü söyleniyor" dedi. "Ne çabuk duydun?" dedim. "Ben Mustafa'nın görüşüne gittim. Beni görüştürmedi, Diyarbakır Cezaevi'nde görüş yasak" dedi. "Korkunç işkenceler olduğu söyleniyor, bilmiyoruz" diye anlattı. Oraya gittik. O zaman cezaevi böyle uluorta bir yerdeydi. Ne oturacak bir yer var, ne yiyecek içecek bir yer, hiçbir şey yok. Sadece cezaevi ve bol miktarda ça-

mur. Yağmur yağıyor, çamurun içinde kalıyorsunuz, öyle bir yer. Bir sürü insan var. Kimisi ağlıyor kimisi bağırıyor. Herkes görüş bekliyor, görüş yok. Dediler ki Esat Oktay Yıldıran yasaklamış görüşmeyi. Diyarbakır Cezaevi'nin önünde böyle uzun bir kule var. Esat Oktay Yıldıran o kulenin tepesine çıkardı, kısa boylu, böyle kumralla sarışın arası bir şey. Elinde şöyle garip bir sopası vardı. Çizmelerini şöyle çeker ona şak şak diye vururdu... Görüş bitinceye kadar tepede beklerdi. Neyse görüş kapandı. Tabii ki görüşemedim ben, öylece geri geldim. Arkadaşım ben burada kalacağım haftaya kadar dedi. Ben gelmek zorundaydım, öğretmenim, çalışıyorum. Geldim babama anlattım: "Diyarbakır Cezaevi'nde her şey çok karışmış baba. Orhan'ı görüştürmüyorlar. Esat Oktay Yıldıran diye bir yüzbaşı var, adam çok kötü bir insan" diye anlattım. Bizim de asker kökenli bir avukatımız var, Kamuran Meral, Diyarbakır'da güçlü bir avukat. Babam hemen onu aradı. O da görüş olmadığını teyit etti ve tutukluların cezaevi içindeki uygulamaları protesto etmek için 10 günlük açlık grevinde olduklarını söyledi. Biz açlık grevinin ne olduğunu ilk o zaman duyuyoruz. Açlık grevi nedir, ne işe yarar, insanda ne gibi etkiler bırakır bilmiyoruz. Evde herkesin boğazında lokmalar düğümleniyor. Sürekli konuşuyoruz, tartışıyoruz bunu. En sonunda ziyaretine gitmeye karar verdik. Tabii ziyarete gidelim dediğimiz an yola çıkamıyoruz. Şartlarımız uygun olmuyor, aybaşını beklemek zorunda kalıyoruz, izin almamız gerekiyor. Ankara'dan Diyarbakır'a uçup gidilmiyor. 18 saat gidiyoruz, 18 saat geliyoruz, toplam 36 saat yol. Kalktık gittik. Onlar da açlık grevinden yeni çıkmışlar. Orhan geldi, camın arkasında. Onun böyle kahverengi iri gözleri vardı, parlardı peril peril... Tel örgünün arkasından bakıyor. Gözleri solmuş, rengi solmuş. Böyle süzülmüş, ezilmiş. (ağlıyor) Sadece nasılsın dedim, şöyle elimi kaldırdım. O da elini kaldırdı, bana kaldırma diyecekti galiba. Arkadan bir asker elime vurdu. "El kaldırmak yasak" dedi. O bana iyiyim diye asla cevap veremedi. İyiyim sözcüğünü söyleyecek zaman kalmadı. O kadar kısaltmışlar görüşmeleri. Hemen dışarı çıktık. Şu an bile hafızamda öyle bir şey yok inanır mısınız? O yolu nasıl geldim, eve nasıl ulaştım hatırlamıyorum...

Esat Oktay bir de yazı yazmış oraya, "Türkçe konuş, çok konuş". Yazıyı ilk defa orada görüyorum. O gelinceye kadar yoktu o yazı.

Tabii günler geçti. Zulüm boyutunu göstermeye başladı artık. Duyuyoruz. Fakat Diyarbakır Cezaevi'nden çıkış yok bu arada. Hiç çıkış yok. 1982 yılı geliyor. Şerafettin Kaya'nın *Diyarbakır'da İşkence* diye bir kitabı çıkıyor. Avukat Şerafettin Kaya, Diyarbakır'da cezaevine giriyor. Diyarbakır'da Esat Oktay Yıldıran, cezaevi içerisinde bir örgüt kurmuş, işkence örgütü. Askerlerden oluşan bir zulüm örgütü. MİT'i, kontrgerillası, Kemal Yamak'ı, savcısı, hâkimi hepsi işin içinde. Canı sıkılan tutuklulara işkence yapıyor, çıkıyor. Bunu şuradan öğreniyoruz: Şerafettin Kaya işkencelerden sonra mahkemeye çıkıyor ve savcının ses tonundan savcının da işkencecisi olduğunu anlıyor. Tabii, orada bağırıyor "Sendin değil mi bana işkence yapan, seni ses tonundan tanıdım" diyor. O kitap elimize geçti. Bir şekilde bize kadar ulaştı. Kitabı bir gece bütün aile hiç uyumadan bir solukta okuduk. Bir solukta okuduk ve hepimiz perişan olduk. Nasıl kurtaracaksın ki? Kurtarılacak bir yer değil.

Babam hemen Diyarbakır'a gitti. Geri geldi. Orhan'ın savcısı Suşehri'nde babamla beraber çalışan Erhan ağabeyin karşısında olan savcı. Geliyor Diyarbakır Cezaevi'nde Orhan'ın savcısı oluyor. Babam, bunu öğreniyor, gidiyor "Seninle tanışıyoruz" diyor. Babama "Biliyorsun ya senin oğlun zaten Suşehri'ndeyken de komünistti. Öyle bir olayla da karşımıza gelmişti" diyor. Babam diyor ki, "Biz dostuz. Yedik, içtik, beraber bir geçmişimiz var". "Vallahi devletim bana güvenmiş, beni buraya getirmiş. Ben bir şey yapamam" diyor. En azından bir beraat istesin diye düşünüyor babam da. "Ben ne sizi tanıyorum, ne de siz beni tanıyorsunuz. Bir daha beni aramaya filan kalkmayın. Ben devletime ihanet edemem" diye kestirip atıyor.

Ondan sonraki günlerde 20 günlük ölüm oruçları başladı. Ama biz bu kitabı okuduktan sonra artık Diyarbakır'daki zulmün boyutunu, Esat Oktay Yıldıran'ı öğrenmiş olduk. Ben diyorum ki, şimdi Mitki Gribçeva okumak veya İspanya İç Savaşı'ndaki işkenceleri okumak faşizmin boyutunu öğretmiyor size. Diyarbakır Cezaevi'nde bir yakınınızın olması (ağlamaya başlıyor) sizin de cezaevinde, o kapının önünde olmanız faşizmin ne olduğunu öğretiyor size. Kitaplarda okuduğumuz faşizmle Diyarbakır zindanlarında yaşadığımız asla uyuşmuyor. O çok başka bir şey.

20 günlük ölüm orucundan sonra babam yine Diyarbakır'a gitti. "Orhan'ın durumu çok kötü. Çok zayıflamış, çok bitmiş" diye

geri döndü. Benim babam çok girişken biri. Kemal Yamak'ı, Esat Oktay Yıldıran'ı görmeye çalıştım ama ulaşamadım diyor. Bu arada kız kardeşim Konya'nın Kuşça Köyü'nde çalışıyordu, sömestr tatilinde Ankara'ya geldi. "Diyarbakır Cezaevi'nde açlık gevinde ölümler oluyormuş. Bizim köyden bir çocuk oradaydı, ölmüş çocuk. Cenazesini getirdiler" diye haber getirdi. Nasıl ölünür?

Bu arada açlık grevleri süresince zaten Diyarbakır'a ziyaretçinin gitmesi bir dert, gitmemesi başka bir dert, görüşe çıkmak başlı başına bir sorun. Orhan'ı benim karşıma getirmek için Orhan'a dünyanın dayağını atıyorlar. Geldi zaten 1 dakika ya görüşüyoruz ya görüşmüyoruz. Diyarbakır'da cezaevinin içerisinde bir çocuk demiş ki: "Ya bu cezaevinde uygulanan faşizm beni öldürmeyecek, ablamın ziyarete gelmesi beni öldürecek. Öyle bir zulüm ki. Ablama haber verin, gelmemesi daha iyi. Beni en azından görüş işkencesinden kurtarsın." Böyle bir durum söz konusu.

Görüşü Kapatın, 1 Hafta Görüş Yok

Orhan 20 günlük açlık grevinden de çıktı. Tabii bu arada Diyarbakır'dan tahliyeler de başladı. Kimisi öldürüldü, tabutta çıktı. Kimisi öylesine tahliye oldu çıktı. Tahliyeler olunca Diyarbakır gerçeği de kamuoyunun gündemine girmeye başladı. Kimisi Avrupa'ya gitti Avrupa basınını harekete geçirmeye başladı. Ama Esat Oktay Yıldıran oradaydı ve zulmü de kat kat artmaya devam etti. Artık cezaevinden çığlıklar yükselmeye başladı. Ve o çığlıklar o yüksek duvarları aşmaya başladı.

1983'lere geldik, büyük açlık grevleri daha başlamadı. 1981'de Diyarbakır'da bir teslimiyet dönemi var cezaevinde. Teslimiyet şöyle: bu kadar zulme karşı insanlar nasıl bir tavır alacaklarını, ne yapacaklarını şaşırmışlar. Onun için itiraf edenler çok olmuş, daha doğrusu o zulümden kendini kurtarmak için itiraflara başvuranlar çok olmuş. 1981'le 1982 teslimiyet dönemi, zulmün en had safhaya yükseldiği dönem. 1983'e geldiğinde Diyarbakır Cezaevi'nde bir direnme dönemi başlıyor.

Biz hâlâ Diyarbakır'a gidip geliyoruz. Bir gün yine ziyaret için oradayım ama nasıl yağmur yağıyor, insanlar sırılsıklam, oturacak yer yok. Çamurun ortasındayız. Esat yine o kulenin tepesinde. Oradan indi, geldi. Biz de böyle sıraya dizilmişiz. Görüş sırasının gelmesini bekliyoruz. Önümde de bir Kürt anası duruyor. Tabii

Esat içerideki herkesi tanıyor. Geldi, böyle baktı baktı "Ana" dedi, -Ana'nın da 2 oğlu bir kızı PKK davasından içeride- "sen bunları doğurmuşsun ama seni buralarda süründürüyorlar. Bunları doğuruncaya kadar taş doğursaydın" dedi. O Kürt anası başını kaldırdı, yüzüne baktı baktı: "Analar ne doğuracağını bilseydi senin anan da seni doğurur muydu?" dedi. Her taraf buz kesti. İnsanlar nefes almaktan korkuyor. Karşındaki Esat, içerideki zulüm belli. O anda ne yapacağı hiç belli değil. Yani bütün jandarmayı sizin üzerinize salabilir. Herkesi tutun içeri atın da diyebilir ki, kim yok diyecek? Kadını linç edebilir önümüzde. Nasıl kurtarabilirsin ki? Böyle sinek uçsa var ya, cız diye duyulacak. Ama Esat hiçbir şey yapmadı ve gitti. Korkunç Esat, çekti gitti. "Görüşmeleri kapatın dedi, 1 hafta görüş yok!" Ben de 18 saat otobüsle gitmişim, 18 saat gerisin geri geldim.

1981'le 1982 arasında Orhan'ın 2 mektubu geldi. Ben ona bayramda kart göndermiştim. Kız kardeşim mektup yazmıştı. Babam bir kıyafet, gömlek alıp göndermişti. O kıyafeti yıllar sonra bir arkadaşının elinde bana geldi. Bir arkadaşına giydirmiş bunu eve götür demiş öyle ulaştı bize. Şimdi müzede kullanıyoruz.

Polis Bizi Bırakmıyor

Diyarbakır'da bunlar olurken Dikmen polisi de şöyle bir şey yapıyor: Orhan vurulduğu zaman belinde silah var ama silah hiç kullanılmamış. O silah kayboldu. Orhan'ın davasında o silahın adı var ama kendisi hiçbir şekilde piyasaya çıkmadı. Artık polis mi aldı, yüzbaşı mı aldı bilmiyoruz. Ama silahın özelliği şu: hiçbir kurşun çıkmamıştı. Babamın da evde tabancası var. Ruhsatlı bir silah. Babam ziyarete gidecek, Orhan'ın mahkemesi yaklaşıyor. Tam o sırada Dikmen polisi babamı içeri alıyor. Keyfi bir uygulama yani. Alıyorlar, "Oğlunun tabancası nerede?" Babam diyor ki, "Oğlumu yakalayan devlet, polis, asker. Ben ne bileyim?" "Senin silahın var mı?" "Var." "Nerede?" "Evde". "Silahı getir". Silahı götürüyoruz. Duruyor. Tekrar koyuyoruz yerine. Sorun şu ki; babamı içeri alıyorlar. O Diyarbakır'a gidemiyor. Ben okulda olmuş oluyorum. Gidemediğimiz için haber de alamıyoruz. Mahkeme başladı mı, bitti mi bilmiyoruz. Açlık grevindeler... Çalıştığım köyde askeriyeden emekli bir yüzbaşı ile tanışmıştım. Ben köyden şehre gidip gelirken ona söyledim babamı içeri alı-

yorlar sürekli dedim. "Niye alıyorlar, ne istiyorlar? Ne oldu, kim yapıyor bunu?" diye sordu. Dikmen Karakolu yapıyor dedim. O adam gitmiş, onlarla konuşmuş galiba. Sonra bizim eve gelmiş. Benim haberim yok, köydeyim. "Bundan sonra kimse seni rahatsız ederse, bu eve polis gelirse, seni karakola götürürlerse sen hemen bana haber veriyorsun. Böyle bir uygulama olmaz" demiş babama. Ondan sonra vazgeçtiler. Yine de bu çok zulüm bir şey sayılmaz. Türkiye'de herkesin başına gelen, en az bizim başımıza gelmiştir. Orhan'dan dolayı en az baskı gören aile biziz. Yani diğer ailelerin yaşadıkları yanında bizim yaşadıklarımız devede kulak bile olamaz.

Yanıyorlar

Evde oturuyoruz bir akşam, televizyonda bir haber: Diyarbakır Cezaevi'nde mahkûmlar kendilerini yaktılar. Bu nasıl bir şey? Niye kendisini yaksın ki? Devletin eli olmayınca mahkûm nasıl kendisini yakıyor? Babam ertesi gün yola çıktı hemen. Sonra öğreniyoruz işte: Diyarbakır Cezaevi'ne tutukluların parasıyla tiner aldırıyorlar, boya aldırıyorlar. Resim yapacaksın diyorlar. Kimin resmini: Türk bayrağının resmini yapacaksın, Türkiye'nin resmini yapacaksın, Atatürk'ün resmini yapacaksın, duvarları boyayacaksın. Resim yaptırmaktaki amaç şu: dövmek. Oradaki herkes ressam mı? Nasıl yapsın Atatürk'ün resmini, Türkiye haritasını kim bakmadan çizebilir, hem de bölgeleriyle beraber. Öğretmen olsa yapamaz ki... Dövmek için. Ferhat Kurtay, Mahmut Zengin, Eşref Anyık, Necmi Öner, bu 4 PKK'li zulmü protesto etmek için 18 Mayıs'ta kendilerini tinerle ateşe veriyorlar 21. koğuşta. Tabii büyük bir patlamayla yangın çıkıyor. Herkes şaşırıyor ne oldu diye. Selim Çürükkaya'nın *O Türküyü Söyle* adlı kitabındaki anlatımıyla söyleyeyim, onlar bir şey tutuştu da yanıyor sanıyorlar. Su serpmeye çalışıyorlar. Ferhat Kurtay sesleniyor: "Bu bilinçli bir yangındır, bizi söndürmeye çalışmayın, ateşi harlayın". Tabii buna dayanılır mı? Diğer tutuklular yine de söndürüyorlar. Tutuklu çocuklardan biri Ferhat'ın başını dizlerine alıyor ve "Niye yaptın hocam?" diyor. Ferhat mühendislik okuyan bir çocuk, onun için hoca diyormuş: "Bu işi başarmalıyız. Buradaki direnişi ayağa kaldırmalıyız. Teslimiyet bizi kurtarmaz" diyor Ferhat ve konuşurken yanağındaki etler dökülüyor diğer çocuğun kucağına. Ağ-

lama Yar türküsünün Kürtçesini çok severmiş. O çocuğun sesi de çok güzel. "O türküyü söyle!" diyor Ferhat. Çocuk Kürtçe olarak söylüyor türküyü. Çocukların kendisini yakmasından sonra Mazlum Doğan hücresinde ölü bulunuyor. Kimisi intihar etti diyor kimisi intihar ettirildi diyor kimisi Esat astı diyor. Aslı bilinmiyor. Annesinin de Mazlum'a yazmış olduğu çok güzel bir ağıdı var.

Orhan Keskin

Onların arkasından yine dönüşümsüz ölüm oruçları başladı. Kemal Pir, Hayri Durmuş, Akif Yılmaz 1983'te öldüler. İşte o arada Orhan da tekrar ölüm orucuna yattı. Bunu duyduk. Babam Diyarbakır'da, Kemal Yamak'la, Esat Oktay Yıldıran'la görüşmeye çalışıyor ama nafile. Ne insanlara ulaşabiliyoruz ne Kemal Yamak'a ulaşabiliyoruz, ne o cezaevinin kapısından girebiliyoruz. Etrafımız örülü. Bütün Türkiye örülü. Ulaşamıyorsun. Babam gidiyor geliyor. Bugün 30 gün oldu, bugün 35 gün oldu, bugün 36 gün oldu, bugün 37 gün oldu... Acaba bugün su içiyor mu, acaba şeker alıyorlar mı? Ama bu arada hastalar da, Diyarbakır'daki Askeri Hastane'ye çıkarılıyorlar teker teker. Kemal Pir ölüyor, hastaneye öldükten sonra kadırılıyor. Hayri Durmuş ölüyor, hastaneye kaldırılıyor. Güya müdahele edilmiş gibi oradan ailelerine teslim ediliyorlar. Bunları tek tek yaşıyoruz. Aile içerisinde kötü günler geçiriyoruz. Bir şey yapamıyoruz, elimizden hiçbir şey gelmiyor. En son işte Orhan'ın 45. günüydü, yine babam orada Kemal Yamak'a ulaşabiliyor, bizim çocuklarımız ölüyor bir şey yapmalısınız diyor. O da diyor ki "Ankara'dan bize 'hepsi ölse de benim kılım kıpırdamaz, ölebilirler' dediler."

Yıllardır Eve Gelmiyordu

İşte tam da bunlar yaşanırken, yani 45 gün dolarken Orhan hiç mahkemeye çıkmadan davası da sonuçlandı. Orhan'a 13 yıl verdiler. 13 yılı yattığına sayıyorlar, 1.5 yılı açıkta kalıyor. Bu sırada babam Esat Oktay Yıldıran'a bir şekilde ulaştı ve cezaevinin içerisine girdi. Ancak o zaman Orhan, Askeri Hastane'ye kaldırılabildi. Ko-

luna serum takılıyor. Şimdi ölüm orucu şöyle bir şey; ölüme yatan kişi beynine yerleştiriyor, kitaplarda da var: "Niye yatıyorum? Özgürlük için, kurtuluş için. Ölüm özgürlüktür. Biz ölümü seçmişiz özgürlüğe koşmak için." Şimdi o kişi ne kadar kendini kaybederse etsin siz ona müdahale ettiğiniz anda beyin kodlanmış ya artık, kurtuluş yok öleceğim diyor. Orhan'a ne kadar serum takıyorlarsa bir eli geliyor serumu kaldırıp atıyor. Onlar serum takıyorlar, öbür eli geliyor serumu tutup atıyor. Oradaki yüzbaşı bile babama demiş ki: "Böyle bir şey görmedim. Bu çocukların hepsi buraya ölüm orucunda ölmek üzere gelmiş çocuklar. Ne kadar müdahale ediyorsak sanki kontrollü bir şekilde öteki el geliyor serumu tutup atıyor."

Babam, Askeri Hastane'ye gittiği zaman annem de oradaydı. Beraber gitmişlerdi Diyarbakır Cezaevi'ne. Orada Orhan'ın elini tutuyor annem, "Nasılsın" diyor. "İyiyim" diyor. "Kararımı aldınız mı mahkemeden?" diye soruyor. Babam da diyor ki "sen hiç merak etme biz temyize de gideceğiz. Bu böyle kalmayacak, zaten çok az bir cezan kaldı."

Arkadaşı Cemal Arat ve Orhan yan yana yatıyorlar. Orhan ölmeden Cemal ölüyor. Babama diyor ki "Baba Cemal öldü, Cemal'e sahip ol". Babam dışarı çıkıyor, sağa sola bakıyor, tabut görecek onu arıyor. Bir bakıyor ki birisini götürüyorlar. Başındaki kişiyi kolundan tutup çeviriyor kim bu diyor. Cemal ağabeyim diyor, Öldü. Artık memleketimize götürüyoruz, şimdi bize teslim ettiler. Ben yıllarca Cemal Arat'ın ailesini aradım, Orhan'ın son sözü Cemal'dir diye (ağlıyor). Bundan 2 sene önce yine Diyarbakır'a gitmiştim, Cemal Arat'ın annesini buldum, Sakine Teyze'yi. Oturduk, konuştuk. Ne anlatırız ki birbirimize, olanları anlattım. Sakine Teyze, onlar hastanede 3 gün kaldılar zaten, o 3 günde sürekli orada olan bir teyze. Orhan'ı gören, diğer ölenlerin hepsini gören bir anne. Babamla annemle olan bir kadın. Onları anlattı işte bana tekrar. Zaten annem dedi ki: bir tavuğu kesersin de çırpınır çırpınır ya, o artık öyle çırpınıyordu. İyice zayıflamış, dişleri çıkmış. Sadece midesini tutuyor. Annem de eline böyle şey almış, pamukla cildini siliyormuş. Bir görevli gelmiş: "Teyze, çocuklar o kadar halsiz kalmışlar ki, silme onların canı yanıyor şimdi. Sen iyilik yapmıyorsun oğluna, onun canı yanıyor".

Babamlar o gece Diyarbakır'da bir otelde kalıyorlar. Ne olmuş bilmiyorum ama görüşü yasaklamışlar. "Askeri Hastane'ye 3 gün kimseyi almayacağız. Evinize gidin 3 gün sonra gelin" diyorlar

ama bu arada barış da sağlanmış durumda. Kemal Yamak'la görüşmüş babam, Esat'la görüşmüş. Cezaevinde Yüzbaşı Aleaddin diye biri var. Onlarla görüşmüş, koğuşlara girmiş. Orada barış sağlanmış.

Babam annemi Ankara'ya getirdi. Ertesi günü gidecek yine Diyarbakır'a. Annem eve hasta geliyor. Bu kadar şeye nasıl dayanacak, dayanamadı. Geldi, o gece evde kaldılar. Ertesi günü babam buradan birilerini daha bulup da tedaviyi hızlandırır mıyım diye düşünürken o gece de kalmış oldu, Diyarbakır'a gitmek üzere yola çıkmadı.

Gece saat 3'te kapımız çalındı, Diyarbakır'dan sizi acele istiyorlar dendi. İşte uzun bir devrimci serüvenden sonra 1984'ün 3 Mart'ında Diyarbakır'da kaybettik Orhan'ı. Tabii babam hemen ertesi gün amcalarımla gitti. Aldılar geldiler, bir gece de evimizde kaldı. Açtık, tabutu açtık... (ağlıyor) Buraya gelirken demişler ki, Karşıyaka'ya götürelim camiye bırakalım yarın gelelim. Babam demiş ki, "Yok. Yıllardır eve gelmiyordu. Götüreceğim bu gece eve". Yıllardır eve gelmemişti. Bir gece de beraber kaldık.

Yıllar da Geçse Aynı

Şimdi ne oldu? 29 yıldır bitmeyen bir şey. Bitmeyen... Yatıyorsunuz, uykuya geçiyorsunuz, unutuyorsunuz. Gözünüzü açtığınız an ilk aklınıza düşen... Yani başkasının aklına ne düşer? Eğlenmek düşer, gezmek düşer, bilmem ne düşer. Ama bizim aklımıza ilk düşen O. Babamı Orhan'ın ölümünden 26 yıl sonra kaybettik. 26 yıl her sabah resminin önüne geçti, "Seni nasıl kurtaramadı -sanki onun elindeymiş gibi- seni nasıl kurtaramadım?" dedi.Annem 26 yıl her sabah bir ağıtla uyandı. Her sabah... Çünkü bizim ona verdiğimiz değer başka bir şeydi. O dönemdeki bütün devrimciler gibi Orhan da devrimi tercih etmişti. Yani onların önünde sevgilileri vardı, evleri vardı, aileleri vardı, meslekleri vardı ama hiçbiri bunları tercih etmedi. Devrimi tercih ettiler. Benim kardeşim bir sevgili eli tutmadı, bir sigara yakmadı, bir halay başına geçmedi. Birkaç sene önce oğlum denize gitmek istiyor, onu gönderiyordum. Annem geldi, yaklaştı, "Kız İpek!" dedi, "Orhan'ın zamanında denize gitmek yok muydu? Niye o hiç denize gitmek istemedi? (ağlıyor) o zaman yok muydu, niye biz onu hiç denize göndermedik?"

Bir de çok konuşan bir aile değiliz. Acılarımızı çok dile getiren insanlar değiliz. Mesela diğer erkek kardeşimi nişanladık birkaç yıl önce. Nişana gittik, orada herkes birbirinin yüzüne bakıyor ama babam hiç oturmuyor. Hiç ama hiç oturmuyor, evin içerisinde sürekli dolanıyor. Gidiyor geliyor, gidiyor geliyor. Neyse nişan yapıldı. Kız kardeşimin evine geçtik. Sanki babam kendini böyle zor attı içeri. Yüksek sesle nasıl ağladı. (ağlıyor) Ondan sonra hepimiz koptuk. Herkes onu taşımış içinde, orada konuşamamışız. Nasıl ağladı, nasıl ağladı Orhan'ın ismini söyleyerek.

Yine babam mesela İpek diyecek, Sevgi diyecek... önce ağız dolusu bir Orhan diye bağırırdı. Ondan sonra hangimizin ismini söyleyecekse onu söylerdi.

Evet bu ülkede devrim olmadı. Belki onlar yürekli yaşadılar ama bilmiyorum bu ülkenin insanları, anneler, babalar bu acıları hak ettiler mi? Veya onlar hiçbir şeyi yaşamadan, sevmeden, bir halay başına geçip halay çekmeden, annemin dediği gibi bir denize girmeden devrim için ölmeyi hak ettiler mi? Ne yapmışlardı güzel bir dünya kurmak istemenin dışında? Güzel bir ülkede yaşamanın... Hırsız değillerdi, soysuz değillerdi, yolsuz değillerdi. Hepsi de kültürlüydü. Birçoğu üniversitelerini bitirmişlerdi. E onların muhalefette olmadığı bir Türkiye'de işte böyle ipsizler sapsızlar doldurdu ortalığı. Bizim devrim serüvenimiz de böyle başladı, böyle bitti.

Keşkelerimiz...

Peşinden koşturduk, çok uğraştık... Ben bazen derim ki, acaba Diyarbakır'a gelmeseydik bütün bunları yaşar mıydık? Mutlaka yaşayacaktık, orada olmasa da başka bir yerde. Evimiz de öyleydi. Babamın koca bir kütüphanesi vardı. Bir tane bile gerici bir kitap yoktu. Ne yapacaktı, bunları okuyunca neleri öğrenecekti Orhan? Keşkelerimiz olmadı ama hep dedik ki Orhan olsaydı hayatımız farklı olurdu. Çünkü bizi, evimize düşen o faşizmin bombası öyle bir dağıttı ki 29 yıldır yeni yeni kendimize gelip toparlanıyoruz. Annem 29 yıldır daha her sabah kalkar aynı şeyi söyler. Her akşam yatar aynı şeyi söyler: Orhan olsaydı acaba şu şöyle olur muydu? Benim küçük erkek kardeşim o zaman çok küçüktü. Yani Orhan'la hiçbir şeyi yaşayamadı O. Çünkü Orhan büyük, o yeni yeni büyüyor gelişiyor. Böyle konuşuyoruz, anlatıyoruz. Dedi ki: "Ne devrimci olsaydı ne başka şey ama elimden tutup berbere götüren bir ağabeyim olsaydı. Ben onun hiçbir şeyini istemedim."

Benim keşkelerim olmuştur. Şu anda uğraşıyorum, kıyafetlerini buluyorum, resimlerini buluyorum, arkadaşlarını arıyorum. Devrimciler biraz vefasızdırlar. Orhan'ın o kadar arkadaşı vardı. 26 yıl annem bekledi acaba bir gün birisi gelir, kapıdan içeri girer ben Orhan'la şunu yapardım der mi diye ama hiç gelmediler. Ben 25. ölüm yıldönümünde yine hepsini tek tek aradım, buldum. Bugün yine ben arıyorum, ben buluyorum. Orhan'la neyi paylaştınız diye soruyorum. Çünkü biz dışarıdaydık. Onlar içerideydi, beden bedene. Nasıl öldü, nasıl başladı, açlık grevinde neler çekti? Bunların hepsini ben onlardan öğreniyorum.

Ben onu Diyarbakır Cezaevi'nden ayırmam. Çünkü PKK'liler karşı olsa bile orası Diyarbakır Cezaevi'ydi, orada bir sürü devrimci vardı. İster PKK'li olsun ister neli olursa olsun ki, Kürt halkının özgürlüğü her şeyden önde gelir, Orhan bir devrimciydi. İnandığı gibiydi ve inandığı şekilde yaşadı. Ben hep onlarla birlikte yaparım anmasını: Kemal Pir'ler, Hayri Durmuş'lar, Mazlum Doğanlar... Hepsinin resmini yaptırmışım, derneğime asmışım. Kardeşim Diyarbakır Cezaevi'nde devrimci dayanışmanın en güzel örneğini göstermiştir. Orada bir halk yok ediliyordu. Bir halk eziliyordu. Bunu önlemek, insanlığı kurtarmak için öyle kocaman bir çığlık attılar ki o ses faşizmin zindanlarını yırttı, dışarı çıktı. Bugün Kürt halkı deniliyorsa, onun dilinden bahsediliyorsa, bugün oraya Kürdistan deniliyorsa bu Orhanların, Mazlumların, Hayrilerin yani orada katledilen devrimcilerin döşediği o yolun halka özgürlük getirmesindendir. Ve en ilginç yanı: Kürt örgütlerinin hiçbirisi PKK'yi desteklememiştir Diyarbakır zindanlarında. Sadece Devrimci Yolcu Orhan Keskin ve arkadaşları desteklemiştir. Bütün Kürt örgütleri o ölüm oruçlarında bir şekilde bırakmış, teslim olmuşlardır. Bu da bilinmeli.

Hep Dışlanır Olmak Ama Yine de Umudu Taşımak

Türk toplumu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bizi zaten dışlamıştı. Yani biz devletin neyiyiz, ona karşı gelen, direnenleriyiz. Onu kabul etmeyenleriyiz. Doğal olarak devlet de bizi kabul etmiyor. Şöyle kabul ediyor mesela, seçim için Erdal Eren'in resmini kullanıyor ama Erdal Eren'i sevdiğinden değil. Kenan Evren'i yargılamaya gelip ona ceza vermeye gelirken yok diyor. İbrahim Kaypakkaya'nın mezarına gitmeyi niye yasaklasın, İbrahim

Kaypakkaya'nın düşüncesinden korktuğu için. Veya Diyarbakır'da Mazlum Doğan'ın resmini niye yasaklasın, resim ne yapar? Ama Mazlum Doğan'ın düşüncesinden korkuyor. Orhan Keskin'i niye yasaklasın? Yani nihayetinde bir isim ama bu Devrimci Yol'un temsil ettiği düşünceden korktuğu için yasak getiriyor. Bizleri niye dışlıyor? Ben geçen gün Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na gittim, Orhan'ın dosyasını alacağım. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda görevli biri telefonda beni bana anlatıyor: Şuraya dilekçe vermişsiniz, şuraya dilekçe vermişsiniz, şurada ifade vermişsiniz... Her şeyi biliyor devlet ama bunları söylerken diyor ki sizin kardeşiniz Devrimci Yolcuymuş değil mi? Evet dedim, Devrimci Yolcuydu. Tabii dedi bu dosyayı biraz düşünmemiz lazım. Yani Devrimci Yol'un o zamanki yapısından korkuyor. Yoksa İpek Gür'den ya da Orhan Keskin'den korktuğundan değil. Dolayısıyla da korktuğu kişiye de yasak getiriyor. Anması yasaklanıyor, pankartı yasaklanıyor ve isimlerin söylenmesi yasaklanıyor. Devlet her zaman devrimcilere, demokratlara karşı kendi iktidarını kaybetmemek için yasak koyuyor ve onları da abluka altında tutmaya çalışıyor. Baskı derken ekonomik baskı da olabilir illa da içeri atması gerekmiyor. Dışarıdaki ailesine de ekonomik baskı uyguluyor. Bir yere, bir şeye talip olduğu zaman ondan vazgeçiyor. Mesela benim erkek kardeşim askerlik yaptığı zaman, komutanı bir yere götürüyor. Götürürken nasıl oluyorsa, arabanın tekerine bir şey oluyor. Adam o kadar korkuyor ki, kardeşime: "Ben senin ağabeyinin kim olduğunu biliyorum" diyor. "Ne alakası var" diyor kardeşim, "taşa denk gelmiş araba". Adamın içindeki korku devrimci korkusu. Turgay'dan korkmuyor, taştan korkmuyor ama ağabeyi devrimci. Korktuğu orası. Tabii ki bu toplum öyle yasak getiriyor aileye. Öyle bir acı yaşatıyor. Bizi ona göre dışlıyor. Biz bundan pişman değiliz. Biz yine bildiğimiz yolda gidiyoruz. Nereye kadar gideceğiz? Tabii devrim gelmeyecek, Karamürsel'in önünde devrimi kutlamayacağız ama Orhan'ın işkencecileri Diyarbakır'da "sen bir işkencecisin" diye yargılandığı zaman biz de bununla hesaplaşmış olacağız. Ben 12 Eylül mahkemesinin önünde bir pankart açtım: "Kenan Evren'i Diyarbakır 35 No'lu koğuşta görmek istiyorum." Altına da yazdım: "Ben 35. koğuşta paşamı fındık ile fıstık ile beslerim." Yeter ki orada olsun. Benim isteğim bu. Oraya gitmez tabii ama ev hapsi verilebilir, maaşı kesilebilir... Bunlar da devrimciler için çok önemli diye düşünüyorum. Zaten amacımız

da bu, onları yargılatmak: Binbaşı Bilal Şen, Müdür Alaaddin Bayar, İç Güvenlik Amiri Abdullah Kahraman, İç Güvenlik Amiri Ali Osman Aydın, Astsubay Mevlüt Akkoyun, astsubaylar Adnan Gündüz, Yılmaz Yalçıner, Mehdi... Bunların hepsi orada görevli askerler. O işkenceleri yapan kişiler. "Diyarbakır Zindanları" kitaplarında da isimleri çok geçiyor. Buraya kadar getirdik, umarım bu işkencecileri de yargılatabiliriz.

Devrim her zaman gelecektir, bunun önlenmesi mümkün değil. İnsanlar acı da yaşayacak, acı da çekecek, sürülecekler de, köyleri de boşaltılacak ama bunun bir sonu yok. Devrim bu topraklara mutlaka gelecektir. Şimdi umudum şu: mesela bu kadar acıları yaşadık, 12 Eylül'de o kadar zulüm yaşatan 3500 devrimcinin katillerine şu anda "siz katilsiniz" diyebiliyoruz. Bugün bir Kürdistan konuşuluyor değil mi? Artık Kürt dilinin varlığı konuşuluyor. Bugün Deniz Gezmiş sitelerde geziyor, herkes Deniz Gezmiş üzerine yeminler ediyor. On binler Deniz Gezmiş'in mezarına akıyor. Ulaş Bardakçıların, Mahir Çayanların... Bunlar gelecektir. İşte Orhan'ı Gençlik Muhalefeti anmak istiyor... Benim devrimden umudum hiç kesilmiş değil. Torunum görür, ben göremem... Acılar çok mu çekilecek, zaten devrimci olmak yürek isteyen, bilek isteyen, cesaret isteyen bir şey. Kolay faşist olursun ama kolay kolay devrimci olamazsın. Devrimci olunca o ruhu ölünceye kadar taşırsın. Böyle bir şeydir devrimci olmak...

Duygusal Yoğunluklar

Kendi kendimize kimi zaman ağladık kimi zaman güldük... Atlattık. Psikolojik destek almadık. Kız kardeşim Neşe'nin vücudunda yaralar çıktı. Omuzlarında kocaman kocaman, etler bir araya büzüştü. Çünkü Orhan'ı çok seviyordu. Ağlayamadı, hiç ağlayamadı, farklı bir tepki verdi. Annemse şu anda alzehimer hastası.

Belki bu her ailede vardır: çok canımız sıkıldığı zaman ya da bir sorun olduğu zaman, çözemediğimizde Orhan, rüyamıza gelir. Gelir ve onu çözecek bir şey söyler. Bu, belki de çok inandığımızdan. Önce önemsemedik. Bir zaman sonra herkes birbirine anlatmaya başladı. Hepimiz yaşamışız bu olayı. Erkek kardeşim geçen sene Bolu'ya arabayla gidiyor: "Uyudum abla resmen direksiyonun başında. Bir baktım ki ağabeyim el sallıyor, bu tarafa gel bu tarafa gel diyor. Birden sıçradım ki kamyon üstüme gelmiş. Az

daha uyanmasam kamyonun altında kalacağım. Ama ağabeyimi çok net gördüm elini sallıyor bana bu tarafa gel" diye anlattı. Belki çok özlediğimizden, belki çok aradığımızdan... Anneme olur, bana olur, kız kardeşime çok sık olur. Geçenlerde yine gördüm benzeri bir şey. Kapıdan içeri girdi. Beyaz bir gömlek giymiş, bir de kapıyı açtım ki "Abla yemeğe geldik" dedi. Kızlar arkasında. Susadım kalktım. İlk yıllar daha çok olurdu. Kapı çalınırdı gece, Orhan geldi diye düşünürdüm. Yani sesi duyardım böyle, gerçekten. Sesini duyardım, onun sesi gelirdi. Koşar kapıyı açardım ki kimseler yok.

Hiç Unutamadığım Anlar

Cezaevindeki o sahneyi ben hiç unutamıyorum. Ben, kolun nasıl diye soracakken Orhan'ın elini kaldırması... Acaba bana ne diyecekti? Açlık grevinden yeni çıkmış, yüzü solmuş, gözlerinin ışığı gitmiş... Özlemdir bu, sevgidir bu. Dokunmaktır. Ona vuracağım zaman askerin benim elime vurması... Orhan'ın asker bana vurduğu için üzülmesi... O anı hiç unutamadım.

Devrimci Yol'un yazı işleri müdürü Yaşathak Aslan, Orhan'la beraber Tatvan'a gelmişti. Biz de evimizi Ankara'ya taşıyoruz Orhan da gelsin diye. Ama ikisi gidecekler. Babam Orhan'a gitmeyeceksin dedi. O zamanlar babama saygısı daha başkaydı. O, babama bir şey diyemiyor ama gidecek Yaşathak'la, Diyarbakır'a geçecekler. Ben dayanamadım, kendimi dışarı attım. Biz ona hiç kıyamazdık. Hemen gitim muhasebeden maaşımı aldım. Biliyorum ki gidecek, evde tutmak mümkün değil artık. Tatvan Yatılı Bölge Okulu'ndayız. Merdivenlerden aşağıya indi idare binasına doğru, Yaşathak da çıktı. Babam çıkmadı. Annem ağlıyor. Tahmin ediyorum, Orhan gidiyor. Tutamayacaklar evde. Ben de idareden geliyorum. (ağlıyor) Merdivenlerden aşağıya siyah kadife pantolon, kareli gömlek üzerinde, iniyor, gözlerimden yaşlar nasıl akıyor. O da ağlıyor, ama gidiyor. Geldim yanına, hiçbir şey demedim. Sadece sıkı sıkı sarıldım. Cebimdeki harçlığı çıkardım. Eline hiç vermezdim, pantolonunun cebine koydum. O, insanın elini çok güzel tutar, elimi tutu, iki elinin arasına aldı. O da hiçbir şey demedi. Ben de hiçbir şey demedim. İkimiz de ağlayarak bakıştık. Elimi bıraktı gitti.

Geçen seneydi, Tatvan'a gittim. Tatvan'a iner inmez dedim ki, yatılı okula gideceğim. O merdivenlerin başında durup Orhan'ın oradan inişini göreceğim. Gittim, merdivenlerden şöyle yukarıya doğru bir baktım. Aynı o andaki gibi pat pat indi yanımdan uzaklaştı.

12 Eylül Davası

Diyarbakır'a her 18 Mayıs'ta giderim. Devrim şehitleri, cezaevinin önünde anılıyor. Benim buradaki tek amacım kardeşimin her yerde devrimci olarak yer alması, onun tanınması, bilinmesi ve ona bu zulmü yaşatanların mutlaka yargılanması. Biz Devrimci 78'liler olarak 12 Eylül mahkemesine çok hâkimiz. Gerçekten Yüksel Caddesi'nde 8 yıl boyunca 18 Mayıs İbrahim Kaypakkaya'nın ölüm yıldönümünden başladık, 12 Eylül'e kadar her gün stand açtık: "Darbeciler yargılansın, 15. madde kaldırılsın" dedik. AKP darbe iktidarı ürünüdür. Hiçbir zaman da darbecileri yargılamaz, darbecileri ancak devrimciler yargılar. Ne yazık ki Türkiye solu bu mahkemelere sahip çıkmamıştır. Biz solun vicdanı adına bu mahkemeye birçok belge sunduk. İdam edilen bütün arkadaşların dosyaları var bizde. Hepsini Mehmet Oruç aracılığıyla sunduk. Hepsinin müdahilliği kabul edildi. Yani 12 Eylül mahkemelerinde Devrimci 78'liler Federasyonu'nun sunduğu dosyalar müdahil olarak kabul edilmiştir ve onun üzerinden yürüyor. Bunun yanında nisan ayı içerisinde işkencecilerin mahkemesi açılacak. İlk olarak Ankara'da Mamak Cezaevi işkencecilerinin mahkemesi olacak. Diyarbakır'ı bekliyorum. Açıldığı zaman tabii ki mahkeme sonuna kadar da Diyarbakır'da cezaevinin önünde olacağım. Amacımız o, hesap sormak. Onlarla hesaplaşmadıktan sonra geleceğimizi tabii ki hazırlayamayız.

Ben zaten bunu bekliyordum. Dava açılmalıydı. Bu, Türkiye için bir dönüm noktasıdır. Diyeceksiniz ki hâlâ 12 Eylül yasaları var, onunla idare ediliyoruz, 12 Eylül'ün kuruluşları devam ediyor. Tabii ki ben bunlardan Kenan Evren'i bugün yargılayacaklar, yarın sehpaya çıkaracaklar, Diyarbakır zindanlarına atacaklar diye bir sonuç beklemiyorum. Ama buradan şuraya geliyorum: Kenan Evren'in mahkemeye gelmesi benim bu kadar emeğimin, 8 yıl boyunca Yüksel'de stand açıp bütün yazı onun başında geçirmemin bir sonucudur... Bu çok büyük bir şey. Ne demek? 12 Eylül gibi bir zulmü yaşatan bir adama Erdoğan Yazgan'ın ablası "Sen bir katilsin!" diyor. Bir avukat kalkıyor: "Sanık Kenan Evren, siz şu emri vermişsiniz. Şu kadar insanı öldürdünüz. Şimdi rahat mısınız?" veya Erdal Eren'in resmini açıyor avukat "Bunu tanıyor musun, 17 yaşında bir çocuktu. Sen bu çocuğu öldürürken hiç titremedin mi?" Bunlar çok önemli şeyler bana göre. Tabii ki çok şey beklemiyorum ama mesela bugün Meclis'e şu öneriyi

veriyoruz, "12 Eylül mağdurlarının hepsinin cezaevinde yattıkları, sürgünde yaşadıkları süre sigortalılığına sayılsın" diyoruz. Bu tür önerilerimiz var Meclis'te. Bunları 4. Yargı Paketi'ne sokmaya çalışıyoruz. Bizim bu saatte yapacağımız da bunlar zaten. Kenan Evren'in maaşına el konulabilir ki, umarım olur. Kenan Evren'e mutlaka bir ceza verilecektir. Bunun arkasından mesela Raci Tetik, Meclis'in kurmuş olduğu Darbeleri Yargılama Komisyonu'nda ifade verdi. Raci Tetik gibi bir insana "sen bir katilsin gel ifadeni ver" demek... Bunlar çok önemli şeyler. Ben önemsiyorum. Esat Oktay Yıldıran'ın eşi *Bu Kalp Seni Unutur mu*? dizisinde eşime çok hakaret ediliyor diye dava açmış. Diyarbakır'dan yolu geçen herkes, Devrimci 78'liler Federasyonu'na geldi. Lütfen bu davanın açılmasını mutlaka sağlayın, açılsın, biz canlı tanık olacağız dediler. Ve herhalde o arada devlet, "bütün herkesi dökeceksin buraya" diye çok baskı yaptığı için kadın geri çekti. Bunlar çok önemli şeyler bana göre.

Ölüm oruçları kendini öldürmek olarak kabul edildiği için mahkeme heyeti bizim müdahilliğimizi kabul etmiyor. Bunun için uğraşıyoruz. Ben Diyarbakır'da ve Ankara'da suç duyurusunda bulundum. Polis geldi, beni evden aldı götürdü, ifademi tekrar Diyarbakır'a ulaştırdı.

Bu dava bir kazanımdır devrimciler adına. Ben öyle düşünüyorum. Bizim hazırladığımız Utanç Müzesi CNN TÜRK'te canlı yayınlandı. Bugün Ak Parti'nin elinde olan bir medya gelip müzede Deniz Gezmiş'in resmini, Orhan Keskin'in koğuş formasını, Erdal Eren'in ceketini yayınlıyor ve bunu anlatıyor. Bunun suçlusu, 12 Eylül askeri darbesi, Kenan Evren'dir diyor. Türkiye için çok önemli gelişmelerdir bunlar.

"Özgüç'ü Çıkardık Mezardan. Bayılmışım, Kardeşimi Çıkardığımız Mezara Düşmüşüm."

Sabriye Tuncay[*]

Ailemden 12 Eylül döneminde içeri alınan olmadı. Çünkü iki erkek kardeşim Özgüç ve Uğur Tuncay daha önce alınmıştı. Küçük kardeşim bir tarama sebebiyle suçlanmıştı, onun mahkemesi sürüyordu zaten. Büyük kardeşim Özgüç Tuncay da bir bahaneyle içeriye alınmıştı ama hakkında hiç mahkeme açılmadı çünkü somut bir suç yoktu. Birisinin ölümüyle ilgili alınmıştı ama o olayın olduğu tarihte Özgüç, Ankara'da benim yanımdaydı, olayla ilişki-

[*] 1951 doğumlu. Emekli öğretmen. Kardeşi Özgüç Tuncay, sıkıyönetim askerleri tarafından öldürüldüğünde 23 yaşındaydı.

si yoktu. 1978'in sonlarında olan bir olay bu. Bunu kendileri de bildikleri için 4-5 ay bir soruşturma yapılmadı, dava da açılmadı, 4-5 ayın sonunda 1979'da zaten cezaevinden kaçtılar. Bir müddet Artvin'de kaldıktan sonra Fatsa'ya geçtiler, orada 12 Eylül 1980 darbesi olduktan sonra da sürekli izlendi ve 4 Kasım akşamında Silahlı Kuvvetler tarafından öldürüldü.

Küçük kardeşim 9 ay cezaevinde kaldıktan sonra tahliye edildi ama mahkemesi devam etti. Çok fazla ceza almadı, yanlış hatırlamıyorsam, 4.5 yıl bir ceza almıştı, içeride yattığı süre de göz önünde bulundurulduğunda kalan 3 ayını yattı, çıktı. Başka da bir ceza almadı. Ama tabii bu içeriye alınma dönemlerinde, özellikle küçük yerlerdeki baskıdan dolayı, çok fazla işkence görmüştü. O karda kışta Artvin'in dağlarında bir askeri jipe bağlamışlar ve dolaştırmışlar ağabeyin nerede diye. Özgüç'ü bu şekilde bulmaya çalışmışlar 12 Eylül'den önce. Ama 12 Eylül tarihtir sadece. Öncesinde de o sistem vardı, 12 Eylül'den sonra da bunu yasallaştırdıkları için daha büyük boyutlara getirdiler, yoksa o baskılar Artvin'de ve Fatsa'da hep olmuştu. Nokta Operasyonu, Fatsa'da 12 Eylül öncesi yapılmıştı. Birçok insan içeriye alındı, öldürüldü. Yanlışlıkla; Özgüç'ün Nokta Opersayonu'nda öldüğünü söylediler, hayır, Nokta Operasyonu döneminde Özgüç eylemlerine devam etti Fatsa'da. Hatta Fikri Sönmez için çok eylem yapmıştı içeriye alındıktan sonra.

Özgüç Tuncay (oturanlar sağ başta) Artvin Cezaevi'nde

Özgüç, Fatsa'da halkla birlikte yapılan çalışmalara da katılmıştı. Önce zaten Çamaş bölgesine gitmişti ama yavaş yavaş tanındıkça Fatsa'da da eylemlerde bulunmuştu. Kör Namık adıyla tanınıyordu. Askerlerin resmi anlatımına göre, her türlü eylemde Kör Namık adı geçiyor, hatta askerler başarısız olarak döndükleri zaman ne yapalım Kör Namık'tı çatışan, o vardı, silahlarımızı elimizden aldı diye anlatıyorlar. Biz Özgüç'ü almaya gittiğimizde jandarma yüzbaşısının anlattığı şeyler bunlar. İlk önce zaten fındık mitinglerinde ön plana çıkıyor.

12 Eylül'den sonra zaman zaman eylemlere katıldıktan sonra araziye çıkıyorlar tabii. Çünkü sürekli baskı var. Orası gizlenme noktası. Ben illegal yollardan haber alıyordum. 4 Kasım 1980'de dağda sığınakta öldürüldü. Haberi gazeteden aldık. Yalnız kimlik karışması vardı. MLSP'nin lideri Kerim Mete Sonatılgan olarak verildi gazetelerde. Biz de öyle bilgilendik ama bir hafta veya 8-9 gün sonraydı, Özgüç'ün Artvin'den mücadele arkadaşı Necmi Karagülle dedi ki "Abla ölen her ne kadar basında Kerim Mete Sonatılgan olarak çıksa da ölen Özgüç, vuruldu". Benim öyle haberim oldu ama resmi olarak açıklanmadığı için herhangi bir girişimde bulunamadım ve ben 3 ay bunu herkesten gizlemek zorunda kaldım. Aileden, çevreden. Anneme, babama dahi söylemedim. Kardeşim Uğur o zaman Ankara'da Merkez Cezaevi'nde, gidiyorum, orada ona da söyleyemedim.

Derken Artvin'den Üsteğmen Ferit Ildırar geliyor Fatsa'ya, resimleri gösteriyorlar, diyor ki bu Özgüç Tuncay. Arananların başında var ama kimse Özgüç Tuncay olarak tanımıyor Fatsa'da. Ondan sonra tabii resmi kanalla savcılığa bildiriliyor, savcılık babamı çağırıyor ve söylüyor. Babam bunun arkasından hastalanıyor, beyin kanaması geçiriyor ve bitkisel yaşama giriyor. Bana haber verdiler, tam da sömestır tatiline yakındı. Gittim, iki gün sonra babamı kaybettik. Şubat'ın 2'sinde babam öldü, babamı mezara koyduktan 2 gün sonra da biz 4 kız kardeş Fatsa'ya gittik Özgüç'ü almaya. Kız kardeşim Emine'nin eşi Orhan da bizimle geldi.

Gittiğimiz gece Ünye'de kaldık, ertesi gün Fatsa'ya geçtik. Bizi karşılayan genç bir adam dedi ki "Eğer burada (Özgüç hakkında) anlatılanlara inanırsanız Fatsalılara çok büyük haksızlık etmiş olursunuz!". Sonradan öğrendiğime göre savcı yardımcısıymış. Gerçekten de savcılık da jandarma da çok kötü şeyler anlattılar bize. Jandarmanın kapısından girerken askerin birisi dedi ki

"Üzüldünüz mü öldüğüne?" Ben hayır dedim üzülmedim ama yüzümdeki hal neyse çocuk dondu. Oradaki diğer askerler bu askere dediler ki sen salak mısın, böyle bir soru soruyorsun. Yüzbaşının yanına gittik, o anlattı. İşte şöyle olmuş, böyle yapmış, askerlerin tüfeklerini almış ellerinden. Kardeşlerim dayanamıyor, karşı çıkıyorlar, bırakın dedim anlatsın adam, içini döksün. Birçok şeyi söyledi, "Bitti mi" dedim, yüzbaşı "Bitti" dedi. Ben "burada insanlarla karşılaşacağımı zannetmiştim" dedim. Ne demek dedi. İnsan dedim, düşmanını bile öldürdükten sonra arkasından kötü konuşmaz, benim bildiğim insan böyledir dedim. Haklısınız dedi. Dedim ki bu çocuk, 4 kız kardeşin arkasından gelmiş bir erkek kardeş. Toplumu bilirsiniz dedim, nasıl bakılır erkeklere. Biz yoksul bir aile değildik dedim, bu çocuk niye sevgilileriyle kol kola el ele gezeceği çağda böyle şeylere kalkışmış acaba. Her şey düzgün mü bu ülkede? Neden bu böyle olmuş? Bu sefer "Evet fikirlerini ben de kabul ediyorum ama işte askerle çatışmışlar" dedi. Dedim ki eğer bunu yapabilmişse senin askerlerini bir başına alt edebilmişse ben üzülmeyeceğim, gerçekten, saygı duyuyorum. Ay neler anlatıyor, 25 kuruş atıyormuş onu vuruyormuş, artık kulaktan kulağa efsaneleştirmişler kendi aralarında. Çok büyütmüşsünüz dedim, o kadar değildir, çok abartmışsınız. Şimdi iyice efsaneleşti ama daha sağken efsaneleşmişti. Herkes öyle anlatıyor. Herkesin yardımına koştuğunu, asla hiçbir şeyden korkmadığını anlatıyor karşılaştığımız herkes.

Cenazesini almaya gittik, bizi çok uğraştırdılar. İşte oradan yüzbaşı bizi birlik içindeki Et Balık Kurumu'nun içinde bir başka yüzbaşıya gönderdi. O arada biz ikiye ayrıldık. Bir kısmımız cenaze işleriyle uğraşmak üzere şehirde kaldı, bir kısmımız da yüzbaşıyla görüşmeye gittik. Bizi odasına aldı, sohbet ettik orada. Askerlerini göndertti, resimleri, fotoğrafları getirtti, teşhis ettik orada. Onun adını söyleyemeyeceğim, Erzincan'dan gelmişti. Şimdi kim bilir nerededir, belki de emekli olmuştur ama ben orada dünya güzeli bir insanla karşılaştım. Bize çok iyi davrandı, hatta arabanız var mı diye sordu, yok dedik. Kendi makam arabasını bize tahsis etmek istedi, hayır dedim bunu kabul edemem. Çünkü biz farklı bir şeyin içindeyiz burada, size zarar vermeyelim. Çok ısrar ettiyse de kabul etmedik onu. Şimdi ben onun için bütün askerleri suçlayamıyorum. Aldık evraklarımızı, geldik, artık hava da kararmak üzere. Mezarlığa gittik. Mezara defnetmişlerdi. Ken-

disini gömen kişiler bir yer gösterdiler, buraya gömüldü dediler, o mezarı açtık. Sadece Özgüç'ü koymuşlar mezara. Diğerlerini dağda, vurdukları yerde gömmüşler çünkü. Savcı dedi ki siz çok şanslısınız, ormanda o kadar bilinmeyen mezar var ki. Açmaya başladılar mezarı. Biz mezara gittiğimizde orada bir tane adam vardı mezarın karşısında, mezar kazılmaya başlandı, insanlar da çoğalmaya başladılar. Biz mezarı açmadan önce bütün mezarlığın etrafı sarıldı insanlarla. Çok derin kazmışlar, açtık, çıktı. Hiç bozulmamış 3 ayda. Kefene sarmamışlar. Sadece altında bir tane külot vardı. Gömen çocuklar, askerler kazdılar mezarı. Özgüç'ü hiç bozulmamış bir şekilde görünce feryat etmeye başladılar. Bu şehitmiş, bize böyle gömdürdüler diye bağrışmaya başladılar. (ağlayarak anlatıyor) Ve ben o üzüntümün içinde o çocukları teselli etmeye çalıştım, "Yavrum killi toprak onu sardığı için bozulmamış, şehitlikle ilgisi yok, sizin bir suçunuz yok, öyle bile olsa, siz de ersiniz". Savcı dedi ki siz ne büyük bir insansınız, yani üzüntünün içinde bile o insanları teselli etmeye çalışıyorsunuz. Dedim ben mecburum, Özgüç'ün ablasıyım. O da olsa aynı şeyi yapardı, çıkardık, o arada, mezarlığın etrafındaki insanlara dağılmaları için anons ettiler. Mermiler silahların namlusuna sürüldü, dağılmazsanız ateş edeceğiz dediler. Halktan insanlar, kim gelir mezara başka. İşte o gözleyen, mezarın başındaki kişi haber vermiş mezara geldiler diye. Komutana dedim ki komutanım sakın öyle bir şey yapmayın, bu insanlar dağılmaz buradan, sakın siz bir şey yapmayın. Her türlü sorumluluğu alıyorum, bir taşkınlık yaparlarsa ben sorumluyum ama lütfen bir şey yapmayın dedim. Kardeşimi mezardan çıkardık, ben bayılmışım, kardeşimi çıkardığımız mezara düşmüşüm, hiç haberim yok.

Neyse çıkardık, koyduk tabuta, biz Artvin'e kadar da tabutta öyle açık götürdük. Bir adam, ben götüreceğim Özgüç'ü diye ısrar etti, başkasına bırakmadı. Biz de Samsun'dan gelen arabaya binip arkalarından gittik. Aynı saaatte indik zaten. O bize durmadan konuşan yüzbaşı Ordu'ya kadar uğurladı Özgüç'ü. Zaten her ilin hududunda jandarma teslim etti vardığımız hududun jandarmasına. O şekilde geldik. Biz haber verecekmişiz jandarmaya, vermedik, öyle bir şeye ihtiyaç duymadım çünkü her ilin jandarması zaten aldı, sağ olsunlar köyde de herkes ilgi gösterdi.

Köydeki insanlardan herhangi bir tepki görmedik. Herkes katıldı cenazeye. Hatta giderken, bizde kadınlar gitmez ya cenaze-

ye dedim ki ben gideceğim, kardeşimi mezara ben götürüceğim. Öyle deyince bütün kadınlar da geldi. Orada saygı duruşumuzu da yaptık, herhangi bir şey olmadı. Eve geldik, jandarma geldi. Ferit Ildırar işte, onun her yerde adını söylüyorum, çünkü o gerçekten insan olamaz. Artvin'de herkes de bunu söylüyor. Orada dünya güzeli insanlarla da karşılaştım, oradaki yüzbaşı da önce anlattı, konuştu ama ondan sonra özür diledi. Ama bu Ferit yüzbaşı insan olamaz. İşte Uğur'u da dağlarda arabaya bağlayıp dolaştıran odur. Her gittiğimde bana haber gönderirdi, gelsin tutuklayacağım, gelsin içeri alacağım diye. Belki yüzbaşı olmuş, belki asker olmuş ama insan değildi. Hanbaşı'na gelmiş, orada Orhan'a hakaret etmiş. Niye haber vermemişiz ona. Ben gittim, dedim ki bütün bu işlerin sorumlusu benim, bir sıkıntın varsa benimle hallet. Ben sana niye haber vereceğim, sen kimsin dedim ya. Bu zaten orada savcılık izniyle alındı ve her ilin girişinde de devir teslim yapıldı, ben niye sana haber vereyim. Senin haberin olmadı mı dedim. Sen dedi çok diksin. Evet dedim ben dikim, öyle gömdük Artvin'de.

Tabii o arada annemi mezarlığa çıkardık, getirdik ama ben anneme bu Özgüç değil, Kerim Mete Sonatılgan, ağlama dedim. Bu olay kapansın, Özgüç rahat hareket etsin diye getirdik dedik. Sağ bildi annem. Çünkü çok panikledi. Babamı daha 2 gün önce gömmüşüz. Sonra tabii anlattık anneme. Hep bu acıları yaşadık ama ülkem acı içindeydi. Bu sadece bize özgü bir şey değildi. Biz şanslıydık, çocuğumuzu bulup getirmiştik, mezarını bulamayan birçok insan vardı ülkede.

Annem çok güçlü bir kadın. O olayların içinde her zaman dik durmayı, her zaman insanları sevmeyi başarmış bir insan. Asla benim oğlum nerede demedi, onun arkadaşlarını da çok sevdi, üzüntüsünü hep kendi kendisiyle paylaştı, kendi çocuklarım etkilenmesin diye üzüntüsünü bizimle bile paylaşmadı. Yalnız kaldığı zaman ağladı. Tepkisini öyle verdi. Elbette ki eşini de kaybetmişti ama oğlu için daha çok üzülmüştü, daha çok gözyaşı döktü. Hatta yeğenim o zaman daha çok küçüktü, 6 yaşında bile değildi. Bir gün "Anneanne, dayılara mı ağlanır, dedelere ağlanmaz mı?" diye bir soru sormuştu. Bu beni son derece etkilemişti. Demek ki annem oğlunu daha çok arıyordu, onu daha çok özlüyordu ki çocuk bunu hissettmişti. O günleri yaşamak istemiyorum aslında ama yaşandı. Bizler bu ülkenin önde giden insanlarıyız, bizler aklı ba-

şında insanlarız ve bu düzen aklı başında olan insanları her zaman baskı altına almak istemiştir, her zaman ezmiştir. Onun için de bunlar bizi bekleyen sondu, yaşadık. Her şeye rağmen ayakta durmayı başardık. Ben zaman zaman arkadaşlarıma da söylerim: "Bizi oligarşi dize getiremedi. Sen beni hiç dize getiremezsin" diye hayatımda en çok kullandığım sözlerden birisidir. Bir gün aramaya geliyorlar evi, işte o Ferit denen adam anneme diyor ki "Bu boklu karnında nasıl taşıdın onu?" Annem diyor ki sen başka bir yerden mi çıktın, sen de aynı yerden çıktın. Annem öyle birisiydi. Onu kimse hiçbir zaman ezememiştir. Ezdiklerini sanmışlardır ama asla, asla eğilmemiştir kimsenin önünde. Onun için de annemle, ailemle gurur duyuyorum.

Dolayısıyla 12 Eylül sabahı hiçbir şey değişmedi bizim için. Yani biz çocukluğumuzdan beri bu işin içindeydik. Sonradan olan bir şey değil. Biz Nâzım Hikmet'in şiirleriyle büyüdük. Babam bize ninni olarak onları okurdu. Öyle bir insandı, hayata öyle bakardı, biz öyle büyüdük, onun için değişen bir şey olmadı. Benim ailem çekirdek aileydi. Bizde hala, büyükanne, büyükbaba, kimse yoktu. Anne, baba ve çocuklar. Oruçlu köyünde yaşadık. Son derece modern bir ailem vardı. Gerçekten biz hiçbir şekilde baskı görmedik büyürken. 6 kardeştik, şu anda 5 kardeş kaldık tabii. Benim arkamdan bir kız kardeşim ve arkadan Özgüç doğdu. Annem Özgüç'e hamileyken bir gün babam pür neşe kalktı sabah uykusundan ki babamın öyle bir saplantısı yoktu illa erkek çocuğum olsun diye. Annemde vardı daha çok. Babam, gözlerinin içi gülerdi güldüğü zaman, anneme dedi ki "Hanım oğlun olacakmış". Hayırdır dedi annem, nereden anladın. Dün akşam dedi rüyama bir dede girdi ve dedi ki "Oğlun olacak, adını Özgüç koy. Çok meşhur olacak ama çok uzun yaşamayacak." Ve biz onun için bekliyorduk yani. 1 Haziran günü doğdu Özgüç, adını Özgüç koyduk tabii. Özellikle benim için çok büyük bir şeydi. Ben çok sevdim, sevindim, kardeşim doğdu diye. Hatta o kadar yoğundu ki duygularım, bunu ilk kez anlatıyorum, Uğur doğduğu zaman üzülmüştüm, Özgüç'ün sevgisi azalacak diye. Ben de o zaman çocuğum, gerçekten Özgüç'ün sevgisi paylaşılacak diye üzülmüştüm. İşte 6 yaşına kadar çok sağlıklı bir çocuktu, 6 yaşında bir kaza geçirdi, gözünün birini kaybetti. O beni hayatımda en derinden yaralayan şey olmuştu.

Çok güzel günlerimizdi o günler, çok mutluyduk, huzurluyduk. Ondan sonra da büyüdük, herkes gibi. Ben zaten Anka-

ra'daydım ama benim ille bir yere bağımlı olmak gibi bir saplantım yoktur zaten. Bulunduğum yere uyum sağlarım, insanlarla iyi ilişkiler kurarım, onun için köyü çok fazla arıyorum diyemem.

Psikolojik Etkiler...

Özgüç'ün ölümü psikolojik olarak etkiledi beni. Bir yıl sürekli olarak psikolojik destek aldım. Atalay Yörükoğlu benim aynı zamanda da hocamdı. Bana çok büyük yardımları oldu. O olmasaydı ben çok kötüydüm. Ben 1 ay ne ağlayabildim, ne yemek yiyebildim, ne uyuyabildim, ne başka bir şey yapabildim. Robot gibiydim. Ve ben o yıl sadece uyumak için eve geldim, o kadar çok çalıştım ki, okulda 12 tane halkoyunları ekibi hazırladım o sene.

Yıllarca gülemedim bile. Bir düğüne gitmedim. Her zaman derdim ki bütün ailemi çok severim ama, hayatımda en iyi anlaştığım kişi babamdı, babama ve Özgüç'e bir şey olursa ben yaşayamam derdim. Ben ikisini birlikte kaybettim. Ama hayat devam ediyordu. Hiç kimse diğeri için üzülmez, ben onu anladım hayatta. Güçlü olduğun sürece çevrende insanlar vardır. Güçsüz olduğun zaman hiç kimse sana yardımcı olmuyor. Onun için güçlü olmak zorundaydım ve de yardım almak zorundaydım, aldım, hep dik durdum, gülmedim ama hep dik durdum. O günleri atlattık, onları öldü diye kabul etmiyorum, her zaman hep benimle yaşıyorlar. Her gece gökyüzüne yıldızlara bakıyorum. Çünkü yaşıyoruz.

Hiç Unutamadığım Bir An...

Özgüç'ün öldüğü gece, 4 Kasım'da bir rüya görmüştüm. Benim öldüğünden henüz haberim yok. Bu rüyayı hiç unutamıyorum: 4 Kasım akşamı bir adliye sarayı. Çocuklar hep oradalar, tanıdığım çocuklar, Özgüç'ün arkadaşları, tutuklanmışlar orada. Özgüç'ü göremedim. Adnan var, Adnan Keskin "Özgüç nerede Adnan?" dedim. Buralardaydı abla şimdi gelir dedi. Arkamdan bir kapı açıldı, Özgüç o kadar canlı ki güya, gömlek giyiyor sırtına, bir kolunu sokmuş, diğer kolunu da sokarken kapıdan çıktı, yanında da bir kız. Kızın üstünde sarı

Tayfun Gedik'in çizgileriyle Özgüç Tuncay

şile bezinden bir elbise, üstünde siyah çiçekleri var. Sarıldık. En son yanında olan bir kız arkadaşı. Yıllar sonra bir yerde karşılaştım onunla, siz şu musunuz dedim. Hayret etti kız, o da beni tanımıyor. Rüyada gördüğüm kız. O akşam öldürmüşler, o gece bu rüyayı gördüm. Ve hiç unutamadım. Demek ki hissediyor insan.

Özgüç Tuncay

Keşke böyle yapmasaydı, bunları hiç yaşamazdık diye bir şey düşünmedim hiç. Biz birtakım değerlerle büyüdük. Onun için ben her zaman gurur duydum, her yerde de bunu ifade ediyorum, kardeşimle gurur duyuyorum. Onun ablası olmaktan gurur duyuyorum. Benim hayatta en nefret ettiğim şey birisinin yakını olmak yani öyle tanınmak ama Özgüç'ün ablası olmaktan, öyle lanse edilmekten, öyle anons edilmekten hep gurur duydum.

Toplumun Tepkileri

Ben kendi çevremde toplumdan bir tepki hissetmedim açıkçası. Küçük kesimlerde hani tepki olarak değil de bazı davranışlar insanlar tarafından yapılıyor. Daha sonra Artvin'e gidip geldikçe Uğur'un eşini, en yakın akrabalarımızdan birisi "Uğur'u yakalamak istiyorsanız karısı burada onu yakalayın söyletin" diye ihbar etmişti. Annem ondan çok rahatsız olmuştu mesela.

Darbenin Götürdükleri

Darbe benden kardeşimle babamı aldı. Onları geri istiyorum. Mahkemede de söyledim, "Geri istiyorum kardeşimle babamı, gücünüz yetiyorsa verin!" diye. Onun dışında maddi olarak sıkıntılar çektik. Yaşadık ama benden kişilik olarak bir şey almadı. Daha çok güçlendim, insanlara karşı sevgim arttı. Her ne kadar onlar baskı yapsalar da ben insanları seviyorum, sadece üzülüyorum. Bu kendini bilmeyen insanlar beni üzüyor. Bir insan olarak yakıştıramıyorum onlara. Bir insanın insanca davranması gerekiyor. Bunları göremediğim zaman üzülüyorum. Onun dışında darbe asla benden bir şey alamaz. Ben daha güçlü hissediyorum kendimi.

Elbette ki her toplumda inişler çıkışlar oluyor. 1980'de devrimci güçleri balyoz gibi ezdiler. Ne yazık ki şu anda 30 yaşında olan çocuklar bile bunu bilmiyorlar. Ama ben umutsuz değilim. Yaşadıklarımızla kaldı gibi bir zihniyetim hiçbir zaman olmadı çünkü gençlerle bağlantımı hiç koparmadım. Evet şu anda belki sayıları az ama önemli olan sayının çokluğu değil, önemli olan bilinçtir benim için. Kafası çalışan 10 kişi, kafası çalışmayan binlerce kişiyi alt edebilir ve ben çevreme baktığım zaman böyle gençleri görüyorum. Onlar bizden bu konuda daha bilinçli, daha akıllı davranıyorlar. Onun için yaşadık geçti diye kabul etmiyorum. Çünkü ben şuna inanıyorum; devrimler çok kısa sürelere sığdırılan şeyler değildir, belli bir süreçtir. Bu süreç mutlaka yaşanır ve ölenlerin de boşuna öldüklerini düşünmüyorum. Çünkü onlar bu ülkenin mihenk taşlarıdır. Onların deneyimlerinden yararlanarak daha yeni eylemlere, yeni atılımlara mutlaka gidilecektir. Topluma yabancı hissettim mi kendimi? Topluma genel olarak yabancı hissetmiyorum ama belli topluluklarda olduğum zaman evet yabancı hissediyorum. Ama bütün toplum olarak düşünürsen hayır. Ben de gelişmelere ayak uyduruyorum, teknolojiye ayak uyduruyorum ama teknolojiyi kendi kafama göre kullandığım zaman kullanıyorum yoksa oturup da saatlerce hiç facebook'un başından kalkmayan birisiyle kendimi aynı kefeye koyamıyorum. Evet yabancı hissediyorum öyle birisine. Bütün her şeyini modaya odaklayan birisinin yanında kendimi yabancı hissediyorum. Ama güzel giyinen kadını da erkeği de çok beğenirim. Uyumlu, güzel. Onun için çok fazla böyle toplumun dışında hissetmiyorum kendimi. Belli şeylerin dışında hissediyorum. Benim çocukluktan beri belli değerlerim var, yaşam tarzım bellidir. Bir başkasının davranışı beni asla ilgilendirmez, babamın meşhur bir sözü vardı, ben hayatım boyunca hep onu uyguladım "Kızım başkasının yaptığı şey sizi ilgilendirmesin, siz size yakışanı yapın" derdi. Benim hayat düsturum bu olmuştur. Herkes dilediği gibi yaşayabilir, dilediği gibi gezer, eğlenir ama benim doğrularım vardır. Ona uygun şekilde yaşadım, toplum içinde de gerçekten öyle itilmedim hiç. Belki onun etkisidir. Kendimi çok soyutlanmış olarak hiç görmedim. Bütün bu şeylerde, olaylarda bile beni asla kimse ötelememiştir. Ben de insanları ötelemedim,

hayatım boyunca hiç oruç tutmadım ama yönetici olduğum dönemde, her akşam iftar sofrası hazırlatırdım okulda. Arkadaşlar oruç tutuyorlardı, onlar çıkınca oruçlarını açsın, bir an önce derslerine gitsin diye. İnancının, saygısının ötesinde de dersler daha önemliydi. Kendi hallerine bıraksam 1 ders saati geçiyordu ama ben hazırladığım zaman bir teneffüste bitiyordu. Niye oruç tutuyor diye de hiçbir zaman ters bakmadım, onları ötelemedim, onun için ben de hiç ötelenmedim: Her zaman girdiğim her toplumda ayakta karşılandım.

Sol Ne Yapmalı?

Eğer 1970'lerde, 1980'lerde yapılan şeyler bugün harfiyen yapılmaya çalışılıyorsa bu benim için yanlış ama o deneyimlerden etkilenip günümüze bunu uyduruyorlarsa ona diyeceğim hiçbir şey yok. Hatta bir toplantıda ne yapmamız gerekli diye sordu bir genç kız, dedim ki kızım, biz onu bilseydik zaten bir şeyler yapardık. Siz kendiniz düşüneceksiniz ne yapmanız gerekiyor diye. Ben öyle bakıyorum.

Bugün toplumumuzda direnme kültürü diye bir kültür oluştu. İnsanların canı yandıkça, yakanlara karşı başkaldırı başladı. Eğer bu bugün görülüyorsa işte 1980 öncesinin devamıdır bu. Yoksa hiçbir şey durup dururken olmuyor. Bugün Hopa'da Metin Lokumcu'yu öldüren zihniyete karşı Türkiye'nin her yerinde eylem yapılıyorsa işte bu 1980 öncesinden gelen bir kültürdür.

Benim çok hoşuma giden bir şey var. Tortum'da, çarşaflı kadınların HES'lere karşı mücadele vermesi. Kim düşünürdü orada öyle bir eylemin olabileceğini ve insanların buna destek vereceğini. İşte bunlar hep geçmişin ürünleri. Her ne kadar baskı altında tutmaya da çalışsalar, her ne kadar yok da saysalar, geçmişte bu ülkede birçok güzel şey yapıldı ve insanların önünü de kapatsan hiçbir şey gizlenmiyor. Televizyonda vermeseniz de birisinden duyuyor, öbürü ona aktarıyor, insanlar geçmişte bu ülkede ne olduğunu öğreniyorlar ve geçmişte bunlar yapılmışsa bugün daha da ileriye götürmemiz gerekir diye HES'lere de karşı çıkıyorlar, dereleri yok edenlere de karşı çıkıyorlar, her şeye karşı çıkıyorlar. Bugün belki çok azınlıkta kalıyor çünkü şehirler daha büyüdü. Köylerde, kırsal kesimdeki insanlar daha az, onun için direnenlerin daha az olduğunu zannediyoruz ama metropollerde de onları

destekleyen birçok eylem yapılıyor. Bu güzel bir gelişme. Umuyorum yakında uyuyanlar da uyanacaklar ve kitlesel eylemlere dönüşecek. O zaman bizi bu kadar kolay sömüremeyeceklerini, bu kadar kolay yolunacak kaz olarak göremeyecekleri ortaya çıkacak, bunu ben umuyorum. Sadece ummakla da değil, olacak bu, başka yolu yok.

12 Eylül Davası

Ben onun göstermelik bir dava olduğunu biliyorum. Sadece 28 Şubat'a kılıf uydurmak için, bu hazırlandı. Ben konuşmalarımda da, mahkemede de, röportajlarımda da bunu söyledim. Buradan bir şey çıkacağını sanmıyorum. Çünkü 12 Eylül'ün meyveleri 12 Eylül'den nasıl hesap soracaklar? Bugünkü iktidar kimin uzantısıdır? Ama şunun için davaya da müdahil oldum, "Biz de varız. Biz bu acıları yaşadık, herkes duysun" diye müdahil oldum ve her fırsatta da bunu açıklıyorum. Ama süreç içinde şunu gördüm ki, ben iddianameyi de okudum, iddianame tamamen 12 Eylülcüleri aklamak için yazılmış. Yani başka bir şey yok ama süreç işlerken daha farklı yönlere kaymaya başladı. İnsanlar birbirlerini tanıdılar en azından. Ben 11 Mayıs'taki mahkemede Memur-Sen'in başkanıyla tanıştım. Geldi elimi sıktı ve görüşelim dedi. Tamamen uzağımda bir kuruluş ama o insanlarla da tanışıyorsun ve mahkemenin yargıcı "Ben bu mahkemede çok şeyler öğreneceğim, öğreniyorum" dedi. Onun için "Bunu böyle yaptılar da kenara çekilelim" durumuna da karşıyım. Direneceksek orada da direneceksin, sesini duyurmaya çalışacaksın. Onun için ondan bir şey çıkacağına ben inanmıyorum çünkü görüyoruz, her gün yargıçları değiştiriyorlar. Belki de o yargıda da değiştirecekler, onu bilemiyorum ama her yerden raporlar istemişler, onlar geliyor. En azından gazetelerde, medyada bunlar gündeme gelince, insanlar da bunu duyuyorlar, böyle şeyler yaşanmış diyorlar. Ama sağlıklı bir şey çıkacağına da inanmıyorum. Ben mahkemede de söyledim. Benim Kenan Evren'le veya Tahsin Şahinkaya'yla bir hesabım yok, benim hesabım düzenle çünkü düzen her zaman kendisine hizmet edecek birilerini bulur, onları kullanır. Sistem yargılanırsa o zaman bir yerlere varılır ve gelişmeleri de öyle görmeye başladım ben. Çok duyarsız değiller, her

yerden rapor istemişler mesela, YÖK'ten istemişler o dönemde kıyılan öğretim görevlilerinin listesini. MİT'ten istenmiş ve şimdi birçok şey açığa çıkıyor. Her şeye tü kaka demek de istemiyorum ben. Öyle bir zihniyetin çok fazla sağlıklı yargılayacağını düşünemiyorum ama en azından birtakım şeylerin gün yüzüne çıkması da güzel bir şey.

"1975'ten Sonra Bir Aile Olarak Ancak 1992'de Bir Araya Gelebildik."

*Perihan Akçam**

12 Eylül döneminde en küçük oğlum Cahit Akçam, kasım ayının başlarında Ankara'da gözaltına alındı. Devrimci-Yol örgütünün lider kadrosunda yer almaktan, adam öldürmek, yönlendirmek ve emir vermekten suçlandı. DAL grubunda bu senaryo nasıl yazılmışsa o şekilde imzalatabilmek için 60 gün işkenceye maruz kaldı. Aralık ayının ortalarıydı ben, resmi ağızdan nerede olduğunu öğrendiğimde. Cahit'i Ziraatçiler Birliği'nin taranması olayının emrini vermekle de suçluyorlardı. O olayı yapanlar belliydi, MHP davasından da yargılanıyorlardı, silahlar zaten ortada

* 1931 Artvin doğumlu, 4 çocuğu var. Emekli öğretmen.

yoktu. En sonunda kanıtladılar o olayla alakaları olmadığını. Cahit idamla yargılanıyordu, 8 yıl sonra Aralık 1988'de tahliye oldu ama şubat 2011'e kadar da yargılanmaya devam etti. Dev-Yol Davası geçen Şubat ayında zaman aşımından düştü. Kısacası, 32 yıl yargılandılar. Bu davada Cahit ceza almayacaktı çünkü Cahit'in devletten alacağı var, yatması gerekenden daha fazla hapis yatmış ama bunun yanında mahkemenin istediği olursa içeri girecekler kaldı ki bunlar artık çocuk değil torun sahibi olmuşlardı.

Benim dört çocuğum var. Büyük oğlum Alper Akçam, Karabük Sosyal Sigortalar'da genel cerrahtı. Kızım Dışişleri'nde çalışıyordu. 1984'e kadar Ankara'da beraber yaşadık. Sonra o da yurtdışına çıktı. Diğer oğlum Taner Akçam*, akademisyen, zaten 1977'de Almanya'ya gitmişti. Eşim Dursun Akçam** Eylül 1980'de taş çatlasa bir yıl kalıp geleceğini düşünerek yurtdışına çıkmıştı. *Demokrat* gazetesini çıkarıyordu, onun işleriyle ilgili bir seyahatti. Kendi pasaportuyla legal yollardan ülkeden çıkmıştı. Biz 1971 İhtilali'ni de yaşamıştık, o zaman eşim içeri alınmıştı. 1971'den sonra tekrar işbaşı yapamamıştı ama hiç değilse ortam biraz daha yumuşamıştı. Bu da öyle olur sanıyorduk. O yüzden bir yıl kalır döner diyorduk, 11 yıl Almanya'da kaldı. Belki o kadar uzun kalacağını bilseydi herhalde 55 yaşında hiç yabancı dil bilmeyen bir kişi yurtdışına gitmezdi. Dolayısıyla ben bu süreçte çoğunlukla yalnızdım.

1980 İhtilali olmuş, aşağı yukarı ekimin sonundayız. Büyük oğlum Alper Akçam Karabük'te doktordu, eşi doğum yapacaktı. Ben Karabük'e gittim ve 3-5 gün kaldım. Cahit evdeydi, telefon etti, anne dönme, ben de Karabük'e geleceğim dedi. Ben de üç dört gün daha bekledim. Biz kirada oturuyorduk o dönem ve evimizde telefon yoktu, kızım çalışıyordu ve ancak dairesinden telefon edebiliyordu. Araya hafta sonu da girince hiç arayan olmadı. Cahit'ten ses çıkmayınca ben pazartesi döndüm, eve geldim. Tabii

* Tarihçi, sosyolog. Clark Üniveristesi'nde akademisyen olarak çalışmalarını sürdüren Taner Akçam 1977 yılında Almanya'ya iltica etmiştir. Ermeni meselesi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınıyor.

** Dursun Akçam, 1964 yılında Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu yönetiminde görev almış, 1965 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurucusu olmuştur. 2 Mart 1971 darbesi sonrasında tutuklanmış, bir yıla yakın bir süre hapis yatmıştır. Birçok kez öğretmenlikten açığa alınmış, *Demokrat* gazetesinin sahibi olarak politik savaşım ve gazetecilik uğraşı içinde olmuştur. 12 Eylül'den sonra ise Almanya'ya gitmiştir. 2003 yılında hayata gözlerini yummuştur.

eve gelir gelmez Cahit'i sordum. Kızım dedi ki anne, iki gün önce geldi, buradaydı. O gece banyo yaptı, sabah gitti ama ondan sonra Cahit'ten ben de haber alamadım.

O gece yattık ve sabaha yakın kapının zili çaldı. Ben Cahit geldi sandım. Kasımın ilk günleri, soğuk bir gece ve Ankara'ya ilk kar yağıyor. Kalktım, kim o dedim. Polis, açın kapıyı yoksa kırarız dedi. Açtım haliyle. 5-6 tane sivil polis kapıda. Hepsinin tabancaları elinde, ateş etmeyin içeride bir şey yok dedik. Bu evde kim oturuyor, kim bu evin sahibi diye sordular. Kızım dedi ki ben oturuyorum. Nerede çalışıyorsun diye sordular. Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştığını söyledi. Hemen bastılar telsize, kardeşinin evini bulduk dediler ve ben anladım ki bir şeyler olmuş. O arada girdiler eve. Cahit'i bu mahallede bir evde elimizden kaçırdık dediler. Herhalde Cahit, arkadaşlarıyla bir evde yatıyormuş o gece. Eve baskın düzenlenmiş, orası bekâr eviymiş yani üniversite öğrencilerinin evi, Cahit de içeride. Kim o deyip de polisi duyunca Cahit pijamasıyla ve yalınayak bir şekilde pencereden atlayarak kaçmış. Bize yakın bir evmiş. Sonradan ben o evin nerede olduğunu öğrendim. Hatta gittim dışarıdan baktım. Atlıyor ve bizim sokağa geliyor, Gaziosmanpaşa'da, Şairler Sokak, hiç unutmam. Kapıya kadar geliyor, apartman yeni bir apartman, kapısı kilitli ve Cahit'te anahtar yok. Kapıyı açamıyor, zil sistemi de yok. Dolayısıyla bize duyuramıyor ve geri dönüyor. O sokakta da hep devriye gezerdi askerler. Bunları polis anlatıyor bana. Devriye, gezerken Cahit'i görüyor pijamasıyla. Sokağa çıkma yasağı var tabii ki. Dur diye bağırıyorlar arkasından. O arada Cahit'i nişan alan askerin ayağı kayıyor, düşüyor ve ateş edemiyor. Eve gelen polis dedi ki "Bir sadaka varmış yahut da Cahit'in bizden çok çekeceği var." Aynen bu sözü söyledi "Asker ateş edememiş, oğlunuz izini kaybettirmiş." Eve karakol kurdular ve polislerin bir kısmı gitti. İki polis geldi içeriye, oturdu, ellerinde silahları, telsizlerini de masanın üstüne koydular. Sabahın dördü oldu. Yeni bir binadayız, kalorifer pek az yanıyor. Onun için ev buz gibi. Tabii bir sinir bozukluğu yaratıyor bunlar. Bizi bir yere bırakmıyorlar. Perdeleri açmayın, lambaları yakmayın diyorlar. Biz o şekilde 1-2 saat oturduk ama ben çok üşüdüm çünkü çorabımızı bile giymemişiz. İki tane polis oturuyorlar, çıt çıkmıyor evde. En sonunda dedim ki üşüdüm, yatağıma gideyim, sırtıma bir şey alayım, neyse polisler bana izin verdiler. Öylece sabahı ettik. Aşağı yukarı iki saatte, üç saatte bir

de geliyorlar eve, kimse var mı, kim geldi diye soruyorlar. Kimse gelmiyor, ona da çok seviniyorum. Çünkü daha yeni taşınmışız, akrabalar bile bilmiyor evin adresini. Yani evi kiralamaktaki amacımız da buydu aslında, polisin gözünden uzaklaşmak, çünkü bizim ev eşim Dursun Akçam ve oğlum Taner Akçam'dan dolayı bilinen bir evdi. Biraz daha sakin yaşamak istedik, işin aslı bu. Kendi evimizi kiraya verdik, üstüne de biraz koyarak sakin, güzel bir yerde ev kiraladık. Kızım da yeni evli, beraber oturuyoruz.

Biz artık polislerle ahbap olduk. Acıktık. Karnımızı doyuracağız, çay yapalım dedik. Mutfağa izin verdiler, çay yaptı kızım, buyrun denildi. Yok dediler, biz görevdeyiz, gelemeyiz mutfağa. Neyse onlara da ikram ettik. Onlar da aç tabii. Böylelikle ilişki kurduk, arada konuşuyoruz. Onlar da gelenlere soruyorlar, Cahit'i yakaladınız mı, buldunuz mu diye. Yok dediler. Galiba öğleden sonra üçe dörde kadar karakol kaldı ve gittiler. En son gelen ekip başı, tamam gidelim, burada işimiz bitti dedi. Hatta giderken de polisin biri, o insan ilişkilerinden dolayı olsa gerek, "Cahit'i yakaladınız mı, buldunuz mu?" dedi, diğerleri hayır, dediler ve çıktılar. Ben o gün hiç evden çıkmadım. Kızıma ve damadıma da işe gidebilirsiniz dediler.

Mevsim sonbahar, günler kısa. O gün evde kaldım, ertesi gün kalktım ve başladım Cahit'i aramaya. Nereye gidebilir, kime gidebilir? Ankara Siyasal'a gitsem ne öğrenirim, hiçbir şey öğrenemem. Avukatlara gittim, anlattım böyle böyle dedim. Her gün yüzlerce kişi götürülüyor ama hiç haberimiz yok Cahit'ten dediler. Birkaç gün öyle gezindim. *Cumhuriyet* gazetesine gidiyorum, *Hürriyet*'e gidiyorum, az çok da aileyi tanıyorlar. Gidiyorum *Cumhuriyet* gazetesinde gayet iyi karşılıyorlar. Soruyorum, hiç haberimiz yok, haber alamıyoruz diyorlar. *Milliyet*'e gidiyorum. Avukatlarla, gazeteciler arasında geziniyorum.

Bir gün kapı çaldı, açtım, Adnan Binyazar ve eşi geldi. Dediler ki Fakir Baykurt'un büyük kızını gözaltına almışlar. Fakir de Almanya'daydı o zaman. Muzaffer Hanım gelmiş, biz ona gidiyoruz geçmiş olsuna, sen de gelir misin diye sordular. Ben de geleyim dedim, belki bir şey duyarım. Kalktık, gittik. Kızının kocası da Siyasal'da öğrenciymiş. Cahit'in olayını anlattım, polisin eve geldiğini söyledim. Çocuk bana "Valla Perihan Teyze, her gün topluyorlar, ben de hiç dışarıya çıkmıyorum ama dışarıda da pek kimse kalmadı" deyince ben işi anladım. Bu arada CHP'den mil-

letvekillerinin gözaltına alındığını duymuştum, kalktım gözaltına alınan İzmir Milletvekili Ferhat Aslantaş'ın evine gittim. Yanlarında oturan, hukukta okuyan bir kızcağız vardı, babası avukattı, Remzi Şirin, o da geldi oraya. Ben Cahit'in olayını anlattım aman kızım ne olur Hukuk da Siyasal'a yakındır, bir duyduğun, işittiğin bir şey olursa benim haberim olsun dedim. Her gittiğim yerde böyle not bırakıyorum aman duyarsanız, bilirseniz beni haberdar edin, diye. Sonra aradan birkaç gün geçti. Ferhat Aslantaş'ın hanımı koşa koşa eve haber getirdi. O da eşini görmeye gidiyormuş, o arada kızcağız haber getirmiş, gözaltına alınıp o anda salıverilen bir kişi Cahit'i DAL Grubu'nda gördüğünü söylemiş.

DAL Günleri

Ben birkaç defa DAL Grubu'na gittim; fakat hiçbir şey bulamıyorum, içeri bile almıyorlar. Gidiyorum, bir liste atıyorlar önüme. İşte bu listede diyorlar, ben listeyi tarıyorum, hatta, ne çabuk okudun be kadın diyorlar, beni azarlıyorlar. O listedekiler dışında başka kimse yok diyorlar. Gözüyle gören var; fakat bunu söyleyemiyorum. Siyasal'ın dekanına gittim bir gün. Çünkü onu da tanıyoruz. Gideyim dedim, belki okula bir dosya gelmiştir, okulun öğrencisi sonuçta, oradan bir haber alabilirim. Neyse bin bir zorlukla girdim, sağ olsun beni kabul etti. Anlattım derdimi. Dosyayı getirdi, baktı, yok dedi. Zaten hep bakıyorum, Cahit'in hiç adını görmedim dedi. Ben de içeride görenler var; fakat bana Cahit içeride değil diyorlar ve içerideki listeyi önüme koyuyorlar, orada da Cahit'in adı yok dedim. Dedi ki sizi ben bir yere yollayayım, polis teşkilatına. Oranın müdürü Dursun Akçam'ı da iyi tanır, gidin bir de oradan sorun. O, bir pusula yazdı elime verdi. Ben kalktım, Kızılayda 1. Şube, Emniyet'le ilgili bir birime gittim. Elimdeki pusulayı gösteriyorum ve o kişiden randevu almak istiyorum, görüşmek istiyorum. Haber verdi birisi yukarıya. Galiba dördüncü kata kadar çıkardı. Her katta arıyorlar, tarıyorlar beni. Çantam falan aşağıda, ben Müdür Bey'in huzuruna çıktım. Tanıttım kendimi, buyrun dedi, derdimi anlattım ama içeride görenler var demiyorum. "Ben oğlumu arıyorum, neredeyse 20 gün geçti, belki daha çok oldu. Oğluma ulaşamıyorum. Belki de benim oğlumu öldürdü bir yere attı polis. Bir evden kaçıyor çocuğum ve ondan sonra hiçbir yetkili gelip, biz senin oğlunu yakaladık, senin oğlun falan

yerde demedi bana. Belki 20, belki 25 gün geçti. Gezmediğim yer, çalmadığım kapı kalmadı" dedim. Birkaç yere telefon etti benim yanımda, aldığı yanıtlar bana umut ışığı vermedi. Beni öğleden sonra bu telefondan arayın, ben size başka yerlerden öğrenir, oğlunuzun nerede olduğunu haber veririm dedi.

Ben çıktım, Kızılay'da herhalde bir 3-4 saat gezindim çünkü evde telefon yok. Gittim, verdiği numaraya postaneden telefon ettim. Konuştuğum kişi, yüksek mevkide biri, oğlunuz Emniyet teşkilatında yok dedi. Nasıl olur dedim. Siz dedi en iyisi arkadaşlarına gidin. Kapattım telefonu, Allah kahretmesin sizi dedim. Siz akıllı ben de zırdeliyim. Ben gideceğim, gelişigüzel öğrenci kapısı çalacağım ve siz de arkamdan onları toplayacaksınız. Amaç buydu, başka hiçbir şey değildi. Neyse ben eve geldim. Belki 1 gün sonra, belki 2 gün sonra kızım geldi daireden öğle yemeğine. Anne dedi, Naime Abla bugün telefon etti, eşi, Davut Amca'nın (Aksu) ölüm yıldönümüymüş 2 gün önce, sen gitmemişsin, çok ağlıyor. Çünkü Naime bana abla derdi, o benim kardeşimdi. Kalkayım dedim, ertesi gün gideyim. Kalktım, Davut Aksu'nun kardeşini ziyarete gittim akşamüstü, orada başka konuklar da var. Onlar da Karslı, hepsi okumuş, yazmış, birtakım yerlerde olan insanlar. İçlerinde benim de tanıdığım bir hâkim var. Anlattım olayı, resmi ağızdan Cahit'in nerede olduğunu öğrenemediğimi söyledim. Emniyet'te gören var gözleriyle ama bana yok diyorlar, dedim. Ben öğrenirim dedi. Neyse 2 gün sonra yine o kanaldan Naime telefon etti. Ben koşa koşa gittim. Konuştuğum kişi oradaydı. Dedi ki oğlunuz DAL'da, hem de Dev-Yol'un lider kadrosunda olduğu gerekçesiyle içeri almışlar ve ondan yargılayacaklar.

Benim DAL maceram böylece başlamış oldu. Gaziosmanpaşa'da oturuyoruz. Her sabah ama her sabah elimde bir poşet, içinde çamaşırları, çorapları, bir çift ayakkabı, kazak, hırka, ne bileyim işte, aklıma ne gelirse dolduruyorum çantaya. O benim yedek parçam. İniyorum Kızılay'a. Buradan dolmuşa biniyorum, Emniyet'in önünde iniyorum ve gidiyorum DAL'a. Günlerce taşındım. Sonradan aklıma geldi. Emniyet 1. Şube müdürünün kız kardeşi Demirlibahçe Ortaokulu'nda öğretmendi ve ben de Demirlibahçe Ortaokulu'na dışarıdan derse gidiyordum. Ahbaplığımız vardı ve kardeşinin de bu görevde olduğunu biliyordum. En son aklıma o geldi. Çünkü beni merdivenlerden yukarı çıkartmıyorlar DAL'da. Sahanlığa giriyorum, yok diyorlar. Ben her polise bir şeyler soru-

yorum, hiçbir yanıt alamıyorum. En sonunda başladım müdürün bulunduğu 6. kata da çıkmaya. Artık içeriye giriyordum, hiç kimseye sormadan 6. katın sahanlığına çıkıyordum. Her gelen azarlıyor, kovalıyor, burada duramazsın diyor ama ben inat ediyorum, 1. Şube müdürü ile görüşeceğim. Randevunuz var mı, randevum yok ama randevu istiyorum, diyorum. Bana randevu da vermiyorlar. Müdür toplantıda diyorlar. Ben akşama kadar hiç üşenmeden orada bekliyorum. Girenden çıkandan medet umuyorum. Bütün polisler beni tanıyor artık. Ne kadınmışsın, ne inatçı insanmışsın diyorlar, işte oğlunu terbiye etseydin olmaz mıydı diyorlar. Karşıma dikiliyorlar Taner Akçam'ın da annesiymişsin, yaman oğullar doğurmuşsun diyorlar. Hepsi bana hınçla bakıyor. Halbuki ben orada bir anayım, bir vatandaşım ve oğlumu arıyorum, benim bütün amacım bu, resmi ağızdan "Evet senin oğlun burada" desinler. O arada gazetecilere gidiyorum, onlar da artık biliyorlar, Cahit içeride diyorlar, hepimiz biliyoruz ama resmi ağızdan bana "Oğlunuz burada" denilmiyor. Ben de onun için inat ediyorum, bir yetkiliden evet oğlunuz bizim elimizde demesini istiyorum. Bir gün karar verdim, bağıracağım dedim. Emniyet'in 6. katında bağıracağım ve olay çıkaracağım. İçeriye, müdürlerin olduğu bir ara var, buradan bir kapı açılıyor ve müdürler hep o taraftan girip çıkıyorlar ama o kapı kapalı ve burada 2 resmi polis duruyor. Yasaklıyorlar, giremezsiniz diyorlar.

O gün gerçekten çok direndim ve bağırdım. "Yeter. Bana niçin randevu verilmiyormuş? Ben vatandaşım. İçerdeki görevli kişi de benim işlerimi yapmak için orada, öyleyse beni kabul etmek zorunda" diyorum. Birisi dedi ki müdür bey gerçekten toplantıda. Yardımcısı yok mu, başka birisi yok mu? Ben bir şey soracağım, oğlum burada mı değil mi? O kadar. En sonunda olmadı, 5. kata indim. Gittim, kapıyı tıklattım, orada oturan kişi: "Ne var? Yine niye geldin?" dedi. Elimdeki torbayı koydum, bakın dedim, oğlum buradaysa bunu ulaştırmak zorundayım, bana oğlumun burada olduğunu resmen söylemek zorundasınız çünkü oğlumu burada görenler var. "Ee görmüşler ya mesele bitti" dedi. Hayır mesele bitmedi, görenler buradan çıkanlar ama ben bir resmi ağızdan duymak istiyorum. Evet oğlunuzu aldık, hastalandı, öldü, intihar etti ve şimdi yok, onu da diyebilirsiniz dedim. En son adam dedi ki "Usandım senden." O da bir yetkili. Bir pusula yazdı 6. kattaki polislere: "Bu hanımı müdürle görüştürün". Bu kadardı yazı za-

ten ama yine oraya çıktım ve götürdüm polisin önüne koydum. Buyrun dedim, bekleyeceksin dediler ama öğleden sonra olmuştu. Beklerim dedim ben ve beklemeye başladım. Belki akşamın 4'üydü, 5'iydi. O arada bana akıl vermeler devam ediyor, Taner de senin oğlun mu diyenler, Cahitler adam öldürmüş, şimdi içeride bülbül gibi ötüyor diyenler oluyor. Bu arada birçok şeyi de gördüm tabii ki. Çocuklarını arayan, kızını arayan, oğlunu arayan, eşini arayan gencecik kızları gördüm. Onların nasıl dövüldüklerini gördüm. Çok şeye tanık oldum. En sonunda dediler ki buyrun müdür bey sizi bekliyor. Baktım kapıda müdür yardımcısı yazıyor, içeri aldılar beni. Ne istiyorsunuz hanımefendi dedi. Önce dedim ben oturabilir miyim? En aşağı 5 saattir ayaktayım. Hemen masasının karşısındaki koltuğa oturdum. Anlattım. 6. kattaki adam bir yerlere telefon etti. Döndü bana "Tamam oğlunuz buradaymış" dedi. O zaman bu çamaşırları vereceksiniz dedim. Hayır dedi, bizim yetkimiz yok, veremeyiz. Vermek zorundasınız dedim, çünkü ben buraya bir aydan fazladır taşınıyorum. Yemek bile alındığını gördüm. Benim çocuğuma çamaşırlarını vereceksiniz. Çamaşır değiştirecektir. Onun için beni bir kat yukarıya gönderdi, çıktım. Dedi ki işte öğrenmişsiniz ya oğlunuzun burada olduğunu, mesele bitti. Bu çamaşırları bu da parası dedim. Gönderemeyiz dedi. Ben buraya koyarım da dedim ister gönderin, ister göndermeyin. Ben eve huzur içinde giderim oğluma çamaşır verdim diye. Neyse telefonu kaldırdı, bir yere telefon etti. Bakıyorum ya bir numara çeviriyorlar, ya iki numara. O binanın içinde oluyor bunlar. Bana birisini gönderin dedi. O arada müdür yardımcısı bana nutuk çekiyor tabii, şartlarımız eşit değil ki ne cevap vereceksin. Susmuyorum yine de. Ben buraya nasihat dinlemeye, akıl almaya gelmedim dedim. Öyle dedi, öğretmenlik yapmışsınız ama kendi çocuklarınızı yetiştirememişsiniz. Size göre yetiştirememişim ama benim çocuklarımın çok iyi yetiştiğini ben biliyorum. Çünkü hepsi Türkiye'nin saygın okullarında okudular, ben yetiştiremedimse o öğretmenler yetiştirebilirlerdi ama demek ki çok iyi yetiştirmişler. O da ayrı bir konu dedim. Çağrılan polis odaya girdi, başı 3 numara ile tıraş edilmiş, şu anda gözümün önünde, belinde iki tane tabanca var. Sivil, gömlek var sırtında ama iki tabancası dışarıda, "Beni istetmişsiniz Müdür Bey" dedi. Müdür Bey dedi ki "Bu Cahit Akçam'ın annesiymiş, çok ısrar ediyor bu çamaşırları oğluna vermek için." Orada saçıldı

çamaşırlar ortaya. Zaten hep kontrol ediliyor ama ben o çamaşırları günde bir değiştiriyorum, yıkıyorum, tekrar ütülüyorum, tekrar getiriyorum, işim ne. Saydılar, liste tutuldu, liste de içine konuldu. Paranın miktarı da yazıldı, torbanın içine konuldu. "Bu Hanım'ı aşağıya götür, bu torbayı da Cahit'e verin ve Cahit'in imzasını annesine getirin" diye talimat verdi müdür yardımcısı. Ben de diretiyorum çünkü Cahit'in imzasını alacağım diye. Katları iniyoruz sivil polisle. Asansöre binmiyor; fakat her katı indikçe polise sarılıyorlar. Oo ağabey sen mi geldin diyorlar aradaki polisler çünkü her katın böyle bir sahanlığı var. Anladım ki bu buraya pek gelmeyen bir polis, DAL'daki polislerden birisi. Bana, her katı inişimde sen burada bekle diyor, benim oğlum yaşında birisi, Cahit'in yaşında belki. Ben bekliyorum. O içeriye de giriyor, 2-3 dakika bir görünüyor, onlarla ahbaplık yapıyor, çıkıyor. O esnada ben aklımca polisle ahbaplık kurmayı düşündüm. Merdivenleri inerken, nerelisiniz dedim, şöyle bir döndü. Çünkü o önde ben arkada yürüyoruz. Erzurumluyum dedi. Ama arkasından da yapıştırdı, niye sordun dedi. Birisine benzettim galiba dedim. Sen nerelisin dedi, ben Karslıyım diyeceğim; fakat Kars'la, Ardahan'ın durumunu biliyorum. Karslıları Erzurum'da dövüyorlar, hatta trenden indikleri anda. Onun için Karslıyım diyemedim. Zaten nüfus cüzdanımda da Artvin yazıyor, Artvinliyim dedim. Bu anı hiç unutmam, kendi kendime güldüm sonra. Güya durumu kurtarıyorum. Kars'ın Artvin'den veyahut Artvin'in Kars'tan ne farkı var. Haa öyle mi dedi polis de.

Biz indik, bir salona aldı beni. Ben o salonu da tanıyorum. Çünkü çok gittim, o pencereleri çok tıklattım, çok defalar o kapılar açıldı, senin oğlun burada yok denildi. Bana burada otur dedi, oturdum. Camlı bölmenin ardındaki merdivenlerden indi polis. Ben de yan döndüm, gözümle takip ediyorum. Demek ki alt katlara iniyor, DAL denilen yere. Kısa bir süre sonra döndü, geldi. Torbada birkaç çamaşır, bir pusula: Anne gönderdiklerini aldım, çok sağ ol, ben iyiyim. Hâlâ durur, hâlâ saklarım. Ben aldım ve eve geldim. Dünyalar benim oldu. Ben Cahit'in orada olduğunu biliyordum ve resmi bir yazı var elimde, bir belge.

Bu günlerce sürdü. Ben yine oralara gittim, yine o kapılardan geçtim, bu defa DAL'a da girdim. Hatta sonradan gazetelerin ve çocukların anlattığı işkencecilerle de birebir karşılaştım, onlara da derdimi anlattım. O pusula benim elimde bir belge oldu. Be-

nim oğlum burada, bakın ben geldim, oğluma para gönderdim, elbise de gönderdim ama şimdi gene göndermek istiyorum diyebildim. Onu da bir tutanak olarak kullanıyorum, 2 kere daha başardım, birinde çamaşır ve para gönderdim, birisinde de yalnız çamaşır gönderebildim, para gönderemedim.

Cumhuriyet gazetesinde bir okurdan bir isim öğrendim, o kanalla ben bir polisi göreceğim. O polisle göndereceğim bu defa göndermek istediklerimi çünkü artık 1. Şube'ye çıkarmıyorlar beni. Gittim tıklattım o küçük pencereyi, bir polis çıktı, ne istiyorsunuz dedi. Öğrendiğim o polisin adını söyledim, görüşmek istiyorum dedim. Neyisiniz dedi? Ben onun yengesinin arkadaşıyım dedim çünkü öyle denilmişti bana da, yengesinin adını da biliyorum. Bir bakayım dedi. Gitti, sonra önüme iki polis geldi. Küçük dikdörtgen pencereye. Sonraki gelen dedi ki, o kişiyi tanıyor musun? Hayır dedim, tanımıyorum ama ben yengesinin arkadaşıyım. Ne istiyorsunuz dedi. Oğluma çamaşır ve para göndereceğim, bir de imzasını istiyorum dedim. Parayı alamayız ama çamaşırı alalım dediler. Çamaşırı verdim. Bunlar gittiler, bir süre sonra geldiler, bana imzalı, çamaşırları aldım diye bir yazı getirdiler. Şöyle bir baktım yazıya. İkisi de o küçük dikdörtgende karşımda duruyorlar bu arada. Başımı kaldırdım, bu benim oğlumun yazısı değil dedim. Çünkü hiç benzemiyordu. Sonradan gelen polis, "Ya o kadar yazabildiyse.." dedi. Benim tepemden aşağıya kaynar sular döküldü çünkü o arada ölenler var, işkencenin derecesini yavaş yavaş duyuyoruz, hastaneye kaldırılanlar var, bunları da duyuyoruz. Onun için ben hemen çıktım, *Cumhuriyet* gazetesine geldim, Erbil Tuşalp'le karşılaştım. O gün DAL'da birisi ölmüş. Hemen bir panik oluştu. Ölen Cahit değilmiş ama ben anladım ki Cahit'e bir şey olmuş. Nitekim 2 gün önce merdivenlerden aşağı inerken polisler Cahit'i dövmeye, merdivenden yuvarlamaya ve tekmelemeye başlıyorlar. Biri, sen hâlâ ölmedin mi diye Cahit'in başına silah dayıyor. Tam o polis silahı ateşleyeceği sırada bir başkası bunu elinden tutuyor, o sırada silah ateş alıyor ve bir kargaşa oluyor. Cahit'i kollarından tutuyorlar, sahanlıktan içeriye götürüyorlar. O gün de DAL grubunda Behçet Dinlerer adında bir kişi ölmüş. O yüzden ikinci bir kişinin daha ölmesini istemedikleri için Cahit'i Numune Hastanesi'ne kaldırıyorlar. Cahit aldığı darbelerden komaya girmiş. Cahit şöyle anlatıyordu: "37 gün geçmişti, lavaboda ellerimi yıkıyordum, karşımda birisini gördüm, o bana baktı, ben ona bak-

tım ama tanıyamadım. Sonra ben gözlerimi kırptım, o da gözlerini kırptı. Anladım ki oradaki benim." Artık ne hale gelmişse, hastaneye geldikten sonra aradan 37 gün geçmiş.

Mamak Günleri

Bir akşam televizyonda Dev-Yol militanları Mamak'a gönderildi diye bir haber dinledik. Çünkü artık peyderpey gönderiliyorlar. Ben o arada Mamak'a da taşınıyorum. Orada da bir liste var, asker listeyi veriyor, bakıyorum Cahit yok, ben yine Emniyet'e geliyorum. O akşam zaten TRT, devletin kanalı açıkladı, Dev-Yol militanları Mamak'a götürüldü diye, kadroyu da açıklıyorlar, örgütün başında olanları, Cahit var, Taner var. İkisi de arka arkaya, biri Siyasal'dan terk, bir Ortadoğu'dan terk diye anlatılıyor. Ertesi gün ben Gaziosmanpaşa otobüsüne bindim. Başımda lise öğrencisi iki delikanlı, ayakta dikiliyorlar. Birbirlerine anlatıyorlar. "Bunların ikisi de kardeş, itoğlu itler, pezevenkler. Birisi Ortadoğu'da öğrenciymiş, biri Siyasal'da. İkisi de okulu terk etmişler, ikisi de adam öldürmüş" diyorlar. Ben de böyle oturuyorum koltukta ve onları dinliyorum. En son dayanamadım, dedim ki oğlum, her işittiğinize inanmayın. Ne demek istiyorsun teyze dediler. Oğlum dedim, öyle gazetede her okuduğunuza da televizyonda her duyduğunuza da inanmayın. Bunların birçoğu o genç insanları halkın gözünde küçük düşürmek için uydurulmuş şeyler. Sen öyle bil falan dediler. Ne diyeceksin, bir şey diyemedim. Tabii çok ağırıma gitti çünkü çok kötü küfürler ettiler.

Bizim Mamak faslımız başladı. Hemen o gün gittim, salı günüydü. Dediler ki Cahit A Blok'ta, A Blok'un kapısını öğrettiler, orası görüş kapısıymış, görüş kapısına gittim. Bir sürü insan, çok büyük bir kalabalık var. Çocuklarını, yakınlarını görmeye gelmişler. Salı günleri A Blok'un görüş günüymüş. Bana dediler ki, oğlunuz bugün geldi, onun için şimdi tecrittedir, görüşemezsiniz. Bir hafta sonra salı günü gelin, burada adınızı yazdırın, o işlemlerden geçin, oğlunuzu görürsünüz. Ben bir haftayı iple çektim. O arada avukat gönderdim hemen. Avukatlara, çok saydığım rahmetli İbrahim Tezen'e, Nevzat Helvacı'ya dedim ki, böyle böyle Cahit Mamak'a gitmiş. İbrahim hemen gitti, ben gideyim vekâletini alayım dedi. O gün bekledim, İbrahim gözüyle görmüş. İyi dedi, Cahit'in selamı var.

Ben sanki çocuğum tatile çıkmış gibi sevindim. DAL'dan kurtuldu, hapishaneye geldi ya. Hapishane şartları malumumuz çünkü Taner'den de biraz biliyorum ama yine de bana göre mesire yerine gitmiş gibi geliyordu. Meğer burası daha betermiş. Onu da 8 yıl içinde yaşayıp görmüş oldum.

Salı gününü iple çektim ve o gün torbalar dolusu yemekler, içecekler, çamaşırlar doldurdum, götürdüm. Analar dediler ki boşuna zahmet etmişsin, bu yemekleri vermezler, onlar tecrübe sahibi olmuş tabii ki, ayırdılar. Bir çift çorap, bir tane külot, bir tane fanila, bir tane gömlek, bunları verebilirsin dediler. Diğerlerini kenara koy, sonra gel al dediler. Neyse gittim, oğlumu gördüm. Zaten 3 dakika görüş, o ellerini arkasında tutmak zorunda. O zaman bağıra bağıra konuşuyorduk. Telefonu sonra buldular, cam var arada, onun da önünde cam var, ayrıca demirler var. Öyle yüz yüze görüşme diye bir şey yok. Camın arkasından görüşüyorsunuz. İlk görüşte, Cahit'i gördüğüm anda böyle bakakaldım. Uyarıyorlar zamanınız 3 dakika diye, oğlum nasılsın dedim, görüyorsun ya dedi iyiyim. O da sordu, falan nasıl, filan nasıl, o da merak ediyor bizleri. Biz çok çok iyiyiz dedim. Bir isteğin var mı dedim. Zaten ilk görüşte dedi ki, anne bir reçete göndereceğim o reçetenin ilaçlarını bana gönder dedi, bitti. Çıkın dediler, çıktık.

Ben 8 yıl boyunca Mamak'ın kapısına taşındım. Tutuklu yakınlarıyla birlikte 8 yıl o kapıda bekledim.

İşkencenin Belgesi

O reçete Cahit'e Numune Hastanesi'nden böbrekleriyle ilgili bir problemden dolayı verilmiş bir reçeteydi. 1982'de duruşmalar başladı. Cahit'e de bir 6 ay sonra sıra geldi çünkü bir çarşamba, bir de cuma günleriydi duruşmalar. O reçete belge niteliğindeydi. Cahit'in işkence gördüğünü, neredeyse komaya girdiğini ve hastaneye kaldırıldığını ispat etmemize yardımcı oldu. Mahkeme heyeti hastaneye bir yazı yazdı. Böyle bir hasta geldi mi, diye sordu. İki-üç ay sonra hastaneden o isimde bir kişi Numune Hastane'sine gelmedi diye bir yanıt geldi. Bir görüşte Cahit bana dedi ki "Anacığım sana bir zahmet daha, bu belgeyi bulacaksın sen. Numune Hastanesi'ne götürüldüğüm gün 24 Kasım, bir gece kaldım hastanede, reçetedeki ilaçlar ve doktorun koyduğu teşhis çok önemli. Doktor o teşhisi ve kaydımı düşmüştü, o sayfa lazım." Ben uğ-

raştım günlerce. Çünkü oğluma duruşmada yalan söylüyorsunuz, işte bir yalanınız da bu, böyle bir olay olmamış, sen hastaneye kaldırılmamışsın diyorlar. Cahit dedi ki, anne çok zoruma gitti, bir de yalancı duruma düştüm. Ben 10 gün sonra o belgeye ulaştım. Aradan neredeyse bir 3 yıl geçmiş. O belgeyi de götürdük. Çünkü oradaki tanı idrarda kan olduğuydu. Doktorların teşhisine göre de bu durum ya çok ağır böbrek hastalarında oluyor ki bunlar makineye bağlı yaşarlarmış veyahut da çok büyük darbe alanların idrarında oluyor. Cahit makineye bağlı yaşamıyor, darbe sonunda oluşan bir şey bu. Bakın yalancı biz değiliz dedik mahkemeye.

Açlık Grevleri

Bu arada tutuklular tek tip elbiseyi protesto etmek için 1984'te açlık grevlerine başladılar. Bu dönemde de yalnızca içerideki çocuklarımıza işkence, eziyet etmiyorlardı, Mamak'ın kapısında bize de eziyet ediyorlardı çünkü 3 dakika görüşebilmek için en aşağı 4 saatinizi, 5 saatinizi veriyordunuz. Birtakım işlemlerden geçiyordunuz, çizmeleriniz bile açılıyor, onların içine bile bakılıyor. Hatta Cahit'in gözaltına alındığı dönem, 30 Ekim'de doğan torunum artık 4-5 yaşına gelmişti, o da babasıyla birlikte amcasını ziyarete geliyordu, açık görüş oluyor. Bir gün görüşten çıktık, çocuğun yanakları kıpkırmızı, babası dedi ki Başakcım ne oldu? Cebinden tokalarını çıkardı. Baba dedi, bu tokalar benim cebimde kalmış ya bunu yakalasaydılar amcama ne yaparlardı. Bize de aynı şeyler yapılıyordu, hepimiz hizaya giriyorduk, uygun adım yürüyorduk içeri girerken. Blokun kapısına giriyorduk, otobüsten tek tek inmek zorundaydık, kadınlar ayrı bir sıra, erkekler ayrı bir sıra. Elbise vereceğiz, asfalt yoldan yürüyoruz, iki tarafı bahçeli ve her iki tarafta da ellerinde köpekler olan askerler dizili. Biz onların arasından geçiyoruz. Esir kampında bile böyle yapılmaz herhalde. İki masa var. Birine erkekler diziliyor, çamaşır veriyor, birine kadınlar diziliyor çamaşır veriyoruz. Sırayla. O çamaşırlar, kışın kar yağıyor, yağmur yağıyor, biz ütülemişiz kendimize göre çocuklarımıza temiz bir şeyler götüreceğiz. Onlar kirli masanın üstüne atılıyor. Kaniye Hanım vardı, içerideki birinin anası, çok titiz bir kadındı, hemen cebinden bezi çıkarıyordu, masayı siliyordu, çamaşırları öyle döküyorduk. Sonra askerin birisi dedi ki, zahmet etmeyin, içeride bunlar yine kontrol edilecek. Meğer

içerideki askerler ayaklarıyla basıyorlarmış çamaşırların üstüne. Yani iyice basılıyor, kirletiliyor ondan sonra tekrar torbaya doldu-ruluyor ve içerideki tutuklulara veriliyor.

Açlık grevi döneminde yasaklarla çok karşılaştık, özellikle görüş yasağıyla. Hatta ben bir defasında bütün aşamaları geçtim, dışarıdaki kapıda arandım, arabaya bindim, içeri kapıya kadar gittim, çamaşırımı yatırdım, nerede görüşeceğimi bile söylediler, oraya kadar gittim ve bekliyorum Cahit gelecek diye. Cahit gelmedi, yerine başka birisi geldi, oğlunun görüşü yasak dediler. Siz bunu düşünün. Bir ana iki saat beklemiş, bütün aşamalardan geçmiş, artık 3 dakika da olsa oğlunu karşısında görecek; fakat gelen kişi oğlunla görüşemezsin, oğlun ceza aldı, yasağı var diyor. Bunlarla defalarca karşılaştık.

Grev başlamış, listeler okundu, bunların görüşü yasak dendi. Arkadan bir liste daha geldi, hepimizin görüşü yasak. Bütün devrimciler açlık grevine girmiş. Onlar vazgeçince görüş yasakları kalkacak dediler. 42 gün sürdü. İlk günler çamaşır aldılar. Çamaşır verdik, para verebildik ama görüş yasakları vardı. Hiçbirinden haber alamıyorduk. Ancak mahkemelere gidiyorduk. Mahkeme salonunda çocukların arkası bize dönük ve bizimle onların arasına iki sıra asker hemen oradaki bankların üstüne çıkıyorlar ve ayakta duruyorlardı yan yana. Biz kesinlikle onları göremiyorduk. Komut veriliyordu ve ayaktaki askerler çekiliyordu. Bu defa da çocuklar oturmuş oluyordu, kesinlikle başlarını arkaya çeviremiyorlardı, ama biz kafalarından, arkadan, seslerinden, bir de arada şöyle bir başını çevirdiyse tamam, falan da gelmiş diyorduk. Çünkü zaman geçtikçe o 42 gün içinde mahkemeye gelenler de azaldılar. Hepsi birbiriyle yardımlaşarak geliyorlardı, onun da farkındaydık.

Açlık grevleri devam ediyor. Çocuklar direniyorlar açlık grevinde ama görüş yasağı kaldırılmış, amaç da biz aileler çocuklarımıza açlık grevini bitirin diyelim. Ben Cahit'i ilk defa göreceğim. 42 gün geçmiş. Bekliyorum bu tarafta, o zaman telefonla konuşuyoruz, tabii telefonu da kaldır dedikleri zaman kaldırabiliyorsunuz, telefon orada duruyor. Doktor ağabeyi de yanımda, o da merak ediyor nasıl gelecek diye. Küçük küçük kabinler, yanları duvar zaten, önünüzde bir tel var. O kabinin duvarlarından önce iki tane el çıktı, sonra Cahit'in başı çıktı ama Cahit bir deri bir kemik, sapsarı bir renk. Birkaç yıl önce bir amcası kanserden sizlere ömür olmuştu, sanki o amcanın ölüsü ayaklanmış, karşımda.

Ben ayakta sallandım, önümde bir demir var, çok da yaklaşamıyorsunuz. Ben o demirden tutuyordum, Cahit'i o haliyle görünce demiri çekmişim, ona kuvvetimi vermişim, demirin bir başı koptu, Cahit de o arada dedi ki, anacığım devlete zarar verdin. Neyse nasılsın dedik, o başladı nabzını, tansiyonunu ağabeyine söylemeye. Ağabeyi iyi değil dedi. Zaten görüş bitti hemen. Ertesi gün duruşma vardı. Oradan çıktık ve ben ağlamaya başladım, ki çok az ağlayan bir insanım. O dönemde birçok şeyle karşılaşmıştık, ben hiç ağlamamıştım, direnmiştim, hep isyan etmiştim, oradaki anaların sözcüsü olmuştum. O gün dayanamadım. Başladım ağlamaya, herkes bana bakıyor. Sen de mi ağlıyorsun diyorlar. E ben de insanım, bir yere kadar. Alper tuttu, beni arabaya bindirdi, ağla anne dedi çünkü ağlarsa insan daha açılır. Eve geldim, hatta damadım aldı beni illa götüreyim bir yere bir hava al dedi. Seğmenler'e götürdü beni, orada biraz yürüdük ama benim aklım Cahit'te, bu sabaha çıkmaz, diye bir korku geldi bana.

Ertesi gün mahkemeye gittim, Cahit yok, Melih Pekdemir işaret etti, Cahit Mevki Hastanesi'nde dedi. Mahkemeden izin aldım ve çıktım. Fakat mahkeme salonunun olduğu yerden, alayın kapısından dışarıya çıkmak bir sorun çünkü ancak oradaki askeri arabalara bineceksiniz, dışarıya götürecek ki, siz çıkabilesiniz askeriyenin sınırından. O araç da ne zaman gelecek belli değil. O anları unutamam, kabuğuma sığamıyorum, kapılara sığamıyorum. Neyse araç geldi, dışarıya çıktım, Samsun yoluna, bu defa da araba bulmak mesele, taksi nerede, özel arabalara el kaldırıyorum tabii, hiç kimse tınmıyor bile. En sonunda bir taksi buldum, atladım, Mevki Hastanesi dedim. Cahit'in öyle olduğunu görünce ağabeyi, herhalde bir şeyler sezinledi, anne dedi hastaneye falan kaldırılırsa Mevki Hastanesi'nde Dahiliye Bölümü'nde benim bir sınıf arkadaşım var, ona git dedi. Ben Mevki Hastanesi'ne gittim, kapıdaki nöbetçi beni bırakmıyor, ben doktora gideceğim, göreceğim, randevum var diyorum. Yasak diyor başka bir şey demiyor. Teyzesiyim dedim, bir yalan attım, içeri telefon et, beni almazlarsa tamam, ben kapıdan döneyim dedim. Telefon etti, tabii o soyadından, alın dedi, dünyalar benim oldu. Doktora anlattım, Cahit burada dedim. Ben bakayım dedi ama aslında onun yerinde olmak istiyorum çünkü Cahit'i görecek. Neyse kısa bir süre sonra döndü, oğlunuzu gördüm dedi, buraya getirilenler içinde en iyi olanlardan birisi, selamınızı da söyledim dedi.

Hapishanede bir sürü hastalıklar edindiler tabii. Eklem yerlerinde ağrılar, diş problemleri, göz problemi, çünkü hep okuyorlar, ışık çok az. Tamam dedi ilgilenirim, siz merak etmeyin!

Öğleden sonra da ziyaret günü var dendi. Ben koşarak taksiye bindim eve geldim, tekrar Mevki Hastanesi'ne döndüm, kapıya gittim. Kapı ana baba günü olmuş, o gün de açlık grevine son vermişler. Oğuzhan Müftüoğlu açlık grevini bitirdiklerini söylemiş. Onun için analar, eşler, babalar bayram ediyor. Ölüm olmamış, açlık grevi bitti diye. Görüşe gireceğiz, açlık grevi de bitmiş ya. Aklımıza gelmeyen şeyler alındı, taksiler tutuluyor, gidiliyor, lokantalardan sebzeler, meyveler, börekler, içeriye yiyecek götürüyoruz. Halbuki bunlar 42 gün açlık grevinden geçmişler, ne yiyecekler, onu hiç kimse düşünmüyor. Neyse gittik, kurallar yine içerideki, Mamak'taki gibi. Biz o arada açık görüş yapmıştık. Mamak'taki açık görüş kuralları geçerli dediler. Yakın akrabadan iki kişi, kontrol edildik, alındık, içeriye girdik. Benim ilk yaptığım şey Cahit'in ellerini tutmak oldu çünkü belki bir yıldır Cahit'le açık görüş yapmamıştım, ilk açık görüşte de aynı şeyi yapmıştım, ellerini tutmuştum çünkü oğlumun ellerini özlemiştim. Başını görüyordum ama ellerini hiç göremiyordum.

Ertesi gün yine geldim. Kapıdan geçtim, tahlillerimi alacağım, doktorun adını söylüyorum. Girdim, koridorda birisinin eşiyle karşılaştım, dedi ki Cahit'i ve Ali Başpınar'ı götürmüşler. Hani hastaydı, buraya göndermişlerdi. Biraz önce dedi, ikisini de Mamak'a geri götürmüşler. Tekrar doktora çıktım, doktor dedi ki evet Sıkıyönetim'den bir yetkili geldi, hiçbir şey diyemedik ikisini de alıp götürdüler. Yani bir gün hastanede konaklama imkânı oldu ama öyle tedavi gibi bir şey söz konusu olmadı. Zaten Kenan Evren de asmayacağız da besleyecek miyiz demişti. Asmayacaklar da hastanede tedavi mi edecekler. Onun için götürmüşlerdi.

Sonraki görüşlerde öğrendim, çok acıydı, insanlığımdan utandım. O görüş gününde ben para vermeyi unutmuştum, eve geldim, para aldım, tekrar geri gittim, yani bir sürü de arada para harcadım, taa Esat'tan Dışkapı'ya kadar oğluma 3 kuruş para vereyim diye gittim. Verdiğimiz paralara, yiyeceklere, hepsine el koymuşlar. Bu, 42 gün açlıktan çıkmış insana getirilmiş, yiyecekleri alsınlar ama onların elbiselerini, havluydu, iç çamaşırıydı, 3-5 kuruş paraydı, hepsine Mamak'ın kapısında el koymuşlar. Kim koydu acaba, kim aldı, galiba şimdi onlar dindardır, onlara göre her şey haramdır ama başkasının hakkını da çok rahatlıkla yiyorlar, o da başka.

Cahit Akçam ve Perihan Akçam Mamak Askeri Cezaevi'nde açık görüşte

İnsan Hakları Derneği'ni Kuruyoruz

Biz tutuklu yakınları açlık grevleri sırasında birçok merciyle görüşmeye çalıştık. Ne Genelkurmay, ne Anayasa mahkemesi, ne Sıkıyönetim Komutanlığı kaldı gitmediğimiz, her gün sokaktayız. Biz, 42 gün, analar, bizimle beraber birkaç da baba, devamlı sokaktayız, devamlı bir yerlere gidiyoruz. Cumhurbaşkanlığı'na çıkıyoruz, tabii kabul edilemedik Kenan Evren tarafından, o ayrı bir konu ama Sıkıyönetim Komutanlığı'yla görüşmeye çalışıyoruz. Hepsi tepeden bize bağırıyor, çağırıyor. Siz oğullarınızdan, kızlarınızdan daha anarşistsiniz, ne uslanmaz insanlarsınız, sizin çocuklarınız yaptılar, ettiler, astılar, kestiler, diyorlar. Türkiye'yi 1980'den önceki duruma içerideki üniversite öğrencileri getirmiş, dışarıdakilerin, bizi yönetenlerin, emir kullarının hiçbir suçu yokmuş, içerideki suçluymuş. Onun için biz atılıyoruz, kakılıyoruz, dövülüyoruz.

Biz de İnsanlık Hakları Derneği'nı kurmaya karar verdik. Nedeni de sesimizi duyuracağımız bir kuruluşumuz olsun, biz de falanız diyebilelim, sokaktayız ama gidip oturacağımız bir yerimiz olsun. O yüzden çok çabaladık, birkaç ana ve bizi destekleyen, o dönemin ileri gelen kişileri ile derneği kurduk. Derneğimiz var, yerimiz var dedik. Bir defa da Emniyet'e götürüldüm, suçum da, onlara göre suç tabii, bana göre değil, imza toplamak. Biz idamlara hayır, Genel Af kampanyası başlattık, imza toplayacağız. Tabii

biz imza toplamaya başlayınca, Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan hemen bir yazı geldi. Siz imzayı ancak derneğinizde toplayabilirsiniz, dışarıda değil diye. Hatta bir kısmımız üyelikten çıktık; üyesi değilim, vatandaşım, dışarıda imza toplarım diyebilmek için. Onun için biz dışarıda imza kampanyasındayız ama polisler devamlı bizi takip ediyorlar, elimizden alıyorlar ve biz bazı günler eli boş dönüyoruz. Biz de kendi aramızda örgütlendik. Ne yaparız, nasıl ederiz ki biz bu imzaları polise kaptırmayız. O sistemi kurduk aramızda, belli bir saate kadar toplayacağız, o saatten sonra bitireceğiz. Tam böyle mesainin bittiği saatler, 12'yle 1:30 arası veyahut da akşam 5'ten sonra. Dışarısı daha kalabalık olduğu saatlerde topluyoruz ama çok uzun değil, kısa bir süre, her gün değişik yerlerde ama çoğunlukla da merkezimiz Güven Park. Çünkü bizim Güven Park bir yerde de randevu yerimizdi analarla beraber. Gecekondudan gelen analar pek bir yeri bilmiyorlar, Güven Park'ta heykelin yanını bulmak kolay oluyordu. Biz orada uygunsuz tekliflerle bile karşılaştık. O da ayrı bir konu. Çünkü Güven Park'ta bir zaman kadın satılırdı, hatta Dursun Akçam oradaki kadınlarla görüşerek haber de yapmıştı. Ben ve benim gibi birkaç kişi orada kadın pazarlandığını biliyorduk ama analara diyemiyoruz bunu çünkü gelmezler. İçimizde beş vakit namaz kılanlar var, gecekondudan gelenler var, onların kocaları bırakmaz, imkânı yok. Fakat bir gün birkaç kişi bizden önce gelmiş ve onlara müşteri çıkmış oradan. Sonra o bizim eğlence kaynağımız oldu, kızlar başlattılar, bir anlatsana sana nasıl müşteri çıktı, yakışıklı mıydı diye.

İnsan Hakları Derneği'yle çalmadığımız kapı da bırakmadık. En sonunda görüş yasakları da kalkmış oldu.

Mamak'ta her salı günü ben o meşhur kafesi görüyordum çünkü görüş yerinin hemen girişinde, sol kolun üstündeydi kafes. Aşağı yukarı anlayabiliyorduk ne olduğunu çünkü hep duyuyorduk. Gidenleri o kafese koyuyorlar. Subaylar geliyor veyahut askerler geliyor, onları orada nasıl talim ettiriyorlar, nasıl saatlerce, aynı şekilde kıpırdatmadan tuttuklarını, durmayanları nasıl dövdüklerini, onları hep duymuştuk. Bakıyorsunuz, ürperiyorsunuz ama elinizden bir şey gelmiyor.

Çocuklarımız bizim her hafta görüşe gelmemizi istemiyorlardı. Bunun nedenini de sonra öğrendik. Çünkü her görüşe çıkardıklarında bizden önce de bizden sonra da dövüyorlardı. Biz

o sesleri duyuyorduk, o arada sesleri duymayalım diye de çok yüksek sesle marşlar çalıyorlardı. Bazen yüzleri kıpkırmızı geliyorlardı ve biz olanların farkındaydık. Analık çok ayrı bir şey. Siz ananıza hiçbir sorununuzu anlatmayın, ananız sizin yüzünüze, gözlerinize, yüz hatlarınıza baksın, sizin o gün birtakım problemleriniz olduğunu çok iyi anlar. Onun için biz hepimiz anlıyorduk ama gücümüz yetmiyordu, sesimizi çıkaramıyorduk çünkü aynı işkencelerin birçoğunu da biz yaşıyorduk. Düşünün o Mamak'ın, Hüseyin Gazi'nin ayazında bizi kapalı yere almıyorlardı, dışarıda bekleyin diyorlardı. Saatlerce bekliyorduk, ayrıca aldıkları yer de Aşağıkapı'da bir uzun dikdörtgen salon, sırayla giriyorduk oradaki işlemleri yaptırmak için, ortada bir soba, o sobanın etrafında polisler otururdu zaten, biz o sobanın etrafına yaklaşamazdık. Bir de camlar kırıktı, karşılıklı cereyan yapıyordu. O arada tabii kuyrukta da bekliyorsunuz. Sizden önce gelenler, onar onar alınıyor ama, asker ilkokul mezunu bile değil, adını, soyadını yazamıyor. Müdahale ediyorsun, dur, sen karışma kadın diyor. Çünkü Ali'yi bile yazamıyor, asker köyden gelen vatandaşım, hepsi emir kulu, sonradan da büyük işkenceciler oldular. Çünkü vur diyorlardı, onlar vur deyince öldürüyorlardı.

Askeriyenin elinde olan yerler çok temiz, çok bakımlı ve çok ağaçlı. Onun için Mamak'ın iç kapısı çok güzeldi. Hele ilkbaharda doyulmaz o havaya. O güzel havalarda mesela mahkeme kapısı önünde içeri girin derler. İçerisi soğuk, buz gibi, hiçbir şey yok içeride, koskoca hangar gibi bir yer. Zaten baraka, içeride duracaksınız derler. Bir defa en sonunda avukatlar da isyan etti. Biz de isyan ettik, yağmurda bizi dışarıda tutuyorlar, başımızdan aşağı yağmur yağıyor, açık havadayız, iç kapıda mahkemenin önündeyiz ve içeri alınmamız için bekliyoruz. En aşağı bir saat ama yağmur yağıyor. Biz içeriye girinceye kadar sırılsıklam oluyoruz. Kışın kar yağıyor üstümüze, içeri, o barakaya almıyorlar bizi. Fakat hava güzel olunca, ilkbaharda, yazda, yazın içerisi serin oluyor, dışarısı çok güneş oluyor, yasak diyor asker başka bir şey demiyor. Hatta avukat Emin Değer bir defa isyan etti, girmiyorum diye, çünkü onları da sokuyorlar aynı yere. Komutanım öyle emretti, dedi asker. Git komutanına söyle, dedi. Ne ben giriyorum ne de buradaki insanlar, girmiyoruz. Yazın sıcağında dışarıda kavruluyoruz, yağmurda dışarıdayız, ayazda dışarıdayız ama güzel günde dışarıda duramıyoruz; ilkbaharın, sonbaharın güzel günlerinde.

Perihan Akçam, Oğuzhan Müftüoğlu'yla birlikte

Ben Topçu Başı mıyım?

Birtakım haklar verilmiş, bu içerideki tutuklunun hakkı. Spora çıkıyorlar, top oynuyorlar, toplar çatıya kaçıyor, çünkü plastik top, vuruyorlar, top çatıya gidiyor, içerideki genç Ana'ya "Ana top getir" diyor. Bütün bakkalın toplarını alıp gidiyordum. Düşünün elimde, 5-10 tane top. Bir ben değil, hepimiz böyle. Hatta Medine Ana'ya mahallenin bakkalı acımış da, "Benden alma Medine Bacım" demiş, Ulus'ta bilmem ne pazarı var, oraya git, orada daha ucuza alırsın. Biz her hafta top taşıyoruz. Oğlum ne yapıyorsunuz bu kadar topu dedim bir gün. Cahit dedi ki anne vuruyoruz çatıya gidiyor, oğlum indirsinler dedim çatıdan. İndirmiyorlar anne, onun için biz de top istiyoruz, dedi.

Siz ne biçim anasınız dedi, bir binbaşıydı galiba. Ana denilen ağlarmış, sızlarmış, biz ağlamıyormuşuz. Siz ana değil anarşistsiniz diyor. Perihan Akçam ağlamıyor ama dili, çenesi çalışıyor. Onun için de Cahit, topları indirmiyorlar deyince, çıktım, yeni hapishane müdürünü bulacağım. Baktım orada bir çardak var, çardağın altında bizi izliyor ama etrafta da eli köpekli askerler. Ben bir yolunu buldum, gidip ona diyeceğim ki indirin çocukların toplarını. Ona doğru yöneldim, gelme dedi oradan. Adım atamazsın dedi. Ben durdum, lütfen söyleyin askerlere köpekleri salmasınlar üstüme, ben size bir şey yapmayacağım dedim. Ellerimi de mantomun cebinden çıkardım. Zaten oraya gelinceye kadar 3-4 yerde aranmışım, iğne yok cebimde. İki lafım var dedim.

Lütfen çocuklarımızın çatıya kaçan toplarını indirin. Ben sizin çocuklarınızın topçu başı mıyım dedi. Hiç unutmam o anı. Bizim de top yapacak fabrikamız yok dedim ve döndüm gittim. Ertesi hafta gittiğimde toplar inmişti.

Biz Mamak'ın kapısında da çok gülerdik. Açık görüşlerde analar çok şık geliyordu, çocuklarına iyi görünsünler, moralleri düzelsin diye. İlk açık görüşümüz anneler günüydü. Çok soğuk o mayıs. Kar yapıyor Hüseyin Gazi'de. Geldim, şöyle bir baktım, analar gayet güzel çünkü bizim Mamak kıyafetlerimiz vardı. Kalın, ayakkabımız ona göre, başımızın örtüsü ona göre ama analar o gün çok şıktı. Birisi çok hoşsohbetti. Dedim ki "Bugün çok şıksınız", elini beline koydu ve dedi ki "Evelallah, ben bugüne bugün bir şirket sahibinin anasıyım". Çünkü iddianameye göre çocukların şirketleri var, kömür depoları var, onun da iki oğlu var içeride. Bizi aldı bir gülme, yerlere yatıyoruz, askerler bakınıyor. Askerler dedi ki bunlar galiba oynatmışlar. Biz Mamak'ın kapısında da gülerdik, hiç değilse gülmek bedava. Bir de ayakta durmak zorundaydık çünkü bir yandan da hayat devam ediyor.

Mamak'tan Tahliye Olmak

Cahit, Mamak'tan 8 yılın ardından tahliye oldu ama oraya gittiği gün kadar sevinemedim tahliyesine. Çünkü ben Mamak'a gittiği gün DAL'dan kurtuldu, oğlum mesire yerine gitmiş, tatile çıkmış gibi sevinmiştim. Türkiye Cumhuriyeti'nin, askerin hapishanesi, burada disiplin vardır ama olsun, kimse kimsenin hakkını ihlal etmez, eziyet görmez şu bu diye düşünüyordum. Tahliye olduğu gün daha az sevindim çünkü ben 8 yıl o analarla, o babalarla, o kardeşlerle, o nişanlı kızlarla dostluktan ileri şeyler yaşadım. Onların birçoğunun çocuğu içeride kaldı diye ben kendi oğlumun tahliyesine sevinemedim. Zaten bizden önce tahliye olanlar da aynı duyguları yaşıyorlardı. Bize sarılır sarılır ağlarlardı. Sevineyim mi, üzüleyim mi, biz hep teselli ederdik. Onlar da bizim çocuklarımız, iki kişi tahliye oldu diye sevinirdik.

Cahit tahliye olduktan sonra beraber yaşadık. Çıktığı zaman en büyük sorun askerlikti. Hemen askere alıyorlardı. Zaten orada hemen Askerlik Şubesi'ne götürdüler. O arada bedelli askerlik çıkmıştı. Cahit'le beraber çıkanlardan birkaç kişi bedelli askerlik-

ten yararlandı. Biz de Cahit'i bedelli askerliğe gönderelim, dedik çünkü Burdur'a gidiyorlar. Cahit için olmadı. 8 yıl içeride yattı ama belki 10 defa da Cahit'i aramak için eve polis geldi. Mamak'ta yatıyor, Esat Karakolu'ndan eve Cahit Akçam'ı sormaya geliyorlar. Nerede oğlunuz? Oğlum Mamak'ta. Tutuklu olduğu için Cahit bedelli askerlik hakkını kaybetmiş onun için bedelli askerliğe gidemiyor ama askere gitmesi şart. Cahit 8 yıl yatmış, askerliğin en acı şeylerini yaşamış, bırakın askerlik yapmayı, her sabah kalkmış, talim yapmış, emret komutanım demiş, hangi birini anlatayım. Binbir türlü işkenceden geçmiş, hepsini askerler yapmış ve ardından Cahit askere gidecek. Askere gitmem dedi, Cahit'e tek bir seçenek kaldı, okuyacak, çünkü Siyasal öğrencisiydi. Bu sefer de, okumam çünkü benim arkadaşlarım doçent olmuş dedi. Hiç unutmam bu sözünü, ben yeni baştan gidip okumam dedi. Askerlik olmadı. Ağabeyi çok uğraştı Ardahan'a, Askerlik Şubesi'ne kadar gitti, rapor almaya bile teşebbüs ettik, olmadı. Biz sahte rapor alamayız, o ayrı bir konu. Okuyacaksın dedik. Bir oturduk, anlattık, konuştuk, sohbet ettik. O kış öyle geçti. Zaten aralıkta tahliye olmuştu, baharı ettik. Şöyleydi, böyleydi derken ertesi sene okula başladı. Siyasal'da öğrenci oldu ve okulu bitirdi.

Psikolojik yardıma ihtiyaç duymadı çünkü onun da kendine göre çevresi vardı. Ayrıca ailesi vardı. Biz hep beraber konuşuyorduk, o birtakım şeyler anlatıyordu, içeride yaşadıklarını gülerek anlatıyordu. Biz hepimiz yerlere yatıyorduk, bu da belki bir tedavi şekliydi. Hatta yurtdışından gelen konuklarımız oluyordu, dinlemek istiyorlardı, merak ediyorlardı. Cahit de anlatıyordu. Hiç unutmam, Hamburg çevresinin kültür bakanı gelmişti. Onun da mesleği öğretmenlikmiş. Dursun Akçam'la tanışıyorlarmış. Adam merak ediyor, soruyor. Kızım Almanca biliyordu. Şimdi Cahit anlatıyor kızım çeviriyor ama Cahit anlatırken gülüyor, biz de gülüyoruz. Adam dinliyor, tercüme ediliyor, adam buz gibi bakıyor bunlar oynatmış galiba diye. Bu anlatılanların hiçbirine gülünmez ama biz konuşuyorduk ve gülüyorduk. O konuları konuşmayalım demiyorduk ancak ben bazen isyan ediyordum. Yok, tamam Cahit, konuşma, yeter diyordum çünkü hep gülmeyle de olmuyor. O anda gülüyorsunuz ama sonradan içinize oturuyor onların orada yaşadıkları.

17 Yıl Sonra Buluşma

1975'ten sonra bir aile olarak ancak 1992'de bir araya gelebildik. Çünkü 1975'te Taner içeri alındı. Dursun'un 1971'de içeri girişini saymıyorum, orada da beraber olabiliyorduk. Hiç değilse haftada bir gidip açık görüş yapıyorduk Dursun Akçam'la. Onlar vitrinlikti. Fakat sonra Taner de 1977'de yurtdışına çıktı. Her biri bir tarafa gitti. Biz bir araya gelirsek çoğunlukla 2 kişi veya 3 kişi oluyorduk. Ben, kızım, büyük oğlum... Bir de torunlar oldu tabii bu arada. Büyükbaba ve Taner hiç yoktular. Taner 1992'de Türkiye'ye gelebildi. O zaman bir aile olarak bir araya gelebildik.

Bu süreçte eşimin maaşını ben alıyordum çünkü eşim hayatta eve bir ekmek almış insan değildi, öyle bir şeyi yoktu. Kızım da çalışıyordu, hiçbir maddi sıkıntı çekmedim, elimizden geldiği kadarıyla da çevremizdekilere, o dönem Mamak'takilere katkıda bulunmaya çalışıyorduk hepimiz. Hiç değilse yol paralarını sağlamaya çalışıyorduk, elbirliğiyle besleniyorduk zaten. Onun için maddi sıkıntı çekmedim, insan özlemi de çekmedim çünkü ben çok iyi insanlarla karşılaştım. Anaların birçoğunun okuma yazması yoktu ama hepsi çok kültürlülerden daha insandılar. Daha şefkat doluydular, daha sevgi doluydular, hâlâ da öyleler. Babalar da var; fakat daha çok kadın ağırlıklı bir gruptu. Necmettin Özdemir'in babası Kemal Özdemir benim öğretmen arkadaşımdır ve aynı okulda da öğretmenlik yaptık. Yurtdışına gitmişti davetli olarak. Oradaki konuşmasının birinde "Biz Analar" diye söze başlamış, onun için biz Kemal Bey'e hâlâ takılırız, biz analar diye. Ben dedi bir yerde hem anayım hem babayım çünkü babalar azınlıktaydı, analar daha çoktu. Babalardan çok saygıyla andığım bir de Rasih Torun vardı. Sonra kızı tahliye oldu ama o yine bizimle beraberdi. Çoğunlukla analardı, eşler vardı. Onlar da çok saygıdeğer kızlardı. Ayrı insanlardı. Onların bize bir gülmeleri yetiyordu ve bizi de çok hoş tutuyorlardı zaten. Bize hayat veriyorlardı.

Bu süreçte komşularımdan hiç ters bir tavır görmedim, duymadım. Hep çok candan davrandılar, yardımcı oldular. Hatta bizim evi ilk polis bastığı zaman Cebeci'de oturuyorduk, Dursun Akçam'ı götürdüler ama bütün komşular bana geldi. Bizim evde toplandı, biz varız, bir şeye ihtiyacınız olduğu zaman haberimiz olsun diye. Dursun Akçam 8 ay falan yattı. Ne Cebeci'de ne de

Esat'ta kimse tarafından ters bir tavır görmedim. Esat'ta, evimize en yakın yere Taner Akçam'ın arananlar listesinde olduğu posterler asılmıştı, ben onlara duvar güzelleri diyordum, her sabah Mamak'a giderken günaydın diyordum Taner'e çünkü onlar da biliyordu benim oğlum olduğunu. Bir de insan ilişkileri çok önemli, onu sağlayabiliyorsanız karşı taraf size tepki göstermiyor.

Kızgınlıklarım

Çocuklarıma, keşke bu işlere bulaşmasaydınız da bu kapılarda sürünmeseydik dediğim tabii ki oldu, çok kızdım. Çünkü mücadeleye başladıkları zaman zaten evde de konuşuluyordu, anlıyordum durumu. Onun için aman oğlum, yapmayın, etmeyin, öldürürler diyordum. Coplanmak hiç önemli değil, işkence altında kalmak da önemli değil ama tek kurşunla gidiyor gencecik insanlar, biz bunları yaşadık. Deniz Gezmişlerde yaşadık, idam edildiler, ne iş yapmışlardı, adam mı öldürmüşlerdi, devleti mi satmışlardı?.. Ondan sonra Mahir Çayanların öldürülmesi, bunlar insana çok acı veren şeyler. Ben bugün bile bir ölüm haberini duyduğum zaman, isterse dağda olsun, isterse şehirde olsun, insan olarak yıkılıyorum, üzülüyorum çünkü dağdakiler de insan, onları da bir ana baba büyüttü ama onların dağa çıkışından sorumlu olan, suçlu olanlardan birisi de benim herhalde, devlettir yani, vatandaştır.

Mamak'ın Bana Mirası

Psikolojik anlamda profesyonel bir destek almadık. Birbirimize yetiyorduk galiba. Onun için hiçbir ana almadı çünkü hep dirençliydik. Demek ki birbirimize olan sevgimiz, birbirimize olan bağlılığımız bize o gücü veriyordu. Hiç aklımın ucundan da geçmedi, geçmez de. Şimdi tabii ki psikolojik destek almaya zorunlu insanlar, şimdi dostluk yok, şimdi insanlara güven yok ama biz öyle büyümedik ki. En yakın akraban, en yakın komşundur, onun için komşuna her şeyini anlatırsın, o senin her şeyini bilir. Başın ağrıdığı zaman onun yanında bulursun kendini. Hani biz de bir atasözü var: Komşunun karnı ağrıdığı zaman sen de elini karnına koyacaksın ama şimdi hiç kimse elini karnına koymuyor. Onun için de psikolojik yardım alma yoluna gidiyorlar. İnsanlar bu açıdan da haklı.

Sonradan psikolojik değil de fiziki olarak hastalandım. Hem de Cahit tahliye olduktan bir ay sonra ciddi anlamda hastalandım. Hatta Cahit götürdü beni doktora. Doktorlar, vücut artık ben de varım demiş, onun için yatıralım hastaneye dinlensin, biz tedavi edelim, bakalım dediler. Çünkü o dönem kızım yurtdışındaydı, Cahit tahliye olmuştu. Cahit dedi ki ben anneme bakarım, annem burada kalmasın. Demek ki, yalnız psikoloji değil, fizik de gidiyor. O arada da bir sürü hastalık edindik, tansiyon hastası oldum. Sonra yüz felci, tik değildi ama başka bir şey yaşadım. Yüzümün sol tarafında üzüldüğüm zaman, sinirlendiğim zaman ağzım çekiliyordu, kaslarımda anormallikler oluşuyordu. Muazzam baş ağrıları çektim. Ben onu anlatamam size. Avrupa'da da çok doktora gittim, Taner de götürdü. Kızım Viyana'daydı o dönem, iyi bir nöroloji uzmanına götürdü. Kendisi Viyanalıydı, eşi Türk'tü. Beni karşısında görüp de yüzümün durumuna bakınca ne yaşadınız diye sordu bana. İlk sözü bu oldu. Eşi tercümanlık yapıyordu çünkü eşi de doktordu ama ben o doktora anlatmadım. Çok bir şey söylemedim. Sanki halkımı şikâyet edecekmişim gibi geldi bana. Benim yaşadığım, bana ait bir şeydi. Ben de ufak tefek, üstünden, çocuklarım içeri alındı falan diye anlattım. Sonra ameliyat oldum, o da Cahit çıktıktan sonra 1996'da ameliyat oldum ki aşağı yukarı açlık grevi döneminde başladı bu bende, yıllarca çektim, çok tedavi oldum. Burada da doktorlara gittim. Hatta doktorlardan biri Erbakan'ın sınıf arkadaşıymış, psikiyatristti galiba, gittim, anlattım, kullandığım ilaçları söyledim. Bir de inanıyorsanız, okutun demişti...

Sonra artık dayanılmayacak duruma geldi. Onun için sonradan ameliyat oldum, ondan da kurtulmuş oldum. 8 yıl öyle kolay kolay geçmiyor. Sonradan birtakım hastalıklar çıkıyor işte.

Topluma Hırslandığım Oluyor

Ailemin mücadelesini ve karşılığında çektiklerimizi düşününce topluma hırslandığım oluyor tabii ki. Biraz da kendimi de suçluyorum. Demek ki ben 30 yıl öğretmenlik yaptım, pek bir şey verememişim diyorum. İnsanlar bu kadar tepkisiz, bu kadar kulaktan duyduklarına inanıyor ancak çuvaldızın ucu kendine battığı zaman işin farkına varıyorlar. Şimdiki toplum daha da değişik. Yakıştırmak da istemiyorum ama koyun sürüsü gibi. Kim ne

diyorsa ona inanıyor. Unutkan bir toplum, yalnız bugün yaşıyor. Biraz da hassas bir toplum yani duygusal bir toplumuz, eyvah diyor ama o gün yaşanıyor ertesi gün unutuluyor. Çünkü o kadar çok olay oluyor ki. Onu da düşünüyorum, insan unutmak zorunda kalıyor. Ayrıca sorgulayamayan bir toplum. En büyük eksikliği de o, zaten bugünkü eğitim de ona bağlı. Öyle yetiştiriyorlar; sorgulamayan, araştırmayan, niye, niçin, neden demeyen bir toplum yaratıyorlar. Fakat sizin yanınızda, toplumun birçok kısmı, okumuş kesim de yapıyor bunu, sizinle oluyor, oo asıyor, kesiyor, ortamı hiç beğenmiyor, yönetimi beğenmiyor ama ne yaptın diyorsun hayır hiçbir şey yok. Hep başkası yapsın. Tamam düzeni beğenmiyorsunuz, evet düzen iyi değil, eşitsizlik var, adalet yok, demokrasi yok. Peki bunun için bir uğraş verdiniz mi? Böyle bir toplum ne yazık ki ama zaten bu topluma böyle üzücü şeyleri de anlattın mı birçoğu dinlemiyor, dinlemek de istemiyor, işine gelmiyor. Duymak istemiyor. O belki kendi düşündüğü gibi olmasını istiyor veyahut kendini inandırmış ya birtakım şeylere onun için çevresinin de öyle olmasını istiyor.

Ama gördüğü zaman, yaşadığı zaman, seninle ilişkide olduğu zaman birtakım şeyleri, senin söylediklerini hiç değilse kabul ediyor. Ama onu kabul etmesi için de aradan çok zaman geçmesi lazım. Önce sizin ona güven vermeniz gerekiyor. Yine de toplumdan kopmamak gerekiyor.

İçimi Acıtan Şeyler

Benim Dursun Akçam'la, hatta Alper'le başlayan hapishane serüvenim 19 yıl sürdü. Çok acı olaylar yaşadım. Hatta inanmazsınız o dönemlerde geceleri uyanıyordum, ki çok geç yatardım zaten, yaşadıklarım gerçek değil gibi gelirdi bana. Hayır, bunlar olamaz diyordum ama oluyordu ve ben onları yaşıyordum. İnsanoğlu gerçekten çok dayanıklı, yaşamak zorundasınız ve böyle zorluklarla da karşılaştıkça galiba güçleniyorsunuz. Kamçılanıyorsunuz bir yerde, hırslanıyorsunuz. İşkence yapıldıkça işkence gören daha çok hınçlanırmış, ben de öyle hınçlanıyordum ki aslında öyle birisi de değildim. Hatta Dursun Akçam yıllar sonra benim için demişti ki, Mamak'a gide gele anarşist olmuş. Çünkü ben çok sessiz, evine bağlı, çocuklarıyla ilgilenen, her ananın yaptığı kadar okuldan okula koşan, onların her ihtiyacını karşı-

lamaya çalışan bir anaydım, aklımca çok fedakârdım ve acılara dayanamazdım. Bir şey olduğu zaman hastalanırdım hemen, hele birisi okuldan atılmış, sınıfta kalmış dedikleri zaman, hiç unutmam Hacettepe'den birinin kardeşi atılmıştı, ondan çok, ben yandım kavruldum. Ama sonradan Dursun Akçam'ın dediği gibi Mamak'a gide gele, polislerle karşılaşa karşılaşa *anarşist* oldum diyeyim, yahut daha dirençli oldum, ayağımı yere daha sağlam bastım, kendimi daha iyi korudum galiba.

Büyük oğlum Alper, Tıbbiye 1. sınıftaydı galiba. Akşam çocukların hepsi gelmiş. Dursun yok evde, TÖS dönemi, Doğu'da bir miting varmış, oraya gitmiş. Yemek yiyeceğiz, masayı hazırladım, bekliyoruz. Hepsi geldi, Alper yok. Kapının zili çaldı, açtım iki tane delikanlı, kollarında bir önlük, ellerinde bir çanta daha, Alper Akçam'ın evi burası değil mi dediler. Çocukları tanımıyorum, teyze dedi, annesi misiniz, evet dedim. Alper'i polis götürdü, bu önlüğü, bu da çantası. O anı hiç unutmam. Ben ilk defa mahkemeyle, karakolla karşılaşıyorum. Neyse iki gün geçti. Bir gün yine polisler geldiler, aldılar sonra tekrar bıraktılar. Eve geldi, banyodan çıktı, odada yüzükoyun yatmış, ayakları açık, ben de odanın kapısını şöyle hafif araladım, bakayım ne yapıyor diye: O ayaklarının altını anlatamam, dövmüşler, işkence yapmışlar. Mosmor yatıyor. Herhalde falakaya mı yatırdılar, ne yaptılar onu bilemiyorum. Ertesi gün geldi, aldı gittiler, tekrar hakkında tutuklama kararı çıkmış. Masayı hazırlıyorum. Başladım ağlamaya. Anne ne oldu niye ağlıyorsun diyorlar. Her şeyi tammış gibi, "Yavruum neyle yemek yiyorsun, çatalı da yok, kaşığı da yok". Sanki yemeği varmış, her şeyi varmış gibi, ilk defa ağladım çatalı da yok, kaşığı da yok diye diye. Aradan zaman geçti, Taner sık sık ODTÜ'de gözaltına alındı. Alay konusu oldum tabii evde, anne ağlasana, çatalı da yok, kaşığı da yok diye. Ama ağlamadım, alıştım yani alışıyorsunuz ama yıpranıyorsunuz, ayrıca da hınç doluyorsunuz. Bilinçleniyorsunuz.

12 Eylül Davası

12 Eylül'ü falan yargılamıyoruz. O bence boş bir laf. Biraz aldatmaca bir şey. Biz ihtilalleri ya da geçmişin hesabını soracağız, yargılayacağız dediler. 12 Mart'a gitmediler zaten biliyorsunuz, yalnız 12 Eylül var ama bunlar esasında 28 Şubat'ı irdeliyorlar.

Yem olarak 12 Eylül'ü öne attılar. 12 Eylül demek Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya demek değil ki! 12 Eylül'ün sıkıyönetim komutanları var, hapishane müdürleri var, 12 Eylül'ün karakolda polisleri var, birçok kişi var ama hiç onlara dair bir şey yok. İki tane yaşlıyı koymuşlar oraya, öyle yargılama mı olur?.. Mahkemeye bile gelmiyor ve benim gazetede okuduğuma göre iki general, duruşmalar başlamadan önce avukatlarıyla da birkaç gün bunu nasıl dinleyecekler, mimikleri, hareketleri nasıl olacak öğrenmişler. Onun için adam tınmıyor bile. Onun egzersizlerini yapmış, hazır ona. Onun için de çok açıkça bugün bile aynı şeyleri yaparım diyor çünkü biliyor ki hiçbir şey yapılamayacak kendisine. 12 Eylül böyle yargılanmaz. Bizimle alay etmesinler. Çıksınlar adam gibi ortaya desinler ki biz 28 Şubat'ı, ondan sonraki olayları, bize yan gözle bakanları içeri tıkmak istiyoruz, onların hesabını soracağız, biz onları yargılıyoruz. Fırsat bu fırsattır. Eğer insansalar, adamsalar, birtakım inançları varsa ki onlarda en büyük inanç tanrıya inanmak, o tanrıya inançları varsa çıksın dürüstçe hareket etsinler. Bizi kandırmasınlar zaten biz inanmıyoruz, hiçbir sonuç da elde etmeyecekler. Başka ne söyleyebilirim bilemiyorum.

Raci Tetik mesela Darbeleri Araştırma Komisyonu'na ifade vermeye gitti. Ne diyeceğimi bilemiyorum. Dudaklarımda bir gülümseme oluyor, bu acı bir gülümseme. Sırrı Süreyya'yı da tanırım, acıyorum, onu niye karşısına muhattap alıyor ki... Ben 1980'li yılların ilk başlarını Raci Tetik'le yaşadım. Raci Tetik bir sürü uğraşımızdan sonra, açlık grevinden sonra gitti, fark etmez yerine Ali Tetik geldi. Adı neydi onu da bilmem. Ne fark eder. Hoca Ali gitmiş, Ali Hoca gelmiş.

Onun için 12 Eylül'ün en büyük hışmını çekenler bile bu yargılamaya inanmıyor, ciddiye de almıyor.

"Kızıma Bir Daha Kavuşamayacakmışım Gibi Bir His Vardı İçimde."

*Gülser Yavuz**

Eşimi 3 Ocak 2008'de ani bir kalp kriziyle kaybettim. 23 yıl 5 ay öğretmen olarak çalıştım. Daha sonra emekli oldum. Emeklilikten bugüne kadar da çalışma yaşamından kopmadım, şu anda engelli öğrencilerle çalışıyorum. Otizm üzerinde çeşitli kongrelere, toplantılara katılıp bu alanda kendimi geliştirmeye çalışıyorum.

Eşim ve ben, 12 Eylül Darbesi olmadan önce evlenmiştik. Ben Kars'ta öğretmendim. Tayinim 15 Ekim gibi eş durumundan İstanbul'a çıktı. Eşim de öğretmendi. İstanbul TÖB-DER'de devrimci öğretmen grubundaydı. 12 Eylül Darbesi'nin ilk günle-

* 1959 doğumlu. Emekli öğretmen. Eşi İbrahim Yavuz'dan dolayı sorguya alındığında 24 yaşındaydı.

rinde, gözaltına alınanlar, tutuklananlar oldu çevremizde. Eşimle aynı okulda çalışıyorduk.

İbrahim'in ilk gözaltına alınması, 1981 yılının Mart ayının son günlerindeydi. Maltepe Zırhlı Tugay'da sorguya alınan başka siyasetten birinin üzerinde, eşimin okul telefonu çıkmış. Bunun üzerine gelip okuldan almışlar. Eşimin alındığı gün ben raporluydum, okulda değildim. Kızıma hamileydim. Eşi gözaltında olan bir arkadaşım da bizimle birlikte kalıyordu. Alındığı günün akşamı, sık görüştüğümüz arkadaşlarımızın evinde olacaktık. İbrahim hariç hepimiz o akşam arkadaşlarımızın evine gittik. Eşim o gece eve gelmedi. Bir şeylerin ters gittiğini anlamıştık. Sabah okulu aradık. Okuldan gözaltına alındığını duyduk.

Eşimi okuldan alıyorlar. Ardından aynı gece bizim eve geliyorlar. Anahtar bende olduğu için içeri giremiyorlar. Beni evde bulamayınca eşime nerede olduğumu soruyorlar. Amcasına gitmiştir diyor. Amcam da Gaziosmanpaşa, Beşyüzevler'de yaşıyordu. Topkapı'da biraz bekliyorlar sonradan vazgeçiyorlar, onu da yarın alırız diyorlar. Eşimi de Tugay'a götürüyorlar. İbrahim o akşam bize katılmayınca biz de okula gidip gitmeme konusunda arkadaşlarla bir değerlendirme yaptık. Evimizde bizimle birlikte kalan arkadaşım, ısrarla okula gitmememi istiyordu. Seni alırlarsa, çocuğun tehlikeye girer diyordu. Çünkü o da hamileydi. Okula gitmeseydim, aranır durumda olacaktım. Bu durumu düşünerek okula gittim. Herhangi bir şey olmadı.

Eşim, Maltepe Tugay'da iki ay kaldı. Tugay'da gözaltında olan kişi ile siyasi bir bağı olmayınca serbest bırakılmış. Tugay'da ağır bir işkenceden geçtiğini biliyorum. Koşullar çok ağırmış. Geldiğinde çamaşırları bitlenmişti. Kızımın doğumuna yetişmiş oldu. Okulda da çalışmaya devam etti.

Bu arada öyle bir ortam var ki, tamamen ötekileştirilmişsin. Aileler tedirgin. Hiç unutmam, bir gün Bakırköy'deydik. Eşimi çok iyi tanıyan bir arkadaşı ondan nasıl kaçacağını bilemedi. İnsanlar tedirgin, bir panik söz konusu. Aranan arkadaşlarımızın durumu da aynı. Biz o dönemler zor durumda olan arkadaşlarımıza desteğimizi sürdürdük.

Okulumuz eve uzaktı, 3 araba değiştiriyorduk. Biz çalışırken kızıma kız kardeşim bakıyordu. 1983 yılının Nisan, Mayıs aylarıydı. Eşim, Yasemin'i köye gönderelim, onları yanımızdan uzaklaştırmamız gerekiyor, dedi. Çünkü 12 Eylül'ün sol üzerindeki

baskısı son hızıyla sürüyor, o dönem evde kim varsa, çoluk çocuk, topluyorlar.

Yasemin'i kız kardeşimle birlikte köye götürdüm. Kızımdan ayrılmak çok zor oldu. Birbirimizden ilk defa ayrılıyorduk. Ona bir daha hiç kavuşamayacakmışım gibi bir his vardı içimde. Kız kardeşime: "Bize bir şey olursa Yasemin sana emanet, ona çok iyi bak" dedim. İstanbul'a döndüm. Çok kısa bir süre sonra okullar kapandı.

Eşim boş zamanlarında ek iş yapmaya başlamıştı. Cuma günleri semt pazarında çalışıyordu.

O tarihlerde maaşlarımızı okul mutemetlerinden, elden alıyorduk. 1 Temmuz 1983 Cuma günüydü. İkimizin maaşını aldım. 36 bin liraydı. Ertesi gün köye, kızımı almaya gidecektim. Eşim, semt pazarında çalıştığı için eve geç geldi. Saat 24:00. Henüz yeni yatmıştık. Evimiz giriş katı, cam tıklatıldı. Bekçi: "Kapıyı açın!"dedi. Kapıyı açtık. Silahlar üzerimize doğrultulmuş bir şekilde bizi duvara yasladılar. Evi aradılar, fazla kitap yoktu zaten, bir şey bulamadılar. Apar topar minibüse bindirdiler. Minibüste başka gözaltına alınanlar da vardı. Gözaltına alınan arkadaşlardan biri bizim evden saz alındığını görmüş. Metris'e geldiğimiz zaman söyledi. Serbest bırakılıp eve geldiğimde sazın olmadığını gördüm. Oysa ki saz benim değil, komşumun sazıydı.

O gece yapılan operasyonda 46 kişiyi toplamışlar. Operasyon yapılan birkaç eve biz de götürüldük. İnsanları kitaplarla birlikte tıkıyorlar minibüse. 1. Şube'ye geç saatlerde getirildik. Eşime: "Bize her şeyi anlat. Hemen eşini bırakacağız" diyorlar. Bana da: "Sen de her şeyi anlat. Seni bırakacağız" diyorlar. İstanbul'daki arkadaşları tanımıyordum. Şubede tanımış oldum. Bizi hücrelere attılar. İlk akşam bir divan üzerinde 5-6 kişiydik. Bir başka siyasetten bir arkadaş 17 gündür hücredeydi. Adını dahi söylememişti. Ondan sorgulamalar hakkında bilgi aldık. Ne yapmak istediklerini öğrenene kadar asla bir şey söylememek gerektiğini belirtti. Bu bana mantıklı geldi. Ben de öyle yaptım.

Uzun bir koridor var, ufak ufak, yan yana bir sürü hücre var, tam karşı tarafında da tuvalet. Hücre hemen kapanıyor. İçeride çok küçük bir divan var, divanın yarısı kadar da boşluk bir alan, orada tutuyorlar seni. İlk hücremizde 14 gün kaldım, hücre tama-

men karanlık, gece mi gündüz mü hiç belli değil. Hücrede üçüncü günümüzde eşime işaretle bir şey söylemeye çalışırken, polis beni gördü ve dışarı çıkarıp tartakladı. Haberleşme de onlar görmeden havaya yazarak oluyor. Ertesi gün hemen sorguya alındık.

Sorguda istedikleri ifadeyi alabilmek için her türlü işkenceyi yapıyorlar. 12 Eylül'ün üzerinden 3 yıl geçmiş. Bu konuda epey tecrübe sahibi de olmuşlar. Ne söylersen, ne tavır takınırsan anlam çıkarmaya çalışıyorlar. Eşim ve ben sorguda, insanlık onurunu zedeleyen her türlü piskolojik ve fiziksel şiddete maruz kaldık. Benim de gözaltında oluşum eşimin durumunu daha da güçleştiriyordu.

Sorguya alınan tüm arkadaşlarımız ağır işkencelerden geçtiler. Bizler onlar için birer esirdik. Onlarsa bize her türlü işkenceyi yapmakta özgürdüler.

Sürekli dışarıdan peynir, kuru şeyler, ayran alıyorduk. Yoğurdun üst kapağını kaşık yaparak yiyorduk. Kaldık 38 gün; fakat 38 gün boyunca, bir ay hiç saçımızı, başımızı yıkayamadık. Üstümüz başımız dağınık, tarak yok. Tamamen esirsin. Tuvalete gidiyorsun, kapı açık, polis yanında. Onda bile kapıyı kapattırmıyorlar. 1 ay sonra bir polis gelmişti. O duş almamızı söylemişti. Bir de ben o zaman, öğretmen olduktan sonra spor kıyafet giymeyi tamamen bırakmıştım. Ayağımda etek, üstümde bir bluz var, tam bir öğretmen kıyafeti. Pantolon, eşofman giymeyi hiç düşünmedim, o anda düşünemiyorsun ya, hiç aklına gelmiyor. Normal kıyafetinle gidiyorsun. Bir ay boyunca o kıyafetlerle kaldım.

Hücrede tek başıma kaldığım günler de oldu. Alışmıştım. Her şeye rağmen insan yine de yaşama tutunuyor. Unutamadığım anlardan biri de hücrede üzüm yememizdir. Temmuzun ortası. Hücrede 2-3 kişiyiz. Rap diye önümüze üzüm düştü. O kadar şaşırmıştık ki. Meğerse üzümü yan hücreye yeni gelen biri atmış.

Şubede kaldığım sürede kızım için o kadar tedirgin oluyordum ki çünkü ilk defa bırakıyorum. Yasemin 2 yaşında. Bir de bizim evin bahçesi biraz taşlıktır, yüksektedir, eyvah diyorum o taşlara düşmüşse, ay bir yerine bir şey olmuşsa, hep aklımda kızım var. Beni en çok sıkıntıya sokan kızımdan ayrı olmamdı. Kızıma ailem bakıyor ama onlar da nereye gittiğimizi, ne yaptığımızı bilmiyorlar.

Maaşımız Ortadan Kayboluyor

Şubeye geldik ki paralarımız yok. Maaşlarımızı küçük bir çantaya koymuştum. Şubeye getirilirken kimliklerimizi, özel eşyalarımızın hepsini büyük bir çantaya koymuşlar ama paralar ortada yok. Paralar bulunmazsa savcılığa bildireceğimi söyledim. Çünkü şubede yemek verilmiyor, her şeyi kendi paranla alıyorsun, ne yiyip içeceğiz? Neyse ki maaşını yeni alan bir arkadaşım şubede kaldığımız sürece masrafları karşıladı.

Şubeden çıkmaya bir hafta kala beni çağırdılar. Polisler "Parayı içimizden birinin alıp almadığını tespit edemedik. Bu paranın 30 bin lirasını al" dediler. Ben de savcılığa aksettirmedim.

Şubeden ayrılırken ihtiyacı olan arkadaşlara o paradan verdim. Şubede 38 gün kaldık. Ayrılırken beni sorguya alan polis: "Hakkında çok küçük bir şey bulabilsem, seni en az bir yıl yatırtacağım" dedi.

Şubeden sonra muayene için doktora götürdüler, sağlam raporu veriyorlar. Muayene olduktan sonra kadınları Metris'e, erkekleri Selimiye'ye götürdüler. Metris'e gitmek de ayrı bir olay. Metris'e gidince, üzerimizdeki giysiler çıkarttırıldı. Sadece iç çamaşırlarımızla kaldık. Arama öyle yapılırmış. Kaç kapıdan geçtik bilmiyorum. Bu da bir tür işkence tabii.

Mahkemeye çıkana kadar bir hafta Metris'te kaldık. Metris'e gittiğimizin ertesi günü görevli yüzbaşı hepimizi tek tek çağırdı. Neden geldiğimizi sordu. Eşimden dolayı gözaltına alındığımı, öğretmen olduğumu, eşimin de öğretmen olduğunu söyledim. Mahkemede bırakılacağım, ben çıkacağım, dedim. Bizi dinleyen kadın polislerden biri: "Öğretmen Hanım! Gazeteler sizinle ilgili o kadar şey yazdı ki, nasıl çıkacaksın?" dedi. Ben de bunun üzerine: "Gazeteler yazsın. Ben çıkacağım" dedim. Şubede olduğumuz zaman toplu bir şekilde televizyonda gösterildik. *Milliyet*, *Hürriyet*, *Tan* gibi gazeteler en az 10-15 yıl yatacaklar diye manşet atmışlar. Gazetelerde fotoğraflarımız yayımlandı. Gözaltına alınışımız gazetelerde yer alınca, ailelerimiz nerede olduğumuzu öğreniyor. Ailem ilk zamanlar tatile gittiğimizi sanmış. Basında yer almamız aile çevremizi çok sarstı haliyle.

15 Ağustos 1983, mahkemeye çıkacağız. Selimiye'ye getirdiler. Ellerimiz kelepçeli. Yazın sıcağı... Üzerimizdeki giysiler terden sırılsıklam olmuş. Yemek yerken bile ellerimizi çözmediler. Verdikleri yemek konserveydi. Mahkemeye çıkarıldık. Ben salıverildim, 7 kadın arkadaştan bir kişi tutuklandı. Eşim de tutuklandı.

Metris'e tekrar geri getirilecektik. Ertesi gün serbest bırakılacaktık. Kadın polis niye bırakıldık diye elimize öyle bir kelepçe vurdu ki Selimiye'den Metris'e gidene kadar tam bir işkence oldu o bize. Metris'e geldik ama hâlâ ellerimizi çözmüyor, çayını içiyordu. Ayağı aksayan başka kadın polislerden biri: "Sizin ellerinize ne olmuş böyle?" dedi ve ellerimizi çözdü. Tutuklanan kadın arkadaşlar Metris'e, erkek arkadaşlar Selimiye'ye götürüldü.

Ertesi günü serbest bırakıldık. Serbest kalır kalmaz okuluma gittim. Tayinimizin evimizin çok yakınına çıktığını öğrendim. Hiç vakit kaybetmeden tayinimi evimin yakınındaki okula aldım.

Kızımı çok özlemiştim. Hemen köye kızımın yanına gittim. Kızım beni unutmuştu. Anneme "anne" diyordu. O anı hiç unutamam. Ona aldığım hediyeleri verince, annem gelmiş diyerek boynuma sarıldı, benden hiç ayrılmadı.

Köyde bir akrabamızın düğünü vardı. Düğüne gittim. Bütün gözler üzerimdeydi. O bakışları da asla unutamam.

Köyde fazla kalmadım. Kız kardeşimi yanıma alarak İstanbul'a döndüm. Okullar açılmıştı. 1. sınıfı okutacaktım. Gözaltına alındığımız Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bildirilmiş, eşimle ikimizi de açığa aldılar. Maaşlarımız kesintiye uğradı, normalde aldığımızın 2/3'ünü ödüyorlardı. Ekonomik sıkıntılar yaşadık ama o yıl açıkta olunca cezaevi ziyaretlerine daha rahat gittim. Eşim bir süre sonra Selimiye'den Sultanahmet'e getirildi.

O süreçte tutuklular, tek tip elbise giymeye zorlandılar. Tutuklular kabul etmedi. Açlık grevleri başladı. Eşimin tutuklu olduğu dönemde bir kere Selimiye'de bir kere de Sultanahmet'te görüşebildim. Görüş yasağı getirildi. Eşim belli bir süre sonra Sağmalcılar Cezaevi'ne getirildi. Bazı siyasi gruplar ölüm oruçlarına başlamıştı. Ölüm oruçlarından 4 kişi hayatını kaybetti.

Cezaevinde yaşanan durumlar karşısında cezaevi önünde ailelerle birlikte ne yapmak gerekir diye konuşur, tartışırdık. Yakınları 1980'den beri cezaevinde olanlar vardı. Biz cezaevi ile 1983'te tanıştık. Ailelerle iletişimimiz devam ediyordu. Tabii diğer ailelerle tanışıyorsun, onlarla paylaşıyorsun. Haftada bir cezaevi önüne gidiyordum. Çok zorlu bir süreçti. Tutuklular tek tip elbise giymeyi asla kabul etmediler. İçeriye iç çamaşırı ve pijama harici kesinlikle başka giyecek alınmıyordu. Mahkemeye bile şortla gidiyorlardı. İçeridekiler çok kötü koşullarda yaşıyorlardı, dışarıdakiler de bir şey yapamamanın paniği içerisindeydiler. Bu şekilde 18 ay yattı İbrahim. Tabii insanlar çok diyetler ödediler.

Bu süreçte en büyük desteği dava avukatlarımız, Kemal Keleşoğlu, Erhan Erel, Sedat Küçükyılmaz'dan gördük. En sıkıntılı anda sorunumuzu çözen güvendiğimiz kişiler, dava avukatlarımızdı.

Bu süreçte ailemden ve eşimin ailesinden destek aldım. Komşularım, ev sahibim çok anlayışlıydı. Her zaman yanımda oldular.

Kızım babasını unutmuştu. Dışarıda gördüğü tanımadığı erkeklerin arkasından "Baba!" diye bağırırdı. Akrabalarımızdan amcaları geldiği zaman onların kucaklarından inmezdi. Komşulara gittiğimiz zaman, onlar da kendi çocukları ile ilgilenmez, kızımla ilgilenirlerdi.

Açıkta kaldığım, maaşımın kesintiye uğradığı o yıl ekonomik sıkıntılar içindeydim. Ancak zar zor kirayı veriyorsun, sadece yılbaşında bir tavuk aldığımı bilirim et adına, ama Yasemin'in meyvesini haftalık alırdım. Kardeşime derdim ki, çocuğun en azından meyvesini eksik etmeyelim de vitaminsiz kalmasın. Kızımı mağdur etmemeye çalıştım.

1984 yılının yaz tatilinde kayınvalidem rahatsızlandı. Eşimin köyüne gittim. Onlara her konuda yardımcı olmaya çalıştım, moral vereyim istedim, oğulları içeride, daha panikteler.

Köydekiler; kendi aile çevrem ve eşimin çevresi, ailesi çok yıprandı çünkü farklı değerlendiriliyor. Kayınpederimin ve kayınvalidemin çok etkilendiğini biliyorum. Ama İstanbul'da olduğum için, komşularımla, okul çevresinden yine tanıdığım arkadaşlarla hep birlikteydik. Onlarla birlikte sorunlarımızı çözmeye çalışırdık. Ama memlekette olmuş olsaydım bayağı bir tedirgin olurdum. Çünkü bakışlar, sözler, bunu malzeme yapan çok insan çıkar. Ama tatillerde kendi köyüme gittiğim zaman, eşimin köyüne gittiğim zaman insanların o bakışlarını çok iyi hatırlıyorum.

İddianamenin hazırlanması bir yıl sürdü. Hakkımda koğuşturmaya gerek olmadığı kararı çıkınca 1 Eylül 1984 yılında göreve döndüm.

Cezaevi koşullarında bir değişme yoktu. Çalışırken izin alarak veya sabahçı, öğlenci diye ayarlayarak görüşmelere gidiyordum. açlık grevleri ve tek tip elbise uygulamasından dolayı tamamen görüş yasağı vardı, dolayısıyla görüşemiyorduk ama en azından aileler olarak cezaevi önünde toplanıp birtakım gelişmeler hakkında bilgi ediniyorduk.

İbrahim, Gülser, Yasemin, Doğuş Yavuz

İbrahim Çıkıyor

Eşim, 1984 yılının Aralık ayının son günlerinde mahkemeye çıktı ve tahliye oldu. Dava devam ediyordu. 1986 yılında beraat etti ve göreve döndü. 1 yıl kadar çalıştı. Aynı zamanda serbest işler yapıyordu. Her iki işi birlikte yürütemeyeceğini anlayınca istifa etme kararı aldı.

İstifa dilekçesini vermeye gittiğinde, Eskişehir'e sürgünü çıktığını öğrendi. İstanbul'dan ayrılmayı düşünmediğimiz için istifa etmesi isabetli bir karar oldu.

İçeriden çıktığı o günlerde eşim, yol boylarında karpuz sattı. Semt pazarlarında çalıştı.

Halkevi'ni ve Eğit-Der'i Kuruyoruz

1980'lerin sonlarına doğru birçok insan cezaevinden çıkmış, işsiz güçsüz, sıkıntılı. Herkes bir taraflara savrulmuş. Halkın gözünde ötekileştirilmişsin.

Her ne kadar zor süreçlerden geçmiş olsak da bizlerde yılgınlık olmadı. Yine bir araya gelince, birçok şeyin olabileceği fikri doğdu.

Eşim, 1980 öncesi Marmara Bölgesi Halkevleri sorumlusuymuş. Bir grup arkadaşı ile 1987-88 yıllarında Bakırköy Halkevi'ni açtılar. Başka şehirlerde de Halkevleri açıldı. Bakırköy Halkevi'nin açılması, sola derin bir soluk aldırdı. Solda herkes Bakırköy

Halkevi'ne geliyordu. Çeşitli faaliyetler düzenlendi; seminerler verildi, folklor çalışmaları yapıldı, pikniklere gidildi.

Bu arada öğretmen örgütlenmeleri gündeme geldi. Çalışmayan öğretmenler Eğit-Der'i kurdu. Eşim de çalışmayan öğretmen olarak Eğit-Der çalışmalarında bir grup arkadaşıyla aktif olarak yer aldı.

Bizler de çalışan öğretmenler, Eğit-Der'in fahri üyesi olduk. Çalışanların örgütlenme hakkı yoktu. İlk zamanlar Eğit-Der'in çalışmaları Halkevi'nde yürütüldü. Geniş öğretmen kitlesine Eğit-Der'i tanıtmak kolay olmadı.

İstanbul ilçelerinde İlk-San seçimleri yapılıyordu. İlçelerdeki seçimlere Eğit-Der olarak katılma kararı aldık. Öğretmenler Eğit-Der'i tanımıyordu. Bakırköy ilçesi Kartaltepe İlkokulu'nda yapılan İlk-San seçimlerinde sabahtan akşama kadar tek tek insanlara Eğit-Der temsilcisini desteklemelerini söylüyorduk. İnsanlar Eğit-Der'i dergi sanıyorlardı. Dernek kurulduğunu söyleyince seviniyorlardı.

İlk defa İlk-San seçimlerinde Eğit-Der'i anlattık, tanıttık. Seçimleri Eğit-Der temsilcisi kazandı. Şiarımız Eğit-Der'den Eğit-Sen'e geçiş şiarı, öğretmenlerin sendikalaşması.

1982 Anayasası'nda memurların sendika hakkı yok. Ancak sendikaları yasaklama ibaresi de yok. Memurlar sendika kurma çalışmalarını anayasanın bu boşluğundan yararlanarak başlattı.

İstanbul Eğit-Der şubesi Aksaray'daydı. Ahşap, çok eski bir binaydı. Eğit-Der'de sendikal haklar komisyonları oluşturuldu. Yurdun dört bir yanında örgütlenmelere hız verildi. Eşim, Eğit-Der'deki örgütlenmenin sağlam temellere dayanması noktasında çok çaba sarfetti.

Eğit-Der'deki Eğit-Sen çalışmasının örgütlenmesi büyük bir özveriyle yapıldı. Alınan kararlar hemen hayata geçiriliyordu. Bir basın açıklaması olduğunda, bir kişi gelmezse niye gelmediğini o kişiye çok rahat sorardık. Bizim devrimci öğretmen grubumuz dışındaki diğer gruplar da aynı duyarlılığı gösterdiler, sürece destek verdiler.

İlk basın açıklamasını hiç unutamam. Oğluma 1-1,5 aylık hamileydim. Memurlar 12 Eylül'den sonra ilk basın açıklamasını, 18 Ağustos 1990 yılında, Cağaloğlu'dan Sirkeci'ye yürüyerek gerçekleştirdi. İstanbul'da ilk memur mitingi Gaziosmanpaşa'da oldu. Miting sonrası saldırıya uğradık, polis yine bizi duvarlara yapıştırdı. Hiç unutmam bir ayakkabıcıya sığınmıştım.

Ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara, İzmir gibi yurdun çeşitli yerlerinden sendika kuruluş evraklarını gönderen 333 kişi Eğit-Sen kurucusu oldu. Ben de Eğit-Sen kurucuları arasında yer aldım. Gayriresmi sendika kurultayını İstanbul Ümraniye SHP binasında yaptık. 13 Kasım 1990 yılında Eğit-Sen'i kurduk. Genel merkez İstanbul'du. Sendika kurulduktan 3 ay sonra oğlum doğdu. Adını Doğuş koydum. Anlamı sendikamızın doğuşuydu.

Gülser Yavuz Yasemin'le birlikte

12 Eylül'ün baskıcı tutumuna rağmen biz sendika kurmayı başardık. Var olduğumuzu gösterdik. 1995 yılında Eğit-Sen, Eğitim-İş ile birleşerek Eğitim-Sen adını aldı.

Aile Ortamı

Bizim evimiz, çocuklarımın tabiriyle siyaset meydanı gibiydi. Eşimle sürekli gündemi değerlendirirdik, sendika çalışmaları içerisinde olduğum için, ev sürekli siyasetin konuşulduğu bir evdi. Cezaevi anılarını birine anlatırken bir şekliyle oğlum ve kızım duymuştur. Eşim çocuklarına çok bağlıydı. Kızım üniversiteye giderken başına bir şey gelir mi diye tedirgin olurdu. Çok hassastı. Çocuklarına bağlıydı. Bizi hiç bırakmazdı, hep beraber gezerdik.

Sendika çalışmalarının yoğun yürütüldüğü dönemlerde oğlum küçük olduğu için, kızımı ihmal ettim. Kızımın ergenlik dönemlerinde onunla ilgilenemedim. İlgilenmeyi bırak, ondan destek alıyordum. Çok önemli toplantım ya da mitinge gittiğim durumlarda kardeşini baktırdığım oldu. Kızımın bana tepkili olduğunu biliyorum. Bu benim eksikliğim. Keşke kızıma daha fazla zaman ayırabilseydim.

Umutlarım, Tasalarım, Kaygılarım

Darbe benden ne aldı, Darbe benden o en güzel gençlik yıllarımı aldı, 25 yaş, o yıllarımı aldı götürdü. Bomboş bir hayat meşgalesine soktu beni. Hayatımı bir boşluğa itti. Bana verdiği ne olacak, ben İstanbul'u tanımıyordum, o zaman çok üstüme geldiler, sen her şeyi biliyorsun diye, dedim ki bu insanları tanımıyorum, bilmiyorum. Onun için daha fazla sarıldım işe. Az az dedim, daha fazla bir şey yapmak lazım bunların karşısında. Daha dirençli yaptı beni, daha üretken yaptı. Keşke şunu da yapmasaydık diye düşündüğüm hiçbir şey olmadı. Açıkçası eşim çıktıktan sonra kendi aramızda bir adaptasyon sorunu veya o tür keskin çelişkiler de olmadı. O içerideydi, ben dışarıdaydım ama biz işin bilincinde olduğumuz için onu aşabildik. Bizim aramızda o anlamda zorluk olmadı.

12 Eylül sonrası yaşananlardan ders çıkarıp solun daha derli toplu olmasını beklerdim. Solu darmadağınık olan bir ülkenin geleceğinden, endişe etmemek elde mi? Bugün yaşananlar apaçık ortada.

Şu an emekliyim. Sendika çalışmalarını dışarıdan takip ederim. Siyasi alanlarda çalışmalarıma devam ediyorum. Güzel günler, aydınlık günler için hiç umudumu yitirmedim.

12 Eylül Davası

Bu davadan vicdanları rahatlatacak kararlar çıkacağını sanmıyorum. 12 Eylül ürünü olan partiler nasıl hesap sorabilir? Bu bana pek inandırıcı gelmiyor.

"Ağabeyimi Binadan Aşağı Atan O İnsanla Karşılaşmak İsterim."

Nigar Özdil Ata[*]

Ağabeyim Ahmet Özdil 12 Eylül 1980'den önce nisan ayında tutuklandı ve Manisa Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Bu olay olduğunda ağabeyim, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğrenciydi. Tutuklanmasının sebebiyse, içerideki arkadaşlarının konuşması ve isminin verilmesi. Dev-Yol davası ile ilgili Manisa'dan sorumlu kişi olarak suçlanıyor. Tutuklu olduğu süre zarfında işkenceye maruz kalıyor ve Emniyet Müdürlüğü binasından aşağı atılıyor. Ölmüyor, bunun üzerine İzmir Devlet Hastanesi'ne sevk ediyorlar. Bize bir hemşire telgraf çekiyor ağa-

[*] 1963 doğumlu. TEDAŞ emeklisi. Ağabeyi Ahmet Özdil gözaltına alındığında Nigar, 17 yaşındaydı.

beyimin ağzından: "Ben İzmir Devlet Hastanesi'nde yatıyorum, gelin bana sahip olun" diye. Annem ve babam telgrafın üzerine İzmir'e hareket ettiler. Ankara'da halamın kızıyla buluştular ve İzmir'e geçtiler. Biz ağabeyime sahip çıkınca onu tutukladılar. Tutuklanınca Buca Cezaevi'ne gönderildi. Bu olayın sonucunda omuriliğinin zedelendiği ve felç olduğu, iki ayağının tutmadığı ortaya çıktı. Daha öncesinde tutukluluk yok, sorgu sırasında binadan atılmış. Bizimkiler de ne yapacağını şaşırmış. Bu durumda Buca Cezaevi'nde nasıl bıraksınlar. Hasta durumda, belden aşağısı tutmuyor, omurilik zedelenmesi olmuş, omurgada çatlak var. Annemlerin tek hedefi Ankara'daki Rehabilitasyon Merkezi'ne getirmek. Oturma şansımız da bir tek Ankara'da var. Rehabilitasyon Merkezi'ne sevkini sağlayarak getiriyorlar ama yapılan ilk muayenede hastaneye yatırılmıyor. Sivil bir hasta olarak gitsen 6 ay sonraya gün veriliyor ama ağabeyim tutuklu olduğu için bizdeki iş biraz arapsaçına dönüyor. Hem tutuklu hem hasta hem de hastaneye alınmıyor. Bu sefer diyorlar ki Numune Hastanesi'nin Tutuklular Koğuşu'nda yatsın. Ağabeyimi Tutuklular Koğuşu'na yatırıyorlar ve bizim hastane sürecimiz böylece başlamış oluyor. Biz üçlü olarak, annem, babam ve ben -yasal olarak Ulucanlar Cezaevi'ne nakledildiği için- önce cezaevinden izin alıyoruz, sonra hastaneye ağabeyimin yanına ziyarete geliyoruz. Her gün gelmek zorundayız. Ulucanlar Cezaevi ile hastane arasında bayağı bir mesafe var. Arabayla gidiyoruz, bazı yürüme yerleri de var. Üçlü olarak gitmek zorundayız annem, babam ve ben. Bir de ağabeyimin belden aşağısı tutmadığı için kalkamıyor ve her gün pijama kirletiyor. Yani her gün gitmek ve çamaşırını almak zorundayız. Sonda gibi bir şey var.

Biz işte üçlü bir şekilde tam bir yıl hastaneye taşındık, bu arada Rehabilitasyon Merkezi'ne sevki sağlandı, tedavi süreci başladı. Tedavi sürecinde de yine hastaneye Ulucanlar Cezaevi'nden izin alıp gittik üçlü olarak. Diğer yandan 3 kişinin her gün evden çıkmasının ekonomik boyutu da var. Bizim şansımıza babam, emekli olmuştu. Bir yıl önce ikramiyesi cebimizdeydi, paramız vardı, ekonomik olarak sıkışmıyorduk ama 1 yıl içerisinde o ikramiyeyi sıfırladık. 1 yıl sonra 1981'de, tahliye kararı geldi. Tahliye kararı gelince zaten hastaneden de çıkış sağlandı ve biz Artvin'e geri döndük 1981 Nisan'ında. Bu arada ne ceza aldığını da bilmiyoruz. Mahkemenin sonuç ilamı bize gelmedi. Daha doğrusu

hukuki olarak hiçbir belge gelmedi bize. Sadece tahliye oldu ve biz evimize götürdük. O süreçten sonra da mahkemenin sonucuyla ilgili biz hiçbir karar almadık. Ağabeyim yürüyemez halde olduğu için mahkemeye de gitmedik. Avukat tutmadık, kendi de gitmedi. Mahkeme kendi adına, gıyabında nasıl sürdü, o konuda bir bilgim yok. Benim tek bildiğim tutuklama olduğu ve tahliyesinin de Ankara Numune Hastanesi Rehabilitasyon Merkezi'nden yapıldığı. Kapısında asker bekliyordu hastanede. Bir gün yatarken mübaşir gelmiş, yazıyı direkt ağabeyime getirmiş, "Gözün aydın, tahliye oldun" demiş, imzalatmış. Biz de gittik hastamızı aldık. Korkunç bir sevinçti zaten onun tahliye olması, bize Milli Piyango çıkmış gibi oldu. Tahliye olduktan sonra beraat mı, ceza mı, ne kesildiyse artık bize gelen bir bilgi yok.

1980'de ben liseyi bitirmiştim. Üniversiteye başlamak istiyordum ama bu isteğim başlamadan son buldu. Çünkü biz tamamen ağabeyime odaklandık ailecek. Bu hem ekonomik olarak mümkün değildi hem de ağabeyimden ayrılıp da başka bir yere gitmeyi hiç düşünmedim. Beden eğitimi öğretmeni olmayı istemiştim oysa ki. Ağabeyim de okulu bırakmak zorunda kaldığına üzülmüştür ama bu konuda çok konuşmadık. Zaten konuşsak da çözümsüz bir durumdu. Mümkün değildi; okul İzmir'de, biz Artvin'de. Ekonomimiz el vermiyor. Aslında her şey bıçak kesiği gibi oldu bir anda. Herkes bir şekilde bir dönüş yaşadı, dönüş de işte Artvin oldu. Artık ağabeyimin sakatlığının merkez olduğu bir hayat sürdük birlikte. Pek tabii ki mağdur olduk. Çünkü evimiz engelli bir insanın tüm ihtiyaçlarına cevap verecek durumda değildi. Daracık, merdivenli, inmesi çıkması zor. Evin içerisinde balkona çıkabiliyordu ancak. Evin dışına çok ender çıkabildi. Ancak hastalanınca veya film çekileceği zaman tanıdıklarla arabaya bindirip hastaneye götürüyorduk. Bir de halamın kızı arada Kafkasör'e götürürdü bizi. Babam yaşlı, annem yaşlı, benim onu tek başıma kaldırmam ve evin merdivenlerinden indirmem hiç mümkün değil. Evde zaten hiç kimse kalmamış. Herkes 1980 Darbesi'nin tokadını yemiş, halamın kızları, amcamın çocukları hepsi hapiste. Evde yaşlılar var, ağabeyim bir divanın üstünde 9 yıl bu mağduriyeti yaşadı. Oturduğu yerde ağrısı, sızısı olmadan iyiydi, öğrencileri vardı, öğretmenlik yaptı o dönemde. Eve öğrenciler gelir giderdi. Kendisi hiçbir zaman, devrimciliğin vermiş olduğu o ruhla, yıkılmadı. Çok mutlu yaşadı bizimle. Zaten bi-

zim ikili ilişkilerimiz, ağabey-kardeş ilişkilerimiz çok iyiydi, çok mutluyduk biz bir arada, ben de ağabeyim üniversiteye gittiğinde ondan ayrıldığım için üzüldüğümden, o benim yanıma geldi diye ben bir de seviniyordum. Ama annem tabii çok üzülüyordu onun o haline, o hiç dayanamıyordu. Sonrasında da Artvin'de 9 yıl beraber bir odanın içerisinde, bir evin içerisinde geçti. Ben ağabeyimi çok sevdiğim için benim yanımda ya ben, başka şeyleri hiç düşünmüyorum. Tavla, satranç, kâğıt oynuyoruz, ders çalışıyoruz. Bir tek değişiklik ne oldu? 1980'den 1985'e kadar televizyon yoktu. 1985'te televizyon aldık mesela. Evdeki tek değişiklik, büyük değişiklik bir de o olmuştu. Çok heveslenmişti, hele de renkli televizyon yeni gelmiş. Beni koştur koştur gönderdi git bir tane televizyon al diye. Gittim ki Artvin'de bir tane televizyon var, ikincisi yok yılbaşına. Onu da biz aldık taksitle. Mesela en büyük değişiklik o olmuştur ağabeyim için. Eve televizyon geldi, onun için büyük dünyaydı o. Mutlu oldu.

Ağabeyim hastaydı ama tek şansımız ağrısının olmamasıydı. Oturduğu yerde hiçbir yeri ağrımıyordu. O da bizi avutan bir olaydı. Bir keresinde bir mesane taşı olayı yaşadık, hastalığının 5.-6. yılıydı galiba, sancılandı. Doktora götüreceğim, ben tek başıma onu nasıl kucaklayayım, babam zaten 70 yaşında şeker hastası, götürecek kimse yok. İşte hemen birilerini aradık, kucakladık, götürdük ve mesanede taş çıktı. Ameliyat olması gerekiyordu. Allahtan ilaçlar verildi, ağrısı dindi ama mesaneden taşın alınması gerekiyor, ağabeyim de Artvin'de ameliyat olmayı hiç düşünmedi, direkt Ankara'ya geldik, Hacettepe'ye. Ama o ağrılı dönemi son derece zor geçti. Bizim avuntumuz sakatlığı boyunca aslında ağrısız yaşamış olmasıydı.

Dokuz yıldaki en büyük sıkıntımız idrar torbasıydı, ondan çok çekiyorduk. İdrar torbasına tutturdukları parça penisinde yara yapıyordu, ağır yaralar oluyordu, o süreç bize çok ağır geliyordu. Altına kaçırıyordu, o zamanın imkânsızlıkları da çok fazla. Şimdiki gibi bez yok, başka bir şey yok, sağlık sorunlarını öyle kötü geçiriyorduk. Aşılması da çok zordu ve aşamıyorduk da çoğu kez. Onun işkencesini kendi çekiyordu, sabahlara kadar oturarak duruyordu, yatamıyordu çünkü. Yatarsa koruyucu yok, bez yok, bir şey yok. O konuda çok sıkıntılar çekiyorduk ama ağrısız sıkıntılardı. Ağrısı, sızısı olmuyordu, bir sonda gibi değil ya. Hissetmediği için de anlayamıyor. Hem belden aşağısı tutmuyor hem idrar

kaçırıyor ve teknik hiçbir çözümü yok. Bugünün şartları olsa, bez olacak ve çok şeyden kurtaracağız mesela, daha rahat edecek ama ne yazık ki o şartlarda bir hayat sürdü. Zaten bence belden aşağısı tutmayanlar için en büyük devrim bez olayı. Yaşamayan bilemez. Bez nedir ki diyorsun ama bu tür hastalar için en büyük olay bence bez.

Dokuz yılın sonunda bir gün bir mektup geldi bize Almanya'dan. Ağabeyimin arkadaşının kardeşi, kendisini Almanya'ya götürmek istiyordu tedavi için. Telefonunu da yazmıştı. Biz hemen telefonu çevirdik, Settar'la görüştük, Settar bize "Pasaportu alın, ben size davetiye göndereceğim, Almanya'ya aldıracağım" dedi. Pasaport evraklarını, her şeyini ben yaptırdım, onun adına. Vizesini Almanya'ya alamadık, Fransa'ya aldık. 1989'da Paris'e uçtu. Paris'ten gelip arkadaşları Almanya'ya götürdüler. Fransa'ya gitti, Almanya'da 3 yıl yaşadı. Orada en azından beze kavuşmuştu. Bezle çok özgürleşmişti. Ne yazık ki bu arada mesane kanseri olduğunu öğrendik. O kadar hızlı ilerleyen bir kanser ki, doktorlar teşhis bile koyamadılar, isim bile koyamadılar yani hastalığına. 15 gün ömür biçtiler, gün bile vermiştiler ama dediler ki, biz seni kobay yapacağız. Bir ilaç denemesi yapacağız, kabul edersen sana bunu deneyelim. O da hemen kabul etti, insanlığa yarayacaksa eğer bu iş dedi, bir sonuç alınacaksa ben bir hizmette bulunayım. Böbreklerden girdiler sondalarla, mesaneyi iptal ettiler, böbreklerden idrarı direkt dışarıya alıp tedaviye başladılar ve tedavi sonrası çok iyileşti, yani gripten çıkmış gibi, o kadar iyi oldu ama sonra yine hastalığın pençesinden kurtulamadı ve 5 Mayıs 1993 günü, babamla aynı gün, babam Artvin'de şeker komasından, o Almanya'da mesane kanserinden öldü. Onu getiremedik, babamın cenazesiyle aynı güne denk geldiği için herkes Artvin'e geldi, ağabeyimi havaalanından teslim alacak kimse olmadığı için bir hafta sonra teslim alabildik, naklini sağladılar. Bir hafta sonra da onu babamın yanına defnettik. Ağabeyim, Türk pasaportuyla gitti ama Almanya'dan sığınma hakkı aldı. İltica etti yani. Türk vatandaşlığından çıktı mı onu bilmiyorum ama Türkiye'ye dönmek için de bütün çabasını sarf ediyordu. Buraya ne zaman döneceğinin hesabını yapıyordu. Sığınma hakkını da şundan ötürü aldı; oranın sosyal yardımlarından faydalanabilmek ve tedavi masraflarından kurtulmak için. 1989'da gitti. 3 yıl kaldı. Bu süre zarfında hep hastanede değildi. Orada dönem dönem yatırıyorlar hastaneye.

Onun belden aşağısı tutmadığı için bir kas güçlendirmek amacıyla bir de genel kontrol için. Mesela 8 ayda bir gidiyor, 15 günlük tedavi oluyor çıkıyor. 1992'nin, evlendiğim senenin yılbaşını biz ağabeyimle Almanya'da geçirdik. Bizi davet etti. Hamburg'daydı. 10 gün beraber kaldık. Bir de son dönemde hastalanınca gittik. Uzak olduğu için sürekli de gidip gelemiyoruz.

Darbeden Öncesi ve Sonrası

Darbeden önceki hayatımızda tabii ağabeyimin böyle hasta olup geri döneceği aklımızın ucundan geçmeyen bir olaydı. O üniversite okuyordu, belki ben de okuyacaktım, hayalimi belki üniversite hayatı süslüyordu ama olayların böyle gelişmiş olması nedeniyle bizim eve bomba düşmüş gibi oldu, bizim tersimiz döndü yani. Annem, babam evlatlarının öyle oluşunu hazmedemedi, dayanamadılar. Babam koyu Adalet Partili'ydi ve oğluyla hep ters düşüyordu. Daha doğrusu ailede bir tek babam Adalet Partili olduğu için babamın sesi çok çıkıyordu. Herkese muhalefet ediyordu, tartışma çok fazlaydı. Öyle bir hayatımız vardı. Darbeyle beraber 3 hastaya bakmaya da başladım. 17 yaşındaydım. Annem 60 yaşında, babam 62 yaşında, ağabeyim de felçli bir durumdaydı. Ben 3 hastaya bakar oldum. 1991 yılında evlendim. Babam ve ağabeyimin ölmesiyle annem bizimle yaşamaya devam etti ve çocuklarımı büyüttü. Bir anne olarak yaşadıklarına hiç dayanamadı. 7 yıl bizimle yaşadı ama ağır depresyon geçiriyordu. Depresyon olduğunda hastanede yatırmıyorlar. Evde biz ona bakıyorduk. Ağır koşullarda geçiyordu ve her iyileştiğinde bana ne oldu diye soruyordu. O süreci yaşıyor, farkında olmuyor, hastalık mide hastalığı olur, beli ağrır insanın, bacağı ağrır ama bu kendinden geçiyor, uyur vaziyette. Doktorlar uyutuyor zaten o depresyonu geçirmesi için, kadıncağız kendine ne olduğunu anlayamıyor. Depresyonu anlatıyorsun, yaşlı insanlar çok anlayamıyorlar, yorum da yapamıyorlar. Böyle ağır koşullarda bir hayat geçirdik annemle beraber ve annem gittiği yerlerde, oğlunu yitirmiş diğer kadınlarla daha mutlu oluyordu. Çünkü Nasrettin Hoca'nın dediği gibi "Damdan düşen gelsin yanıma, o anlar" diye. O da çocuğunu kaybetmiş olanlarla mutlu oluyordu. Öbür tip, kaynana tipi kadınlarla hiç mutlu olamıyordu. Onlar gelinlerinden konuştukça kızıyordu onlara "Sizin gelininiz olmuş da bir de konuşuyorsunuz, konuşacak ne var!" diye. Bu süreçte ben hep bir hastabakıcı

ve doktor gibi yaşadım. Hiç psikolojik destek almadım; fakat annem ağır bir depresyon geçirdi, dolayısıyla ilaç kullandı, tedavi oldu tabii. Sonuçta annem şöyle tıkandı, kişilik olarak; eşim öldü, oğlum öldü, ben kaldım, Nigar da ölürse eğer ben nereye giderim? Annemin bütün korkusu o oldu.

Maddiyat Ayrı Bir Boyut

İlk dönemler ben maddi yönünü hiç düşünmüyordum tabii. Yaşım 17 olduğu ve ağabeyim yanımda olduğu için benim için para hiç önemli değildi ama yıllar geçtikten sonra yaşadıklarımızı gözden geçirince ve maddi olarak hesabını yapınca, 2 ev parası harcamışız ağabeyim için. Tabii ki hem psikolojik hem maddi olarak bir yıkım. Peki ya harcayacak paramız hiç olmasaydı... Mesela o gün, ağabeyim hastanedeyken paramız olmayabilirdi ve biz o zaman Artvin'e dönmek zorunda kalabilirdik. Onu bekleyemeyecektik, o 1 yıllık süreci o Ankara'da, biz Artvin'de geçirecektik, başka çaresi yoktu ki. Zaten eğer tahliyesi olmasaydı, bizim paramız bitmişti ve biz dönüyorduk nisanda geriye. Bizde artık para kalmamıştı, ağabeyim tutukluydu, yapacak da hiçbir şeyimiz yoktu. Artık ne olacaktı onu bilemiyorum ama şansımıza ağabeyim de tahliye oldu, tahliye olunca onu da aldık döndük. Öyle gelişti olaylar. Tahliyesi olmayabilirdi.

Tarifi İmkânsız Bir Acı

Ağabeyim, nisanda getirilmiş Ankara'ya. 1 Mayıs tarihinde amcamın ve halamın kızlarıyla ağabeyimi görmeye geldik. Hastanedeyiz. Ağabeyimi yatırmışlar, doktorlar demişler ki, ayağına masaj yaptırın, hareket ettirin, kireçlenme olur gibilerinden. Babam ve ben odadayız. Babam, şimdi ona öğretilmiş ya hemen ayaklarına hareket yaptırmaya çalışıyor. Bir şevk ve heyecanla, iyileşecek zannediyor çünkü. Bütün umudumuz zaten, Rehabilitasyon Merkezi'ne yatırılacak ve iyileşecek. Bilmiyoruz ki olayı, omurilik zedelenmesi nedir bilmiyoruz, bugünkü gibi internet yok, bakıp öğrenemiyoruz. Rehabilitasyonun adını bile diyemiyoruz, hastane hastane ama rehabilitasyon merkezi nedir onu bile bilmiyoruz. Babam böyle ağabeyimin ayağını kaldırınca ben çok kötü oldum, tansiyonum düştü. Ayağı cansız bir şekilde düştü. Hiç kıyamadım ona. O anı hiç unutmuyorum. (ağlamayla kesiliyor)

(Ağlayarak anlatıyor) Bir de şunu hiç unutamıyorum. Kobay olduğu dönemde üç aylık oğlum ve ben, Almanya'ya ağabeyimin yanına gittik. Tedavi sonrasında, bize dendi ki, tedavi bitecek ve bir başka hastaneye nakledeceğiz. Kanser hastanesinden kendi gittiği Termin Hastanesi'ne. O yüzden de dediler ki burada kalsanız bile buradan sizi oraya ulaştırmak çok zor olur. Dolayısıyla biz yalnızca 10 gün kalabildik Almanya'da. Hastanedeki son görüşümüz oldu ama ağabeyim iki ay da evinde yaşadı. En çok acıdığım odur. Bilseydim ki eve çıkacak ben iki ay izin alır, Almanya'da ağabeyimle kalırdım. Ben geldikten sonra biz Artvin'e döndük. Hastane olmadı, ağabeyim evde kaldı. O kötü dönemini evde bir anlamda yalnız başına geçirdi. Telefonla görüştük, artık sık sık konuşuyorduk ama keşke ben tarihi geri çekebilsem ve o son iki ayı onunla orada yaşasam. En çok üzüldüğüm odur yani. O iki ay oğlum, ben ve ağabeyim beraber olabilseydik ama olmadı. O, iki ayı evde, bir bakıcısı ve yardımcısı çocukla geçirdi.

Anne Senin Niye Kimsen Yok?

Bu arada evlendim, 2 çocuğum oldu. Çocuklarıma çok küçükken anlatmadım ama onların ilk dikkatlerini çeken şu oldu: "Anne senin niye kimsen yok? Herkes ölmüş." Ben artık fotoğraflara hiç bakamam ve hiç sevmem. Çünkü insanlar ölüyor ve fotoğraflar bana çok ağır geliyor. Mezarlığa gitmem, fotoğraflara bakamam, belki de ağabeyimi çok sevip de onu kaybetmenin etkisidir bana. Mesela annemde veya babamda öyle olmuyor. Annemin babamın yaşı var, hani ölüm kabul ediliyor da, ağabeyim için hiç öyle olmuyor. Ağabeyimin acısı çok başka. Hem böyle haksız yere çekerek, haksızlıklara maruz kalarak gitmesi... Nasıl bir kader? Kader de demek istemiyorum da, bir şanssızlık diyeyim. Nasıl bir şanssızlık? Ben insanları bir de şanslı şanssız diye ayırırım, ağabeyimde

Ahmet Özdil ailesiyle birlikte

de büyük şanssızlıklar var diye görüyorum, Almanya'da bunun tedavisi var, 70 yaşında insanlar mesane kanserinden hastaneye yatıyor, iyileşiyorlar; ağabeyime gelince çaresi olmuyor. Çok geç fark edildiğine bağlamış en son doktorlar. Oturduğu ve idrarını hissetmediği için, fark edilmedi, çok ilerledi, geç kalındı diye de söylemişler ama işte o da onun şanssızlığı diyeceğim artık. Başka bir şey demiyorum. Kendi çocuklarım biliyorlar. Saygı duyuyorlar. Mesela ben bazen haberleri izlerken ağlarım. Hemen derler ki dayım aklına geldi herhalde anne.

Ahmet Özdil

Ben de hiçbir şey diyemem sadece ağlarım. Ağlamak da insanı rahatlatıyor ama gülmek varken ağlamak niye? İşte bize ağlamak düştü ne yazık ki. Keşke gülebilseydik bir toplum olarak kardeşçe ama kısmet değilmiş.

Suçumuz Devrimci Olmak

Devrimci olmanın cezası bu olmamalıydı bence. İnsanların işkence görüp bu hale getirilmesi bence insanlık suçudur. Hiçbir insan böyle bir şeyle karşılaşmamalı ve hak etmemeli. Nice insanlar bu durumlara düştüler, bir tek ağabeyim değil. Ama keşke olmasaydı, keşke başka dünyalar kurulabilseydi bu gençlik üstüne. Çünkü 1980'de, 20 ve 25 yaş arası gençlikte kıyım yapıldı ve bu kıyımı da bilinçli bir şekilde yaptılar. Bunu artık biliyoruz, sağır sultan bile duydu. Bu hale getirildik biz ve bu olayların sonucunda da kurulu plan gibi sen sağcısın, sen solcusun diye insanları tespit edip cezaevlerinde hak etmedikleri durumlarla karşı karşıya bıraktılar. Devrimciliğin üstüne ölü toprağı serpmek istediler, insanları susturmak istediler, insanları da nasıl susturacaklar, korkutarak. Biz 12 Eylül sabahını Ankara'da 12 Eylül'den önce yaşamışız zaten. Tutukluluğu, işkenceyi görmüşüz. Bize erken geldi.

Diğer insanların yaşadığı o tutukluluk serüvenlerini ben yaşamadım. Çünkü onlar tutuklandığında biz zaten geçmiştik o yoldan.

Hiç düşünemiyorsun bunların başına gelebileceğini. Toplum olarak, aile olarak böyle bir şey yaşamanın faturası nasıl bize çıktı? Tartışılması gereken nokta bence o! Artık hangi zamandayız... Şimdi benim iki oğlum var, ben istemiyorum ki düşüncesinden ötürü benim oğullarımın veya arkadaşlarımın çocuklarının başına da böyle şeyler gelsin, insanlar gene böyle şeyler yaşasın. İnsanlar kendi çıkarlarını ön planda tuttuğu sürece, biz bu çıkarlarımızdan vazgeçmediğimiz sürece bu süreçler hep yaşanacak. Korkum bu. Şu andaki en büyük korkum bir kuşak daha bunu yaşamasın veya yaşatmasınlar. Bence bunu da kadınlar yapacak. Ben kadınlara inanıyorum. Ben ağabeyimi politik mücadelesi nedeniyle hiçbir zaman yargılamadım. O dönemde nüfusun kaçta kaçı ağabeyim gibi aktifti. Herkes mi suçlu? O bir suç değildi, o bir dünya görüşüydü. Politik mücadele nedeniyle toplumdan da aileme karşı negatif bir tavır olmadı.

Geleceğe Dair Umutlarım

Ben çocuklarıma güveniyorum, çok iyi çocuklar, iyi eğitim aldılar, bir şekilde bu KPSS denilen çılgınca sınavdan da iyi sonuçlarla çıkacaklarına eminim ama benim çocuklarım kurtulmuş neye yarar. Komşumun çocuğu orada aç yatarken benimkinin karnı doysa neye yarar. Devrimcilik de bu işte. İsterim ki bütün çocukların yüzü gülsün, herkes kurtulsun, her şey hesaplı olsun. Bir yola çıkılırken, bir adım atılırken, yarınları görebilmek umuduyla sabahlara uyanılsın. Bugün de şunu yapacağım diyebilsin insanlar. Benim çocuklarımın kurtulacağına ben inanıyorum ama ya öbürleri? Yetmiyor. Ya öbürleri ne olacak? Onların kaderi mi olacak şimdi bu kadersizlik. Herkesin hakkıdır kurtulmak, iyi bir ekonomik güce sahip olmak, herkes ister, kim istemez ama birine yaz, birine kış, şu ana kadar yaşanılanlar bunlar. O kış olanlar benim kaderimdir deyip oturulacak mı?

Ben 1970'lerde ivme kazanan devrimci mücadelenin boşa gittiğini düşünmüyorum. Umudumu da hiç eksik tutmuyorum ve umudum kadınlar üzerine yoğunlaşıyor genelde. Şöyle dersler çıkarılacak: Aklı başında insanlar, okumuş olan insanlar oturup düşününce, devrimcilerin yanlış yapmadıklarına inanacaklar ama

öyle büyük bir güç, öyle büyük bir oyun var ki üstümüzde. Bu 1980'de yaşanılan devrimcilerin emeği yetmez, belki de 2020'de de böyle bir olay gene yaşanacak, bizi idare etmeye çalışan birileri gene başka bir oyun oynayacaklar bizim üstümüzde.

12 Eylül Davası

Umarım bu davadan bir sonuç çıkar ama şimdiye kadar görünen o ki önce 28 Şubat'ın öcü alınıyor. 28 Şubat davası bittikten sonra 12 Eylül'e de bir geçiş sağlanır belki. Sonuçta büyük çaplı bir iş o zaten. Bu bir tek Kenan Evren'le olmaz, onun suçlanması yetmez. Çünkü o dönemde en başta mesela işkenceciler yargı önüne gelmeli. Kimdi bu adamlar, bir gecede ortaya çıkmadılar ya! Suçlansın bunlar artık. Bunların da cezaları kesilsin. Bir insanın bir insana böylesine davranmasını gerektiren neden neydi? Hiç olmazsa bunu paylaşsınlar. Ben mesela ağabeyimi binadan aşağı atan o insanla karşılaşmak isterim. Neye göre attın, ne düşündün? İçinden gelerek mi yaptın, senin de hayatın mahvoldu mu acaba? Bu işleri yaptıktan sonra bunlar rahat olabildiler mi normal yaşantılarında? Bunu da paylaşsınlar çıkıp televizyondan, bu da bir devrimdir mesela. Ama bunun bir cezası da olsun bence veya bir sonraki kuşakta "Ben bunu yaparsam bunun bir cezası var" diye çekinsin insanlar. Hitler de birçok insanlık dışı şey yaptı Almanya'da, örneğini görüyoruz. Bu faşist diktatörlerin neler yaptığını görüyoruz. Ama Almanya'da bizden farklı olarak onların nasıl cezalandırıldıklarını da görüyoruz. İşte Hitler'in hangi subayının yıllar sonra tutuklanıp nasıl cezaevine atıldığını görüyoruz. Bu da bir ölçüdür, bir değerdir. Belki de bir frendir topluma. Bir daha bu acıların yaşanmaması için bir önlemdir. Bizim de toplum olarak ihtiyacımız olan bu tür bir adalet refleksidir.

"O Yaralar Kapanmaz, O İşkenceler Unutulmaz. Ben Hiç Unutmuyorum."

*Fikriye Saymaz**

Eşim Müzekkir Saymaz Artvin Ellinci Yıl Ortaokulu'nda çalışan devrimci öğretmenlerden birisiydi, TÖB-DER'liydi ve Artvin sorumlusu olarak yönetiminde çalışıyordu. *Yeni Demokrat* gazetesine de yazılar yazardı. 12 Eylül Darbesi'nin hemen ardından gözaltına alındı. Önce Artvin Öğretmen Okulu'na götürdüler. Orada bir ay işkence gördü. Arkasından da Erzurum'a götürdüler ve cezasını orada tamamladı. TÖB-DER ve Dev-Yol davalarından yargılandı ama ceza almadı. Üç yıl yattı ve çıktı.

* 1948 doğumlu. Ev kadını. Eşi Müzekkir Saymaz tutuklandığında 36 yaşındaydı.

Darbeden Önceki Hayat

Ben çok erken evlendim, 16 yaşındaydım, bir köye gelin geldim. Eşim öğretmendi ve uzak bir yerde çalışıyordu, kayınvalide ve kayınpederle 5 sene kaldım beraber. Tabii ki üzgündüm, sıkıntılı bir durumdu, taze gelin yeni bir evde. Ne olur, onun halini siz düşünün artık. Politikadan ve siyasetten hiç anlamıyordum, ne zaman ki eşimle bir araya geldik o zaman ilgilenmeye başladım. Eşim gazete okuyordu, ben de gazete okumaya başladım. Sonra Artvin'e tayinimiz çıktı, orada Halkevleri'ne gittim, TÖB-DER'e gittim. Yürüyüşlere katılmaya başladım. Yani bir ilgi duydum siyasete, devrimin güzel olduğunu düşündüm, dürüst olduğunu hissettim. Ben de onlarla beraber yürüyüşlere, mitinglere, her yere gitmeye karar verdim kendi kendime ama eşimin de yardımı oldu tabii, o da beni bilinçlendirdi. Çok okudum.

Sonra iki çocuğumuz oldu. Çok güzel bir hayatımız vardı beraber. Köyde çalışıyordum, unumuzu, ekmeğimizi Artvin'e getiriyordum. Bir maaşla küçük bir çekirdek aile olarak yaşamımızı sürdürüyorduk.

Arkadaş topluluğumuz vardı. Öğretmen arkadaşlarla buluşurduk daha çok, birbirimize gider gelirdik. Siyasetten bahsederlerdi eşim ve arkadaşları, ben de onlara kulak misafiri olurdum. Bir şeyler almaya çalışırdım. Hiçbir zaman dantelden, halıdan, televizyondan konuşmak beni tatmin etmezdi.

Devrim olacağını düşünüyordum hep, her gün büyük bir umutla yaşıyordum. Bir gün devrim olacak, dürüstlük gelecek ülkeye, bolluk olacak, fakirin eli para tutacak, zenginler daha da etkisiz hale gelecek diye düşünüyordum ama ne yazık ki tersi oldu. 12 Eylül gelince biz çok kötü olduk. Ben çok üzüldüm ama başkalarının da umrunda değildi. Köylüler zaten ilgilenmiyor öyle şeylerle, konuştuğun zaman sana ne diyorlar, bana ne diyorlar. Gemini yürüt diyorlar.

Darbe Günleri

12 Eylül'le birlikte çok şey değişti benim hayatımda. Kalp rahatsızlığım sebebiyle Ankara'da doktora gelmiştim. O gün kalktım, Ankara'nın Cebeci semtinde tankları sokaklarda gördüm. Artvin'e ancak ertesi gün dönebildim. O gün bırakmadılar, sıkıyönetim var diye. Sabah erken bir saatte vardım Artvin'e. Bir

gazete bayimiz vardı. Gazete bayisine yöneldim. Sabah namazı zamanıydı, yeni ışıklanmıştı ortalık. Baktım ki polisler dükkânın önüne bırakılmış bütün gazeteleri yırtıyorlar, dağıtıyorlar, parçalıyorlar, tekmeliyorlar. Neden böyle yapıyorsunuz diye sordum. Bana dediler ki "Siz teröristsiniz, terörist eşini aldık içeri, sizi mahvedeceğiz, sizi yok edeceğiz!" Tehdit ettiler beni, ben de eve gittim. O akşam kalbim tekrar teklemeye başladı, rahatsızlandım, gecenin birinde beni doktora götürdüler. Komşunun biri polisi aradı. Çünkü dışarıya çıkamıyoruz. Polis beni arabasıyla götürdü ve hastaneye bıraktı. İsmini bilmediğim devrimci bir doktor hastaneye yatırdı beni o gece, sabah olunca oranın başhekimi olan doktor Vasıf Atabey geldi, "Sen kimsin, nesin?" deyince ben "Müzekkir Saymaz'ın eşiyim" dedim. Beni hasta halimle apar topar dışarı attı. "Çık, senin hiçbir şeyin yok" dedi. Çıktım, sürüne sürüne yokuştan aşağıya Gazi İlkokulu'nun oraya indim. Valilik binasına geldim. Bir tanıdık rastladı da, beni aldı evime getirdi. Fakat o akşam yine hastalandım. Komşulara yalvardım, beni hastaneye götürün, diye. Dediler ki biz seninle gelemeyiz, hastaneye götüremeyiz. Yine kendim sürüne sürüne hastaneye gittim, tekrar doktora çıktım, ilaçlar aldım ve eve geldim. O zaman çocuklarım köydeydi. 3 gün yattım öylece.

Bu 3 gün boyunca hiç haber alamadım eşimden. Çok hastaydım, bize de kimse gelip gitmiyordu, korkusundan. Öğretmen Okulu'na indim, eşimi sordum, hiç kimseden bir cevap alamadım. Aradan 5-10 gün geçti, devamlı gidiyorum ama haber alamıyorum. Jandarmalarla konuşuyorum, eşya veremiyorum, üst baş veremiyorum, korkuyorum. Sonra da Çoruh'a bırakmışlar, öldürmüşler diye bir haber yayıldı. Öyle olunca ben daraldım tabii. Sonra bir başçavuşun evine gittim, gece, saat 10 civarıydı. Gittim, ona yalvardım. Ben korkuyorum, eşimi öldürdüler mi, ne olur bir haber getir, dedim. 10 gün sonra o başçavuş bana küçük bir pusula getirdi. Gece gittiğimde, eşya, üst baş götürmüştüm ve para vermiştim. Başçavuş sağ olsun veririm demişti. Sonrasında bir pusula geldi eşimden eşyaları aldığına dair. Başçavuş, gazetenin arasına koymuştu pusulayı, ben de aldım okudum. Eşimin sağ olduğunu 10 gün sonra o pusulayla öğrendim. Sonra her gün Öğretmen Okulu'na gittim. Bir haber alamıyorum, jandarmalarla konuşuyorum. Bizi kovuyorlar, geri dönüyorum.

Bir gün oranın sorumlusu olan komutanla görüşmeye karar verdim. Giyindim güzel, makyaj yaptım. Hayatımda makyaj yapmamışım. Makyaj eşyalarını komşulardan aldım. Gittim ve askerlere dedim ki, ben komutanın akrabasıyım. Jandarmalar haber verdiler. İki tane komutan beni kabul etti, buyursun gelsin dediler. Ben kalktım gittim. İçeride 3-4 tane rütbeli asker oturuyordu yan yana. Komutan beni görünce "Hanımefendi, ben tanımadım sizi" dedi. Ben de dedim ki "Tanırsınız, ben Müzekkir Saymaz'ın eşiyim." Öyle deyince "Gelin bunu buradan götürün, neden aldınız içeri?" diye bir anda askerlere bağırmaya başladı. Beni karga tulumba kollarımdan sürüklediler ama bir yandan da direniyorum. Sonuçta beni dışarı attılar. Oysa ki ben yalnızca bir haber istedim. Kocamı ne yaptınız, öldürdünüz mü, bir kâğıt istiyorum yalnızca, bir pusula yazsın göndersin, ben eşimin yazısını tanırım dedim. Sağ mıdır ölü müdür bilmek istiyorum.

Bu arada çeşit çeşit işkencelerin söylentileri var ortalıkta. Bunları da duyuyoruz. Bir gün bir öğretmen arkadaşa dedim ki, haydi gidelim de bu piyade yüzbaşısı iyi bir adammış, bir de eşi öğretmenmiş onun, öğretmen öğretmenlerin halinden anlar, onunla konuşalım. Komutanlığın Piyade bölümüne gittik, yoktu. Bekledik uzunca bir süre, akşamüzeri geldi yüzbaşı. Dedik ki eşlerimizden haber alamıyoruz, öldürdüler mi sağ mı, biz sizden yardım istiyoruz. Hem ağlıyoruz hem de konuşmaya çalışıyoruz. Arkadaşımın da bir akrabası içerideydi. O da benimle geldi sağ olsun. Sonra bu komutan dedi ki "Yenge elimden geleni yaparım." Çok iyi davrandı bize. Eve geri döndüm, ertesi gün bir daha gittim. Baktım ki bunları lif levha tarafına geçirmişler. Öğretmen Okulu yanında Lif Levha fabrikası vardı, oranın da lojmanları vardı. Arada yüksek bir duvar var, duvarın öteki tarafına geçirmişler. Biz orada dururken bir tane jandarma elinde bir pusulayla geldi bana. Pusulayı okudum, Müzekkir'in yazısı, o kadar sevindim ki, mutlu oldum. "Enver Karagöz yürüyemiyor, koltuk değnekleri getir, bir de tavuk pişir bize getir" diye yazmış. Haber aldığıma çok sevindim.

Bu arada çocuklar da benimle gelmişti babalarını görmek için ama göremediler tabii ki. Camdan görebiliyorsun ancak ama yol epey uzak, zor seçiyorsun. Müzekkir ve yanındakiler Enver'i böyle kollarından tutmuşlar, camın önüne gelmişler. Camdan, ben de uzaktan karaltı şeklinde görüyorum. Çünkü saç sakal birbirine

karışmış, zor tanıyorum, uzak yer. Oradan gördüm, onlar el salladılar, iyi dedim şükrettim, sevindim, eve geldim.

Hemen Borçkalı bir arkadaşımın yanına gittim. Onun koltuk değnekleri vardı, onları aldım. Çarşıdan dört tane tavuk aldım, onları fırında kızarttım güzel, koydum çantaya, değnekleri de aldım Öğretmen Okulu'na indim. Lif levha tarafından bir asker geldi, elimden hemen onları aldı, içeri götürdü.

Ertesi gün geldim çocuklar ağlaşıyorlar evde "Biz de babamızı görmek istiyoruz, anne sen görmüşsün, uzaktan da olsa görelim" diyorlar. Sonraki gün tekrar gittim, bir asker pusula verdi bana. Pusulada yazıyor ki "Fikriye biz bu akşam Erzurum'a gidiyoruz, iyiyiz, merak etme sen, çocuklara selam." Çocukları da indirdim, çocuklar ağlamaya başladı. İki çocuk, kız ağlıyor, oğlan daha küçük, Lif Levha'nın önünü kaldırıyor çocuklar. Onları sakinleştirdim "Yavrum iyiymiş babanız, Erzurum'a gideriz, siz üzülmeyin" dedim. Mecburen eve geri döndük.

Darbenin Ekonomisi

12 Eylül sabahıyla hayatımız ekonomik olarak tamamen değişti. Artık kalbimin ağrıları da arttı. Parasızlık başladı bir yandan da. Ailede tek çalışan kişi eşimdi, o da içeri alınınca para pul kesildi, zor durumda kaldım. Gazete bayimiz vardı. Oradan beş 10 kuruş geliyordu ama ne yazık ki onu da örgüt dükkânıdır diye lanse ettiler, oradan da artık hayır göremez olduk.

Kira ödeyemez duruma geldim ve köye taşınmayı düşündüm, Artvin'de eşyamı topladım, evimi topladım, denk yaptım. Köyümüz vardı. Dedim ki kendi kendime, köye giderim çocuklarımı köyde okuturum. Sonra bir sene kadar bekledim. Çünkü kaynım, eşimin kardeşi Balıkesir'de mühendisti, onun tayini çıktı Artvin'e o süreçte. Çıkınca eşyamızı aldık, geldik aynı eve yerleştik, kaynımla beraber yaşadım. Çünkü ben yalnız başıma ne kira ödeyebildim ne çocuklarıma para verebildim. Maaş diye bir şey yok zaten, köyden getirdiklerim de yetmedi, kira da ödeyemeyince onunla beraber kalmaya karar verdik, sağ olsun, kaynım da bizi kabul etti. Bir arada üç sene kadar kaldık. O yüzden yuvam bozulmadı yani, ona borçluyum biraz, kaynım sağ olsun. Para konusunda da yardımcı oldu. Çocuklarıma giysi aldı, okula gitmelerine yardımcı oldu. Onlar baktı, işte ben de onlara sığındım ama tabii çok zor oldu

yani kolay bir şey değil eşyayı denk edip de öyle beklemek, o kadar zor ki... Sonra köye taşınmak sanki bana ölüm gibi geldi.

Müzekkir'in içeride olduğu dönemde dışarıdaki hayat mücadelesi çok zordu.

Hiç Unutamadığım An

Müzekkir, Erzurum Cezaevi'ne götürüldükten sonra çocuklar babamızı görmeye gidelim dediler. İkisini de aldım, doğru Erzurum'a gittik, meğer Erzurum çok soğukmuş, bilmiyorum ki o kadar soğuk olduğunu. O zaman da gençtim tabii. Gittik, çocukların soğuktan elleri donmaya başladı. Çok üşüdük, bende başörtüsü vardı, onu çocuklara sarıyorum ama yoksulluk var ya. Orada eldiven satılıyor ama almaya para yok ki ne ile alayım? Neyse akşam oldu, arkadaşlarla beraber gitmiştik, durumu iyi olanlar Gez Oteli'ne gidiyordu. Orada Gez Oteli vardı o dönemde. Ben de kötü bir otel, ucuz olanı seçiyordum. Para yok çünkü. Girdik, soğuk buz gibi. Çocuklar üşüdü, çocuklara sarılıyorum olmuyor. Bir de ne göreyim, baktım ki bütün yatak bit içinde. Çocuklarım bitlendi o gece orada. Neyse sabah oldu gittik. Eşimle görüştük, tabii çocuklarım çok ağladı. Çocuklarımın elleri, özellikle kızımın elleri dondu o görüşmede. Onu tekrar normale döndürene kadar çok acı çektim, doktora götürdüm o zaman. O ilk Erzurum seyahatini hiç unutamıyorum.

Erzurum'a gidince ancak bir gece kalabiliyorduk. Fazla nasıl kalalım, para yok, pul yok. Ben görüşlere gitmek isterdim param olmazdı. Arkadaşların arabaları vardı, orada yatanların akrabalarının. Onlardan rica ederdim beni de götürün diye. Onlar da sağ olsunlar götürürlerdi ama tek bacak üzerinde otururdum arabada. Çünkü yer yok, bir de çok araba tutardı beni. Böyle çok azaplar çekerdim ama yine de dik durmaya çalışırdım. Çocuklarımı kimseye muhtaç etmeyeyim diye çabalardım. Ayakta durmayı öğrendim, farklı tecrübeler edindim bu sebeple.

Müzekkir'e haklı olduğunu bildiğim ve güvendiğim için pek kızmadım ama perişanlık vardı bizde, yoksulluk diz boyu. Çocuklarına kitap alamıyorsun, defter alamıyorsun, giydiremiyorsun, para bulamıyorsun, yol parası yok, ziyarete gidemiyorsun... Onun için biraz kırgın gibiydim ama haklı olduğunu bildiğim için çok da fazla bir şey demezdim, ses etmezdim.

Toplumun Tepkileri

Bu süreçte insanlara çok kızdım açıkçası. Çünkü bizden uzak duruyorlardı. Bize ne kimse yardım etti ne de kimse elimizden tuttu. Ben iki çocukla kalakaldım. Arkadaş çevremiz de zaten uzaklaştı bizden, akrabalarımız da uzaklaştı, bize gidip gelen olmadı. Kendime kızmıyordum, eşime de kızmadım hiçbir zaman, davamıza inandığım için ama perişandık ve çok çektik. Ben çok dirençli bir kadınım. Birçok şeyi satın almadım, kendim diktim, kendim ürettim ama zor şartlarda başardım. Daha doğrusu yıkılmadım. Köyde çalıştım, daha çok çalıştım. Fasulyemi, bulgurumu, unumu her şeyimi getirdim köyden, ben hiç bakkal yüzü bilmiyorum, çocuklarım da bilmez, bakkaldan bir şey alıp da yemedik biz. Kayınbabam ve kaynımla beraber otururken para azıcık da olsa yetindim onunla, yani çok istemedim. Umudum vardı, onun için başardım sanırım. Hiç yıkılmadım, şu anda da yine dik duruyorum.

Çocuklar ve Zorunlu Göç

Çocuklarımın siyasetten uzak durmalarını istedim ben. Çünkü biz yoksul bir aileyiz, bir maaşla geçinen insanlarız. Çocuklarımın başına böyle bir şey gelmesin istedim. Eşime dayandım da çocuklarıma zor dayanırım diye düşündüm. Çocuklarıma kıyamam dedim. Öyle dedim ama işte o da olmadı.

Çocuklar o dönemde sıkça babamız nerede diye soruyorlardı. Babanız devrimci biri olduğu için, insanlara faydalı olduğu için aldılar içeri diyordum. Bir suç işlemedi diyordum. Çocuklara öyle anlatıyordum ben. Onlar sürekli ağlıyorlardı. Babamız neden içeride, işte biz babamızı isteriz, babam neden gelmiyor diye soruyorlardı. Kızım 13 yaşındaydı, oğlum da 10.

Müzekkir içerideyken kız kardeşim Ankara'ya getirdi kızım Sevgi'yi. Lise 2'deydi. Ben okutayım, benim yanımda kalsın, dedi. Aile parçalandı tabii, çok üzüldüm, etkiledi beni, psikolojik de etkiledi ama yine de diren Fikriye diyordum. Hayat böyle acı olduğu için çocuğumdan ayrılmıştım. Hani paramız olmadığı için aile dağılmıştı.

Biz de 1983'te Ankara'ya taşındık. Neden taşındık? Artvin'de çok baskı vardı. Kalmamız mümkün değildi. Polis baskısı vardı. Eşim içeride işkencelerdeydi. Dışarı çıktı, mesleğine geri döne-

medi, işsiz güçsüz kaldı. Sonra Ankara'ya gelince burada bir dükkân açtık, bakkal dükkânı. Onunla idare ettik. Ben ekmek parası çıkarmak için dikiş dikmeye başladım. Ankara'da tekrar iki ameliyat geçirdim. Dikiş dikmekten bir gözüm şişti, çok kötü oldum, kapak inince ameliyat oldum. Üzüntüler etkiledi. Eşimi iki defa daha gözaltına aldılar Ankara'ya geldikten sonra. Tahsildarlık yapıyordu, akşama kadar gezerdi, topukları şişmiş olurdu eve gelince. Bakkal dükkânını sırayla çalıştırıyorduk. Eşim öğretmenliğe 1986 yılında dönebildi. E çocukların da düzeni bozuldu, etkileniyorlardı. Hem parasızlık hem babalarının devamlı polis tarafından Emniyet'e götürülmesi, bizim ailede huzursuzluk, sıkıntı ve hastalıklara neden oldu. Parasızlık bir taraftan, toplumun düzeni bir taraftan, baskı bir taraftan bizi çok yordu ve etkiledi. Kızımızı da öyle etkiledi. O da siyasete yöneldi. Oturur konuşurduk, kızım biz bu acıları çektik, sonu kötü oluyor, insanlara nefes aldırmıyorlar, sen ne kadar doğru olursan ol bu düzende nefes alamazsın, sonu içeride bulursun diye tabii ki çok söyledim ben. Çünkü çocuklarımın saçının teline zarar gelmesini istemiyordum. Kızıma derdim ki bir eylem varsa ben de geleyim, beraber olalım, beni de götür. Ne işin varsa beraber yapalım. Çocuğumu evimden, gözümden pek ayırmak istemedim gerçekten.

Sevgi Evden Ayrılıyor

O zaman Sevgi 23 yaşındaydı. Yakalanmadan önce üniversiteyi bırakıp evden ayrıldı. Bu kararını babasına, ben Artvin'deyken söylemiş. Benim haberim yoktu evden ayrılacağından. Bir akşam geldim ki Sevgi eşyalarını almış, evde yok. İki yıl illegal bir yaşam sürdü. Siyasal tercihini bilinçli olarak yapmıştı. Emperyalist güçlerin Türkiye üzerindeki etkilerinin daha çok artması, 12 Eylül baskılarının toplumda sürmesi, sömürü düzeninin toplumda devam etmesi Sevgi'nin siyasi düşüncesinin oluşmasında temel etkendir. Bunları kanıtlayan durum da babasının çektiği eziyetler, 12 Eylül'ü bizzat görerek yaşaması, evlerimize sık sık polislerin baskın yapmasıdır. Bu olaylar Sevgi'yi daha çok etkilemiştir bu siyasi düşünceye sahip olmasında. O zamanki adıyla Dev-Sol, şimdiki adıyla DHKP-C'ye katılmıştı. Biz nereye gittiğini, ne yaptığını bilmiyorduk. Basından 25 Mart 1992'de Adana'da yakalandığını öğrendik. İlk sorgusu Adana'da yapıldı. Malatya Cezaaevi'ne

gönderdiler ve Sevgi, Malatya DGM'de yargılandı. Dava tek kişilik bir davaydı. Malatya Cezaevi'nde bir süre kaldı. Dava bir sene sürdü. Sevgi'ye eski Ceza Kanunu'nun 146. maddesinin 1. Fıkrası'na göre idam verdiler. Mahkeme heyeti iyi halden bunu müebbet hapse çevirdi. Malatya'dan sonra Amasya, Sakarya, Çanakkale, Manisa ve Uşak cezaevlerine gönderildi. 1999'daki depremde Sakarya Cezaevi'ndeydi. Sakarya Cezaevi'nin bir kısmı yıkıldı o depremde. Askerler ve gardiyanlar koğuşları ve cezaevinin dış kapısını kilitlemişler. Herkes canını kurtarmak için bir tarafa kaçışmış. İçeridekiler kapılar kilitli olduğu için depremin bitmesini yani bir anlamda ölümü beklemişler içeride. 2000'deki Hayata Dönüş Operasyonu'nda Sevgi Çanakkale'deydi. Operasyon 2 gün sürdü Çanakkale'de. Biz tutuklu yakınları operasyonu izliyorduk. Deliciler, kırıcılar, bombalar... Sesleri duyuyorduk ve görüyorduk. Orada 2 kişinin öldüğünü duyduk. Listeler asıldı. Gittik baktık ki, kadınları 27'şer kişilik gruplara ayırarak 4 bölgeye göndermişler. Sevgi ve diğer 26 arkadaşının Manisa Cezaevi'ne gönderildiğini öğrendik. Manisa Cezaevi'nde üstlerinde elbise olmadığını, yırtık pırtık olduğunu, her taraflarının köpük olduğunu, yüzlerinin esmer, kara, kirli paslı olduğunu, her taraflarının çizik olduğunu, yüzlerinde yaraların olduğunu ziyaretçiler olarak gördük. Onlar bizden çok acil olarak elbise istediler. Biz de Manisa halkının desteğiyle hemen elbiselerini aldık. İç elbisesi, dış elbisesi, battaniye, televizyon gibi ihtiyaçlarını bir gün içerisinde Manisa halkı fazlasıyla karşıladı. Onları Manisa'da öylece bıraktık, biz işimize döndük. Manisa'dan sonra, kendi istekleri de yoktu ama, Bakanlığın onayıyla Uşak Cezaevi'ne getirdiler. Halen de Uşak Cezaevi'nde yatıyor.

Kızım 1996'da cezaevinde ölüm orucuna girdi. Çok zor günlerdi. 12 kişi öldü, Sevgi sonuna kadar direndi. Bazı haklar verildi ve ölüm orucu bitirildi. Hayata Dönüş Operasyonu'ndan sonra yine ölüm oruçları başladı. 7 yıl sürdü, 122 kişi öldü. Sevgi 1 Mayıs 2006'da yine ölüm orucuna girdi. Tamamen umutsuzdum. 268 gün direndi. Yine bazı haklar verildi, Sevgi de ölüm orucunu bıraktı. Daha sonra 3 ay rehabilitasyonda kaldı. Ben de refakatçiydim. 3 ay birlikte kaldım.

Sevgi 1967 doğumlu. 46 yaşında. Bu, cezaevindeki yirmi birinci senesi. Müebbetin cezası 30 yıl diyor hukukçular. Yani 30 yıldan sonra çıkabilecek. Benim ömrüm hapishane kapılarında geçti bir

anlamda. Artvin'den başladım. Ondan sonra Erzurum ziyaretleri başladı. Erzurum'dan sonra Sevgi'nin hapishane ziyaretleriyle devam etti. 65 yaşındayım, hâlâ da mücadele devam ediyor.

Biz Sevgi'yi hiçbir cezaevi sürecinde mutsuz görmedik. Umutsuz da görmedik. "Ben inandığım gibi yaşıyorum, herkes, her yerde inandığı gibi yapsın. Benim de cezaevindeki görevim dik durmak, devrimci onurumuzu korumak, mücadele azmimizi sağlam tutmak ve umutlarımızı her zaman canlı tutmaktır. Ben de bunu yapıyorum. Yaşamak denilen bir inanç meselesidir. Kimisi dışarıda mutlu yaşar, kimisi de içeride mutlu yaşayabilir." gibi de bir anlayışı var.

Yine de insan kıyamıyor, eşime dayanmıştım da, onun gitmesini hiç istemedim ve çok üzüldüm ama başa gelen çekiliyor. Benim çocuğum da kötü bir şey yapmadı. Hırsızlıktan girmedi içeri, o bu toplumun düzeni için, doğruluk için girmişti.

Diyorum ki kızım keşke düşmeseydi içeri. Yani eşimin düşmesi çok farklı, kızımın düşmesi çok farklı. Çocuğa dayanamıyorum yani kız gelince akan sular duruyor ama eşime gelince diyorum yatar, çıkar ama kıza gelince... Evladımın acısı çok büyük bende. Yine de dimdik duruyorum diyorum ki yaşıyor ya. Yani onun yaşaması bana biraz huzur veriyor. Bir de ölümünü düşünüyorum ya ölseydi diyorum ne yapardım, ona üzülüyorum. İşte bir de neye üzülüyorum biliyor musun? Arkadaşlarını görünce bakıyorum çocukları olmuş, arabasını almış, evini almış, düzenini kurmuş ama bizim hayat kararmış. Yani hiç kimsenin umrunda değil. Neden düşelim içeri biz, neden? Bir çıkarımız yok, bir şey yok.12 Eylül'ün sonuçları var. İşkenceler var, çocuğumun itilmesi de ondandır biraz da. Bizim bu noktaya gelmemiz de 12 Eylül'ün ürünüdür.

Ben hâlâ diyorum, biz uğraşırken başkaları başka dertlerde yani gemisini yürütüyorlar. Bizim gemilerimiz battı, ben hâlâ çekiyorum, bütün cezaevlerinin kapılarında geziyorum ama dirençliyim. İnsanlara da küsüyorum biraz. Neden küsüyorum? Bakıyorum ki eski devrimciler yok olmuş, yani bitmişler, tükenmişler, hiç oralı değiller, onlar da bu düzene uymuş, tabii birçok insan düzene uymuş yani. Elbette herkes böyle değil. Mücadelesine devam edenler var, onlara saygı duyuyorum. Önemli olan başarmaktır. Yarı yoldan dönmek doğru değildir.

12 Eylül Davası

Dava beni memnun etmiyor. Böyle dava olmaz bir kere. Bu göstermelik bence. Yani bir şov, herkes yargılanmalı çünkü. Haksız yere insanları yatırdılar, maaşlarını kestiler, hayatında kara leke yaptılar, sonra terörist damgası vurdular güzelim öğretmen ve devrimcilere. Neden yaptılar bunu? Haksızlıklar çok, o yüzden hoş görmüyorum. Bu da yeterli değil bence. Göstermelik çünkü. İnsanlar toplu şekilde işkence gördüler. Bunlara kim emir verdi, kim bu işkenceleri yaptı. Alttan, dipten almalılar yani bir davayla olmuyor bu işler. Bunu yapanların ortaya çıkması lazım. Onlar yok, işkence yapanlar yok. Bir iki komutanı yargılamayla bu işler çözülmez, mümkün değil. O yaralar kapanmaz, insanları memnun edemezler, bu mümkün değil. O yaralar, o işkenceler hiç unutulmaz. Ben biliyorum eşimin ne işkenceler gördüğünü, nasıl morardığını sırtının, ben hiç unutmuyorum onları, hiç unutamam.

Müzekkir ve Fikriye Saymaz

"Tam Hayatını Yoluna Koyuyor Diyorduk ki Bu Kez de Ölüm Ayırmış Oldu Bizi."

Şükran Asuman Turan[*]

12 Eylül döneminde Artvin'de birçok ailede olduğu gibi benim ailemden de gözaltına alınanlar oldu. Ağabeyim Bekir Sami Asuman 12 Eylül Darbesi'nden sonra uzun süre kaçak olarak yaşadı, 1984'te tutuklandı. Tutukluluğundan 1991 yılına kadar 7 yıl değişik cezaevlerinde yattı. Ağabeyimin tutuklanmasıyla ben ve Ankara'da öğretmenlik yapan ablam gözaltına alındık. Ablam ve eniştem Ankara'da öğretmenlik yapıyorlardı. Eniştem de 1983'te gözaltına alınmış, Ankara Emniyeti'nde kaldığı süre boyunca gördüğü yoğun işkence nedeniyle ciddi rahatsızlıklarla mücadele ediyordu. Emniyet'ten askerliğini yapsın diye serbest bırakılmıştı.

[*] 1965 doğumlu. Muhasebeci. Ağabeyi Bekir Sami Asuman tutuklandığında Şükran 23 yaşındaydı.

Bu süreçte sürekli baskı gören ablam ve eniştem değişik arayışlara girerek 1985'te yurtdışına çıktılar ve Almanya'ya yerleştiler. Eniştem ancak 22 yıl sonra, hakkındaki dava zaman aşımına uğrayınca ülkesine gelebildi. Ablam ise 10 yıl sonra yani 1995 yılında gelebilmişti.

Artvin'de Hayat...

Biz 6 kardeşiz. Babamı 1979'da, orta üçüncü sınıfa geçtiğim yıl kaybettik. Babamdan sonra ben ve diğer 3 kardeşim annemle birlikteydik. Ağabeyim Bekir o yıllarda da kaçak olarak yaşamını sürdürüyordu. Zaten ablam kısa bir süre sonra öğretmen oldu, Ankara'ya gitti. Hem üniversite okuyordu hem de öğretmenlik yapıyordu. Benden büyük bir ağabeyim daha var ama O, siyasetle pek ilgilenmezdi. O yıllarda ağabeyimle birlikte okula gidip gelirdik. Diğer iki kardeşimin de biri 9, öbürü 14 yaşındaydı. Ekonomik anlamda çok sıkıntımız yoktu. Babam vefat ettikten sonra onun emekli maaşı da bize bağlanmıştı. Ablam kısa bir süre içerisinde çalışmaya başlayınca çok zorlanmadık. Ekonomik darboğaza girdiğimiz zaman da bir şekilde ayakta durmayı başardık. Babam memur emeklisiydi ama geçmişte yapmış olduğu birikimlerle Artvin'de bizlere yetecek kadar bir konut ve küçük bir arazi alabilmiş. Annem ev hanımıydı. Evimiz, bahçemiz, bağımız vardı. Babam hayatta olduğu dönemlerde yaşamımız biraz daha kolay ve hoştu aslında. Siyaseten hep CHP'liydiler, Atatürkçüydüler. Onun için de pek bir problem yaşanmadı. Bekir ağabeyimin lisede okuduğu kitapları bizim de okumamız ondan etkilenmemiz ve sempati duymamıza neden oldu. Sonra üniversiteye gitmesi, üniversiteden gelmesi, onun bakış açısı, yaklaşımı, duruşu bizleri daha derinden etkiledi.

Annem kırklı yaşlarındaydı. Cesur bir kadındı. Ağabeyimin kaçaklığı süresince sokakta bir olay olsa, biz de öğrenci olduğumuz için hemen bizim ev polisler tarafından basılır, arama yapılırdı. Annem bu baskınlar sırasında her zaman bir direnç gösterirdi, baskılara göğüs gererdi. Benden iki yaş büyük ağabeyim gözaltına alındığında Emniyet'e gitmiş ve polislerin elinden ağabeyimi alıp geri getirmişti. Okuması yazması yoktu ama cesareti ve girişkenliği ile işlerini halletmeye çalışıyor, bizlere sahip çıkıyor ve koşturuyordu.

Artvin'de okul ortamımız çok keyifli ve güzeldi. Öğretmenlerimizin büyük birçoğunluğuna hayranlık duyuyorduk. Bizi kitap okumaya, araştırmacı ve sorgulayıcı olmamıza alıştıran öğretmenlerimizdi. Her zaman söylerim; en çok kitabı okuduğum süreç ortaokul ve lise yıllarımdır. Ondan sonra okuduğum kitapların sayısı da süreç içerisinde azalmaya başladı. 12 Eylül 1980 sonrası başka bir tür okumalarımız başladı. Yakınlarımızın veya kendimizin iddianamelerini okurken kitapları daha az okur olduk. Genel olarak ailemiz de okuyan bir aileydi.

Ağabeyim Bekir, Karadeniz Teknik Üniveristesi'nde Fizik Mühendisliği Bölümü'nde okuyordu. Artvin'e gidip geldiğinde, onun okuduğu kitaplara, onun sohbetlerine hayran oluyorduk, o bizim gözümüzde bir dâhi gibiydi. Zaten çok başarılı bir öğrenciydi, soru sorduğumda kitaptan satır satır söyleyişlerine hep hayran kalıyordum. Liseyi Artvin'de okumuştu. Siyasette bu yıllarda çok aktif değildi ancak okuyan, sorgulayan biriydi. Üniversiteye gittikten sonra siyasette daha aktif oldu. Örgütlü mücadelede olduğu dönemde Trabzon'daydı. Kendi çalışmaları ile ilgili şeyler anlatmıyordu ama bizim daha iyi noktalara gelmemiz için daha iyi çalışmalar yapmamız gerektiğini söylüyordu. Örneğin, ben bazen mahalledeki komşulara dergiler, gazeteler okurdum. Onlara devrimcilerin ne kadar insan sever olduklarını anlatırdım, o çocuk halimle. Ama onun öyle bir çalışması olmadı mahallede. Ağabeyim siyaseti daha çok yaşadığı Trabzon'da yapıyordu. Ağabeyimle aramızda böyle bir bağımız vardı.

Üniversitede okurken Trabzon Genç-Der yönetimindeydi. O dönemde MHP'liler üniversitenin otobüsüne silahlı saldırıda bulunmuşlar ve ağabeyimin bacağına da iki kurşun isabet etmişti. Yaralandığı dönemdeki tedavi sürecinde Artvin'e gelmişti. Mahallemizde sağ görüşlü bir aile de yaşamaktaydı. Ağabeyimin Artvin'e gelişinde bu aile ile siyasi nedenlerle bir gerilim yaşandı. Bu gerilimin nedeni kanımca ağabeyimin okuluyla ilgiliydi ve onun için geri gelmişti. En azından ben öyle düşündüm yıllar sonra. Mahallemizdeki bu olaydan sonra Artvin'de de aranır oldu ve kaçmak zorunda kaldı. Bu süreçte bir dönem dağlarda gezmiş olduğunu öğrendim sonradan. İddianameyi okuyunca ve cezaevi ziyaretlerinde ne yaptın, ne ettin, nereye nasıl gittin diye sorunca öğrenebildik yaşananları. Bu süreçte Sivas, Malatya, Ordu, Fatsa bölgelerinde dolaşmış. Kaçak olduğu dönemlerde görüşsek bile

ele güne karşı görüşmedik, diyorduk. Evde sakladığımızda da yok diyorduk. Bu süreçler bizim için çok gergin ve sıkıntılı günler oldu tabii ki. Özellikle onu evde sakladığımız günlerde. Evimiz iki katlıydı ancak üst katı boşalttık ve kapattık. Alta polis geliyordu, üstte ağabeyim yatıyordu. Üst kat bizim değil diyorduk, geçiştirip gidiyorduk. Benim sağlığımı etkiledi, 1979'da babamı kaybetmem, 1980 döneminde böyle sıkıntılar yaşamamız hep üst üste geldi. Tam benim üniversite sınavına hazırlandığım süreçti o dönemler. Üzüntüden hepimizde bir rahatsızlık baş gösterdi. Annemde başka türlü reaksiyon gösterdi, bende başka türlü oldu, küçük kardeşim başka türlü etkilendi ama sonuçta bir şekilde bunların üstesinden gelmeyi başarıyorsun. Her şeyi normalmiş gibi yaşıyorsun ama sonradan çıkıyor acısı, başka bir şekliyle.

Ağabeyim 1984'te tutuklandı. Bu arada ağabeyimin yakalanmasıyla bizim Ankara'daki adresimiz de ortaya çıkmış oldu.

O dönem ben, eniştem ve ablamın yanında Ankara'daydım. Üniversite yaşındaydım, sınava girdim. O zaman iki aşamalıydı sınav, ilkini kazandım. İkincisine girdim, ama bir yere giremedim. Zaten gitme şansım da yoktu çünkü 2 yaşındaki yeğenime bakıyordum ve çalışmak zorundaydım, ağabeyim içeri girmişti, ablam kaçmak zorundaydı. Bu nedenle üniversite işi sonraya ertelenmiş oldu. Sonrası mı? Sonra da tabii ki âşık oldum, evlenmek istedim. 18 yıl sonra Açıköğretim'e girdim, orada okumaya çalıştım.

19 Yaşında ve DAL'da İşkencedeydim

Ağabeyimin ve eniştemin yakalanmasıyla birlikte beni ve ablamı gözaltına aldılar. Önce ablamı götürdüler, beni yeğenimle bıraktılar. Sonra ablamı getirdiler, beni götürdüler. Hatta o esnada evimizde misafirimiz de vardı, onu da benimle Ankara DAL'a götürdüler, 19 yaşındaydım o zaman. Bu 3 günlük süreçte beni Emniyet'te bir askıya asmışlardı. Kolum, belim ve ellerim çok kötü olmuştu.

Gözlerim bağlıydı. Kollarımdan bir demire astılar, duvara dayanıyordum. Beni bütün vücudumla çekiyorlardı ve bırakıyorlardı. Duvara pat diye çarpıyordum. Parmaklarımın arasına demir miydi, kalem miydi tam emin değilim ama bir cisim koyup bütün parmaklarımı birlikte büküyorlardı. İki ay sol kolumu hiç kullanamadım. O 3 günde dudaklarımı patlatmışlardı, bütün vücudum mosmordu. Gözaltından sonra doktora gittik. Ellerimi

özellikle önde tutuyorum görsün diye. Doktor gördü tabii ki; fakat rapora hiçbirini yazmadı. Yenimahalle Sağlık Ocağı'nda bir doktordu, adını hatırlamıyorum. Öyle ki, o güne dair de hiçbir şey hatırlamak istemiyorum aslında. Hücrede bir kızcağız vardı İstanbul'dan gelmişti. Öldü mü, kaldı mı sadece onu merak ediyorum ama ismini bile bilmiyorum.

Gözaltı süresince enişte m ve ağabeyim hakkında soru sordular. İkisi de alınmış ama daha fazla bilgi almaya çalışıyorlar. O 3 günün sonunda nasihat vererek ve ellerimi iyileştirmeye çalışarak beni bıraktılar. Ellerim iyileşmedi tabii ki. Ben de bundan dolayı 19 yaşında 3 gün ağır işkenceden geçmiş oldum.

Daha sonraları ben o polisleri görüyordum. Özellikle Halkevleri'nin toplantılarında veya miting olduğu zaman sivil olarak geziyorlardı. Gördüğüm zaman yüreğim ağzıma geliyordu. Eşime ben buradan gitmek istiyorum diyordum. Dar geliyordu bana, boğuluyordum. Hiçbir tepkileri yoktu. Sivil oldukları halde ben onları fark ediyordum. Gözaltında gözlerimiz bağlıydı ama bez kayınca altından görebiliyorduk. Orada halktan biriymiş gibi duruyorlardı. Korkuyordum, tedirgin oluyordum. Uzun süre de arkamda biri varmış, beni takip ediyormuş gibi yaşadım. Ancak şimdi şimdi atabiliyorum bunları. Gece 7-8'den sonra kendi başıma çok nadir dışarıda olurum, kendi sokağımda bile tedirginim. Bunu da oğluma yansıtmak istemediğim için birçok şeyi anlatmıyorum. O da çok ürkek, korkak, tedirgin olmasın diye. Tabii ki şimdiki polisleri çok fazla seçemiyorsun. Daha fazla kamufle ettiler kendilerini, küpeliler, uzun saçlılar falan. O dönem onları çok net tanıyabiliyorduk.

Ağabeyimi Arıyoruz

DAL'dan çıktıktan sonra ablam ve ben, ağabeyimi aramaya başladık. 3-4 ay hiçbir yerde bulamadık. Bekir, Fatsa Dev-Yol davasından yargılandı ama önce Malatya'da dediler, sonra Sivas'ta dediler, İstanbul'da dediler. İstanbul'u ablamla birlikte dolaştık ama diğer illerden eş dost yardımıyla haber almaya çalıştık. Dört ay sonra ağabeyimin izine Erzincan Cezaevi'nde rastladık. Sonrasında Aydın, Samsun, böyle il il dolaştırdılar.

Ağabeyimin sabit bir yeri olunca artık annemi de alıp götürmeye başladık. Erzincan'da iki tane sağ görüşlü amcam vardı. Yıllar

sonra bu sebeple onların evinde konaklamak zorunda kaldık, bize tabii ki destekleri oldu. Cezaevi kapısına bırakıyorlardı, içeri girmiyorlardı. Ailede başka görüşten insanlar olunca başka türlü de yaşıyorsun bu süreci. Görüşlerimiz çatışıyor, dolayısıyla çok şey de paylaşamadığımız için oldukça sıkıntılı bir durumdu. Annemin okuma yazması olmadığı için geldiğinde hep bizimle beraberdi, biz götürüp getiriyorduk. Ağabeyimi cezaevinde ilk görüşümüzü hatırlamıyorum. Hafızamı zorlasam da çok şey gelmiyor aklıma.

Aydın Cezaevi'ne sevk edildiğinde biz de ziyaretine gittik ama açlık grevinde olduklarından dolayı görüşe giremedik. Artık tutuklu yakınları olarak da daha örgütlü bir birlikteliğimiz vardı. Ankara'ya geri geldik, geldikten sonra aileler dedi ki, hep beraber Meclis'e gidelim, açlık grevi için kamuoyu oluşturulmasını sağlayalım, düşüncelerimizi aktaralım. Cezaevlerinde şartların iyileştirilmesi için Meclis'te milletvekilleriyle bir görüşmeye gittik, tabii milletvekillleri bizimle görüşmediler. Bu da basında tutuklu yakınları Meclis'i bastı diye çıktı. 1988'in sonuydu, aslında öyle bir Meclis basma eylemi falan da yoktu. Sadece biz tutuklu yakınları olarak içeridekilerin isteklerini iletmek, cezaevi şartlarının daha iyi olmasını talep etmek ve onların yanında olduğumuzu göstermek istemiştik. Aslında Meclis'tekiler gözaltına alınmayacaksınız diye de güvence vermişlerdi. Herkes sakince çıksın dendi. Akşam oldu tabii. Biz çıktık, yanımda da İstanbul'dan iki misafirim vardı. Onlarla kol kola Kumrular'a indiğimizde polisler tarafından gözaltına alındık. Bir de bu dönemde gözaltı yaşadım, 10 günlük bir süreçti. Evliydim, polis beni eve götürdü, evi de aradılar. Ciddi bir işkence görmedim. O süreçte Kürtlere çok ağırlık vermişlerdi. Onlara baskı çoktu. Bize tek ayak üzerinde dur, konuşma, duvara dön deniliyordu. Ben 10 gün betonda, montumun üstünde yattım. Bunlar doğal olarak bende birtakım psikolojik izler bıraktığı için şimdi bir şey olur da oğlum da bunlara maruz kalır diye çok endişeleniyorum. Eşim Tugay, Artvin Dev-Yol davasından yargılanmıştı. Kendisi de çok işkence gördü ama o daha rahat oğlumuza karşı, yapmak istiyorsa yapabilir diyor. Ben daha temkinliyim.

Bekir Sami ve Şükran Asuman

Ağabeyim 7 yıl sonra 1991'de çıktı. O dönemde İnsan Hakları Derneği'nin cezaevinde ve Emniyet'te yaşananların fiziki ve psikolojik etkilerini araştırdıkları ve yardım sundukları bir çalışmaları vardı. Bekir ağabeyim de bu etkileri en aza indirmek ve tedavi olmak için Ankara'ya yanımıza geldi. Psikolojik olarak desteğe ihtiyacı vardı. Tabii ki bambaşka bir süreç yaşadık. Olumsuzluklar ve baskılar yaşasak da farklı ailelerle tanışıyorsun ve belki de daha önceden hiç tanımadığımız ailelerle can yoldaşı oluyorsun. 7 yıl geçmişti, teknoloji ilerlemişti. Hayat başka türlü akıyordu, ağabeyim de bu akışa uymaya çalışıyordu. Hayatın kitaplardan okuduğu gibi olmadığını görüyordu. Yaşam bir başkaydı. Karşı karşıya kalınca artık birtakım şeylerin üstesinden gelmeye başlamıştı. Kaçak olduğu süreçte üniversiteyi bitirememişti ama sonradan o da sınava girip Açıköğretim'i bitirdi. Çalışmaya başladı. Eşi de öğretmendi. Öyle geçiniyorlardı. Yaşam, büyük bir kesintiye uğradıktan sonra sıfırdan başlamıştı bir anlamda. Daha çok şey yapacaktı, hayalleri çok yüksekti. Fakat bu süreç de çok kısa oldu diyebilirim çünkü 2001 yılında Bekir'i kaybettik. Tam hayatını yola koyuyor diyorduk ki bu kez de ölüm ayırmış oldu bizi. Ölümü cezaevi süreci ve işkencelerden olabilir diye düşünmüyor değilim. Çünkü damarla ilgili sıkıntıları olmuştu. Belki o dönemde yediği dayaklardan, başka işkencelerden dolayı mıydı bilmiyorum, öyle bir teşhis yok ama bacaklarında problemi vardı. Sonrasında beyin kanaması geçirmişti, akabinde tekrar bir emboli ile iç kanama geçirdi ve ağabeyimi kaybettik. Cezaevinden çıktıktan sonraki 10 yıllık süreçte de benimle geçirdiği bir 3 yılı vardır belki. Sonrasında evlendi ve bir çocuğu oldu. Hepimizin yaşam koşullarından dolayı evlendikten sonra çok sık bir araya gelemiyorduk zaten. Öldüğünde kızı 4 yaşındaydı, ardında küçük bir çocuk ve genç bir eş kaldığı için acımız kardeş acısının ötesine geçti, tarifsiz üzüntü içerisinde kaldık. Aile olarak bir araya gelemeyecek şekilde dağılmış olduk.

Psikolojik destek almadık ama çevremdeki arkadaşlarım, dostlarım hep yanımda oldular, eşimi de o süreçte tanıdığım için bana destek oldu. Bir anlamda birbirimize yardımcı ve destek olduk. Birbirimize sarıldık ve öyle geçirdik o günleri. Darbe döneminde ve sonrasında cezaevi kapılarında daha çok zaman geçirdiğimiz için, o süreçte ailelerin yakınlaşması, dostların birlikte hareket etmesi söz konusuydu ve çok güzeldi. Ne yaşıyorsak, nasıl yaşıyorsak paylaşıyorduk.

Şu an annem hâlâ Artvin'de diğer ağabeyimle beraber. Kız kardeşim İstanbul'da, öbür kardeşim başka bir yerde, ben yine Ankara'da, hepimiz ayrı bir yerdeyiz. Sadece bir telefon trafiği var, internet çıktıktan sonra da internetten görüşmeler başladı. Onun dışında sık sık bir araya gelme olanağımız yok. Üzücü bir durum. Ablam ve eniştem hayatlarını yurtdışında devam ettirmekteler. Biz de burada kaldığımız yerden devam ediyoruz. Birkaç yıldır Türkiye'ye gidip gelebiliyorlar. Ablamın gelemediği 10 yıl içerisinde mektuplarla haberleştik. Arayabilirse telefonla görüşürdük. Onun dışında görüşmemiz hiç mümkün olmadı. Yeğenim o zaman 3 yaşındaydı. Tekrar görebildiğimde 8 yaşına gelmişti ama annesi ve babasını ancak daha sonra görebildik.

Bu dönemin ceremesini çeken daha çok ben oldum çünkü hep ağabeyimin ve ailenin geri kalanlarının peşinden koşturdum. 1985'te ablam da yurtdışına çıkınca işler bana kalmış oldu. Artvin'e döndüm. O zaman ağabeyimin mahkemesi, avukatı, protestosu, telgrafı ve diğer işleri ile birinin ilgilenmesi gerekiyordu. Ağabeyim üniversitedeyken burs alıyormuş, sonraki süreçte yakalanınca o bursları geri ödedik. Üniversitenin kütüphanesinden aldığı kitapları geri istediler, onların paralarını ödedik. Okula gitmediği halde yetim maaşı aldığı için borçlanmış, bunların da ödemesini yaptık bu arada. Kendi siyasi duruşumla ilgili değil ama ağabeyim, eniştem, ablam sebebiyle bu tecrübeleri yaşamış oldum. Şimdi ailenin derlenebilmesi için daha fazla özveride bulunmak zorunda kaldığımdan -kendi zamanım ve yaşamımdan istemeden de olsa geri durmam gerektiğinden- bazen isyan ediyorum. Artık hiçbir şeyle ilgilenmeyeceğim, diyorum. Anneme de, ablama da aynı şeyleri söylüyorum. Yoruldum tabii ki, küçük kardeşim üniversiteyi okuyacak ona destek ver, evlendikten sonra da öbürü askerde ona destek ver, Bekir cezaevinde, okulda onlara destek ver derken süreç böyle devam etti gitti. Oğlum doğduğundan beri diyorum ki her şeyi oğluma yapacağım, kimseye bir şey yapmayacağım diye düşünsem de bunu yapmak mümkün değil. Hayatı tabii ki çok dolu dolu yaşadık. Biz her bayram Erzincan'a veya Samsun'a açık görüşe giderdik. Sonra cezaevleri boşalınca biz bayramlarda bir boşluğa düştük: Ne yapıyorduk biz dedik. Bayram geliyor, evde oturuyoruz, sıkıldık gerçekten. Haa dedik, demek ki biz cezaevlerine ziyarete gittiğimiz için bayramlarımız öyle hareketli geçiyormuş. Otel bulamıyorduk kapılarda sabahlıyorduk. Çünkü açık görüşe herkes aynı

zamanda gidiyor. Otellerde yer kalmıyor. Bu yükler kalkınca kendimizi yaşamaya başladık şimdi, yoksa böyle bir kavramımız yoktu. Kendini düşünerek yaşamak yeni bir şey bizim için, lüks yani.

Bu süreçle ilgili hepimiz güzel yarınlara inanmıştık, onun için de olumsuz gelmiyordu, yaptığımız hep doğru geliyordu. O dönem yaşanması gerekenler buydu, bu motivasyondu. Bunu da bir biçimde yaşadık, keşke dediğim şeyler hiçbir zaman da olmadı. Kızmadım da, bir süreçti bu yaşanılan. Sadece bizim için geçerli değildi, çevremizdeki herkes de aynı süreçten geçiyordu. Dolayısıyla çok normal geliyordu.

Komşularımızla sıkıntılarımız hiçbir zaman olmadı. Bir ailenin dışında diğerleri sosyal demokrattı mahallede. Bir de biz, başarılı, çalışkan çocuklardık, ağabeyim öyleydi çünkü. Karıncayı incitmez bu insan diye bildikleri ve kimseye kötülük yapmaz dedikleri için hiçbir zaman kimse inanmadı Bekir'in yargılanmasına. Asla böyle bir şey yapmaz, nasıl böyle bir şey olur, bu olamaz dediler. Bize karşı da aynı şekilde olumsuz bir tavır olmadı, hatta destekleri de olmuştur birçok insanın. O dönemde çokça olmasına rağmen kimse ihbar da etmedi mesela.

Unutamadıklarım...

Bekir'le ilgili radyoda yaptıkları anons hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Aranıyorlar listesindeydi, iki adam vurmuş, bilmem ne yapmış diye anlatıyorlardı. Ağabeyim hem çok çalışkandı, takdir belgeleri alan bir öğrenciydi hem de böyle sessiz, sakin, mülayim bir insandı. Mahalleli de öyle tanıdığı için herkes çok şaşırdı. Ağabeyim köpekten korkan, karanlıktan korkan da bir insandı. Sokakta lamba yanmıyorsa tedirgin olurdu. Böyle bir insanın dağa çıkıp başka bir insan öldürmüş olma olasılığına komşular bile prim vermedi. İki kişiyi öldürdüğü gerçek olmayan bir şey. Sadece kaçak olarak dağlara gitmiş, eğitim almış, onları anlatırdı bize. O anons beni çok etkilemiştir.

Beni en derinden yaralayan anlardan bir diğeri de yeğenimden ayrılma anıydı. 3 yaşındaki yeğenimin bana Şule demesi, isimler tam konuşulmuyordu ya, teyzenin adı ne diye sorduklarında Şule teyzem diyordu, 3 yaşındaki çocuk, babasının adını Ahmet diye biliyordu, annesinin adını başka türlü biliyordu. Kimsenin gerçek ismini bilmiyordu. Ablam ve eniştem yurtdışına gitmek zorundaydı ama yeğenimden ayrılmak bana çok zor gelmişti.

Ailem uzunca bir süre bir araya gelemedi. Bir yanımız hep eksikmiş gibi hissediyorum. Ablamın yurtdışına gidişinin üzerinden 27 yıl geçmiş. Şimdi gelince sıcaklık istiyor ama olmuyor. Biz sadece düğünlerde, bir de ölümlerde bir araya gelebildik. Baba yok zaten, onun için de eksik yaşıyorsun.

Bugünden Bakınca

Şu anda bir parti üyesi değilim ama eylem veya miting olursa orada olmaya çalışıyorum. Eskiden verdiğimiz gibi bir mücadeleyi zor veririm herhalde. Ekonomik sebepleri var tabii ki. Çalışmak lazım bir yandan. Sağlık sorunlarım arttı, yaş ilerledi. Belimle ilgili sıkıntılar yaşıyorum, DAL'daki işkenceler sebebiyle midir bilmiyorum. Doktora gittiğimde bana kaza geçirdin mi diye sordu. Hayır dedim, ciddi bir kaza geçirmedim, bir düşüş yaşamadım ama belim sakat, dizim sakat.

12 Eylül Davası

Bu dava benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Bir sürü insan öldü, bir sürü insan sakat kaldı, sağlıksız kaldı. Ruh sağlığı bozuldu. Kenan Evren'i yargılasalar ne olacak? Assak ne olacak? Benim için çok bir şey ifade etmiyor. Ölenler geri gelmeyeceği için ya da cezaevi süreçlerinde insanların giden gençlikleri geri gelmeyeceği için çok manası yok. Çok sağlıklı bulmuyorum ama bir davadır kazanılır, olabilir. Yargılamak değil de şu anda ülkenin içinde olduğu durumda bir şeyler düzelseydi, biz 1980'lerde yanlış yaptık denseydi, derdim ki yargılanmadı ama bir şeyler değişti. En azından insana saygı var ya da düşünceye saygı var diyebilseydik belki bir anlamı olurdu. Bakıyorsun insanlar hâlâ yakalanıyor, vuruluyor, öldürülüyor. Herhangi bir şeyin değişeceğini sanmıyorum, kökten bir değişim lazım. Onu da yapamıyoruz demek ki.

Şükran Asuman kardeşiyle

Kimsenin işkence görmesini istemem, benim yaşadığım baskıyı onlar yaşasın istemem. Hayat daha güzel olsun isterim. Herkes mutlu olsun isterim. Bütün soru işaretlerime rağmen ben yine de mahkemede olurum, bu davaya desteğimi esirgemem.

"Biz Bu Mahkemeyi Kullanarak 12 Eylül Darbecilerini Teşhir Ediyoruz."

*Yılmaz Yukarıgöz**

12 Eylül döneminde ağabeyim Ramazan Yukarıgöz 17 Şubat 1981 tarihinde Gölcük'te tutuklandı THKP-C örgüt üyeliği, anayasal düzeni zor yoluyla ortadan kaldırmaya teşebbüs suçlamalarını barındıran 146/1. maddeden yargılandı, idam cezasına çarptırıldı ve ardından da infaz edildi.

Ben de aynı siyasi mücadele içinde yer alan biriydim ve o dönemde örgüt bağlantılı suçlandım ama kabul etmedim. Defalarca gözaltına alındım, sistematik olarak tekrarlanan işkencelere maruz bırakıldım.

* Diş protez teknisyeni. Ağabeyi Ramazan idam edildiğinde 21, kendisi ise 19 yaşındaydı.

Darbeden Öncesi

Biz 4 kardeştik. İstanbul'da yaşıyorduk. Ramazan ve ben, lise öğrencisiydik. Ben çoğu zaman legal kuruluşlarda ve derneklerde siyasi bir mücadele içindeydim. Ramazan illegal bir örgütlenme içerisine girmişti. Mahir Çayan'ın tezlerini savunuyor, halk ayaklanmasıyla birlikte halk devrimini gerçekleştirmek, ülkenin bağımsızlığını inşa etmek için egemen güçlerle silahlı mücadeleye girmek gerektiği, bağımsızlık uğruna her şeyin göze alınabileceğini ve silahlı mücadelenin meşru olduğu tezini savunuyordu. Öbür kardeşlerimde politik bir mücadele söz konusu değildi. Birisi zaten çocuktu. Öbürü pek etliye, sütlüye karışmazdı. Lise 1'e kadar hep beraberdik, ondan sonra bir kopuş oldu. Ramazan, zorunlu olarak dışarıda kalmaya başladı. Çünkü artık aranır bir adam olmuştu. İllegale geçmişti.

Tabii biz hem çalışıyorduk hem de okulumuza devam ediyorduk. Lise bittikten sonra başladım çalışmaya, ondan sonra da hiç durmadım bir daha. Yapabildiğimiz kadarını yapmaya, aileye katkı sunmaya çalışıyorduk.

Ramazan 1979 yılında yakalandı. 1979 yılında THKP-C Dev-Sol kanadında silahlı mücadele veriyordu ve bu örgütte illegal yaşantıya geçmişti. Birçok olayın da faili olarak aranıyordu. Selimiye'ye götürüldü. Sonra Bayrampaşa'ya aktarıldı, Bayrampaşa'dan da firar etti. Firar edince Ömer Yazgan'la beraber kalmaya başladılar. Bu sürecin ardından Akyazı Eylemi gündeme geldi. Gölcük'te kalıyorlardı, ikisi de aranıyordu. Fotoğrafları boy boy asılmıştı her yere. Gölcük'te tam da garnizonun karşısındaki pasajda bir dükkân açmışlardı.

Ramazan Yukarıgöz

Akyazı Olayı ve Dava Süreci

Ramazan Yukarıgöz, Ömer Yazgan, Erdoğan Yazgan, Metin Adil Toraman, Ali Aktürk ve Mehmet Kanbur'un düzenledikleri Akyazı'daki eylem; kuyumcuların soyulması olayıydı. Örgüte finans sağlamak için, soygun girişiminde bulunuyorlar. Özellikle orayı seçiyorlar. Çünkü o bölgede kaçakçılar çok, dolayısıyla altın da çok. Eylemin ilk başlangıcında evlerden ateş

açılıyor. Güya 12 Eylül'de silahlar toplanmıştı ya, halen silahlar var aslında. Metin Adil Toraman, Ali Aktürk orada vuruluyor ve ölüyorlar. Metin Kanbur ve Erdoğan Yazgan yaralı yakalanıyorlar. İsmail Gökalp, Ramazan Yukarıgöz ve Teğmen Ömer Yazgan kaçıyorlar. Ömer de yaralı. Daha sonra kaçtıkları yerde sabaha doğru bir operasyon yapılıyor, çatışma çıkıyor ve çatışmada bir tane polis ölüyor. Ölen polis Milli İstihbarat Teşkilatı mensubu Mustafa Kılıç. Ramazan ağır yaralı. Askerler; Ömer, Ramazan ve İsmail'i alıyor, götürüyorlar. Önce İzmit'teki hastaneye, sonra GATA'ya kaldırıyorlar. Ardından şubeye götürüyorlar ve yaralı bir şekilde işkence yapıyorlar. Gölcük Sıkıyönetim Donanma Komutanlığı Mahkemesi'nde 20 Nisan 1981'de mahkemeye çıkarılıyorlar ve yargılama başlıyor. Çok kısa bir süre içinde idam cezası veriliyor. Ramazan'ın avukatları vardı. Bazıları mahkeme kararında bulundu, bazıları bulunmadı. Benden güvenliğim için duruşmaya katılmamam istendi ben de öneriye uyarak katılmadım, dışarıdan takip ettim. Bu cezayı veren mahkeme heyetinden kıdemli yüzbaşı hâkim Eyüp Menteş, o dönemin Adalet Bakanı Cevdet Menteş'in yeğeniydi. Başka bir siyasi dava olan Kurtuluş Davası'nda rüşvet alırken suçüstü yakalanmıştı. Tabii biz mahkemenin tekrar görülmesi için taleplerimizi bildirdik Askeri Mahkeme'ye. Milli Güvenlik Konseyi'ne dahi dilekçeler gönderdik; fakat hepsi sümenaltı edildi ve kardeşimle birlikte diğerleri de alelacele idam edildiler. İdamlardan bir tek İsmail Gökalp, yaşı küçük olduğu için kurtuldu. Diğerlerinin hepsi, Ramazan Yukarıgöz, Ömer Yazgan, Erdoğan Yazgan ki, akrabalık yok bunlarda, Mehmet Kanbur, dördü aynı gece Gölcük'ten İzmit Kapalı Cezaevi'ne götürülüyor ve orada idam ediliyorlar.

Kardeşim 1981'de tutuklandı, aşağı yukarı 2-3 ay içerisinde idam cezası verildi. Fakat Yargıtay'a gitmesi gelmesi, itirazlar derken 1983 yılının 29 Ocak'ında idam edildiler. Tutuklanmasıyla cezanın verilmesi arasında 2-3 ay var. Oradaki karar zaten siyasi bir karardı. Çünkü arkadaşların arasında bir tane de teğmen vardı. Firari üsteğmen, Ömer Yazgan, dolayısıyla kamuoyuna yansıyan ilk silahlı eylemdi. Düşünün 12 Eylül 1980, 17 Ocak 1981 Adapazarı Akyazı Eylemi'ydi. Ancak eylemden dolayı yargılanmadılar zaten. Çatışmada ölen MİT mensubu polis, Ramazan tarafından öldürüldüğü için en ağır cezayı Ramazan alabilirdi. İdam edilse dahi bu diğer arkadaşlar için geçerli olmayabilirdi.

TCK'nın 146. maddesine göre yargılandılar, 146/1 anayasayı silahlı çete oluşturarak ortadan kaldırmaya teşebbüs, kaldırmayı amaçlamak için örgüt kurmak. Ondan dolayı yargılandılar, yapılan eylemlerden kesinlikle yargılanmadılar ki, Ömer Yazgan'ın, Ramazan Yukarıgöz'ün İstanbul'da davaları vardı. Hatta Ramazan Yukarıgöz'ün İstanbul'daki Dev-Sol ana davasına bağlanması için taleplerimiz oldu, bu talepler İstanbul'da savcılığa iletildi. Gölcük Donanma'da savcılığa dilekçeler verildi. Fakat Gölcük'teki savcılık, talimatla ifadesinin alınması doğrultusunda karar verdiği için ana davayla birleştirmediler eğer birleştirilmiş olsaydı o zaman buradaki davadan da yargılanacaktı, idam da edemeyeceklerdi. Zaten onun için davaları birleştirmediler.

Ağabeyim idam edildiğinde 21 yaşındaydı, bense 19 yaşındaydım.

Biz, Erdoğan Yazgan ve Mehmet Kanbur'un aileleri, İstanbul'da yaşıyoruz. Ömer'in ailesi Ankara'da yaşıyor. İdam gecesi, 29 Ocak, sabah saat 5:30 gibi kapı çaldı, polis babamı soruyor. Babam da askerin peşi sıra aracın yanına gitmiş. "Cenazeyi alacak mısınız?" diye sormuşlar. Babamın sesi duyuldu: "Bugüne kadar sefilleri oynadık şimdi isyanları oynayacağız!" Tabii biz alacağımızı söyledik. Oradan hemen bir araba bulduk. Önce Gölcük'e gittik, sonra İzmit'te olduğunu söylediler. İzmit Kapalı Cezaevi'ne gittik, orada akşama kadar beklettiler ki gündüz çıkmasın, gece getirilsin diye. Askeri konvoy eşliğinde, Ömer'inkini bizden biraz daha önce gönderdiler Ankara'da olduğu için. Üçünü de aynı anda teslim ettiler ve Ramazan, gece defnedildi saat 1-1:30 sıralarında. Cenazeye hiç kimseyi almadılar. Oradan askeri konvoyla, polis eşliğinde getirildi. Sadece aile bireyleri vardı, başka hiç kimse yoktu. Dedem, yeni astsubay olmuş kendini bilmez bir serseri tarafından mezarlıkta tartaklandı.

Cenazeyi getirdiğimizde annem tabutun mührünü söktü, ben açtım. Baktı. Dini vecibelerini yerine getirdik, demişlerdi annemlere. Fakat açıldığında bir battaniyeye sarılmış bulduk, yani elbiseleri üstündeydi, hatta Erdoğan çıplakmış, askeri battaniyeye sarılmış. O şekilde defnedildiler. Tabii annem bunun üzerine sinirlerine hâkim olamadı, birçok şey söyledi o anda, saydı döktü. O akşam annemi de mezarlıktan alıp karakol, şube derken Metris Cezaevi'ne getirdiler ve 15 gün boyunca Metris Cezaevi'nde tutsak kaldı. Aynı işlem Mehmet Kanbur'un kız kardeşine de uygulandı. Mezarlıktan alınan İnsaf Kanbur, 2 yıl boyunca tutsak edildi.

Ağabeyimle son konuşmamız idamdan önce cezaevinde yaptığımız görüşte gerçekleşmişti. Gölcük'te ziyaretlere gidiyorduk, açık görüş dahi yapıyorduk. Haftada iki gündü, annem giderdi, annemin gidemediği zamanlar biz giderdik, ben giderdim. Diğer arkadaşlarla da görüşüyordum. Bazen görüşe beraber çıktıkları, beraber oturduğumuz zamanlar oluyordu. Hatta en son görüşen bendim. Ben görüştükten birkaç gün sonra da eve haber geldi.

Ne zaman idam edileceğini bilmemiz mümkün değildi. Çünkü *Resmi Gazete*'de yayımlandığı anda hemen geliyorlar, hücresine, apar topar alıp götürüyorlar. Bizim görüştüğümüz an demek ki henüz yayımlanmamıştı. Bizden bir iki gün sonra yayımlanıyor. Fakat idam edileceklerini tabii ki biz biliyorduk, onlar da biliyorlardı ama ailelere, yani anne, baba ve kardeşlere söyleyemiyorduk. Kendileri hazırlıklıydı. Bunun siyasi karar olduğunu, bu infazların yapılacağını ve ondan sonra da infazların duracağını, yani en son infazların da bunlar olacağını söylemiştik. Danışma Meclisi'nin verdiği kararlarla idamlar onaylandı, yani yasadışı bir olaydı. İlyas Has'la, Hıdır Aslan da idam edildiler ama onların idamını seçimden sonra parlamento onayladı. Bu idamlardan sonra da idamla yargılananların cezalarını onaylamadılar. O zaman bir tek Ekmekçiyan'ı* onaylamışlardı, havaalanında eylem yapmıştı. Onu idam ettiler, ondan sonra bizim arkadaşlarımızı idam ettiler, ondan sonra da Hıdırları idam ettiler ve o şekilde bıraktılar.

Prosedürü bildiğiniz için her an bekliyorsunuz, her an gelebilirler. Ama bunun üzerinde durmuyorduk, dışarıdaki insanlardan bahsediyorduk, oradaki çalışmalardan, onların arkadaş ilişkilerinden bahsediyorduk. Ne zaman olacak, bugün mü gelip alacaklar sizi diye bir şey konuşmuyorduk tabii ki.

Son Mektubu 26 Yıl Sonra Okuyabildik

İdam edildikleri gece mektup yazmışlar ailelerine. O mektuplar bizim elimize 26 yıl sonra geçti. Mektupların varlığını biliyorduk. İzmit'te bulunan bir asker tarafından bize söylendi. Dolayısıyla biz de mektupları istedik; fakat babam ve ben, İzmit'teki

* 7 Ağustos 1982 yılında 9 kişinin yaşamını yitirdiği 72'sinin ise yaralandığı Esenboğa Havalimanı'nın bombalanması olayının faillerindendir. Güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu eylemi gerçekleştiren Zohrab Sarkisyan adlı örgüt üyesi ölü, kendisi ise yaralı olarak ele geçirildi ve tedavisinin ardından Mamak Askeri Cezaevi'ne gönderildi. Yargılamanın ardından 7 Eylül 1982'de idamı cezasına çarptırılan Ekmekçiyan 28 Ocak 1983'te Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde asılarak idam edildi.

bir albay tarafından tehdit edildik. Yıllar sonra elimize mektubun fotokopileri geçti. 6 ay sonra da şu anda üyesi olduğum ve İstanbul temsilciliğini yürüttüğüm Devrimci 78'liler tarafından Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan adımıza binlerce sayfalık bir dosya alındı. O dosyanın içerisinden "Verilmesi sakıncalı zarf" çıktı ve o zarfın içindekiler de mektuplardı. Mektupları okuduğumuzda hiç de öyle sakıncalı bir şey olmadığını gördük. Onu bile çok gördüler, onu bile vermediler. Mektuplar dahi 26 yıl tutsak edildi. Hatta o dosyanın içerisinden çok ilginç şeyler çıktı. Mesela organ bağışı yapmışlar. İzmit'teki albay o bağışı belgeleyen kâğıdı yırtıp atmıştı. İdam yapılırken, idam edecek cellatla yapılan pazarlığın faturası çıktı. Hem kâtibe hem cellata ödenecek olan paralar, işte cellata idam ettiği kişi başına 20 bin lira, kâtibe toplam 1.600 lira ödeme yapılacağına dair bir fatura... Pazarlık usulü olmuş bu, yani cellatla pazarlık etmişler ve belgede de aynen o şekilde geçiyor, onun faturası dahi çıktı. Hatta bütün bunların altında Cumhuriyet Savcısı'nın imzası var. Tabii Türkiye'de 12 Eylül'de 17 tane devrimci idam edildi, 17 yaşındaki bir çocuğu dahi idam eden bir cuntadan daha farklı bir şey bekleyemeyiz.

Değerli aileme,

Annem, babam ve kardeşlerime... Sizleri ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Sizler için birçok şey yapmak istedim ve her zaman da istedim. Ancak bulunduğumuz ülkenin koşulları ve sömürü mekanizmasını yönlendirenlere, sizlere karşı ve genelde halkıma karşı, tüm emekçi ve ezilenlere karşı uyguladığı baskı, zulüm ve sömürüyü yenmeden, onlara karşı savaşmadan bunların, yani sizlere yapmak istediğim şeyleri yerine getirmemin imkanı yoktu. Faşizme ve emperyalizme karşı halkın yanında yer almak gerektirdi. Ben de bunu yaparak, halkın mücadelesine en ön saflarda katılmaya çalışarak sizlere ve halkıma olan görevlerimi her zaman elimden geldiğince yerine getirmeye çalıştım. son görevimi de şimdi yerine getiriyorum. Benim için üzülmenizi, gözyaşı dökmenizi istemem. Devrimci olarak yaşadım, devrimci olarak ölüyorum.

Sizler her zaman seven ve sayan oğlunuz, kardeşiniz,

Ramazan Yukarıgöz

Değerli anama,

Beni, cezaevinde, dışarıda ve her zaman, her yerde yanımda olarak hiçbir zaman yalnız bırakmadın. Sana olan borcum asla ödenemez, burada şereflice yaşayıp, şereflice ölerek sana olan borcumun bir kısmını ödemek istiyorum. Seni her zaman canından çok seven oğlun.

Ramazan Yukarıgöz

Sevgi ve saygılarımla.

Ramazan Yukarıgöz'ün ailesine son mektubu

Aile İçindeki Diyalog

İdamdan sonra kardeşlerim durgundular, pek konuşmuyorlardı. Eve gelenleri ben karşılıyordum. Hatta eşim de gelmişti, o zaman evli değildik ama tanışıyorduk. Aile içinde birbirimizi suçlama gibi bir şey kati süretle söz konusu olmadı. Çünkü aile yapısı zaten belli. Ailede neyin ne zaman yapılacağı, kimin yapacağı, kimin resmi olarak veya gayriresmi olarak nereye gideceği belliydi. Kaldı ki öyle bir iç çatışma kesinlikle olmadı.

Ekonomimiz iyi değildi. Babam, ağabeyimden sonra çalışamadı, işi bıraktı. Baba da çalışmayınca tabii ki yaşam daha zor bir hale geldi. Mesela ben, yurtdışına çıkacaktım çalışmak için. İstanbul Motor Meslek Lisesi'ni bitirmiştim, diplomamı aldım, gittim, gemilere gireyim dedim. O zaman alıyorlardı, yurtdışı gemilerinde çalışır, oradan devam ederim dedim. Pasaport dahi vermediler bana o zaman, yurtdışına çıkışın sakıncalı dediler. Halbuki sabıkam yoktu, sicilim vardı.

Siyasiydi, kirli bir sicil değildi. Siyasi olduğu zaman onların işine gelmiyor. Kirli bir sicil olsaydı pasaportumu verirlerdi. Hatta silah bile verirlerdi, temiz olduğumdan vermediler. Dolayısıyla kendi çabalarımızla birtakım işler yapmaya çalıştık. Hayatımızı idame ettiriyoruz, halen devam ediyoruz aynı şekilde.

Tabii ki ailemizin kanayan bir yarasıdır ama objektif baktığımda düşen de olacaktı, kalan da olacaktı. Bir sürü arkadaşımız da ölmüştü, sonuçta onlardan önce gidenler olduğu gibi, onlardan sonra gidenler de olacaktı. Sadece ağabeyim değil, o da normal arkadaşlarımız gibiydi. Tabii anne ve baba için böyle olmuyor, biraz daha farklı. O zaman belki pek anlayamıyordum da şimdi ben de baba olduğum için onların ne düşündüğünü daha iyi anlayabiliyorum. Bir evladını kaybetmeyi, eve geç geldiği zaman merak etmeyi, bütün bunları baba olduktan sonra öğrendim. Annem merak ederdi, babam merak ederdi, bizim yokluğumuzu. Oturup konuşurken anneme anlatırdım, babama kısmen anlatmaya çalıştım, babam zaten bilirdi. Babam gece yarılarına kadar sokaklarda gezen bir adamdı, kahvelerde şurada burada arkadaşlarıyla otururdu. Babam idamın nedenlerini falan çok iyi biliyordu. Ama tabii ki oğlu olduğu için, çocuğu olduğu için çok daha fazla acı çekti. Anneme "Bak işte anne, biliyorsun ne için mücadele ettiklerini" derdik, "Benim başım dik. Utanılacak bir şey yapmadı benim çocuğum. Sonuna kadar da arkasındayım" derdi. Bunları hâlâ söyler.

Tepkiler

Ağabeyimin idamından sonra korkudan ailemize gelmeyen akrabalarımız bile oldu. Bunların bir kısmı çok yakın akrabalarımızdı. Ailemize gelmeye çekinen, hatta idamdan önce cezaevine ziyarete gitmeye korkan aile bireyleri bile oldu. Çevreden, mahalli yapıdan bahsedersek, hiç kimse öyle karşımıza çıkıp bir şey diyemezdi zaten ama gelip geçmiş olsun diyenler, baş sağlığı dileyenler oldu. Toplumdan aileyi rencide edici, rahatsız edici tepkiler olmadı ama aileden bireylerin uzak durması üzücüydü. Bu da bir acıdır aslında. Sonradan geliyorlar gidiyorlar ama not defterime kaydedilmişler artık. Ben görüşmüyorum hiçbirisiyle, ne gidiyorum ne geliyorum, benim onlarla herhangi bir bağım yok ama tabii annemin babamın yakınlarıdır, kardeşidir, onlar birçoğuyla görüşüyor.

Şubeye Götürülüyorum

Ben cezaevine girmedim, hep şubeden döndüm. 1. Şube'de gerçekten çok işkence gördüm, defalarca. Hatta düşünebiliyor musunuz Kadıköy'de 1983'te Anavatan Partisi bombalanıyor, beni gelip buradan alıyorlar, 1. Şube'ye götürüyorlar. Sen bombalamışsın, diyorlar. "Niye ben bombalayayım, bunlar başka örgüt, burada Dev-Sol yazıyor. Ben izledim haberlerde" diyorum. "Ee sen necisin?" diye soruyorlar, "Ben THKP-C Üçüncü Yol Davası'ndan getiriliyorum buraya" diyorum. Sen onlardan mısın diyor. Hayır diyorum ondan dolayı getiriliyorum. Düşünebiliyor musunuz, ondan dolayı bile beni suçluyorlar. Buna benzer bir sürü uygulamalar. Mutlaka bir şeyi kabul ettirmek istediler. Tabii reddediyorsunuz, reddettiğiniz zaman da işkenceler başlıyor. Aklınıza ne işkence geliyorsa yapıyorlar.

Bugünden Bakınca

İki gün önce Facebook'ta yazmıştım: "Uyuyan halkıma: Uyandığın zaman yine aynı şeyleri yaşayacağız. Biz bizi bıraktığın yerdeyiz, uyandığında ODTÜ'yü göreceksin, uyandığında Maraş'taki engellemeleri göreceksin, Roboski'yi göreceksin, sen en iyisi uyu, hiç uyanma."

Biz derken benim gibi düşünen arkadaşlarımı kastediyorum, bir kısmını kastetmiyorum, aynen bıraktıkları yerde gidiyoruz. Nereye kadar gider, sonucunu kimse tahmin edemez. Yarın da

bitebilir, bitirilebilir, farklı bir şekilde de engellenebilir ama sonuna kadar, kesintisiz olarak gidecektir. Verilen mücadelelerin hiçbiri çıkar elde etmek için yapılmadı. Bugün RTE'nin dediği gibi devrimcilerin kandırılması gibi bir durum söz konusu değildir, herkes kendi beyniyle kendi iradesiyle mücadele etmiştir, hareket etmiştir. Bunun artısı da olacaktır, eksisi de olacaktır. Her eylemin %50 şansı vardır. Ne yapacaksınız, bugün çıksanız Taksim'de bir eylem yapsanız, başarı şansı %50'dir. %50 de yıkılma şansı vardır. Bugün Türkiye'deki siyasi hareket, sol hareket 12 Eylül tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu açık bir gerçektir. Bunun yanında bizim dönemimiz pasifize olmuş. Darbeciler İslamcıları ele almış, onları beslemiştir. Bugün bunlarla başı derttedir. Şu anda onlar birbirini tasfiye etmeye çalışıyor. İslamcılar orduyu tasfiye etmeye çalışıyor. Bir dönem bizim üzerimize yürüyen ordu, albaylar şimdi soldan destek bekliyorlar. Hatta Oğuzhan Müftüoğlu'nun söylediği bir laf vardı. "Solda adam mı bıraktınız da destek bekliyorsunuz?" Yani bu şekilde giden bir sistem var Türkiye'de. O sistem her zaman tabii ki böyle gitmez, mümkün değil. Belki biz görmeyiz ama değişebilir veya daha farklı çöküntüler de olabilir. Bunun olmaması için de tek bir şey var, direnmek, başka bir şey değil.

Biraz da halkın destek vermesi gerekiyor. Çünkü muhalif olan insanlar bir kuruluş veya bir kurumu hayata geçirdiklerinde artık onun bütün giderlerini kendileri karşılıyorlar. Herhangi bir yerden Kızılay gibi yardım almıyorlar. Mümkün olduğunca bu gelişimi devam ettirmeye çalışıyoruz. Düşünün 12 Eylül'de hiç ses çıkmıyordu, şimdi her taraftan ses çıkıyor. Bu muhalif ses, geçmiş mücadelelerin bir ürünüdür. Bugün ODTÜ'den ses çıkıyor, düşünün kaç yıl sonra, 1968, 1977, sene 2012. Diğer üniversitelerden ses çıkıyor, fabrikalardan, sendikalardan ses çıkmaya başladı. Eğer bizim gibi direnenler, mücadele edenler olmasaydı insanlar tamamen pasifize olmuştu, tamamen yılgın olmuşlardı, kalmışlardı.

Benim siyasi mücadelem hep devam etti bugüne kadar. Hâlâ da devam ediyor. Şu anda da Devrimci 78'liler Federasyonu'nun İstanbul temsilciliğini yürütüyorum.

Ancak şunu eklemem gerekir ki, şu ana kadar hiçbir devrimci tutsak hükümetten veya devletten af istememiştir. Sadece serbest bırakılsın denmiştir ve bu bir direktiftir. Çünkü affedilecek bir şey yapmamışlardır onlar. Şu an içeride tutuklu olanlar da mahkûm olan devrimciler de özgürlük mücadelesi neyse onu gereğini yerine getiriyorlar.

Umutlar, Hayal Kırıklıkları

Hâlâ umut var. Can çıkmadan umut çıkmaz. Devrim hareketi kesintisizdir, kesintisiz devam etmelidir. Belki bugün ölürüm, belki yarın ölürüm ama sonuna kadar da etmelidir. Benim bıraktığım yerden arkadaşım devam eder, arkadaşımın bıraktığı yerden onun arkadaşı devam eder ama eder. Bakın, Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir öldürüldü; o zamanki kadro, Mahir Çayanlar yok edildi. Ne oldu sonuçta binlerce insan çıktı, onların döneminden sonra, düşünün yani. En son 1980 darbesiyle bu hareketin önüne geçmeye çalıştılar. Tabii bunu tek başlarına yapamayacaklardı, Amerika'nın yardımı, desteği oldu.

İnsanın ister istemez hayal kırıklıkları oluyor. Çünkü ortaya çıkan, gerçekten solcuyum, devrimciyim diye ortaya çıkan, daha sonra farklı açıklamalar yapan insanlar olduğunda tabii ki hayal kırıklıkları yaşıyorsunuz. Hiç tahmin etmediğimiz insanlardan neler duyuyorsunuz.

Kendi içimizdeki ayrışmaları da 1980'in eseri olarak değil, grupların içerisindeki paylaşıma ve farklı yapıların ortaya çıkmasına bağlıyorum. Düşünün TKP'nin bile şimdi yenileri ortaya çıkmaya başladı. İdeolojik olduğuna inanmıyorum ben bunların. Eğer sayfanın bir tarafı sarıysa, bir tarafı beyazsa, sayfanın sarı tarafını da konuşmak gerekir, beyaz tarafını da konuşmak gerekir. O sayfayı yırtıp atabilirsiniz gerektiğinde ama bu böyle yapılmıyor. Ahmet mi gelecek, Mehmet mi gelecek? Bu kesinlikle kişisel meselelerden dolayı parçalanmadır. Şimdi bugün İstanbul'da 78'liler Girişimi var, diyeceksiniz siz de Devrimci 78'liler Federasyonu'sunuz, aranızdaki fark nedir? Aramızdaki fark, bu da bir şeye dayanıyor, kişilerin, çıkar sağlama veya egemenlik kurma içgüdülerinden kaynaklanıyor. 78'liler Vakfı'nı kuranların bazıları da Federasyon'da. Neden ayrılmışlar, bu nedenlerden dolayı ayrılmışlar.

Çocuklar

Çocuklarım siyasi geçmişimizi biliyorlar. Aile içerisinde konuşuyoruz sık sık. Ayrıca tabii ki haber oluyor bu tür konular. Haber olmaya başladığında istedik ki onlar da bilsin. Yarın üniversiteye gidecekler, orada karşılarına birtakım şeyler çıkabilir diye önce biz anlatmak istedik. Neden olduğunu, amcalarının niçin darağacına çıktığını, hepsini anlattık. Daha sonra basından da ve başka-

larının anlatımlarından da okudular. Derneklerde yapılan panellerdeki konuşmaları dinlettik, filmleri, belgeselleri izlettik. Akyazı dışında Maraş Olayları'nı izlettik, yarıya kadar geldiler, ağlayarak kalktılar. Daha fazla izlemediler, tamamını bitiremediler. Böyle şeyleri tabii ki anlatıyorsunuz. Bizim ideolijimize karşılar mı, değiller. Olamazlar zaten, olsalar biz aynı evde yaşayamayız. Mümkün değil, kim olursa olsun.

Biz çocuklara kesinlikle, şunu yapın, bunu yapın, şuraya gitmeyin, buraya gidin demedik. Hatta bizim de içinde çalıştığımız bazı etkinliklere gidiyoruz, işte Halkevleri'nin olsun, başka kurumların olsun, yardım amaçlı geceleri oluyor, onlara gidiyoruz. Çocuklara diyoruz ki, siz de gelin, beraber gidelim hem oradaki insanlarla tanışırsınız hem değişik bir ortam görmüş olursunuz, insanların ne dediğini dinlerseniz, birtakım şeyler alırsınız ama gelmiyorlar. Kızım nispeten daha çok gidiyor da oğlum gitmiyor.

Tarifi İmkânsız Acı

Hiç unutamadığım, beni derinden yaralayan bir şey gerçekten yok. Gerçekten şöyle söyleyeyim, taş gibi oluyorsunuz. Belki daha önceden sorulsaydı bir şeyler bulabilirdim, belki bir şeyler söyleyebilirdim ama şu an mümkün değil, söyleyemem. Gerçi o zaman biraz da siyasi olmaktan dolayı daha soğukkanlıydım. Siyasi olarak bakıyordum olaylara, duygusal olarak hiçbir zaman yaklaşmadım, hâlâ da yaklaşmıyorum. Yine siyasi bakış açımla değerlendiriyorum. Devrimcilerin amacı intikam almak olamaz, mücadele devrim içindir.

12 Eylül Davası

Annem mahkeme süreci henüz başlamadan önce "Geçici madde kaldırılırsa ne yapacağız, ne edeceğiz" diye sormuştu. Anneme "Benim dilekçem hazır" dedim. Referandum yapılmadan önce dilekçeyi hazırladım. Çünkü kabul edilecekti, geçici madde kalkacaktı. Önce kurumlar dilekçe verdi, kurumların ertesi günü savcılığa dilekçemi verdim. Annem, Kenan Evren'in ölmesini kesinlikle istemiyorum, diyor. Ramazan'ın mektuplarını alana kadar ölmeyeceğim demişti. Mektupları aldık, şimdi "Kenan Evren'in mahkûm edildiğini görmeden ölmeyeceğim" diyor. Yarın başka bir şey için ölmeyeceğim diyecek, ha bire yaşayacak! Bir beklentisi

var. Tabii ki mahkemeden birtakım kararların çıkmayacağını empoze etmeye çalışıyoruz ama nereye kadar edeceğiz bilmiyorum. Kararı vermeyecekler, uzatacaklar, Kenan Evren ve Şahinkaya'nın ölmesini bekliyorlar tabii.

12 Eylül Davası'nda mahkeme sürecinde ben müdahillik dilekçemi verdiğimde kardeşimin öldüğüne dair benden delil istediler. Halbuki idam tutanağı var. Dilekçeye iliştirmiştim. Savcılık'a verdiğim suç duyurusunda da idam tutanağı vardı. Ayrıca burada ağır ceza hâkimine verdiğim müdahillik dilekçemde de yine aynı tutanak vardı. Fakat kabul etmediler. Yine delil istediler. Milli Güvenlik Konseyi kararı var, Danışma Meclisi kararı var, *Resmi Gazete* var, hepsi ellerinde fakat benden yine delil istediler. Neyse, o delilleri de verdik, müdahilliğimiz o şekilde kabul oldu. 17 Ocak 1981'de Akyazı Eylemi olmuştu ve idam edilen 4 genç yakalanmıştı, 17 Ocak 2013'te ise yine mahkeme olacak.

Herkes bana aynı soruyu soruyor, "Bu mahkemeden ne bekliyorsunuz?" Bir şey beklemiyorum. Biz bu mahkemeyi kullanarak, 12 Eylül darbecilerini teşhir ediyoruz. Yaptıkları işkenceleri, pislikleri, idamları, kayıpları, hepsini teşhir etmeye çalışıyoruz, ediyoruz da. Bu devlet 12 Eylül darbecilerini yargılamaya çalışıyor ama tabii ki göstermelik. Çünkü bunun adı zaten Çankaya'da konuldu. Kenan Evren oraya davet edildi, orada gerekli şeyler ona anlatıldı, ondan sonra savcı evine gitti, çay içerek ifadesini aldı, dünyanın hiçbir yerinde görülmüş şeyler değil bütün bunlar. Hiçbir şekilde mahkemeye getirilemiyorlar. Şimdi ölmelerini bekliyorlar. Bakın bu yargılama sonucunda, yargılananlar eğer ölürlerse yargılamaya çalışan devlet, büyük bir devlet töreni yapacak, bu paşalar devlet töreniyle kaldırılacak, prosedür gereği, protokolde var çünkü. Ceza almıyor adam, ölen birisinin zaten ceza alsa bile, adli sicili siliniyor, kaldı ki ceza bile almadan ölürse devlet töreni yapmak zorunda kalacaklar, bayrakları bile yarıya indirirlerse hiç şaşmayın.

Düşünün Uruguay'da, Yunanistan'da, Şili'de darbeciler yargılanıyor, burada adam konferans görüşme yapıyor, kahve içerken yakalanıyor, yatıyor, bir de Şahinkaya kahve içiyordu, ne içiyorsun diye avukatlar itiraz edince kahve dedi. Su diye oradan telkin ediyor avukatı "Su, su de!" diyor. Kenan Evren de suyu aldı, açtı kapağını, nasıl bakıyor ama biliyor musunuz ekranda. Suyu içti, ohhh yapıyor bir de bize karşı. Adamlar rahat, her şeyleri karşıla-

nıyor, maaşlarını net olarak söyleyebilen adam bunlar, net kuruşuna kadar. Kenan Evren'e soruyorlar, rakamı söylüyor, küsuratını her şeyi söyleyebiliyor ama Erdal Eren'i tanımıyor, hatırlamıyor. Düşünün, bu devlet böyle bir devlet. Osmanlı döneminde de böyleydi, monarşi, şimdi farkı yok, temsili demokrasi, oligarşik bir yapı, karıştırmışlar işte monarşi ile devam ediyor gidiyor. Baksanıza kuvvetler ayrılığını bile eleştiriyor adam. Öyle bir şey önümüze engel diyor.

Yüzleşmek değil, hesap sormak istiyoruz. Yüzleşecek bir şeyim yok, onlarla aynı tahtaya basmıyorum çünkü. Aynı tahta üzerinde ikimiz de dönüp yüzleşelim veya fikirlerimizi ortaya koyalım değil, faşist bir zümreyle biz zaten tartışmayız. Biz Devrimci 78'liler olarak bir Utanç Müzesi oluşturduk. Müzeyi taşımamızdaki gaye 12 Eylül darbecilerinin neler yaptıklarını teşhir etmek, işte bu kadar insan öldürülmüştür, bu kadar insana şu işkence aletleriyle işkence yapılmıştır ve burada mücadele eden insanların birer eşyaları da bunlardır... Toplumda zaten duyarlı olan insanlar geliyor. Farklı düşüncelerden gelen insanlar yok mu, onlar da mutlaka gelecektir. Geldiği zaman kendisine ders çıkaramayan insanlarla bizim yüzleşme gibi bir derdimiz yok. Esasen o tür insanların gelip özür dilemesi gerekir. Onlara hesap vermek zorunda değiliz ki onlar bize hesap verecek. Çünkü o tür düşünen insanlar Osmanlı döneminden beri biat eden bir toplumun parçası. Edilgen bir toplum oluşmuş, ne derse onu yapıyor. Düşünün öyle bir toplum ki, bir kilo pirince, bir kilo yağa bireysel oyunu dahi satabilen insanlardan oluşuyor. Bu insanlar da o zaman yaşamadılar mı 12 Eylül Darbesi'ni, 12 Mart Muhtırası'nı? Hepsini yaşadılar ama şimdi akıl veremezler ki bize. Bizden akıl almaları gerekecek, kusura bakmasınlar. Onlarla yüzleşmek gibi bir derdimiz yok. Bizim derdimiz sadece darbecilerden, 12 Eylülcülerden veya şimdiki faşist güruhtan hesap sormaktır.

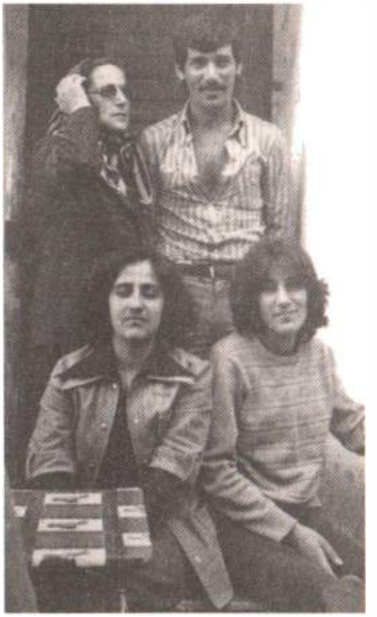
"Hayatında Hiç Mezarlığa Gitmemiş Birini Şanslı Buluyorsun. Çünkü Bizim Hiç Böyle Bir Şansımız Olmadı."

Nesrin Karagülle[*]

Ağabeyim Necmi Karagülle liseden mezun olduğu dönemde Devrimci-Yol örgütü içerisindeydi. 12 Eylül sürecinden önce, 31 Temmuz 1977 tarihinde Artvin'de meydana gelen, kendisinin de içinde olduğu bir tartışma sonrası çıkan kavgada bir kişinin hayatını kaybetmesi nedeniyle tutuklandı. Hayatını kaybeden bu kişi de maalesef amcamın oğluydu. Amcamın oğlu MHP'li olmamasına rağmen, MHP'li birtakım arkadaşlarının yönlendirmesiyle

* 1959 Artvin doğumlu. Mali müşavir. Ağabeyi Necmi Karagülle 1984'te Ünye'deki çatışmada Sıkıyönetim askerleri tarafından öldürüldü. Necmi 27 yaşındaydı.

Artvin Merkez'de yürüyüşe çıkıyorlar. Orada nasıl bir ortam oluyor da kavgaya dönüşüyorsa, hayatını kaybetmesiyle son buluyor olay. Ağabeyim onu orada görmediğini, birebir onunla kavga etmediğini hep ifade etti. Mahkeme sürecinde de MHP'lilerin ifadeleriyle sanık durumunda oldu ve yargılandı. Davada 8-9 kişi vardı. Toplu kavga olması sebebiyle kısa süreli cezalar verildi. Ağabeyim ve bir diğer arkadaşı 4 yıl ceza aldılar.

Necmi, annesi ve ablalarıyla birlikte

Amcamın oğlu aslında bizim aileyle en yakın ilişkileri olan kişilerden biriydi ve ağabeyimin de çok sevdiği bir insandı. O, böylesi bir olayda zarar görünce ağabeyim "Ben Adil'in ölümünden dolayı aranıyor olmak istemiyorum" dedi ve teslim olmak istedi. Çünkü suçlu olmadığı bir durum sebebiyle kaçmak istemiyordu ve son derece de üzgündü durumdan dolayı. Bu yılgınlık veya korku sebebiyle almış olduğu bir karar değildi. Ağabeyim inançlı bir insandı ama inancı uğruna çok sevdiği bir insanın yok edilmesini isteyecek bir kişi değildi.

Tutukluluğu 2 yıldan fazla sürdü. Sonrasında 6 devrimci arkadaşının da içinde olduğu toplam 17-18 kişiyle birlikte cezaevinden firar etti (29 Ekim 1979). 1979'dan 1984'e kadar kaçak hayatı yaşadı. Darbeden sonra Ünye'nin Çiğdemli Köyü'nde 21 Haziran 1984'te yapılan askeri operasyonda hayatını kaybetti. Barındıkları evde, ihbar üzerine, etrafları sarılıyor ve iki arkadaşıyla birlikte vurularak ölüyor. Tabii aynı olayda yakalananlar da oldu.

Necmi'nin kaçak olduğu süreçte önce Artvin'de sonra Ankara'daydım ve kendisiyle hiç görüşemedim.

Artvin'de Hayat

Artvin'de babamın ve ağabeylerimin işlettiği bir toptancı mağazımız vardı. Ekonomik sıkıntımız yoktu. O tarihlerde babamın Ankara'da farklı bir iş yapma planları vardı ancak ağabeyimle ilgili bu olay olunca ve tutuklanınca o projeyi yarıda bırakmak durumunda kaldık ve Artvin'de yaşamaya devam ettik. Evimiz sürekli misafiri olan, hem akrabalarımız hem çevredeki insanlarımızla yoğun ve kalabalık bir evdi. Başka ilden misafir geldi mi, hep bizde toplanılırdı. Bunlar ağabeyimin olayıyla birlikte bıçak gibi kesildi. Sanki ortaya bir bomba atıldı ve herkes bir tarafa dağıldı. Herkes kendi çocuğuyla, kendi ailesiyle ilgili kaygılar yaşamaya başladı. İnsanlar kendilerine de zarar gelir düşüncesiyle bize yakın durmaktan korkar oldular.

Amcamın oğlu her ne kadar ağabeyimin çok sevdiği bir insan olsa da iki aile bir daha görüşmedi. O nedenle yaşadığımız yük çok ağır oldu. Hem aileden birisi olması sebebiyle hem de aileden bize gelip gidenlerin ikiye bölünmek durumunda kalmış olmaları sebebiyle çok zor zamanlar geçirdik. Akrabalar, birisine destek verirsem diğeri ne olur kaygısı taşıdı. O nedenle de biraz yalnız kalınan bir süreç oldu. Ailenin büyük bir kısmı sırtını döndü demek ne kadar doğru bir deyim olur bilmiyorum ama insanların belki de korkuları ağır bastı çünkü diğer taraf bize, aileye karşı baskı uygulamaya kalkıştı. Yolda görüyor saldırıyor, eve saldırıyor. Onların da acıları çok büyüktü. Dolayısıyla iki aile arasında kaldı insanlar. Buna rağmen gelmeye devam eden de oldu ama ailemin, özellikle de ağabeyimin devleti de karşısına alan bir duruşu olunca insanlar bu durumdan çekindikleri için tabii ki uzak durdular. Amcamın oğullarından bir tanesi bu olaydan sonra militan bir MHP'li oldu.

Annem ve babam CHP çizgisinde insanlardı ve CHP'nin kadrolarında çalışıyorlardı. Mesela babam, il yönetiminde, annem kadın kollarındaydı. Necmi ve ben siyaseten onlardan daha farklı bir noktaya gelince aile içinde de bazı çatışmalar oldu. Hatta ağabeyimin olayından sonraki dönemde Artvin'deki siyasi ayrılmalar da biraz daha yoğunlaştı. Ailem, anne baba kaygısıyla evlatlarının göreceği zarar noktasından baktıkları için benim siyaset içerisinde olmamı hiç istemediler. Sonuçta duygusal bakıyorlardı. Bir çocukları cezaevinde, sonrasında kaçmış; bir çocuklarının daha zarar görmesini istemiyorlardı. Beni korumak adına bana baskı

uyguluyorlardı tabii ki. Diğer kardeşlerimiz bizim gibi siyaseten aktif değillerdi. Yakın aile çevresinden "bu işleri bırak, uğraşma, gittiğiniz yol yol değil" anlamında akıl verici, "Yaptıkların anneni babanı çok üzüyor, onları üzmeye hakkın yok" anlamında tepkiler oldu tabii ki 12 Eylül sürecinde. Ağabeyimle ilgili bana baskı yapılmıyordu ama ben de, mücadele içinde olmamdan dolayı tepkilere maruz kalıyordum. Boş bulanlar, hayalci bulanlar oluyordu. Zaman zaman doğru bir zeminde hareket etmediğimizi düşünüyorlardı büyükler. Onların bakış açısı, bunlar çil çocuk, koca devleti karşılarına alıyorlar mantığıydı biraz da.

Biz dört kardeşiz. Lise dönemindeydim siyasi mücadeleye başladığımda. 12 Eylül olduğunda ise 20 yaşındaydım ve liseyi bitirmiştim. Üniversiteye kayıt hakkım vardı ama siyasi olaylar nedeniyle okula kayıt yaptırmadım. Darbeden sonra gözaltına alındım ve dışarı çıktığımda artık Artvin'de yaşama şansım kalmamıştı. Yeniden gözaltına alınabilirdim. Aynı anda ağabeyim de kaçak olduğu için evimiz sürekli aranıyordu. Kapıya geliyorlardı, tekmeyi vurup giriyorlardı içeriye. Kitapları araştırıyorlar, evi karıştırıyorlar, haber var mı diye öğrenmeye çalışıyorlardı. Tüm bunlar yaşanırken yeniden gözaltına alınabilirdim, dolayısıyla şehirden ayrılmak durumunda kaldım.

Politik mücadelemiz ve bunun sonuçları sebebiyle toplumdan dışlandık diyemem ama insanlarda bir tedirginlik vardı diyebilirim. Artvin küçük bir yer olduğu için orada herkes birbirini tanıyor ama siyasi olarak bizim karşı düşüncemizde olan insanların tabii ki sıcak bakmadığı zamanlar oldu. Buna rağmen mahallede birçok kişi bize uzak durmadı, çok yakınımızda duran insanlar da oldu.

Artvin'den ayrıldıktan sonra Ankara'da teyzemin yanında kaldım bir süre. En büyük destek gördüklerimden biri teyzemdir. Ankara'da bir evimiz vardı, ağabeyimin olayları nedeniyle gelemediğimiz bu eve darbeden sonra yerleşmiş olduk. 6 ay sonra ailem de benim yanıma geldi. Yalnızca ağabeyim, eşi ve çocukları Artvin'de kaldı. O, işi devam ettirdi.

Biz 12 Eylül öncesinde de zaten sürekli evi aranan ve baskı gören bir aileydik. 12 Eylül sabahı, sokağa çıkma anlamında özgürlük bitti. Sonra da tabii bizim kapımız çalındı ve ben gözaltına alındım. Babam beni vermek istemedi, o da bizimle araca bindi. Polisler babama " Gel, gel! Seni de kızınla birlikte atarız, yatarsınız

içeride" deyince babam inmek durumunda kaldı araçtan. Çünkü kendi de içeri girerse bizi takip edecek, bize yardım edecek kimse kalmayacaktı. Kısacası bizim için özgürlüklerin bittiği bir gündü. Özgürlükler dediysem zaten yeterince özgürlük olmadığı için biz bunlara karşı duruyorduk ama var olan, en azından 11 Eylül günü yapabildiklerimizin bile gerçekleşemediği bir gün oldu.

Darbenin ardından ülkenin yaşadığı krizle de bağlantılı olarak birtakım ekonomik krizler yaşadık. Artvin'de daha öncesinde sürdürdüğümüz hayatın daha altında bir yaşam standardında yaşadık.

Operasyonun Ardından

Aileden hiç kimse Necmi'nin Fatsa'da olduğunu bilmiyordu. Bir gece haber geldi. Babam ve amcam (teyzemin eşi) gittiler Ünye'ye, oradan alıp getirdiler ağabeyimi. Hiçbir eşyası, kıyafeti, saati, bize teslim edilmedi. Ağabeyimi Ankara'da defnettik. Tabii normal bir defin süreci değildi. Mezarlığın girişinde, kenarda bir yerde tahtaların arasında bir yere koydular tabutu, çekiçle kapağını açtılar ve bize gösterdiler. Aileden herkes ağlamaya başlayınca polisler müdahale etti. Ablamı susturmaya çalıştılar. Hiçbir isyanı kabul etmiyorlar, siz o anda canınızdan can kaybetmişsiniz ama onlar hiçbir tepkiyi kabul etmiyorlar. Ağlamanızı bile fazla görüyorlar çünkü insan gözyaşı dökerken duygularını çok saklayamıyor. Çok kalabalık değildi cenaze. Bu süreçlerde hep yanımızda olan insanlar orada da yanımızdaydı. Arkadaş çevremizden çok fazla kişi bulunamadı, Artvin'den Ankara'ya göç ettiğimiz için ve herkes benzer süreçler yaşadığı için kimse birbirini arayıp soramıyordu. Bazı arkadaşlarımızın daha sonra haberi olduğu için hemen arayamadılar. Dolayısıyla gelenleri toplasan 20'yi geçmezdi, onun da zaten yarısı aileydi. Bu süreçte bile cenazeye katılmaktan korku duyan akrabalarımız oldu ve tabii ki katılmadılar. Belki bazıları da ekonomik koşullar sebebiyle ya da uzakta olduğu için gelemediler.

Necmi Karagülle

Öğrenciliğim bitmişti. 12 Eylül sürecinde göç edip Ankara'ya geldikten sonra bir süre iş imkânı olmadı. Babamdan harçlık alır konumunda olmak istemediğim için el işleri yaparak sattım. Ağabeyim çatışmada vurulduğunda babamın iş çevresinden tanıdığım birinin yanında çalışıyordum. İşverenim bunu öğrenince "Ben devlete ters düşen birinin kardeşiyle çalışmak istemiyorum" dedi ve işime son verdi. Daha yeni başlamıştım, birkaç aylık bir işti ama bu unutamadığım olaylardan biridir. Ben korkunç bir acı yaşarken, işverenim için önemli olan devletle ters düşmemesiydi, kaybettiğimiz canın onun için bir önemi yoktu. Bir süre tabii ki yeni bir iş görüşmesine gittiğimde kendi gözaltı olayımdan ve ağabeyimin vurulmasından asla bahsetmedim, gizli tuttum. Fakat sonrasında kendi düşüncelerime yakın kişilerle çalıştığım için bunu gizlemek, saklamak durumunda kalmadım. Mesela arkadaşlarım bana mektup yazarlardı, isimlerini yazmadan gönderirlerdi, mektuplar okunur da bize de zarar gelir kaygısı yaşadıkları için. Herkes sonuçta kendini koruma ihtiyacı duyuyordu.

Ağabeyimin ölümünden bir yıl sonra bir işe girdim. En çok da fazla çalışarak sıkıntılarımı unuttum. Evden uzaklaştım, iş de yoğun bir işti, sürekli işe adapte olmam gerekiyordu. Aslında böyle inişli çıkışlı dönemlerde daha fazla çalışarak sıkıntılarımı aklımdan çıkarmaya çalıştım. Uzunca bir süre bu böyle oldu.

Ankara'da yaşamımızı sürdürdüğümüz binada yabancıydık ama insanlar olayı fark ettiler. Herkes baş sağlığına geldi. Bize karşı bir tepkileri olmadı, uzak da durmadılar. Ankara'daki dostlarımızdan daha sonradan duyup gelenler de oldu. Ben ve ailem çok büyük bir acı içindeydik ağabeyimi kaybettiğimiz için. Geri dönüşü olmayan bir noktadaydık. Doğal olarak da gergin ve öfkeliydik. Takip eden dönemler de psikolojik olarak son derece çalkantılı geçti, kendi içime kapandım. Bu süreç benim için çok zor ve sıkıntılıydı, ruhsal dengemi tamamen yitirmiştim. Ağabeyimin ölümünü kabul edemiyordum, isyan ediyordum ama bu şekilde devam edemeyeceğimi de biliyordum. Ben bu üzüntünün üstesinden gelemediğim için bir süre insanlardan uzak durmayı tercih ettim ama bunun adı kesinlikle ne korku, ne pişmanlık, ne de keşkeydi. Hiç öyle bir şey yoktu benim hayatımda. Sadece kendimle bu süreci yaşamak istedim. Yaklaşık bir yıl sonra yaşama tutunmak için adım atmaya başladım. Bunu atlattınız mı diye

sorarsanız aslında bu süreç hiç geçmiyor. Bu kayba alışmak diye de bir şey yok. Bu acı bitiyor mu derseniz, hayır, asla bitmiyor, ilk anki gibi taze, aklınıza geldiğinde hep ilk anki gibi yaşıyorsunuz. Üzerinden 30 yıl geçti ama o günler konuşulduğu zaman hep böyle tazedir. Bu duyguyla nasıl baş ediyorsunuz diye sorarsanız unutmak için değil ama yaşamı tahammül edilebilir kılmak için yeni ilgi alanları oluşturduğumu söyleyebilirim.

Psikolojik Etkiler

Gözaltına alındığımda gördüğüm işkenceden tabanlarımda bazı problemler olmuştu, onunla ilgili Bursa Devlet Hastanesi'nde bir doktora gittiğimde, şu sebeple oldu dediğimde duymazlıktan geldi. Doktorlar da dahil herkes korktuğu için siz bunu anlattığınızda, onu görmezlikten geliyorlar. Toplumun da bir sağırlığı vardı; duymak, görmek, bilmek istemiyorlardı. Sokakta bir şiddet var, bir anne baba yüreğiyle baktığınızda çocukları tehlikede. Şimdi o tehlike durdu gibi gördükleri için, insanlar da yaşanan bu darbe sürecine normal diye bakıyorlardı.

Aileden hiç kimse profesyonel anlamda psikolojik destek almadı. Gerek olmadığını düşündüğümüz için değil ama işte bu görmezden gelme durumuyla daha önce karşılaştığımız için bir psikoloğun bize bu anlamda destek verebileceğinden emin olamıyorduk.

Annem bir anne gibi karşıladı, çok içi yandı, evladını kaybetmenin acısını yaşadı ve diğer evlatlarına sahip çıkmaya çalıştı. Annemin duygularıyla anlatamam ama mesela şunu söyleyebilirim; sürekli mezarlığa giderdi. İkinci adresi olmuştu. Yaşı ilerledikçe bu gidişler azaldı tabii.

Ailemle konuştuğumda da ben hep şu duyguyu hissetmişimdir; ailenin her bireyi ağabeyimi çok seviyordu. Belki de biz küçük bir şehirde yaşamamız nedeniyle duygularımızı kimseye fark ettirmeden kendi içimizde yaşıyorduk. Hem dik duracaksınız hem mücadele edeceksiniz, öyle bir duruştu galiba. Herkesin yaşadığı da buydu. Bu zor süreçte aileyle ayakta kalabiliyorsunuz.

Babam biraz daha aileyi derleyen toplayan kişi konumundaydı. Amcamlarla iletişim bozulduğu için durumu daha da zordu. Babam, her zaman ağabeyimin yanında oldu, hukuksal işlemlerle ilgilendi, avukat tuttu, mahkemenin seyrini takip etti ama mesela

hiç ziyaretine gitmedi. O günden itibaren ağabeyimi hiç görmedi. Bizim görüşlere gitmemize imkân sağladı ama kendisi gitmedi. Diğer tarafın kardeşinin çocuğu olması dışında zaten çok zor bir süreçten geçiyorduk. Yine de bu konu her zaman konuşulurdu. Babam üzüntüsünü, aslında durumdan nasıl etkilendiğini hep dile getirirdi ama kendince bir doğru yolu tutturdu ve adaletli davranma duygusuyla da böyle davranmayı seçti. Her zaman için oğlunun düzgün bir insan olmasıyla övünen biriydi.

Necmi Karagülle

Peki Ya Diğerleri...

Necmi'yle birlikte Artvin'deki kavgaya karışanlardan biri hiç yakalanmadı, olaydan hemen sonra yurtdışına çıkmış, hâlâ orada yaşıyormuş. Bir diğeri ülke içinde kaçak bir yaşam sürmüş, 12 Eylül'den sonra teslim olmuş. Tahliyesinin ardından evlenmiş. Ağabeyimle aynı cezayı alan bir kişi dışında diğerleri kısa süreli ceza aldılar ve cezaları yattıkları süreye sayıldı. Dolayısıyla tekrar cezaevine girmediler, hayatlarına devam ediyorlar.

Ağabeyimin vurulduğu Ünye'deki çatışmada İbrahim Levent, Habil İrgül de yaşamlarını kaybediyorlar. 3 kişi de yakalanıyor. Bu 3 kişi Fatsa 2, Dev-Yol davasında yargılandılar, 1991 Temmuz sonunda, afla birlikte çıktılar. Onların durumundaki birçok insan gibi hayata devam ediyorlar. Birinin İstanbul'da yaşadığını biliyorum, diğerleriyle bir süre görüşme imkânım olduysa da şu anda iletişimimiz kalmadı.

Kısacası konuştuğumuz olayların hiçbiriyle ilgili hapishanede olan veya cezasını çeken kimse yok şu anda.

Topluma Yabancılaşma

Toplumun büyük bir bölümü büyük bir baskı yaşarken diğer bölümü hiç bunlar yokmuş gibi davranıyor. Biz kendimiz için değil, halkımız için iyi bir dünya hayal ettik ama kitleler size destek veriyor görünmesine rağmen, bu sıkıntılar yaşandığında herkes bireysel mücadelelerine, bireysel çıkarlarına döndü ve 12 Eylül sürecini bu şekilde ağır yaşayanlar yaşadı sadece.

Keşke Dediklerim

Çok gençtik, heyecanlarımız fazlaydı. Heyecanlarımızla orantılı birçok şeyi hayata geçirebileceğimize inandık. Bizim amacımız herkesin eşit ve özgür olacağı, ürettiği kadar kazanacağı ve bir başkasına boyun eğmeyecekleri bir hayat yaratmaktı. Güzel bir dünya hayal ettik. Orada keşke diyebileceğim bir şey yok. Ama insanları kaybetmek konusunda keşke derim. Yaşamla birlikte bu hayallerimiz gerçekleşebilseydi keşke. Şimdi olsaydı mücadelenin içinde olmazdım gibi bir söz söylemek çok doğru değil. Bugün ne yaparsınız derseniz yanıtım başka olur ama 30 yıl öncesi için şunu yapsaydım keşke, diyemem. O günün koşulları öyle bir mücadele biçimini gerektiriyordu, biz de bunu yaptık. 12 Eylül sürecinde insanların yaşadığı travma yaşansın istemezdim. Biz bir travma yaşadık ve örselenmiş halimizle hayatın içerisinde devam ediyoruz. Aslında bu travmadan sonra normal yaşama dönebilmek için psikolojik destek alarak yaşamına devam etmesi gereken insanlarız ama hiçbir şey olmamış gibi devam ediyoruz. Toplumun genel davranışı da bu: görmedim, duymadım, bilmiyorum.

Kendime baktığımda geçmişimle ilgili yüzleşemediklerim olduğunu görüyorum. Ağabeyimin vurulduğu yere gidip oradaki insanlarla konuşmak isterim ama 30 sene geçti, henüz bunu yapacak cesareti bulamıyorum kendimde. Bu bir korku değil ama yaşayacağım iniş çıkışları pek kestiremiyorum. İnanılmaz bir şey. Hayat devam ediyor gibi ama bizler için olay şu: asla unutulmuyor sadece bu durumla yaşamayı öğreniyorsunuz. Bu konu açıldığında bu kadar inişli çıkışlı duygular yaşıyorsak zaten bu da unutulmadığının bir göstergesidir. Bir taraftan da kızdığım bir şey var; kendime bakıyorum, bu süreçte o kadar ağır şeyler yaşadık ki, bazen bir olay oluyor, duruyoruz, bakıyoruz ve yolumuza devam ediyoruz. Bir duyarsızlık gibi algılıyorum ama bunu yapıyoruz.

Aktif Siyaset

Aktif siyasetin içerisinde değilim. Bir gruba bağlı olarak hayatıma devam etmiyorum ama muhalifliğimi sürdürüyorum. Doğru bulduğum eylemlerin hep içerisinde oluyorum, haksızlıkları gördüğümde onunla mücadele etmek için çaba sarf ediyorum.

12 Eylül politikadan uzak bir nesil yarattı. Bu çok kötü bir şey. Fikrin savunulamadığı bir ülkede yaşıyoruz. Yönetenlerin hayal-

lerine göre bir dünya sunuluyor, o da bizim hayallerimize tabii ki denk düşmüyor, hayallerimize denk düşse zaten böyle mücadeleler olmaz. İnsanlar hayatın içinde olmalı ve inandıkları şeyleri savunmalı. Hep korkulan şu oldu: "Bizim yaşadıklarımızı yaşamasınlar." Tabii ki çocuklarımız topluma duyarlı olsunlar ama bu kadar hırpalanmasınlar istendi. 12 Eylül öncesi inançla yapılan eylemleri biliyorum. Şimdi gidiyorsunuz "unutmayacağız" deniyor, "hesap sorulacak" deniyor bir süre sonra halaya dönüşüyor. Heyecanla gittiğim eylemden hüzünle ayrılıyorum. Bana hissettirdiği yalnızca bu ve hiçbir şey değişmiyor. Ben kimseyi yargılamak adına da söylemiyorum bunu ama bilmiyorum ki o ruhu da mı kaybettik...

Hiç Unutamadığım Anlar

Ağabeyim benim için çok önemli bir insandı. Televizyonda çatışma haberi verilirken, öldürülmesi haberleştirilirken kendisinden bir canavardan bahsedilir gibi bahsediliyordu. Onun nasıl bir insan olduğundan, insanlar için ne tür bir dünya hayal ettiğinden ve neden bu dünyanın inşası için mücadele ettiğinden bahsedilmiyordu. Bunu hiç unutamam.

Bir de Artvin'den Ankara'ya geliş esnasındaki ilk ayrılığım hep aklımda. Otobüse bindim, belki yolda tekrar gözaltına alınacağım, belki hiçbir şey olmayacak ama bir bilinmeze doğru gidiyorum. Acıyla ayrıldığımı hatırlıyorum Artvin'den. Ömrümde yaşadığım ve hiç unutamadığım hüzünlerden birisidir. Geride hayallerim, gençliğim, dostlarım, kimseye cazip gelmeyebilir ama sevdiğim bir şehir, çocukluğum var. Her şeyi geride bırakıyorum ve oraya dönemeyeceğim duygusuyla gidiyorum. Zaten döndüğümde de aynı şehre dönemedim hiçbir zaman. Çünkü bıraktığım hiçbir şey aynı değildi. Ağabeyimi kaybettikten sonra ilk yıllar bir iki kere gittim ama gittiğimde de kendimi yabancılaşmış buldum. 12 Eylül'ün üzerinden daha çok geçmemişti. İnsanlar çok çekiniyordu bizimle konuşmaya. Değil başkaları, aynı mücadelede olan insanlar dahi birbirinden uzak duruyordu. Bir yabancılaşma, ama nasıl, gittiğinizde eskisini bulamıyorsunuz, o sevgiyle, dostlukla, heyecanla dolaştığınız kentte aynı duygularla dolaşamıyorsunuz. İşte esas yaralayıcı olan bu. Ve hiç kimse de –arkadaşların da dahil– hiç kimse de o bıraktığın insan değil. Örselenmiş, yeni bir in-

sanla karşılaşıyorsun çünkü. İlk yıllardaki ziyaretlerimden sonra ancak 25 yıl sonra gittim Artvin'e.

Mesela, göç hikâyeleri hep ilgimi çeker. Yaşadığı yerleri bırakmak zorunda kalanların yanında bizim gibi aynı ülkede yer değiştirmek çok basit gelebilir ama bu tarz izlenimler de beni hep o günlerime götürüyor. Sonuçta ulaşamadığın, dokunamadığın, sevdiğin bir yer var. Bir başkası için çok önemsiz olabilir ama senin için çok önemli. Her bir sokağında anın var ve sen oraya gidemiyorsun, çünkü sana farklı bir gözle bakıyorlar. Kurallarla çizilmiş bir durum da değil bu ama mahalle baskısı gibi bir şey. Böyle hissediyorsun, yalnızca insanlar sana katılmadığı için değil, aynı zamanda seni ötekileştirdiği ve senin için değerli olan şeyleri değersizleştirdiği için aslında çok hırpalayıcı.

12 Eylül ne kaybettirdi bize? Gençliğimizi kaybettirdiği kesin. Hayallerimizi kaybettirdi. Hayatımda neşe yerine hep hüznü oturttu diye düşünüyorum. Hiçbir zaman 11 Eylül'deki Nesrin olamadım 12 Eylül sonrasında. Mesela ben, yıllar sonra üniversiteye hazırlanıyordum. Bakıyorsun, hayatı daha çok ti'ye alan insanlarla birliktesin ve onlarla ortak bir düşünceye sahip olmadan aynı ortamı paylaşarak eğitim almaya çalışıyorsun. Onların sürdüğü hayat, tercih ettiği davranış biçimleri o kadar çocuksu ve o kadar ayakları yere basmayan davranışlar gibi geliyor ki. Çünkü sen inanılmaz bir darbe almışsın. Hiçbir şeyi yaşamamış biriyle aynı şeyleri nasıl paylaşabilirsin ki? Mesela 12 Eylül'ün üzerinden çok zaman geçmişti. Çalıştığım yerdeki arkadaşlarla sohbet ediyorduk, içlerinden bayağı yetişkin biri, ben hiç mezarlığa gitmedim, dedi. Ben çok şaşırdım, bizim hiç böyle bir şansımız olmadı. Şanslı buluyorsun insanları.

12 Eylül Davası

Umut etmek istiyorum. Bu davadan bir sonuç çıkacağını düşünmüyorum ama çıkacakmış gibi de arkasında duruyorum. Anayasa değişikliğinin oylaması sürecinde de 12 Eylül'ün yargılanacağı, 12 Eylülcülerin yargılanacağı maddesi olduğu sürece ben, bu değişikliğin karşısında duramam dedim. 12 Eylül Davası'na da aynen böyle bakıyorum. Asıl işkencecilerin, haksız, yargısız infaz edenlerin, bu kararları verenlerin yargılanmasını isterim tabii ki. Ben bu davanın tam da buna cevap olduğunu düşünmüyorum

ama yaşadıklarım ve kaybettiklerim o kadar ağır basıyor ki, 12 Eylül yargılanıyorsa yetersiz de olsa orada bulunmak ve bu davanın yanında olmak istiyorum.

Topluma bu baskıları uygulayan bütün insanları, bu acıları yaşatanları, bu travmalara sokanları ve bu durumda payı olan her bir görevlinin yargılanmasını ve ceza almasını isterim. O zaman bir nebze huzur bulurum. Yok edilsinler demiyorum. Aksine onların bize sağlamadıkları adil yargılamayla yargılanmalarını ve ceza almalarını istiyorum. Bu benim acılarımı yok eder mi, hayır etmez. Hiçbir şey etmez. Türkiye'de idam cezası yok ama, idam edilseler bile acım diner diyemem. Bu acı benimle ölene kadar yaşayacak bir acı, telafisi de mümkün değil. Ben şöyle bakıyorum, bana, bizlere yapılan haksızlığın hiçbirisi, bu haksızlıkları yapan insanlara bile yapılsın istemem. Çünkü onlar gibi nefret dolu bir insan olmak istemiyorum.

"Oğlum 20 Yıl İsviçre'de Yaşadı, Ancak Bir Defa Görebildim."

*Güher Güler** / Mehmet Ali Güler**

12 Eylül döneminde oğlum Ali ve damadım Ali Rıza içeri alındılar. Ali 20 yaşındaydı. EGO'da çalışıyordu. Dev-Yol davasından yargılandı. 2.5 sene Mamak Cezaevi'nde yattı. Dört çocuğumun 3'ü yurtdışına gitti. İki kızım Perihan ve Sercan yurtdışına çıkmak zorunda kaldılar. Ağabeyleri Ali de tahliye olduktan sonra tekrar arama emri çıkınca yurtdışına gitti. Hepsi de aynı siyasettendiler. Sadece en büyük kızım Mercan Türkiye'de kaldı.

Biz Ankara'daydık. Kocam memurdu, memur hayatı yaşıyorduk. Kiracıydık, oradan oraya taşınırdık. Çalışan bir tek eşimdi. 4 çocuğumuza bakıyorduk. Akrabalarımıza gidip gelirdik.

* 1932 doğumlu. Ev kadını. Dört çocuğunun üçü yurtdışına gitti.
** 1927 doğumlu. Devlet Hava Meydanları'ndan emekli.

Güher ve Mehmet Ali Güler çocuklarıyla

1980'de çok sıkıntı çektik. Gece saat bir olur, kapı çalınırdı, korkumdan tuvalete girerdim. Oğlumu gözaltına almışlardı ama eve geliyorlar, bize nerede olduğunu söyleyeceksin diyorlar, içeriyi basıyorlardı. Sandığımda ne varsa döküyorlardı. Sandıkta ne olur ki? Çarşaf var. Senin evinde çarşaf yok mu dedim bir gün polislere. Başını niye sardın diye sorarlardı. Sizin yüzünüzden başım ağrıyor derdim. Mercan'ın çocukları küçük. Bir oğlan, bir kız. Çocuklar giriyor perdenin arkasına saklanıyorlar korkularından. Polislere dedim ki, çocuklara bakın, nasıl saklanıyorlar korkularından. Sizin çocuklarınıza böyle etseler ne yaparsınız dedim. Sonra birisi dedi ki, gel çocuğum, korkma gel. Çocuk çıkmadı perdenin arkasından. Az çekmedik ki. Eşyalar, fotoğraflar gömüldü bahçede, ne resimlerimiz vardı, çoluğun, çocuğun. Hepsini gömdük Ankara'daki evin bahçesine. Bilmem çürüdü mü, çıkarttılar mı? Kimini yaktık, kimini gömdük. Bir seferinde eşimi ve küçük kızımı götürdüler. Yaklaşık 1 hafta yattılar. Sonra geri geldiler. Çok şükür ki bir şey olmadı. Her allahın günü gelirlerdi eve. Haftada bir defa olsa azıcık uyku uyursun. Şimdi bile kapı gece çalındığında sıçrarım. Eğer ses gelirse, tanıdık olursa açarım yoksa yok.

Oğlum 2.5 yıl yattı. Onu Rize'de gözaltına aldılar. Nişanlıydı, Rizeliydi kız. Rize'den aldılar. Ankara'ya haber verdiler. Eşim gitti, içeriye almışlar karakolda. Eşim, bir göreyim demiş, göstermemişler. Sonra Ankara'ya sevk ettiler cezaevine.

Cezaevinde gördük ilk defa görüşe gittiğimizde. Benim okumuşluğum yok. Zordu tabii, ağlaya ağlaya geliyorduk. Görüşlerde jandarma başımızda dikiliyordu, bana bakıyordu, bazen dövüyorlardı, bakmayacaksın diyorlardı. Epey bir zaman gösterme-

diler zaten. Cezaevine her hafta gidiyorduk, perşembe günleriydi, görüş günü. Gittiğimde gördüm ki iki tane jandarma koluna girmiş, işkence yerine götürüyorlar. O zaman üzüldüm. Dışarıda bir yere götürdüler nereye götürdülerse. Ancak koluna girmişler, götürürlerken gördüm. Bir de döndü bana baktı. Ben ağlarken gayrı daha dönmedi. Ondan sonra gcstermediler, biz de geri eve geldik. Fiziksel olarak bir hasar yoktu. İnsanlar zaten hep solgun görünüyorlardı. Cezaevi kapısında bekliyorduk tabii. Kulübelerde bekliyorduk, sırayla giriyorduk. Çocuklarımız işkence görecek diye sıkılıyorduk, korkuyorduk.

Cezaevlerinde, çocukları içeride olan arkadaşlarım vardı, birbirimizle anlaşıyorduk, görüşe giderken insan ağlıyor. Onları gördükçe dayanamıyorduk. Zor oluyordu. Onların çocukları da içeride. Şimdi görüşemiyoruz birçoğuyla, Ankara'da kaldılar.

Çocuklara acıyordum ben. Hâlâ da çocuklara işkence yapıldığını duyunca çok acıyorum. İyi ki Ali geri geldi, bir can kaybı olmadı çok şükür! Arkadaşlardan olsun, komşulardan olsun onların çocukları da bizim çocuğumuz. Benim kardeşimin oğlu da çok yattı cezaevinde. Nato Yolu'nda oturuyorduk, bir gün kapının önünde bir çocuk gördüm, baktım ki yüzüne bir gocuk geçirmiş polisler, bizim kapının önünden geçiriyorlar. Cezaevinden çıkartmışlar da kim ne yaptı, kim ne etti, söyleyeceksin diye gezdiriyorlar. Kim adam öldürdü, illa söyleyeceksin diyorlarmış. Beş sene de o yattı Mamak'ta.

Keşke hiç akşam olmasa derdim. Bir sefer gidelim başkalarının evinde yatalım dedik eşimle ben, gittik onlar da koymadılar bizi içeri, istemediler. Halbuki çocukların tanıdığıydı onlar. Açmadılar kapıyı ama evde olduklarını biliyorduk. Biz de geri geldik ne yapalım. Götürürlerse götürürler dedik. Bir daha da görmedim onları lanet olsun, görmedim. Yalnızca benim oğlanın kaynanasına giderdim. Saat 5-6 olduğunda Mamak'a inerdim. Onun evi Mamak'taydı. Gider orada yatardım, sabah olunca gelirdim. Onların kızları da aynıydı. Onlar da korku içindeydiler, ne yapsın?

Devrimci çocuklar bizde kalırlardı bazen. Bizim evde bir kapı burada, bir kapı öte taraftaydı. Orada kapı çalınırsa, çocukları diğer taraftan sevk ederdik. Bir keresinde beş çocuk gelmişti. Yeri yok, yurdu yok. Ne yapsın çocuklar. Nereye gitsin? Arkadaşları, tanıdık. Benim beyim öyle merhametlidir. Dedi ki, ben kapıda bekleyeyim, siz rahat uykunuzu uyuyun. Arka kapıda nöbet tuttu. Çok güzel çocuklar vardı. Çatılardan hoplar giderlerdi.

Oğluma niye böyle yaptın, niye bu işlerle uğraştın diye kızdık tabii. Sen de çektin, biz de çektik dedik. Komşularımdan tepki görmedim. Ankara'da Nato Yolu'nda, gecekondu mahallesinde yaşıyorduk, komşularımın da çocukları içerideydi, o mahalle hep aynıydı. Dolmuşla, otobüsle gidiyorduk Mamak'a. Tanıdıklarımız, ailem de vardı tabii, kardeşimin oğlu da vardı, onlar bize destek oluyorlardı. Maddi olarak da zarara uğradık. Oğlum işe gidemedi, babadan bekliyorduk sürekli olarak.

Hiç oralı olmayanlara kızdık tabii. Ne güzel, rahatlar, bak bizimkiler işkence çekiyorlar, bunlar utanmıyorlar da dedik. Halbuki çocuklarımız sırtlarında milletin kömürünü taşıyorlardı. Gecekondu bölgesinde yaşayan insanlara yardım ediyorlardı. Yolları yok, yol yaptılar. Kömürleri gelecek, kömürlerini taşıdılar. Ama onlar da kıymet bilmedi, lanet olsun! Ondan sonra da çocuklara düşman oldular. Sahip çıkan oldu tabii ama çıkmayan da çok oldu. Etmeyelerdi, yapmasalardı dediler. Ama zamanında yalvarıyorlardı, yolumuz yok, suyumuz yok diye. Onlar hep unutuldu.

İstanbul'a Göç Ediyoruz

Oğlumu Mamak'ta nişanlamıştık. Tahliye olduktan sonra da Ankara'da düğün yaptık. Çıktıktan sonra da buraya, İstanbul'a taşındık. Mecburiyetten geldik. Evi barkı her zaman yokluyorlardı. Biz de çok korkuyorduk.

Ankara'da 30 yıl yaşadık, sonra İstanbul'a geldik. Biz buraya geleli 10 seneyi geçmiştir. Zor oldu, kimseyi tanımıyorum, bilmiyorum, komşu yok. İlk taşındığımızda ben küçük kızımla bir eve taşındım. O gece yattık ikimiz, acemiyiz, tanımıyoruz kimseyi de. Zor oldu tabii biraz. Eşim gelmedi, Ankara'da çalışıyordu ya, izin alamadı. Kartal'da oturuyorduk. Komşular geliyor, sen onu tanımıyorsun, o seni tanımıyor. Biraz konuşa konuşa, biraz tartışa tartışa birbirimizi tanıdık. Niye geldiğimizi sormadılar. Biz de herkese söylemedik, her adama söylenir mi ki? Amcamın oğlu vardı, en üst katta. Ne yapsınlar çocuklarımız, acemilik çektik. Okulları bitirmişlerdi. Küçük kızım daha okumuyordu, bir yere girdi çalışmaya. Orada da zor oldu, babası çıkarttı.

Perihan 1983'te yurtdışına çıktı, ilk defa 1992'de geri dönebildi. Sercan, eşi sebebiyle çıkmıştı, o da siyasi sebeplerdendi.

Perihan önce Yunanistan'a gitti, sonra 1985'te Hollanda'ya geçti. Sercan da 1989'da İsviçre'ye geçti. O zaman hep mektupla haberleşiyorduk. Ben okuma yazma bilmediğimden torunum yazıyordu mektupları ve gelen mektupları da okuyordu. Perihan, Yunanistan'dayken komşunun telefonundan arada kısa görüşmeler yapabildik ama esas olarak mektuplaştık.

Ali Güler ve ailesi Ali'nin düğününde

Oğlum tahliye olduktan sonra evlendi ve İsviçre'ye gitti. 20 sene kaldı orada. Şimdi artık geri döndü Ankara'da yaşıyor. Ben bir defa gittim İsviçre'ye görmek için. Kalpten ameliyat oldu. 20 yıl boyunca görmemek çok zor oluyor. Bir göreyim diye çaba gösteriyorsun, çok üzücü, çok acılı oluyor. İlk oğlum gitti, sonra eşini götürdü. Kaçarak girdiler İsviçre'ye. İstanbul'da düğün yaptık, ev tuttuk, eşya falan aldık. Ondan sonra dedi ki, ben çalışmaya gidiyorum, bize de söylemiyor nereye gittiğini, üzülürüz diye. Bir gün gittim ki evde hiçbir şey kalmamış. Dedim ki gelin nerede Ali? Ali yurtdışına gitti dedi. Orada ağladım. Eşyalarını da ona buna dağıtmış. O da kiradaydı Kartal'da. Kimseyi tanımıyordu İsviçre'de, arkadaş ne arasın? Kendi başına kalktı, gitti. Yurtdışında bir kızı, bir de oğlu oldu. Oğlum orada bir inşaatta çalışıyordu. Eşi de çalışıyordu.

Kenan Evren mi? Cezaevine girse, ağır ceza alsa sevinirim. Çektiğimiz acıların karşılığı olur. Ettiklerini unuturum hiç değilse, şimdi karşımda duruyor çoğu. Şeker hastası olduk, tansiyon hastası olduk, korkudan her şey olduk, dizlerim tutmuyor, bizim adam hasta. Bir de unutkanlık var.

Elbet düşünüyorum olanları. Korku insanın aklından çıkmıyor. Aklıma geliyor. Allah daha göstermesin diyoruz.

* * *

Ben Esenboğa'da çalışıyordum, ailem yanımdaydı. Oğlum Ali içerideydi, hiçbir suçu da yoktu. Bir adam ölmüş, oğluma dediler ki, bunu sen öldürdün. Halbuki bir şey de çıkmadı. Meğerse iki tane Ali Güler varmış, soyadı tutarmış. Eskişehirli bir Ali Güler varmış. Onu getirdiler, o çocuğu da 27 ay yatırdılar. Bu olay yüzünden kızım ve ben de bir hafta yattık.

Esenboğa'da, Emniyet Amiri bir arkadaşım vardı. Gidelim, ne oluyor bir soruşturalım dedi. Beraber gittik onunla. Oğlumu görmek istedim, Eskişehir'de birini öldürmüş dediler. Dedim ki oğlumun öldürmesine imkân ve ihtimal yok. Fakat eğer işkenceyle dedirttiyseniz başka bir şey, bilemem dedim. Açıkça söyledim yani. Bir şeyler getireceğim, verir misiniz çocuğa diye sordum. Oğlunu göstermeyiz fakat eşyaları kapıdan verirsin dediler. Götürdüm verdim, gerçi ona da vermemişler, kendileri yemişler.

Bir tane komşum vardı. İşkencede demiş ki, Ali'ye filan yerden silah verdiler, gördüm. O da kendini kurtaracak ya, ondan sonra beni götürdüler. Bana işkence yaptılar, ondan sonra biriyle yüzleştirdiler. Ne oldu? Diyor ki Mehmet Ali Bey'in kapısının önüne bir tane adam gelmişti, evde ne varsa onları verdi. Peki dedim ben, nerede oturuyormuş, o neredeymiş? Yanıt veremedi. Yukarıya çıkarttılar beni, yukarıya çıkınca bu sefer tek ayak üstünde duracaksın dediler. Tek ayak üstü durdum, baktım bazı arkadaşlar da var, onlar da orada yatıyorlar, işkence de görüyorlar. Çocuklara tam orada işkence ediyorlar. Neyse ben de biraz ayak üstünde durdum ondan sonra aldılar beni koğuşa, ufak yerler ya, orada 1 hafta yattım ben. Baktılar ki bir şey bulamıyorlar, bıraktılar.

Lanet bir dönemdi. Hiçbir şeyimiz yok bizim. Biz vatandaşız, bana polis diyordu ki, seni emekli ettirmeyeceğim. Nasıl olabilir böyle bir şey? Çocuğun ziyaretine gidiyoruz, yemek vermeyi bile

çok görüyorlar. Ben de yattım orada, kuru ekmekten başka bir şey vermiyorlardı. Aynı itin önüne atar gibi kuru ekmek veriyorlardı. Bir gün bana kazmayla bahçeyi bellettiler tabanca var mı diye. İş mi ararsın?

Benim 2 kardeşim vardı, ben bazen kazancımın bir kısmını onlara gönderiyordum. Bazı komşularım ihbar ediyorlardı, bu parayı nereden alıyor diye. Halbuki 3 tane şirketin muhasebesini yapıyordum ben.

12 Eylül Davası

İnşallah Evren'i ve Tahsinkaya'yı içeri atarlar diyorum ama başbakan kurtarır onları. Ne gelecek başlarına? Allah süründürsün, başka ne diyeyim. Ben diyorum, bu hükümet gitmedikçe ne içeri koyarlar, ne bir şey yaparlar onlara. Kenan Evren, paşa gibi geziyor işte. O zaman da paşaydı, şimdi de paşa. Allah bir şey yaparsa o yapıyor yoksa... Bu hükümet durduğu müddetçe, bu halk da bilinçli olmadığı müddetçe biz bu şekilde sürünürüz. %80'i zavallı fakir, %20 varsa zengin var. Bu gidişatta bir değişiklik olup olmayacağını bilmiyoruz. Nasıl olacak ki? Bu halk koyun gibi. Adam iki çuval un vermekle bütün oyu alıyor, iki oy, iki oy. Ona tenezzül eden halk imkân yok kendini düzeltip de bunlardan kurtulmaz. Şu zaman olmuş daha başbakan kömür dağıtıyor, bilmem ne dağıtıyor seçimlerde. Bunu nereden dağıtıyor? Doğrudan doğruya bütçeden dağıtıyor, cebinden mi dağıtıyor? Öyle misal. Bir de yaşım da geldi zaten, göçer gidersek kurtarırız. Başka çaresi yok. Allah çocuklara zeval vermesin.

Güher ve Mehmet Ali Güler ailesiyle birlikte

"Aydın'la Kızımı Yan Yana Görünce Umut Yeşerdi İçimde."

*Filiz Akyazı**

Eşim Aydın Akyazı, 12 Eylül döneminde Fatsa Devrimci Yol Davası'nda 146/3. maddeden yargılandı. 15 yıl ceza aldı örgüt üyeliğinden. Dava 25 yıl devam etti 1975'te açılan dava 1980'de açılan Fatsa Dev-Yol davası ile birleşerek 12 Mayıs 2002'de sonuçlandı, zaman aşımından düştü. 9 yıla yakın Efirli Cezaevi, Amasya Askeri Cezaevi, Amasya Kapalı Cezaevi ve Erzincan Sıkıyönetim Cezaevi'nde yattı.

* 1958 doğumlu. Elektrik teknikerliğinden emekli. Bir kızı var. Eşi Aydın gözaltına alındığında Filiz 22 yaşındaydı.

Darbeden Önceki Hayat

Evlendiğim zaman Fatsa'daydım. Aydın öğretmendi. Zaten çok kısa bir dönem birlikte olabildik. Biz nisanda evlendik. Temmuzda Nokta Operasyonu olduğu için Fatsa'yı terk edip köylere çekildik. Yaşamımıza köyde devam ediyorduk. Çünkü Fatsa'da kalabilme imkânına sahip değildi devrimciler o dönem.

Fatsa'da da tam bir düzen kurmuş değildik. Ben de aynı mücadele içinde yer almış bir insandım. O sürece katılan, o tür çalışmaların içinde olan yani geleneksel olarak evlenip ev kadını olan bir insan değildim. Aydın, çalışmak için kendi işine giderdi, ben kendi bölgelerime kadınlarla çalışmaya giderdim. Her birim ayrıydı. Fikri ağabey, Belediye Başkanı'ydı. Onun çalışma alanı ayrıydı. Aydın okullar sorumlusuydu o dönemde. Ben de kadınlarla çalışıyordum, Fatsa'nın daha başka bir bölgesindeydim. Mahalle örgütlenmelerinde çalışıyordum.

Nokta Operasyonu olduğunda 12 Eylül sonrası öldürülen bir arkadaşımızın ailesinin evindeydim. Oradan kaçmak durumundaydık çünkü ilk etapta basılacak evlerden bir tanesiydi. Onun için ben, mücadelenin içinde geri çekilme yaşadım. Beklediğimiz, olacağını bildiğimiz şeylerdi. Neler yapmamız gerektiğini de biliyorduk aşağı yukarı.

Darbe Geliyor, Aydın Alınıyor

Eşimin köyü olan Kayaköy'deydim. Nokta Operasyonu sırasında herkes Fatsa'yı terk edip kendi köyüne, kendi bölgesine çekilmiş, orada mücadeleye devam etmişlerdi. Kayaköy oradaki köyler içinde içeriye en fazla adam veren, insanların gözaltına en çok alındığı, cezaevlerinde yattığı, işkence gördüğü köylerden bir tanesi. Aktif olarak köylerdeki çalışmalara katılmadım. Bir de hamilelik sürecim vardı ama arkadaşlar sürekli gelip gidiyordu. Örgütlenme Fatsa'nın köylerinde devam ediyordu aynı şekilde. Sıkıntı ne zaman başladı, her köye, her ilçeye, her nahiyeye karakollar kurulduğunda başladı. Çatışmalar baş gösterdi, gözaltılar, kaçışlar başladı.

12 Eylül'ü biz köyde yaşadık. Bir sabah arkadaşlar geldi, darbe olduğunu söylediler. Bizi, şehirleri etkilediği kadar etkilemedi köyde. Çünkü biz operasyon sırasında köye çekildiğimiz için orada belli bir düzen zaten kurmuştuk. 12 Eylül bize 12 Eylül'de gelmedi. Darbe bize 11 Temmuz'da gelmişti.

Benim artık köyde kalacak durumum kalmamıştı. Sürekli eve baskın yapılıyordu. İlk gelişlerinde benim, Aydın Akyazı'nın eşi olduğumu anlayamadılar, herhalde görüntüden kurtardım: zayıf, ufak tefek, uzun etekli, başı bağlı bir kız çocuğu gibi gördüler ama daha sonraki gelişlerinde tabii eşi olduğumun bilinciyle geldiler. Aydın o ara bana haber iletti hemen köyü terk et diye. Ben de hemen ailemin yanına, Ordu'ya gittim. Çok bir sıkıntı olmadı. Aydın'ın devrimci ve Fatsalı olduğunu herkes biliyordu. Ben gittiğim zaman arandığını, doğal olarak biliyordum. Yani kimseye bir dert anlatmam ya da kimseden bir şey saklamam gerekmedi. Ama artık Aydın'ın kalacağı yer kısıtlı olmaya başladı. Eee kış geliyor. Sadece o bölgedeki insanlarla birlikteler ve herkes yakalanmaya başladı. Dışarıda çok az insan kaldı. İletişim kopukluğu oldu aralarında. En son, akrabaları Aydın'ı Ordu'ya getirdiler. Biz bazı arkadaşların ve akrabaların evinde kısa aralıklarla kaldık. Tesadüfen o gün annemlerin evine gittik. Çok ilginçtir, karakolun önünden geçerken bir cemse, içinde askerler koşuşturuyorlar. Bir eve baskına gidiyorlar diye de espri yaptım. Annemlere gittik, daha paltolarımızı çıkarmamıştık, kapı çalındı. Meğer arkamızdan eve gelip evi sarmışlar. Aydın'ı alıp götürdüler. 12 Eylül'den sonra 25 Kasım'da Aydın, Ordu'da yakalandı, gözaltına alındı. Esas macera da ondan sonra başladı.

Sorgu için Fatsa Et Balık'a götürdüler. Genelde orada yakaladıklarını Perşembe Eğitim'e götürüyorlardı, bir sorgu yeri de orasıydı. Ama Aydın, Perşembe Eğitim'de okuduğu için her tarafını çok iyi biliyor, kaçar diye korktuklarından onu direkt Ordu Cezaevi'ne götürdüler. Sorgusu boyunca da orada kaldı. Ben hamileydim, kalbimde de bir problem çıkmıştı. Dolayısıyla hem bebeğin hem de benim kontrol altında olmamız gerekiyordu. Aydın'dan haber alıyordum. Zaten görüşmemiz mümkün değil, görüştürmüyorlardı. Benim annem biraz girişken, gözü pek bir kadındır. Bizde bir de minnet etmeme, kuyruk dikliği vardır. Ben asla kimseye gidip eşimle görüşeyim diye bir teklifte bulunmazdım. Çünkü benim tüm arkadaşlarım, tutuklu olan arkadaşlarımın eşleri dışarıda, not yazıyorlar ya da giysi getiriyorlar, tel örgülerin dışında askere veriyorlar, onlar da içeri iletiyorlar. İşte gelebilirse oradan geri not geliyor. Annem gidip oradaki binbaşı ile görüşmüş. Biraz sonra geldi, ben konuştum kızım seni görüştürecekler dedi. Adama demiş ki, "Benim kızım kalp hastası, hamile, Ankara'ya gidecek, ne olacağı

da belli değil kızımın. Riskli bir durumu var. Eşi ile görüştürmeniz mümkün mü?" Adam bir iki sıkılmış filan, işte olur olmaz derken aldı beni Aydın'la görüştürmeye götürdü. Yani çok tesadüfi bir şey. Aydın sürekli sorguya getirilip götürülüyor. Yemek yedikleri bir salon varmış, oraya oturduk. Binbaşı ve ben sohbet ediyoruz. Ben sorgudan bahsediyorum. Binbaşı diyor ki: biz yakalayıp getiriyoruz ama biz sorguya giremiyoruz. MİT giriyor, 2. Şube giriyor diye anlatıyor. Eminim ki adamın, Aydın'ın durumundan haberi yoktu. Çünkü getirin diye askeri yolladı, biraz sonra iki askerin kolunda sürüklenerek eller kollar şiş, tüm vücut mosmor gelince adam benden önce fırladı yerinden. Buna ne yapmışlar böyle diye. Adamın Aydın'dan haberi olsa beni Aydın'la asla görüştürmezdi. Getirmiş bulundu. Benim onu gördüğümü gördü. Bir de duygusallaştı herhalde; hamile biri karşısında, kalp hastası diye anlatılınca. Aydın gelince de adam bir şey yapamadı. Dışarı çıktı, Aydın'la da bizi yalnız bıraktı ve bize çay yolladı. Çok kısa bir dönemdi. Aydın'ın dediği şuydu bana... çok şeyler yapıldığını biliyorum. Aydın'ın ya da işkence gören hiçbir arkadaşım direkt olarak bana şöyle şöyle yapıldı diye anlattığını duymadım. Ama bir araya geldikleri zaman, bir anılarından bahsederken ne yapıldığını öğreniyorsunuz. Mesela ben o dönem Aydın'ı, ayaklarından bağlanıp defalarca denize sarkıtıldığını, hem de bir aralık ayında, son nefesine kadar suyun içinde bırakılıp sonra çekildiğini falan öğrendim tesadüfen. Ya da bir köpekle sabaha kadar bir küçük kulübenin içinde baygın bir şekilde yattığını biliyorum. Bunlar, arkadaşları ile espri yaparken öğrendiğim şeyler. Ben Aydın'ı en son o zaman gördüm. Yapacak bir şey yoktu yani.

Aslında nasıl bulacağını zaten biliyorsun. Ağlanma sızlanma zamanı da değil. Karşındaki insana destek olma zamanı. Senin şikâyet etmen, ağlaman ya da yakınman o insanı güçsüz yapar. Biz cezaevi sürecinde hep dik durduk. Normalde süslü giyinmiyorsak da, arkadaşlarımızdan giyerdik, biz AGS derdik –Arkadaş Giyim Sanayi– hiçbir zaman şık ya da o kadar kıyafetimiz olmazdı. Çünkü maddi imkânsızlıklar vardı. Sürekli içeridekiler için bir şeyler yapıyorsun. Aldığın zaten asgari ücret, çocuğun var, ev kiran var vs kendini ancak idare edebiliyorsun. Giyime ayıracağın çok paran zaten yok. Ama her görüşe giderken mutlaka güzel giyinirdik. Onların morali düzelsin, onlar içeride dik dursun diye. Hiç şikâyetim olmadı. Biz aslında ne yaptığımızın farkında da değildik. Biz, yapılması gereken

şeyi yaptığımızı düşündük ve hâlâ da aynı şeyi düşünüyorum ben. Biz, o gün nasıl davranmamız gerekiyorsa öyle davrandık. Şikâyet etmedik, yakınmadık, ağlamadık. Hep dik durduk.

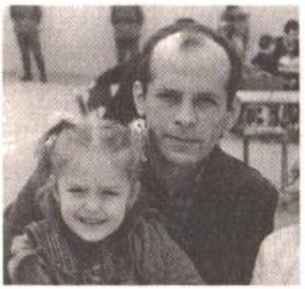
Et Balık'tan çıktığı zaman Ordu Efirli Cezaevi'ne götürüldü. Mahkemeye filan çıkmadı daha. Ben Ankara'da Hacettepe'deyim doğum için. O da ayrı bir dert tabii. Adamcağız hücrede, karısı kalp hastalığı teşhisi ile Ankara'da hastanede yatıyor. Bir de 15'inde doğum beklenirken Çiğdem 28'ine kadar doğmamakta direndi. Benden bir haber alamıyor. Hücrede tek başına bütün gün beni mi düşünsün, bebeğini mi düşünsün ya da kendi konumunu mu düşünsün. Her şeyi düşünüyor daha doğrusu. Onun durumu daha da zor. Çok acayiptir: cezaevinden, hücreden alıyorlar, Amasya 2 No'lu Askeri Cezaevi'ne götürülüyor. Ancak ondan sonra benden haber alabiliyor ama o haberlerin de çok iyi olduğu söylenemez. Kimisi; Filiz doğum yaptı çocuğu ölmüş diyor, kimisi Filiz'in durumu iyi değilmiş diyor. Niye böyle şeyler söyleniyor bilmiyoruz. En sonunda işte benim doğum yaptığımı, Çiğdem'in iyi olduğunu, hastanede olduğumuzu öğreniyor. Ben ertesi gün hastaneden taburcu olacağım. Hastanede yatarken oradakilere eşimin öğretmen olduğunu, Doğu'da çalıştığını, şubat tatiline ancak gelebileceğini, yolların kapalı olduğunu söylemiştim. Aydın bana telgraf çekmiş. Hemşire, gece 1 ya da 2 gibiydi, telgrafı getirdi. Kızcağızın gözlerinde müthiş bir acı, merak ve üzüntü gördüm. Hiçbir şey diyemedi. Sadece bana telgrafı uzattı ve gitti. Çünkü telgrafın üzerinde kocaman bir "görülmüştür" damgası vardı.

Ben yıllar sonra öğrendim ki: orada yatarken yalnız değilmişim, devrimci arkadaşlarım orada bile beni kollayıp durumumdan haberdar olmuş ve ilgilenmişler. O da çok hoşuma gitti. Yalnız olduğunu düşünüyorsun, tek başına bir hastanedesin. Sadece ailen geliyor ama yine sahiplisin, sahip çıkıldığını görüyorsun. İşte, kan lazım olabilir dedi bir sürü insan, o kapıya geldi o dönemde. Sıkıyönetimin en sıkı olduğu dönemde. Bunlar güzel şeylerdi.

Doğumdan sonra Ordu'ya dönmedim. Ablam zaten Ankara'da yüksek öğrenim yapıyordu. Eniştem de Giresun Dev-Yol Davası'ndan içerideydi. O, cezaevine 12 Eylül'den önce girmişti. Ben ablamın yanına geldim doğum için. Onun yanında kalıyordum. Çiğdem 1.5 aylık olana kadar ablamın yanında kaldım. Sonra kayınpederim geldi. Biz onunla birlikte, Amasya Cezaevi'ne Aydın'ın görüşüne gittik.

İlginçtir, herhalde duygularımızı çok bastırmışız, birçok şeyi zor hatırlıyoruz. Anlatamıyorsun ya da ifade edemiyorsun. Kucağınızda bir bebek. Kayıt oluyorsun, aranıyorsun. Bir yığın askerin arasından gidiyorsun. Bir de olaya hiç "ben" diye bakamıyorsun. Görüşe girdiğin zaman bir sürü insanla birlikte giriyorsun. Karşında tel örgü. Tel örgünün arkasında tüm yakın arkadaşların, sevdiğin insanlar. Sadece Aydın'la çok kısa görüşme alabildik. Onda da kızını kucağına alabilmesi için. Bize 5 dakikalık görüş verdiler, açık görüş gibi. Şimdi düşünüyorum, insaflı da davranmışlar. Demek ki o tür yönleri de olabiliyormuş zaman zaman ya da ben o tür yönlerine denk gelmişim herhalde. Çok mutlu olmuştum. Mesela, Çiğdem'i ilk kucağıma aldığım zaman çok korkmuştum. Yani bir anne çocuğunu kucağına aldığında ilk duyduğu şey korku olmamalı ama benimki korku olmuştu. Çünkü neyle karşılaşacağını bilmiyorsun. Bir de ilk defa anne oluyorsun. Eşin içeride. İş yok, güç yok, gelecek yok, dost yok, arkadaş yok. Hepsi bir tarafa kime ne olacağını bilmiyorsun. Benim duyduğum korkuydu ve Çiğdem'e Nâzım'ın şiirini okudum, Hoş geldin Bebek diye... İlk aklıma gelen, kucağıma alınca oydu ama Aydın'la ikisini yan yana görünce umut yeşerdi içimde. Bilmiyorum. Umut oluştu. Onların ikisini yan yana görmek bana umut verdi.

Ufak bir ev kiralamıştım. Ben doğum için gidince kayınpederim eşyalarımı köye çıkardı. Bir nevi göçebe hayatı yaşadım işe girene kadar. 1983'te işe girdim. Çiğdem 2 yaşındaydı. Bir çanta, bir valiz ve Çiğdem'le atlayıp Ordu'ya gidiyorum, ailemin yanında kalıyorum. Oradan Fatsa'ya geliyorum. Aydın'ın 15 günde bir düzenli görüşüne gidiyorum. Köye çıkıyorum, kayınpederimde kalıyorum bir müddet. Oradan çıkıyorum, ablam Reşadiye'ye tayin olmuştu, Tokat'ın bir kazasına. Orada öğretmenlik yapıyordu iki çocuğuyla birlikte. Çıkıp ablamın yanına gidiyorum. Yani benim hayatım o iki yıl boyunca; işe girene ve Çiğdem iki yaşına gelene kadar göçebe olarak geçti.

Çiğdem babası Aydın Akyazı'yla birlikte

Aydın'ın mahkeme süreci devam ediyordu. İki sefer gözaltına alındım. İlginçtir, iki seferde de cezaevi görüşünden dönerken gözaltına alındım. Bir tanesinde yoldan aldılar, bir tanesinde de evden aldılar. Biz cezaevi görüşlerine minibüs tutarak gidiyorduk Amasya'ya. Çünkü çok kalabalıktık. Geri dönerken, arabada da çoğunlukla kadınlar olurdu. Her görüşe gittiğimde arkadaşlar bana hep şu soruyu sordular: "Aaa Filiz, sen burada mısın, biz seni gözaltına alındı diye duyduk". Ben geri dönerken gözaltına alındım. İkisinde de Çiğdem yanımdaydı, beraber gittik. İlk seferinde aldılar Ankara'ya geldik. Bizim bir arkadaşımız vardı o dönemde, Şafak, arayıp yakalayamadıklarındandı kendisi. Ben doğum için geldiğimde bir sabah kapı çaldı, Şafak kapıda. Ankara'ya gelmiş. İşte Ordu'ya gitmiş, Aydın, bizim ve babamın adresini vermiş. Onlar bir aradaydılar, ayrılmadan önce en son döneme kadar. Şafak babamdan ablamın adresini alıyor Ankara'ya iniyor. Ankara'da geldi sabah, onu da bir kadın getiriyor, başka bir köyde evlerinde kaldığı bir kadının kızının kimliğiyle geliyor. Benim buradan başka gidecek bir yerim yok, dedi. Geri dönersem teslim olmam gerekecek dedi. O gün ben kontrole gideceğim, hastanede randevum var. Bizim bir arkadaş geliyor öğleden sonra. Şafak'ı orada görünce, Fatsa'dan bir arkadaş, sen burada ne yapıyorsun diye Şafak'ı alıp götürüyor. Annemden aldım gözaltına alınacağım haberini. Ben hazırlıklarımı yaptım. Çiğdem'in bezlerini yıkadım. Her şeyini hazırladım. Hemen ablamı aradım. Evi terk edin dedim. Ağabeyimle birlikte kalıyordu. Herhangi bir şey olursa siz tanımıyorsunuz, Şafak benim arkadaşım, geldi siz işe gittiniz, okula gittiniz. Geldiğinizde yoktu, daha da görmediniz. Başka hiçbir şey söylemiyorsunuz. Zaten onlar evi terk ettiler. Biz gittik baskın yaptık, evde kimseyi bulamadık. O gece Emniyet'te kaldık. Çok çok kötüydü. Yani ben Emniyet'i orada gördüm. İşkenceden çıkan insanları, gözleri pankart bezleriyle bağlı... Ayakta bile duramayacak insanları... Oturamayacak insanları nasıl ayakta tuttuklarını, dövdüklerini... Kötüydü yani Ankara. 1 gece kaldım ama... Aşağıdan işkence sesleri geliyordu gece boyunca. İşkenceden çıkan, sorgudan çıkan insanları oraya getiriyorlar. Bir müddet orada tutuyorlar. Oradan cezaevlerine Mamak'a filan yolluyorlar. Hatta benim bir arkadaşım -Dil Tarih'te okuyordu, Mamak Cezaevi'ndeydi- işte gelenlere kimi gördün Emniyet'te

kim var diye soruyorlarmış. Kızcağız da Fatsa'dan birini getirdiler, kucağında bebeğiyle, Çiğdem filan diyor. Çok korktum diyor, seni de getirecekler diye.

DAL'daki sorgunun peşine yukarı çıkarıyorlar. Oradan cezaevlerine yolluyorlar. Sistemleri benim gördüğüm oydu. Ama şu benim dikkatimi çekmişti: kızlar erkenden uyumaya çalıştı. Bir tane bayan bana yardımcı oldu. Çiğdem'in bezleri var çünkü. Hazır bez yok. Hazır bez olsa da paran yok. Bir de bezi yıkamak zorundasın. Ben yangın kovalarında bezleri yıkadım. Bir kızcağız geldi benimle, dedim ki neden herkes erkenden yattı? Çünkü kimi alıp sorguya götürdüklerini görmek istemiyorlarmış. Bir de o sesleri duyana kadar biraz uyumak, mümkünse olanı kaçırmak istiyorlar. Yaşamak istemiyorlar hadiseyi. Gece birisini alıp götürdüler oradan. Ama şu vardı, biz Çiğdem'le kapıdan girdik, küçük bir koridor var, büyük bir salona açılıyor. İnce bir koridor var, iki odaya bakıyor ve büyük bir yere giriliyor. İlk girdiğim büyük yerde gözlerinde pankart bağlı insanlar. Sorgudan gelmişler. Kimisinin arkasında ya da önünde etiket var: su ve ekmek verilmeyecek, ayakta duracak kesinlikle yazıyor. Biz Çiğdem'le girdik. Karşı odadakilerin gözleri de açıktı, kapı aralıktı. Bir çocuk, acayip bir şey, bir bebek... hayat geldi insanlara. Ve insanlar moral buldular orada bir bebeği görünce. 6 aylıktı. Kucakta bir bebek. İnsanlarda çok değişik duygular uyandırdı. Bir noktada umut mu oldu, hayatın devam ettiğini mi gördüler bilemiyorum. Arkadaşımın söylediği şuydu: "Bebeğin gelmesi, orada bir bebeğin ağlaması ya da bir bebeğin nefes alması bize bir nefes oldu. Dışarıda hayatın devam ettiğini gördük..." O güzel bir şey bence. Farkında olmadan birilerine umut olmak... Güzel bir şey.

Evde kimseyi bulamayınca benden de bir şey alamayınca geri geldik. Tabii Fatsa'ya geldik. O gece Fatsa nezarette kaldık. Bir iki tehdit mehdit, döveriz bilmem ne yaparız... Ben de döversiniz, yapmadığınız şey değil, dedim. Biraz diklendik. Meğer babam da dışarıda bekliyormuş. Komiser "Seni şimdi çıkaracağız ama Aydın zor gelir" dedi. Ne zaman geldiği önemli değil, gelsin de dedim ben. Beni çıkardılar. Ben babamla Ordu'ya gittim.

Bir diğer gözaltı olayım da şöyle oldu: Giresun'da, bizim 7 arkadaşımızı dağda katlettiler, onları ihbar eden de bir muhtar. Çocukların bir şey yaptığı da yok, sadece dağa çekilmişler 12 Eylül sonrası. Hepsi taranıyor delik deşik. Muhbirlik yapıyor, muhtar

vuruluyor. Bu, ihbarları sona erdirmek için bir gözdağı zaten. 12 Eylülcüler için de çok önemli. Çünkü ihbarların arkası duracak. Bir korku var. İnsanlar ihbar edemeyecek. Hani yakaladık demeleri gerekiyor. Aradıkları da, benim Ordu'da birlikte çalıştığım bir arkadaşım. Giresun bölgesinde Cemil olarak biliniyormuş. Ben Ordu bölgesinde Ali olarak biliyorum, Ali Hoca. Ablam, enişte-min görüşüne gitmişti. Beni aldılar götürdüler ama ben neden gittiğimi bilmiyorum. Yine de çok fazla bulaşmadan kurtuldum. Yani bu iki olay da benim uzun süreler cezaevinde tutulmamı gerektirecek şeylerdi ama ben onlardan yırttım.

İşçi Oluyorum

İşe girmem de ayrı bir macera. Tesadüfen İşçi Bulma Kurumu'nda, ablamın arkadaşı çalışıyormuş Tokat'ta. Haydi gel gidelim oraya, Kuruma kayıt ol dedi. Ablama gezmeye gidince kayıt olduk. Meğer orada sigara fabrikası açılacakmış. Herkes onu beklermiş. Kayıttan sonra beni sınava çağırdılar. Sınava gittim, kazanmışım. Geriye güvenlik soruşturması var. Ablamın Reşadiye adresini yer olarak gösterdim. Komşusu vardı: kendisi öğretmen, kocası komiser. Adama durumu anlattılar, güvenlik soruşturmam olduğunu ve mümkünse ilgilenmesini söylediler. Adam da tamam dedi. Eşi devrimciydi. Adamcağız o gün nöbetçiymiş. Gelen giden evrakları şöyle bir karıştırayım diyor. Bir bakıyor benim güvenlik soruşturmam adreste bulunamadı diye geri postalanacak. Tesadüf. Adam hemen tutuyor, güvenlik soruşturmasını "güvenli" yazıp yolluyor ve ben öyle giriyorum işe. Yoksa giremezdim.

İşe girdim, daha fabrika yeni açılıyor. Fabrikanın makineleri gelmiş ama bağlantıları olmamış, yerleşme olmamış. Malatya'ya yolladılar kurs için. 6 aylığına oraya gittik. Ve ben orada, 3 arkadaşım, 2 bayan, 1 erkek, 3 kişiye söyledim Aydın'ın içeride olduğunu. Gerisine eşim Almanya'da çalışıyor dedim. Çünkü Tokat o dönemde faşistlerin merkezi. Bırakın devrimciyi, sosyal demokrat CHP'lilerin bile evlerini bombalayarak kovmuşlar Tokat'tan. Sosyal demokratlar bile göç etmiş 12 Eylül öncesi. Ancak 12 Eylül'den sonra dönmeye başlamışlar, bir hareketlilik başlamış. Çünkü faşistlerin de sesi biraz daha kısılmış ama fabrikanın %95'i faşistti. Ben de şöyle düşündüm: yaşamak zorundayım, çalışmak zorundayım. Bu hiçbir zaman bir utançtan, pişmanlıktan herhangi bir

şeyden kaynaklanmıyor. Ama en azından beni tanısınlar, ondan sonra öğrensinler ne öğreniyorlarsa diye düşündüm. İlişkilerim de gayet iyiydi. Beni severlerdi.

Hep Bayramlara Katılacağım

Çiğdem'i annemin yanına bırakmıştım. Çiğdem'i alıştırmaya başla "baban Almanya'da de" diye tembihlemiştim anneme. Çiğdem kim sorarsa herkese babam Almanya'da diyordu. Hatta bir ara dedim ki; "bana bile Almanya'da diye konuşuyor. Acaba Çiğdem cezaevini Almanya mı zannediyor?" Çiğdem 4 yaşlarında. Ablam bana geldi Tokat'a. Ben yarım gün çalışıyorum, ablam da evde. Çiğdem kendi kendine balkonun kenarında oyun oynuyormuş. Bir taraftan da babasıyla ve cezaeviyle ilgili bir şarkı uydurmuş onu söylüyor. Ablam hiçbir şey söylemiyor. Biraz sonra çağırıyor diyor ki: Kızım biraz önce güzel bir şarkı söylüyordun, bir daha söyler misin?.. Önce söylemek istemiyor. Ablam ısrar edince diyor ki: "Teyzecim aslında ben biliyorum, babam cezaevinde, Almanya'da değil. Ben hiç kimseye söylemem. Yoksa annemle bana zarar verirler." Yani bizim çocuklarımız zamanından çok önce olgunlaştılar. Aslında bu yaşadıklarımız bizim tercihimizdi. Aydın devrimciydi, ben de devrimciydim. Benim tercihimdi yani o yaşam ama çocuklarımızın tercihi değildi.

Arkadaşımız Mehmet Gümüş, cezaevinden nisanın başında çıktı. 23 Nisan'da kardeşi Aslan'ın görüşüne geldi. Daha doğrusu arkadaşlarını görmeye geldi, içeride bıraktıklarını. Dışarıda da çocuklarla sohbet ediyor. Mehmet de çok duygusal bir insandır. Çiğdem'i tuttu dedi ki: "Çiğdem, baban çıkınca ne yapacaksın?" dedi. Çiğdem'in cevabı çok ilginçti: "Hep bayramlara katılacağım". Çünkü biz resmi, dini bütün bayramlarda cezaevindeyiz. Yılbaşında herkes evinde yılbaşı kutluyor, biz yollardayız karda kışta. Okula başlayınca bir şeylerin farkına varıyor çocuklar. Bayramlar önem kazanıyor ama çocuk, bayramlarda hep baba görüşünde. Tercih baba oluyor ama içinde de kalmış. Hep bayramlara katılacağım, dedi. Bizim Mehmet gözyaşları içerisinde arkasını dönüp yanımızdan öyle bir kaçtı ki, uzun bir süre de gelemedi yanımıza.

Filiz, Aydın ve Çiğdem Akyazı cezaevi ziyaretinde

Çiğdem'de okul döneminde başladı baba kavramı. Belki onun bir nedeni de ablamın eşinin de içeride olmasıydı. Yani yeğenlerimin de babası yoktu. Ama okula gidince baba figürü ortaya çıktı. Okulda anne ve babanın birlikte olduğu aile modellerini görmeye başladı. Bir gün eve geldi, ağlamaya, başladı. Kızım niye ağlıyorsun diye sordum. Nedeni şu: herkesin defterini, kitabını, kalemini babası alırmış buna niçin babası almazmış? Olayı biliyor ama o duygularını da bir şekilde yaşaması gerekiyor. Ben de oturup ona bizim ailemizde çalışan insanın, para kazanan insanın ben olduğumu işte diğer arkadaşlarının ailelerinde para kazanan kişilerin babaları olduğunu, evde parayı ben kazandığım için, babası da yanımızda olmadığı için onun ihtiyaçlarını da benim karşıladığımı anlattım. Çiğdem'e mantıklı cevap vermediğiniz zaman kabul etmezdi söylediklerinizi.

Bir seferinde Avrupa İnsan Hakları Derneği'nden heyet gelmişti. Erzincan'a görüşe gittik. Gazeteciler de geldiler, resimlerini çektiler. Biz, Aydın ve arkadaşlarının durumunu AİHM'den gelen biri anlatsın, gazetelerde basılsın diye bekliyoruz. Ama ertesi gün *Sabah* gazetesini açtık ki, yarım sayfasını Çiğdem ile Aydın'ın resmi kaplıyor: "İdamlık babanın evlat hasreti..." Çiğdem çok güzel bir kızdı. Çok güzel bir çocuktu. Üzerinde kırmızı bir palto, sarı bir kaşkol. Sapsarı saçlar kırmızı kurdelelerle örülmüş. Babası ile birbirinin gözlerinin içine bakıyorlar gülerek. Çok da güzel bir resim yakalamış adam. Onu kullanmış. Hafta sonuydu, Reşadiye'den ablamlar gelmişlerdi. Yeğenim Çiğdem'e dedi ki: "Kız hadi meşhur oldun, gazetelerde çıktın. Nasıl hoşuna gitti mi?" "Hayır, hiç memnun olmadım" dedi. Birkaç gün sonraydı, Çiğdem yattı. Ben mutfağa geçiyorum. Bir hıçkırık sesi. Baktım yataktan geliyor. Çiğdem yorganın altına girmiş nasıl ağlıyor hıçkırarak. 7 yaşında o zaman. Ne oldu kızım diye sordum. "Benim babamı asacaklar mı?" diye ağlıyor. O ana kadar farkında değildi ama çocuklar çok acımasız oluyorlar. Resmi gördüklerinde arkadaşlarının evlerinde bunlar konuşulmuş. Çocuklar "Çiğdem, senin babanı asacaklar" diye gelmişler okula. Beni üzmemek için bana söylemiyor. Ben oturdum ona, öyle bir şey olmadığını, mahkemesinin devam ettiğini, aynı şekilde amcalarını anlattım. "Bak Sedat Amcan için de öyle diyorlar, enişten için de öyle diyorlar ama öyle bir şey yok" diye sakinleştirdim. Çocuklarımız çok travma yaşadılar. Ben hâlâ nasıl bu kadar sağlamlar, şaşırıyorum. Benim bu sürecim aslında Çiğdem'e normal bir hayat sunma çabasıyla geçti diyebilirim.

İşyerini Bana Dar Ediyorlar

Benim iş hayatım Aydın'ın içeride olduğunu bilmedikleri sürece çok problemli değildi ama işyerindekiler onu da öğrendiler. Hatta beni işten attırabilmek için çok uğraşmışlar. Ben sonra haberdar oldum bunlardan. Ben işe girdikten 4 yıl sonra oluyor bunlar. Aydın'ın içeride olduğunu nasıl öğrenmişler? İşe yeni birilerini almışlar. Çocuk beni görüyor diyor ki, o bayan kim? Elektrikçi diyorlar. Nereli? Ordulu. Evli mi? Evli, bir kızı var. Eşi nerede? Almanya'da. Diyor ki "Siz öyle zannedin. Eşi Amasya Kapalı Cezaevi'nde, komünist, Fatsalı komünistlerden, idamla yargılanıyor." Meğer çocuk orada askermiş. Cezaevinin dışında da nöbet tutanlardanmış. Biz de dikkat çeken insanlarız. Çünkü sürekli bir itişme kakışma halindeyiz oradaki kapıdakilerle. O yüzden tanıyor. Bizim foya öyle meydana çıktı yani. Herkes aynı değil tabii ki, uğraşanlar da var, sahip çıkanlar da var. Mesela bizim şefimiz elektronik mühendisiydi. Kayseri'de okumuş. Adamın lakabı Timisi. MHP Ülkü Ocakları başkanlığı filan yapan bir adam. Kayseri ve Tokat'ta etkin bir faşist 1980 öncesi. Ama adam bana müthiş saygı duyardı. Ben giderdim, Aydın'ın mahkemesine gideceğim derdim, diretmez hemen iznimi verirdi. Mesaiye kalırdım mesela. Ücretimiz yetmezdi, mesaiye kalıp daha fazla para alırdık. İstese o bana çok şey çektirebilirdi. Sonuçta ben onun altında çalışan bir işçiyim, memur değilim. Ama adamın, bugün de düşünüyorum, bana çok yardımı dokundu. Beni mesaiye bıraktı. Ne zaman istesem bana izin verdi. Mahkemeye izin verdi, görüşe izin verdi. Yani hep kolaylık sağladı. Ama bunun haricinde evet, aynı odada çalıştığım, aynı atölyede çalıştığım adam oturdu karşımdaki masaya yanına gelen arkadaşıyla bana bakarak: "Komünistin karısı, kızı ortaktır" dedi. Şimdi bu adamla ne tartışırsın? Hiçbir şey tartışmazsın. Çünkü o adama anlatacağın, sözle anlatacağın hiçbir şey yok. Bir sürü dedikodular çıkmaya başladı ahlaki olarak. Önce anlamazlıktan geldim. Hatta bir seferinde o kadar sinirlendim ki, bana geldi bir arkadaş anlattı. Senin için şöyle diyorlarmış böyle diyorlarmış... İşin ilginci ne biliyor musun, ne anlattıklarını sildi beynim. O kadar hazmedemedim ki

Çiğdem cezaevinde babasını ziyaret ediyor

ne söylediklerini hâlâ daha hatırlamıyorum. Düşünüyorum ne söylemişlerdi benim için diye ama beynim kabullenmediği için hatırlamıyorum. Otururken gözümden yaş akıyor bütün gün. Arkadaşlar soruyor ne oldu diye. Göz nezlesi oldum dedim. Ama bir arkadaşım var, tüm ailesi MHP'li. Tuvalete gittim, arkamdan geldi. Dedi sana bir şey olmuş, söyle. Dedim ki, ben istifa edip gideceğim. Bizim elimizde bir namusumuz, bir onurumuz var. Ben bu insanlarla, çirkeflikleriyle uğraşamam. Kız bana dedi ki, "Zaten istedikleri bu. Aklını başına al. Hiçbir yere gitmeyeceksin" dedi. O bana güç verdi. Ha gerçekten ayrılır mıydım, ayrılmazdım büyük bir ihtimalle. O kadar aptal değilim çünkü. İş bulmam mümkün değil ama bir noktada tıkanıyorsun. Tıkandığın nokta, baş edemeyeceğini hissettiğin bir nokta oluyor. Ama tekrar ayağa kalkıp devam ediyorsun.

En son ayrılacağım, Aydın çıktı, ben tayinimi İzmir'e aldırdım, İzmir'e gideceğim, benim hakkımda ileri geri konuşan çocuğun arkadaşları oturdu bana şunu söyledi; yine kendi aralarında konuşurlarken demiş ki, görüşü ne olursa olsun Filiz'e saygım sonsuzdur. İşte onu dedirtebilmek önemli. O komünistin karısı, kızı ortaktır lafı bir yerden kırıldı. Hatta dedikodular çıktıkça, dedikodunun çıktığı kaynağı ben tahmin ettiğim için, öyle oturduk bir çay içiyoruz "Benim burada çalışma nedenim ekmek paramı kazanmak. Ben onun için burada çalışıyorum. Benim hakkımda ileri geri konuşan, namusuma laf eden adamlar bir bayanın namusuyla tek başına yaşayabileceğini düşünemiyor. Çünkü ya anasından ya karısından ya bacısından bir namussuzluk görmüştür" dedim. Ondan sonra ses seda kesildi.

Yine de Şanslıydım

Ben birçok arkadaşımdan daha şanslıydım. Şöyle ki; benim ailem Ordu'da çevresi olan insanlardı. Ben 2 kere çok ciddi anlamda bir başkası gözaltına alınsa mahkeme sonuna kadar asla çıkamayacağı nedenlerle, bir Fatsa bir de Giresun'da, gözaltına alındım. Aradıkları, cidden benimle ilişkisini bildikleri, benim yanıma gelen insanlardı. Ama ben ailemin ilişkileri nedeniyle 1 gece nezarette kalıp çıktım. Ankara'ya geldim, 1 gece kaldım, geri götürüp bıraktılar. O yüzden ben o dönemi gözaltı, işkence, o tür kişisel bir zarar görmeden atlatanlardanım. Ailem hep yanımda oldu. Sıkıldım ama bunalmadım. Hiç çaresiz kalmadım. Ablam destek

oldu, ailem destek oldu. Zaten eniştem cezaevindeyken "Filiz'i ne kendi ailene ne Aydın'ın ailesine muhtaç etmeyeceksin, gerekiyorsa bana para yollama Filiz'e ve Çiğdem'e sahip çık. Biz bir şekilde burada komün olarak yaşamımızı devam ettiriyoruz. Filiz'i kimseye muhtaç etmeyeceksin" dedi ablama. O anlamda zorluğum olmadı. Evet paraya sıkıştım. İkramiye alamadığım aylar hayatımı zor devam ettirdiğim aylardı. Ben çocuğumu götürüp 3 ay aileme bıraktım yeteri kadar beslenemiyor diye. İşte ne yaptım, yarım kilo ya da 250 gr kıyma aldım, onu kavurdum çocuğumun yemeklerinin içine koydum. Fabrikada bize tavuk verdiler. Ben onu sardım, akşam götürdüm çocuğuma yedirdim. Hiç kimseden hiçbir şey istemedim. Asla şikâyet etmedim. Biliyorum birçok arkadaşıma yardım da edildi. Onu da biliyorum. Hatta bana edilen bir yardımı "hayır ben kendim iyi kötü idare ediyorum, filan arkadaşımın daha çok ihtiyacı var" diye bir başka arkadaşıma da yönlendirdim.

Görüşler

Eşim çıkana kadar Tokat'ta kaldım. Kız kardeşim Tokat'ın kazası Reşadiye'de kaldı. Tokat'a 1.5 saatlik mesafede yaşadı, ben Tokat'ta yaşadım ama eniştemle ablam –Eniştem önce Giresun Cezaevi'nde, sonra Samsun Cezaevi'nde, sonra Amasya'da daha sonra da Erzincan'da yattı.– Biz Amasya'dan itibaren ablamla birlikte –Erzincan ve Amasya'da– görüşlere gitmeye başladık, birbirimize destek olmaya başladık.

Bayramlarda görüşe gittiğimizde orada kalıyorduk. Çünkü görüş birkaç gün, bayram süresince oluyordu. Son dönem açık görüş veriyorlardı. İşte ne yapıyorduk, gittiğimiz zaman CHP'li sosyal demokrat birilerinin oteli vardı. Gider o otelde kalırdık. Tüm devrimciler genelde o otelde kalırdı. Lokanta belirlemiştik kendimize. Yani hemen yaşam alanı oluşturuyorsun kendine. Yaşayacağın, rahat edebileceğin yerler oluşturuyorsun. İlk gittiğim zamanlarda zorluk çektim, Erzincan'a yalnız gittiğimde. Tek başıma Tokat'tan biniyorum. Gecenin birinde Erzincan'a iniyorum. Kucağımda bir çocuk. Tek başına otele gidemezsin. Tanıdığın kimse yok. Otel yok. İşte bizim Fatsalılar yola çıkıyor ancak sabaha Erzincan'da oluyorlar. Terminalin pastanesine gidip otururdum, uyuyamıyorsun. Sandalyeleri yan yana getirir Çiğdem'e bir

yatak oluştururdum. Paltomu sererdim. Üzerine onun paltosunu atardım. Çiğdem uyurdu. Para da yok ki bir şeyler yiyemiyorsun sürekli. Bir çay, önümde bir bulmaca kitabı. Gözüm kapanıyor, güya bulmaca okuyormuşum gibi hafif şöyle açıyorum gözümü, kestirerek sabah ederdim. Çünkü sabahtan akşama kadar, elektrikçi olduğum için, bir de bağlantı yapıyoruz. Yabancılar filan var. fabrikayı kuruyoruz. Çok yoğun da çalışıyordum. İşten koştura koştura gidiyorsun. Sabaha kadar bir yerde duruyorsun. O zamanlar şu seks kasetlerinin çok revaçta olduğu bir dönem. Ben pastaneye girdiğim zaman pastacı videoyu kapatırdı. Erkek müşterilerin rahatı bozulurdu. Belli ki o kasetleri izliyorlar. Sabaha kadar orada beklerdim. Fatsa'dan gelen arkadaşlar beni garajdan alırlardı, görüşe giderdik. Akşam arabasına binerdim, gece 2.30'da filan Tokat'a gelirdim. Sabah tekrar işe giderdim 7.30'da.

Çalıştığım dönemde Çiğdem'e komşularım bakıyordu. İkramiye alamadığım dönemlerde, çocuğuma bakamıyorum rahat, istediğim gibi besleyemiyorum diye anneme bırakırdım ama 23 Nisan'da rapor alırdım gider Çiğdem'i alır Aydın'ın görüşüne giderdik. Oradan Tokat'a giderdik. O süre içinde hep komşularım ilgilendi, baktı. Hatta para ile birine baktırmaya kalktım, bir komşum kızdı bana. Paran çoksa Aydın'a yolla dedi. Çiğdem'in ne zorluğu var: benim evimde çorba yeniliyorsa çorba yer, zeytin ekmek yeniliyorsa zeytin ekmek yer. Çiğdem'in bakılacak bir durumu da yok dedi ve Çiğdem'i başkasına para ile bakmaya yollamadılar. Komşularım sahip çıktı. Zaten 6 yaşında filan da kendi kalabiliyordu. 5 yaşındayken yarım dönem ablamın yanında anaokuluna gitti. İkinci dönem Ordu'da anaokuluna gitti. Yani böyle bölük pörçük bir hayatı oldu. Bir de Çiğdem çok akıllı bir çocuktu. Ben Çiğdem'e hiç yalan söylemedim. Her şeyi, sorduğu her soruyu anlayabileceği şekilde anlattım. Mesela işe girdiğim zaman, bir gece bile benim koynumdan ayrı yatmayan çocuğu, ben karşıma aldım; çalışmam gerektiğini, onun için onu Ordu'da anneannesinde bırakacağımı ama kendimize bir ev tutup tekrar yanıma alacağımı anlattım. Ertesi gün Çiğdem balkondan el sallayarak beni yolcu etti. Bir akşam bıraktım, bir şubat tatilinde, Tokat'a dönüyorum ağabeyim, ablam Ordu'dalar. Onlar da tatil için gelmişlerdi. Ben dönmek zorundayım. Ablamlar sohbet ediyorlarmış. Bir ara çocukların yattığı odaya giriyor. Ablamın kendi kızları uyumuş, Çiğdem uyanık, yatakta. "Ne oldu kızım niye uyumadın?" diye soruyor. "Teyzeciğim, ben

annemi çok özlüyorum ama annem de gitmek zorunda. Bana iyi bakamıyorum diye o rahat olmuyor. O yüzden beni mecburen anneanneme bırakıyor, çok özlüyorum ama dayanmak zorundayım" demiş. Ablamla oturup ağlamışlar. Yani onun sorumluluğunu, yükünü, bilincini sırtında taşıyan bir çocuktu. Hâlâ da öyle.

Cezaevlerinde bir de ihanet süreci yaşandı. İtiraf demek "ben şunu yaptım" demek değil. İtiraf demek, önüne gelen senaryoları onaylamak, orada dik durmaya çalışan insanları karalamaya çalışmak, onlara suç isnat etmek. Ben, mahkeme sürecini de takip eden insanlardan biriydim fırsat buldukça. Mesela mesaiye kalırdım. Fazladan kaldığım mesailer bize izin olarak kullandırılırdı. Ben o izinlerimi mahkemeye gitmek için kullanırdım. O süreci birebir yaşadım. İtiraf furyasının çokça olduğu, insanların gidip eşlerine, kardeşlerine, kocalarına "geç itirafa, canını kurtar" diye telkinde bulunduğu dönem ben Aydın'a sadece şunu söyledim: "Asla böyle bir şeyi kabul edemem, eğer itirafçı olmayı düşünüyorsan –hani ben senin ne düşündüğünü biliyorum ama sen de benim ne düşündüğümü bil– itirafa geçtiğin anda bu iş biter, seninle birlikteliğimiz sona erer. Her şeyi kabul edebilirim, her şeye dayanırım ama ihanet asla kabul edebileceğim bir şey değildir". Ben net tavrımı koydum. Canını kurtarmak için, kendini kurtarmak için başkasını suçlayacak birisiyle hayatımı devam ettirmezdim. Bunu da net bir şekilde koydum. Sonu ne olursa olsun, ömür boyu orada yatacak olsa ben, Aydın'a sahip çıkardım, asla yalnız bırakmazdım. Hani karar idam da olsa sonuna kadar yanında olurdum ama canını kurtarmak için yapacağı bir ihaneti asla kabul edemezdim. Zaten Aydın da onu yapabilecek bir insan değildi. O da zaten böyle bir şeyi kabul etmedi, her zaman dik durdu. Yattı, çıktı. O, kendini satıp itirafa geçen insanlarla aynı dönemde çıktı işin ilginci de. Mahkeme sonuçlanana kadar yattı. Hatta Aydın 15 yıl örgüt üyeliğinden ceza aldı ama 20 yıllık ceza karşılığı yattı. Köye gittiğimiz zaman insanlar hep şunu sordular: Aydın, peki bu fazla yattığın ne olacak? Gösterin, birini döveyim de alacağımı alayım bari derdi. (gülüyor) Artık insanlar o kadar çok bu soruyu sormaya başladı ki, rahatsız ediyorsa sizi, alacağıma sayılsın filan diye espri yapmıştı.

Çiğdem Akyazı

Aydın Çıkıyor

Aydın, Erzincan'dan 26 Ağustos 1988'de tahliye oldu. Aldık, gece Tokat'a geldik. Ertesi gün de ben 1 aylık ücretsiz izin aldım. Çiğdem Ordu'daydı, atlayıp Ordu'ya gittik. Küçük yeğenim Aydın'ı çok severdi. O da babası içeri girdiğinde 1.5 yaşındaydı. Aydın geldiğinde çok ateşlendi üzüntüden, kendi babası gelmediği için. Eniştesinin geldiğine çok sevindi ama kendi babası gelmediği için de çocuk ateşlendi. Ciddi olarak rahatsızlandı. Eniştem 1991'de çıktı. Eniştem de 3 idam, 4 müebbetle yargılanıyordu.

Aydın çıkmıştı ama bir arada yaşamaya başlayamadık. Çünkü Aydın çalışmak zorundaydı. Bir de Tokat'ta benim kurduğum bir düzen vardı. Aydın'ın yapacağı bir şey yoktu. Orada dahil olacağı bir hayat da yoktu. Çünkü benim hayatım işle ev arasında, birkaç arkadaşım arasında sürüyordu. Zaten Aydın, cezaevinden çıktı ama uzun süre cezaevindeymişçesine yaşamaya devam etti. Sürekli gözü saatte, bizimkiler havalandırmada, bizimkiler yemek aldı, bizimkiler bilmem ne yaptı... Samsun'da arkadaşlarımız vardı cezaevinden çıkan, aynı davadan yargılanan arkadaşlar. Arkadaşlardan bir tanesi ile Marmaris'e gittiler. Kitap sergisi açtılar o yaz boyu. Sonra Aydın orada sergi kapanınca Ankara'ya döndü, Arkadaş Kitabevi'nde çalışmaya başladı. Ben Tokat'ta devam ettim. Biz 1 yıl kadar gidip gelmeyle devam ettik. Uygun oldum, ben Çiğdem'i alıp Ankara'ya geldim. Ablamın yanında ve arkadaşların yanında kalıyordu Aydın. Uygun olduğu zaman o geliyordu. Yine 1 yıl kadar öyle devam ettik. Biz aile olarak 1990'da İzmir'de bir evde yaşamaya başladık. Asıl o zaman bizim hayatımız bir aile olarak devam etmeye başladı.

Ben tayinimi aldırdım. Arkadaş da bir şube açmayı düşünüyordu İzmir'e. Aydın da başına gelecekti ama 1991'de Körfez Krizi sebebiyle ekonomi allak bullak oldu. Arkadaş açılmadı ama ben işçi olduğum için naklim yapıldı. O yüzden 3 yıl kadar İzmir'de kaldık. 1993'te de burada Ankara İçki Fabrikası'na geldim. Aydın da Arkadaş'ta çalışmaya devam etti.

İzinler İptal Oldu

O, bir araya gelemediğimiz bir yıl boyunca Çiğdem, Aydın'ın çalışması gerektiğini biliyordu. Hiç itirazı olmadı. Yalnız ilk geldiği zamanlar tabii ki problem oldu. Şöyle problem oldu: mesela pa-

tates yemeği yapmışım. Baba okuldan geliyor, öğlen Çiğdem'e yedirecek, ben patates yemem annem de bilir diyor. Aydın da onun patates yemediğini düşünerek başka şeyler yapıp yediriyor. Oysa ki Çiğdem yapıldığı zaman yer patatesi. Ama babası bilmediği için onu kullanabiliyor. Ya da işte sofra topluyoruz. Çiğdem bir şey yaptı, Aydın Çiğdem'e bağırdı, niye bağırdı hatırlamıyorum. Çiğdem odasına gidip ağlamaya başladı. Ben yanına gittiğim zaman bana şunu söyledi: "Ben henüz onu tanımıyorum neye kızıp neye kızmayacağını bilmiyorum. Bana bağırması gerekmiyordu, daha düzgün söyleyebilirdi."

Çiğdem oynamaya çıkacak, bir şey yapacak, babasına diyor ki: annem izin verdi. Baba izin vermese de, annem izin veriyordu diyor. Aydın bu sefer bir şey diyemiyor. Çünkü çelişki yaşamaya başlıyorlar baba kız. Çiğdem'i karşıma aldım dedim ki: "Bugüne kadar benim tarafımdan verilmiş bütün izinler kaldırıldı. Çünkü o zaman izni sana ben veriyordum, ben işte çalışıyorum. Yanında izin alabileceğin bir büyüğün yoktu ama şimdi yanında baban var. Bir izin alman gerekiyorsa babandan alman gerekiyor. Çünkü baban, durumun uygunluğunu bilip ona göre izin verir. Benim verdiğim izinler iptal oldu".

Çiğdem Babasını Askerde Ziyaret Edince

Aydın tahliye olduktan sonra askere gitti. Şubat tatiline denk geliyordu. Denizli'ye gittik, asker görüşüne. Bir de Sedat Göçmen de aynı dönemde askerlik yaptı. Görüşlerde "amca amca" diye hep tepelerine çıktığı insanlar. Çiğdem onları gördü, hiç yanlarına bile gitmedi. Asker kıyafetleri içinde gördüğü için onları "İğrenç olmuşsunuz" dedi. Yıllarca sevdikleriyle arasına hep o üniforma girmiş. Uzun süre, görüş sonunda ancak çıktı kucaklarına. Bir resmi var Aydın'ın kucağından gitti gidecek, öyle bir resim. Kıyıda oturuyor.

Profesyonel Destek

Hiç destek almadık. Hiç de düşünmedik. Ya şöyle bir şey var, aile yapısı, arkadaş ve dost yapısı başka bir şey. Biz arkadaşlarımızla zaten hiç kopmadık. Mesela Emel diye arkadaşım var. O günler ne kadar mutluymuşuz der. Bu herkese çok garip gelebilir. Kocalarımız içeride, mahkeme süreçleri devam ediyor ablamınki

de, benimki de, onunki de. Hepsi idamla yargılanıyor. Yani biz o zamanlar ne kadar mutluymuşuz. Biz terapiyi birbirimize yapıyorduk. Konuşarak, destek vererek... Bize o dönemde birbirimizin yaptığı yardımı, verdiği terapiyi ya da onlardan sağladığımız faydayı hiçbir psikolog sağlayamazdı.

Kızım liseye gidiyordu. Üniversite sınavına hazırlanıyor ama dershane sınavında bile sabah ishal olup kusmaya başlıyor. Psikoloğa götürdük, durumu Aydın anlattı. Aydın içeri girdiğinde ben 7 aylık hamileydim, Aydın çıktığında Çiğdem 8 yaşındaydı. Yani ilkokul 2'ye gidiyordu. Psikoloğa şöyle söyledi: "Ben yoktum, bunun benim çocuğum üzerinde etkisi olabilir. Siz bunu da göz ardı etmeyin." Psikolog, Çiğdem'e şunu soruyor: "Baban yoktu, babanın yanında olmaması konusunda ne hissediyordun, ne düşündün?" Çiğdem'in cevabı beni çok mutlu etmişti. Bunu bana psikolog daha sonra anlatmıştı. Demiş ki: "Annem o kadar güçlüydü ki, hiç ağladığını, şikâyet ettiğini ya da durumdan yakındığını görmedim. Ben o dönemi, babamın olmamasını öyle olması gerektiğini düşünerek geçirdim. Hiçbir şey hissetmedim, hiçbir olumsuzluk düşünmedim babam hakkında" demiş. Bu beni çok mutlu etti. Benim çocuğum şimdi 32 yaşına geldi. Ayakları üzerinde dimdik duran, hiçbir psikolojik problemi olmayan, bizler gibi insanları seven bir çocuk oldu. Ben gurur duyuyorum. Herhalde yaşamım boyunca yaptığım en iyi iş kızımı yetiştirmemdir, onun öyle sağlam durabilmesidir.

Mesela psikolog bana şunu da söyledi: "Çiğdem çok fazla sorumluluk duygusu yüklenmiş bir çocuk." Ben biraz bunu kırmaya çalışıyorum ama hâlâ daha kırılabilmiş değil. Hâlâ sorumluluk duygusu çok yüksek bir çocuktur. Empati duygusu çok fazladır. Doğru mu yaptım, aslına bakılırsa çok da doğru yapmadım. Günümüzde o kadar empati kurmak insana zarar getiriyor. Karşındakine her zaman anlayışla yaklaşmak, hassasiyet gösterme ve ondan o hassasiyeti görememek düş kırıklığına neden oluyor. Aslında keşke biraz bencil olsaydı ama herhalde biraz da bizden kaynaklı. Çocuklar ailelerini örnek alıyorlar, olamıyorlar da bencil.

Daha sonra çok örneklerine rastladım: eşinden ayrılan, aynı frekansı tutturamayan, dağılan –çocuklar bir tarafta, anne bir tarafta, baba bir tarafta– başka bölgelerden çok arkadaşlar gördüm ama Karadeniz'de buna çok rastlamazsınız, bizim öyle bir yapımız var. Mesela, Aydın'la biz 1980'de evlendik. Bir sürü şey yaşadık ama hiç kavgamız olmadı. Mutlaka bir orta noktayı bulduk. Ya da bir noktada bir araya geldik. Zevklerimizin ayrı olduğu dönem oldu. Mesela Aydın, şu anda politikanın çok içinde gidiyor, ben o kadar içinde değilim. Aydın her mitinge gider, ben kafama esene giderim. Canım isterse giderim. Yani bu tür şeyler bende vardır. Mesela Çiğdem hiçbir mitinge gitmez. Ve de biz de hiçbir zaman buna gel, şuna gel demedik. Doğruyu bilir, neyin ne olduğunu bilir ama aktif olarak hiç öyle bir şeye katılmamıştır. Ben bunu yeğenlerimde de gördüm. Onlar da katılmıyorlar.

Siyasi telkinlerimiz asla olmadı. Çiğdem'in soruları oldu. Soruları ben hiçbir zaman bir diretme olarak yanıtlamadım. Kendi fikrimi, düşüncemi söyledim ama sen ne düşünüyorsun diye de sordum. Hep Çiğdem'e kendi fikirlerini, kendi düşüncelerini ya da her konuda kendi beğenisini, isteğini ileri sürme hakkı verildi. Çiğdem her konuda tartışabilir, bilgisi vardır, okur, aydınlık bir çocuktur ama hiçbir zaman uç noktalara gitme gibi bir durumu olmadı. Yani bir militanlık, bizim geçmişte yaşadıklarımız gibi bir tercihi hiç olmadı Çiğdem'in.

Geçmişimde yaptığım hiçbir şeyden de pişman değilim. Hiç keşkem olmadı. Herhalde geçmişe dönsem ben yine devrimci olurdum, yine Aydın'la evlenirdim, yine aynı yaşamı seçerdim. Biz o gün çok doğru şeyler yaptık. Durmamız gereken yer bana göre çok doğru bir noktaydı. Daha fazlasını yapsaydım keşke diye düşündüğüm oluyor. Noksan kaldığımız yerler olmuş. Mesela, bir kere çok üzüldüğüm, cevap veremediğim bir şey oldu. Fatsa'da mahallelerde çalışırken hep direniyorduk o zaman. Nokta Harekâtı olmadan önce barikatlar kurulmuştu, direnişler vardı. Mahalle toplantılarında "Direneceğiz, bilmem ne yapacağız!" diye kadınlarla konuşurduk. Aradan yıllar geçti. Görüşe gidiyoruz minibüslerle. Bir yerde mola verdik. Tüm minibüsler orada durdu. Görüşe giden insanlardan kadının bir tanesi geldi. Hatırlamıyorum bile kadını. Hani direnecektik ne oldu dedi. Kadına ben ne cevap vereceğimi bilemedim. Daha sonra daha sağlıklı düşünü-

yorsun. Evet, direneceğiz dediğimiz zaman Fatsa halkı direnirdi. O barikatların arkasında, köylerde direnirdi ama bu, onların katledilmesi demekti. Bir duruş alman gerekiyordu, bir karar alman gerekiyordu. Geri çekilmemiz gerekiyordu ve geri çekilmiştik. O kadına cevap verememiş olmak benim en büyük ezikliğimdir.

Topluma Yabancılaşmak

Tabii ki zaman zaman topluma yabancılaştığımı düşünüyorum, onu düşünmüyorum diyen yalan söyler. Diyorsun, bunlar için mi uğraştık ama hayır onlar için uğraşmadık. Biz kendimiz için uğraştık. Biz çocuklarımızın geleceği için uğraştık. Hiçbir pişmanlık duymuyorum. Halkı oluşturan insanlar bizleriz. Zaman zaman kızsam bile, o ortamlar olsa, imkânlar olsa -o imkânları oluşturamayız ama-herhalde yine dağa çıkardım.

Kalbimdeki ateş hâlâ yanıyor. Ben o ruhu kaybetmedim. Yapılan şeyler şimdi sıradan gibi geliyor. Nereden başlayacağını bilmiyorsun. Yine öyle bir çalışmaya girilecek bir ortam olsa ya da o tür bir şey olsa ben yine çalışırım. Ben yine uğraşırım. Biz içimizdeki cevheri kaybetmedik. Biz iyi olan, güzel olan her şeye hâlâ sahip çıkıyoruz. İyi insan özümüzü kaybetmedik. O bizim özümüz, ondan vazgeçemeyiz. Zaten vazgeçtiğimiz anda biz, biz olmayız. Bir şeyler değişir. Bu devran böyle sürmez diye düşünüyoruz. Zaten umut olmazsa olmaz. Pes etmem mümkün değil. Son nefese kadar pes etmeden isyan ateşi içimizde yanacak.

En Çok İçimi Acıtan Şeyler

Arkadaşlarımı yitirmek beni en çok üzen şey. Bir de ihanetler... Hiç ummadığın insanlardan ihanet görmek, o gerçekten yıpratıyor insanı. Ama ondan da kötüsü, sevdiğin insanları kaybetmek... O tarif edilemez bir acı. Benim için özel insanlar vardı, Fatsa'da İlhan Durmuş... Tokat'ta çalışırken ben onun ölüm haberini gazeteden okudum. O acımı çok ifade edemem. O, çok canımı yakmıştı. Herhalde insanın dostlarını kaybetmesi, yol arkadaşlarını kaybetmesi en büyük acı oluyor. İşte düşünüyorsun, gencecik yaşında... O zaman isyan ediyorsun. Ya, bu insanlar için birileri canını verdi bu uğurda, o noktada bunlara değer mi diyorsun ama sonra düşünüyorsun, o insanlar benim için canını verdi. Düşünüyorsun, gençliklerini yaşamadılar...

12 Eylül Davası

Ben davanın bir sonuç getireceğine inanmıyorum. Göstermelik olduğuna inanıyorum. 3-5 kişiyi yargılamak bana göre çok safsata şeyler. Asıl işkenceciler, olayın mimarları, hiçbir şey ortada yok, sembolik iki ismi yargılıyorlar. Neyi yargılıyorlar? Çok da ilgimi çekmiyor doğrusunu söylemek gerekirse. Çok da takip ettiğim söylenemez. Hiçbir inancım yok 12 Eylül davalarından bir şey çıkacağına dair. İleri demokrasi bilmem ne, öyle bir şey getirdiler ya, bir de askeriyeye –vurun abalıya misali– kendi varoluş sebepleri aslında. Kendi varoluş sebepleri 12 Eylül'dür. Onu tabii ki göstermelik yargılayacaklar. 1981 Anayasası'nda, adamlar yaptıkları şeylerden yargılanamazlar diye öyle bir karar aldılar zaten. Sembolik bir şey yapıyorlar, göz boyuyorlar. İnanan kesimler de varsa inanmaya devam etsinler. Benim için bir anlam ifade etmiyor. Gerçekten yargılama olacaksa, hepimize hesap vermek zorundalar.

Kaynakça

Açıkgöz, Esra, "Tank, Tüfek ve Cezaevi-12 Eylül ve Çocukluğum", Agora Kitaplığı, 2010.

Akbaş, Meral, "Mamak Kitabı", Ankara, Ayizi Yayıncılık, Mayıs 2011.

Akçam, Perihan, "Onca Çileden Sonra", Ankara, Arkadaş Yayınları, 2011.

Akman, Haşim, "30 Yıldır 12 Eylül", İstanbul, Doğan Kitap, Eylül 2010.

Arcayürek, Cüneyt, "Derin Devlet", İstanbul, Detay Yayıncılık, Ocak 2007.

Ayaşlı, Yaşar, "Yeraltında 5 Yıl-12 Eylül Anıları", İstanbul, Yordam Kitap, Ağustos 2011.

Aysan, Yılmaz, "68 Afişleri-ODTÜ Devrimci Afiş Atölyesinin Öyküsü", İstanbul, Metis. Mayıs 2008.

Aysan, Yılmaz, "Afişe Çıkmak", İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.
BirGün Kitap, "12 Eylül'ün İşkence Merkezi DAL", Ankara, BirGün Kitap Yayıncılık, 2011.
Bostancıoğlu, Adnan, "Bitmeyen Yolculuk Oğuzhan Müftüoğlu", İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.
Can, Kadir, "12 Eylül 1980 Akıl Tutulması", İstanbul, Boyut, 2011.
Çelenk, Halit, "Barış Savaşçıları", İstanbul, Tekin Yayınevi, 1996.
Çelenk, Halit, "Hukuk Açısından TÖB-DER Davası", Ankara, Eğit-Der Yayınları, Mart 1990.
Dut Ağacı Kolektifi, "Öykülerle 12 Eylül", İstanbul, Dut Ağacı Sosyal Bilim Araştırmaları ve Dayanışma Derneği, 2013.
Erdoğan, Fahrettin Engin, "Direniş Komiteleri", İstanbul, Pratike Yayınevi, 2013.
Erdost, Muzaffer İlhan, "12 Eylül "Turka"ları", Ankara, Onur Yayınları, Kasım 2004.
Erdost, Muzaffer İlhan, "Türkiye'nin Kararan Fotoğrafları", Ankara, Onur Yayınları, Kasım 2003.
Erten, Metin, "Sibel", İstanbul, Yar Yayınları, Ekim 2008.
Okay, Adil, "Ben Çıkana Kadar Büyüme e mi...", Ankara, Nota Bene Yayınları, 2013.
Gevher, Durdu, "Ahır Dağının Omcası, Muhammet Arifioğlu", İstanbul, Chiviyazıları, 2006.
Görsev, Doğan G., "3 Yılda, 6 Tutukevinden 12 Eylül Anıları", İstanbul, TÜSTAV, Sarı Defter, Mart 2011.
Hatipoğlu, Ali Tarık, "Çizgilerle 12 Eylül", Ankara, Alter, 2010.
Kolektif, "Direnç Gülü, Enver Karagöz Anısına", Ankara, Penta Yayıncılık, Mayıs 2008.
Kolektif, "12 Eylül'e Rağmen", İstanbul, Siyah Beyaz, Mayıs 2007.
Mamaklı Kadınlar Kitap Grubu, "Kaktüsler Susuz da Yaşar", Ankara, Dipnot Yayınları, 2011.
Mater, Nadire, "Sokak Güzeldir / 68'de Ne Oldu", İstanbul, Metis Yayınları, Haziran 2009.
Mavioğlu, Ertuğrul, "Asılmayıp Beslenenler Bir 12 Eylül Hesaplaşması 1", İstanbul, İthaki Yayınları, 2006
Mavioğlu, Ertuğrul, "Apoletli Bir Adalet Bir 12 Eylül Hesaplaşması 2", İstanbul, İthaki Yayınları, 2006
Mumcu, Uğur, "12 Eylül Adaleti", Ankara, um:ag Vakfı Yayınları, Nisan 2010.

Ozan, Ebru Deniz, "Gülme Sırası Bizde / 12 Eylül'e Giderken Sermaye Sınıfı, Kriz ve Devlet", İstanbul, Metis Yayınları, Ocak 2012.
Öngider, Seyfi, "Son Klasik Darbe", İstanbul, Aykırı Güncel, Eylül 2005.
Sancı, Selma, "Espas", İstanbul, Sel, Eylül 2012.
Saymaz, İsmail, "Oğlumu Öldürdünüz Arz Ederim", İstanbul, Postacı Yayınevi, Nisan 2012.
Sucu, Mehmet, "12 Eylül Yasakları", İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, Ocak 2010.
Yağcı, Öner, "Turnalar", İstanbul, Cem Yayınları, Şubat 1993.
Yıldız, Pamuk, "O Hep Aklımda / Bir Mamak Cezaevi Tanıklığı", Ankara, Ayizi Yayınları, Şubat 2012.

Zaman geçiyor, dünya değişiyor ve hayatlarımız yeni ufuklara açılıyor günbegün. Ama bir şeyler kalıyor geçmişten, bir türlü kabuk bağlamayan ve inceden sızlayan bir yara gibi, 12 Eylül gibi. *Keşke Bir Öpüp Koklasaydım*, işte bu yaraya dokunuyor. Yakın tarihimizin bu en travmatik toplumsal dönüşümünün ve baskı rejiminin yeni bir kaydını tutarak, cezanın yalnızca cezaevlerinde çürütülenlere değil, onların ailelerine ve aslında toplumun tamamına da kesilmiş olduğunu, kısacası bir mahpusluk halinin dışarıda kalanlar için de oluşturulduğunu gösteriyor.

Bu kitapta çocukların, kaderleri çoktan çizilmiş, anne ve babalarıyla nice yıllar sonra tanışabilmiş, 12 Eylül'ün üzerine doğmuş, içinde yoğrulmuş çocukların, küçücük yaşlarda bir yetişkinin bile taşıyamayacağı sırları, dertleri yüklenmiş, sevgili anne ve babalarına reva görülen işkenceleri dost masalarında çok uzun yıllar sonra öğrenmiş, fotoğraf albümlerinde hep büyük boşluklar bulunan çocukların hikâyeleri anlatılıyor. Geçmişleri mahkum, gelecekleri ellerinden alınmış mücadele insanlarının hikâyeleri. Bin bir zorluğa direnen, kimi zaman çözülen kimi zaman destan yazan ailelerinin hikâyeleri. Sıradan anne ve babaların, kardeşlerin, sevgililerin cezaevi ve mahkeme kapılarındaki inancının, kararlılığının ve örgütlenmesinin hikâyeleri. Hayatlarını yeni koşullara göre yeni baştan düzenleyen, pes etmeyen, üreten ve dışarıdaki dayanışmayı örgütleyen kadınların hikâyeleri. Onlar komşumuz, akrabamız, öğretmenimiz belki; onlar işçi, öğrenci, berber, memur emeklisi...

Keşke Bir Öpüp Koklasaydım, trajik bir döneme değiniyor olsa da anlatılanlar, geride kalanların beslediği umut, gösterdiği fedakârlık ve yardımlaşma, en önemlisi hiç yitirmedikleriinançları, bize insan olmanın güzelliğini ve bu güzelliğin ışığıyla geleceğin daha da aydınlanacağını gösteriyor.

AYRINTI • YAKIN TARİH
ISBN: 978-975-539-767-2
9 789755 397672

35 TL